CEMALEDDİN ARVASİ
(PARLAKIŞIK)
Kuddise Sirruh

TEFSİR SOHBETLERİ

3

CEMALEDDİN ARVASİ (PARLAKIŞIK)

Kuddise Sirruh

TEFSİR SOHBETLERİ

3. Cilt

© Bütün yayın hakları
"Lüleburgaz Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği"ne aittir.
Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Sertifika No: 34634
3. Cilt ISBN: 978-605-82969-2-3
1. Baskı: Nisan 2017 - İstanbul

Baskı: Step Matbaacılık
Göztepe Mah. Bosna Cad. No:11 Bağcılar/İst.
Tel:0212 446 88 46 Sertifika No: 12266

Lüleburgaz Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği
Yılmaz Mahallesi Arka Bahçeler Sokak No:16
Lüleburgaz - Kırklareli
Telefon: 0288 412 55 90

CEMALEDDİN ARVASİ (PARLAKIŞIK)

Kuddise Sirruh

TEFSİR SOHBETLERİ

3. Cilt

Seyyid Cemaleddin ARVASİ (PARLAKIŞIK) **Rahmetullahi Aleyh'**in, Kirazlı Mescid ve Beyazid Camii'sinde verdiği kıymetli tefsir sohbet (dersleri,) bu sohbetlere iştirak eden talebeleri tarafından kitaplaştırılmıştır. Hamd-û senâlarımız ihsan eden, muvaffakiyete erdiren Âllâh-û Teâlâ'yadır ve rucûumuz da ancak O'nadır, Celle Şânûhû.

CEMALEDDİN ARVASİ (PARLAKIŞIK)

Kaddesallahu Sırruhu

DOĞUM YER VE TÂRİHİ İLE NESEBİ

Van vilâyetinin "Başkal'a" kazâsında, 1894 yılında mübarek bir anneden ve âlim, tasavvufta kuvvetli ehl-i kalb bir babadan dünyaya gelmişlerdir.

Babası Merhum Şemseddin Efendi, Başkale'de otuz üç yaşında vefat etmiş, kabri Başkale kabristanındadır. Seyyid Cemaleddin Kaddesallahû Sırrıhülaziz Efendi'nin dedeleri Halife Mustafa Efendı, (Rahmetullahı Aleyhımâ) Hakkârı'nın Yüksekova kazasının Sâkitan köyündendir.

Neseb-i şerifleri, anne tarafından Abdülkadir-i Geylânı'ye ulaşır. Dedeleri Oniki İmâm'dan, İmâm Ali Rızâ bin Mûsâ Kâzım soyundan olup seyyid oldukları, Irâk'taki mahkeme-i şer'iyye kayıtlarında yazılı olduğu gibi, Seyyid Abdülkâdir-i Geylânî'nin (Kuddisesırruh) torunu, Seyyid Abdürrezzâk Efendi'nin mübarek el yazısı ile de tasdiklidir.

Cemâleddin Kuddisesırruh'un, Ali Radıyallahû Anh'a kadar bütün dedeleri, zamanlarının âlim ve faziletli insanları idiler. Birçoğu zamanının kutbu, devrinin en büyük evliyâsı ve rehberiydi.

Dedeleri Seyyid Mustafâ Efendi Kuddisesırruh, Tarîkat-ı Aliyye-i Nakşibendiyye büyüklerinden Seyyid Tâhâ-i Hakkârî'nin oğlu, Seyyid Ubeydullah'ın halîfesiydi.

Hanedân-ı Rasûlûllah Sallallahû Aleyhivesellem Efendimiz'in neseb-i âlîlerinden olan Arvâsî âilesi, yaklaşık yedi yüz seneden

ziyade ilim ve irfan neşretmekte, en üstün insanlık meziyetlerinde numune olmakla tanınmış ve halk arasındaki ayrılıkları gidermekte, millî birlik ve beraberliği sağlamakta büyük vazifeler üstlenmiş ve bunları devam ettire gelmiş mübarek bir ailedir. Medreselerinde birçok ulema, ezkiyâ, müftü ve devlet adamı yetişmesine vesile olan bu kişilerin gayretleri sâyesinde, Türkiye'mizin doğu vilayetleri ve İran, Irak'ın sınır boylarındaki halk, Sünnîlikte devâm etmektedirler.

İLİM TAHSÎLİ VE TEDRÎSLERİ

Seyyid Cemâleddin Efendi Kuddisesırruh, ilk ilmi tahsillerini amcası, Nakşibendî Hâlidî şeyhi, Seyyid Abdûlhakîm Efendi'nin huzurunda, Van'daki Arvasîlerin medresesinde tamamladı.

Medrese usül ve tarzı üzere; Arap ve Fars dili ve edebiyatı,(ilm-i sarf, nahiv, bedî, beyân, belâğat, meânî), mantık, münâzara, vad', tefsîr, usûl-i fıkh, kelâm, tasavvuf, münâzara, İlâhî ve tabiî hikmet, fen ve matematik gibi birçok zahirî ve bâtınî ilimlerde, rahle-i tedrisini tamamlayarak, ikmal-i nûsh ederek ilm-î icazetnâmeyi aldılar.

Seyyid Cemâl Efendi Kuddisesırruh, İstanbul'a teşriflerinden önce, 3 yıl Mısır'da, El-Ezher üniversitesinde Usûl-û Fıkıh okuyup fakih olarak yetişti. Ayrıca Konya'da, Mesnev-i Şerif'i tamam okudu. Akabinde de Medrestü'l Mütehassisînde Şeyhül İslam Vekili Allame Zâhidü'l Kevserî gibi birçok ulemanın derslerine iştirak ettiler. Seyyid Cemaleddin Kuddisesırruh, sonra Seyyid Abdülhakim Efendi'nin biraderi (Süleymaniye Medresesi Şafii fıkhı müderrisi amcaları) Seyyid Taha Efendi'den okumuş, sonra Van'da Seyyid Muhammed Sıddîk Efendi'den okumuşlardır. Daru'l Fünun Edebiyat Fakültesine kayıt olmuşlar ve 1926 yılında mezun olmuşlardır.

Seyyid Cemâleddin Efendi, İstanbul'da iktisat tahsili de yapmışlardır. (Amcaları Seyyid Abdülhakîm Arvâsî Kuddisesırruh'un tavassutu ile Emekli Sandığında memuriyete başlamışlar) ve emekli olunca da maaş almaksızın Süleymaniyye'ye yakın, Kirazlı Mescid imam hatipliğine devam etmişlerdir. Uzun yıllar ilim neşretmiştir.

Arabi ve Farisî'si pek kuvvetli idi. Mesnevi üzerinde eşsiz, derin malûmatı vardı. Cuma namazlarından önce Mesnevi-i Şerif okutmuşlardır. Mesnevi-i Şerîf'i büyük bir vukufiyetle, başta Ankaravi İsmail Rüsûhi Dede Kuddisesırruh Şerhi olmak üzere, Sarı Abdullah Efendi şerhi ve diğer şerhlerden istifade ile birkaç defa okutmuşlardır.

Seyyid Cemâleddin Efendi, Kirazlı Mescid'de havas ve avam her kesime umumi sohbet ve dersler yapmışlardır. Kendileri Kenz'ül İrfan, Mesnevi, Gülistan ve Ramuzü'l Ehadis okumuşlar, tefsir ve hadis dersleri vermeye devam etmişlerdir. Ayrıca Beyazid Camisinde de kıymetli vaaz ve hutbeleri ile uzun seneler İstanbul halkını irşat etmişlerdir.

Tefsirden Kadı Beyzâvî ve Haşiyeleri, Nesefî, Hazîn okutmuşlar Celâleyn Tefsîrine bilhassa önem vermişler ve derslerde bu tefsiri başından sonuna kadar okutmuşlardır. Hikmet menbaı olan bu dersleri, kayıt altına alınmıştır.

ŞEYH ABDÜLGAFÛR EL-ABBÂSİ EL- MEDENÎ EL- HANEFÎ EL-MÜCEDDÎ KUDDİSESIRRUH'A İNTİSABLARI

Seyyid Cemâleddin Efendi Kuddisesırruh, 1960 yılında Hacca gider. Medine-i Münevvere'de bulunduğu sırada intisab edeceği bir mürşid-i kâmil arar. Mescid-i Nebevi'de bu niyet ile tefekkür ve duâ ile oturmakta iken, Şeyh Abdülgafur Efendi selam verir ve yanına gelip önünde oturur.

"Min eyne ehâna hâzâ. Nereden bu kardeşimiz?" diye sorar.

"Efendim Türkiye'den geldim..."

"Ravza-i Mutahhara'da fazla dünya kelamı konuşmayalım. Buyurun eve gidelim. Size bir sütlü çay içireyim. Hem orada sohbet edelim, tanışalım." Böyle diyen Şeyh Abdülgafûr Efendi, Seyyid Cemaleddin Efendi'nin elinden tutup evine misafir buyururlar.

Şeyh Abdülgafûr Efendi'nin bir hususiyeti, manen dolmuş taşmış bir insan olmasıyla beraber âlim olmasıydı. Delhi'nin en büyük

âlimlerinden idi. Senelerce usul, fıkıh, mantık, kelâm okuttu. Manevî tesiri kuvvetliydi. Hastalara, bunalmışlara okurdu. Teveccühlerinde, duâlarında şu hadis-i şerifi çok zikrederlerdi.

"İnsan bedeninde bir et parçası vardır ki ona kalb denir. O düzeldi mi, her şey düzelir."

Şeyh Abdülgafûr Efendi'yi Ziyaret

Seyyid Hasan Fehim Arvasî ile Medine'deki münasebetlerimiz günden güne inkişaf ediyordu. Merhum, bir gün fakire; "Efendim Mühürcü Fehmi Efendi, Nakşibendi meşayihinden aynı zamanda Peygamber Efendimizin amcası Abbas Radıyallahû Anhûma neslinden Şeyh Abdülgafûr Efendi isminde bir zattan bahsetti ve ziyaretlerine sizinle birlikte gitmemi söyledi. Lütfetseniz de bu büyük zatın ziyaretleri ile müşerref olsam." buyurmuşlardı. "Hay hay emredersiniz" dedim, beraberce gittik. O gün Abdülgafûr Efendi, tasavvuf, tarikat ve zikir bahsinde unutamayacağımız, çok arifane, âlimane bir sohbet lütfetmişti. O eşsiz letafetteki sohbetin lezzeti...

Dergâhtan ayrılırken, Hasan Fehim Arvasî Efendi'nin, unutamadığım intibaları şöyle idi; "Şeyh Abdülgafûr Efendi konuşurken sanki merhum babamı dinliyordum. Artık bundan sonra, bu gibi zevatı zor bulacağız. Çünkü bunları yetiştirecek müesseseler kalmadı. İnşallah ömrüm oldukça bu zatın sohbetinden mahrum kalmamaya gayret edeceğim. Bendenizi, böyle kıymetli zevatla tanıştırdığınızdan dolayı, size ebediyyen medyûn-i şükranım aziz efendim. Fakîrinizi, bu kadar manevi ziyafetlere mazhar kıldığınızdan dolayı, size olan şükran borcum hesapsızdır. Mükâfatınızı ancak Rabbim verecektir. Bu büyük saadeti, İnşallah Peygamberimizin Livâü'l Hamd sancağı altında toplandığımız gün göreceğiz."

Seyyid Cemâleddin Efendi Kuddisesırruh Şeyh Abdülgafûr Efendi Kuddisesırruh'dan, Nakşibendî, Kâdiri, Kübrevî, Sühreverdi ve Çeştiyye tarikatlerinden icazet almışlardır.

ESERLERİ

1- Tefsir Notları Arapça
2- Hayrü'l Kelam Liseyyid'il Enâm 2.cilt Arapça On bin Hadis-i şerif içeriyor.
3- Hayrü'l Beyân Fi Ahval-i Nebiyyi Ahirzaman Sallallahû Aleyhivesellem. Siyer ve İslam tarihine dair 2 cilt.
4- Esmaullahil Hüsnâ.
5- Kasîde-i Bürde Şerhi
6- Menâsiki Hac (Haccın Rükünlerine dair)
7- Akaid Risâlesi(Prof.Dr.Ramazan Ayvallı yayına hazırlamış Buhara Yayınlarından basılmıştır.)
8- Mesnevi'den bazı kısımların şerhi
9- Mektûbat-ı Şerif'ten Seçmeler Farsça
10- Namaz Risalesi

AİLESİ

Şemseddin, M. Halid ve Ahmed isimlerinden oğulları ile Lebibe, Ziba, Hasibe isimlerinde kızları ve bunların da çocukları vardır.

VEFÂTI

Ömrünü ilme ve milletine hizmete vakfetmiş mübarek Allah dostu 10.10.1976 da Rahmet-i Rahman'a kavuşmuşlar. İnnalillahi ve innâ ileyhi râciûn.

Naaşı, Bakırköy'deki evinden alınıp öğlen namazına müteakip Eyüp Camii'nden kaldırılıp Eyüp Sultan mezarlığında Murteza Efendi mescidi yanındaki aile mezarlığına defnedilmiştir. Merhum Necip Fazıl Kısakürek ile mezarları yakındır. Vefatının ardından Necip Fazıl Kısakürek, "İstanbul Cemalini kaybetti" demiştir.

Cenâb-ı Hak, cümlemizi şefâatlarına nâil eylesin.

TARÎKAT-I ALİYE-İ NAKŞİBENDİYE SİLSİLESİ

Muhammed Mustafa (Sallallahû Teâlâ Aleyhivesellem)
- Ebi Bekr Es-Sıddîk (Radiyallahu Anh)
- Selmân-ı Pâk-i Fârisî (Radiyallahu Anh)

- İmâm-ı Kâsım (Rahmetullahi Aleyh)
- İmam Cafer-i Sâdık (Rahmetullahi Aleyh)
- Beyazîd-i Bestâmî (Rahmetullahi Aleyh)
- Ebi Hasen Harkâni (Rahmetullahi Aleyh)
- Ebi Kâsım-el Cürcânî (Rahmetullahi Aleyh)
- Ebi Aliyy-il Fârmedî (Rahmetullahi Aleyh)
- Ebi Yûsuf Hemedânî (Rahmetullahi Aleyh)
- Abdulhâlık Gucdevânî (Rahmetullahi Aleyh)
- Muhammed Ârif Revegerî (Rahmetullahi Aleyh)
- Mahmud-ul-Fağnevî (Rahmetullahi Aleyh)
- Azîzan Alî Râmîtenî (Rahmetullahi Aleyh)
- Muhammed Bâbâ Semmâsî (Rahmetullahi Aleyh)
- Emîr-i Külâl (Rahmetullahi Aleyh)
- Şah-ı Nakşibend (Rahmetullahi Aleyh)
- Alâeddîn-i Attâr (Rahmetullahi Aleyh)
- Ya`kûb-u Çerhî (Rahmetullahi Aleyh)
- Ubeydullâh-il-Ahrâr (Rahmetullahi Aleyh)
- Muhammed Zâhid (Rahmetullahi Aleyh)
- Derviş Muhammed (Rahmetullahi Aleyh)
- Muhammed Emküngî (Rahmetullahi Aleyh)
- Muhammed Bâkibillâh (Rahmetullahi Aleyh)
- İmâm-ı Rabbânî (Rahmetullahi Aleyh)
- Muhammed Mâ'sum Fârûkî (Rahmetullahi Aleyh)
- Muhammed Seyfeddîn (Rahmetullahi Aleyh)
- Muhammed Muhsîn Dehlevî (Rahmetullahi Aleyh)
- Nur Muhammed Bedeyûnî (Rahmetullahi Aleyh)
- Mazhar Cân-ı Cânan (Rahmetullahi Aleyh)
- Abdullah Şâh-ı Dehlevî (Rahmetullahi Aleyh)
- Ebî Saîd Ahmed (Rahmetullahi Aleyh)
- Ahmed Saîd el-Medenî (Rahmetullahi Aleyh)
- Dost Muhammed Kandahârî (Rahmetullahi Aleyh)
- Muhammed Osman Dâmânî (Rahmetullahi Aleyh)
- Muhammed Sirâceddîn (Rahmetullahi Aleyh)
- Mevlânâ Muhammed Fadl Aliyy-il-Kureyşî (Rahmetullahi Aleyh)

- Şeyh Abdulğafûr El- Abbâsî el Medenî (Rahmetullahi Aleyh)
- Şeyh Seyyid Cemâleddin Arvasî (Rahmetullahi Aleyh)

SİLSİLE-İ NESEBLERİ

Seyyid Cemâleddin, ibnü's-seyyid Şemseddin, ibnü's seyyid Mustafa, ibnü's Seyyid Muhyiddin, ibnü's Seyyid Muhammed, ibnü's seyyid Abdurrahman, el- Müştehir bi'l âlimü'l Arvasî ibnü's seyyid Abdullah, ibnü's-seyyid Muhammed, Şehabüddin ibnü's-seyyid İbrahim, ibnü's-seyyid Cemâlüddin, el- Müştehir bi'l-âlimü'r-rabânî, el-âlimü'ddini fi-zamanecah ve şebabe ba'de ebihi tederrese bi kemâli'l-itkân cemiü'l-ulumü'l islamiyye ibnü's-seyyid Kemâleddin, ibnü's-seyyid Muhammed, el- müştehir bi'l Kutbiyye ibnü's-seyyid Kasım, ibnü's-seyyid İzzeddin, ibnü's-seyyid Abdülaziz, ibnü's-seyyid Haci Kasım, el-Bağdadiü'l müştehir bi'l âlimü'l Bağdadî maal hitatü'l Mısrıyye fi zemani Tedrisi fi Camiü'l ezher ibnü's-seyyid Abdülcebbâr, ibnü's-seyyid Cemâlüddin, el-âlimü'ddin hali gavsü's sekaleyn Abdülkadirül Geylânî, ibnü's-seyyid Haydar, ibnü's-seyyid Abdullah, ibnü's-seyyid Kasım, el Müştehir bi'l kutbil Bağdadî fi'l kıt'atil Irakiyeti ibn ebi'l ula ibnü's-seyyid Hasanü't Tahir, ibnü's-seyyid Ebi Abdullah, ibnü's-seyyid Mansur, ibnü's-seyyid Abdülaziz, ibnü's-seyyid Nizar, ibnü's-seyyid Ma'z, ibnü's-seyyid Ahmed, ibnü's-seyyid İsmail, ibnü's-seyyid Murad, ibnü's-seyyid Mehdi, ibnü's-seyyid Abdullah, ibnü's-seyyid Hüseyin, ibnü's-seyyid Muhammed, ibnü's-seyyid Hasan, ibnü's-seyyid Ali, ibnü's-seyyid Muhammed, ibnü's-seyyid Ali Cevad, ibnü's-seyyid Musa, ibnü'l İmam Ali Rıza, ahadü'l eimmeti'l isna aşere bin İmam Musa Kazım, ibn İmam Caferüs-Sadık, ibn İmam Muhammed Bakır, ibnü'l İmam Zeynelabidin, ibnü'l İmam Hüseyin, seyyidüş-Şüheda ibnü'l İmam Ali zevci Fatımatü'z Zehrâ Rıdvanullahi teâla ecmaîn.

İçindekiler

Enfal Sûresi / 17

Tevbe Sûresi / 61

Yûnûs Sûresi / 145

Hûd Sûresi / 215

Yûsûf Sûresi / 277

Râd Sûresi / 355

İbrahim Sûresi / 385

Hicr Sûresi / 413

Nahl Sûresi / 441

İsrâ Sûresi / 501

اَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

İlâhi! Hamdini sözüme sertaç ettim, zikrini kalbime mi'raç ettim, kitabını kendime minhac ettim. Ben yoktum var ettin, aşkınla gönlümü bikarar ettin. İnâyetine sığındım, lütfuna geldim. Kulluk edemedim, affına geldim. Şaşırtma beni, doğruyu söylet, neşeni duyur, hakikati öğret. Sen duyurmazsan ben duyamam, sen söyletmezsen ben söyleyemem, sen sevdirmezsen ben sevemem. Sevdir bize hep sevdiklerini. Yerdir bize hep yerdiklerini. Yar et bize erdirdiklerini. Sevdin Habibini, kâinata sevdirdin. Sevdin de Hıl'at-ı Risâleti giydirdin. Makam-ı İbrahim'den, Makam-ı Mahmud'a erdirdin. Server-i Asfiyâ kıldın, Hatem-i Enbiya kıldın, Muhammed Mustafa kıldın. Salât-û selâm, tahiyyât-û ikram, her türlü ihtiram O'na, O'nun âline, ahbabına, ailesine, ashabına ve etbâına Yâ Rab!

Gubar-ı pâyine almam cihânı Yâ Râsûlallâh
Değişmem mûyinâ heft-Asümânı Yâ Râsûlallâh
Duyunca makdem-i teşrifin Âdem sulb-i pâkinden
Değişti habbeye bağ-ı cinânı Yâ Râsûlallâh

Ayağının tozuna cihânı verseler, almam Yâ Râsûlallâh
Saçının bir teline, yedi kat göğü değişmem Yâ Râsûlallâh
Senin teşrifinin tertemiz sulbünden geleceğini duyunca
Âdem(Aleyhisselam)
Bir tane buğdaya Cennetleri değişti Yâ Râsûlallâh

Ahmet Tahir El-Konevi (Kuddise Sirruh)

Ol Rasûl-ü müctebâ, hem rahmeten li'l âlemîn,
Bende medfundur deyû eflâke fahreyler zemîn.
Ravzasın edip ziyâret dedi Cibrîl-i Emîn,
Hâzihî Cennâtü Adnin, fe'd-hulûhâ hâlidîn.

-O Muhammed Mustafa (sallalahu aleyhi ve sellem) Allah'ın(celle celaluhu) seçkin kulu alemlere Rahmet Peygamber,

-Yeryüzü gökyüzüne der ki, gökyüzü sen yukarıda olduğundan, bende aşağıda kaldığımdan dolayı bana gurur kibir yapma, ben aşağıda olmakla birlikte senden daha üstünüm. Çünkü benim bağrımda Muhammed Mustafa(sallalahu aleyhi ve sellem) yatıyor.

-Cebrail(aleyhisselam) geldi, Muhammed Mustafa (sallalahu aleyhi ve sellem)'nın kabr-i şerif-ini, Ravza-i Mutahharasını, ziyaret etti ve dediki;

-Ey insanlar bu Muhammed Mustafa (sallalahu aleyhi ve sellem)'nın Ravza-i Mutahharası, Adn Cennetidir, girin oraya! Bir daha da oradan çıkmayın!

Bâzâ bâzâ her ânçi hestî bâzâ,
Ger kâfîrü, gerbu, putperestî bâzâ,
İn dergeh-i mâ dergeh-i növmîdî nîst,
Sad bâr eger tövbe-şikestî bâzâ.

Mevlâna Celaleddin Rumi (Kuddise Sirruh)

سُورَةُ الْاَنْفَالِ ﴿٨﴾ ENFAL SÛRESİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Enfâl Sûresi. Enfâl'in mânâsı; ziyâde, nâfile namaz. Nafile namaz ne oluyor? Farzın ziyâdesi demektir. Bu sûreye enfâl denilmiş çünkü bu ümmet için, diğer ümmetlerden ziyâde bir nimet var. O da nedir? Emvâl-i ganâim. Emvâl-i ganâimi bu ümmet için Cenâb-ı Hak, helal kılmıştır. Enfâl; nefil, ziyâde demektir. Nafile demektir. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem buyuruyor. Cenâb-ı Hak, altı cihetle, hasletle diğer peygamberlere nazaran, bana fazilet vermiştir.

Birincisi budur ki; Benim kelimelerim câmidir. Benim söylediğim hadisler müteaddit mânâları ihtiva eder. O'nun verdiği mânâ, arzu ettiği mânâlar pek çoktur.

İkincisi; Herhangi bir taraf muharebe isterse, o tarafın kalplerine korku düşerdi. Diğer peygamberlerde bu cihet yoktu.

Üçüncüsü; Muharebede elde edilen ganâim taksim edilir. Mücahidin öldürdüğü şahsın silahı ve üzerinde olanlar, öldüren mücahidin olur.

Dördüncüsü: Önceki ümmetler, her ümmet kendi ibadet yeri. Hıristiyan kilisesinde, yahudi havrasında yapar, hariçte ibadet yapamazlardı. Hâlbuki benim ümmetim için öyle değil. Âllâh Celle-

Celâlûhû yeryüzünün her tarafını, temiz olduktan sonra namaz kılmak için müsaade etmiştir.

Beşincisi; Bütün insanlara peygamber gönderildim. Yalnız bir yer, bölge, beldeye değil, bütün ins ve cinne peygamber gönderildim. Hatta bütün kâinata meleklere de gönderilmiştir.

Altıncısı; Bütün peygamber, nebilerin hâtimesi, nihayetidir.

İşte bu altı hasleti, Âllâh CelleCelâlûhû bana ihsan etmiş. Diğer ümmetlerde, bu ümmetlerin peygamberlerinde bu hasletler yoktur.

Enfâl Sûresi'nin sebeb-i nüzulü. Cenâb-ı Hak, Rasûl-û Ekrem'e Mekke'de iken muharebeye izin vermedi. Orada iken **"lekûm dinikûm veliyedin"** Emr-i İlâhi üzerine cevap verirdi. Eğer muharebeye izin verilse idi, tek başına da mücadele eder, bütün müşriklere kâfi gelirdi. Lâkin İzn-i İlâhi ile hareket ediyor. Ne zamanki Medineyi Münevvere'ye teşrif etti. Hicretin ikinci senesinde, en mühim Vahdaniyet-i İlâhiye üzerine yapılan muharebe, Bedir Vak'ası olmuştur. Âllâh CelleCelâlûhû yardım etti, oraya gelen müşrikler 1000 kişiden fazla idi. Hepsi de silahlı, atları, develeri, esbapları vardı mükemmel. Âshab-ı Kiram ise 313 kişi idiler, 8 kılıç, 2 tane atları vardı. Fakat nusret, yardımı Cenâb-ı Hak verir. Ne zamanki nihayetinde Âllâh yardım etti, 70 tane müşriklerin en şecaatlı olanlarını telef ettiler. 70 kişiyi esir ettiler, diğerleri de kaçtılar. Birçok emvâl-i ganâim kaldı. Bu eşyalar, ganâim bu ümmete kaldığı için, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem emretti. Müsavi olarak aralarında taksim etti. Böyle taksim yapılınca bazıları, gençler arasında hoşuna gitmeyenler oldu. Gençler, "biz daha ziyâde mücadele, muharebe ettik, ihtiyarlar ise daha ziyâde arka saflarda idi ve emvâl-i ganâimi daha ziyâde ümit ediyorduk" dediler. İkrah, kerih, hoş görmemek şekli oldu. Gerçi onlar, Rasûl-û

Ekrem'in huzurunda iman etmek sûretiyle sahabe olmuşlar lâkin hayat devamınca beşeri sıfatlar mevcut olur. Zaten beşerin sebebi terakkisi de budur. Bu hallerin olması onların terakkilerinin sebebidir. Eğer bu haller olmazsa ne olur? Melekler gibi olurlar. Melekler gibi olunca, meleklerin terakkisi olmuyor, olduğu yerde kalıyor, derece kazanmıyor. Onun için beşerin sebeb-i saadettir ki beşeri olan hallerin devam etmesi. Mücahede var, neticesinde terakki ediyor. Onların kalplerine bu ikrah geldiği için ayet nazil oldu.

1- يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْاَنْفَالِ قُلِ الْاَنْفَالُ لِلّٰهِ وَالرَّسُولِ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ وَاَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهٗٓ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْاَنْفَالِ Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem, onların bu arzularına cevaben söyle. قُلِ الْاَنْفَالُ لِلّٰهِ Emvâl-i ganaimin taksimi, Âllâh'a mahsustur. وَالرَّسُولِ Âllâh-û Rasûlûllâh'a mahsustur. Ne kadar isterse ve kime isterse istediği gibi verir. فَاتَّقُوا اللّٰهَ Mademki taksim Âllâh'a mahsustur. Âllâh'tan korkunuz, Âllâh'ın emrine imtisâl ediniz. Nehyettiği şeylerden de içtinap ediniz, وَاَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ aranızdaki halleri ıslah ediniz. Kalbinizde birbirinize karşı "o çok aldı, ben az aldım" demeyin, bu halinizi ıslah ediniz. Âllâh'ın emrine itâat ediniz. وَاَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهٗٓ Âllâh'a ve Rasûlûllah'a itâat ediniz. Âllâh'a itâat, Rasûlûllah'a itâattir. Âllâh'a isyan, Rasûlûllah'a isyandır. Aksi de böyle, Rasûl-û Ekrem'e isyan, Âllâh'a isyandır. İkilik yok birdir. Bendeyi Efendiden ayrı görürsen ikisini de kaybedersin. Âllâh neyi emrediyorsa, Rasûl-û Ekrem onu söylüyor. اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ Çünkü siz Mü'minsiniz. Mü'minin hali, Âllâh-û Rasûlûllâh'ın emrine itâattir. Ve onların verdiği emre, haraç üzüntü duymamaktır. Tam teslimiyet gereklidir. Bunları be-

yan eden Âllâh CelleCelâlûhû, Mü'minin diğer bazı sıfatlarını da beyan ediyor.

2- اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَاِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ اٰيَاتُهُ زَادَتْهُمْ اِيمَانًا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ

اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ Muhakkak Mü'min, Âllâh-û Rasûlûllâh'a hakiki iman eden Mü'minin hali, الَّذِينَ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ Âllâh-û Zûlcelâlin ism-i celili, zikir olunduğu zaman وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ korkar, titrer onların kalbi. İstila etmiş onların kalbini, Âllâh'ın azameti. İstila ettiği için "Âllâh" denildi mi, kalbinde bir hareket hâsıl olur. وَاِذَا Ne zamanki تُلِيَتْ okundu عَلَيْهِمْ Mü'minin üzerine اٰيَاتُهُ Âllâh'ın ayetleri, زَادَتْهُمْ اِيمَانًا imanları ziyâdeşiyor, kuvvetleniyor. وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ Mü'minin hali, Rabbine tevekkül ediyor. Ne mal, evlat ne başka hiçbir şeye itimat etmiyor. İtimatı yalnız Âllâh'adır.

3- اَلَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

اَلَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ Namazlarını âdâb-ı erkanı ile ikâme ediyor. وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ Onlara kısmet ettiğimiz mallardan da infak ederler. Vacip olan zekâtını, sadakasını verir. İşte Mü'minlerin hali budur.

4- اُولٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ

اُولٰئِكَ Bu sıfatlarla mevsuf olan yâni Âllâh-û Rasûlûllâh'a mûti olup da Âllâh-û Teâlâ'nın ismi zikredildiği zaman kalplerine tesir eden, ayetler okundukça tasdiki kuvvetlenen, Âllâh'tan başka hiçbir şeye dayanmayan, namazını kılan, orucunu tutan Mü'minler,

هُـمُ الْمُؤْمِنُـونَ حَقًّـا hakkı ile Mü'min olan bunlardır. İmam-ı Azam'ın içtihadına göre hakkıyla Mü'min olanlar bunlardır. İmam-ı Şafii ise sonun ne olacağ. belli olmadığından, "Ben inşâallah, Mü'mi nim" diyor. "İnşâallah ben, sonuna kadar böyle Mü'min olarak devam ederim" diyor. İmam-ı Azam içtihadı, hazıra veriyor. "Ben hak Mü'minim" diyor. Böyle Mü'min'in Nezd-i İlâhi'de mükâfatı nedir? لَهُـمْ دَرَجَـاتٌ عِنْـدَ رَبِّهِـمْ Mü'min-i Kâmil'in dereceleri var ahirette, Nezd-i İlâhi'de. Cennete girmek iman iledir. Dereceleri ise amelleri ile mütenasiptir. Cennette her nimet var fakat herkes her nimete müstahak olmuyor. Cennete girmek Fazl-ı İlâhi ile cennetin nimetleri derece iledir.

"Muhammediye" sahibi buyuruyor; "Avâmına nevâlim ver, havasına cemalim ver, ehassına visâlim ver ki bunlardır sana müştak." Avam olanlar; cennet nimetlerini, yemekleri, hurileri istiyor. Havas; Cemal-i İlâhi istiyor. Ehassul havas ise daima ayrılmamayı istiyor.

وَمَغْفِـرَةٌ Mağfiret var, kusurları setir var, kusurları kabahatleri örtüyor. وَرِزْقٌ كَرِيـمٌ Daimi olan rızk-u kerim ki cennettir, ebedi olarak devam edecek.

Burada birkaç ayet-i kerime, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'in muharebeleri hakkında beyan buyuruluyor.

5- كَمَآ اَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ وَاِنَّ فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَارِهُونَ

كَمَـآ اَخْرَجَـكَ رَبُّـكَ مِـنْ بَيْتِـكَ بِالْحَـقِّ Bu emvâl-i ganâimde kendilerince bir ikrah görenleri, görme ya Rasûlâllâh diyor, Cenâb-ı

Hak. Onların bu ikrahı neye benzer? Cümleyi, cümleye benzetiyor Âllâh. Hikâyeyi kıssayı, kıssaya benzetiyor. Nasıl ki beytinden, evinden, Medine-i Münevvere'den muharebe için çıktığın zaman, bunlara ikrah hâsıl oldu istemediler. Bu ikrah olduğu gibi, o da bir ikrah. Çok şeyleri siz ikrah ediyorsunuz, hâlbuki hayır ondadır. Çok şeyleri siz seviyorsunuz, hâlbuki o şey size fenâlıktır. Onlar muharebeye iştirakı iyi görmediler, ikrah ettiler. Hakikaten onlara hayır geldi, muvaffakiyet hâsıl oldu. O ikrahın neticesi olduğu gibi, buradaki ikrahta, emvâl-i ganâimi taksim etmek sûretiyle hâsıl olan ikrah onun gibidir. Onlara nimet var, fenâlık değildir. Sen Âllâh'tan aldığın emir üzerine hareketine devam et, emvâl-i ganâimi müsavât ile taksim et. وَاِنَّ فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَارِهُونَ Mü'minlerin bir kısmı muharebeye ikrah ederlerdi. 1000 kişilik tam silahlı müşriklere karşı, 313 kişi silahları yok denecek derece az olduğundan, muharebeye iştirak için ikrah edenler oldu. Bu ikrah da onların terakkilerinin sebebi oldu.

6- يُجَادِلُونَكَ فِى الْحَقِّ بَعْدَ مَا تَبَيَّنَ كَاَنَّمَا يُسَاقُونَ اِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَ

يُجَادِلُونَكَ فِى الْحَقِّ Ey Habibim! Emr-i İlâhi, kıtalde mücadele ederler. Kervanı vuralım da Bedir'e gitmeyelim." بَعْدَ مَا تَبَيَّنَ Zâhir olduktan sonra, yardımı yapacağını Âllâh CelleCelâlûhû, Habibine bildirdikten sonra yine onların kervanda gözleri. كَاَنَّمَا يُسَاقُونَ اِلَى الْمَوْتِ Sanki ölüme göre göre sevk ediliyorlar gibi, وَهُمْ يَنْظُرُونَ bakarak ölüme sevk ediliyorlar bu haldedirler.

7- وَاِذْ يَعِدُكُمُ اللّٰهُ اِحْدَى الطَّآئِفَتَيْنِ اَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّوْنَ اَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُوْنُ لَكُمْ وَيُرِيْدُ اللّٰهُ اَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهٖ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِيْنَ

وَاِذْ يَعِدُكُمُ اللّٰهُ اِحْدَى الطَّآئِفَتَيْنِ Onlara bildir ey Habibim. Âllâh, size va'detmiştir galebeyi. İki taifeden birisi, (ya iru ya nefir.) **Nefir**; Bedir'de olan Kureyşiler. **İr**; kervanda olan yolcular. Bunun birisini size va'detmiş Âllâh. Fakat eğer öbür tarafa giderseniz de yardımı va'detmiş. اَنَّهَا لَكُمْ O sizindir. وَتَوَدُّوْنَ اَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُوْنُ لَكُمْ Hâlbuki siz istiyorsunuz şevket sahibi, silah sahibi olmayan kervanı istiyorsunuz. Âllâh, ikisinden birisini size va'detmiştir. Birisinde İslamiyet'in zuhuru esastır. Diğerinde ise yemek, içmek, mal vesaire vardır. Birisini size vermiştir Âllâh. Sizler kervanı istiyorsunuz, yemek içmeyi. Hâlbuki Murad-ı İlâhi o değildir, berikidir. وَيُرِيْدُ اللّٰهُ اَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ Âllâh irade eder ki hak zuhur etsin, İslamiyet zuhur etsin بِكَلِمَاتِهٖ Kelimât-ı İlâhiye ile. وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِيْنَ Kâfirlerin kökü orada, şirk kalksın. Âllâh bunu istiyor. Bunu istediği için nusret, yardım Âllâh'tandır. Silah var yok, adet azdır çoktur, bunların hiçbir kıymeti yoktur. Âllâh'ın yardımına nazaran. Siz doğrudan doğruya onların ordusuyla mücadele edeceksiniz. Âllâh böyle istiyor.

8- لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُوْنَ

لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ Hak yerine gelsin, batıl da ortadan kaldırılsın. Birinci **yuhikkal hakka** dinin zuhurudur. İkinci **liyuhıkkal hakka** da şeriatın zâhir olmasıdır. Ve **yûbtilel bâtıle**'den anlaşılıyor. وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُوْنَ Eğer ki mücrimler onu ikrah ederler. lâkin Murad-ı İlâhi

budur. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem duâsında muharebe başladığı zaman demiş. "Ya Rabbi! Eğer Âshab-ı Kiram helâk olursa, ibadet edecek kimse kalmaz. Burada lütf-û kereminle bize ihsan et galebeyi." Âllâh CelleCelâlûhû de bu duâyı kabul buyurmuş.

9- اِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ اَنِّى مُمِدُّكُمْ بِاَلْفٍ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ مُرْدِفِينَ

اِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ Siz, Rabbinizden yardım talep ettiniz. فَاسْتَجَابَ لَكُمْ Âllâh da duânızı kabul etti. Şu halde düşmanın çokluğuna bakmayın, Âllâh'ın yardımı sizinledir. Kalpleri mutmain olsun diye. Çünkü İslamiyet yeni başlamıştı. Beşerin, beşeri olan sıfatları pek kolay zail olmuyor. اَنِّى مُمِدُّكُمْ بِاَلْفٍ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ مُرْدِفِينَ "Ben yardım edeceğim size. Bedir'de bin tane melek, arkanızda yardımcı olacak size." Bunu da va'detmiş Cenâb-ı Hak. Bin melek değil, bir melek dahi yardım için kâfidir. Cenâb-ı Hak, Ashabın kalpleri mutmain olsun diye va'detmiş.

10- وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ اِلَّا بُشْرٰى وَلِتَطْمَئِنَّ بِهٖ قُلُوبُكُمْ ۚ وَمَا النَّصْرُ اِلَّا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ۗ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ۙ

وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ Âllâh CelleCelâlûhû'nun, meleklerle imdat etmesi ne içindir? اِلَّا بُشْرٰى Size muvaffak olacağınızı tebşir ediyor. وَلِتَطْمَئِنَّ بِهٖ قُلُوبُكُمْ ۚ Kalpleriniz mutmain olsun ki muvaffakiyet sizindir, onların çokluğunun kıymeti yoktur. وَمَا النَّصْرُ اِلَّا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ۗ Yardım ancak Âllâh'ın nezdindedir, ne evlat, ne mal, ne de silah iledir. Âllâh isterse hepsini alt üst eder bir lahzada. اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ۙ

Âllâh azizdir, galibin galibidir. Hakim'dir, her şeyi yerli yerinde halk etmiş.

11- اِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسَ اَمَنَةً مِنْهُ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً لِيُطَهِّرَكُمْ بِهٖ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلٰى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْاَقْدَامَ

اِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسَ اَمَنَةً مِنْهُ Sizi gaşyetti, sizi ihata etti uykunun evveli. Âllâh'tan bir uyku geldi gözlerinize çünkü emniyet verdi kalplerinize. وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً Ondan sonra da size semâvattan yağmur sularını gönderdi. لِيُطَهِّرَكُمْ بِهٖ Onunla temizlik yaptınız, abdest aldınız, sular aldınız içtiniz. وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ Şeytanın, insanın kalbine attığı vesveseyi izâle etmek için de yağmurlar gönderdi. وَلِيَرْبِطَ عَلٰى قُلُوبِكُمْ Kalplerinizi rabtetsin Âllâh'a. Her şeye muktedirdir Âllâh CelleCelâlûhû, وَيُثَبِّتَ بِهِ الْاَقْدَامَ ayaklarınıza metanet vermek için gökten yağmurları indirdi Cenâb-ı Âllâh.

12- اِذْ يُوحِى رَبُّكَ اِلَى الْمَلٰٓئِكَةِ اَنِّى مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا الَّذِينَ اٰمَنُوا سَاُلْقِى فِى قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَاضْرِبُوا فَوْقَ الْاَعْنَاقِ وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ

اِذْ يُوحِى رَبُّكَ اِلَى الْمَلٰٓئِكَةِ Hâlik-i Kâinat'tan meleklere de Vahy-i İlâhi hâsıl olmuş, muharebeye iştirak eden meleklere. اَنِّى مَعَكُمْ "Ben sizinle beraberim, فَثَبِّتُوا الَّذِينَ اٰمَنُوا iman edenlerin kalbi sabit kalsın" diye sizi gönderiyorum. Yoksa Âllâh'ın iradesi kâfidir. Siz gösteriniz kendinizi, onlar sizi görsünler. Kalplerinde sükûnet hâsıl olsun. Orada mücahitler diyorlar ki; "Bir vururduk, birisinin

başı düşerdi. Hâlbuki O'nunla beraber ayrıca bir baş daha düşer, iki baş düşmüş olurdu. Hâlbuki kimse yok orada, biz anladık ki diğer baş melekler tarafından düşürülüyor." سَاُلْقِى فِى قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ Ben kâfirlerin kalbine de korku ilkâ edeceğim. Sizin zuhura gelmeniz, Mü'minin kalbine kuvvet veriyor. Kâfirin kalbine de korku vereceğim ki mukabele edemesin. فَاضْرِبُوا فَوْقَ الْاَعْنَاقِ وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ Onların boyunlarının üstüne ve parmaklarına vurun silahınızı, yaralı kalanlar olsa bile bir daha muharebeye gelemeyecek durumda sakat kalsınlar.

13- ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ شَاقُّوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُۚ وَمَنْ يُشَاقِقِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَاِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

ذٰلِكَ Bu cezâ, bu azap onlara. Hikmet-i İlâhiye nedir? بِاَنَّهُمْ شَاقُّوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُۚ Âllâh'a ve Âllâh'ın Rasûlüne muhalefet ettiler. Muhalefet edenin cezâsı budur. وَمَنْ يُشَاقِقِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ Her kim ki Âllâh-û Rasûlûllâh'a muhalefet ederse, Azab-ı İlâhi şedittir. فَاِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ Âllâh'ın azabı şedittir fakat Âllâh CelleCelâlûhû azabını murat ettiği, takdir ettiği zaman gönderir. İstediği şekilde gönderir, azaptan emin kimse kalmaz, hele şirk olursa.

14- ذٰلِكُمْ فَذُوقُوهُ وَاَنَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابَ النَّارِ

ذٰلِكُمْ فَذُوقُوهُ Ey iman etmeyenler, bu azabı tadınız. Bu azap kâfirler içindir. وَاَنَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابَ النَّارِ Bunun fevkinde kâfirlere azab-ı cehennem var.

15- يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحْفًا فَلَا تُوَلُّوهُمُ الْاَدْبَارَۚ

يَـا اَيُّهَـا الَّذِيـنَ اٰمَنُـوا Ey Âllâh-û Rasûlûllâh'a iman edenler. اِذَا لَقِيتُـمُ الَّذِيـنَ كَفَـرُوا Ne zamanki kâfirlere mülâki oldunuz, meydan-ı harbe kâfirlerle beraber geldiniz. زَحْفًـا Müctemi olarak, kâfirleri toplu gördünüz. Siz, onlara karşı geldiniz. "Kâfirler çoktur, toplu-dur" diye arkayı çevirmek size câiz değildir. فَـلَا تُوَلُّوهُـمُ الْاَدْبَـارَ Toplu olarak kâfirlerle karşılaştığınız zaman, onlara arkanızı dönmeyin. Bir Müslüman, iki kâfir karşısından kaçarsa büyük bir kabahat yapmış olur.

16- وَمَـنْ يُوَلِّهِـمْ يَوْمَئِـذٍ دُبُـرَهٗٓ اِلَّا مُتَحَرِّفًـا لِقِتَـالٍ اَوْ مُتَحَيِّـزًا اِلٰى فِئَـةٍ فَقَـدْ بَٓاءَ بِغَضَـبٍ مِـنَ اللّٰهِ وَمَأْوٰيـهُ جَهَنَّـمُ وَبِئْـسَ الْمَصِيـرُ

وَمَـنْ يُوَلِّهِـمْ يَوْمَئِـذٍ دُبُـرَهٗٓ O günlerde, kâfirleri toplu olarak gördü-ğünüz fazlalığından, çokluğundan dolayı Âllâh'a itimat etmeyip, arkayı çevirip kaçarsa, kaçmak câiz değildir. اِلَّا مُتَحَرِّفًـا لِقِتَـالٍ Mu-harebeyi idare için ön taraf, merkez arkayı çevirip ric'at ediyor. Tam galebe durumuna gelince dönüş yaparak, sağ ve sol cenah-larla beraber düşmanı ablukaya alıp küfür içinde kalıyor. Böyle bir durum için düşmana, arkayı vermek câizdir. Ve yahut bir kısım Müslümanlar zor durumda kaldığı anlaşılınca, onları kurtarmak için düşmana arkayı vermek câizdir. Bu iki ihtiyaç hali dışında câiz değildir. Eğer arkayı çevirirse ne olur? اَوْ مُتَحَيِّـزًا اِلٰى فِئَـةٍ فَقَـدْ بَٓاءَ بِغَضَـبٍ مِـنَ اللّٰهِ Gazab-ı İlâhi ile avdet eder, memleketine sağ gitse bile Âllâh'ın gazabı ile avdet eder. وَمَأْوٰيـهُ جَهَنَّـمُ Yeri de cehennem olur, وَبِئْـسَ الْمَصِيـرُ onun mekânı cehennemdir. Ne fenâ bir yerdir o cehennem.

Âshab-ı Kiram, Bedir'de muvaffak oldular. Medineyi Tahire'ye

geldikten sonra "ben filanı öldürdüm, şöyle muharebe ettim" şeklinde söyleyenler oldu. Bazılarında bir gurur çıktı. O gururu izale etmek için ayet nazil oldu.

17- فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ قَتَلَهُمْ ۪ وَمَا رَمَيْتَ اِذْ رَمَيْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ رَمٰى ۚ وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلَآءً حَسَنًا ۭ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ Onları, siz öldürmediniz. Siz 313 kişi idiniz, silahlı değildiniz. وَلٰكِنَّ اللّٰهَ قَتَلَهُمْ ۪ Onları öldüren Âllâh'tır. Âllâh imkânı verdi, onları katletti. Siz değilsiniz, gurura sebep değil sizin için. Sonra Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem bir miktar toprak eline almış, toprağa okumuş ve onların, kâfirlerin tarafına atmış. Bu durum için buyuruyor ki Cenâb-ı Âllâh; وَمَا رَمَيْتَ اِذْ رَمَيْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ رَمٰى ۚ "Ey Habibim, senin attığın bir avuç toprak. Çünkü Âllâh, kuvvetli bir rüzgâr verdi. O toprak, rüzgâra karıştı onların gözlerine girdi. Çadırları alt üst oldu, duracak halleri kalmadı, arkayı çevirip kaçmaya başladılar. Ey Habibim, senin attığın bir avuç toprak da senin değildir. Eğer ki senin elinden gitmiştir fakat benimdir. Mevlâna Celaledin-i Rûmi bir mânâ çıkarıyor. "Âllâh CelleCelâlûhû diyor ki demek ki senin attığın benimdir, senin elin benimdir, benim elimdir." Âllâh CelleCelâlûhû, Habibine diyor ki; "Senin elin, benim elimdir." Öyle ise gurura lüzum yok, onları katleden Âllâh'tır.

وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلَآءً حَسَنًا ۭ Âllâh CelleCelâlûhû, bu muharebe ile Mü'minleri imtihan etti. Fakat بَلَآءً حَسَنًا ۭ güzel bir iptilâ, öyle bir iptilâ ki küfrü, hezimet etti. İslamiyeti takviye etti. Eğer ki iptilâ idi onlar için, hoşlarına gelmedi lâkin neticesi iptilâ-i hasen oldu.

اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ Âllâh CelleCelâlûhû söylediğiniz sözleri işitiyor ve halinizi bilicidir.

18- ذٰلِكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ مُوهِنُ كَيْدِ الْكَافِرِينَ

ذٰلِكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ Bu imtihan, buna delâlet eder ki Âllâh CelleCelâlûhû, مُوهِنُ كَيْدِ الْكَافِرِينَ kâfirlerin hilelerini hakkınızda iptal eder. Halis bir kalp ile Âllâh'a itâat ederseniz, Âllâh CelleCelâlûhû, kâfirlerin yaptığı hileleri iptal eder.

19- اِنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَاءَكُمُ الْفَتْحُ وَاِنْ تَنْتَهُوا فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَاِنْ تَعُودُوا نَعُدْ وَلَنْ تُغْنِيَ عَنْكُمْ فِئَتُكُمْ شَيْئًا وَلَوْ كَثُرَتْ وَاَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ

اِنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَاءَكُمُ الْفَتْحُ Fethi talep ettiniz. İşte Âllâh CelleCelâlûhû, size fethi ihsan etti. وَاِنْ تَنْتَهُوا Burası da hitaptır, kâfirlere dir. Eğer bu kâfirler muharebeden vazgeçseler, فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ onlar için hayırlı olur. Çünkü iman ederler, selameti bulurlar. وَاِنْ تَعُودُوا Eğer Rasûl-û Ekrem'e karşı avdet ederlerse muharebeye, نَعُدْ biz de avdet ederiz ona yardım etmeye. وَلَنْ تُغْنِيَ Sizi iğnâ etmez, sizi defetmez. Sizden عَنْكُمْ فِئَتُكُمْ شَيْئًا cemaatin, malın, evladın çok olması sizi iğnâ etmez. وَلَوْ كَثُرَتْ Çok da olsa, ne kadar çok olursa Azab-ı İlâhi'den kurtulamazsınız. وَاَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ Âllâh CelleCelâlûhû, yardım ile nusret ile Mü'minlerle beraberdir.

20- يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ وَاَنْتُمْ تَسْمَعُونَ

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا Ey Âllâh-û Rasûlûllâh'a iman edenler. اَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ İmanın alâmeti olarak Âllâh'a ve Rasûlûllah'a itâat etmek, emrini yapmak nehyettiğinden vazgeçmek, وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ i'raz

etmeyiniz, arka çevirmeyiniz Âllâh'ın emrine. وَاَنْتُمْ تَسْمَعُونَ Sizler Kur'an'ı, Emr-i İlâhiyi işittiğiniz halde ondan yüz çevirmeyiniz.

21- وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ

وَلَا تَكُونُوا Olmayınız كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا o insanlar ki "işittik efendim" diyorlar. İşittik demek, kalben inanmak ve itâat etmek demektir. وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ Hâlbuki hakikatte işitmemişlerdir. Münafıklar, müşrikler gibi olmayınız.

22- اِنَّ شَرَّ الدَّوَآبِّ عِنْدَ اللهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ

اِنَّ شَرَّ الدَّوَآبِّ عِنْدَ اللهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ Ayet-i kerimenin sebeb-i nüzulü; Ben-i Abdüddâr namında kabile vardı. Bunlar küfürde kaldılar, diyorlardı ki; "Bizim kulağımız kapalıdır. Biz, Rasûl-û Ekrem'in getirdiği şeyleri işitmiyoruz. Dilimiz onun sözlerini söylemiyor. Kalbimiz de onun beyanlarını tasdik etmiyor" diyorlardı. Ve bunun üzerine hepsi küfür üzerine gittiler. الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ Onlar, hakkı akıl etmezler.

23- وَلَوْ عَلِمَ اللهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَاَسْمَعَهُمْ وَلَوْ اَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ

وَلَوْ عَلِمَ اللهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَاَسْمَعَهُمْ Yeryüzünde yürüyen mahlûkatın en şerlisi, Nezd-i İlâhi'de. **"essûmmûl b**ûkmûllezine ya'kılû**n"** Böyle hakkı işitmeyen, hakkı söylemeyen, hakkı akıl etmeyen mahlûk, Nezd-i İlâhi'de en şerli olanlardır. وَلَوْ عَلِمَ اللهُ فِيهِمْ خَيْرًا Eğer Âllâh, onlardan hayrı halk etmiş olsaydı. وَلَوْ اَسْمَعَهُمْ Âllâh, onlara

hakikati işittirirdi fakat onlarda hayır yok, akibetleri cehennemle nihayetlenir hayır olmadığından. Âllâh işittirmedi, dinlemediler. Fakat bunların küfürlerini beyan ediyor. Bir küfür vardır ki cehlidir, Avrupa ve dış ülkelerde. Bilmiyorlar, İman, İslam anlatılırsa ehli tarafından, iman edenler olur. Diğer bir kısım insanlar var ki inkârları inadidir. Bunlara delil, mucize tesir etmez. Nef'i sura kadar insanlarda damar damardır. İnsanların içinde ehlullah temiz insanlar bulunur, münafıklar bulunur, kâfirler de bulunur. لَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ Âllâh-û Teâlâ (hayır olmadığını bilirken,) işittirse bile yine onlar muhakkak yüz çevirirler dönerlerdi.

24- يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ اِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَاَنَّهُ اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا Ey Âllâh'a, Rasûlûllaha, Kur'an'a iman edenler, اسْتَجِيبُوا لِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ Âllâh-û Teâlâ'ya ve Rasûlüne icabet edin. Rasûlûllah'ın daveti, Âllâh'ın davetidir. Rasûlûllah'ın daveti kalbe hayat verir. Manevi hayat ise en büyük nimet odur. Öyle ise ey Müslümanlar, Âllâh'a ve Rasûlûllah'a itâat ediniz, emirlerini dinleyiniz. اِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ Ne zamanki sizi davet ettiler hayat vermek için, kalplerinize hayat vermek için sizi davet ettiği zaman, onların davetini kabul ediniz. وَاعْلَمُوا Sizin aranızda düşündüğünüz küfür, şeytaniyetler hiçbir fayda vermez. Biliniz ki اَنَّ اللّٰهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ Âllâh-û Azîmüşşan, muhakkak kişi ile kalbi arasına hâil olur. Ayetin işari mânâsı; Âllâh, insanın kalbine insandan daha yakındır. Zâhiri mânâsı; Sen düşündüğün şeyleri yapacak değilsin çünkü Âllâh'ın iradesi, seninle düşündüğün şeyin arasına düşüyor.

Sen mâni olamazsın. Siz Rasûl-û Ekrem'e karşı hilekârlık yapmak istiyorsunuz. Kalbinize bu düşünce geliyor fakat Âllâh'ın iradesi, sizinle onun arasına hâil olur. Hiçbir zaman muvaffak olamazsınız. وَاَنَّهٗٓ اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ Bütün mahlûkat kıyamette, Âllâh'ın huzurunda amellerinin hesabı için haşrolunur.

25- وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً ۚ وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

وَاتَّقُوا Âllâh'tan korkunuz, fitneyi çıkarmayınız. فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً O fitne ve beladan korkunuz ki o yalnız içinizden zulmedenlere isabet etmez, umuma şamil olarak sirayet eder. Fenaların yüzünden gelen musibete, iyiler de giriftar olur. Fakat o iyilerin iyilikleri zayi olmuyor. وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ Biliniz ki Âllâh CelleCelâlûhû شَدِيدُ الْعِقَابِ azabı şedittir.

26- وَاذْكُرُوا اِذْ اَنْتُمْ قَلِيلٌ مُسْتَضْعَفُونَ فِى الْاَرْضِ تَخَافُونَ اَنْ يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ فَاٰوٰيكُمْ وَاَيَّدَكُمْ بِنَصْرِهٖ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

وَاذْكُرُوا Cenâb-ı Hak, Habibine hatırlatıyor. Nimet-i İlâhiye'yi hatırlayınca insan şükreder, Nimet-i İlâhiye ziyâdeleşiyor. Hâlik-i Kâinat da Bedir Muharebesinde Âshab-ı Kiram'a yapmış olduğu lütf-û keremi hatırlatıyor. اِذْ اَنْتُمْ قَلِيلٌ Siz adet itibariyle az idiniz. (Mekkeyi Mükerreme'de iken) مُسْتَضْعَفُونَ zayıf ve aciz idiniz. Elinizde silah mühimmat yok idi, فِى الْاَرْضِ yerde zayıf idiniz. تَخَافُونَ اَنْ يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ Hatırınıza geliyordu ki o insanların çokluğu, sizi birden kapıvereceğinden korkmaktaydınız. Hâlbuki Cenâb-ı Hak, düşmana bu yolu vermedi. فَاٰوٰيكُمْ Sizi ivâ etti Medineyi Tahire'de,

İslamiyet fazlalaştı. Sizi ivâ, iskân etti, وَاٰيَّدَكُمْ بِنَصْرِهٖ Medine'de ivâ oldunuz, sakin oldunuz, bir de kuvvetlendirdi yardımı ile. Bedir Vak'ası ile sizi kuvvetlendirdi. Sonra وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ orada size, helalden de kısmet etti mal-ı ganaimden. لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ Cenâb-ı Hak, bu nimetleri verdi ki Nimet-i İlâhiye'yi daima hatırlayıp şükretmek lâzım gelir.

27- يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَخُونُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوٓا اَمَانَاتِكُمْ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا Ey Âllâh-û Rasûlûllâh'a iman edenler, لَا تَخُونُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ Âllâh-û Teâlâ'ya ve Rasûlüne hıyanet etmeyiniz. Nedir hıyanet? Onların emirlerine itâat etmemektir. وَتَخُونُوٓا اَمَانَاتِكُمْ Size emanet olan imanınıza hıyanet ediyorsunuz. Rasûl-û Ekrem'e hıyanet mevzu bahis oldu mu, iman elden gidiyor, imanınıza hıyanet etmiş olursunuz. وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ Görüyorsunuz ki hıyanetinizin cezâsı ne kadar azim oluyor.

28- وَاعْلَمُٓوا اَنَّمَآ اَمْوَالُكُمْ وَاَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ عِنْدَهٗٓ اَجْرٌ عَظِيمٌ ۚ

Biliniz ki mal-u servetiniz. Bir hadiste de beyan ediliyor. **"Hâyruküm ba'del mevteyni el hafifül hâs."** İki yüz seneden sonra hayırlınız, yükü hafif olan kimselerdir. Sormuşlar yükü hafif olan kimlerdir? Cevaben; "Mâl-u evladı çok olmayandır." Zâhiren nefis arzu ediyor seviyor, süslü olan zehirli yılanı cebine koymak istiyor. Biliniz ki malınız evladınız fitnedir, imtihandır. Âllâh-û Teâlâ'nın indinde ise (rızasını, emvâl ve evlad üzerine tafdil etmekte) pek büyük ecir vardır.

29- يَـا اَيُّهَـا الَّذِيـنَ اٰمَنُـوا اِنْ تَتَّقُـوا اللّٰهَ يَجْعَـلْ لَكُـمْ فُرْقَانًـا وَيُكَفِّـرْ عَنْكُـمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَيَغْفِـرْ لَكُـمْ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْـلِ الْعَظِيـمِ

يَـا اَيُّهَـا الَّذِيـنَ اٰمَنُـوا Ey Âllâh-û Rasûlûllâh'a iman eden. اِنْ تَتَّقُـوا اللّٰهَ Eğer siz Âllâh'tan korkarsanız, mal-u evlada böyle bağlanmazsanız, يَجْعَـلْ لَكُـمْ فُرْقَانًـا Cenâb-ı Âllâh kalbinize bir malumat ilim verir ki kalbiniz hak ve batılı tefrik eder. وَيُكَفِّـرْ عَنْكُـمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ Sizin seyyielerinizi hatalarınızı mahveder, وَيَغْفِـرْ لَكُـمْ günahlarınızı seyyielerinizi örter. وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْـلِ الْعَظِيـمِ Âllâh CelleCelâlûhû azimdir, fazl sahibi mağfiret sahibidir. İmtihandan muvaffakiyetle çıkmak, Âllâh'a meyletmekle olur. Âllâh'ın emirlerini, mal ve evlada feda etmemekledir.

30- وَاِذْ يَمْكُرُ بِـكَ الَّذِيـنَ كَفَـرُوا لِيُثْبِتُـوكَ اَوْ يَقْتُلُـوكَ اَوْ يُخْرِجُـوكَ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللّٰهُ وَاللّٰهُ خَيْـرُ الْمَاكِرِيـنَ

وَاِذْ يَمْكُـرُ بِـكَ الَّذِيـنَ كَفَـرُوا Ey Habibim, o zamanları hatırla ki Mekkeyi Mükerreme'de iken Cenâb-ı Hak, muharebeye müsaade etmedi. Ne zamanki Medine'ye hicret etti, hicretin ikinci senesinde muharebeye memur oldu. Hatırlayınız, o zamanları ki küfürde olan Ebû Cehil ve emsalleri mekir, hile yaparlardı. Hilelerin neticesi ve arzuları, لِيُثْبِتُـوكَ seni hapsetmek اَوْ يَقْتُلُـوكَ yahut seni öldürmek اَوْ يُخْرِجُـوكَ yahut seni memleketten çıkarmak, bunu düşünüyorlardı, وَيَمْكُـرُونَ başladılar hileye. وَيَمْكُـرُونَ وَيَمْكُـرُ اللّٰهُ وَاللّٰهُ خَيْـرُ الْمَاكِرِيـنَ Âllâh-û Teâlâ, onların hilelerine karşılık, onlara mukabele eder. Âllâh-û Teâlâ, tuzak kuranlara mukabele edenlerin en hayırlısıdır.

(Ayetin sebeb-i nüzulü; Mekke'de, Darunnedve'de müşrikle-

rin, Rasûl-û Ekrem için müzakere ettikleri tuzak ile bu müşavereye, şeyh-i Necdi sıfatı ile gelen iblisin iştiraki. Akabe bey'atından sonra ashabın Medine'ye hicreti. İzn-i İlâhi gelince hicrete hazırlık. Rasûl-û Ekrem de Medine'ye hicret ederse, ashabı ile büyük bir kuvvet olur. Şam ticaret yolu kapanır düşüncesiyle tedbir almak istediler.)

31- وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَآءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هٰذَآ اِنْ هٰذَآ اِلَّآ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ

وَاِذَا Ne zamanki تُتْلٰى عَلَيْهِمْ okunur onların üzerine اٰيَاتُنَا ayât-ı beyyinat. Ayât-ı beyyinat okunduğu halde, قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا "Biz bunu işittik, لَوْ نَشَآءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هٰذَآ اِنْ هٰذَآ istesek biz de Kur'an gibi kelâm söyleriz" dediler اِنْ هٰذَآ اِلَّآ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ "Bu eskilerin safsatalarından başka bir şey değildir" demişlerdi. Hâlbuki Kur'an-ı Azîmüşşân'da ayet nazil oldu. "Hepiniz toplanın da Kur'an'daki bir ayet kadar bir söz söyleyin" denildi. Hepsi var güçleriyle uğraştıkları halde, bir ayet kadar söyleyemediler. Kur'an kelimeleri, ayetleri yan yana geldiği zaman mucize hâsıl olur. Mucize yâni halkı aciz bırakmak. Ne kadar âlim olsa bile bir kimse, Kur'an ayetlerine benzer bir söz söyleyemiyecek. Bütün ins ve cin bir araya toplansa, Kur'an'ın bir ayetine benzer bir söz söyleyemez. Bazen bir cümlede, ayette 7- 70- 700 mânâ verilir, bazen de Âllâh'tan başkasının bilmediği mânâlar içinde. Onlar, bunu bildikleri halde inkâr sûreti ile itiraz ediyorlar.

32- وَاِذْ قَالُوا اللّٰهُمَّ اِنْ كَانَ هٰذَا هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ فَاَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنَ السَّمَآءِ اَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ اَلِيمٍ

وَاِذْ قَالُوا اللّٰهُمَّ Dediler; "Ya Rabbi, اِنْ كَانَ هٰذَا هُوَ الْحَقَّ Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem'in dediği gibi, eğer bu Kur'an hak ise (hak değildir mânâsında,) مِنْ عِنْدِكَ فَاَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنَ السَّمَآءِ gökten üzerimize taş yağdır. (Kendilerine beddûa ediyor,) (küfrün şiddetinden söylüyorlar.) اَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ Veya daha elim bir azap gönder" demişlerdi.

33- وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَاَنْتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللّٰهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ

وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَاَنْتَ فِيهِمْ Ey Habibim, sen onların içinde olduğun zaman, Âllâh onları azaplandırmaz. Fakat sen, onların içinden çıktığın zaman, Azab-ı İlâhi onlara gelecektir. Nitekim dünyada Bedir azabı verdi, ahirette de cehennem azabı veriyor. وَمَا كَانَ اللّٰهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ Âllâh, azap vermez onlar istiğfar ederlerse. Eğer küfürden vazgeçerlerse, Âllâh onları azaplandırmaz.

34- وَمَا لَهُمْ اَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللّٰهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا كَانُوا اَوْلِيَآءَهُ اِنْ اَوْلِيَآؤُهُ اِلَّا الْمُتَّقُونَ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

وَمَا لَهُمْ اَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللّٰهُ Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem, (Sen aralarından çıktıktan sonra) Âllâh-û Teâlâ, onlara neden azap etmesin. Onlar azaba müstahaktır. وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ Rasûl-û Ekrem'i ve Ashabı, Mescid-i Haram'dan men ettiler. وَمَا كَانُوا اَوْلِيَآءَهُ Âllâh'ın dostu değil onlar. (Mü'minleri, Mescid-i Haram'ı tavaf etmekten men ediyorlar. Hâlbuki onun mütevellileri değillerdir. Onun hizmetine ehil ve layık değildirler.) اِنْ اَوْلِيَآؤُهُ Âllâh'ın dostları, mütteki olanlardır. Âllâh'ın dostları, اِلَّا الْمُتَّقُونَ

Âllâh'tan korkanlardır. وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ Çokları bunu bilmiyor, Kâbe'nin etrafında iman ile dolaşırsa Âllâh'a yakin olur. Küfür, inkâr ile dolaşırsa Âllâh'tan uzak olur.

35- وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ اِلَّا مُكَآءً وَتَصْدِيَةً فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ

وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ Onların Kâbe etrafındaki namazları, namaz değil, اِلَّا مُكَآءً وَتَصْدِيَةً ıslık çalmak ve el çırpmaktan ibaret olup başka bir şey değildi. Âllâh için Kâbe'nin etrafında nedamet edip de yalvarmak değil. Ancak Kâbe'nin etrafında çalgı çalmak, el çırpmak idi. فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ Bu küfürden dolayı Azab-ı İlâhiyi zevk ediniz. Artık küfrünüz yüzünden (katil ve esaret) azabını tadın.

Müşrikler kadın erkek, Beytullah'ı çırılçıplak, ıslık çalarak ve el çırparak tavaf ederlerdi.

Mukatil'in beyanına göre; Peygamber Sallâllâhû Aleyhivesellem, Mescid-i Haram'da namaz kılarken, Ben-i Abdiddar kabilesinden iki kişi sağında durup ıslık çalar, iki kişi de solunda durup el çırpar ve namazını bozdurmaya çalışırlarmış. Hal böyle olunca Bedir'de kendilerine, "Küfrünüz sebebi ile katil ve esaret azabı tadın" denilmiştir.

36- اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ فَسَيُنْفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ وَالَّذِينَ كَفَرُوا اِلٰى جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ

اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا Küfürde kalanlar, يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ insanları, Âllâh yolundan alıkoymak için mallarını infak ederler. Sarfederler,

لِيَصُدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ Âllâh'ın yolundan halkı çevirmek için. Bu küfürde olanlar da mallarını sarfederler, insanları Âllâh'ın yolundan çevirmek için. فَسَيُنْفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً İnfak edecekler mallarını, mal da gider, insanlar da telef olurlar, (Bedir Vakası işaret ediliyor.) Ama sonra hasret ve nedamet duyacaklar. ثُمَّ يُغْلَبُونَ Nihayet mağlup olacaklar. وَالَّذِينَ كَفَرُوا اِلٰى جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ Küfürde ısrar edenler, toplanıp cehenneme sevk edilirler.

37- لِيَمِيزَ اللّٰهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَيَجْعَلَ الْخَبِيثَ بَعْضَهُ عَلٰى بَعْضٍ فَيَرْكُمَهُ جَمِيعًا فَيَجْعَلَهُ فِى جَهَنَّمَ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ

لِيَمِيزَ اللّٰهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ Habisi; (kâfiri,) tayyip'ten; temiz (Mü'min)den fark ve temyiz etmek içindir. Cenâb-ı Hak, kimsenin ibadetine muhtaç değildir. Eğer Bedir Vak'ası ile onlar telef olmasaydı, habis, tayyipten tefrik olmazdı. Mü'min, kâfirden belli olmazdı. وَيَجْعَلَ الْخَبِيثَ بَعْضَهُ عَلٰى بَعْضٍ فَيَرْكُمَهُ جَمِيعًا فَيَجْعَلَهُ فِى جَهَنَّمَ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ Habisleri birbirinin üstüne koyup toplar bir yerde, topu da toplu birden cehenneme gider, hüsranda kalırlar. (Mallarında ve nefislerinde ziyan edenler bunlardır.)

38- قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا اِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ وَاِنْ يَعُودُوا فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْاَوَّلِينَ

قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا Ey Ekmelerrusûl Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem. Rahmetel'lil Âlemin'sin. Onlara bir çareyi necat vardır, küfürden vazgeçsin, iman etsinler. Kâfirlere söyle; اِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ Eğer vazgeçerlerse sana ve iman edenlere karşı

olan muharebeden, Âllâh CelleCelâlûhû geçmiş günahları mağfiret eder. وَاِنْ يَعُودُوا Eğer vazgeçmez küfürde devam ederlerse, فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْاَوَّلِينَ muhakkak ki kendilerinden öncekilerin halini gördüler. Bedir'de nasıl ki telef oldular, yine de öyle telef olacaklar.

39- وَقَاتِلُوهُمْ حَتّٰى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلّٰهِ فَاِنِ انْتَهَوْا فَاِنَّ اللّٰهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

وَقَاتِلُوهُمْ Ey Habibim, onlara karşı muharebeye devam et. حَتّٰى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ Fitne kalmasın yâni küfür kalmasın, hepsi de Tevhid'e gelsin. وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلّٰهِ Hicaz'da din, Âllâh'ın olsun da küfür-şirk kalmasın. فَاِنِ انْتَهَوْا فَاِنَّ اللّٰهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ Eğer vazgeçerlerse küfürden, Âllâh CelleCelâlûhû onların amellerini görür ve ona göre ecirlerini verir.

40- وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ مَوْلٰيكُمْ نِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّصِيرُ

وَاِنْ تَوَلَّوْا Eğer imandan yüz çevirir vazgeçerlerse, فَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ مَوْلٰيكُمْ biliniz ki sizin Mevlânız sahibiniz, mütevelliyi umurunuz Âllâh'tır. نِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّصِيرُ Ne iyi Mevlâ'dır, ne iyi yardımcıdır Cenâb-ı Hak, sizin için.

Âllâh CelleCelâlûhû'nün lütf-û keremi çok fazladır. Bunu kuluna vermek istiyor fakat mutad-ı İlâhi. Buyuruyor ki; **"Üd'ûni istecib leküm.** Benden isteyin ben size vereyim." Âllâh kerimdir, istemeden de verir. Mutad odur ki Âllâh'tan talep etmek ne ile olur? Yine Kur'an-ı Azîmüşşân'da 500 ayet, duâ hakkında mevcuttur. "Ey kulum, bu şekilde bu yolda benden talep et" demektir. Bir de Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem hadisler ile duâ kısımlarını bize talim ediyor. Âllâh'tan bu şekil, bu yolda isteyiniz. Biz de

Âllâh'tan talep edeceğiz, Kur'an'da bildirdiği ve Rasûl-û Ekrem'in talim ettiği gibi duâ edip isteyeceğiz.

Gayri Müslim olanlar, Müslüman memleketinde oturduğu zaman, onlar da Müslümanlar gibi hükümetin icap ettiği vergileri verecekler, ondan fazla olmak üzere cizye vermekle mükelleftirler. Cizye askeri masraftır. Biz, onlara diyeceğiz ki; "Biz, sizi muhafaza edeceğiz. Evlatlarımız asker olur, hudutları muhafaza eder ve o askerin masrafını da siz vereceksiniz. Buna cizye derler, fey derler, ikisi de aynı mânâdır. Kanun ile muahede ile alınandır. Diğeri de emvâl-i ganâimdir ki meydan-ı harpte Müslümanlar galip olurlar, mağlup olanın silahı, malı, tazminatını alırlar, buna ganâim derler. Emvâl-i ganâim ayrı, cizye: fey ise muâhede ile alınan paradır. Ganâim ise meydan-ı harpte, muharebe neticesi ele geçen silah, mal vesâiredir.

Burada bahsedilen emvâl-i ganâimdir.

41- وَاعْلَمُوا اَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَىْءٍ فَاَنَّ لِلّٰهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِى الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ اِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ وَمَآ اَنْزَلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ

وَاعْلَمُوا Biliniz ki اَنَّمَا غَنِمْتُمْ sizin, küffardan igtinam ettiğiniz, meydan-ı harpte elinize geçen mal. مِنْ شَىْءٍ Yâni her ne olursa küçük büyük, azı çoğu, hepsi. فَاَنَّ لِلّٰهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ Onun beşte biri, Âllâh-û Rasûlûllah'ın emrine ma'tuftur. Emvâl-i ganaimi evvela beşe taksim ederler. Beşin, birisi Âllâh-û Rasûlûllah'ın emrine aittir. Beşin, dördü de mücahitlere taksim edilir. Âllâh-û Rasûlûl-

lah'ın emrine verilen beşin, biri de beşe taksim ediliyor. (5×5=25 parça oluyor.)

Âllâh-û Rasûlûllâh'ın emrine verilen, beşe bölünen beşte biri yâni 25'te biri, وَلِذِى الْقُرْبٰى akrabalarına yâni Ben-i Haşim, Ben-i Abdulmuttalip, Beyt'ül maldan onların hissesidir. Sonra وَالْيَتَامٰى yetimlere taksim edilir. Bu yetimler ise Ben-i Haşim ve Ben-i Abdulmuttalip'in gayri, harici olanlar. Zekât, yetimlere miskinlere veriliyor. Ben-i Haşim ve Ben-i Abdülmuttalip'e zekât verilmiyor. Çünkü Rasûl-û Ekrem'in payından onlara çıkıyor. وَالْمَسَاكِينِ Miskinlere, وَابْنِ السَّبِيلِ yolda parasız muhtaç kalmış olanlara. اِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ Siz, Âllâh'a iman etmişsiniz, Âllâh'ın emri böyledir, bunu biliniz. وَمَآ اَنْزَلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ Ahdimize, (Rasûl-û Ekrem'in en ziyâde sevdiği lâkab budur) Furkan günü ki Bedir günüdür. Bedir gününde kâfirler, münafıklar, Mü'minler fark oldular. Furkan günü, Bedir gününe iman etmişseniz.

يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ Her iki cemaat münteki olduğu zaman. Cuma gecesi, Ramazan'ın 19'u idi. Bedir Muharebe'sinin gecesi idi, Cuma gününe tesadüf ediyor o gün. Müslüman cemaat ile kâfirler birbirine mülâki oldular. وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ Âllâh-û Azîmüşşan her şeye kâdir, muktedirdir. Kendilerinden her bakımdan güçlü olan kâfir cemaata, Âshab-ı Kiram galebe ettiler. Âllâh-û Teâlâ, bu vaziyeti bildiriyor ki Âshab-ı Kiram şükretsinler.

42- اِذْ اَنْتُمْ بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا وَهُمْ بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوٰى وَالرَّكْبُ اَسْفَلَ مِنْكُمْ وَلَوْ تَوَاعَدْتُمْ لَاخْتَلَفْتُمْ فِى الْمِيعَادِ وَلٰكِنْ لِيَقْضِىَ اللّٰهُ اَمْرًا كَانَ

مَفْعُولاً لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنْ بَيِّنَةٍ وَيَحْيٰى مَنْ حَيَّ عَنْ بَيِّنَةٍ وَاِنَّ اللّٰهَ لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ

اِذْ اَنْتُمْ بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا O zaman **"entûm"** sizler, Medine'nin bir dere, karip olan bir tarafında idiniz. وَهُمْ بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوٰى Müşrikler ise Mekke, sahil tarafında idiler. وَالرَّكْبُ اَسْفَلَ مِنْكُمْ Kervan ise sizden aşağıda (sahil tarafında idi.) Faraza onlar çağırsalardı, kervandakiler yardıma gelirlerdi, onlara o kadar yakın idi. Ayrıca sulak bir yeri de almışlardı. وَلَوْ تَوَاعَدْتُمْ لَاخْتَلَفْتُمْ فِى الْمِيعَادِ Eğer siz ile onlar, muayyen bir yerde buluşmak üzere sözleşmiş olsaydınız, (kendi vaziyetinizle düşmanın kuvvetini bildikten sonra.) Muhakkak ki cenk va'desinde ihtilafa düşerdiniz. Fakat Âllâh-û Teâlâ, mukadder bir emri yerine getirmek için sizi (miadsiz) topladı. وَلٰكِنْ لِيَقْضِىَ اللّٰهُ اَمْرًا كَانَ مَفْعُولاً Tâ ki helâk olan, aşikâr bir hüccetle helâk olsun. Diri, sağ kalan da aşikâr bir hüccetle hayatta kalsın. لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنْ بَيِّنَةٍ Tâ ki helâk olsun, küfre girsin, helâke girenler beyyine ile girsin. وَيَحْيٰى مَنْ حَيَّ عَنْ بَيِّنَةٍ Muvaffak olanlar da beyyine ile iman etsin. وَاِنَّ اللّٰهَ لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ Âllâh CelleCelâlûhû sözlerinizi işitiyor, niyetinizi bilir, niyetinize göre size mükâfat verecektir. Nimet-i İlâhiyeyi unutmayınız.

43- اِذْ يُرِيكَهُمُ اللّٰهُ فِى مَنَامِكَ قَلِيلاً وَلَوْ اَرٰيكَهُمْ كَثِيرًا لَفَشِلْتُمْ وَلَتَنَازَعْتُمْ فِى الْاَمْرِ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ سَلَّمَ اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ

اِذْ يُرِيكَهُمُ اللّٰهُ Bedir'den evvel Âllâh-û Teâlâ, rüyada sana فِى مَنَامِكَ قَلِيلاً uykuda müşrikleri az göstermişti. وَلَوْ اَرٰيكَهُمْ كَثِيرًا Eğer size çok gösterseydi لَفَشِلْتُمْ korkak olurdunuz, وَلَتَنَازَعْتُمْ فِى الْاَمْرِ

muharebe hususunda tereddüt ve münâzaa edecektiniz. "Gidelim mi, gitmeyelim mi" diye. وَلٰكِنَّ اللّٰهَ سَلَّمَ Âllâh, sizi muhafaza etti korkaklıktan, niza ve tereddütten sâlim kıldı. اِنَّهٗ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ Şüphe yok ki Âllâh CelleCelâlûhû, kalplere gelenleri hakkıyla bilir. Açıkta olanları, gizli olan ve kalplere gelenleri bilir.

44- وَاِذْ يُرِيْكُمُوْهُمْ اِذِ الْتَقَيْتُمْ فِىْٓ اَعْيُنِكُمْ قَلِيْلًا وَّيُقَلِّلُكُمْ فِىْٓ اَعْيُنِهِمْ لِيَقْضِىَ اللّٰهُ اَمْرًا كَانَ مَفْعُوْلًا ۗ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ

وَاِذْ يُرِيْكُمُوْهُمْ Bu sefer sizi, onlara gösterdi. Düşmanla karşılaştığınız zaman; onları, sizin ve sizi, onların gözlerinde azaltıyordu cüret etsin de gelsinler. اِذِ الْتَقَيْتُمْ فِىْٓ اَعْيُنِكُمْ قَلِيْلًا وَّيُقَلِّلُكُمْ فِىْٓ اَعْيُنِهِمْ لِيَقْضِىَ اللّٰهُ اَمْرًا كَانَ مَفْعُوْلًا Tâ ki (İslam'ı i'zaz ve kâfirleri zelil kılmak hususundaki) mukadder olan emrini yerine getirsin. وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ Her emrin akibeti nihayet Âllâh'a dayanır. O'na rucû eder.

Mü'minlerin gözünde müşrikler azdı. Hatta İbni Mes'ud Radıyâllahû Anh, yanındakilere "Onların kaç kişi olduklarını tahmin ediyorsun?" diye sorduğunda, arkadaşı "yüz kişi" diye cevap vermiş. İbni Mes'ud "Benim gözümde yetmişten fazla değildirler" demiştir.

Müşrikler de Mü'minleri az görmüşlerdi. Hatta Ebû Cehil ile arkadaşları, "Muhammed ve arkadaşları, bir deveye yem olacak kadardır. Şimdi onları öldürmeyin, hepsini tutup bağlayın" demişlerdi. İki tarafın birbirlerine az görünmesi, harbe cesaret etsinler diyedir.

45- يَـٰٓاَيُّهَا الَّذِيـنَ اٰمَنُـوٓا اِذَا لَقِيتُـمْ فِئَـةً فَاثْبُتُـوا وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَثِيـرًا لَعَلَّكُـمْ تُفْلِحُونَۚ

يَـٰٓاَيُّهَا الَّذِيـنَ اٰمَنُـوٓا Ey Âllâh-û Rasûlûllâh'a, Kur'an'a iman edenler. İmanınızın icabatı budur. اِذَا لَقِيتُـمْ فِئَـةً فَاثْبُتُـوا Ne zamanki mülaki oldunuz, فِئَةً **cemaaten kâfiraten**, kâfir olan bir cemaate gelip karşılaştığınız vakit, Âllâh'ın emri budur, sebat edin. وَاذْكُـرُوا اللّٰهَ Âllâh-û Teâlâ'nın ism-i celilini zikredersiniz, كَثِيـرًا çok zikredersiniz. Ona duâ edin, yardımını dileyin. لَعَلَّكُـمْ تُفْلِحُونَۚ Tâ ki felâh bulasınız, muzaffer olasınız.

46- وَاَطِيعُـوا اللّٰهَ وَرَسُـولَهُۥ وَلَا تَنَازَعُـوا فَتَفْشَـلُوا وَتَذْهَـبَ رِيحُكُـمْ وَاصْبِـرُوٓاۚ اِنَّ اللّٰهَ مَـعَ الصَّابِرِينَۚ

وَاَطِيعُـوا اللّٰهَ وَرَسُـولَهُۥ Âllâh-û Rasûlûllâh'a itâat ediniz. Âllâh, Mü'minlere yardım etmeyi va'detmiştir. Âllâh'ın va'dında hulf yoktur. Âllâh, itâat edenlere yardımcıdır. Eğer bendeyi haceden ayrı görürsen, o zaman her ikisini de kaybetmiş olursun. Âllâh'a itâat, Rasûlûllah'a itâat. Rasûlûllah'a itâat, Âllâh'a itâattir. İtaat ettiğiniz takdirde muharebe, kıtalda galip olursunuz. وَلَا تَنَازَعُـوا Birbirinizle niza yapmayınız şayet kendi reyinizle hareket ederseniz, فَتَفْشَـلُوا korkak zayıf olursunuz, وَتَذْهَـبَ رِيحُكُـمْ kuvvetiniz devletiniz elden gider. Evvela buyurdu, muharebe meydanında sebat ediniz, Zikrullah'a devam ediniz, Âllâh-û Rasûlûllâh'a itâat ediniz, emrinden çıkmayınız. Aranızda birbirinizle ihtilaf yapmayınız. Nihayet o ihtilaf, zayıflığa sebep olur korkak olursunuz, devletiniz elden gider. وَاصْبِـرُوٓاۚ Elbette muharebe, kıtalde bir müşkilat vardır.

Bu müşkilata sabrediniz. اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصّٰابِرِيـنَۚ Âllâh CelleCelâlûhû, avn-û nusret ile yardımı sabredenlerle beraberdir.

47- وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطَرًا وَرِئَآءَ النَّاسِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِۜ وَاللّٰهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ

وَلَا تَكُونُوا Olmayınız ey Mü'minler, كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ memleketlerinden çıkanlar gibi. Mekke'den çıkan Ebû Cehil ve etbaları idi. بَطَرًا Kibr-i azametle, Ebû Cehil çıktığı zaman öyle bir kibirle çıktı ki "Bizim için bir sabah kahvaltısıdır, çalgı çalıp eğleneceğiz, kuzular pişirip yiyeceğiz, meydan bizim olur" dediler ve neticesi hepsi telef olup gittiler. وَرِئَآءَ النَّاسِ Halka gösteriş yaptılar, وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِۜ halkı men ederlerdi Âllâh'ın yolundan, dininden. Onlar gibi olmayınız. وَاللّٰهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ Âllâh'ın ilmi, onların yaptığı her şeyi ihata etmiştir, bütün işlediklerini ilmi ile kuşatmıştır.

48- وَاِذْ زَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمُ الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ وَاِنِّى جَارٌ لَكُمْۚ فَلَمَّا تَرَآءَتِ الْفِئَتَانِ نَكَصَ عَلٰى عَقِبَيْهِ وَقَالَ اِنِّى بَرِىٓءٌ مِنْكُمْ اِنِّٓى اَرٰى مَا لَا تَرَوْنَ اِنِّٓى اَخَافُ اللّٰهَۜ وَاللّٰهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ

وَاِذْ زَيَّنَ Onların âmâl-i seyyiesi, zikret o kıssayı ki لَهُمُ الشَّيْطَانُ iblis tezyin etmişti, vesvese yapmıştı. İblisin elinden gelen başka bir şey yok ancak vesvese yapıyor. اَعْمَالَهُمْ Şeytan e'mâl-û seyyielerini ziynetlendirdi. وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمُ الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ (Şeytan, Süraka'nın şekline girdi ve Süraka şeklinde) Süraka dedi; "Hiçbir insan, size bugün galebe edemez. وَاِنِّى جَارٌ لَكُمْۚ Ben de size yardımcıyım" diyor. Böyle deyince, فَلَمَّا تَرَآءَتِ الْفِئَتَانِ ne zamanki

her iki cemaat karşı karşıya geldiler ve melekleri, şeytan gördü. نَكَصَ عَلٰى عَقِبَيْهِ Kaçmak için arkasını çevirince, o zaman Hişam; "Nereye?" deyince. وَقَالَ اِنِّى بَرِىٓءٌ مِنْكُمْ "Ben sizden beriyim, kat'iyen uzağım. اِنِّٓى اَرٰى مَا لَا تَرَوْنَ Zira sizin göremiyeceğiniz şeyleri görüyorum. اِنِّٓى اَخَافُ اللّٰهَ Ben, Âllâh-û Teâlâ'dan korkuyorum. وَاللّٰهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ Âllâh-û Azimüşşan'ın ikab-ı azabı şiddetlidir."

49- اِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ غَرَّ هٰٓؤُلَآءِ دِينُهُمْ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَاِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

اِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ Ey Habibim, onlara malûmat ver o zamanları ki siz muharebeye geldiğiniz zaman, münafıklar sizin kuvvetinizin az olduğunu görürken birbirine derlerdi. وَالَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ Kalplerinde maraz, hastalık olanlar diyordu غَرَّ هٰٓؤُلَآءِ دِينُهُمْ (sizin için.) Bunları, dinleri aldatmış (çünkü kendilerinden çok üstün bir kuvvet ile savaşmaya kalkışıyorlar.) وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَاِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ Cevaptır onlara, bunlar böyle diyor. Ey Habibim, ümmetine bildir ki bir adam, Âllâh'a tevekkül ederse, halis muhlis olarak umurunu Âllâh'a bırakırsa, Âllâh azizdir galiptir, zelil olmaz O'na iltica edenler. Hakim'dir, her şeyi yerli yerinde halk etmiştir.

50- وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلٰٓئِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَاَدْبَارَهُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ

وَلَوْ تَرٰٓى Ey Habibim, Sallâllâhû Aleyhivesellem, görsen bu kâfirlerin ruhlarını verdiği zamanları. اِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلٰٓئِكَةُ Melekler, onların ruhlarını tevfiye edip aldığı zaman, يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ

وَاَدْبَارَهُمْ ölümden sonra öyle darbeler geliyor onların yüzlerine ve arkalarına vurarak. وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ Tadın cehennem azabını.

51- ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ

ذٰلِكَ İşte bu بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيكُمْ ellerinizin yapıp ileri sunduğu işler, amellerinizin yüzündendir. وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ Allâh CelleCelâlûhû, zulüm etmez kullarına, zulmedici değildir.

52- كَدَأْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ بِذُنُوبِهِمْ اِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ

كَدَأْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ Firavun ve kavminin adeti, Firavun'dan evvel olan Âd-i Semud ve Lût kavmi, bunların hepsi de Allâh-û Teâlâ'yı tanımadılar, inkâr ettiler. Onların başlarına bu azaplar geldi fakat o azaplar, kesbettikleri azabın tamamı değildir. Çünkü küfrün mukabili, ebedi olarak cehennem azabında kalmaktır. Böyle topluca kâfirlerin belaya uğramaları, ebedi azap göreceklerinin mukaddimesidir. كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ Allâh'ın ayetlerini inkâr ettiler. فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ بِذُنُوبِهِمْ Allâh CelleCelâlûhû, onların günahlarını inkârları sebebiyle azaplandırdı. اِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ Allâh CelleCelâlûhû kavidir, kuvvet sahibidir, istediğini yapar. İkâb-ı azabı kâfirlere şedittir. Hiçbir şey Allâh'ın azabını def edemez.

53- ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِعْمَةً اَنْعَمَهَا عَلٰى قَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوا مَا بِاَنْفُسِهِمْ وَاَنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

ذٰلِكَ Bu küfrün ta'zib-i azabı. Bu kâfirler, iman üzerine olan fıtrat-ı asliyi, Allâh'a karşı teğyir ettiler. بِاَنَّ اللّٰهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِعْمَةً

اَنْعَمَهَا Bu Âllâh'ın adetidir, Âllâh CelleCelâlûhû verdiği nimeti teğyir etmez. عَلٰى قَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوا مَا بِاَنْفُسِهِمْ Onlar nefsine teğyir etmeyince, Âllâh CelleCelâlûhû kerîmdir, kerim olduğundan verdiği nimeti geri almaz. Leim olan kimse, verdiğini geri alıyor. Hâlik-i Kâinat, verdiği nimeti dünyada da ahirette de geri almaz. Tâ ki Âllâh-û Teâlâ'ya karşı kendini değiştirmeyince. وَاَنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ Âllâh CelleCelâlûhû Semi'dir, işitiyor her sözü, yapılan her şeyi bilir.

54- كَدَأْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ ۙ وَالَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِ رَبِّهِمْ ۚ فَاَهْلَكْنٰهُمْ بِذُنُوْبِهِمْ وَاَغْرَقْنَآ اٰلَ فِرْعَوْنَ ۚ وَكُلٌّ كَانُوْا ظٰلِمِيْنَ

كَدَأْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ ۙ وَالَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِ رَبِّهِمْ ۚ (Bunların durumu da) Firavun ailesi ve onlardan öncekilerin gidişi gibidir. فَاَهْلَكْنٰهُمْ Biz Azîmüşşan da onlara karşı âdetimizi değiştirdik, onları helâk ettik. بِذُنُوْبِهِمْ وَاَغْرَقْنَآ اٰلَ فِرْعَوْنَ ۚ Biz de onları küfürleri ve isyanları yüzünden helâk etmiştik. Ve Firavun ve ailesini suda boğmuştuk. وَكُلٌّ كَانُوْا ظٰلِمِيْنَ Hepsi nefislerine zulmedenlerdi.

55- اِنَّ شَرَّ الدَّوَآبِّ عِنْدَ اللّٰهِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فَهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ۚ

اِنَّ شَرَّ الدَّوَآبِّ Âllâh-û Teâlâ'nın nezdinde, yeryüzünde yürüyenlerin en şerirleri, pisleri. عِنْدَ اللّٰهِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا Âllâh'ın nezdinde küfredenlerdir. فَهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ۚ Ey Habibim, bunlar da iman etmezler, küfür üzerine gidecekler.

56- اَلَّذِيْنَ عَاهَدْتَّ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنْقُضُوْنَ عَهْدَهُمْ فِىْ كُلِّ مَرَّةٍ وَّهُمْ لَا يَتَّقُوْنَ

اَلَّذِيـنَ عَاهَـدْتَ مِنْهُـمْ Onların bir kısmı, yahudileri murad ediyor burada. Ben-i Kurayze ve Ben-i Nazir adında iki yahudi kabilesi vardı. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, onları çağırarak muahede yaptı. Onlar da kabul ettiler. "Burada oturunuz fakat düşmanlarımızla beraber ittifak etmeyiniz. Biz, size emniyet verir ve burada otursunuz" dedi. Fakat yahudiler bir, iki, üç ve dört def'a ahitlerini nakzetmişler, yine Rasûl-û Ekrem af etmiş. Son zaman ayet nazil oluyor. Ayette Cenâb-ı Hak buyuruyor. Ey Habibim, bu yahudiler hiçbir ahitleri tutup yerine getirmezler, onlarla muahede yapma. Senin muahede yaptığın bu yahudiler, ثُـمَّ يَنْقُضُـونَ عَهْدَهُـمْ sonra ahidlerini bozar nakzederler. فِـى كُلِّ مَـرَّةٍ Her defasında ahidlerini bozarlar, وَهُـمْ لَا يَتَّقُـونَ onlar Âllâh'tan korkmazlar. Yahudiler kadar hıyanet, hiçbir millette yoktur. Hatta onların dinlerinin icabıdır, Müslümanları aldatmak.

57- فَاِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِى الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِمْ مَنْ خَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ

فَاِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِى الْحَرْبِ Ey Habibim, onları muharebede ele geçirdiğin zaman فَشَرِّدْ بِهِمْ مَنْ خَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ kendilerine vereceğin ceza ile arkalarındakini korkut ki ibret alsınlar. Ondan sonra kalanlar belki iman ederler.

58- وَاِمَّا تَخَافَنَّ مِنْ قَوْمٍ خِيَانَةً فَانْبِذْ اِلَيْهِمْ عَلٰى سَوَآءٍ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْخَآئِنِيـنَ

وَاِمَّا تَخَافَنَّ مِنْ قَوْمٍ خِيَانَةً فَانْبِذْ Hâlik-i Kâinat, Habibine diyor. Bunlar artık ahde vefa etmezler, bunlar zulüm yapmaktan, Âllâh'tan korkmazlar. Onlara galebe muvaffak olduğun zaman onları

dağıt. Şayet bir kavmin ahdini nakzedeceğini hisseder, hıyanetinden endişe edersen, savaş etmezden önce münasebetini kestiğini, ahdini bozduğunu kendilerine bildir ki iki taraf müsavi olsun. اِلَيْهِمْ عَلٰى سَوَآءٍ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْخَآئِنِيْنَ Âllâh CelleCelâlûhû, ahdini nakzeden hainleri sevmez.

59- وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوا سَبَقُوْا اِنَّهُمْ لَا يُعْجِزُوْنَ

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوا سَبَقُوْا İnkâr eden kâfirler zannetmesinler, muhakkat zannetmesin kâfir olanlar. **Sebekû**, Âllâh'ın kullarına sebkedecekler, Âllâh'ın peygamberine, Âllâh'ın kullarına sebkedecekler de Müslümanlar geri kalacaklar. اِنَّهُمْ لَا يُعْجِزُوْنَ Onlar, bizi asla âciz bırakamazlar. O kâfirler ki kendi kuvvet ve kudretine bakıp da zannetmesinler, Müslümanlara galebe ederler. Âllâh aciz kalmaz, onları kahretmekte. Sonra Müslümanlara emrediyor, Âllâh CelleCelâlûhû.

60- وَاَعِدُّوْا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُوْنَ بِهٖ عَدُوَّ اللّٰهِ وَعَدُوَّكُمْ وَاٰخَرِيْنَ مِنْ دُوْنِهِمْ لَا تَعْلَمُوْنَهُمْ اَللّٰهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنْفِقُوْا مِنْ شَيْءٍ فِىْ سَبِيْلِ اللّٰهِ يُوَفَّ اِلَيْكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تُظْلَمُوْنَ

وَاَعِدُّوْا لَهُمْ İzhar ediniz, onların mukatelesine مَا اسْتَطَعْتُمْ gücünüz yettiği kadar, مِنْ قُوَّةٍ düşmanın elinde ne kuvvet varsa (harp techizatı) ve cihad için bağlı. Ve besili atlar hazırlayın, وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ atları bırakmayın, orduda daima atlar bulunsun. Bir zaman olmaz ki at, işe yaramasın. At ne zaman işe yarıyor? تُرْهِبُوْنَ بِهٖ عَدُوَّ اللّٰهِ Harp edersiniz atlar ve o silahlarınızla Âllâh'ın düşmanlarını korkutacaksınız. وَعَدُوَّكُمْ Sizin düşmanlarınız, Âllâh'ın düşmanları,

sizin de düşmanınızdır. وَاٰخَرِيـنَ مِـنْ دُونِهِـمْ Zâhir olan düşmanlardan başka, bir kısım ki münafıklardır içeriye karışmıştır. Hâlbuki yahudi olduğu halde iman etmiş gibi görünüyor. لَا تَعْلَمُونَهُـمْ اَللّٰهُ يَعْلَمُهُـمْ Siz, onları bilmiyorsunuz. Âllâh, onları biliyor. Onları da korkutacaksınız. Kuvvetiniz kemâle erdiği zaman, içinizdeki münafıklar da korkmaya başlar. وَمَـا تُنْفِقُـوا مِـنْ شَـىْءٍ فِـى سَـبِيلِ اللّٰهِ Âllâh yolunda her neyi verirseniz, يُـوَفَّ اِلَيْكُـمْ cezası "mükafatı" size avdet eder. Bire on, bire yedi yüz, bigayri hisap. Âllâh yolunda neyi infak ederseniz, mükâfatı size fazlası ile verilir. وَاَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ Size zulüm olmaz, mükâfatta noksan olmaz. Sonra Emr-i İlâhi, Habibine talimat veriyor.

61- وَاِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

وَاِنْ جَنَحُـوا لِلسَّـلْمِ Şayet onlar sulha meylederlerse, فَاجْنَـحْ لَهَـا siz de sulha yanaşın, sulhu kabul ediniz. Ama sonra hıyanet edecek diye onu düşünmeyiniz, وَتَـوَكَّلْ عَلَـى اللّٰهِ Âllâh'a itimat, tevekkül ediniz. اِنَّـهُ هُـوَ السَّـمِيعُ الْعَلِيـمُ Âllâh-û Azîmüşşan, onların sözlerini işitici ve niyetlerini bilicidir. (Hayber'de bahçe hissesi bulunan Abdullah Bin Ömer'in, uyurken, ev damı üzerinden yuvarlayarak, yahudiler ayağının kırılmasına sebep oldular.)

62- وَاِنْ يُرِيـدُوٓا اَنْ يَخْدَعُـوكَ فَـاِنَّ حَسْـبَكَ اللّٰهُ هُـوَ الَّـذِى اَيَّـدَكَ بِنَصْـرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِيـنَۙ

وَاِنْ يُرِيـدُوٓا اَنْ يَخْدَعُـوكَ Eğer onlar, sulhten sonra irade ettiler, istediler ki hilekârlık yapsınlar ki adetleridir. فَـاِنَّ حَسْـبَكَ اللّٰهُ Ey Habibim, şunu bil ki Âllâh, sana kâfidir. هُـوَ الَّـذِى اَيَّـدَكَ بِنَصْـرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِيـنَۙ

O Âllâh'tır ki sizi teyid etti, kuvvetlendirdi. O'dur ki seni nusretiyle ve Mü'minlerle takviye etti. Yâni sulha talip oldukları zaman sulhu kabul ediniz, üst tarafı Âllâh'a tevekkül ediniz. Hıyanete devam edeceklerse, onu düşünmeyin çünkü Âllâh-û Teâlâ kâfidir.

63- وَاَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ لَوْ اَنْفَقْتَ مَا فِى الْاَرْضِ جَمِيعًا مَّا اَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ اَلَّفَ بَيْنَهُمْ اِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

وَاَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ Öyle Âllâh'tır ki Mü'minlerin kalplerini te'lif eden O'dur. (Evs ve Hazrec kabileleri arasında yüz yirmi yıldan beri devam eden düşmanlık, iman sayesinde unutuluvermiş. Kin ve adavet, yerini sevgiye bırakmıştı.) لَوْ اَنْفَقْتَ مَا فِى الْاَرْضِ جَمِيعًا مَّا اَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ Ey Habibim, eğer dünyanın malının hepsini verseydin. O iki araları açılmış olan kabile birbirlerine muhabbet bağlamazdı. Yalnız senin söz ve bereketinle onlar, birbirine kardaş oldular. Âllâh işte böyle kuvvet sahibidir. Eğer onlar hıyanet ederlerse, hıyanetleri başlarına gelir. وَلٰكِنَّ اللّٰهَ اَلَّفَ بَيْنَهُمْ Âllâh'tır, te'lif etti onların kalpleri arasında. اِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ Âllâh CelleCelâlûhû azizdir, galiptir, galibin galibidir. Kimse O'na galip gelemez. Hakimdir, her şeyi yerli yerine halk etmiş.

64- يَا اَيُّهَا النَّبِىُّ حَسْبُكَ اللّٰهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

يَا اَيُّهَا النَّبِىُّ Hitap Rasûl-û Ekrem'e Sallâllâhû Aleyhivesellem. Ey Habibim Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem, yahudiler, münafıklar, karşı düşman çok ve kuvvetlidir diye düşünme. حَسْبُكَ اللّٰهُ Âllâh, sana ve sana tâbi olan Mü'minlere kâfidir. وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ Sana ve sana tâbi olan Mü'minlere, Âllâh yeter. Bu ayet-i

kerime, Ömer'in (Radıyâllâhû Anh) imanını izhar ettiği zamanda nazil olmuştur.

65- يَـٰٓاَيُّهَا النَّبِىُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِيـنَ عَلَى الْقِتَالِۚ اِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِۚ وَاِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُٓوا اَلْفًا مِنَ الَّذِيـنَ كَفَرُوا بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ

يَـٰٓاَيُّهَا النَّبِىُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِيـنَ عَلَى الْقِتَالِۚ Mukatele ayetleri geliyor. Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem, Mü'minleri tergip ve teşvik et muharebeye. اِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِۚ Sizden olan 20 kişi, onlardan kâfirlerden olan 200 kişiye muadil, galebe edersiniz. وَاِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُٓوا اَلْفًا Sizden olan 100 kişi, onlardan olan 1000 kişiye muadildir. مِنَ الَّذِيـنَ كَفَرُوا بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ Çünkü onların ahirete imanı yok, Âllâh'a imanları yok, son günü bilmez idraksiz bir kavimdirler. (Sonra "Mü'minlerden bir kişi, on kişiye nasıl galebe eder" diye müracaatları üzerine, bu Emr-i İlâhi hafifletilmiş oldu.)

66- اَلْـٰٔنَ خَفَّفَ اللّٰهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ اَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًاۚ فَاِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِۚ وَاِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ اَلْفٌ يَغْلِبُٓوا اَلْفَيْنِ بِاِذْنِ اللّٰهِۗ وَاللّٰهُ مَعَ الصَّابِرِيـنَ

اَلْـٰٔنَ خَفَّفَ اللّٰهُ عَنْكُمْ Şimdi size Âllâh-û Teâlâ, za'fınız olduğu için yükünüzü hafifletti. وَعَلِمَ اَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًاۚ Bu zaaf olduğu bilindiği için öyle ise bir Mü'min, on kâfire değil. Bir Mü'min, iki kâfire karşı mücadele. Muharebede kaçması caiz değildir. فَاِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِۚ Eğer içinizde sabredici yüz kişi olursa, iki yüz kişiye galip olur وَاِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ اَلْفٌ يَغْلِبُٓوا اَلْفَيْنِ بِاِذْنِ اللّٰهِۗ ve eğer

bin olursa, Âllâh-û Teâlâ'nın izniyle iki bin kişiyi yener. وَاللّٰهُ مَعَ الصّٰبِرِينَ Âllâh'ın avn-i inayeti sabredenlerle beraberdir.

67- مَا كَانَ لِنَبِيٍّ اَنْ يَكُونَ لَهٗٓ اَسْرٰى حَتّٰى يُثْخِنَ فِى الْاَرْضِ تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا وَاللّٰهُ يُرِيدُ الْاٰخِرَةَ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

Ayetin meâli, Ömer Radıyâllâhû Anh'ın reyine tevâfuk etmiştir. مَا كَانَ Yoktur, لِنَبِيٍّ bir peygamber için doğru değildir, اَنْ يَكُونَ لَهٗٓ اَسْرٰى esirlerin fidyesini kabul etmek. حَتّٰى يُثْخِنَ فِى الْاَرْضِ Tâ ki galebe etsin şevket-i İslam, kuvvet tezahür etsin, onların ileri gelenleri temizlensin. Yerde şevket-i İslam zâhir oluncaya kadar, para mukabilinde fidye yok bir peygamber için. تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا Ey Mü'minler, siz geçici dünya malını istiyorsunuz. وَاللّٰهُ يُرِيدُ الْاٰخِرَةَ Âllâh CelleCelâlûhû, ahireti irade ediyor. وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ Âllâh mülkünde galip, her şeyi yerli yerine halk etmiştir.

68- لَوْلَا كِتَابٌ مِنَ اللّٰهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَآ اَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

لَوْلَا كِتَابٌ مِنَ اللّٰهِ Eğer Âllâh-û Teâlâ'dan; kitap, mektup, ilminde emir olmasaydı. Ehl-i Bedir azap görmiyecek, müctehit içtihatında isabet etmese de ecir görecek, ganâim helal olacak. Bunlar İlm-i İlâhi'de olmasaydı, bu mes'elede سَبَقَ لَمَسَّكُمْ sizi mess ederdi. فِيمَآ اَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ Aldığınız fidyeye mukabil, size pek büyük bir azap erişirdi. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem buyuruyor. "Eğer o azap gelmiş olsaydı, bizden yalnız Ömer'ül Faruk ile Sa'd Bin Muaz halas olurdu" buyuruyor.

فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ -69

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem emrediyor. فَكُلُوا Yiyiniz مِمَّا غَنِمْتُمْ emvâl-i ganimeti. Kahren düşmandan aldığın mal helaldir, pak olarak yiyin. Ve bu esirlerden fidye mukabili alınan para ve mal da emvâl-i ganimetten ma'duddur. حَلَالًا طَيِّبًا Hâlâl, şüphesiz temiz, pak olarak alın yiyin. وَاتَّقُوا اللَّهَ Emrinin muhalefetinden, Âllâh'tan korkunuz. إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ Muhakkak Âllâh CelleCelâlûhû, غَفُورٌ günahlarınıza mübalağa ile affedici mağfiret edicidir, رَحِيمٌ rahmet edicidir. Âllâh, imhâl ediyor merhametinden dolayı. Âllâh gafûrurrahîmdir, doğrudan doğruya hatalarınızı affeder. Rahimdir, mühlet veriyor. Belki tevbe ve istiğfar edersiniz diye imhâl ediyor.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَنْ فِي أَيْدِيكُمْ مِنَ الْأَسْرَىٰ إِنْ يَعْلَمِ اللَّهُ فِي قُلُوبِكُمْ خَيْرًا يُؤْتِكُمْ خَيْرًا مِمَّا أُخِذَ مِنْكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۚ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ -70

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ Ey Habibim Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem, قُلْ لِمَنْ فِي أَيْدِيكُمْ مِنَ الْأَسْرَىٰ sizin elinizde olan esirlere emrini tebliğ et. إِنْ يَعْلَمِ اللَّهُ فِي قُلُوبِكُمْ خَيْرًا يُؤْتِكُمْ خَيْرًا مِمَّا أُخِذَ مِنْكُمْ Eğer Âllâh, sizin kalbinizde (iyi niyet ve imandan) hayırlı davranış olduğunu bilirse, kalblerinizde iman ve ihlas varsa, o sizden alınan fidyelerden daha hayırlısını size verir. Âllâh CelleCelâlûhû, kalbinizdeki ıslahı gördüğü zaman biliniz ki bu fidyenin çok hayırlısını size ihsan edecektir. وَيَغْفِرْ لَكُمْ Geçmiş hatalarınızın hepsini affeder, وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ Âllâh CelleCelâlûhû mübalağa ile mağfiret sahibidir, merhametlidir iman edenlere.

71- وَاِنْ يُرِيدُوا خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُوا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ فَاَمْكَنَ مِنْهُمْ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

وَاِنْ يُرِيدُوا خِيَانَتَكَ Eğer bu üserâ, tabi izin verdiler, iman da ettiler. Mekke'ye gittiler. "Eğer hıyaneti irade ederlerse bundan sonra, müteessir olma ey Habibim" diyor. فَقَدْ خَانُوا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ Bundan evvel de Cenâb-ı Hakk'ın emrine hıyanet ettiler. Bedr'e gelip sana karşı harp ettiler. فَاَمْكَنَ مِنْهُمْ Bedir'de size meknet-i kuvvet verdik, onları esir ettin. Yine ikinci defa benzeri durum olursa, size meknet-i kuvvet veririz. وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ Âllâh CelleCelâlûhû âlimdir, onların halini bilir. Hakim'dir, her şeyi yerli yerine halk etmiştir. Mademki fidyeyi aldınız, esirleri affettiniz. Müteessir olma hıyanet edecekler diye. Eğer hıyanet ederlerse, bu defaki gibi Cenâb-ı Hak, onlara karşılık imkânı verir.

72- اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ وَالَّذِينَ اٰوَوْا وَنَصَرُوا اُولٰٓئِكَ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَآءُ بَعْضٍ ؕ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا مَا لَكُمْ مِنْ وَلَايَتِهِمْ مِنْ شَىْءٍ حَتّٰى يُهَاجِرُوا ۚ وَاِنِ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِى الدِّينِ فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ اِلَّا عَلٰى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ ؕ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا Onlar ki Âllâh-û Rasûlûllâh'a , Kur'an'a iman etmişler. وَهَاجَرُوا İmandan sonra da Mekke'den Medine'ye hicret eden, وَجَاهَدُوا gelip de sizinle beraber mücahede eden. بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ Âllâh yolunda mal ile can ile memleketini bırakıp da gelip seninle hicret eden ve seninle muharebeye giden, فِى سَبِيلِ اللّٰهِ bunlar bil ki Muhacirin'dir yâni Ensar'dan daha evvel. وَالَّذِينَ اٰوَوْا

Onlar ki ivâ etmişler o Ashabı. Mekke'den Medine'ye gelen Ashabı, evlerine alıp neleri varsa mallarını taksim ettiler. وَنَصَرُوٓا Sana da yardım ettiler ki Ensar-ı Kiram'dır. أُولَٰٓئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَآءُ بَعْضٍ İşte onlar, birbirlerinin velileridir. وَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا İman edip de hicret etmeyen mesela müsted'afin gibi, bu gibiler iman etmişler fakat zayıf, ihtiyar, hasta olanlar gibi مَا لَكُمْ مِنْ وَلَايَتِهِمْ مِنْ شَىْءٍ müsted'afin müstesna iman edip de hicret etmeyenler üzerinde ise hicret edinceye kadar hiçbir velayetiniz yoktur. İrs yok. İrsi men eden; **1**- Köle olursa vâris olmaz, vâris efendisi olur. **2**- İmanını değiştirirse, kâfir olan, anaya babaya vâris olamaz. **3**- Bir de memleketi değiştirirse vâris olamaz. **Rikkun ve kutlün vehtilafi dârun.** Bir adam babasını öldürürse, babasının malına vâris değildir. حَتَّىٰ يُهَاجِرُوا Hicret edinceye kadar. İman etmiş ama Mekke'de kalmış. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem Medine'ye hicret etmiş olduğundan, Mekke'de iman etmiş kalmış, o iman zayıftır, yok gibidir. Ne zaman Mekke'den Medine'ye hicret eder, o zaman iman tamam olur. Onlar hicret etmeyince, onlarla hiçbir velayetiniz yoktur. وَإِنِ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِى الدِّينِ Eğer orada kalan o zayıflar, sizden yardım talep ederse din için, gelmek için. فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ Yardım ediniz onlara. إِلَّا عَلَىٰ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ Meğer misakınız varsa başka bir kavim ile ki onlara harp etmiyeceksin. Yardım istediğinde, bulundukları kavim ile aranızda bir muahede bulunmuş olsun. Bu takdirde, o kavmin aleyhine yardımınız câiz olmaz. وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ Âllâh CelleCelâlûhû yaptığınızı görür yâni ona göre cezalandırır.

73- وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ اَوْلِيَآءُ بَعْضٍ اِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِى الْاَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ

وَالَّذِينَ كَفَرُوا Kâfir olanların da بَعْضُهُمْ اَوْلِيَآءُ بَعْضٍ bir kısmı, bir kısmının yardımcılarıdır. اِلَّا تَفْعَلُوهُ Eğer sizler, bu emre itâat etmezseniz yâni küfürden alakayı kesmek ve muhabbeti birbirine bağlamak تَكُنْ فِتْنَةٌ فِى الْاَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ Yerde büyük fitneler olur, şirk ve irtidat olur. Büyük fesatlar zuhur eder.

74- وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ وَالَّذِينَ اٰوَوْا وَنَصَرُوٓا اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا İman edip de Allâh yolunda hicret ve cihad edenler, وَالَّذِينَ اٰوَوْا وَنَصَرُوٓا onları (Muhacirleri) ivâ eden, yardım eden, barındıran Ensar-ı Kiram. اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا İşte hakkıyla iman eden, Mü'min olanlar bunlardır. لَهُمْ مَغْفِرَةٌ Şüphesiz onlara, Mağfiret-i İlâhiye var. Allâh kusurlarını, hepsini af eder. Kusurlarını af etmekle kalmaz, وَرِزْقٌ كَرِيمٌ kerim bir rızık ihsan eder cennette.

75- وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَاُولٰٓئِكَ مِنْكُمْ وَاُولُوا الْاَرْحَامِ بَعْضُهُمْ اَوْلٰى بِبَعْضٍ فِى كِتَابِ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْ بَعْدُ Muhaceret, Mekke'nin fethi ile bitiyor. وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ Mekke'nin fethinden sonra iman etmiş ve hicret etmiş gelmiş ve sizinle beraber mücahede eder. O da güzel fena değil fakat o sabikundan olmadı, yine ashabtır. فَاُولٰٓئِكَ مِنْكُمْ Onlar da sizdendir. وَاُولُوا الْاَرْحَامِ بَعْضُهُمْ اَوْلٰى بِبَعْضٍ Mekke'nin fet-

hinden evvel hicret eden Muhacirleri, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, Ensar-ı Kiramı birbirlerine kardeş ve vâris yapmıştı. Ne zamanki Mekke feth oldu, bu da nesh oldu. فِى كِتَابِ اللّٰهِ Kitabulllah'ta feraizde beyan etmiştir. اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ Âllâh CelleCelâlûhû her şeye âlimdir, mirası da yerli yerine halk etmiştir. Bu ayet nazil olunca, nesep yolu ile akraba olmayanlar birbirine vâris olmadılar. Yukarıdaki 72. ayetin hükmü kaldırılmış oldu.

٩ سُورَةُ التَّوْبَةِ TEVBE SÛRESİ

Tevbe Sûresi 129 ayet, 2497 kelime, 10887 harften ibarettir. Tevbe diyor çünkü tevbeden bahis var, tesmiye-i cüz ism-i kûl. Server-i Âlem Sallâllâhû Aleyhivesellem, bahr-i merhamet idi. Daima iltica edenlerin ilticalarını kabul ederdi, af ederdi. "Siz, bize karışmayın. Biz, size karşı gelmeyiz" der, sulh edilir, sulhu bozarlar. Yahudi idi sebep olan, birbirlerine daima husumet öyle giderdi. Nihayet Mekkeyi Mükerreme fetih oldu, yine aralarında bazı ihtilaflar bulunuyordu. Bu bozuklukları, Rasûlûllah'ta de biliyordu. Hicretin 8. yılında Mekke fetholdu, 8. senesinde Hac Reisi olarak Ömer Radıyâllâhû Anh vazifelendi, 9. senesinde Ebû Bekir Radıyâllâhû Anh gidip geldi, 10. senesi Hacc'ül Veda'dır, Rasûl-û Ekrem gitti ve geldi.

Ebû Bekir Radıyâllâhû Anh'ın hacca gittiği 9. senesinde, bazı kabileler fesat çıkarmaya başladılar. Rasûl-û Ekrem, kendisi de gitmeyi arzu etti fakat haber verdiler ki müşrik olanlar, eski usûl üzerine Kâbe'yi çıplak olarak tavaf ediyorlar. Bu durumu haber alınca, Mekke'ye gitmekten vazgeçti, tehir etti fakat ondan sonra ayet geldi. Ayette bildirilen; sulh muahede yapmış olanlar, muahedenin sonu neticesine kadar devam etsinler. Muahedeye uy-

mayanlar da dört ay müddetle hayvanlarını alsınlar, yükleri ile beraber alıp memleketten çıksınlar. Bundan sonra da muahede yok, o muahedeler de fesih olur. Eşhurûl Hurum; Zilkâde, Zilhicce, Muharrem, Recep 4 aydan ibarettir. Eşhurûl Hac 3 aydır. Şevval, Zilkâde, Zilhicce'dir.

Ebû Bekir Sıddık Radıyâllâhû Anh hacca gittikten sonra nazil olan ayet-i kerimeyi, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, Ali Radıyâllâhû Anh'ı vafizeli olarak; "Bu ayet-i kerimeyi götür, hac mevsiminde Arafat'ta bildir" buyurdular.

Ayet-i kerimede; "Müddeti tamam olanlar için tekrar müddet tecdit edilmez gidecekler. Muahedesiz olanlar da dört ay onlara mühlet verilecek ve bundan sonra Kâbe'nin etrafında çıplak kimse dolaşmıyacak. Hıristiyanlar da Kâbe'ye girmeyecekler, müşrikler Beyt-i Şerif'e yaklaşmayacak. Çıplak olarak tavaf etmeyecekler. Cennete, Mü'min olmayan giremeyecek. Ahdi nakzedenlere eman süresi dört aydır."

Ali Radıyâllâhû Anh gitti, Ebû Bekir Sıddık Radıyâllâhû Anh da orada. Ebû Bekir Radıyâllâhû Anh, dedi. "Ya Ali ! **Emirun emmemurun**. Rasûl-û Ekrem'den geliyorsun. Bana emir olarak mı geldin, yoksa bana memur olarak mı geldin? Ben hazırım, ne emretmişse emrindeyim. Âmir (emir) olarak emretmişse âmirim."

Ali Radıyâllâhû Anh buyuruyor; "Memurum bir emrek"

Bu sûreyi celilede, besmele olmadığını birkaç şekilde beyan ediyorlar.

Biri budur; Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, bu sûre geldiğinde besmeleyi söylemedi. Hikmeti nedir? Harp mevzu sûredir. Harp ise kahr-ı gazap sıfatlarının zuhurudur. Besmele ise cemal sıfatlarının tecellisidir, burada münasip görülmemiş.

İkinci tevil; Bu iki sûre, ikisi de bir sûredir. Enfâl ile Tevbe iki değil, bir sûredir. Fasıla göstermişler de belli olsun yoksa besmeleyi sûrenin içinde lüzum görmemişler.

Üçüncüsü ise; Nakz-i ahd için gelmiş. Bundan sonra nakız yok.

"fehiye sureti azabın, velbesmeleti rahmetûn"

Bu sûreyi açtığımız zaman eğer bu sûreden okumaya başlarsak, haram değildir de besmeleyi çekmek mekruhtur. Çünkü mevzu birdir, mevzu değişmiyor.

1- بَرَآءَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهٖٓ اِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

بَرَآءَةٌ مِنَ اللّٰهِ Beraettir bu. Berî olmaktır Âllâh'tan وَرَسُولِهٖٓ اِلَى Rasûlûllah'tan, الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ muahede ettiğiniz müşriklere vasıl olur. Müşrikler ki ahitleri nakzetmiş, muahede kalmamıştır. Bu müşriklere yetiştirmek için bu ayet-i celile, Âllâh-û Rasûlûllah'tan bir berâettir, nazil olmuştur. Âllâh-û Rasûlûllah da onlardan berîdir, onlara bir muahede yok. Sonra emrediyor onlara.

2- فَسِيحُوا فِى الْاَرْضِ اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ وَاعْلَمُٓوا اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِى اللّٰهِ ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ مُخْزِى الْكَافِرِينَ

فَسِيحُوا فِى الْاَرْضِ Ey müşrikler seyahat ediniz arzınızda, yerinizde. Kimse size dokunmaz, emin olunuz اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ dört ay. Şevval'den itibaren arayıp kendinize yer bulunuz, bu onlara verilen müsaade. Söyleyiniz onlara, seyretsinler, yerde dört ay gezsinler, kendilerine yer bulsunlar. وَاعْلَمُٓوا Bilsinler ki اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِى اللّٰهِ Âllâh'ın emri icra edilecek. Kuvvetiniz, adamınız var. Siz, Âllâh'ı

bu emirde âciz bırakamazsınız. Bu emir ifa edilecek, bu emir geri bırakılamaz. وَاَنَّ اللّٰهَ مُخْزِى الْكَافِرِيْنَ Âllâh CelleCelâlûhû, kâfirleri dünyada zilletle katl ile ahirette de cehennem azabı ile azaplandırır.

3- وَاَذَانٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖٓ اِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْاَكْبَرِ اَنَّ اللّٰهَ بَرِيْٓءٌ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ۙ وَرَسُوْلُهٗ ۭ فَاِنْ تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۚ وَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوْٓا اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِى اللّٰهِ ۭ وَبَشِّرِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ

وَاَذَانٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖٓ اِلَى النَّاسِ Ezân; ilân mânâsınadır. Yâni, düşmanın ahdını nakzetmesi üzerine, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem nakz-ı ahd ettiğini ilân ediyor. Onlar ki müşrikler, nakz-ı ahd etmişler. Onların nakz-ı ahdı üzerine, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem de Âllâh'ın nakz-ı ahdini ilân ediyor. "Aramızda bundan sonra bir muahede yoktur" buyuruluyor. Âllâh-û Rasûlûllah'tan insanlara bir ilândır. يَوْمَ الْحَجِّ الْاَكْبَرِ Hacc-ı Ekber günü yâni umre değil. Umre; hacc-ı asgârdır. Umre, Arafat'sız olan hacdır. Niçin Hacc-ı Ekber'dir? Remil var, nahir var, hark var, tavaf var. Bu dördü haccın en büyük erkânlarıdır. Aliyy ibni Ebi Talip Kerremellâhû Vechehû Hacc-ı Ekber de idi bunu ilân ediyor. اَنَّ اللّٰهَ بَرِيْٓءٌ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ۙ وَرَسُوْلُهٗ "Âllâh-û Rasûlûllah, müşriklerin ahidlerinden beridir. Mademki onlar nakzettiler bir taraf, diğer taraf da nakzeder." Buraya kadar emirdir. فَاِنْ تُبْتُمْ Eğer bu küfürden rucû ettiniz, tevbe ettiniz, iman ettinizse فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ elbette size hayırlıdır. Yâni tevbe kapısı açıktır. Eğer ki bu emir gelmiş size, bu emir kat'idir. Lâkin tevbe kapısı da açıktır. وَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ Eğer imandan arka çevirdiniz, فَاعْلَمُوْٓا اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِى اللّٰهِ biliniz ki siz hiçbir sûrette

Âllâh'ı aciz bırakamazsınız. Yâni mağrur olmayınız malınızla, kuvvetinizle. Siz, Âllâh'ı aciz bırakamazsınız. Âllâh'ın emri hakkınızda zuhur edecek. وَبَشِّرِ الَّذِينَ كَفَرُوا بِعَذَابٍ اَلِيمٍ Tebşir ediniz kâfirleri, azab-ı elimle. Dört ay sonra iman ettinizse zaten Müslümansınız. Değilse biliniz ki Âllâh-û Rasûlûllah'ı aciz bırakamazsınız, bu emir zuhur edecek.

4- اِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ثُمَّ لَمْ يَنْقُصُوكُمْ شَيْئًا وَلَمْ يُظَاهِرُوا عَلَيْكُمْ اَحَدًا فَاَتِمُّوا اِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ اِلٰى مُدَّتِهِمْ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ

اِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ Ancak muahede yaptığınız müşriklerden ثُمَّ لَمْ يَنْقُصُوكُمْ شَيْئًا وَلَمْ يُظَاهِرُوا عَلَيْكُمْ اَحَدًا فَاَتِمُّوا اِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ اِلٰى مُدَّتِهِمْ bilâhare şartlarına (tamamen riayet ederek) hiçbir eksiklik yapmamış ve (düşmanlarınıza) aleyhinizde yardım ve müzaherette bulunmamış olanlar müstesnâ. Onların müddetleri sona erinceye kadar, ahitlerini tamamlayın. اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ Çünkü Âllâh-û Teâlâ, ahitlerini nakzetmekten sakınanları, ahdine vefâ edenleri sever.

5- فَاِذَا انْسَلَخَ الْاَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ وَاحْصُرُوهُمْ وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ فَاِنْ تَابُوا وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

فَاِذَا انْسَلَخَ الْاَشْهُرُ الْحُرُمُ Haram olan dört ay çıktıktan sonra فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ müşrikleri, ahd-i nakzedenleri öldürünüz, حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ nerede bulursanız. Nerede ve hangi yerde eşhurul hürum olsun veya olmasın وَخُذُوهُمْ tutunuz onları, وَاحْصُرُوهُمْ esir ediniz وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ onları, her gözetleme yerinde oturup

bekleyin. Burada dört emir var. 1- Katil, öldürmek 2- Diri tutulanları esir etmek 3- Tutulanları hapsedip de ahval-i İslam'ı anlatmak 4- Yollara da gözetleyici koyunuz ki dağılıp kaçmasınlar. فَـاِنْ تَابُـوا Eğer şirkten tevbe edip iman ederlerse, وَاَقَامُـوا الصَّلٰـوةَ namazlarını ikâme eder وَاٰتَـوُا الزَّكٰـوةَ ve zekâtı da verirlerse فَخَلُّـوا سَـبِيلَهُمْ onların yolunu açınız, sizdendir hiçbir şey lâzım gelmez. Ayetin sevkinden "namazı kılmayanı bırakmayınız" demektir. Eğer namazı inanmayarak terk ederse, o kimse bilittifak kâfirdir. Tevbe etmezse derhâl katlolur. Ehemmiyetsiz, hafif olarak tutarsa, en hafifi İmam-ı Azam'ın mezhebidir. Onu hükümdar, şerh-i hâkim hapseder hatta dayak atılır. Nihayet ya tevbe eder veyahut orada kalır. Diğer imamlardan Şafii ile İmam-ı Malik. "Eğer böyle olup katledildi ise tevbe etmeden, o yine Müslüman'dır. Çünkü inkâr etmiyor fakat namaz kılmıyor. Onu yıkayınız, Müslüman kabristanına defnediniz" diyor. Ahmet Bin Hanbel ise; "Bu kişi Müslümanlıktan çıkmış ve Müslüman kabristanına da defnedilmez." اِنَّ اللّٰهَ غَفُـورٌ رَحِيـمٌ Âllâh-û Azîmüşşan, tevbe edenlere rahmet ve mağfiret edicidir.

6- وَاِنْ اَحَـدٌ مِـنَ الْمُشْـرِكِينَ اسْـتَجَارَكَ فَاَجِـرْهُ حَتّٰـى يَسْـمَعَ كَلَامَ اللّٰهِ ثُـمَّ اَبْلِغْـهُ مَأْمَنَـهُ ذٰلِـكَ بِاَنَّهُـمْ قَـوْمٌ لَا يَعْلَمُـونَ

وَاِنْ اَحَـدٌ مِـنَ الْمُشْـرِكِينَ اسْـتَجَارَكَ Ve eğer (kendilerine taarruz edilmesi emrolunan) müşriklerden biri, senden aman diler (yanına gelmek isterse,) فَاَجِـرْهُ ona müsaade ediniz. حَتّٰـى يَسْـمَعَ كَلَامَ اللّٰهِ Âllâh'ın kelamını işitip dinleyinceye kadar ona eman ver. ثُـمَّ اَبْلِغْـهُ مَأْمَنَـهُ İslam'a gelmezse, onu emin olduğu (kavminin diyarına) gönder. O sizden aldığı malûmatı, evine de telkin eder. Ondan sonra eğer iman etmezse, yine bu hüküm caridir. ذٰلِـكَ بِاَنَّهُـمْ قَـوْمٌ

لَا يَعْلَمُونَ İşte böyle (kâfirlikte ısrar etmeleri) bu emir, onların Âllâh-û Teâlâ'nın din ve tevhidini bilmez bir kavim olduklarından dolayıdır.

7- كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِنْدَ اللهِ وَعِنْدَ رَسُولِهِ إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ فَمَا اسْتَقَامُوا لَكُمْ فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْ إِنَّ اللهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ

كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ Müşriklerin, Âllâh-û Teâlâ ve Rasûlü indinde nasıl bir ahdi olabilir (yâni olmaz. Zira onlar ahitlerini nakzederler.) وَعِنْدَ رَسُولِهِ إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ Ancak Mescid-i Haram yanında muahede ettikleriniz müstesna. فَمَا اسْتَقَامُوا لَكُمْ فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْ O halde onlar, size (ahitlerinde durup) doğruluk gösterdikleri müddetçe, siz de doğruluk gösterin. Baktınız ki ahitlerini değiştirdilerse, siz de ahdinizi değiştirin. Onlar ahdi bozduktan sonra, siz de ahit nasıl olur. Siz de ahdinizi bozun demektir. إِنَّ اللهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ Âllâh CelleCelâlûhû mütteki olanları, va'dında vefa edenleri, istikâmet edenleri sever.

8- كَيْفَ وَإِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ لَا يَرْقُبُوا فِيكُمْ إِلًّا وَلَا ذِمَّةً يُرْضُونَكُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ وَتَأْبَى قُلُوبُهُمْ وَأَكْثَرُهُمْ فَاسِقُونَ

كَيْفَ وَإِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ لَا يَرْقُبُوا فِيكُمْ إِلًّا وَلَا ذِمَّةً Onların (müşriklerin) nasıl ahdi olabilir zira onlar, size galip gelselerdi, sizin hakkınızda ne ahit, ne de bir andlaşma gözetmezlerdi. Muhakkak belki sizi kılıçtan geçirirlerdi. Siz de akrabadır, ahit vardır demezlerdi. يُرْضُونَكُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ Kendi dilleri ile sizi razı ederler, "biz iman ettik"

diyorlar. Hâlbuki وَتَأْبٰى قُلُوبُهُمْ kalpleri dil ile beraber değil, imanı men eder. وَاَكْثَرُهُمْ فَاسِقُونَ Çünkü onların çoğu fâsıklardır. Onlar ahdı bozdularsa, siz de onlara lâzım gelen cezayı veriniz.

9- اِشْتَرَوْا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِهٖ اِنَّهُمْ سَآءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

اِشْتَرَوْا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلًا Onlar, dünya malı ile nefsani isteklerine uyarak Âllâh-û Teâlâ'nın ayetlerini, az bir bahâ ile değiştirdiler. فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِهٖ اِنَّهُمْ سَآءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ İnsanları, Âllâh-û Teâlâ'nın yolundan çevirdiler. Ne fena amel ettiler onlar kendilerine. Ebedi olan Azab-ı İlâhiye giriftar oldular.

10- لَا يَرْقُبُونَ فِى مُؤْمِنٍ اِلًّا وَلَا ذِمَّةً وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُعْتَدُونَ

لَا يَرْقُبُونَ فِى مُؤْمِنٍ اِلًّا وَلَا ذِمَّةً O müşrikler, bir Mü'min hakkında da ne hısımlık bağlarına ve ne ahde riayet etmezler. وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُعْتَدُونَ Onlar ahd-i tecavüz eden kimselerdir. İkincisi hallerini beyan ediyor. Üçüncüsü, "olacak olsaydı böyle yaparlardı."

11- فَاِنْ تَابُوا وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَاِخْوَانُكُمْ فِى الدِّينِ وَنُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

فَاِنْ تَابُوا وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ Bununla beraber kâfirlikten vazgeçip tevbe ederlerse, وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَاِخْوَانُكُمْ فِى الدِّينِ namaz kılar zekât verirlerse artık onlar dinde kardeşlerinizdir. وَنُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ Biz, ayetlerimizi bilen, düşünen bir kavim için böyle açıklıyoruz.

12- وَاِنْ نَكَثُوٓا اَيْمَانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُوا فِى دِينِكُمْ فَقَاتِلُوٓا اَئِمَّةَ الْكُفْرِ ۙ اِنَّهُمْ لَآ اَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُونَ

وَاِنْ نَكَثُوٓا اَيْمَانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ Eğer ahidlerden sonra yeminlerini bozarlar, dininize saldırırlarsa. وَطَعَنُوا فِى دِينِكُمْ Ahde vefa etmez, dine istihza eder. فَقَاتِلُوٓا اَئِمَّةَ الْكُفْرِ ۙ O küfür elebaşlarını hemen öldürün. اِنَّهُمْ لَآ اَيْمَانَ لَهُمْ Zira onların hakikatte ahidleri yoktur. لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُونَ Olur ki (küfür ve ta'ndan ve ahdi nakzetmekten) vazgeçerler.

13- اَلَا تُقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُوٓا اَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا بِاِخْرَاجِ الرَّسُولِ وَهُمْ بَدَؤُكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ ۚ اَتَخْشَوْنَهُمْ ۚ فَاللّٰهُ اَحَقُّ اَنْ تَخْشَوْهُ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

اَلَا تُقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُوٓا اَيْمَانَهُمْ Niçin muharebe etmezsiniz bir kavme ki size yapılan ahdi devamlı nakzediyor. وَهَمُّوا بِاِخْرَاجِ الرَّسُولِ (Darunnedve'de) Rasûlûllah Sallâllâhû Aleyhivesellem'i, Mekke'den çıkarmayı kastettiler. وَهُمْ بَدَؤُكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ İlk evvel muharebeye, fenalığa onlar başlıyorlar. اَتَخْشَوْنَهُمْ Onlardan mı korkuyorsunuz? فَاللّٰهُ اَحَقُّ اَنْ تَخْشَوْهُ Daha layıktır Âllâh-û Teâlâ'dan korkmak, korkmanız gereken yalnızca Âllâh-û Teâlâ'dır. اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ Çünkü siz Müslümansınız, Müslümanlığın icabı budur ki Âllâh'tan korkar, başka şeyden değil.

14- قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ بِاَيْدِيكُمْ وَيُخْزِهِمْ وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ ۙ

قَاتِلُوهُمْ Onlarla muharebe edin, Âllâh yardım eder size. يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ بِاَيْدِيكُمْ Âllâh CelleCelâlûhû, ellerinizle onlara azap verecek-

tir. Nitekim Bedir'de başlarına geldi. وَيُخْزِهِمْ Sefalet, zillet verecek esir kahr ile. وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ Nusret verir size, onlara muzaffer kılar. وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ Mü'minlerin kalpleri şifa bulur bu sıkıntılardan.

15- وَيُذْهِبْ غَيْظَ قُلُوبِهِمْ وَيَتُوبُ اللهُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ وَاللهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

وَيُذْهِبْ غَيْظَ قُلُوبِهِمْ Onların kalplerindeki gayz-ı öfkeyi giderir, Âllâh yardım eder. Âllâh yardım ettikten sonra onlar mağlup olur, perişan olur. Mü'minlerin kalbleri rahat olur ve kalplerindeki gayz öfke de gider. وَيَتُوبُ اللهُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ Cenâb-ı Âllâh, kimi isterse onu tevbeye celp eder, tevbe ettirir. وَاللهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ Âllâh CelleCelâlûhû alimdir. Evvel ve ahir ne olacağını bilir. Hakimdir, her şeyi yerli yerine halk etmiş. Muharebeye başlayınız. Nasıl ki Mekke'de muharebe yoktu, Medine'de muharebe başlamış oluyor.

16- اَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً وَاللهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

Muharebe, vakıa ağır geliyor size. Öyledir fakat zanneder misiniz Âllâh-û Teâlâ, اَمْ حَسِبْتُمْ zanneder misiniz ey Mü'minler, اَنْ تُتْرَكُوا kendi halinize siz terk edileceksiniz. Ben Müslümanım dedikten sonra aynı halde kalacaksınız. Hayır, imtihan-ı İlâhiye'den geçeceksiniz. Bu altındır elbette miyarı ile belli olması lâzım gelir. Bazı sıkıntılar gelecek ki o sıkıntılar neticesi ayarınız meydana çıksın. Âllâh CelleCelâlûhû, sizden Âllâh için mücahede edenleri bilmeden, belli olup aşikâr olmadan evvel, Âllâh-û Teâlâ her şeyi bilir. Belli olup aşikâr meydana çıkması lâzım gelir. Âllâh-û Zülce-

lal, ahirette Kur'an ile muhakeme eder. Zuhura gelip aşikâr oldu mu hükme medar olur. وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّٰهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً Sizden o kimseler muharebe etmişler, nefsine ve kâfire karşı cihad etmişler. Âllâh-û Rasûlûllah'tan başka **"veliceten"** dost ittihaz etmemiş. Böyle kimseler tam meydana, zuhura gelmeden bırakır mı zannedersiniz? وَاللّٰهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ Âllâh-û Teâlâ bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

17- مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ اَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللّٰهِ شَاهِدِينَ عَلٰى اَنْفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ اُولٰئِكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ وَفِى النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ

Bedir Muharebesinden sonra, Abbas Radıyâllahû Anh da dâhil olmak sûretiyle 70 kişi esir edildi, Medineyi Tahire'ye getirildiler. Bunların hepsi bir hikmete binâendir. Yalnız Abbas Radıyâllâhû Anh, Ali Radıyâllâhû Anh'ın tevbihinden kurtulamıyordu. Diyordu; "Ya amca, sen Rasûl-û Ekrem'in amcasısın, ne işin vardı onların arasında?" Abbas Radıyâllâhû Anh da "Biz Mekke'de kaldık ama biz Elhamdülillah, Mü'min'dik. Biz Kâbe'ye, hacılara hizmet ederdik" şeklinde cevap verdi. Orada kalıp da bu iş ve hizmetleri yapmak, imanın izharına kadar faydalı değildir. Ayet-i kerime bu münasebetle nazil olmuştur.

مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ Yoktur, sahih değildir müşrikler için اَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللّٰهِ Âllâh'ın mescidlerini, (Kâbe, bütün camilerin Kâbesidir.) Kâbeyi tamir etmek, شَاهِدِينَ عَلٰى اَنْفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ küfürde kaldığı halde. Kâbe'yi tamir etmek, onun zıddı olan başka şeye ibadet etmek, bu iki zıddı cem etmek doğru değildir. Müşrik için mes-

cidi, mescidleri, Kâbe'yi tamir etmek hakları yoktur. Bunun üzerine fukahâ içtihatta bulunmuşlar. Demişler ki; "Mescid eğer murad olan Kâbeyi Muazzama ise zaten oraya hıristiyan girmez. O tarihten sonra gayr-i müslimler girmemiştir. Eğer maksat, diğer camiler de dâhil ise başta Kâbeyi Muazzama olmak üzere diğer camiler de dâhildir. Gayr-i müslimlerin başıboş olarak, izinsiz olarak camilere girmesi doğru değildir. Cami ve mescidlerin imarı ve bakımı için kâfirin, gayr-i müslimin parası alınıp da camiye sarfedilmez. Bazı ûlemaya göre de tamir imardan murad, mescid ve camiye girip de orada oturmak, ibadet için bulunur.

Nefsine küfür ile şehadet ederken, Âllâh'a ortak koşanlar kendilerinin kâfirliğine bizzat kendileri şahitlik ederlerken, hem cami mescide gel, hem de başkasına ibadet et, bu olmaz. اُولٰٓئِكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ Küfürde olanların bütün amelleri boşa gitmiş, heder olmuştur. Amellerin şartı imandır, şart olmadıktan sonra hiçbir kıymeti yoktur وَفِى النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ ve onlar, cehennem ateşinde ebedi kalacaklardır.

18- اِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللهِ مَنْ اٰمَنَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَ وَلَمْ يَخْشَ اِلَّا اللهَ فَعَسٰٓى اُولٰٓئِكَ اَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ

اِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللهِ Mescidlerin tamiri, gerek oturmak, ibadet için. مَنْ اٰمَنَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ Âllâh-û Teâlâ'ya ve ahiret gününe iman eden, وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَ namazını ikâme eden, zekâtını veren. Hem de وَلَمْ يَخْشَ اِلَّا اللهَ yalnız Âllâh'tan korkan kimseler, mescidleri imar ederler. فَعَسٰٓى اُولٰٓئِكَ اَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ İşte

hidayete ermeleri me'mul olan, doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar, bunlardır.

Haramı getirip de cami yapmak doğru değildir. Hatta zekâtını verip de cami yapmak, bu da doğru değildir. Cami de namaz kılmakla mamur olur.

Hadis-i Kutsi'de buyuruluyor; "Yeryüzünde benim evlerim, camilerdir" buyuruluyor. "Âllâh'ın evidir" diyoruz. Mecazdır, ibadet evidir. Yoksa her taraf Âllâh'ındır.

19- اَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَجَاهَدَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ لَا يَسْتَوُۥنَ عِنْدَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ

اَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ Hacılara su içirmeyi ve onlara hizmet etmek, Kâbe'ye hizmet etmek, bunları كَمَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ iman edenler gibi mi zannedersiniz? İman her şeyin başındadır. İman olmadıktan sonra da hiçbir amelin kıymeti yok. وَجَاهَدَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ Âllâh yolunda cihad eden, cehd eden, ya nefsine karşı veya düşmana karşı. لَا يَسْتَوُۥنَ عِنْدَ اللّٰهِ Nezd-i İlâhi'de kat'iyen müsavi olmaz. Bunlar, Âllâh indinde müsavi olamazlar. وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ Âllâh-û Azîmüşşan, zalim olan kavme hidayet etmez.

20- اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ اَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللّٰهِ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَآئِزُونَ

اَلَّذِينَ اٰمَنُوا İman edip de hicret edenler, وَجَاهَدُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ Âllâh için mal ile nefs ile mücahede et-

miş, Âllâh katında böyle olanların dereceleri çok yüksektir. اَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللّٰهِ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَآئِزُونَ İşte iki cihanda saadete erenler, (fevz ve necat bulanlar) bunlardır.

21- يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّاتٍ لَهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُقِيمٌ

يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ Âllâh CelleCelâlûhû, onları tebşir eder. Onlara rahmetini, rızasını ve cennetlerini müjdeler. وَجَنَّاتٍ لَهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُقِيمٌ Onlar için, içinde ebedi, tükenmez bir nimet bulunan cennetleri müjdeler.

22- خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا إِنَّ اللهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ

اِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهٗٓ اَجْرٌ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا Daimi olarak cennette kalırlar. عَظِيمٌ Hâlik-i Kâinat'ın nezdinde ecr-i azîm vardır. Zira en büyük ecir (ve mükâfat,) Âllâh Teâlâ'nın yanındadır.

23- يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوٓا اٰبَآءَكُمْ وَاِخْوَانَكُمْ اَوْلِيَآءَ اِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْاِيمَانِ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

Ayet-i kerimenin sebeb-i nüzulü; Onlar özür beyan etmeye başladılar. Bizim malımız, ticaretimiz, akrabalarımız oradaydı. Hatta bazıları hicret etmek istediklerinde, çocukları eteklerine yapışıyor ağlıyorlardı. İşte bunlar, bizi geri bıraktılar diyorlardı ve onlara cevaben bu ayet-i kerime nazil oldu.

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا Ey Âllâh'a, Rasûlûllah'a, Kur'an'a iman edenler. لَا تَتَّخِذُوا اٰبَآءَكُمْ وَاِخْوَانَكُمْ اَوْلِيَآءَ Babalarınız, dedeleriniz, kardeşlerinizi dost edinmeyin, اِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْاِيمَانِ eğer küfrü, imana tercih ederlerse. Babanız, dedeniz, kardaşınız eğer

küfre meylederse, küfrü imana tercih ederse, onu dost, evliya ittihaz etmeyin. وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ Sizden bir kimse, onları tevelli dost ittihaz ederse, فَأُولٰٓئِكَ هُمُ الظّٰلِمُونَ onlar da zalimlerdendir, nefislerine zulüm etmiştir. Mademki Âllâh'a dost değildir, babam da olsa dost değildir. Fakat şeriatin emrettiği şekilde babaya hürmet eder, dünyaya mütaallik olan yardımları yapar.

24- قُلْ اِنْ كَانَ اٰبَآؤُكُمْ وَاَبْنَآؤُكُمْ وَاِخْوَانُكُمْ وَاَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَاَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَآ اَحَبَّ اِلَيْكُمْ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَجِهَادٍ فِى سَبِيلِهٖ فَتَرَبَّصُوا حَتّٰى يَأْتِىَ اللّٰهُ بِاَمْرِهٖ ۗ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ

قُلْ Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem, Mü'minlere söyle. O Mü'minler ki âbâ-i ecdadını, ticaretini, aşiretini imanda olmadığı halde seviyorlar. Onlara söyle buyuruyor. اِنْ كَانَ اٰبَآؤُكُمْ Eğer babalarınız (dedeler de dâhil,) وَاَبْنَآؤُكُمْ evlatlarınız, وَاِخْوَانُكُمْ kardaşlarınız, وَاَزْوَاجُكُمْ aileleriniz, وَعَشِيرَتُكُمْ akrabalarınız, وَاَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا kazandığınız mal-û servet, وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا elinizdeki ticaret ki korkuyorsunuz eğer iman ederseniz, onun kazancı azalır diye, وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَآ sevdiğiniz evleriniz. Eğer bunlara, اَحَبَّ اِلَيْكُمْ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهٖ Âllâh-û Rasûlûllah'tan daha ziyâde kalbinizde muhabbet varsa, bunlar وَجِهَادٍ فِى سَبِيلِهٖ Âllâh yolunda cihad etmekten daha ziyâde sevgili ise (ayet çok ehemmiyetli tehdittir,) فَتَرَبَّصُوا **azâbellahi** yâni **inteziru azzâbellahi** Azab-ı İlâhiyi intizar ediniz. حَتّٰى يَأْتِىَ اللّٰهُ بِاَمْرِهٖ Âllâh'ın emri ile azabın geleceğini intizar ediniz. وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ Âllâh CelleCelâlûhû, fâsık olanları hidayete getirmez. Bu ayette azim bir şiddet var, bu tehditten kurtulabile-

cek az kimseler vardır. Din ve dünyanın menfaatı taarruz ederse, dünyanın menfaatını bıraksın, ahiret menfaatını kabul etsin. Eğer hicret etselerdi, daha ziyâde tekemmül ederlerdi. Böyle benzeri bir vak'a oldu mu, din-i ahireti tercih ediniz.

25- لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ فِى مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ اِذْ اَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْئًا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْاَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُمْ مُدْبِرِينَ

لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ فِى مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ Âllâh-û Teâlâ birçok yerde (muharebe alanlarında) ve Huneyn günü size yardım etti, (Bedir'de, Ben-i Kureyza, Ben-i Nazir harblerinde.) Adette çok ve silahta güçlü olan bir düşmana karşı muvaffakiyet kazandınız, Âllâh'ın inayeti ile. وَيَوْمَ حُنَيْنٍ Huneyn gününde اِذْ اَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ sizi çokluğunuz ucba götürdü, size kendinizi beğendirmişti. فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْئًا Çokluğunuz size fayda vermedi. Müslümanlar bunu bilmelidir ki muvaffakiyet ancak Cenâb-ı Hakk'ın lütf-û keremindedir. وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْاَرْضُ Yerler size darlaştı بِمَا رَحُبَتْ genişlik olduğu halde, ثُمَّ وَلَّيْتُمْ مُدْبِرِينَ ondan sonra arkayı çevirdiniz, kaçtıktan sonra lütf-û İlâhi zuhur etti.

Rasûlûllâh Sallâllâhû Aleyhivesellem Mekke'yi fethettikten sonra, on iki bin kişilik bir ordu ile Taif'teki Havazin ve Sakif kabilelerinin üzerine yürüdü. İslam ordusunun çokluğunu gören bazı Müslümanlar, (bu ordu artık yenilmez) şeklinde konuşarak kendilerini büyük görmüşlerdi. Fakat Huneyn Vadisinde, kendilerinden çok daha az bir müşrik ordusu ile karşılaşınca bozguna uğradılar. Çünkü onlar çokluklarına güvenmişlerdi. İşte yukarıdaki ayette, onların bu durumuna işaret etmektedir.

ثُمَّ اَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِينَتَهُ عَلٰى رَسُولِهٖ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَاَنْزَلَ جُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا وَعَذَّبَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَذٰلِكَ جَزَآءُ الْكَافِرِينَ -26

ثُمَّ اَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِينَتَهُ عَلٰى رَسُولِهٖ O mağlubiyetten sonra, Cenâb-ı Allâh inzâl etti sükûneti, (sükunet sağlayan emniyetini) indirdi. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, bir miktar toprağa okuyup o tarafa attı. O duânın neticesi olarak Müslümanlar toplandılar, onları ablukaya alıp imha ettiler. وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَاَنْزَلَ جُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا Sizin görmediğiniz ordular indirdi ki meleklerdir. وَعَذَّبَ الَّذِينَ كَفَرُوا Küfürde kalanları Cenâb-ı Hak azaplandırdı, onları katil ile esir edilmek sûreti ile. وَذٰلِكَ جَزَآءُ الْكَافِرِينَ İşte kâfirlere layık olan cezâ budur.

ثُمَّ يَتُوبُ اللّٰهُ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ عَلٰى مَنْ يَشَآءُ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ -27

ثُمَّ يَتُوبُ اللّٰهُ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ عَلٰى مَنْ يَشَآءُ Bundan sonra Allâh-û Teâlâ, onlardan dilediğinin tevbesini kabul buyurdu. وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ Allâh CelleCelâlûhû mübalağa ile mağfiret sahibidir. Rahimdir, imhal ediyor belki doğru yola gelir.

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هٰذَا وَاِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖٓ اِنْ شَآءَ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ -28

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا Ey Allâh'a, Rasûlûllah'a, Kur'an'a iman edenler. اِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ Müşrikler bir necisten ibarettir. فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هٰذَا Artık bu yıldan sonra, (dokuzuncu

hicret yılından sonra) müşrikler, Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar. وَاِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً Eğer siz fakr-u zaruretten korkarsanız, bu gayr-i Müslim aramızdan gittikten sonra ticareti kim yapar derseniz, onu düşünmeyiniz. فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖٓ Âllâh-û Teâlâ, fazl-ı keremi ile sizi kendi lütfundan zengin edecektir. اِنْ شَآءَ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ Âllâh dilerse sizi fazlından zenginleştirir. Çünkü Âllâh-û Azimüşşan ahvalinizi bilir. Hakimun, her şeyi yerli yerince halk etmiş. Verdiği de men ettiği de yerli yerindedir. Şimdiye kadar müşrikler hakkında idi. Bundan sonra ehl-i kitap hakkında ayetlerdir.

29- قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ حَتّٰى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ

قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ Âllâh'a iman etmeyenler, kıyamet gününe iman etmeyenlerle muharebe edilir. Kendilerine kitap verilenlerden Âllâh'a ve ahiret gününe inanmayan, وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ Âllâh-û Rasûlûllâh'ın haram ettiği içki, hınzır, riba gibi haramları haram saymayıp yiyenler, وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ hak dini din olarak kabul etmeyenlerle muharebe ediniz. مِنَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ حَتّٰى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ Ehl-i kitap sahibine karşı harp ediniz. عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ Hak dini, (kendilerine) din edinmeyen kimselerle zelilâne boyun eğerek, kendi elleri ile cizyelerini verinceye kadar savaşın.

Ehl-i kitabın halini beyan ediyor. Bunlar halis müşriktir. Bir nezakettir, vaktiyle ehl-i kitap idiler.

30- وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللّٰهِ وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللّٰهِ ذٰلِكَ

قَوْلُهُمْ بِاَفْوَاهِهِمْ يُضَاهِـُٔوْنَ قَوْلَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ قَبْلُ قَاتَلَهُمُ اللّٰهُ اَنّٰى يُؤْفَكُوْنَ

وَقَالَتِ الْيَهُوْدُ عُزَيْرُ ۨ ابْنُ اللّٰهِ Yahudiler diyor ki; "Üzeyr Aleyhisselam, Âllâh'ın oğludur." Böyle olduktan sonra ehl-i kitap nerede kalır? وَقَالَتِ النَّصٰرَى الْمَسِيْحُ ابْنُ اللّٰهِ Hıristiyanlar da diyor ki; "İsâ Aleyhisselam, Âllâh'ın oğludur." ذٰلِكَ قَوْلُهُمْ بِاَفْوَاهِهِمْ Bu, onların ağızlarında geveledikleri bâtıl sözlerdir. يُضَاهِـُٔوْنَ قَوْلَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ قَبْلُ Onlardan evvel âbâ-û ecdatları ne söylemişse, ona benzeyerek küfürden böyle söylerler. قَاتَلَهُمُ اللّٰهُ Âllâh lanet etsin onları! اَنّٰى يُؤْفَكُوْنَ Haktan bâtıla nasıl döndürüyorlar, nasıl da haktan bâtıla döndürülüyorlar.

31- اِتَّخَذُوْٓا اَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ اَرْبَابًا مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَالْمَسِيْحَ ابْنَ مَرْيَمَ ۚ وَمَآ اُمِرُوْٓا اِلَّا لِيَعْبُدُوْٓا اِلٰهًا وَّاحِدًا ۚ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۗ سُبْحَانَهٗ عَمَّا يُشْرِكُوْنَ

اِتَّخَذُوْٓا اَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ Ehbâr; yahudilerin ülemaları. Ruhban; hıristiyanlarındır. Onlar hamakatlarından dolayı ittihaz etmişler, yahudiler kendi ûlemalarını, hıristiyanlar kendi papazlarını. اَرْبَابًا مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ Âllâh'tan gayri onları da adeta bir hâlik makamına çıkarmışlar. وَالْمَسِيْحَ ابْنَ مَرْيَمَ ۚ Meryem oğlu Mesih'e, Âllâh'ın oğlu diyorlar. Hâlbuki Tevrat ve İncil'de böyle hiçbir şey yok. وَمَآ اُمِرُوْٓا اِلَّا لِيَعْبُدُوْٓا اِلٰهًا وَّاحِدًا ۚ Tevrat-ı İncil'de onlara emrolunmadı. Ancak bir olan Âllâh'a ibadet etmek emredildi. Tevrat ve İncil'i tahrif ettiler ve onları da ilâh ittihaz ettiler. لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۗ Hiçbir mâbud-û maksud-u mevcut yok ancak Âllâh'tır. سُبْحَانَهٗ عَمَّا يُشْرِكُوْنَ Münezzehtir Âllâh, müşriklerin söylediği bu sözlerden.

32- يُرِيدُونَ اَنْ يُطْفِؤُا نُورَ اللهِ بِاَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللهُ اِلَّآ اَنْ يُتِمَّ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ

Yahudi ve hıristiyanların reisleri ne istiyorlar, iftira ediyorlar? Tevrat ve İncil'de, "Âllâh-û Teâlâ birdir" diyorken, onlar böyle uydurma mâbudlar çıkarıyorlar. Onların gayesi nedir? يُرِيدُونَ İstiyorlar, اَنْ يُطْفِؤُا نُورَ اللهِ بِاَفْوَاهِهِمْ Âllâh-û Teâlâ'nın nûr-u şeriatı, delil-i nurunu itfa etmek istiyorlar. وَيَأْبَى اللهُ اِلَّآ اَنْ يُتِمَّ نُورَهُ Âllâh-û Teâlâ razı değil, men ediyor. Âllâh nurunu tekmil edecek, وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ müşriklerin engel mani olmalarının bir kıymeti olmaz. Eğer o müşriklerin ikrah ettikleri bir şey olsa bile, Âllâh'ın iradesi bu nuru ikmâl edecek.

33- هُوَ الَّذِى اَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهٖ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ

هُوَ الَّذِى O Âllâh'tır ki اَرْسَلَ رَسُولَهُ Rasûlü ki Muhammed'dir Sallâllâhû Aleyhivesellem. Peygamberi göndermiş, بِالْهُدٰى Kur'an ile وَدِينِ الْحَقِّ din-i İslam ile göndermiş. لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهٖ Bütün edyanın üzerine âli olsun diye. O, müşrikler hoşlanmasalar da (kendi) dinini, bütün dinler üstüne kılmak için, وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ eğer müşrikler bu dini ikrah ederler. Bu kat'idir, Emr-i İlâhi de bu nuru ikmal edecek.

34- يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْاَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ اَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللهِ وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِى سَبِيلِ اللهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِيمٍ

يَـٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا Ey Âllâh-û Rasûlûllâh'a, Kur'an'a iman edenler. Bu hıristiyanların papazları, yahudilerin hahamları, onlar bozuk insanlardır. اِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْاَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ O papaz ve hahamlar, birçoğu لَيَأْكُلُونَ اَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ haksız yere hile ile halkın malını yiyorlar. وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ Halkı, Âllâh'ın yolundan çevirirler. Onları dinlemeyin ve tâbi olmayınız. وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ (Kenz) altın, gümüşü toplamak ve defnetmek. (Kenz)-hazine. Hazine nasıl olur? Defnedilen bir mal olur. Altın, gümüş malı, zekâttan kaçırıyor. Yerin altında saklar, bazıları da bankalarda saklar yahut da başka yerde saklar. Bunların hepsi kenz, hazine demektir. Bir malın zekâtı verilmeyince kenz olur. İster yerin üstünde, ister yerin altında olsun hepsi aynıdır. Şeriat lisanında mal denildiği zaman **a**) Hayvanat **b**) Kuttur **c**) Altın gümüştür, üst tarafı mal değildir. Evrak-ı nakdiye mala vekildir, vekâleten deveran ediyor. Bir kıymet-i asliyesi yoktur. Hükümet iptal ettim dedikten sonra yüz lira, bir kuruşa gitmez. Onun için o mal değildir. وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ Fi sebilillâh olarak zekâtını vermeyenler, فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِيمٍ onlara haber ve tehekküm de azab-ı elim ile. Azab-ı elimi beyan ediyor, onların azabı nasıl olur cehennemde?

35- يَوْمَ يُحْمٰى عَلَيْهَا فِى نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوٰى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ ۖ هٰذَا مَا كَنَزْتُمْ لِاَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ

يَوْمَ يُحْمٰى عَلَيْهَا O günkü altın gümüş cehennem ateşiyle kızdırılarak, فِى نَارِ جَهَنَّمَ nar-ı cehennemde altın gümüş ateşin altına konulur, bir tabaka teşkil eder. فَتُكْوٰى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ O yanmış olan, ateş gibi kızdırılıp bunlarla onu biriktirenlerin alın-

ları, yanları ve arkaları onunla dağlanacak ve onlara derler ki; هٰذَا مَا كَنَزْتُمْ لِاَنْفُسِكُمْ "İşte sizin dünyada iken kendiniz için biriktirdiğiniz servettir. فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ Artık yığmakta olduğunuz, hazine yaptığınız şeylerin (azabını) tadın." Ayetin sevkinden bu durum ancak zekâtını vermeyenlere olur. Zekâtını verdikten sonra, bu tehdidin altından çıkar. Bir memlekette ne kadar fakir varsa, zenginin zekâtı nisbetinde vardır.

36- اِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِى كِتَابِ اللهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ مِنْهَا اَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ذٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ اَنْفُسَكُمْ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَآفَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَآفَّةً وَاعْلَمُوا اَنَّ اللهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ

اِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِى كِتَابِ اللهِ Âllâh'ın kitabında, Levh'il Mahfuz'da, senenin müddeti on iki aydır. Sene bazen 365, bazen de 366 olur, itibar olunan aylar Arabi olanlardır. Hesabı kitabı olmayan bir köylü bile, aya bakmak sûretiyle anlıyor. يَوْمَ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ Dünya halk edelileden beri, semâvat ve arzın halk edildiğinden beri 12 ay, bir senedir. مِنْهَا اَرْبَعَةٌ حُرُمٌ Dört ayı eşhurul hurumdur. Muharebeler için bu dört ay haramdır. ذٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ Doğru din, İbrahimi, İsmail'in dini budur. Onlar ne yapıyorlar? Beşe çıkarıyorlar. Tehir ederler ve yerlerini değiştirirler

فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ اَنْفُسَكُمْ Nefislerinize zulmetmeyiniz bu aylarda. Bu aylarda mümkün olduğu kadar ibadetle meşgul olunuz. Mukatele etmeyin demek değildir çünkü **mûkatele, ademe mükatele** nesholmuştur. Bizim dinimizde, bu dört ayda muharebe yapılmayacak demek yoktur. Onların tecavüz ettiği her zaman-

da Müslümanlar mukabele ederler. وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَآفَّةً Muharebe edin müşriklerle bütün aylarda, her zaman. Onlara karşı siz de topyekün muharebe edin. كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَآفَّةً وَاعْلَمُوا اَنَّ اللهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ Biliniz ki Âllâh, mütteki olanlara yardım zafer ile (din düşmanlarına karşı korkaklık göstermekten) sakınanlarla beraberdir. Âllâh'ın yardımı, Mü'minlerle beraberdir.

37- اِنَّمَا النَّسِىٓءُ زِيَادَةٌ فِى الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُحِلُّونَهُ عَامًا وَيُحَرِّمُونَهُ عَامًا لِيُوَاطِؤُا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللهُ فَيُحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللهُ زُيِّنَ لَهُمْ سُٓوءُ اَعْمَالِهِمْ ۗ وَاللهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ

اِنَّمَا النَّسِىٓءُ زِيَادَةٌ فِى الْكُفْرِ Nesi-tehir. Eşhurul hurumun bazı aylarını, diğerlerine tehir etmek ziyâde bir küfürdür. Bu kitaba iman ediyorum diyor, hem de böyle bir uydurmalar yapıyor. Küfür mükerrer olur. يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا Onları tehir etmek değiştirmek, kâfirleri idlal ediyor. يُحِلُّونَهُ عَامًا وَيُحَرِّمُونَهُ Âllâh'ın haram kıldığının sayısını çiğnemek ve O'nun haram kıldığını helal kılmak için, (haram ayını) bir yıl helal sayarlar, bir yıl da haram sayarlar. لِيُوَاطِؤُا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللهُ Âllâh-û Teâlâ'nın haram kıldığı ayların sayısına uygun getirsinler diye, ister Sefer, ister Muharrem olsun fark etmez diyorlar. Onların kötü işleri kendilerine güzel gösterilmiştir. فَيُحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللهُ Âllâh'ın helal ettiğini haram ediyorlar. İşte küfürleri budur. زُيِّنَ لَهُمْ سُٓوءُ اَعْمَالِهِمْ Onların bu fena âmâlleri işleri, gözlerinde güzel görünüyor. وَاللهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ Âllâh CelleCelâlûhû, ilminde kâfir olanları hidayete getirmez.

Âllâhümme belliğ ve evsil misle sevabi mâ kara'nâhû min kite-

bikel kerim ve âyâtikel hakim. Hediyyeten minnê ilâ Rûhi Nebiyyinâ Muhammedin Sallâllâhû Aleyhivesellem.

Ve ilâ ervâhi evlâdihi ve ezvâcihi ve eshâbih. Ve ilâ ervâhi âbâinâ ve ümmühâtinê veli cemil Mü'minine Ya Rabbel Âlemin.

Rabbenâ âmennâ fağfirlenê verhamnâ ve ente hayrurrahimin.

Rabbenağfirli ve vâlideyye velil Mü'minine yevme yekûmül hisab.

Rabbiğfir verhamnê ve ente hayrurrahimin.

Yâ Rabbi nes'elükel hüdâ vettukâ ve afâfe velgınâ,

Ya Rabbi nes'elükel afve ve âfiye,

Ya Rabbi ne'ûzübike minelküfri vel fakri vel azâbil kabir,

Ya Erhamerrahimin irhamnê Ya Rabbi.

38- يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَا لَكُمْ اِذَا قِيْلَ لَكُمُ انْفِرُوْا فِىْ سَبِيْلِ اللّٰهِ اثَّاقَلْتُمْ اِلَى الْاَرْضِ اَرَضِيْتُمْ بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا مِنَ الْاٰخِرَةِ فَمَا مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فِى الْاٰخِرَةِ اِلَّا قَلِيْلٌ

Bu ayet-i kerime, Tebük Gazvesi hakkında nazil olmuştur. Gazve, hicretin dokuzuncu yılının ortalarında vukû bulmuştur. Mevsim yazdı, havalar çok sıcaktı ve müthiş bir kuraklık hüküm sürüyordu. Sonra düşman kuvvetli ve gidilecek yer uzaktı. Hurmalar da olgunlaşmıştı, hasat zamanıydı. Bu sebeplerle Huneyn ve Taif gazvelerinden henüz avdet eden eshabdan bazılarına, bu gazve meşakkatli görünmüş ve ağır davranmışlardı ki ayet-i kerimede bunlara hitap edilmektedir.

Sefere Roma'nın tehditkâr bir vaziyet alması üzerine çıkılmıştı. Medine'yi Münevvere'de büyük bir ordu hazırlığına başlanıldı.

Mekke'den vesair Arap kabilelerinden asker celbetmek üzere her tarafa memurlar gönderildi.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem kıtlık hüküm sürdüğü için, kudreti olanların askere yardım etmelerini emretti. Böyle iken kudreti olanlar kadar, kudreti olmayanlar da yardımda bulundu. Hatta kadınlar bile zinet eşyalarını askere hediye ettiler. Osman Zinnureyn Radıyâllâhû Anh da üç yüz deve yükü zâhire ve ayrıca nakden bin altın verdi. Ve bunun üzerine Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem kendisine duâ etti. Bütün taksiratının af edilmiş olduğunu tebşir buyurdu.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, Bizans İmparatorluğu'nun Müslümanları imha etmek için 40.000 kişilik bir ordu hazırlayıp savaşmak üzere sefere çıkardığını haber aldı ve o da Bizans İmparatorluğuna karşı savaş ilân etti. Fakat münafıklar, Rasûlûllah'ın aleyhinde propaganda yaptılar. Bizans'a karşı savaş ilân etmenin bir intihar olduğunu halk arasında yaydılar. Yeni Müslüman olmuş bazı kimseler, bu propagandaya inandı ve savaşa katılmak istemediler. Fakat Rasûlûllah ve âshabın gayretleriyle 30.000 kişilik İslam ordusu hazırlandı ve Tebük'e gidildi. Düşman ordusu, Müslümanların geldiğini duyunca kaçıp gitti. İşte bundan sonraki ayetler, bu seferdeki Müslümanların ve münafıkların tutum ve davranışları hakkında nazil olmuştur.

يَـٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا Ey Âllâh-û Rasûlûllâh'a, Kur'an'a iman edenler. مَا لَكُمْ Nedir size, niçin böylesiniz? اِذَا قِيلَ لَكُمُ Size denildi mi? انْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللهِ Âllâh yolunda muharebeye çıkınız denildiği zaman اثَّاقَلْتُمْ اِلَى الْاَرْضِ yerinizde oturuyor da ayağa kalkıp da hazır olmuyorsunuz? اَرَضِيتُمْ بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا مِنَ الْاٰخِرَةِ Siz dünya hayatını, ahirete mukabil razı olup tercih mi ediyorsunuz? Dünya hayatı

muvakkat olduğundan, ne zamansa geçip gidecektir fakat ahiret hayatı ebedir. Dünyanın kederle dolu halini beğenip de ahireti nasıl bırakıyorsunuz? فَمَا مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فِى الْاٰخِرَةِ اِلَّا قَلِيلٌ Dünyanın metaı, dünya ile mütemetti olması, dünyanın mal-ı serveti ve evladı, ahirete nazaran **"illâ kalil"** cüz'idir. Dünya hayatının zevk ve faydası ahirete nazaran, nispetle ahiretin yanında pek azdır.

39- اِلَّا تَنْفِرُوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا اَلِيمًا وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوهُ شَيْئًا ۗ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ

اِلَّا تَنْفِرُوا Eğer siz, Rasûl-û Ekrem'le beraber muharebeye gitmezseniz. يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا اَلِيمًا Âllâh, sizi azab-ı elim ile azaplandırır, helâk eder. وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ Sizin yerinizde başka bir kavmi halk eder, iman ederler, Rasûl-û Ekrem'e tâbi olurlar. وَلَا تَضُرُّوهُ شَيْئًا ۗ Hiçbir şekilde zarar veremezsiniz, ne Rasûl-û Ekrem'e ne de çevresinde olanlara. وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ Âllâh CelleCelâlûhû her şeye kadirdir. Kuvvet-i kudret çoklukla değil, silahla da değildir. Kalp ile Âllâh'a bağlı oldu mu, her türlü yardım gelir.

40- اِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللّٰهُ اِذْ اَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِىَ اثْنَيْنِ اِذْ هُمَا فِى الْغَارِ اِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهٖ لَا تَحْزَنْ اِنَّ اللّٰهَ مَعَنَا ۚ فَاَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَاَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلٰى ۗ وَكَلِمَةُ اللّٰهِ هِىَ الْعُلْيَا ۗ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

اِلَّا تَنْصُرُوهُ Siz eğer Rasûl-û Ekrem'e yardım etmezseniz yâni Tebük vak'asına gitmezseniz, gevşeklik yaparsanız. فَقَدْ نَصَرَهُ اللّٰهُ Âllâh, ona yardım eder. Âllâh CelleCelâlûhû, Rasûl-û Ekrem'e hiç vasıta olmadan yardım etti, Sevr Mağarasında, Bedir'de olduğu

gibi. Eğer siz, Rasûl-û Ekrem'e yardım etmek için Tebük'e gitmezseniz. Âllâh CelleCelâlûhû kuvvet-i kudret sahibidir, Habibine yardım eder. Nitekim vaktiyle اِذْ اَخْرَجَهُ الَّذِيْنَ كَفَرُوا ne zamanki Darünnedve'de toplandılar. Rasûl-û Ekrem'i hapsetmek, nefyetmek veyahut öldürmek, üçünden birisini yapmak istediler. Âllâh yardım etti, tek başına Ebûbekir Radıyâllâhû Anh'la beraber, onların içinden çıktı, muvaffak oldu. Âllâh yardım etti, اِذْ اَخْرَجَهُ الَّذِيْنَ كَفَرُوا kâfir olanlar, onun Mekke'den çıkmasına sebep oldular. ثَانِىَ اثْنَيْنِ اِذْ هُمَا فِى الْغَارِ İkisinin ikincisi Ebû Bekir Sıddıktır. Ebû Bekir Radıyâllâhû Anh'ın Sahabeyi Kiram olmadığını söyliyenler, bu ayet-i kerime gereğince doğrudan doğruya küfre girerler. اِذْ هُمَا فِى الْغَارِ Onlar Sevr Mağarasında iken, müşrikler bütün güçleri ile aramaya başladılar. Cenâb-ı Hak mağaranın kapısını ağaç dalları, güvercin yuvası ve örümcek ağı ile onları setretti, müşriklerden muhafaza etti. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, Ebû Bekir'in "müşrikler görürler korkusuna karşılık" olarak demiş ki; **(Lâ tahzen innellâhe meanâ.)** اِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهٖ لَا تَحْزَنْ Mahsun olma ey Ebû Bekir Sıddık, اِنَّ اللّٰهَ مَعَنَا Âllâh CelleCelâlûhû bizimle beraberdir. Âllâh, bizimle beraber olduktan sonra dünyada olanlar hepsi bir araya toplansa bile bize hiçbir şey yapamazlar. فَاَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ Âllâh CelleCelâlûhû, o mağarada sükûneti, kalbin rahatlığını inzal etti Ebû Bekir Sıddık üzerine. وَاَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا Âllâh CelleCelâlûhû, onları görmediğiniz ordular (meleklerle) takviye muhafaza etti. Eğer siz Tebük Muharebesine gitmezseniz, Âllâh onlara yine buna benzer bir sûrette yardım eder. وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِيْنَ كَفَرُوا السُّفْلٰى Âllâh CelleCelâlûhû, kâfirlerin kelimelerini (şirke davet sözlerini) alçalttı. Bu muharebelerden sonra kü-

für kelimeleri azaldı. وَكَلِمَةُ اللهِ هِيَ الْعُلْيَا Âllâh Teâlâ'nın kelimesi (Tevhid ve İslam'a davet kelam-ı şerifi) ise âli'dir. Çünkü Âllâh CelleCelâlûhû daima âli ve yücedir. وَاللهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ Âllâh azizdir, galiptir, mülkünde mağlup olmayan bir galiptir. Hakimdir, her şeyi yerli yerince halk ediyor.

41- اِنْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِاَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

اِنْفِرُوا Çıkınız! خِفَافًا وَثِقَالًا Gerek hafif gerek ağır yâni kavi, zayıf - zengin, fakir - genç, ihtiyar olsun hepiniz, düşünmeden Rasûl-û Ekrem'in arkasına katılarak gidiniz. وَجَاهِدُوا بِاَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ Cehdediniz, sa'yediniz, cihad ediniz malınızla nefsinizle فِى سَبِيلِ اللّٰهِ Âllâh'ın yolunda. Âllâh'ın yolunda imkânınız dâhilinde cihad ediniz. ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ İşte sizin için hayır, ahiretiniz için de hayır budur. اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ Eğer siz hayrı bilirseniz, hayır Rasûl-û Ekrem'in arkasını takip ederek gitmenizdedir. Bu sizin için daha hayırlıdır.

42- لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لَاتَّبَعُوكَ وَلٰكِنْ بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ وَسَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ يُهْلِكُونَ اَنْفُسَهُمْ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ

لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا Eğer yakın bir dünya malı ve orta bir yolculuk olsaydı, (savaşa katılmayanlar o münafıklar) mutlaka sana uyup peşinden gelirlerdi. وَسَفَرًا قَاصِدًا لَاتَّبَعُوكَ Dünyevi bir menfaat ve orta bir sefer olsaydı, elbette arzu ile sana tâbi olurlardı. وَلٰكِنْ بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ Fakat meşakkatli yol onlara uzak geldi. وَسَيَحْلِفُونَ

Burada ayet gayptan haber veriyor çünkü bu ayet, Rasûl-û Ekrem daha Tebük'ten avdet etmeden gelmiştir. Tebük'ten avdet ettikten sonra münafıkların halini beyan ediyor. Ey Habibim, o münafıklar sana ileride yemin edecekler. Muvaffak olup da Tebük'ten geldikten sonra, geride kalan münafıklar gelip de huzurunda yeminlerle seni temin etmek isteyecekler. بِاللّٰهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ Gerçi sen gazadan dönünce onlar "gücümüz yetseydi mutlaka sizinle beraber çıkardık" diye, Âllâh-û Teâlâ'ya yemin edeceklerdir. يُهْلِكُونَ اَنْفُسَهُمْ Bu yalan yeminle nefislerini helâk eyliyecekler. وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ Âllâh bilir ki onlar yemininde kâziptirler. Eğer isteselerdi beraber gelebilirlerdi. Hâlbuki Âllâh-û Teâlâ, onların yalancı olduklarını biliyor.

Rasûlûllah Sallâllâhû Aleyhivesellem, Tebük seferine çıkarken münafıklar gelerek yalandan özür beyan ettiler, savaşa çıkmak istemediler. Rasûlûllah da gönülsüz savaşa çıkanlardan zaten hayır gelmiyeceğini bildiği için, onlara izin verdi. Bunun üzerine aşağıdaki ayet nâzil oldu.

43- عَفَا اللّٰهُ عَنْكَ لِمَ اَذِنْتَ لَهُمْ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَتَعْلَمَ الْكَاذِبِينَ

عَفَا اللّٰهُ عَنْكَ Âllâh af etmiştir senin bütün harekâtını, لِمَ اَذِنْتَ لَهُمْ **afêllâhû anke'**yi evvel söylediği. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem müteessir olmasın diye iltifattır. لِمَ اَذِنْتَ لَهُمْ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذِينَ صَدَقُوا Tâ ki sabit olsunlar doğru olanlar. İzin vermeseydin, وَتَعْلَمَ الْكَاذِبِينَ sen yalancıları bilinceye kadar onlara niçin izin verdin fakat af ettin gittiler, ondan sonra ilm-i zuhurla

meydana gelmedi. Bilinmesi lâzım olan, kâmil olan bir Mü'min muharebe zamanı izin istemez. Ancak münafık olan izin ister.

44- لَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ اَنْ يُجَاهِدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ

لَا يَسْتَأْذِنُكَ Ey Habibim Ekmelerrasûl Sallâllâhû Aleyhiveselem izin istemezler senden. الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ Âllâh'a, ahiret gününe iman edenler, senden izin istemezler ki muharebeden kaçsınlar. اَنْ يُجَاهِدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ ؕ Malları ile canları ile savaşmaktan (geri kalmak için) senden izin istemezler. وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ Âllâh CelleCelâlûhû alimdir mütteki olanlara, takva sahiplerini çok iyi bilir.

45- اِنَّمَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَارْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ فَهُمْ فِى رَيْبِهِمْ يَتَرَدَّدُونَ

اِنَّمَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ Senden izin isteyenler kimlerdir? Ancak Âllâh-û Teâlâ'ya ve ahiret gününe iman etmeyenlerdir ki senden izin isterler. Âllâh'a, Kur'an'a iman edenler izin istemezler. بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَارْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ فَهُمْ فِى رَيْبِهِمْ يَتَرَدَّدُونَ Kalpleri şüpheye düşüp kuşkular içinde bocalayanlar, iman kalmıyor onun için müterediddirler. Bir an evvel harpten kaçmak istiyorlar, onun için gelirler de izin istiyorlar.

46- وَلَوْ اَرَادُوا الْخُرُوجَ لَاَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً وَلٰكِنْ كَرِهَ اللّٰهُ انْبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ وَقِيلَ اقْعُدُوا مَعَ الْقَاعِدِينَ

وَلَوْ اَرَادُوا الْخُرُوجَ Eğer onlar (o münafıklar gazaya) çıkmak iste-

selerdi, لَاَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً bunun için elbette bir hazırlıkta bulunurlardı. وَلٰكِنْ كَرِهَ اللّٰهُ انْبِعَاثَهُمْ Fakat Âllâh-û Teâlâ, onların bu seferde bulunmalarını çirkin gördü. (Korkaklıkları ve tenbellikleri yüzünden evlerinde) alıkoydu, o dereceyi kazanmayı Âllâh-û Teâlâ onlara irade etmedi. İrade etmediği için فَثَبَّطَهُمْ (korkaklıkları ve tenbellikleri yüzünden evlerinde) alıkoydu. وَقِيلَ اقْعُدُوا مَعَ الْقَاعِدِينَ Onlara denildi şeytan tarafından, oturunuz evinizde. Evlerinizde kadınlar, çocuklar ve mâzur olanlarla beraber oturun, denildi.

Bunlar muharebeye çıksalardı, onlardan bir istifade etmezdin. Nitekim Uhud vak'asında münafıklar çıktılar fakat ufak bir şeyden dolayı hepsi arkayı çevirip döndüler. Madem bunların kalplerinde bu bozukluk var, müteessir olma. Bu münafıklar seninle beraber gelselerdi, yine bir istifade etmezdin.

47- لَوْ خَرَجُوا فِيكُمْ مَا زَادُوكُمْ اِلَّا خَبَالًا وَلَاَاَوْضَعُوا خِلَالَكُمْ يَبْغُونَكُمُ الْفِتْنَةَ ۚ وَفِيكُمْ سَمَّاعُونَ لَهُمْ ۗ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ

لَوْ خَرَجُوا فِيكُمْ Eğer onlar sizinle gazaya çıksalardı, مَا زَادُوكُمْ şer ve fesadı artırmaktan başka bir şey yapmazlardı. Çünkü münafıktır, fesadı ziyâdeleştirirlerdi. اِلَّا خَبَالًا وَلَاَاَوْضَعُوا خِلَالَكُمْ Bir fitne sokmak, sizi tefrikaya düşürmek maksadıyla sür'atle koşarlardı. يَبْغُونَكُمُ الْفِتْنَةَ ۚ Hâlbuki içinizde de onlara iyice kulak verecekler vardır, (bunları kuşkulandırıp büyük bir fitne çıkarabilirlerdi.) وَفِيكُمْ سَمَّاعُونَ لَهُمْ Ve içinizde onları dinleyecek kimseler de vardır, taharri memurları vardır, onlardan haber alırlardı. وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ Âllâh CelleCelâlûhû alimdir, zalimlerin ahvalini bilir, ona göre hareket eder. Böyle münafıkları, Tebük'e kadar götürüp de

gazi ve şehit yapmak murad-ı İlâhi değildir. Onun için onlar geri kaldılar.

Herkes neye göre halk olmuşsa, o yol ona kolay geliyor.

48- لَقَدِ ابْتَغَوُا الْفِتْنَةَ مِنْ قَبْلُ وَقَلَّبُوا لَكَ الْاُمُورَ حَتّٰى جَٓاءَ الْحَقُّ وَظَهَرَ اَمْرُ اللّٰهِ وَهُمْ كَارِهُونَ

لَقَدِ ابْتَغَوُا الْفِتْنَةَ مِنْ قَبْلُ Filhakika bundan evvel de onlar (Uhud'da) fitne ve fesad aramışlar. وَقَلَّبُوا لَكَ الْاُمُورَ Senin ve Âshab-ı Kiramın arasında bir takım hile ve desiselerle işlerini alt üst etmeye teşebbüs etmişlerdi. حَتّٰى جَٓاءَ الْحَقُّ وَظَهَرَ اَمْرُ اللّٰهِ وَهُمْ كَارِهُونَ Nihayet hak geldi ve onlar istemedikleri halde Âllâh'ın emri galip geldi. (Nihai zafer Müslümanların oldu.)

49- وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ ائْذَنْ لِى وَلَا تَفْتِنِّىٓ اَلَا فِى الْفِتْنَةِ سَقَطُوا وَاِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ

وَمِنْهُمْ Onların birisi. Rivayet edilir ki; Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, Tebük Gaza'sına hazırlanırken münafıklardan Cid bin Kays'a, "Bizimle Rum diyarına gidip, güzel Rum cariyeleri almak istemez misin?" buyurmuşlardı. Cid; "Ya Rasûlûllah! Ensar bilir, ben kadınlara düşkünümdür. Rum kızlarını görünce korkarım ki sabredemem. Beni fitneye düşürme, izin ver sana malımla yardım edeyim de bu gazadan kalayım" diye cevap vermişti. Münafıklardan bazıları da nifakını kapatmak için مَنْ يَقُولُ ائْذَنْ لِى وَلَا تَفْتِنِّىٓ sana diyorlar. "Bana izin ver (bu gazadan kalayım,) beni fitneye (isyana ve muhalafete) düşürme" derler. اَلَا فِى الْفِتْنَةِ سَقَطُوا

İyi bilin ki onlar, fitne ve nifaka düşmüşlerdir. وَاِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ Cehennem kâfirleri ihata eder. بِالْكَافِرِينَ

50- اِنْ تُصِبْكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَاِنْ تُصِبْكَ مُصِيبَةٌ يَقُولُوا قَدْ اَخَذْنَآ اَمْرَنَا مِنْ قَبْلُ وَيَتَوَلَّوْا وَهُمْ فَرِحُونَ

اِنْ تُصِبْكَ حَسَنَةٌ Münafıkların hali budur. O günde öyle, bugün de böyledir, kıyamete kadar da böyle gidecek. Eğer bir iyilik sana zuhur ederse, "Ey Habibim, Müslümanlara bir iyilik muzafferiyet hâsıl olursa" تَسُؤْهُمْ münafıklar mahzun olurlar. Sen muvaffak olduğunda onlar üzülürler. وَاِنْ تُصِبْكَ مُصِيبَةٌ Eğer muharebenin icabı olarak bir şiddet musibet hâsıl olursa, يَقُولُوا قَدْ اَخَذْنَآ اَمْرَنَا مِنْ قَبْلُ "biz (savaşa girmemekle) önceden işimizi sağlama aldık" derler. Savaştan geri kalan münafıklar, sana bir iyilik zuhur ettiği zaman müteessir olurlar. Eğer bir fenalık olursa, "ne güzel isabetli oldu ben gitmedim kurtuldum" diyorlar. وَيَتَوَلَّوْا وَهُمْ فَرِحُونَ Biz tedbirimizi önceden almıştık derler ve sevine sevine dönüp giderler. Münafık, Müslümanların iyiliğini görünce müteessir olur. Ve yine münafık, Müslümanların zarar ve fenalığını gördü mü, "ne iyi oldu, ben içinde değildim" diyor.

51- قُلْ لَنْ يُصِيبَنَآ اِلَّا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَنَا هُوَ مَوْلٰينَا وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ

قُلْ لَنْ يُصِيبَنَآ اِلَّا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَنَا Ey Ekmelerrasûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, onlara böyle de ki; "Bize isabet etmez ne bir hayır veya şer, illâ isabet edecek olan Âllâh'ın yazdığıdır. Âllâh-û Teâlâ bizim için ne yazmışsa, ondan başkası asla bize erişmez. هُوَ مَوْلٰينَا

O, bizim Mevlâmızdır, sahibimizdir. وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ Artık Mü'minler yalnız Âllâh'a tevekkül etsinler. Bilsinler ki Âllâh'ın takdirinden başka bir şey zuhur etmez. Ne takdir etmişse muhakkak gelecektir.

52- قُلْ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَآ اِلَّآ اِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِۖ وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ اَنْ يُصِيبَكُمُ اللّٰهُ بِعَذَابٍ مِنْ عِنْدِهٖٓ اَوْ بِاَيْدِينَاۚ فَتَرَبَّصُوٓا اِنَّا مَعَكُمْ مُتَرَبِّصُونَ

قُلْ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَآ اِلَّآ اِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِۖ Ey Habibim, onlara böyle söyle. (Münafıklara) de ki; "Sizin hakkımızda beklediğiniz ancak iki güzellikten biridir! Ya nusret-i yardımı İlâhi olur ya da şehadettir." Bizim gayemiz, muvaffak olmak veyahut da şehadettir. İki iyiliğin karşısındayız, bizim için her ikisi de iyiliktir.

وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ اَنْ يُصِيبَكُمُ اللّٰهُ بِعَذَابٍ مِنْ عِنْدِهٖٓ Biz de intizar ediyoruz ki Cenâb-ı Hak bir azap verecek. Size iki şeyin isabetidir ki Âllâh-û Teâlâ'nın ya kendi tarafından yahut bizim ellerimizle sizi azaba uğratmasıdır. اَوْ بِاَيْدِينَاۚ Bizim için her ikisi de iyidir, sizin için de her ikisi felakettir. فَتَرَبَّصُوٓا اِنَّا مَعَكُمْ مُتَرَبِّصُونَ Siz akıbetimizi bekleyin, biz de akıbetinizi bekliyoruz.

53- قُلْ اَنْفِقُوا طَوْعًا اَوْ كَرْهًا لَنْ يُتَقَبَّلَ مِنْكُمْۖ اِنَّكُمْ كُنْتُمْ قَوْمًا فَاسِقِينَ

قُلْ اَنْفِقُوا طَوْعًا اَوْ كَرْهًا De ki; "Malınızı gerek gönül rızasıyla gerek kerhen infak edin, لَنْ يُتَقَبَّلَ مِنْكُمْۖ infak ettikleriniz asla kabul olunmayacaktır. Mademki kalbinizde nifak var, asla sevabını ecr-i ücretini bulamazsınız. اِنَّكُمْ كُنْتُمْ قَوْمًا فَاسِقِينَ Çünkü siz yoldan çıkmış, (cihaddan geri kaldığınız için) fâsık kimseler

oldunuz. Fâsık; yoldan çıkmış. Kâfir; inkâr eden. Münafık; zâhirde Müslüman görünür de iman etmeyendir.

54- وَمَا مَنَعَهُمْ اَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ اِلَّآ اَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَبِرَسُولِهٖ وَلَا يَأْتُونَ الصَّلٰوةَ اِلَّا وَهُمْ كُسَالٰى وَلَا يُنْفِقُونَ اِلَّا وَهُمْ كَارِهُونَ

وَمَا مَنَعَهُمْ اَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ Onların nafakaları, sadakalarının kabul edilmesini engelleyen, sırf Âllâh-û Teâlâ'ya ve Rasûlüne küfürleri oldu. اِلَّآ اَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَبِرَسُولِهٖ Âllâh ve Rasûlüne inkâr küfür ettiği için, Âllâh onların verdiği infakı kabul etmez. وَلَا يَأْتُونَ الصَّلٰوةَ اِلَّا وَهُمْ كُسَالٰى Onların da alâmetleri bu; namazlara gayet gevşek, hele akşam sabah namazları daha fazla gevşek olur. Âllâh korkusu olmayanın kalbinde sabah ve yatsı namazları çok ağır geliyor. وَلَا يُنْفِقُونَ اِلَّا وَهُمْ كَارِهُونَ Yaptıkları infak, sadakalar da istemiyerek ikrah iledir.

55- فَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَلَآ اَوْلَادُهُمْ اِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ

فَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَلَآ اَوْلَادُهُمْ Ey Ekmelerrusül, Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem, onların mal-ı serveti ve çocuklarının çokluğu seni imrendirmesin. Bunlar onlara nimet değil, onlara nikmettir. Bunlara güvenirler, onların küfürlerini ziyâdeleştirirler. اِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا Âllâh-û Teâlâ, bunlar yüzünden dünya hayatında onlara (mal biriktirmek ve onu korumak meşakkatını çektirmek ve evlat musibetleri vermekle) azap etmeyi وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ ve kâfir oldukları halde canlarının çıkmasını istiyor. Mal-ı servet, Âllâh'ın dilediği takdirde küfre hiçbir şey ver-

mez. Âllâh CelleCelâlûhû, kendi arzusu ile istidrac olmak üzere kâfirlere mal verir, evlat verir. İş, meşguliyetle vaktini doldurur. Zaman kalmaz ki Âllâh'a iman etsin. Ancak o mal, servet, evlat onun azabına sebeptir.

56- وَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ اِنَّهُمْ لَمِنْكُمْ وَمَا هُمْ مِنْكُمْ وَلٰكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرَقُونَ

وَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ اِنَّهُمْ لَمِنْكُمْ O münafıkların hallerinden diğer bir hususları da mutlaka sizden olduklarına, Âllâh-û Teâlâ'ya yemin de ederler. Hâlbuki وَمَا هُمْ مِنْكُمْ yalan söylüyorlar, sizden değillerdir. Kalplerinde küfür var وَلٰكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرَقُونَ fakat (müşriklere yaptığınızı, kendileri hakkında da yapacağınızdan kılıçlarınızdan) çok korkarlar, (suret-i Müslüman görünürler.)

57- لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَئًا اَوْ مَغَارَاتٍ اَوْ مُدَّخَلًا لَوَلَّوْا اِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُونَ

وَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ اِنَّهُمْ لَمِنْكُمْ Onlar eğer sığınacak bir yer (bir kal'a) veya barınacak mağaralar yahut girecek bir delik bulsalar اَوْ مَغَارَاتٍ yahut dağlarda mağaralar bulurlarsa اَوْ مُدَّخَلًا yahut muhafaza edebilecek bir şey bulurlarsa, bu münafıkların hepsi لَوَلَّوْا اِلَيْهِ sizden kurtulmak için sür'atle oraya saklanırlar, وَهُمْ يَجْمَحُونَ inkâr ettikleri halde. Korkuyorlar sizden, Müslümanız diye camiye gelirler. Hâlbuki imkân bulsalar derhâl o taraflara gidecekler.

58- وَمِنْهُمْ مَنْ يَلْمِزُكَ فِى الصَّدَقَاتِ فَاِنْ اُعْطُوا مِنْهَا رَضُوا وَاِنْ لَمْ يُعْطَوْا مِنْهَا اِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ

وَمِنْهُمْ مَنْ يَلْمِزُكَ فِى الصَّدَقَاتِ . Sadakatta, zekâtın taksiminde işaretler ederler birbirine, senin emrini tahkir için. فَاِنْ اُعْطُوا مِنْهَا

رَضُوا Eğer sadakat, zekâttan bir şey onlara verilirse razı olurlar. وَاِنْ لَمْ يُعْطَوْا مِنْهَا Eğer verilmezse اِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ aralarında başlarlar, Müslümanların aleyhinde söylerler.

Rivayet edildiğine göre, Rasûlûllah Sallâllâhû Aleyhivesellem bir ganimeti bölüştürürken, Temimoğullarından Zul Hüveysıra adında birisi; "Ya Rasûlûllâh, adaleti gözet" dedi. Bunun üzerine Rasûlûllah, "Öyle mi, ben adaleti gözetmezsem artık kim adalet yapar" diye cevap verdi. Yukarıdaki ayet bununla ilgili olarak nazil olmuştur.

59- وَلَوْ اَنَّهُمْ رَضُوا مَآ اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللّٰهُ سَيُؤْتِينَا اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ وَرَسُولُهٗٓ اِنَّآ اِلَى اللّٰهِ رَاغِبُونَ

رَضُوا مَآ اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ Eğer اَنَّهُمْ onlar, o Mü'min görünenler وَلَوْ وَرَسُولُهُ Âllâh-û Rasûlûllah'ın verdiğine razı olsalardı. Diyeceklerdi, وَقَالُوا حَسْبُنَا اللّٰهُ "Âllâh bize yeter" deselerdi. سَيُؤْتِينَا اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ Biz fazl-ı keremimizden onlara birçok in'amlar ihsan edecektik. وَرَسُولُهٗٓ اِنَّآ اِلَى اللّٰهِ رَاغِبُونَ Rasûlü de ganimetinden, yine ve daha çok verir. Biz ancak Âllâh-û Teâlâ'ya rağbet edicileriz deselerdi, onlar için daha iyi olurdu.

60- اِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَآءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِى الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِى سَبِيلِ اللّٰهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

Sadakalar (zekâtlar,) Âllâh'tan farz olarak ancak yoksullara, düşkünlere, (zekât toplayan) memurlara, gönülleri (İslam'a) ısın-

dırılacak olanlara, (esirlik ve kölelikten kurtulmak isteyen esir ve) kölelere, (borcuna karşılık malı olmayan) borçlulara, Âllâh yolunda çalışıp cihad edenlere, (harçlıksız kalmış) yolculara mahsustur. Âllâh-û Zülcelal, Âlimdir ve Hâkimdir.

Bu ayette, zekâtın sarf yerleri olan sekiz sınıf zikredilmiştir. Bu ayet zekâtın farz olduğunu gösterir ve alınan zekâtların harcanacağı yerleri belirler. Nelerden ve ne miktar zekât alınacağı, hadislerle izah edilmiştir.

61- وَمِنْهُمُ الَّذِينَ يُؤْذُونَ النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ اُذُنٌ قُلْ اُذُنُ خَيْرٍ لَكُمْ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ اللهِ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ

Münafıklar içinde öyleleri var ki Rasûlüllah Sallâllâhû Aleyhivesellem'e eza ederler, (onu incitirler.) "O her söyleneni dinler ve tasdik eder" derler.

Rivayet edildiğine göre münafıklardan bir topluluk, aralarında konuşurlarken Rasûl-û Ekrem'e tefevvühatta bulunmuşlardı. İçlerinden biri; "Yapmayınız, korkulur ki bu sözünüzü işitir, sonra hakkımızda iyi olmaz" demişti. Cülas bin Süveydi; "Biz dilediğimizi söyleriz, sonra ona gider söylediğimizi inkâr ederiz. Bir de yemin ettik mi yemine inanır, sözümüzü gerçek sanır" diye cevap vermişti.

Ayet-i kerime bu topluluk hakkında nazil olmuştur.

De ki; (Sözünüzü işitip tasdik etmesi, size tekzib etmesinden hayırlıdır.) O, hayrı ve salâhı işiticidir, şer ve fesadı değil. O, Âllâh-û Teâlâ'ya ve Mü'minlerin sözüne inanır ve içinizden iman izhar edenler için de bir rahmettir (ki onu kabul edip sırrınızı keşfet-

mez, sözünüzü kabul etmesi halinizi bilmediğinden değildir. Belki size rıfk-u merhametindendir.)

Onlar ki Rasûl-û Ekrem'e ezâ ederler, onlar için elim bir azap vardır.

62- يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ لِيُرْضُوكُمْ وَاللّٰهُ وَرَسُولُهٗٓ اَحَقُّ اَنْ يُرْضُوهُ اِنْ كَانُوا مُؤْمِنِينَ

Münafıklar sizi hoşnut etmek için, Âllâh-û Teâlâ'ya yemin ederler. Eğer bunlar Mü'min iseler, Âllâh-û Teâlâ ve Resûlünü hoşnut etmeleri daha layıktır.

63- اَلَمْ يَعْلَمُوٓا اَنَّهٗ مَنْ يُحَادِدِ اللّٰهَ وَرَسُولَهٗ فَاَنَّ لَهٗ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا ذٰلِكَ الْخِزْيُ الْعَظِيمُ

Onlar bilmezler mi ki bir kimse, Âllâh-û Teâlâ ve Rasûlüne muhalefet ederse, o kimseye içinde ebediyen kalmak üzere cehennem ateşi vardır ki işte bu büyük rüsvalıktır.

64- يَحْذَرُ الْمُنَافِقُونَ اَنْ تُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ سُورَةٌ تُنَبِّئُهُمْ بِمَا فِى قُلُوبِهِمْ قُلِ اسْتَهْزِءُوٓا اِنَّ اللّٰهَ مُخْرِجٌ مَا تَحْذَرُونَ

Münafıklar, Mü'minlere kalplerindeki (nifakı) haber verecek, (ayıplarını bildirecek) bir sûrenin indirilmesinden endişe ederler. De ki; "Siz, istihza edin durun. Âllâh-û Teâlâ, endişe ettiğinizi izhar edicidir."

65- وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ اِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ قُلْ اَبِاللّٰهِ وَاٰيَاتِهٖ وَرَسُولِهٖ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِءُونَ

(Ya Rasûlûllâh.) Şayet kendilerine (istihzalarının sebebini) so-

racak olsan, yemin ederim ki; "Biz yalnız türlü türlü söze dalmıştık, şakalaşıyorduk" derler. De ki; "Siz, Âllâh Teâlâ ile ayetleriyle, peygamberleriyle mi istihza ediyorsunuz?"

66- لَا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ إِنْ نَعْفُ عَنْ طَائِفَةٍ مِنْكُمْ نُعَذِّبْ طَائِفَةً بِأَنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ

(65. Ayet-i kerimenin sebeb-i nuzülü.) Rivayet edildiğine göre Rasûlûllah Sallâllâhû Aleyhivesellem, Tebük seferine giderken münafıklardan bir gurup, Rasûlûllâh hakkında "Şu adamın haline bakın, Şam saraylarını fethetmek istiyor. O nerede, Şam saraylarını fethetmek nerede!" diyerek Rasûlûllâh'ı küçümsediler ve hakkında dedikodu ettiler. Durum Rasûlûllah'a vahy ile bildirildi. Münafıklar çağırılıp niçin böyle yaptıkları sorulduğunda inkâr ettiler. Ve "Yolculuk zahmetini unutturmak için şakalaşıyorduk" şeklinde yalan beyanda bulundular. İşte yukarıdaki ayet, bu münafıklar hakkında nazil olmuştur.) (Ey münafıklar! Boşuna) özür dilemeyin çünkü siz iman ettikten sonra (tekrar) kâfir oldunuz. Sizden (tevbe eden) bir gurubu bağışlasak bile, bir guruba da suçlu olduklarından dolayı azap edeceğiz.

67- اَلْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ نَسُوا اللهَ فَنَسِيَهُمْ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

(Sizden olduklarına dair yemin eden) münafık erkekler ve münafık kadınlar, (sizden değil) birbirlerindendir. Çünkü onlar kötülüğü emreder, iyilikten alıkorlar. (Siz ise iyiliği emreder, kötülükten alıkorsunuz) ve onlar ellerini sıkı tutarlar. (Âllâh için harcamak

hususunda cimrilik gösterirler.) Âllâh'ı unuttular, Âllâh da onları unuttu. Çünkü münafıklar, fâsıkların kendileridir.

68- وَعَدَ اللّٰهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْكُفَّارَ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ هِيَ حَسْبُهُمْ ۚ وَلَعَنَهُمُ اللّٰهُ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُقِيمٌ

Âllâh-û Teâlâ, erkek münafıklara da kadın münafıklara da kâfirlere de içinde ebedi kalacakları cehennem ateşini va'detti. O, onlara yeter. Âllâh-û Teâlâ, onlara lanet etmiştir. Onlar için devamlı bir azap da vardır.

69- كَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْكُمْ قُوَّةً وَأَكْثَرَ أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا ۚ فَاسْتَمْتَعُوا بِخَلَاقِهِمْ فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِخَلَاقِكُمْ كَمَا اسْتَمْتَعَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ بِخَلَاقِهِمْ وَخُضْتُمْ كَالَّذِي خَاضُوا ۚ أُولَٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ

(Ey münafıklar! Siz de) sizden öncekiler gibi (yaptınız.) Onlar sizden kuvvetçe daha üstün, mal ve evlatça daha çok idiler. Onlar (dünya malından) paylarına düşenden faydalandılar, (zevklerini tatmin ettiler.) Sizden öncekiler nasıl paylarına düşenden faydalandıysalar, siz de payınıza düşenden (öyle) faydalandınız ve batıla dalanlar gibi siz de daldınız. İşte bunların amelleri dünyada da ahirette de boşa gitmiştir. Ve onlar ziyana uğrayanların kendileridir.

70- أَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَقَوْمِ إِبْرَاهِيمَ وَأَصْحَابِ مَدْيَنَ وَالْمُؤْتَفِكَاتِ ۚ أَتَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ ۖ فَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَٰكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ

Onlara kendilerinden evvelkilerin, Nûh, Âd ve Semud kavim-

lerinin, İbrahim kavminin, Medyen halkının (Şuayp peygamberin kavminin) ve (Lût kavminin başları üstüne) ters dönen şehirlerin haberi gelmedi mi? Peygamberleri onlara apaçık mu'cizeler getirmişti. (İnanmadıkları için helâk oldular.) Âllâh-û Teâlâ, onlara zulmedecek değildi fakat onlar kendi kendilerine zulmetmekte idiler. (Ayette zikredilen kavimlere, peygamberler mucizelerle geldiler fakat bu kavimler gelen peygamberleri yalanladılar. Âllâh-û Teâlâ da her birini bir felaketle helâk etti. Nûh Peygamber kendi kavmine gönderildi. Kavmi onu inkâr edince meşhur tufanında boğulup helâk oldular. Âd kavmine, Hûd Peygamber gönderildi. Onlar şiddetli rüzgâr ile helâk oldu. Semud kavmine, Salih Peygamber gönderildi. Onlar da depremle helâk oldular. İbrahim'in kavmi ise sinekle helâk oldu. Medyen halkına Şuayp peygamber gönderilmişti, onlar ateşle helâk oldular. Şehirleri alt üst olarak helâk olan kavim ise Lût Peygamberin kavmidir.)

71- وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَيُطِيعُونَ اللهَ وَرَسُولَهُ اُولٰئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللهُ اِنَّ اللهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

Mü'minlerin erkeği kadını, birbirlerinin dost ve yardımcılarıdır. İyiliği (iman, tâat ve hayrı) emir, kötülüğü (şirk ve masiyeti) nehyederler. Namaz kılar, zekâtı verirler. Âllâh-û Teâlâ'ya ve Rasûlüne itâat ederler. Âllâh-û Teâlâ da onlara rahmet eder. Zira Âllâh-û Azîmüşşan, Aziz'dir, Hakim'dir.

72- وَعَدَ اللهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنّٰتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِى جَنّٰتِ عَدْنٍ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللهِ اَكْبَرُ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

Âllâh-û Teâlâ, Mü'minlerin erkeklerine de kadınlarına da -içinde ebediyen kalmak üzere- ağaçları altından ırmaklar akan cennetler va'detti. Adin cennetlerinde çok güzel meskenlerde va'd buyurdu. Âllâh-û Teâlâ'nın rıza ve hoşnutluğu ise hepsinden büyüktür. İşte en büyük fevz (saadet) budur.

73- يَـٰٓأَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ ۚ وَمَأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ

Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem, kâfirlere (kılıçla) münafıklara (ilzam-ı hüccetle) cihad et, onlara sert davran. Onların yeri cehennemdir ve o, ne çirkin bir karargâhtır.

Rasûlûllah Sallâllâhû Aleyhivesellem, Tebük'te düşmanı beklerken kendisine vahiyler geliyor ve o, savaştan geri kalanları devamlı olarak ayıplıyordu. Celas bin Süveyd adındaki bir münafık dedi ki; "Eğer Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem'in kardeşlerimiz için söyledikleri doğru ise eşeklerden alçak olalım." Bu sözü işiten Âmir bin Kays, derhâl cevap verdi. "Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem muhakkak doğru söylüyor. Siz ise eşeklerden alçaksınız." Rasûlûllâh, Medine'ye dönünce Âmir, durumu peygamberimize arzetti. Celas, "Bana iftira ediyor" diyerek söylediklerini inkâr etti. Rasûlûllah, her ikisinin de minberin önünde yemin etmelerini emretti. Her ikisi de kendilerinin doğru olduklarına dair yemin ettiler. Ancak Âmir yemininden sonra ellerini kaldırarak, "Ya Rabbi, doğru söyleyeni tasdik, yalancıyı tekzib eden bir ayeti peygamberine gönder" diye duâ etti. Rasûlûllah ile diğer Mü'minler de (amin) dediler. Hemen aşağıdaki ayet nazil oldu. Celas suçunu itiraf ve tevbe etti.

74- يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ مَا قَالُوا ۚ وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ وَكَفَرُوا بَعْدَ إِسْلَامِهِمْ

وَهَمُّوا بِمَا لَمْ يَنَالُوا ۚ وَمَا نَقَمُوا إِلَّا أَنْ أَغْنَاهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِهِ ۚ فَإِنْ يَتُوبُوا يَكُ خَيْرًا لَهُمْ ۖ وَإِنْ يَتَوَلَّوْا يُعَذِّبْهُمُ اللَّهُ عَذَابًا أَلِيمًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ۚ وَمَا لَهُمْ فِي الْأَرْضِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ

(Ya Rasûlûllah! Senin hakkında söyledikleri çirkin sözleri) söylemediklerine dair Âllâh'a yemin ediyorlar. Hâlbuki o küfür sözünü elbette söylediler ve Müslüman olduktan sonra kâfir oldular. Başaramadıkları bir şeye, (peygambere suikast yapmaya) da yeltendiler. Ve sırf Âllâh ve Rasûlü kendi lütuflarından onları zenginleştirdiği için, öc almaya kalkıştılar. Eğer (münafıklıktan vazgeçip) tevbe ederlerse, onlar için daha hayırlı olur. Eğer yüz çevirirlerse, Âllâh onları dünyada da ahirette de acıklı bir azaba çarptıracaktır. Yeryüzünde onların ne dostu ne de yardımcısı vardır.

Medinelilerin birçoğu fakir idi. Rasûlûllah geldikten sonra zenginleştiler. Sonra da nankörlük edip peygambere kötülük etmeye kalkıştılar.

75- وَمِنْهُمْ مَنْ عَاهَدَ اللَّهَ لَئِنْ آتَانَا مِنْ فَضْلِهِ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ الصَّالِحِينَ

İçlerinden bazıları da Âllâh-û Teâlâ ile "Eğer fazlından bize ihsan ederse, mutlaka sadaka ve zekâtını vereceğiz ve elbette biz salihlerden olacağız" diye Âllâh'a ahdetmişlerdi.

76- فَلَمَّا آتَاهُمْ مِنْ فَضْلِهِ بَخِلُوا بِهِ وَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ

Vakta ki Âllâh-û Teâlâ fazlından (servet) ihsan edince, cimrilik edip Hakkullah'ı vermekten yüz çevirdiler. Onlar sözlerinden döndüler.

77- فَاَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا فِى قُلُوبِهِمْ اِلٰى يَوْمِ يَلْقَوْنَهُ بِمَآ اَخْلَفُوا اللّٰهَ مَا وَعَدُوهُ وَبِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ

Âllâh-û Teâlâ'ya verdikleri sözden döndüklerinden ve yalan söylediklerinden dolayı Âllâh-û Teâlâ, kendisiyle karşılaşacakları güne kadar, onların kalbine nifak (ikiyüzlülük) soktu. (Kıyamete kadar bu hastalıktan kurtulamayacaklardır.)

Bu ayet-i kerime, Sa'lebe bin Hâtıp hakkında nazil olmuştur. Sa'lebe bir gün Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem efendimize gelerek "Ya Rasûlûllah! Âllâh'a duâ et de bana servet versin" demişti. Fahr-ı Kâinat; "Şükrü ödenen az mal, şükrünü ödeyemeyeceğin çok maldan hayırlıdır" buyurdu. Aradan bir müddet geçti, Sa'lebe tekrar huzur-u saâdete geldi. "Ya Rasûlûllah! Seni hakla gönderen Âllâh-û Teâlâ'ya yemin ederim ki eğer bana servet verirse, her hak sahibine mutlaka hakkını veririm" dedi. Bunun üzerine Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem duâ etti. Sa'lebe koyun edindi, az zamanda koyunları o kadar çoğaldı ki Medine'ye sığmaz bir hale geldi. Vadiye indi fakat cemaat ve hatta Cuma'yı bile terk etti, ortada görünmemeye başladı. Rasûlûllah bir gün kendisini sordu: "Servetinin pek çoğaldığını, vadiye indiğini" söylediler. "Vay Sa'lebe'ye!" buyurdu.

Vakti geldi, Rasûl-û Ekrem halkın zekâtlarını toplamak üzere iki memur tayin etti. Bilâ istisna herkes malının zekâtını, bu memurlara teslim etti. Bu memurlar, Sa'lebe'ye de uğradılar ve malının zekâtını istediler. Fakat Sa'lebe "sizin bu istediğiniz cizyeden başka bir şey değil yahut onun kardeşi. Hele siz şimdi gidin de ben bir düşüneyim" dedi.

Vakta ki kendi hakkında ayet-i kerime nazil olduğunu işitti.

Hemen Rasûlûllah Sallâllâhû Aleyhivesellem'e koştu. Zekâtını vermek istedi fakat Rasûlûllah kabul etmedi. "Âllâh, beni senin zekâtını kabulden men etti" buyurdu.

Bu hal karşısında Sa'lebe başına toprak döküp çok ağladı. Rasûlûllah da "Bu, senin amelindir. Niçin emrime itâat etmedin?" buyurdu.

Efendimizin vefatından sonra, zekâtını Ebû Bekir Radıyâllâhû Anh'a, hilafeti sırasında da Ömer Radıyâllâhû Anh'a vermek istedi. Onlar da kabul etmedi. Nihayet sefalete düşerek Osman Radıyâllâhû Anh zamanında öldü.

78- اَلَمْ يَعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوٰيهُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ

O münafıklar bilmezler mi ki Âllâh-û Teâlâ, onların sırlarını (kalplerindeki nifak) ve aralarında söyleştikleri sözleri, (zekâtı cizye diye adlandırdıklarını) bilir. Âllâh-û Azimüşşan bütün gayıpları, (gizli şeyleri) çok iyi bilendir. (O'na bir şey gizli kalmaz.)

79- اَلَّذِيْنَ يَلْمِزُوْنَ الْمُطَّوِّعِيْنَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ فِى الصَّدَقَاتِ وَالَّذِيْنَ لَا يَجِدُوْنَ اِلَّا جُهْدَهُمْ فَيَسْخَرُوْنَ مِنْهُمْ سَخِرَ اللّٰهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ

O münafıklar ki sadakalarda, farz olan zekâttan fazla olarak gönülleri ile teberruda bulunanları bir türlü ve güçlerinin yetebildiğinden başkasını bulamayanları bir türlü, tâ'yip ve istihzâ ederler. Âllâh-û Teâlâ da onları maskaraya çevirir. Onlar için elim bir azap vardır.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem Efendimiz, ashabını sadaka vermeye teşvik buyurmuştu. Abdurrahman bin Avf Radıyâllâhû Anh dört bin dirhem getirerek, "sekiz bin dirhemim vardı, işte yarısını getirip Rabbim CelleCelâlühe ikraz ettim. Yarısını

da aileme alıkoydum" dedi. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, "Âllâh-û Teâlâ gerek verdiğine ve gerekse alıkoyduğuna bereket versin" diye duâ etti. Ve bilâhare serveti o kadar bereketlendi, o kadar çoğaldı ki vefatında, yalnız dördüncü zevcesinin sekizde bir hissesine seksen bin dirhem isabet etmişti.

Âsım bin Adiy de yüz vesk hurma tasadduk etmişti.

Kezâ Ebû Ukayl-il Ensari, bir sa' hurma getirmiş. "Bu gece bir zatın hurmalığına su saldım. Mukabilinde iki sa' hurma aldım. Birini aileme alıkoydum, diğerini Rabbime ikraz ettim" demişti. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, bu hurmayı diğer sadakaların üzerine saçtırdı.

Münafıklar, "Abdurrahman ve Âsım sadakalarını sırf riya ve gösteriş için getirdiler. Ebû Ukayl'in bir sa'ından da Âllâh ve Rasûlü gani idi fakat o da kendisi için sadaka veriyor" desinler diye getirdi demişler, istihza etmişlerdi. Bu ayet-i kerime bu sebeple nazil oldu.

80- اِسْتَغْفِرْ لَهُمْ اَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ ۚ اِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ ۚ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ ۗ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ

Münafıkların reisi Abdullah bin Ubeyy, ölüm hastalığına yakalandığı zaman oğlu Abdullah, Rasûlûllah Sallalahû Aleyhivesellem'e gelerek babası için istiğfar etmesini istedi. Abdullah halis bir Müslüman olduğu için, Rasûlûllah onun hatırını kırmadı ve babasının affı için Âllâh'a duâ etti. Bunun üzerine yukarıdaki ayet nazil oldu.

Ey Habibim Sallâlâhû Aleyhivesellem. O münafıklar için gerek istiğfar et gerek etme (müsavidir.) Onlar için yetmiş defa istiğfar

etsen, Hak Teâlâ onlara asla mağfiret etmez. Bu mağfiretten mahrumiyetleri, Âllâh-û Teâlâ ve Rasûlünü inkâr etmeleri yüzündendir. Âllâh-û Teâlâ, küfürde temerrüd eden fâsıklara hidayet etmez.

81- فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلَافَ رَسُولِ اللهِ وَكَرِهُوا اَنْ يُجَاهِدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فِى سَبِيلِ اللهِ وَقَالُوا لَا تَنْفِرُوا فِى الْحَرِّ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ اَشَدُّ حَرًّا لَوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ

Rasûl-û Ekrem'e muhalefet etmek için, Tebük gazvesinden geri kalanlar (münafıklar, sefere çıkmayıp) oturmaları ile sevindiler. Mallarıyla, canlarıyla Âllâh yolunda cihad etmeyi çirkin gördüler ve (savaşa çıkmak isteyenlere de) "Bu sıcakta sefere çıkmayın" dediler. Onlara de ki; "Cehennem ateşi daha sıcaktır. (Ona nasıl dayanacaksınız?)" Keşke anlasalardı.

82- فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا ۚ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ

Artık kazanmakta olduklarının cezası olarak az gülsünler, çok ağlasınlar.

83- فَاِنْ رَجَعَكَ اللهُ اِلٰى طَآئِفَةٍ مِنْهُمْ فَاسْتَأْذَنُوكَ لِلْخُرُوجِ فَقُلْ لَنْ تَخْرُجُوا مَعِىَ اَبَدًا وَلَنْ تُقَاتِلُوا مَعِىَ عَدُوًّا ۖ اِنَّكُمْ رَضِيتُمْ بِالْقُعُودِ اَوَّلَ مَرَّةٍ فَاقْعُدُوا مَعَ الْخَالِفِينَ

Eğer Âllâh-û Teâlâ, seni onlardan bir gurubun yanına döndürür de (Tebük seferinden Medine'ye döner de başka bir sefere seninle beraber çıkmak) için senden izin isterlerse de ki; "Benimle beraber asla çıkmayacaksınız ve düşmana karşı benimle beraber asla savaşmayacaksınız! Çünkü siz ilk def'a (Tebük seferinden geri kalıp evlerinizde) oturmaya razı oldunuz. Öyle ise geri kalanlarla (kadın ve zayıflarla) beraber oturun.

84- وَلَا تُصَلِّ عَلٰٓى اَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ اَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلٰى قَبْرِهٖۗ اِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَمَاتُوْا وَهُمْ فٰسِقُوْنَ

وَلَا تُصَلِّ عَلٰٓى اَحَدٍ مِنْهُمْ İbni Selül, Ubey ölmüştü. Onun oğlu, Abdullah adında bir zat vardı, Âshab-ı Kiram'dan idi. Tevbe ve istiğfar edip sahabe olduktan sonra, babası kim olursa olsun. "Kıyamette kimin oğludur" demezler, "amelin nedir?" derler. Abdullah Radıyâllâhû Anh, huzur-u saadete gelip "Babam sekarattadır ya Rasûlûllah. Buyur gel duâ et de şirkten kurtulur da iman üzerine ölümle hatime olabilir" diye rica ve niyazda bulundu. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, bahr-i merhamet olduğu için hazır oldu onun namazına gitmeye. Cenaze namazına gitmeye niyet ederken ayet geldi, men etti onu. مَاتَ اَبَدًا Ey Habibim, bu münafıklar öldükleri zaman onların cenaze namazında bulunma. وَلَا تَقُمْ عَلٰى قَبْرِهٖ Onların kabrinin yanında da bulunma. اِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَمَاتُوْا وَهُمْ فٰسِقُوْنَ Onlar dünyada Âllâh-û Rasûlûllâh'a iman etmemişler ve tevbe de etmemişler, küfür üzerine gitmişler. Ondan sonra Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, değil buna, hiçbir münafığın cenaze namazında hazır bulunmadı. Kâfir ve münafığın cenaze namazına gitmek doğru değil. Çünkü imanı yok ki gitsinler, ne fayda olur? Yâni cenaze namazlarını kılmayın, kabirlerinin yanında da bulunmayın.

85- وَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَاَوْلَادُهُمْۗ اِنَّمَا يُرِيْدُ اللّٰهُ اَنْ يُّعَذِّبَهُمْ بِهَا فِى الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كٰفِرُوْنَ

وَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَاَوْلَادُهُمْ Bugün de söyleniyor, belki o zamanda da söylenmiştir. Görüyoruz ki bazı münâfıklar zengin, evlatları ve malı çok. Bazı kâfirler de zengin, malı ve evladı çok. Bunlar, Âllâh'ı tanımazlar, iman ve ibadet etmezler. Bu nimetleri, Cenâb-ı Hak bunlara veriyor da ona mukabil Müslümanları görüyoruz da bir şeyleri yoktur. Bunun hikmeti vardır. Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem, sizi acayiplendirmesin mal ve evlatları, bir hikmete binâendir. Onlara mal ve evladı fazla veriyoruz. Muradımız bunları ebedi cehennemde azaplandırmaktır. Onun için dünyada mal ve evlat ile meşgul ediyoruz. Vakit bulmasın, dünyanın zahmetini çeksin, ahirette de iman etmeyip küfür üzerine gitsin. Onlar için istidractır, onun için acayiplenmeyin onlara niçin mal ve evlat verilmiştir diye. Onların malları ve evladlarının çokluğu, seni acayiplendirip imrendirmesin. اِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ Âllâh-û Teâlâ'nın iradesi onlar hakkında, اَنْ يُعَذِّبَهُمْ بِهَا o mal ve evlat ile onları azaplandırsın. فِى الدُّنْيَا Dünyada o malı toplamak için ne sıkıntılar çekiyor. Sonra muhafaza etmekte ve nihayet hasret olarak dünyadan gidiyor. O evlatlar da mal içinde büyüdüklerinden asi olarak yetişir, evlatlardan dünyada neler çekiyor. وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ Çıkar onların ruhu, (nefis demektir) ruhları çıkar kâfir olarak.

Âllâh-û Teâlâ, bunlar yüzünden onları dünyada azaba uğratmayı ve canlarının, kâfir oldukları halde çıkmasını istiyor.

86- وَاِذَآ اُنْزِلَتْ سُورَةٌ اَنْ اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَجَاهِدُوا مَعَ رَسُولِهِ اسْتَأْذَنَكَ اُولُوا الطَّوْلِ مِنْهُمْ وَقَالُوا ذَرْنَا نَكُنْ مَعَ الْقَاعِدِينَ

وَاِذَآ اُنْزِلَتْ سُورَةٌ Ne zaman Âllâh-û Teâlâya iman edin ve Rasû-

lüyle birlikte cihada gidin, diye bir sûre nazil olsa. اَنْ اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَجَاهِدُوا مَعَ رَسُولِهِ Ey Mü'minler, Âllâh'a ve Rasûlûllah'a iman ediniz ve onunla beraber cihada gidiniz, cihada müteallik ayet nazil olduğunda. اسْتَأْذَنَكَ اُولُوا الطَّوْلِ مِنْهُمْ İzin almaya gelir zengin olanlar, وَقَالُوا ذَرْنَا نَكُنْ مَعَ الْقَاعِدِينَ sana derler o münafıklar. "Ya Rasûlûllah, bizi bırak da şehirde (özürleri yüzünden) oturanlarla beraber olalım" dediler.

87- رَضُوا بِاَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطُبِعَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ

رَضُوا Bunlar razı olurlar, bu kuvvet vus'atiyle servetiyle beraber, بِاَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ geride kalanlarla beraber (çocuklar, kadınlarla beraber kalmaya razı olurlar, bu nedendir?) وَطُبِعَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ Onların kalbine Âllâh-û Teâlâ, küfr ile dalalet ile hatmetmiştir. Arzu istek olmadıktan sonra vücudun bir kıymeti kalmıyor ki. فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ Onlar bilmezler ki İslamiyet'te ne kadar hayır var, cihadda olan hikmet ve gayeyi onlar anlayamazlar. Kalpleri dalâlet ile hatmolmuş, bir muharebe oldu mu, geri kalmak için türlü bahaneler ileri sürerler.

88- لٰكِنِ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ جَاهَدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ وَاُولٰٓئِكَ لَهُمُ الْخَيْرَاتُ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

لٰكِنِ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ Rasûl-û Ekrem'e iman eden, onunla beraber olan, emrine imtisal eden kimseler ise جَاهَدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ kendi malları ve canlarıyla cihad ettiler. وَاُولٰٓئِكَ لَهُمُ الْخَيْرَاتُ İşte dünya ve ahiret hayratı bunlaradır. هُمُ الْمُفْلِحُونَ Maksadına, umduklarına nail olanlar da bunlardır.

89- اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ جَنّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

اَعَدَّ اللّٰهُ Allâh ihzar etmiştir لَهُمْ onlara, جَنّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ bir takım cennetler, cennet yerleri, ağaçları altından ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. خَالِدِينَ فِيهَا Ebedi kalacaklar orada. ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ İşte en büyük fevz (sââdet) budur. Ey Mü'minler, düşününüz ne büyük nimettir.

90- وَجَاءَ الْمُعَذِّرُونَ مِنَ الْاَعْرَابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ وَقَعَدَ الَّذِينَ كَذَبُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ سَيُصِيبُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ

وَجَاءَ الْمُعَذِّرُونَ Şimdiye kadar şehirde olan münafıklardı. Bir de sahrada yâni Arabi bedeviler. Dağlarda yaşıyor, göçebe halinde ömrü şekavetle geçiyor, tahsil, âdap ve erkân görmemişler. Arap ise şehirde yaşıyor, tahsil, terbiye, ilim sahibi olanlardır.

مِنَ الْاَعْرَابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ Bedevilerden (gazaya gitmemek için) özür beyan edenler, kendilerine izin verilsin diye geldiler. وَقَعَدَ الَّذِينَ كَذَبُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ Allâh-û Teâlâ ve Rasûlüne yalan söyleyenler de oturup kaldılar. سَيُصِيبُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ Tehdidât-ı İlâhiye'dir o münafıklara, o bedevi Araplara. Allâh'tan azab-ı elim yetişecektir.

Şimdi müstesna olanlar, evvelki ayetlerde, muharebe olduğunda büyük-küçük, yayan-atlı-develi hepsi gitsinler emredildi. Burada ise müstesnaları emrediyor.

91- لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضٰى وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا

يُنْفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُوا لِلّٰهِ وَرَسُولِهِ مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ سَبِيلٍ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَاءِ Zayıflara günah yoktur. Bunlar da ihtiyarlar, kadınlar ve çocuklar. وَلَا عَلَى الْمَرْضٰى Hasta olanlar, gözleri görmiyenler, topal olanlar, وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنْفِقُونَ ne cihada gidecek hayvanı, silahı ne de nafakası olmayanlar müracaat ediyor. İştirak edemiyor, bunlar için حَرَجٌ günah yoktur. Bu gibiler oturup kaldıktan sonra, gidenleri zemmetmeyecek, iman ve taatten bahsedecek, o zaman Âllâh CelleCelâlûhû af eder onları. إِذَا نَصَحُوا لِلّٰهِ وَرَسُولِهِ Zira iyilik edenlerin aleyhine (kınanmasına) bir yol yoktur. مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ سَبِيلٍ Muhsin olanlara hiçbir i'tab ve muâhaze yolu yoktur. وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ Âllâh CelleCelâlûhû, mübalağa ile mağfiret edicidir tevbe edenlere. **Rahimün** merhamet sahibidir, meydan fırsat imkân verir tevbe etmek için.

Hasta, zayıf ve fakirler memleketlerinde kaldıklarında fitneye meydan vermez, yalan haberler yaymaz, savaşa katılan mücahitlerin ailelerine yardımcı olur ve güzel amel işlerlerse, savaşa katılmadıklarından ötürü onlara bir günah yoktur. Ancak bunların savaşa katılmalarının yasak olduğuna dair herhangi bir emir de yoktur. Bu sınıflardan biri, geri hizmetlerde çalışmak üzere ve orduya yük olmamak şartı ile savaşa katılabilirler.

Yedi kişi vardı, gelip Rasûl-û Ekrem'e müracaat ettiler.

Biz harbe gitmek istiyoruz, dediler. Fakat yiyecek, giyecek ve binek bulamamışlardı. Bu ayet-i kerime onlar hakkındadır.

92- وَلَا عَلَى الَّذِينَ اِذَا مَا اَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَآ اَجِدُ مَا اَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ تَوَلَّوْا وَاَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَنًا اَلَّا يَجِدُوا مَا يُنْفِقُونَ

وَلَا عَلَى الَّذِينَ اِذَا مَا اَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ Kendilerini bindirip sevk etmen için sana geldiklerinde, قُلْتَ لَآ اَجِدُ مَا اَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ sizi bindirecek bir binek bulamıyorum deyince, cihad uğruna harcayacak bir şey bulamadıklarından dolayı, تَوَلَّوْا وَاَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ اَلَّا يَجِدُوا مَا حَزَنًا üzüntüden gözleri yaş dökerek dönen kimselere يُنْفِقُونَ cihadda nafaka ve bineği bulamadıklarından dolayı göz yaşları döktüler de arkayı çevirdiler, onlar için hiçbir günah ve it'ab yoktur.

İzin almanın hata ve günahı kimedir?

93- اِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ وَهُمْ اَغْنِيَاءُ رَضُوا بِاَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

اِنَّمَا السَّبِيلُ Günah, hata, izin istemek, it'ab ve muahezeye yol. Ancak zengin oldukları halde senden izin isteyenleredir. عَلَى الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ Senden izin isterler geri kalsınlar diye. Hâlbuki وَهُمْ اَغْنِيَاءُ zengindir, hayvan bineği, silahı ve yiyeceği de var. Fakat bunlar olduğu halde رَضُوا بِاَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ razıdırlar, imanın noksanlığından dolayı razıdırlar, geride kalanlarla birlikte oturmayı istiyorlar. İşte hata bunlara olur. وَطَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ Âllâh CelleCelâlûhû, onların kalplerine hatmetmiş, gaflet onları bu yoldan çevirmiş. فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ Artık onlar, gazaya çıkmanın sevabını ve geri kalmanın ikabını bilmez oldular.

94- يَعْتَذِرُونَ اِلَيْكُمْ اِذَا رَجَعْتُمْ اِلَيْهِمْ قُلْ لَا تَعْتَذِرُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ

نَبَّاَنَا اللّٰهُ مِنْ اَخْبَارِكُمْ وَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ ثُمَّ تُرَدُّونَ اِلٰى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

يَعْتَذِرُونَ اِلَيْكُمْ اِذَا رَجَعْتُمْ اِلَيْهِمْ (Tebük'ten Medine'ye) döndüğünüz zaman, münafıklar size özür beyan edecekler, gitmeden önce özür beyan ettiler. Rasûl-û Ekrem'i görmeden gitmeyenler, onlar da gelip özür beyan edecekler. Fakat özürleri şayan-ı kabul değil. قُلْ Onlara söyle; لَا تَعْتَذِرُوا özür beyan etmeyin, size asla inanmayız. لَنْ نُؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ نَبَّاَنَا اللّٰهُ مِنْ اَخْبَارِكُمْ Biz, sizin özürlerinize inanmıyoruz çünkü Âllâh CelleCelâlûhû, sizin ahvalinizi bize bildirmiştir. وَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ Biz kusurlarınızı yüzünüze vurmasak bile, lâkin Âllâh CelleCelâlûhû, amelinizin müteallıkı olan halinizi görecektir. Yâni tevbenizde kalacak mı yoksa kıracak mısınız, ne yapacağınızı Cenâb-ı Hak gösterecek bize. وَرَسُولُهُ ثُمَّ تُرَدُّونَ اِلٰى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ Dünyadaki hal ile kalmazsınız, nihayet ahirette kabirden çıkarken Hâlik-i Kâinat'a gayb-i şehadeti, görülen ve görülmeyen ahvali bilen Âllâh'ın huzuruna gideceksiniz. فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ Yapmış olduğunuz bu amellerinizin mukabilini size gösterecektir. O size bütün yaptıklarınızı haber verecektir.

95- سَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ اِذَا انْقَلَبْتُمْ اِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْ فَاَعْرِضُوا عَنْهُمْ اِنَّهُمْ رِجْسٌ وَمَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ جَزَآءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ

سَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ Yine tekittir. Âllâh CelleCelâlûhû, Habibine vaktinden evvel bildiriyor. (Seferden) onların yanına döndüğünüz zaman, size kendilerinden (onları cezalandırmaktan) vazgeçmeniz için Âllâh-û Teâlâ'ya yemin edeceklerdir. اِذَا انْقَلَبْتُمْ اِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوا

عَنْهُمْ Tebük'ten, Medine'ye döndüğünüz zaman yemin içecekler. Bu yeminlerden gayeleri, Âllâh'ın rızası değil. İşte o zaman onlardan yüz çevirin çünkü onlar murdardır. فَاَعْرِضُوا عَنْهُمْ Zira onlar (it'abla ıslahı kabil olmayan) murdarlardır. اِنَّهُمْ رِجْسٌ Batını pistir, imanları yoktur. Pis olan tevbe ile temiz olmaz, onları hallerine bırak, وَمَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ جَزَآءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ onların me'vası cehennemdir. Sen, onlara ceza verme, cehennem cezası yeter onlara.

96- يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ فَاِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يَرْضٰى عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ

يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ Onlardan razı olmanız için yemin ediyorlar. Siz, onlardan razı olsanız da ne faydası var. Sizin rızanız, Âllâh-û Teâlâ'nın rızasını istilzam etmez. فَاِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ Eğer faraza siz razı olsanız bile, فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يَرْضٰى عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ Âllâh-û Teâlâ fâsıklardan razı olmaz.

Onlar sizi aldatsalar bile, Âllâh'ı aldatamazlar. Onların ne olduğunu Âllâh çok iyi bilir. Dolayısıyla da O, öyle yalancı fâsıklar topluluğundan razı olmaz. Âllâh'ın razı olmadığı bir kimseye razı olmak, sizin için iyi bir hal değildir.

97- اَلْاَعْرَابُ اَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا وَاَجْدَرُ اَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَا اَنْزَلَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُولِهٖ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

اَلْاَعْرَابُ اَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا Arabiler-bedevilerin küfr-ü nifakı, şehirli olanların küfr-ü nifakından çok olur. Niçin ziyâde olur? Arabi olanlar ehl-i ilimle bulunmamışlar, tabiatları galizdir. Temiz insanlarla

oturup kalkmamışlar, iyileri görmemiş, Kur'an'ı işitmemişler, onların küfr-ü nifakı daha şedittir şehirli olanlardan. وَاَجْدَرُ اَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُولِهٖ Âllâh-û Teâlâ'nın inzal ettiği hudutları bilmiyorlar. Hâlik-i Kâinat'ın, Rasulüne gönderdiği Ahkâm-ı İlâhiye'yi bilmiyorlar. Binâenaleyh onların küfr-ü şiddeti daha ziyâde olur. وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ Âllâh-û Teâlâ âlimdir, mahlûkatının ahvalini bilir. Hakimdir, her şeyi yerli yerince halk etmiştir.

98- وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ يَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ مَغْرَمًا وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ الدَّوَآئِرَ عَلَيْهِمْ دَآئِرَةُ السَّوْءِ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

وَمِنَ الْاَعْرَابِ Arabi- Bedevilerin bazıları, münafık olan bir kısmı var ki مَنْ يَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ مَغْرَمًا o kimseler var ki, bir kısım da böyle. Âllâh-û Teâlâ'nın taatına sarf ve tasadduk ettiği şeyi, cereme ve ziyan sayar. (Zira onu, korku ve riya ile sarf eder ve bundan bir ecir ve sevap ümit etmez.) وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ الدَّوَآئِرَ İntizar ediyorlar devrin değişmesini. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'in vefatını, müşriklerin muzafferiyeti gibi, size musibetler gelmesini bekler.

عَلَيْهِمْ دَآئِرَةُ السَّوْءِ Bu cümle itiraz ve bedduadır. O kötü bela kendi başlarına gelmiştir. وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ Âllâh CelleCelâlûhû, onların sözlerini işitiyor. (Belaların kimin başına geleceğini) çok iyi bilendir.

99- وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرُبَاتٍ عِنْدَ اللّٰهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ اَلَآ اِنَّهَا قُرْبَةٌ لَهُمْ سَيُدْخِلُهُمُ اللّٰهُ فِى رَحْمَتِهٖ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ Âllâh'a, Rasûlûllâh'a, Kur'an'a iman eden Arabi Bedeviler de var. وَيَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرُبَاتٍ عِنْدَ اللّٰهِ İttihaz eder, sever infak ettiği şeyi. Âllâh-û Teâlâ'nın indinde yakınlığa ve tekarrube vesile addeder. Âllâh'a yakınlık demek, Âllâh'ın rızasına tekarrub yakınlıktır. وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ Rasûl-û Ekrem'in duâ ve istiğfarına sebep ve vesile sayar. اَلَآ اِنَّهَا قُرْبَةٌ لَهُمْ Agâh olunuz ki onların bu niyetleri sağlamdır. O harcadıkları mal, Âllâh katında onlar için yakınlıktır. سَيُدْخِلُهُمُ اللّٰهُ فِى رَحْمَتِهٖ Âllâh-û Teâlâ, onları rahmetine (cennetine) idhal edecektir. اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ Âllâh CelleCelâlûhû, mübalağa ile ehl-i taata mağfiret edicidir ve merhamet edicidir.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, tasadduk edenler için duâ ve istiğfar ederlerdi. Bu itibarla sadaka verilen kimselerin, sadakayı aldıkları vakit tasadduk edene duâ etmeleri sünnettir.

100- وَالسَّابِقُونَ الْاَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْاَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِاِحْسَانٍ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَاَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِى تَحْتَهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا اَبَدًا ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

وَالسَّابِقُونَ الْاَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْاَنْصَارِ Sabikûn kimdir? Demişler ki ilk evvel-İslam dinine girme hususunda öne geçen, ilk muhacirler ve ensar ile onlara güzellikte tâbi olanlar. Sabikundan olanlar, ilk evvel Mekkeyi Mükerreme'de iman edenler, sonra ehl-i Bedir ve Uhud ehli ile Mekke'nin fethinden evvel iman edenler. وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِاِحْسَانٍ Sonra onlara tâbi olanlar, kıyamete kadar ülema, evliya, salih olan kimseler ki onları seven, onların yolundan giden amel sahibi kimselerdir. رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُمْ Âllâh onlardan

razıdır, taatını kabul eder. وَرَضُوا عَنْهُ Onlar da Âllâh'tan razı olur çünkü Âllâh'ın onlara verdiği in'amları o kadar çok oluyor ki razı oluyorlar.

وَاَعَدَّ لَهُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِى تَحْتَهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ اَبَدًا Âllâh Celle-Celâlûhû bunlara izhar etmiştir cennetleri, ağaçların altından ırmaklar akan cennetler hazırladı, orada ebedi olarak kalırlar. ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ İşte, en büyük fevz (saadet) budur.

101- وَمِمَّنْ حَوْلَكُمْ مِنَ الْاَعْرَابِ مُنٰفِقُوْنَ ۛ وَمِنْ اَهْلِ الْمَدِيْنَةِ مَرَدُوْا عَلَى النِّفَاقِ لَا تَعْلَمُهُمْ ؕ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ ؕ سَنُعَذِّبُهُمْ مَّرَّتَيْنِ ثُمَّ يُرَدُّوْنَ اِلٰى عَذَابٍ عَظِيْمٍ ۚ

وَمِمَّنْ حَوْلَكُمْ مِنَ الْاَعْرَابِ مُنٰفِقُوْنَ ۛ Çevrenizde Bedevi Araplardan ve وَمِنْ اَهْلِ الْمَدِيْنَةِ Medine halkından bir takım münafıklar var ki Medine çevresindeki bu Arabiler; Cüheyne, Müzeyne, Eşca, Elsem ve Gıfâr kabileleriydi. مَرَدُوْا عَلَى النِّفَاقِ Hiçbir türlü nifakını bırakmaz onlar, küfür üzerine gidecekler. لَا تَعْلَمُهُمْ ؕ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ Ey Habibim, sen onları bilmezsin, onları biz biliriz. سَنُعَذِّبُهُمْ مَّرَّتَيْنِ Onları kat kat azaplandırırız, (dünyada rezalet ve katil bu ikisinden biri ile beraber kabir azabiyle) iki kere azaba uğratacağız. ثُمَّ يُرَدُّوْنَ اِلٰى عَذَابٍ عَظِيْمٍ ۚ Sonra da daha büyük bir azaba itilecekler, reddolunacaklardır.

102- وَاٰخَرُوْنَ اعْتَرَفُوْا بِذُنُوْبِهِمْ خَلَطُوْا عَمَلًا صَالِحًا وَّاٰخَرَ سَيِّئًا ؕ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَّتُوْبَ عَلَيْهِمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ

وَاٰخَرُوْنَ اعْتَرَفُوْا بِذُنُوْبِهِمْ Tebük Gazasından bir kısım geri kalan-

lar, günahlarını itiraf ettiler. خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَاٰخَرَ سَيِّئًا Kusurunu itiraf ettiler, tevbe ettiler (geri kalmalarına aslı olmayan özürlerle itiraz etmediler.) عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ Olur ki Âllâh-û Teâlâ, tevbelerini kabul eder. اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ Zira Âllâh-û Azimüşşan Gafur'dur, Rahim'dir.

Tebük gazasından gelen bir gurup, hatalarını anlayıp pişman olduktan sonra, kendilerini camiinin direklerine bağladılar ve Âllâh'ın Rasûlü çözmedikçe, kendilerini çözmeyeceğine yemin ettiler. Rasûlûllah Sallâllâhû Aleyhivesellem, seferden döndükten sonra onların durumunu öğrenince buyurdu ki; "Haklarında emir alıncaya kadar, ben de onları çözmeyeceğime yemin ederim." Sonra bu ayet nazil olunca onları çözdü.

103- خُذْ مِنْ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ اِنَّ صَلٰوتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

خُذْ مِنْ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً Onların mallarından sadaka (ve zekât) al ki bununla onları (günahlardan) temizleyesin. تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ Günahtan veya mal sevgisinden temizleyesin, hatalardan temizletirsin. بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ Ve onlara duâ et çünkü senin duân onlar için sükûnettir, (onların ızdıraplarını yatıştır.) اِنَّ صَلٰوتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ Duân onlara bir sükun ve itminandır. وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ Âllâh-û Azîmüşşan Semi'dir, Alim'dir. (Onların itiraflarını işitir ve nedametlerini bilir.)

104- اَلَمْ يَعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

اَلَمْ يَعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ Bilmiyorlar mı ki Âl-

lâh-û Teâlâ, tevbeyi kabul eder. Yeter ki tevbe, halis niyetle olsun. Kulundan tevbeyi kabul eder, eğer doğru ise وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ ve sadakalarını (bedelini vermek üzere) alır. وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ Âllâh CelleCelâlûhû, kulunun mübalağa ile tevbesini kabul eder, kuluna rahmet edici, rahmet sahibidir.

105- وَقُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ وَسَتُرَدُّونَ اِلٰى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

وَقُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ Bu ayet-i kerime hem vaid ve hem de vaaddır. Mü'minlere iltifat, kâfirlere de gayet şiddettir. Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem, insanlara söyle. İstediklerinizi yapın yâni ruhsat var demek değildir. Âllâh CelleCelâlûhû ve Rasûlü ve Mü'minler amelinizi göreceklerdir. Eğer hayır ise mükâfatını ve eğer şer ise cezâ ve azabını gösterir. وَالْمُؤْمِنُونَ Âllâh, Rasûlûllah ve Mü'minler haşirde sizin amelinizi görürler. وَسَتُرَدُّونَ اِلٰى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ Şehadet; görmek, gayb; gayıp olan. Âllâh-û Teâlâ'da hiçbir gayp yoktur, her şeye şahittir, görür, bilir. فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ **yünebbiûkûm** yâni **yûcazikûm**. Cezâlandırır sizi, sizin yaptığınız ameller karşılığında.

106- وَاٰخَرُونَ مُرْجَوْنَ لِاَمْرِ اللّٰهِ اِمَّا يُعَذِّبُهُمْ وَاِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

وَاٰخَرُونَ مُرْجَوْنَ لِاَمْرِ (Gazaya gitmeyenlerden) diğer bir kısım da Âllâh-û Teâlâ'nın haklarındaki emrine geri bırakılmışlardır. اللّٰهِ اِمَّا يُعَذِّبُهُمْ وَاِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْ Âllâh-û Teâlâ, onları ya (nifaklarında ısrar ederlerse) azaba uğratır veya (tevbe ederlerse) tevbelerini kabul

buyurur. وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ Âllâh CelleCelâlûhû âlimdir, mahlûkatın halini bilir. Hakim'dir, her şeyi yerli yerine halk etmiştir.

Âllâh-û Teâlâ savaştan geri kalanları üç guruba ayırdı.

1- Münafıklığı kendilerine huy edinen maharetli münafıklar.

2- Günahlarını itiraf ettikten sonra tevbe edip üzüntülerini açıklayan ve bu uğurda mallarını fedâ edenler

3- Ne itiraf ve ne de tevbe edenlerdir ki bunlar hakkında 118. Ayet-i kerime nazil olmuştur.

Medineyi Münevvere'de, İslam'dan önce Ebû Âmir adında birisi, hıristiyan papazı olmuş ve Rasûlûllah'ın peygamberliğine hased ederek, Uhud ve Huneyn'de O'na karşı savaşmıştı. Müşriklerin mağlubiyeti üzerine ümit keserek Şam'a kaçtı. Oradan münafıklara, "Elinizden geldiği kadar silahlanın, hazırlanın ve benim için bir mabed yapın. Ben Rum Kayserine gidiyorum, oradan büyük bir ordu ile gelip Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem ve arkadaşlarını sürüp çıkaracağım" diye haber gönderdi. Münafıklar da Kuba Mescidi'nin cemâatini bölmek, Mü'minler arasına nifak sokmak ve adı geçen papaza bir mabed hazırlamak maksadıyla bir mescid yaptılar. Rasûlûllah Tebük seferinden dönünce, yaptıkları mescidde namaz kılması için O'nu davet ettiler. Rasûlûllah Sallâllâhû Aleyhivesellem, daveti kabul edip gitmeye hazırlanırken ayet nazil oldu.

107- وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِمَنْ حَارَبَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَلَيَحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا الْحُسْنَىٰ وَاللّٰهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا Hülâsası bu münafıklar, bir cami

ittihaz etmişler, maksatları Müslümanlara zarar ve küfrü takviyedir, Müslümanları tefrik etmektir, وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَاِرْصَادًا kâfirler için irşad yeridir. Ey Habibim, İslamiyet üzerine bina edilmiş olan camide bulunmak sana layıktır, küfür üzerine bina edilen cami sana layık değildir. Ömer Radıyâllâhû Anh 80.000 cami yaptı fakat hiçbir kiliseyi camiye çevirmedi. Müslümanların, zimmilerle olan şartlarından birisi budur ki kilise tamir edilmeyecek, kendi kendine harap olmaya terk edilecek.

Münafıkların bir kısmı da bu. Zâhirde bir cami ittihaz ettiler hâlbuki ضِرَارًا zararlıdır Müslümanlara. Zararı istiyorlar, وَكُفْرًا küfrü takviye içindir, وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ Mü'minlerin arasını tefrik etmek içindir. لِمَنْ حَارَبَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ Âllâh'a Rasûlûllah'a düşmanlık yapanlara bir irşad yeri, bir pusu kurma yeri, tuzak yeri kurmak için. مِنْ قَبْلُ وَلَيَحْلِفُنَّ Ey Habibim, bunlar gelir sana yemin içerler, yeminleri de budur. اِنْ اَرَدْنَا اِلَّا الْحُسْنٰى Bizim bu camiden maksadımız ancak iyilik olup başka bir şey değildir. Yağmur ve sıcak zamanlarda Mescid-i Nebi'ye gidemeyenler için, burada namaz kılsınlar, bu idi. Bunlar böyle yemin ediyorlar. وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ Âllâh CelleCelâlûhû şehadet eder ki onlar kâziptirler bu iddialarında. Maksatları, küfrü takviye ve Müslümanlara zarar vermektir.

108- لَا تَقُمْ فِيهِ اَبَدًا لَمَسْجِدٌ اُسِّسَ عَلَى التَّقْوٰى مِنْ اَوَّلِ يَوْمٍ اَحَقُّ اَنْ تَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ اَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ

لَا تَقُمْ فِيهِ اَبَدًا Ey Habibim, o mescid-i dırarın içinde asla namaz kılma. لَمَسْجِدٌ اُسِّسَ عَلَى التَّقْوٰى Bir cami ki takva üzerine yâni

İslamiyet üzerine tesis edilmişse, مِنْ اَوَّلِ يَوْمٍ ilk günde takva üzerine kurulan tesis edilen (Kuba Mescidi) içinde namaz kılmak elbette daha lâyıktır. اَحَقُّ اَنْ تَقُومَ فِيهِ İçinde namaz kılman elbette daha doğrudur. فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ اَنْ يَتَطَهَّرُوا Orada (masiyetler ve fena huylardan) pak olmayı seven ricâl vardır. وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ Âllâh-û Teâlâ temizlenenleri sever.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, Zübeyr ibnil Avvam ile Ali ibni Ebi Talip'i gönderdi, o cami ki mescid-i dırarı yıktılar.

109- اَفَمَنْ اَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلٰى تَقْوٰى مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ اَمْ مَنْ اَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلٰى شَفَا جُرُفٍ هَارٍ فَانْهَارَ بِهِ فِى نَارِ جَهَنَّمَ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

اَفَمَنْ اَسَّسَ بُنْيَانَهُ Bir kimse binayı dinini, dininin binası ki namazlarını tesis ederse, عَلٰى تَقْوٰى Takvayı İlâhi üzerine tesis ederse, مِنَ اللّٰهِ Âllâh'a karşı ve وَرِضْوَانٍ Rızayı İlâhi üzerine. O mu خَيْرٌ hayırdır? اَمْ مَنْ اَسَّسَ بُنْيَانَهُ Yahut bir kimse tesis eder binasını. عَلٰى شَفَا جُرُفٍ هَارٍ Şefa;taraf. Cüruf;dere. Sel getirir de derenin altını götürür üstü kalır. فَانْهَارَ بِهِ فِى نَارِ جَهَنَّمَ Yoksa binasını, yıkılmaya yüz tutmuş bir yarın kenarına kurup da onunla birlikte cehennem ateşine yuvarlanan kimse mi? وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ Âllâh-û Teâlâ, nefislerine (küfür ve nifakta) zulmedenlere hidayet etmez.

Dininizi şek ve şüphe üzerine bina etmeyiniz. Kalbinize giren şek ve şüphe şeyleri izale etmek için, lâzım gelen kitaplara ve zatlara müracaat ediniz. Din-i İslam, şek ve şüphe üzerine bina edilmez. Ve İslam Dini, o kadar muhkemdir ki demirden yapılmış kal'alardan daha muhkemdir. Sualleri, cevapları hepsi mevcuttur.

Kalbinize şek ve şüphe geldiğinde ehline sorun öğrenin, inancınızı tahkim ediniz. Bu mescid-i dırar da çürük bozuk olanlardandır. Âllâh CelleCelâlûhû nefsine zulmeden, küfür inkâr edenleri hidayete getirmez.

110- لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذِى بَنَوْا رِيبَةً فِى قُلُوبِهِمْ اِلَّآ اَنْ تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذِى بَنَوْا رِيبَةً فِى قُلُوبِهِمْ Onların kurdukları binâ, kalplerinde daima bir şek ve nifaka sebep olacaktır. (Ölüp de) kalpleri parçalanıncaya kadar, yüreklerinde devamlı olarak bir kuşku (ve nifak) olacaktır. Böyle, bu gibi kimseler, Ahkâm-ı İlâhiye'yi düşünmeden yaptığı şey, âmaller, onların kalplerinde daima şek ve şüphe olur. اِلَّآ اَنْ تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ Meğer onların kalpleri kat olur da kesilir yâni. Ölüm gelir de ancak o zaman şek şüphe sona erer. وَاللّٰهُ عَلِيمٌ Âllâh-û Teâlâ âlimdir, niyetlerini bilir. Tesis ettikleri binayı da ne niyetle yaptıklarını bilir. حَكِيمٌ Hikmet sahibidir, her şeyi yerli yerinde yapar halk eder.

111- اِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ بِاَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ يُقَاتِلُونَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِى التَّوْرٰيةِ وَالْاِنْجِيلِ وَالْقُرْاٰنِ وَمَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِهِ مِنَ اللّٰهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِى بَايَعْتُمْ بِهِ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

اِنَّ اللّٰهَ Muhakkak Âllâh CelleCelâlûhû, اشْتَرٰى satın almıştır مِنَ الْمُؤْمِنِينَ Mü'minlerden, اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ malları ve nefislerini satın almıştır بِاَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ cennet mukabilinde. Hâlik-i Kâinat bilâ teş-

bih cennetini eline almış. Ey Müslümanlar, işte bu cenneti, size malınıza ve nefsinize karşı veriyorum. Benim Emr-i İlâhim yolunda malını ve nefsinizi feda ederseniz size cennetimi satıyorum. Ne saadettir bir kimseye ki bu iştira, satın almada bulunsun. Cenâb-ı Hak'ka, muvakkad olan bu mal ve vücudu versin de ebedi olan cennet nimetleri alsın. يُقَاتِلُونَ فِى سَبِيلِ اللهِ Âllâh yolunda, Âllâh için muharebeye iştirak eder. Mal için değildir, rütbe için değildir, şöhret için değildir. Ancak İlây-ı Kelimetullah içindir, Fi Sebilillah'tır. Âllâh'ın kelimesi nedir? Lâ İlâhe İllâllâh'tır. Lâ İlâhe İllâllâh'ın âli ve yüce olması için malını-nefsini feda edenlere, Cenâb-ı Hak müşteri çıkıyor. Satın alır nefsini, cennete mukâbil olarak. فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ Onlar muharebeye iştirak eder, Âllâh için öldürür ve sonra da şehit olur. Bu Va'd-i İlâhi, bu gibi fisebilillah olarak iştirak edenlere Va'd-i İlâhi var. وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِى التَّوْرٰيةِ وَالْاِنْجِيلِ وَالْقُرْاٰنِ Âllâh-û Azîmüşşan yalnız Kur'an'da değil, Tevrat-ı İncil-i Zebur'da da Kütüb-ü Semaviye'de de yâni bilcümle peygamberler de buna şahittir. Bütün kitaplarda da bunu beyan buyurmuştur. Her kim ki İlây-ı Kelimetullah için canını malını feda ederse, o kulumun canını ve malını cennet mukabilinde satın alırım buyuruyor. Bu Va'd-i İlâhi hak'tır. Bunun hak olduğuna dair, bütün peygamberler şahit ve Tevrat-ı İncil-i ve Kur'an'da da beyan buyurulmuştur. وَمَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِهٖ مِنَ اللهِ Kimdir ki Âllâh'tan ziyâde ahdine vefa eden, kim olabilir? Hâlik-i Kâinat'ın ahdinde, va'dinde hiçbir sûrette şek ve şüphe yoktur. Ey bu yolda mal ve canını feda eden Mü'minler, فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِى بَايَعْتُمْ بِهٖ müjdeler olsun size. Bu alışverişiniz ki mal ve canınızı, cennet mukabili satmışsınız. Sevinin, ferahlanın çünkü bu büyük bir nimettir elinizde. وَذٰلِكَ Bu

alışveriş, هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ fevz-i azimdir sizin için. Bundan daha büyük nimet yok.

Mekke'de, Akabe Biatı sırasında Ensar'dan 70 kişi, Rasûlûllah'a bi'at ederlerken içlerinden Abdullah bin Ravâha, "Ya Rasûlûllah, Rabbin ve senin için şartların nedir?" demişti. Rasûlûllah buyurdu ki; "Rabbim için şartım O'na ibadet etmeniz, O'na hiçbir eş tutmamanızdır. Kendi hakkımdaki şartım da canlarınızı ve mallarınızı nasıl müdafaa ediyorsanız, beni de öyle savunmanızdır." Tekrar soruldu. "Böyle yaparsak bize ne vardır?" Rasûlûllah, "Cennet vardır" diye cevap verdi. Onlar da "Ne kârlı alışveriş! Bundan ne döneriz ne de dönülmesini isteriz" dediler. İşte yukarıdaki ayet-i kerime bunlar hakkında nazil olmuştur.

Bu alış-verişe çıkan, talip olanlar kimlerdir? Bu alış-verişe kimler çıkamaz?

112- اَلتَّآئِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّآئِحُونَ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ الْاٰمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللّٰهِ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ

اَلتَّآئِبُونَ Şirk ve nifaktan tevbe edenler, الْعَابِدُونَ hâlis Âllâh için ibadet edenler, الْحَامِدُونَ her hal üzerine hamd-ü sena edenler. En büyük nimeti, İslam'dır. Ona hamdeder ve yine başka haller üzerine hamd-ü sena edenler. السَّآئِحُونَ Hazerde ve seferde orucuna devam edenler, الرَّاكِعُونَ namazına devam eden rukûa gidenler, السَّاجِدُونَ secdeye devam edenler. Rukû ve secde namazın en kıymetli yerleri olduğundan onları beyan ediyor. الْاٰمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ Emr-i İlâhiyi halka bildirirler, iyiliği imanı taatı söylerler, münker olan şirk ve maâsiyi halktan men ederler. وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ

وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'nın tahdit ettiği hudutları muhafaza ederler. Bu ayet-i kerimede dokuz sıfat beyan edilmiş. Altısı Âllâh'a aittir, ikisi Mü'minlere aittir, birisi de umumadır. Hudud-u İlâhiyi muhafaza eder. Âllâh-û Teâlâ'nın insanlara tahdid ettiği hudutları muhafaza etmek. Takvanın asıl mânâsı da budur. وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ Ey Habibim Ekmelerrasûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, bu sıfatlarla muttasıf olan Mü'minleri tebşir et.

Ayette geçen **"es-sâıhûn"** oruç tutanlar olduğu gibi, cihad edenler ve yeryüzünde Âllâh'ın kudretini, güzel eserlerini ve ibret alınacak şeyleri görmek, bilgi kazanmak veya gönlünce ibadet ve taatını yapabilmek için seyahat edenler mânâsına da ifade edilmektedir.

113- مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا اَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا اُولِي قُرْبٰى مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُمْ اَصْحَابُ الْجَحِيمِ

Âshab-ı Kiram'ın bazıları, küfür üzerine vefat eden cedleri için duâ ediyorlardı. Hâlbuki bir kimse inkâr, küfür üzerine gittikten sonra duâ edilmez ve o mevtaya faydası da olmaz. Küfürde olana nasıl duâ edeceğiz? Ya Rabbi, küfürde olan bu kişiye iman nasip et, onu iman ile şereflendir şeklinde olması gerekir. Küfürde olan kişi için; "Âllâh razı olsun, af eylesin" şeklinde duâ olmaz çünkü küfürdedir. İman ettikten sonra bu ve benzeri duâlar yapılabilir. Hele, küfür üzerine ölüp gitmiş bir kimse için hayır duâ yapılması doğru olmadığı gibi, bu duâ Nezd-i İlâhi'de kabule karin de olmuyor.

Burada tefsirde diyor ki bazı yerlerde de işitiliyor. Güyâ Rasûlûllah Sallâllâhû Aleyhivesellem, amcası için duâ etmiş, bu yanlıştır.

Çünkü amcası Ebû Talip, Mekke'de vefat etti, ayet-i kerime ise Medine'de nazil olmuştur. Medine'de nazil olan ayet, Mekke'de sebeb-i nüzul olmuyor. Âshab-ı Kiram'ın çokları, abâ-i ecdadının halini düşünerek duâ ederlerdi. Onun için, Cenâb-ı Âllâh'tan nehiy geldi.

Onun için buyuruyor ki; مَا كَانَ Yoktur, sahih değildir, caiz değildir, لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ اٰمَنُوٓا peygambere de, iman eden Mü'minlere de اَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ Müşriklere istiğfar etmek câiz değildir. وَلَوْ كَانُوٓا اُولِي قُرْبٰى Eğer ki onların akrabaları dahi olsun. مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُمْ اَصْحَابُ الْجَحِيمِ Onların ehl-i cehennem olduğu bilinerek zâhir olduktan sonra yâni küfür üzerine gittikten sonra, onlara duâ etmek doğru değildir. Ne ehl-i iman, ne de peygamberler tarafından, bu duâ makbul-ü İlâhi olmadığı için duâ etmek câiz değil.

Buradan bir sual çıkıyor. İbrahim Aleyhisselam, amcası Âzer'e duâ etmiştir. Bu din de İbrahim Aleyhisselam'ın dini üzerinedir. İslamiyet, İbrahim Aleyhisselam'ın dinini olduğu gibi kabet etmiştir. Cenâb-ı Hak, ayet-i kerimede emrediyor. **"vettebi millete İbrahime hanifê"** İbrahim Aleyhisselam'ın dinindeki suhuflar, Kur'an-ı Kerim'de mevcuttur. Bizim de ahkâmımızdır. İbrahim Aleyhisselam duâ etmiş ama İbrahim Aleyhisselam'ın bir mazereti var da yapmıştır.

114- وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ اِبْرٰهِيمَ لِاَبِيهِ اِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَٓا اِيَّاهُ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُٓ اَنَّهُ عَدُوٌّ لِلّٰهِ تَبَرَّاَ مِنْهُ اِنَّ اِبْرٰهِيمَ لَاَوَّاهٌ حَلِيمٌ

وَمَا كَانَ Yoktur اسْتِغْفَارُ اِبْرٰهِيمَ لِاَبِيهِ İbrahim Aleyhisselam'ın istiğfarı Azer'e. (İbrahim Aleyhisselam'ın amcasıdır Âzer, babası

değildir. Babası Taruh'tur. Taruh önce vefat etmiştir. Arap lisanında, bir çocuğun babası evvel vefat ederse ve bu çocuk amcasının yanında yetişirse, o amcaya baba derler. Kur'an'ın lisanında da amcaya, baba denilmiştir.) İbrahim Aleyhisselam'ın, Azer'e yaptığı duâ, Azer küfür üzerine gittiği halde neden yapmıştır? اِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَآ اِيَّاهُ Vaktiyle va'detmiş bir mev'ide. Va'dini ifa etmek için yaptı, yoksa af edilmesi niyetiyle değil. Bu durumda, küfürde olan af olmaz. Afiv, ne idi? İbrahim Aleyhisselam, Azer'i imana davet ederdi. Azer hiddet ederdi hatta dayak atmak isterdi. İbrahim Aleyhisselam da eğer ki küçük idi fakat gayet hâlim-i selim olduğu için mukabele etmezdi. Nihayet İbrahim Aleyhisselam'a, Âzer böyle davet ettiğinden dolayı, "seni taşlarım, taşlarla ezerim seni" deyince, İbrahim Aleyhisselam da "ben de sana duâ edeceğim" dedi. İbrahim Aleyhisselam, fenalığa karşı iyilikle mukabele ediyor. Nemrud, onu ateşe attığı halde Nemrud'a beddûa etmedi. Beddûa etseydi, tabi hakkını bulurdu.

Amcası Âzer böyle zulümler yaptığı halde, İbrahim Aleyhisselam "Ben, sana Âllâh'tan istiğfarda bulunurum" dedi. Bunu va'dettiği için, peygamberdir va'dinde hulf yok, olmasın diye istiğfar etti, cevabını da aldı. Bir va'dın neticesidir, va'detmişti. فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهٗٓ اَنَّهٗ عَدُوٌّ لِّلّٰهِ Ne zamanki zâhir oldu ki Âllâh'ın düşmanıdır, küfür üzerine gitmiştir, istiğfarı terk etmiş. تَبَرَّاَ مِنْهُ Âzer'e duâ istiğfar etmekten teberri etmiş, vazgeçmiş. اِنَّ اِبْرٰهِيمَ لَاَوَّاهٌ İbrahim Aleyhisselam **evvah kesirut teberrae**, âh-û figan edici, çok ağlar ve âh-û figan ederdi. حَلِيمٌ Halim idi, eziyete tahammül eder, fenalığa karşılık iyilik yapardı.

Âshab-ı Kiram da istiğfar ettiler âbâ-û ecdadına, acaba onlara bir kusur oldu mu? Âshab-ı Kiram'ın yapmış olduğu duâ ve istiğfarlar, bu ayet-i kerime nazil olmadan önce idi. Âllâh emretmeden evvel vâki olan bir hata, hata sayılmaz. Ne zamanki men edildi, ondan sonra hata oluyor.

115- وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا بَعْدَ اِذْ هَدٰيهُمْ حَتّٰى يُبَيِّنَ لَهُمْ مَا يَتَّقُونَ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ

وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا بَعْدَ اِذْ هَدٰيهُمْ Âllâh CelleCelâlûhû, idlâl etmez bir kavmi, hidayete getirdikten sonra. حَتّٰى يُبَيِّنَ لَهُمْ مَا يَتَّقُونَ İttika edeceği şeyi, yapmayacakları şeyi bildirdikten sonra eğer yaparsa, Cenâb-ı Hak azaplandırır. Bildirmeden evvel yapmışsa, o zaman azab-ı müstelzim değildir. Âshab-ı Kiram, bu Emr-i İlâhiyi bilmezlerdi, bu ayet-i kerime gelmeden evvel. Bilmedikleri için, küfür üzerine gidenlere duâ ederlerdi. Sonradan Âllâh CelleCelâlûhû bildirdi, onlar da vazgeçtiler. Onun için bu hususta bir hata yoktur. اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ Âllâh CelleCelâlûhû her şeye âlimdir. Dalâlete, hidayete müstahak olanları bilir.

116- اِنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يُحْىِ وَيُمِيتُ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِىٍّ وَلَا نَصِيرٍ

اِنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ Semâvat-ı ârd, yer gök hepsi, mülken, halkan, mahlûkan Âllâh'ındır. İnsan kendi umurunu, O'na tefviz etmelidir. Her şeyi yoktan var eden O'dur. Bu kâinat yok iken Âllâh var idi. Var iken Âllâh var. Yok olur yine Âllâh var. Şu hâlde, Âllâh'a tevekkül etmek lâzım gelir. يُحْىِ وَيُمِيتُ Hayat veren O'dur, hayatı izale eden O'dur. O hem diriltir hem öldürür. وَمَا لَكُمْ

Ey insanlar, yoktur size مِنْ دُونِ اللهِ Âllâh'tan gayrı başka. مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ O'ndan başka ne bir dost ne de bir yardımcınız yoktur.

117- لَقَدْ تَابَ اللهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ إِنَّهُ بِهِمْ رَؤُفٌ رَحِيمٌ

Şeytan, dine muhalif bazı şeyleri kalbe getirir. Herkesin kalbinde böyle olur, geldiği zaman "acaba bunu söylesem günah mı olur?" Tereddüt eder de söylemek istemiyor. Bu hal, imanın kuvvetinden gelir. Eğer iman olmaz, ehemmiyet vermez de söyler. Bu hale karşı tevbe ve istiğfar, kelime-i şehadet getirmek ve "bu şeytanın vesvesesidir"der geçer gider.

Bu durumlarda **"Lâ ilâhe illellâhûl melûkûl hakkul mübin, MuhammedürRasûlûllâhi sâdıkul va'dül emin"** demek, kelime-i şehadet getirmek ve **"Lâ havle velâ kuvvete illâ billâhil aliyyil azîm"** demek lâzım gelir.

Tebük gazası, çok mühim bir muharebe zamanı idi. Mevsim sıcak, yol uzak, elde esbab yetersiz, on konak mesafe, çok sıkıntılı. **Ceysül usre**; güçlük gazası. Hatta bir hurmayı, iki kişi yediği zamanlar oldu. Bu halde bazıların kalbine, ben artık bırakıp kaçıp gideyim diye düşünce hâsıl oluyordu. Sonunda Cenâb-ı Hak, bir tevbeyi umumi veriyor da, onların kalbine gelenlerin hepsini af eder. Gerçi meydana gelmemiştir zaten günah yazılmıyor. Fakat bunlar yüksek dereceli insanlar. Gözün içinde bir kirpiğin zararı vardır, ehemmiyetlidir. Bizlerin vücudumuzda olan kılların hiçbir zararı yoktur. Ashab olduktan sonra kalplere bu kadar da gelirse,

biraz derecesini indirmeye vesile olabilir. Onun için Cenâb-ı Hak, bir aff-ı umumi yapıyor. لَقَدْ تَابَ اللّٰهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ Âllâh CelleCelâlûhû, Rasûl-û Ekrem'in ismini teberrüken bildiriyor. Çünkü Rasûl-û Ekrem'in hiçbir kusuru yok ki tevbe etsin, tevbe günahlardan dolayı olur. Nebi, muhacirin ve ensâr. Onların, الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ onlara tâbi olan, geri kalmayanlar. فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ **Usra**; sıkıntı saatında, sıkıntılı muharebede, onların kalplerine geldiği şeyleri, مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ **kâde**; yakın oldu. يَزِيغُ Zâil olsun, meyletsin قُلُوبُ فَرِيقٍ مِنْهُمْ bazıların kalpleri, meyletsin tehalüften, mütabaattan. Bir kısmının kalpleri yanılmak üzere iken o güçlük saatında, o sıkıntıya tahammül etmeyip de ayrılıp da geriye dönme niyetinde olanlar, tevbeye muvaffak oldular. ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ Ve sonra da tevbelerini kabul ve afiv buyurdu. إِنَّهُ بِهِمْ رَؤُفٌ رَحِيمٌ Âllâh CelleCelâlûhû, mübalağa ile merhamet edicidir. Rauf, Rahimden daha mübalağadır.

118- وَعَلَى الثَّلٰثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا حَتّٰى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنْفُسُهُمْ وَظَنُّوا أَنْ لَا مَلْجَأَ مِنَ اللّٰهِ إِلَّا إِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا إِنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

Rasûlûllah Tebük seferine çıkarken, münafıklar gelip yalandan özür beyan ederek izin istediler. O da onlara izin verdi. Yedi kişi de kendilerini direğe bağladılar. Rasûl-û Ekrem geldi de iplerini çözdü, onları da af etti. 3 kişi kalmıştı ki Kâab bin Malik, Hilâl bin Ümeyye ve Rebia. Bu üçü de geri kalmışlardı, onlara da birçok zahmet hali hâsıl oldu. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, Tebük'ten avdet ederken geldiler bu üç sahabeye, Aleyhisselatı

vessellem. Sordular, "Siz niye muharebeden geri kaldınız?" Onlar da cevaben, "Efendim yalan söylesek, özür beyan etsek, görüyoruz Âllâh halimize muttalidir. O özrü, Cenâb-ı Hak bildiği gibi sana da bildirir. Daha ziyâde bizim için bir kabahat olur. Başımıza ne gelirse biz müstehakız. Biz niyet ettik, hazırlandık. Biz bir gün, bir saat sonra gideriz derken, nefsimiz galebe etti, gidemedik geri kaldık." Rasulullah, "Öyle ise bekleyin, Cenâb-ı Hak hakkınızda neyi emreder" buyurdular. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, ilk cezâ olarak "üç sahabe ile hiç kimse konuşmasın." Elli gün bunlarla kimse konuşmadı, akrabaları da dâhil. Kaab Radıyâllâhû Anh diyor ki; "Dışarı sokağa gidiyordum, hiç kimse bana yüz vermezdi fakat biz devam ederdik. Abdest alıp mescide giderdik, bilhassa Rasûl-û Ekrem'in civarına yakın olurdum ki bana bir şeyler söylesin, kimse yüzümüze bakmazdı. Bizim için o kadar üzüntü azap oldu ki bilâhere Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, emretti hanımlarına "evlerinden ayrılıp babalarının yanına gitsinler." Hanımlar da ayrılınca sıkıntımız daha ziyâde oldu, diyor. O hale geldik ki akrabalarımıza gidiyorduk bizden yüzlerini çevirirlerdi, hiç kimse bize ve yüzümüze bakmaz oldu. Bir gün Ben-i Gassan kabilesinden kabile reisi, bana halimden bahisle mektup yazmış. İltifat ederek "gel benim yanıma" diyordu. Mektubu getiren çarşıdan beni soruyor, kimse cevap vermiyor. Nihayet uzaktan birisi "işte odur" diyor. Mektubu getirdi bana, mektubu okuyunca, "bu bize daha ziyâde musibettir" deyip mektubu bıraktım. O gece daha ziyâde sıkıntı başladı, Âllâh'a rucû ettim. En merhametli Âshab-ı Kiram'a rast gelirdim yüzünü çevirirdi. Ben evin damında yatmıştım bir gün, sabaha doğru namaza gideceğim birisi sada ediyor. "Ey Kâab, ey Kâab müjde" diyordu. Hemen kalktım acele ile geldim huzur-u saadete. Tebşir ettiler bana, Âshab-ı Kiram

elimi tuttular, sevdiler. O kadar bir hal oldu benim için, o gün bizi affetti. Ben de "o gün bizi geri bırakan mal idi, o malın tamamını Âllâh için verdim." Rasûl-û Ekrem emretti, "hepsini verme birazını kendine bırak" dedi. Öyle ise Hayber'de olan ganaimden intikal eden yer kendime kaldı ve üst tarafı hepsini verdim, diyor. Tevbe ve istiğfar kabul olduğundan, bu ayet-i kerime nazil olmuştur.

وَعَلَى الثَّلٰثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا Âllâh CelleCelâlûhû, savaştan geri kalan üç kişi ki (Kâ'b bin Mâlik, Hilâl bin Ümeyye ve Memâre bin Rabi'in) tevbelerini kabul etti. حَتّٰى اِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْاَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ Yeryüzü bu genişliğine rağmen, onlara dar gelmişti. Yeryüzü bu genişliğine rağmen, biz hiçbir yerde duramıyorduk. Nefislerinde bir sıkıntı başladı. وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ اَنْفُسُهُمْ وَظَنُّوا اَنْ لَا مَلْجَاَ مِنَ اللّٰهِ اِلَّا اِلَيْهِ Kalpleri kederlerinden sıkıldıkça sıkılmıştı. Anladılar ki Âllâh'tan başka bir merci yok. Nihayet Âllâh'tan, yine Âllâh'a sığınmaktan başka çare olmadığını anlamışlardı. ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا Âllâh-û Teâlâ, eski hallerine rucû etsinler diye, onları da tevbeye muvaffak buyurdu. Âllâh CelleCelâlûhû, tevbelerini kabul etti. اِنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ Âllâh-û Azimüşşan, tevbeleri mübalağa ile kabul eder ve tevbe edenlere merhamet edicidir.

119- يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُو Ey Âllâh-û Rasûlûllâh'a, Kur'an'a iman edenler. (Medine'de nazil olan ayetler, **"yâ eyyûhellezine amenû"** ile başlıyor.) (Mekke'de nazil olan ayetler, **"yâ eyyûhennâsû"** ile başlıyor.) اتَّقُوا اللّٰهَ Âllâh'tan korkunuz meâsiyi terk ediniz, gizli ve aşikâre وَكُونُوا dâima doğrularla beraber olunuz. وَكُونُوا Olunuz مَعَ الصَّادِقِينَ doğrularla beraber. Bu ayet-i kerimeye, ehl-i mânâ başka mânâlar

da verirler. Yâni ehl-i tarikat diyorlar ki bunda rabıta mânâsı çıkar. Nakşibendiyelerin yaptığı rabıta. Ehl-i mânânın verdiği mânâ; ibadetlerinizde kendinizi başıboş farzetmeyiniz. İbadette bulunduğunuz zaman, zikrullâh ile meşgul olurken kendinizi başıboş farzetmeyiniz. Eğer ki mürşidiniz yoksa bile, üstadınızı karşınızda farzediniz. Hazır farz edip de onunla beraber olunuz ve ibadetle meşgul olunuz. Buna rabıta derler. Nitekim tehiyyatta, **"esselamü aleyke eyyühen nebiyyü verahmetullahi"** diyoruz. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, **"aleyke"** kâf hitaptır, selam ediyoruz Rasûl-û Ekrem'i karşımızda farz ediyoruz. İbadetlerde de kendinizi başıboş farzetmeyiniz, mürşidinizi karşınızda görünüz. Yâni sadık olan, **meassadıkîn** böyle olur. Sadıklarla beraber olunuz yâni mürşidinizi temsil ediniz, gözünüzde onunla beraber olunuz.

İkinci bir mâna da demişler ki; Yahutta ey Mûsâ ve İsâ'ya iman edenler, Âllâh'tan korkunuz da Rasûl-û Ekrem'le beraber olunuz.

120- مَا كَانَ لِاَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْاَعْرَابِ اَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ وَلَا يَرْغَبُوا بِاَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهٖ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَاٌ وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ وَلَا يَطَئُونَ مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيْلًا اِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهٖ عَمَلٌ صَالِحٌ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِينَ

مَا كَانَ Yoktur, caiz değildir لِاَهْلِ الْمَدِينَةِ Medineyi Tahire halkına. وَمَنْ حَوْلَهُمْ Medine'nin etrafında sakin olan مِنَ الْاَعْرَابِ e'rabi bedevilere, اَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ Rasûl-û Ekrem'den geri kalmaya. Rasûl-û Ekrem her ne zamanki bir sefere azmetti, teşrif

ettiler, gerek Medine ve gerek Medine'nin etrafındaki Mü'minler, Rasûl-û Ekrem'den geri kalmayacaklardır. وَلَا يَرْغَبُوا بِاَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهٖ Gerek Medine halkı ve gerek etraf, nefsine rağbet edip de Rasûlûllah'ın canından önce, kendi canlarını düşünmeleri yakışmaz. Yâni nefisleri ile meşgul olup da Rasûl-û Ekrem'i bırakmasınlar, onlara bu câiz değil. Ne için? Çünkü onlara nimettir, O'nunla beraber olmak. ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ Onlar, Rasûl-û Ekrem'le beraber olduğu zaman; bir susuzluk, bir yorgunluk وَلَا نَصَبٌ veyahut rahatsız olduğu zaman, وَلَا مَخْمَصَةٌ aç oldukları zaman فِى سَبِيلِ اللّٰهِ Âllâh yolunda, İ'lây-ı Kelimetullah yolunda وَلَا يَطَئُونَ مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ kâfirlerin istemedikleri bir yere ayak bastıkları zaman, وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيْلًا düşmana karşı bir başarı kazanmaları, katil, esir ve ganimet. اِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهٖ عَمَلٌ صَالِحٌ Âllâh-û Teâlâ, onların defter-i amâlinde, âmâl-i saliha yazıyor. Onun için onlar, Rasûl-û Ekrem'den geri kalmamalıdır. Onlar, Rasûl-û Ekrem'le beraber oldukları için susuz ise sevap, aç ise sevap, yorgunluk ve rahatsızlık ise sevaptır, üzüntü ise sevaptır, bastığı her yerde sevaptır. اِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِينَ Yâni harpte, Rasûl-û Ekrem'le beraber gidenlere, meşakkatin her zerresine sevap yazılacağı muhakkaktır. Âllâh CelleCelâlûhû, muhsin olan, iyilik yapan, Âllâh-û Rasûlûllâh'a karşı edebini muhafaza eden kimseleri, Cenâb-ı Hak onların ecirlerini zayi etmez.

121- وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا اِلَّا كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللّٰهُ اَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً Onların infak ettiği hiçbir nafaka,

ister az ister çok وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا kat ettikleri bir dere, vâdi, seyir, seyahat, اِلَّا كُتِبَ لَهُمْ hepsi onların defter-i âmâline yazılır. لِيَجْزِيَهُمُ اللّٰهُ اَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ Âllâh CelleCelâlûhû, bunları defter-i a'mâline yazıyor, tâ ki cezalandırsın onları. Yaptığı amellerin ahseni ile en azı bire ondur. Bir hasene için on misli sevap verileceği ve bunun tâ 700 misline kadar hatta daha fazla katlanacağı hadislerle bildirilmiştir. Peygamber Sallâllâhû Aleyhivesellem, "Bir kimse gazâ yoluna bir şey infak ederse, ona 700 katı sevap yazılır" buyurmuştur. Başka bir hadiste de "Bir kimsenin gazâ yolunda ayakları tozlanırsa, Âllâh-û Teâlâ onu cehennemine haram kılar" buyurulmuştur.

122- وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَآفَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَآئِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِى الدِّينِ وَلِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ اِذَا رَجَعُوا اِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ

وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَآفَّةً (Bunula beraber) Mü'minlerin hepsinin, toptan sefere çıkmaları doğru değildir. فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَآئِفَةٌ Her fırkadan bir tâife, Rasûl-û Ekrem'in yanında kalsın. لِيَتَفَقَّهُوا فِى الدِّينِ Dinde tefekkuh etmek, ilim ile iştigal etmek içindir. (Dini ilimlerde geniş bilgi elde etmek.) وَلِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ اِذَا رَجَعُوا اِلَيْهِمْ Tâ ki onlar da kavimlerine gittikleri zaman, onları ıslah ve nasihat etsinler. Rasûl-û Ekrem'in yanında kalsınlar, tekemmül etsinler, sonra onlar da memleketine giderler, onlar da halkı ıslah ederler. لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ Tâ ki Âllâh'ın azabından hazer etsinler ve İslamiyet teammüm etsin.

Bu ayetten anlaşıldığına göre, bir milletin topyekün muhare-

beye çıkması doğru değildir. Muharebe durumunda silah kullanabilen bir kısım silahaltına alınırken, bir kısmı da ilim faaliyetlerine devam ettirmelidir. Özellikle dini ilimlerde, Mü'minlerin ihtiyacını karşılayacak seviyede ilim adamları, ehli yetiştirmelidir ki cemaat irşat olup, Âllâh'ın emir ve yasaklarını iman edenlere öğretsinler.

123- يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا قَاتِلُوا الَّذِينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُوا فِيكُمْ غِلْظَةً وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا Ey Âllâh-û Rasûlûllâh'a ve Kur'an'a iman eden Mü'minler. قَاتِلُوا الَّذِينَ يَلُونَكُمْ Muharebeye size yakın olanlardan başlayınız. Yakın olan kimler? Evvelâ Medine'deki yahudiler, Ben-i Kureyza ve Ben-i Nazir ile Hayber'de olanlar. Yâni onları bırakıp da ileriye gitmeyiniz, evvela onlardan başlayınız. مِنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُوا فِيكُمْ غِلْظَةً Küffar, sizden şiddet görsünler, sakın gevşeklik ve korkaklık göstermeyiniz. Çünkü onlar münafıktırlar, hiçbir zaman yahudi kavmi doğru olmaz. وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ Biliniz ki Âllâh, mütteki olanlarla beraberdir.

Bu ayet-i kerimeye, ehl-i mânâ ikinci bir mâna veriyor. Ey iman edenler, evvelâ size yakın olanlarla muharebe ediniz. Yakın olan kimdir? En ziyâde insanın nefsidir. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem emrediyor. Senin en büyük düşmanın nefsindir. Öyle ise bir insan evvela nefsi ile mücadele etmeli de sonra başkasına gitmeli. Sormuşlar, nefis olur da en büyük düşman, nasıl olur? Cevap budur; Bir düşmana fazla iyilik yaptın mı, ya dost olur yahutta düşmanlığı hafifler fakat nefis öyle değildir. Nefse iyilik yaptın mı daha kuvvetlenir, daha ziyâde parçalar. Şu hâlde ilk evvel muharebeye nefisten başlayın.

124- وَاِذَا مَآ اُنْزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ اَيُّكُمْ زَادَتْهُ هٰذِهٖٓ اِيمَانًاۚ فَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا فَزَادَتْهُمْ اِيمَانًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ

وَاِذَا مَآ اُنْزِلَتْ سُورَةٌ Ne zamanki bir sûre nazil oldu münafıklar hakkında, onlar da orada iken. فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ O münafıklardan bazıları diyorlar, istihza suretiyle. اَيُّكُمْ زَادَتْهُ هٰذِهٖٓ اِيمَانًاۚ "Bu ayet kimin imanını ziyâdeleştirdi" birbirlerine diyorlar. Efendim, ayet nazil oldu, imanını ziyâdeleştirdi mi, böyle diyerek Mü'minlere istihza ediyorlar. فَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا فَزَادَتْهُمْ اِيمَانًا Ayet nazil oldukça iman edenlerin imanı, hakikaten ziyadeleşiyor. وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ Her nazil olan ayet ve sûre nazil oldukça, Mü'minlerin imanlarını arttırır, ferahlanır ve sevinirler. Ayet nazil oldu mu, Mü'minin kalbi ferahlanır genişler, dünya içine girer gibi olur. Münafık ise sıkılır dinlemek istemez, bir an bitse de buradan gitsek, der.

125- وَاَمَّا الَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا اِلٰى رِجْسِهِمْ وَمَاتُوا وَهُمْ كَافِرُونَ

وَاَمَّا الَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ Ayetler nazil olduğu zaman, onlar ki kalplerinde maraz var, itikat marazı var yâni bozukluk, imanı tekemmül etmemiş. فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا اِلٰى رِجْسِهِمْ Onların kalbinde rics, pislik var. Onların murdarlığına murdarlık, küfürlerine küfür katıyor. Akidesi pistir, ayet nazil oldukça daha ziyâde pis olur. وَمَاتُوا وَهُمْ كَافِرُونَ Onlar artık küfür üzerine, kâfir olarak ölürler.

126- اَوَلَا يَرَوْنَ اَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فِى كُلِّ عَامٍ مَرَّةً اَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ وَلَا هُمْ يَذَّكَّرُونَ

اَنَّهُمْ اَوَلَا يَرَوْنَ Görmüyorlar mı, o münafıklar görmezler mi ki يُفْتَنُونَ فِى كُلِّ عَامٍ onlar imtihan olurlar, tecrübe olurlar. Her sene مَرَّةً اَوْ مَرَّتَيْنِ bir veya iki defa imtihan, tecrübe olurlar. Hasta olur bir imtihan, iyilik sıhhat olur. Kaht, pahalılık ve ucuzluk olur bir imtihandır. Ölenler olur, sıkıntı başına gelir gider, bunlar hepsi elbette yapan yaptıran bir Hâlik'ı vardır. Bunları görüp anlamıyorlar mı? Kendi başına gelince, yalvardığında feraha çıktığını görmüyorlar mı? ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ وَلَا هُمْ يَذَّكَّرُونَ Nifakından tevbe etmezler, tezekkür, vâ'z-ı nasihat da fayda vermez. Nasihat kabul etmezler.

127- وَاِذَا مَآ اُنْزِلَتْ سُورَةٌ نَظَرَ بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ هَلْ يَرٰيكُمْ مِنْ اَحَدٍ ثُمَّ انْصَرَفُوا صَرَفَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ

وَاِذَا مَآ اُنْزِلَتْ سُورَةٌ Ne zamanki onların fenalıklarında ısrarlarından sohbette dururlar. Kur'an'ı dinlerler, ayet nazil olduğu zaman, bir sûre nazil olduğu zaman نَظَرَ بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ sıkılıyorlar, birbirine bakıyorlar yâni kaçmak istiyorlar. Eğer kimse yok görmemişse gitsin. هَلْ يَرٰيكُمْ مِنْ اَحَدٍ Ve çevreden sizi, birisi görüyor mu diye sorarlar. Eğer Mü'minlerden birileri görmüşse, artık orada mecburi olarak otururlar. ثُمَّ انْصَرَفُوا Âllâh-û Teâlâ, onların kalplerini döndürmüştür. صَرَفَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ Bir cümledir, ihbar da olur, beddûa da olur. Âllâh, çevirsin onların kalbini küfre. Beddûa olur yahut صَرَفَ Âllâh, kalplerini küfre çevirmiştir. اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ Bunlar bir kavimdir, anlamazlar hak ile bâtıldan. Muhakeme etmezler.

128- لَقَدْ جَآءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ اَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ

لَقَدْ Tehkika جَاءَكُمْ geldi size, ey Ben-i Âdem. رَسُولٌ Bir peygamber, **müeyyüdün bil mucizati kâhire**, kahir mucizelerle müeyyed. Her 124.000 peygamberin ne kadar mucizesi zuhur etmişse, Rasûl-û Ekrem de o nispette, o kadar, o şekilde mucizeler zuhur etmiştir. Her peygamberin mucizesi, onun vefatından sonra bitiyor. Rasûl-û Ekrem'in mucizesi olan bu Kur'an Azimüşşan, kıyamete kadar bakidir. Her ayeti, bir mucizedir. 6.666 ayet, ayrı ayrı kıyamete kadar bâki olan mucizedir. Mucizesi de budur ki bütün fusahayı Arap toplandılar, var kuvvetleri ile uğraştılar, benzeyişine bir satır yapamadılar. Çünkü fesahat ve belâgatı içinde, kâfi bir şahittir.

Size geldi bir peygamber, azim bir peygamber, tenvinden çıkar. **Müeyyedin bil-mucizatil kahire**, Kahir bir mucize sahibi. O da مِنْ اَنْفُسِكُمْ nefsinizden, sizin cinsinizden geldi. Arap'tır, neslinizdir, cinsinizden gönderilmiştir ki ondan istifade imkânı olsun. Eğer bize peygamber beşer şeklinde gelmeseydi, melek şeklinde gelseydi, ondan biz istifade edemezdik. Niçin? Cinsimizden değildir, onunla temas edemezdik fakat beşer şeklinde geldiği için daha ziyâde imkânı var. Nitekim şeytan-ı insi, şeytan-ı cinniden daha tehlikelidir. Demek ki, **minel cinneti vennâs**, şeytan-ı insi, şeytan-ı cinniden daha mühimdir. Çünkü hem cinsimizdendir, bize telkinatı daha müessir olur. Böyle olduğu gibi, peygamber de eğer cinsimizden gelmeseydi, melek sûretinde gelseydi. Telkinatı, biz o kadar anlamazdık. Bir kıraatta da **min enfeseküm**, **"en"** nefsinizden çünkü buyuruyor. Dedem Âdem Aleyhisselam'dan, babam Abdullah'a kadar nikâh-ı İslam ile nikâh olunmuşlar. Cahiliyet arâzı

bizden uzak olmuştur. Sifah-ı cahiliyetten, Âllâh bizi muhafaza etmiştir. عَزِيزٌ عَلَيْهِ Burada bir **kaf** işareti var. Eğer **azizin** üzerine durak olursa, **aleyhi** ayrı kalıyor, cümle tamam olmaz. عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ Olmuyor, el yazısı olan Kur'an'larda ve baskı olan Kur'an'larda da yok. **(kaf)** işaretini oradan kaldırmak lâzım, **anittüm** üzerinde olsa tamam olur. **Azizün**, müşküldür, şedittir, üzüntülüdür. عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ Size zahmet veren. Size zahmet veren işler, Rasûl-û Ekrem'e eziyet veriyor. Size zahmet veren şey; küfür, azap, fenâlık. Rasûl-û Ekrem, ondan müteessir olur. حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ İmanınıza haristir Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, istiyor ki âlem hepsi imana gelsin. بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ Mü'minlere mübalağa ile merhametlidir. Ve Rahim'dir, Raûf-û Rahim, Esma-i İlâhiye'den Esmâyi Hüsna'dandır.

Âllâh-û Teâlâ bu ayette, kendi isimlerinden olan "Raûf" çok şefkatli ve Rahîm, pek merhametli sıfatlarını peygamberimize de vermiştir ki önceki peygamberlerden hiçbiri bu sıfatların ikisine birden mazhar olmamışlardır.

129- فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ

فَإِنْ تَوَلَّوْا Ey Habibim Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem. Eğer bunlar, bu kâfirler i'raz ederlerse imandan, imana gelmezlerse müteessir olma. فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ "Âllâh bana kâfidir" de. لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ Âllâh bana kâfi çünkü ondan başka mâbûd yok çünkü ondan başka bir Hâlik yok. Bana da o kâfidir, عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ O'na tevekkül ediyorum. وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ Arş-ı azimin Hâlik'i, O'dur. Arş-ı azim diyor, yerler gökler hepsi arş-ı azimin içindedir.

Bu iki ayetin hassalarından, birçok sıkıntıdan, mekruhdan insana emniyet verir. İkinci; son ayeti yedi defa okunacak, her fenalıktan mahfuz olur hatta ölümden de. Eğer Âllâh, ölümü irade ederse o kuluna, o gün okumayı unutturur.

سُورَةُ التَّوْبَةِ ﴿٩﴾ YÛNÛS SÛRESİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Yûnûs sûresi 109 âyet 1832 kelime, 7567 harf olup 40, 94, 95 ve 96. âyetler Medine'de, diğerleri Mekke'de nâzil olmuştur. 98. âyette Yûnûs Aleyhisselâm'ın kavminden bahsedildiği için, sûreye bu isim verilmiştir.

Peygamberân-ı İzâm'ın hiç birisinin kabirleri, alel yakîn malûm değil. Ancak Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem ile bir de Yûnûs Aleyhisselâm'ın kabirleri alel yakîn malûmdur.

Yûnûs Aleyhisselâm'ın kabri de Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem emrediyor. **"Men zâra ebî Yûnûs'a fi Neynevâ, fekeennemâ kad zâranî."** Benim kardaşım Yûnûs'u Neyneva'da ziyaret edin, beni ziyaret etmiş gibidir. Onun ziyaretine gidiniz." Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem orada olduğunu işaret ediyor.

Peygamberân-ı İzâm'ın kabirleri, keşif ile veyahut rüya ile belirlendiğinden, bu tespit yakîn şekline varmıyor. Musul'da beş, altı peygamberin kabrini ziyaret ederler. Bunları inkâr etmek doğru değil, fazla üzerine düşmek de münasip değil. İstanbul'da, Yûşa tepesinde Yûşa peygamberin kabri var. Mademki oradadır, var diyor, ne inkârında bir fayda ne de tasdikinde bir zarar var.

1- الٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ

Bu sûrenin başında Hâlik-i Kâinat الٓرٰ buyuruyor. Bu, Müteşâbihât-ı Kur'aniyedendir. Evvelki sûrelerde geçtiği gibi, Muhib ile Mahbûbun arasında bir şifre gibidir. Hâlik-i Kâinat, Habibine hitap ediyor. Tefsirinde, **Âllâhû e'lemû bi muradihi bi zêlike,** deniyor. Biz fikrimizi bunda yürütmiyeceğiz. Âllâh'ın emrine havale ederiz, doğrusu da budur. Sonra gelen mütaehhirin bazı tevillerde bulunmuşlardır. ا Eyyühel insanı, ل Lebîû lâyık, ر Risâlet-i Riyaset. Ey Risalete, riyasete lâyık olan, insan-ı kâmil olan Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem.

İkinci bir mânâ da demişler ki; ا Ene, ل Âllâh, ر Rahman, Enâllâh-û Rahman diyor, Cenâb-ı Hak.

Üçüncü demişler ki; Âllâh-û Latifun Rahim şeklinde tevillerde bulunmuşlar. Eğer ki bu tevillerin yeri var fakat yine eslem olan Âllâh'a havale etmektir.

تِلْكَ İşarettir yani **hêzê**; bu sûre-i celiledeki âyetler. Yahut **hêzê**; bu sûre tamam. Yahut hêzê; bu Kur'an, اٰيَاتُ الْكِتَابِ kitabın âyetleridir. Kitap kelimesi "elif lâmsız" zikredilirse, her kitaba kitap denilir. El kitap, "elif lâm" ile tayin edilirse, murâd Kur'an'dır. Bu âyetler Kur'an-ı Azîmüşşan'ın âyetleridir. الْحَكِيمِ Hakim olan. Hakim'e üç mânâ vermişler. Biri; Hakim olan yani muhkem olan, ne nesih olur ne fesad üzerine gelir. Mûrur-u zaman üzerine ne tebeddülü tegayyür etmez. Hiçbir insan bunu tebdül, tağyir ve nesih edemez. Nitekim 1400 seneden beri, nice zalim, münafık hükümdarlar düşünmüş uğraşmışlar da hiçbir en ufak cüzünün değiştirilmesine muvaffak olamamışlar. Bugün dünyanın şark ve garbına, neresine gidilirse gidilsin, Kur'an her yerde değişmemiş aynıdır. O zalimlerin hepsinin yaptığı yanına kalmıştır. Bundan

sonra kıyamete kadar da hiç kimse bir şey yapamadan aynen olduğu gibi kalıp devam edecektir. Bu âyetler, muhkem olan âyetlerin kitabıdır diyor. İkinci tevil de; Hakim olan Âllâh'ın âyetleridir, âyetlerin tamamı yerli yerinde her türlü ihtiyaca göredir. Üçüncü mânâ da; Hakim, bize âmil olarak. Hakim olarak gelmiştir, amel etmek için gelmiştir. Hüküm, Kur'an-ı Kerim'in ahkâmı üzerine olacaktır. Kur'an-ı Azimüşşan dünyada hakimdir, arsayı hesapta da hakimdir. Orada da Kur'an-ı Azimüşşan'ın ahkâmı üzerine muhakeme olunacaktır. Ahirette de odur, hüküm yoktur ahirette, telezzüz için okunuyor. Nasıl ki bir kimse, çok sevdiğinin kelâmını okuduğu zaman fazla bir lezzet hissediyor. Bunun milyonlar mislini ilâve etsek, cennet nimetleri, Kur'an-ı Azimüşşan kıraatının lezzetinden adeta kayboluyor.

2- اَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا اَنْ اَوْحَيْنَآ اِلٰى رَجُلٍ مِنْهُمْ اَنْ اَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۗ قَالَ الْكٰفِرُوْنَ اِنَّ هٰذَا لَسٰحِرٌ مُّبِيْنٌ

اَكَانَ İstifâm-ı inkârîdir. Mekke halkı, Âllâh'ın insandan bir peygamber göndereceğine, özellikle kendi içlerinden bir adamın peygamber olabileceğine inanmıyorlar ve "Âllâh, Ebû Talib'in yetimi Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem'den başka bir peygamber bulunmadı mı?" diyorlardı. Hiç olmazsa hatırlı, zengin ve makam sahibi birisinin peygamber olmasını daha uygun görüyorlardı. Bilmiyorlar ki Hâlik, Âllâh'tır. Mülk, Âllâh'ın tasarrufundadır. İstediğini istediğine verir, bunu düşünmüyorlar. اَكَانَ لِلنَّاسِ Nâs nisyandandır. Hakkı unutmuş yahut **"elestû birabbikûm"** hitabını unutmuş ya-

hutta her insan, İslam fıtratı üzerine dünyaya gelir, onu unutmuş. Ahdını, Âllâh ile arasında olduğunu unutmuş insanlar, onlara acayip mi geliyor? عَجَبًا اَنْ اَوْحَيْنَآ اِلٰى رَجُلٍ مِنْهُمْ Bizim vahyimiz, onlardan bir adama nâzil olursa acayip mi görüyorlar? Onların içinden birisine vahyimizi inzal edersek, neden acayip görüyorlar? O da Muhammed'dir, Sallâllâhû Aleyhivesellem. اَنْ اَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا Kâfir olanları, azab-ı İlâhi ile korkut Ey Habibim. İmân edenleri de tebşir et ki Mü'min olanların, Nezd-i İlâhide **kademe sıdkın**; sâdık ikdamları amelleri var. Yâni amelleri **eslefe sıdkın**; sadık olarak geçirmişler. Mü'minlerin sadıknâmesi vardır, Cenâb-ı Hakk'ın nezdinde. Mü'minlerin, imân edenlerin Nezd-i İlâhi'de sadıknâmesi vardır. Çünkü onların amelleri, onların saadetine sebeptir yani âli mertebesi vardır. Menzileyi refiâsı vardır, diyor. Onların hepsi, ayakla istifade edildiği için kadem buyurulmuştur. اَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ Mü'minlere, Âllâh-û Teâlâ'nın nezdinde takdim ettikleri iyi amelleri ve sıdkları sebebiyle yüksek mevki ve dereceleri vardır. قَالَ الْكَافِرُوْنَ Taaccûp ediyorlar ve diyorlar ki; اِنَّ هٰذَا Bu ki murad, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'dir, لَسَاحِرٌ مُّبِيْنٌ Sâhirdir. Zâhir olan, mübin. Beyyin açık, zâhir olan bir sihirbazdır. Bizi sihir ile kandırıyor, diyorlar çünkü tekzip inkâr edemiyorlar, emsâli yoktur. Nihayet "sihirle bizi aldatıyor" diyorlar.

3- اِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذِىْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ فِىْ سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ مَا مِنْ شَفِيْعٍ اِلَّا مِنْ بَعْدِ اِذْنِهٖ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوْهُ اَفَلَا تَذَكَّرُوْنَ

Bu nasıl sihir olabilir? اِنَّ Delâlet-i kat'iye ile Hâlik'in vücud

mevcudiyetine ve haşrı ispat eder, delîller ile emreder. Ve sonra da netice budur ki bu kuvvet ve kudrete sahip olan bir Âllâh, elbette mahlûkatına bir yol gösterecek. اِنَّ Muhakkak biliniz. رَبَّكُمُ اللّٰهُ Sizin Rabbiniz, terbiye eden, yetiştiren, baba ve anadan intikâl ederek dünyaya getiren, halk eden ve bu hale getirerek yetiştiren elbette Âllâh'tır. الَّذِى Öyle Âllâh ki neyle sabittir? خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ Bu yerleri, gökleri kim halk etti? Niçin yerleri ve gökleri gözünüzün önüne koymuyorsunuz? Hikmet-i Azamet-i İlâhi'de daha büyük mahlûkat-ı İlâhiye olur. Fakat gözümüz onları değil, bunları görüyor. Bu mümkünâtın aslı, anladığımız kadarıyla yerden ve göklerden zuhur ediyor. Bütün bunları halk eden Âllâh'tır, hem de فِى سِتَّةِ اَيَّامٍ altı günde halk etmiş. Murad ederse bir lâhzada, yüz bin dünyayı halk edebilir. Fakat mahlûkatına bir talimat olmak üzere, her şeyi acele etmeyiniz, teenni ile yapınız diye, bunları iki günde yerleri, iki günde gökleri, iki günde arası olmak üzere, altı günde halk etmiş. Müfessirlere göre; altı gün, altı vakit veya altı gün kadar bir zaman yani altı devirde yaratıp bugünkü duruma gelmiştir, altı günde halk ettikten sonra. ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ. يُدَبِّرُ الْاَمْرَ Sonra bu dünyayı, semavât gökler ile birlikte nihayet Arş-ı İlâhi'nin içinde bütün gökleri halk etmiş. Yerler birinci semânın, birinci semâ ikinci kat semânın içinde. Küre, kürenin içinde şekliyle yedinci kat semavât, yer ve gökler hepsini ihata etmiş. Arş-ı İlâhi ise bütün yedi kat yerler ve göklerle birlikte, mahlûkat ile tamamını ihata etmiş. Evâmır-i İlâhiye, Arş-ı İlâhi'nin içinden zuhur ediyor. Değil ki hâşâ Cenâb-ı Hak oradadır. Âllâh-û Teâlâ her yerde mevcut fakat filan yerdedir diye mekân isnat edilemez. Misal; Benim içimde ruh var nerede? Vücudun her yerinde. Sütün

içinde yağ var nerede? Sütün her yerinde. Âllâh-û Teâlâ için, denizin dibi ile arşın üstü arasında hiçbir fark yoktur. يُدَبِّرُ الْاَمْرَ Tedbir ediyor, mahlûkatın umurunu tedbir ediyor. Kimisi babasında, bir kısmı analara intikal ediyor, oradan dünyaya intikal ediyor. Bir kısmı da ahirete intikal ediyor. Hayvanlar da diğer mahlûkat da böyle deveran ediyor. Halik-i Kâinat, her lâhzada bütün mahlûkatında tasarruf ediyor. Hiçbir tasarruf diğerine mâni değildir, diğerlerini takdim-i tehir etmez çünkü zamandan münezzehtir. مَا مِنْ شَفِيعٍ اِلَّا مِنْ بَعْدِ اِذْنِهٖ Onlar kendi aralarında diyorlar ki; bu putlar bize şefaat edecekler. Red ediyor Cenâb-ı Hak, onları. Şefâat olmaz ancak Âllâh-û Teâlâ'nın izniyle olur. Hatta değil ki putlara, evliya ve enbiyaya da olmaz. Azametli bir hükümdarın huzuruna çıkıldığında, izin vermezse konuşulamaz. Ne vakit izin verirse, o vakit konuşulur. Huzur-u İlâhi'den daha büyük bir huzur yok. Enbiyalar o günde, "nefsi nefsi" diyerek kendi hâli ile meşguldür. Ne zaman şefâat izni geldi ise o zaman şefaat etmeye başlarlar. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'e şefaat izni, Mîrac gecesinde verildi. Hâlik-i Kâinat sevdiği için, nimeti bir an evvel verdi ki memnun olsun. Diğer Peygamberân-ı İzâm ve Evliyâya şefâat izni kıyâmette verilecek. Onun caddesinde olmayana, Râsûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem şefâat etmez. Eğer defter-i e'mâlimiz günahlarla dolu olsa bile böyle bir şefiimiz var, yine ümidimiz kuvvetlidir. Eğer ki ölünceye kadar, daima havf ve recâ içinde olmalı fakat tam bir imân sahibi olduktan sonra ümidimiz, Cenâb-ı Hak'tan yüzde doksandan fazladır. Bizim halâsımız, necâtımızın sebebi, Râsûl-û Ekrem'in ayağının toprağı olmaktır yani var kuvvetimizle ona tazarru ve niyaz etmek. "Peygamberimizin tarikatı aşktır. Biz

aşka tâbiyiz" buyuruyor Mevlânâ Celâleddin Rûmî. Râsûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, Bâbullah'tır. Kim ki kapıdan gelmezse eve giremez. Âllâh'ın lütf-û keremine nâil olmak, Râsûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem vasıta olmazsa mümkün değildir ancak oradan gelecek.

İsâ Aleyhisselâm'ın zamanında Eflâtun'a sormuşlar. "İsâ Aleyhisselâm'ın peygamberliği hak mıdır?" diye. Eflâtun da "evet, hak peygamberdir" demiş. Kendisine sormuşlar, "sen niye imân edip tâbi olmuyorsun?" Cevaben; "biz aklımızla muazzep olmuşuz" diyor. Akıl yoluyla gelen imân makbûl değil, cehennemlik olmuş. İman ancak peygamberler yoluyla, o kapıdan gelirse makbûl, imân geçerli oluyor.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem emrediyor. Nasılki bir adamın, diğer birisi ile görüşmek için bir vakti olur. Rasûl-û Ekrem de **Emini meâllahû vaktın lâ yesa'ni melekûn mûkarrabûn velâ nebiyyûl mürsel.** Âllâh-û Teâlâ ile benim, bir vakt-i muayyenim var ki orada ne bir melek, ne bir mukarrab, ne bir peygamber, ne de bir rasûl oraya yetişemiyor. İşte o vakitte, istediğini vahyediyor Habibine. O'nun vasıflarını söylemek düşüncemizin fevkine gelir, belki beynimiz tahammül etmez, başka türlü düşünmek hata olur. O'nun ayrılığından hurma ağacı zâr-u figan ile ağlamaya başladı. Sen insansın, O'nun ayrılığından üzüntü çekmiyorsun. Eğer aklın varsa, böyle bir hayatın hiçbir kıymeti yok. Enbiyanın ödleri kopuyor ahiretin dehşetinden, eğer Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem gelmezse. O geldikten sonra selâmet oluyor. Âllâh'tan şefâat izni olmayınca, ahirette kimse şefâat edemez.

ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ Aklınızı başınıza getirin, diyor. Budur Rabbiniz,

bu vasıflarla âleme tedbir eden, bütün mahlûkatı âlemleri halk eden, sizi yoktan var eden. ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ İşte Rabbiniz budur. Rabbiniz olduktan sonra, durmayınız. فَاعْبُدُوهُ O'na ibadet ediniz. أَفَلَا تَذَكَّرُونَ Niçin tezekkür, tefekkür etmiyorsunuz? Mademki benim Rabbim budur, beni yoktan var eden O'dur, beni idare eden, her lâhzada tasarruf eden O'dur, sonunda oraya varacağız. Niye tezekkür, tefekkür edip ibadet etmiyorsun, diyor.

4- إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا ۖ وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّا ۚ إِنَّهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ بِالْقِسْطِ ۚ وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ

إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا ۖ Hepinizin rucûu nihayet O'nadır. Öleceksiniz, tekrar hayat bulur, orada cem olur toplanırsınız. O günde, huzurunda hazır olacağınızı bilerek, ona göre ibadet-i tâatta bulunarak hazırlık yapınız. Hepinizin rucûu Âllâh'adır. Mademki rucûunuz O'nadır, bidayetinde halkeden O'dur, sonra da O'na rucûu edilecektir. Hazır olunuz, o günün suallerine.

وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّا ۚ Âllâh vaadetmiş. Vâ'di İlâhi de haktır. Her hayat sahibi ölecek, tekrar hayat bulup Huzur-u İlâhi'de hazır olacak. Herkes yaptığı amellerin mükâfat ve mücazatını görecek. إِنَّهُ يَبْدَؤُا Âllâh CelleCelâlûhû الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ bidâyette halkeder, ثُمَّ يُعِيدُهُ öldürdükten sonra da tekrar iade eder. Evvelâ halkeder sonra öldürür. Sonra tekrar ihya eder, hesabı, kitabını görür. Bunların acaba hikmeti nedir? İşte bu, esmâyı sıfat-ı İlâhiye'nin zuhuru içindir. Öyle ise Âllâh halkeder, öldürür sonra iade eder. لِيَجْزِيَ

الَّذِيـنَ اٰمَنُـوا وَعَمِلُـوا الصَّالِحَـاتِ بِالْقِسْـطِ Tâ ki imân eden, imânını âmâl-i sâliha ile tezyin edenleri, adalet-i İlâhiye ile tecziye etsin, mükâfatlandırsın. Adalet nedir? Mutî olana ecir sevap, zalim olana cezâ verilir. وَالَّذِيـنَ كَفَـرُوا İman etmiyenleri, لَهُـمْ شَـرَابٌ مِـنْ حَمِيـمٍ hamim; çok sıcak veyahut cehennemliklerin azalarından çıkan pislikler, su yerine onlara verirler, azab-ı elim var onlara, وَعَـذَابٌ اَلِيـمٌ بِمَـا كَانُـوا يَكْفُـرُونَ yaptıkları küfürden dolayı. Yani hikmetini beyan ediyor. Âllâh-û Teâlâ'nın sıfatları var, bu sıfatların zuhuru için mazhar olmak lâzım gelir. Her şeyi halkeden, Cenâb-ı Hak yapıyor. Hayrata temiz adam mazhar olur, şerlere de pis adam mazhar olur. Hikmeti odur ki adalet zuhur etsin. Ehl-i hayrata, cennet ve nimetler. Ehl-i şerre de yine adaletin icabı olarak cezâ vermektir.

5- هُـوَ الَّـذِى جَعَـلَ الشَّـمْسَ ضِيَـآءً وَالْقَمَـرَ نُـورًا وَقَـدَّرَهُ مَنَـازِلَ لِتَعْلَمُـوا عَـدَدَ السِّـنِينَ وَالْحِسَـابَ مَـا خَلَـقَ اللّٰهُ ذٰلِـكَ اِلَّا بِالْحَـقِّ يُفَصِّـلُ الْاٰيَـاتِ لِقَـوْمٍ يَعْلَمُـونَ

هُـوَ الَّـذِى جَعَـلَ الشَّـمْسَ ضِيَـآءً وَالْقَمَـرَ نُـورًا Yine Cenâb-ı Hakkın azamet-i kudreti, Güneş'i ziyadar, Ay'ı nurlu halk etmiştir. وَقَـدَّرَهُ Ay'ı takdir etmiş maslahatınız için. مَنَازِلَ Bir takım menzillere takdir etmiş, yirmi sekiz günde, 28 derece halketmiş. Ay, her gün bir derecede olur. Eğer o ay, otuz gün ise iki günde görünmez, 28 günde görünüyor. Eğer 29 gün ise bir gün görünmez, her gün ay burcunu değiştiriyor. Cenâb-ı Hak, bunları menfaatımız için takdir etmiştir. لِتَعْلَمُـوا عَـدَدَ السِّـنِينَ وَالْحِسَـابَ Senelerin adedini ve hesabını bilmemiz için. مَـا خَلَـقَ اللّٰهُ ذٰلِـكَ اِلَّا بِالْحَـقِّ Cenâb-ı Hak, bunları

ancak hak ve hikmetine uygun olarak halk etti. Bunları başka kim yapabilir? Bunlar abes değil, Cenâb-ı Âllâh'ın azamet ve kudretine delâlet ediyor. يُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ Bu âyet alâmetleri, bilen bir kavme tafsil etmekte açıklamaktadır. Kur'an-ı Kerim yalnız bilenlere değil, bütün âleme gelmiştir ama bilenler istifâde ediyor.

6- اِنَّ فِى اخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ اللّٰهُ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَّقُونَ

اِنَّ فِى اخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ Gece ve gündüzün ihtilafı, birbiri ardınca gidip gelerek değişmesinde. وَمَا خَلَقَ اللّٰهُ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ Hâlik-i Kâinat'ın göklerde ve yerde halk ettiği, takdir ettikleri bir karış yer yoktur ki melekler olmasın. Tesbih, tahmit, tehlil ile ayrı ayrı bir ibadetle meşguldürler, onların ibadetleri bizim gibi değildir. Onlar bir ibadette yıllarca devam ederler, bir zahmet yorgunluk gelmez. Beşer olan bizler de bir namaz içinde, kıyam var, rukû ve sûcût ile tehıyyat olmak üzere çeşitlidir. Daimi bir ibadet üzerinde bizim bünyemiz tahammül edemiyor. لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَّقُونَ Cenâb-ı Hak'kı, O'nu inkâr etmekten sakınan bir kavim için elbette nice deliller vardır. Bir kavim ki ittika eder, akıbetinden korkar düşünür ve düşündüğü zaman bulur.

7- اِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَآءَنَا وَرَضُوا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَاطْمَاَنُّوا بِهَا وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ اٰيَاتِنَا غَافِلُونَ

اِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَآءَنَا Vahdaniyet-i İlâhiye'ye delâlet eden delilleri. Cenâb-ı Hak ahirette kâfirlerin halini beyan ediyor. Sonra da Mü'minlerin halini beyan ediyor. Onlar ki mülâkatımızı, onlar

ki ahirete inanmayarak bize kavuşacaklarını ummazlar. Bize kavuşmayı beklemeyenler, وَرَضُوا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا dünya hayatına bağlı olmuş, ahireti inkâr eder, onunla mutmain olurlar. وَاطْمَاَنُّوا بِهَا Yapışmış, mutmain olmuş dünyaya. Ebedi kalacakmış gibi dünya için çalışıyor, ahireti bırakmış. وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ اٰيَاتِنَا غَافِلُونَ Bir de âyetlerimizi düşünmeyen, ibret almayan gafiller, bunların halini beyan ediyor Cenâb-ı Hak.

8- اُولٰٓئِكَ مَأْوٰيهُمُ النَّارُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ

اُولٰٓئِكَ مَأْوٰيهُمُ النَّارُ Onların kıyamette me'vâsi, cehennemdir. بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ Yaptıkları, kazandıkları şirk ve mâsiyete, isyan amellerinden dolayı. Çünkü Hâlik'ini bilmek ve anlamasından dolayı mükelleftirler. İman etmedi, Âllâh'a şerik koştu, ahirete inanmadı, dünyaya yapıştı, bundan dolayı yerleri ebedi cehennemdir. Kur'an-ı Azimüşşan'ın âdeti budur. Cehennem bahsi geçti mi, cennet bahsi gelir. Va'd-i İlâhi budur ki insan daima havf ve recâ içinde bulunsun.

9- اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِاِيمَانِهِمْ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهِمُ الْاَنْهَارُ فِى جَنَّاتِ النَّعِيمِ

اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا Âllâh'a, Rasûlûllah'a, Kur'an'a, kıyamet gününe, hayır ve şerre imân eden. وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ İmânını, âmâl-i sâliha ile tezyin ve takviye eden. Âmâl-i sâliha nedir? Âllâh-û Rasûlûllah'ın razı olduğu ameller; İmânın altı rüknüne inanmak, İslam'ın beş rüknünü de yapmak. يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ Âllâh-û Teâlâ, onları irşat eder. Dârüsseâde olan cennete hidâyet ettirir. بِاِيمَانِهِمْ

İmanları sebebiyle. تَجْرِى مِنْ تَحْتِهِمُ الْاَنْهَارُ فِى جَنَّاتِ النَّعِيمِ Cennet-i nâim; nimet yeri olan, ağaçları altından ırmaklar akan, o nimetlerle dolu cennetlere erdirir.

Âyetin sonunda bir işaret var. يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِاِيمَانِهِمْ Diyor, âmâl-i sâliha burada yok, âyetin başında. اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ Burada, imân eder âmâl-i sâlihayı yapar. يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِاِيمَانِهِمْ Âllâh CelleCelâlûhû, imânları dolayısıyla onları doğru yola getirir. **"bi-imânihim"**in yanında **"ve amilûs salihati"** demiyor. Yani bir kimsenin imânı, cennete girmek için kâfidir. Cehennem azabı, azabı ebedi küfre mahsustur. Âllâh-û Teâlâ, cehennemi kâfirlerle dolduracak. Cenneti, Mü'minlerle dolduracak. İmanı sağlam Mü'minin cehenneme gitmesi, hiçbir sûretle havsala kabul etmiyor. Meğerki imânı karıştırmışsa, yabancı itikat bozuklukları olduğu takdirde, tasfiyesi için cehenneme gidecektir. Mü'minleri, imânları dolayısıyla Âllâh-û Teâlâ, onları hidâyete getirir, ağaçları altından nehirler akan cennetlere erdirir.

10- دَعْوٰيهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ وَاٰخِرُ دَعْوٰيهُمْ اَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

دَعْوٰيهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ Onların orada duâları **"sûbhanekellâhûmme"** ve tehıyyatları selâmdır. **"Sûbhaneke Rabbi"** deyince, nimetler ne isterse gelir. Yiyip içtikten sonra da **"Elhamdûlillah yâ Rabbil âlemin"** ile nihayetlenir. وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ Cennette de tahiyyeleri, orada birbirine sağlık dilekleri selâmdır. Melekler selâm eder ve selâm getirirler.وَاٰخِرُ دَعْوٰيهُمْ اَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Onların duâlarının sonu da şudur. Hamd, âlemlerin Rabbi Âllâh'a mahsustur.

11- وَلَوْ يُعَجِّلُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ لَقُضِىَ اِلَيْهِمْ اَجَلُهُمْ ۟ فَنَذَرُ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَآءَنَا فِى طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ

وَلَوْ يُعَجِّلُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ Hâlik-i Kâinat âyetin sevkinde, mahlûkatına talim ediyor, diyor ki; Hayrı talep ediniz. Ben, size hayrı veririm. Şerri talep edenlere, şerri vermekte acele etmem, bunu da talim ediyor âyetin mealinden. Malûm, insan hiddetlendiği zaman bazen kendine, evladına beddûa eder, ölümünü ister. O zaman muvazeneyi kaybediyor, her fenalığı ister. Eğer Âllâh-û Teâlâ, onun istediğini kabul ederse başına büyük bir bela gelir. Kabul etmediği için o zanneder ki Cenâb-ı Hak, kabul etmedi onun talebini. Halbûki Cenâb-ı Hak, ona merhamet ettiğinden beddûasını kabul etmiyor. وَلَوْ Eğer يُعَجِّلُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ Âllâh-û Teâlâ, ta'cil ederse insanlar için الشَّرَّ şerri ki istediği zaman, nefsine şerri istediği zaman Âllâh-û Teâlâ ta'cil ederse, اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ onlar hayrı istical ettiği gibi, Âllâh-û Teâlâ onlara hayrı verir. Onların hayrı çarçabuk istemeleri gibi şerri de acele verseydi, لَقُضِىَ اِلَيْهِمْ اَجَلُهُمْ elbette onların ecelleri yerine gelir bitirilmiş olurdu, helâkını bulurlardı. فَنَذَرُ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَآءَنَا - فَنَذَرُ Âllâh, terk ediyor bırakıyor الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَآءَنَا likâyı, mülâkâtı. Âllâh'a mülâkat ne zaman olur? Elbette kıyamette arsayı hesapta olur. Likâmızı rica etmeyen, istemeyen yani inanmayan ahiret olduğuna, inanmayanları bırakıyoruz kendi haline. فِى طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ Tuğyanında

tereddüt etsinler, belki o tereddütün sonunda bir hale gelir de tevbe ederler.

Rivâyete göre, Nâdir bin Hırs gibi bir takım müşrikler, Rasûlûllah'ın peygamberliğini inkâr etmişler ve "Ya Âllâh, eğer Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem peygamberlik iddiasındaki sözü doğru ise hemen gökten üzerimize taş yağdır veya bize acıklı bir azap getir" demişlerdi. Bunun üzerine yukarıdaki âyet nâzil oldu. Demekki Âllâh-û Teâlâ, kullarını işledikleri günahlar yüzünden hemen cezâlandırmıyor. Belki tevbe eder, pişman olur ve Hak'ka dönerler diye cezâlarını erteliyor. Tevbe etmeyenlere de kendileri için takdir edilen belli bir süreye kadar mühlet veriyor. Bu süre sonunda onların cezâsını ya dünyada iken veriyor veya ahirete tehir ediyor.

İnsanların zayıf olduğunu, sabr-ı tahammülün az olduğunu işaret olarak buyuruyor ki;

12- وَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنْبِهٖٓ اَوْ قَاعِدًا اَوْ قَآئِمًاۚ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ مَرَّ كَاَنْ لَّمْ يَدْعُنَآ اِلٰى ضُرٍّ مَّسَّهُۥ كَذٰلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِيْنَ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ

وَاِذَا Ne zamanki مَسَّ الْ mes eder, ariz olur الْاِنْسَانَ insana, insan-ı kâfire. Mü'minler böyle değildir. Mü'minler, Âllâh'tan ne gelirse **amennâ ve saddâknâ**, hayırdır der. Mü'minin hali budur. Ancak Âllâh'tan geleni kabul etmemek kâfirin kesbidir. İnsana zarar hâsıl olduğu zaman, hastalık, fakirlik böyle haller hâsıl olduğu zaman الضُّرُّ دَعَانَا duâya başlar. Âllâh'a karşı elini kaldırır her halinde. Her hal ne olur? لِجَنْبِهٖٓ اَوْ قَاعِدًا اَوْ قَآئِمًاۚ İnsanlar ya oturur ya ayakta olur ya da uzanır, başka bir hal yoktur. Hepsi üç haldir,

demek ki her halinde başlar Âllâh'a rucû etmeye. فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ Ne zamanki biz o zararı, o hastalığı ondan def ettik kaldırdık mı, مَرَّ كَاَنْ لَمْ يَدْعُنَآ اِلٰى ضُرٍّ مَسَّهُ yani مَرَّ alâ küfrihi, yine eski küfründe devam eder. **Ke-ennühü**, muhaffaftır **ke-enneden**. لَمْ يَدْعُنَآ اِلٰى ضُرٍّ مَسَّهُ Ona bir zarar hâsıl olmamış ve o da hiçbir duâ etmemiş. Ona erişen zararın def'i için, bize güyâ yalvarmamış gibi olur, insanın hali budur. كَذٰلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ Böylece nasıl ki bunlardan zarar geçtiği zaman duâdan vazgeçiyor. Müsrifler, müşriklerin istediği şeyler de onların gözüne güzel gösteriliyor ve ona devam ediyor yani kâfir olan kimseler, nimet-i İlâhiye gittiği zaman. Sıkıntı geldiği zaman tevbe istiğfara başlar, sıkıntı zail olduğu zaman o tevbe ve istiğfar yerinde kalır. Bunların hali budur, gözüne güzel görünüyor yaptığı fena işler ve ona devam ederler. İnsan mademki kuldur, mademki Âllâh'a muhtaçtır, her anda Âllâh'a muhtaçtır. Âllâh da her anda her şeye muktedirdir. Yapılan duâlar daimi olmalıdır, değil ki sıkıntı vukuunda olmalı! Daimi olursa daha ziyâde kabule müstecap olur.

Âllâh-û Teâlâ bu âyette, insanın bela ve musibetler karşısındaki ve bunların kaldırılmasından sonraki tutum ve davranışlarını göz önüne sergilemektedir. İyi insana yaraşan gerek sıkıntılı hallerde, gerekse refah anlarında daima Âllâh'ı anmak ve O'na duâ etmektir. Sadece musibet anında Âllâh'ı anıp, refah anında unutmak nankörlükten başka bir şey değildir.

13- وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا الْقُرُونَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا كَذٰلِكَ نَجْزِى الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ

وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا الْقُرُونَ مِنْ قَبْلِكُمْ Hâlik-i Kâinat, Habibine bildiriyor evvelkilerin halini. وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا Kahrımız ve Celâlimiz hasebiyle helâk ettik, sizden evvelki karınları. Sizden evvel karınlar ki kavm-i Nûh, kavm-i Âd, kavm-i Semûd'dur, onları helâk ettik. لَمَّا ظَلَمُوا Nefislerine zulmettiler şirk ile. وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ Onları mühmel de bırakmamıştık, peygamber gönderdik onlara. O peygamberler de beyyinat ile delil ve mucize ile kitap ile gelmişlerdi, halbûki وَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا imân etmediler. Onların helâki iki şey ile idi, peygambere imân etmediler, nefislerine zulüm ettiler, küfür ettiler. Bizim âdetimiz böyle cari olmuştur. كَذٰلِكَ نَجْزِى الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ Bundan sonra da nasıl evvelkileri böyle yaptık, mücrimleri de böyle cezâlandırırız. Her kim ki kitabımızla amel etmezse, peygamberlerimize imân etmezse bizim onlar hakkında helâkımız muhakkaktır.

14- ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ خَلَٰٓئِفَ فِى الْاَرْضِ مِنْ بَعْدِهِمْ لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ

ثُمَّ Onlardan sonra, helâk ettiğimiz o kavimlerden sonra جَعَلْنَاكُمْ biz Azimüşşan, sizi خَلَٰٓئِفَ halife yaptık onlara فِى الْاَرْضِ yeryüzünde. Halef-i selef, Râsûl-û Ekrem'den evvelki peygamberler seleftir, ondan sonra خَلَٰٓئِفَ siz onlara halef olarak geldiniz. مِنْ بَعْدِهِمْ Onlardan sonra لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ bakıyoruz ki siz ne yapacaksınız? İlm-i İlâhi'de hakkınızda ne yapacağınız malûmdur fakat sizin ihtiyarınız hangi yolda olacaktır? Evvelkilerin hali size ibret olarak, istikamet yoluna gelecek misiniz?

15- وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَآءَنَا ائْتِ بِقُرْاٰنٍ

غَيْرِ هٰذَآ اَوْ بَدِّلْهُ قُلْ مَا يَكُونُ لِىٓ اَنْ اُبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقَآئِ نَفْسِىٓ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوحٰٓى اِلَىَّ اِنِّىٓ اَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ رَبِّى عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا Onların üzerine âyât-û beyyinat okunduğu zaman, o zâlim olan, zulüm ve küfür ile helâk olan kimselerin hâli. (Öldükten sonra) bize kavuşmayı beklemeyenler, ne zamanki اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ onlara âyetlerimiz açıkça okunduğu zaman, قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَآءَنَا bizim likâımızı istemeyen yani ahireti imân etmeyen. Likâ ki ahirettir, ahirete inanmayan. ائْتِ بِقُرْاٰنٍ غَيْرِ هٰذَآ "Bu Kur'an, bizim putlarımız hakkında inancımızı iptal eder, putların değerini bırakmıyor. Sen bir Kur'an getir ki bizim putlarımızın da bir kıymeti olsun" diyorlar. اَوْ بَدِّلْهُ Veyahut "putların aleyhinde olan âyetleri değiştir." Rasûl-û Ekrem'den bu tekliflerde bulundular. قُلْ مَا يَكُونُ لِىٓ اَنْ اُبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقَآئِ نَفْسِىٓ Mümkün değildir, قُلْ söyle ey Habibim Ekmelerrâsûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, onlara cevaben. مَا يَكُونُ لِىٓ Mümkün değil, onu kendiliğimden değiştirip tebdil, tağyir etmek benim için olacak şey değildir. اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوحٰٓى اِلَىَّ Ben ancak bana vahyolan Evâmir-i İlâhiye'ye tâbiyim, bana vahyolunandan başkasına uymam. اِنِّىٓ اَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ رَبِّى عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ Muhakkak ben, (talimdir bu.) Korkuyorum eğer dediğiniz gibi Allâh'a isyan edersem, عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ yevm-i azim olan kıyamet gününün azabından korkuyorum. Rabbime isyan edersem elbette büyük günün azabından korkuyorum.

Bu âyet-i kerime, müşriklerin cahilce yapmış oldukları bir teklifi reddetmektedir. Çünkü müşrikler dediler ki; "Eğer sana inanmamızı istiyorsan, içinde putlarımızı bırakmamıza dair herhangi

bir hüküm bulunmayan başka bir Kur'an getir. Eğer Âllâh, sana böyle bir Kur'an indirmezse, sen kendinden uydur. Ya da elindeki Kur'an'da değişiklikler yaparak istediklerimizi yerine getir." İşte bu âyet-i kerime, onların bu teklifini reddetmiştir.

16- قُلْ لَوْ شَاءَ اللّٰهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَلَآ اَدْرٰيكُمْ بِهٖ فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِنْ قَبْلِهٖ اَفَلَا تَعْقِلُونَ

قُلْ لَوْ شَاءَ اللّٰهُ Ey Ekmelerrâsul Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem, yine cevaben onlara de ki; "Eğer Âllâh-û Teâlâ dileseydi, bu putlar hakkındaki âyetleri okumamak veya inzal etmemeyi isteseydi, مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ onu size okumazdım. Âllâh da onu size bildirmezdi, وَلَآ اَدْرٰيكُمْ size bildirmezdim. فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِنْ قَبْلِهٖ Ben bundan önce (40 yıllık bir ömür boyu,) içinizde aranızda durmuştum. Bu Kur'an gelmemişti ve böyle bir iddiada da bulunmadım. اَفَلَا تَعْقِلُونَ Hâlâ akıl erdiremiyor musunuz? Kur'an geldi size, tebliğ söylemek mecburiyetindeyim. Daha önce emir olmadığından söylemedim. Şimdi ise emr-i İlâhi geldi söylüyorum. Bunu niye akıl edip de anlamıyorsunuz?

17- فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِهٖ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ

فَمَنْ اَظْلَمُ Kimdir daha zalim, Kur'an-ı Azimüşşan hakkında مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا Âllâh'a iftira eder? Yalan uydurandan veya اَوْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِهٖ O'nun ayetlerini yalanlayanlardan daha zalim kim olabilir? En zalim kimselersiniz, Âllâh'a şerik isnat edersiniz. اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ Muhakkak Âllâh, mücrimleri iflah etmez.

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هٰٓؤُلَآءِ **18-**
شُفَعَآؤُنَا عِنْدَ اللّٰهِ قُلْ اَتُنَبِّـُٔونَ اللّٰهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِى السَّمٰوٰتِ وَلَا فِى
الْاَرْضِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ Onlar, Âllâh-û Teâlâ'yı bırakıp kendilerine ne zarar ne menfaat vermiyecek şeylere ibadet ederler. مَا لَا يَضُرُّهُمْ Onlara zarar vermez eğer ibadet etmezse, وَلَا يَنْفَعُهُمْ bir menfaat hâsıl olmaz ondan eğer ibadet ederlerse. Öyle bir şeye ibadet eder ki ibadet ettiği puttan, ne menfaat ve ne de zarar gelmez. وَيَقُولُونَ هٰٓؤُلَآءِ شُفَعَآؤُنَا عِنْدَ اللّٰهِ Nihayet onlar diyorlar. "Putlar, Âllâh katında şefaatçılarımızdır." Mecbur oluyor da Âllâh demeden yapamıyor. "Bu putlar, ahirette dirilir de bize şefaat edecek" diyorlar. قُلْ اَتُنَبِّـُٔونَ اللّٰهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِى السَّمٰوٰتِ وَلَا فِى الْاَرْضِ Eğer öyle bir şey olsaydı, Âllâh bize bildirirdi. Mademki Âllâh bildirmemiştir, demekki böyle bir şey yoktur. De ki; "Siz, Âllâh-û Teâlâ'ya göklerde ve yerde bilmiyeceği bir şeyi mi haber veriyorsunuz? سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى Münezzehtir Âllâh, böyle akideden. عَمَّا يُشْرِكُونَ Âllâh-û Azimüşşan, onların şirkinden münezzeh ve âlidir."

وَمَا كَانَ النَّاسُ اِلَّآ اُمَّةً وَاحِدَةً فَاخْتَلَفُوا وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ **19-**
لَقُضِىَ بَيْنَهُمْ فِيمَا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

وَمَا كَانَ النَّاسُ اِلَّآ اُمَّةً وَاحِدَةً فَاخْتَلَفُوا Bu insanlar hepsi ancak sadece bir tek ümmetti. (Evvelce bir din üzereyken, Mü'min ve kâfir olarak ikiye ayırdılar.) İnsanlar rahm-i maderden gelirken, hepsi fıtrat-ı İslam üzerine halk olur. فَاخْتَلَفُوا Sonra aralarında ihtilaf hâsıl oldu. Bu bâtıllar, sonradan yavaş yavaş ortaya çıktı. وَلَوْلَا

كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ Tehdittir. Hâlik-i Kâinat, ehl-i küfrü dârul azap olan cehennemde, ahirette azaplandırır. Va'd-i İlâhi budur. Eğer Hâlik-i Kâinat, bunların azabını kıyametle bağlamasaydı, bunların azabının kıyamette olacağı iradeyi İlâhiye zuhur etmeseydi. Çünkü azapları da ebedidir, dünya fânidir. Ebedi olan azap dünyada yerleşmiyor, elbette bunların azabı ahirete kalacak. Eğer iradeyi İlâhiye bu olmasaydı. وَلَوْلَا كَلِمَةٌ Eğer kelime, bu kelime nedir? Azabın tehiri kıyamete. Kıyamete azabın tehirine dair olan kelimeyi İlâhiye eğer sebkat etmeseydi. سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ Yani cezânın, ahirete kalması sebkat etmeseydi Âllâh'tan. لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ فِيمَا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ Dünyada, onların arasında ihtilaf ettiği cezâyı dünyada verirdi.

وَيَقُولُونَ لَوْلَآ أُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهٖ ۚ فَقُلْ اِنَّمَا الْغَيْبُ لِلّٰهِ فَانْتَظِرُوٓا ۚ اِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ۚ **20-**

وَيَقُولُونَ Yine onların seyyieleri. Diyorlardı; لَوْلَآ أُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهٖ ۚ Öyle ise niçin evvelki peygamberlerin maddeten zuhur eden âyetler, meselâ Sâlih Aleyhisselâm'ın devesi taştan çıktı. Mûsâ Aleyhisselâm'ın âsâsı binlerce asâları yuttu. Böyle bunlar gibi mucizeleri çıkarmıyor da göstermiyor diye, bunu da söylediler. Eğer kâfirler bir mucizeyi istedilerse ve bu mucize zuhur ettiğinde imân ederiz derlerse, o mucize zuhur ettiği zaman imân etmeye mecburdurlar. İman etmezlerse, Cenâb-ı Hakk'ın kahr-ı gazabı gelir helâk olurlar. Mekke halkı müşriklerinin, istediği mucizeler zuhur etseydi, inanmaz helâk olurlardı. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aley-

hivesellem, biliyordu ki onlardan zuhur edecek olan evlâtlar imân edecekler, onun için müşriklerin mucize istekleri yerine getirilmedi. فَقُلْ اِنَّمَا الْغَيْبُ لِلّٰهِ فَانْتَظِرُوٓا Kısa cevabını ver. Gaybi, Âllâh bilir. Hikmeti ne ise onu yapar. Bize tebliğ düşer, siz ister itaat edin, isterseniz itaat etmeyiniz. فَانْتَظِرُوٓا Eğer siz imân etmezseniz, azab-ı İlâhiyi intizar ediniz. اِنِّى مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ Ben de sizinle beraber intizar eden, bekleyenlerdenim.

وَاِذَٓا اَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً مِنْ بَعْدِ ضَرَّٓاءَ مَسَّتْهُمْ اِذَا لَهُمْ مَكْرٌ فِى اٰيَاتِنَا ۟ قُلِ اللّٰهُ اَسْرَعُ مَكْرًا ۟ اِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ **21-**

وَاِذَٓا Ne zamanki اَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً insanlara bir rahmet ihsan etti. Mesela hastalıktan sıhhat verdi yahut yağmurları ihsan etti yahut iyilik kuvvet-i kudret verdi, مِنْ بَعْدِ ضَرَّٓاءَ zarardan sonra genişlik verdi, zayıflıktan sonra kuvvet verdi, hastalıktan sonra şifa verdi. مَسَّتْهُمْ Onlara messedilen zararı izale ettikten sonra, اِذَا لَهُمْ مَكْرٌ فِى اٰيَاتِنَا bizim âyât-ı beyyinatımızı mekr ile karşılarlar, istihza ile "Efendim ne oldu? Her zaman böyledir, insanlar gâh böyle olur, gâh böyle olur" derler. قُلِ اللّٰهُ اَسْرَعُ مَكْرًا Söyle ey Habibim onlara, siz böyle yapıyorsunuz Âllâh'a karşı fakat Cenâb-ı Hakk'ın mekri, müşakilât sûretiyle mekir diyor. Yoksa Cenâb-ı Hakk'ın mekri, bizim bildiğimiz mekir tuzağı şekliyle değildir. Mekir, tuzaktan münezzehtir yani cezâ vermekte Cenâb-ı Âllâh sürâtlidir. اِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ Kiramen Kâtibin ve hafaza melekleri onların yaptıkları kötülükleri mutlaka yazıyorlar.

Bu âyet-i kerime Mekkeliler hakkında nâzil olmuştur. Rivâyet

edildiğine göre, Âllâh-û Teâlâ yedi yıl Mekke'de yağmur yağdırmadı. Kuraklık yüzünden kıtlık ve hastalık baş gösterdi, birçok insan ve hayvan telef oldu. Nihayet Âllâh-û Teâlâ, bol yağmurlar yağdırdı. Memleket yeniden bolluk ve berekete kavuştu. Fakat kâfirler bu rahmeti, Âllâh'tan değil yıldızlardan ve putlardan bildiler ve Âllâh'ın âyetlerini yalanlamaya devam ettiler.

22- هُوَ الَّذِى يُسَيِّرُكُمْ فِى الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ؕ حَتّٰٓى اِذَا كُنْتُمْ فِى الْفُلْكِ ۚ وَجَرَيْنَ بِهِمْ بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا بِهَا جَآءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَآءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوٓا اَنَّهُمْ اُحِيطَ بِهِمْ ۙ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّيْنَ ۚ لَئِنْ اَنْجَيْتَنَا مِنْ هٰذِهٖ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشّٰكِرِينَ

هُوَ الَّذِى يُسَيِّرُكُمْ فِى الْبَرِّ وَالْبَحْرِ O'dur Rabbiniz, Kâinat'ın Rabbi, sizi karada ve denizde gezdirir. حَتّٰٓى اِذَا كُنْتُمْ فِى الْفُلْكِ ۚ Hatta siz gemilerde bulunursunuz. وَجَرَيْنَ بِهِمْ بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا بِهَا Müsaid bir rüzgârın yardımıyla gemiler denizde yol alınca, içindekiler ferahlanır sevinirler. جَآءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ Tam bu sırada şiddetli bir rüzgâr, fırtına gelip çatar. وَجَآءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ Her taraftan dalgalar hücum etmeye başlar. وَظَنُّوٓا اَنَّهُمْ اُحِيطَ بِهِمْ ۙ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّيْنَ ۚ Sanırlar ki çepeçevre o dalgalarla kuşatılmışlardır artık helâk olacaklar. O zaman ihlasla (tam bir itaat ve teslimiyetle) Âllâh-û Teâlâ'ya, duâ ederler. Havada, uçakta da böyledir, sıkıntı geldi mi elini kaldırır duâya başlar. Halis olarak "Âllâh Âllâh" der. لَئِنْ اَنْجَيْتَنَا مِنْ هٰذِهٖ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشّٰكِرِينَ "Ey Rabbimiz, ahdımız olsun ki bizi bu vartadan kurtarırsan, muhakkak sana şükredenlerden oluruz" derler.

23- فَلَمَّآ اَنْجٰيهُمْ اِذَا هُمْ يَبْغُونَ فِى الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ؕ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ

اِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ ۙ مَتَاعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ثُمَّ اِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

فَلَمَّآ اَنْجٰيهُمْ Ne zamanki hâlas ettik, selâmete çıkardık onları. اِذَا هُمْ يَبْغُونَ فِى الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ Akabinde onları kurtarınca, bir de bakarsın ki yine haksız yere taşkınlık ediyorlar. يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ Hâlik-i Kâinat, insana, merhametle insana emrediyor. Ey insanlar, sizin bu fenalıklarınızın Allâh'a karşı hiçbir tesiri yoktur. Fenalıklarınız size aittir, menfaatınız size aittir. Hâlik-i Kâinat, size merhamet ederek doğru yolu bildiriyor. Zulmünüz, yaptığınız fenalıklar nefsinizedir. İnsan ne yaparsa kendine yapar. مَتَاعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ثُمَّ اِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ Bununla sadece fâni dünya hayatının menfaatini elde edersiniz. Ölümden sonra dönüşünüz bizedir. O vakit, bütün yaptıklarınızı size haber vereceğiz. Bu dünyanın metası burada kalacaktır. Sizinle beraber ahirete gelmez. Siz bize gelirsiniz, yalnız olarak kabre gireceksiniz.

24- اِنَّمَا مَثَلُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَآءٍ اَنْزَلْنٰهُ مِنَ السَّمَآءِ فَاخْتَلَطَ بِهٖ نَبَاتُ الْاَرْضِ مِمَّا يَاْكُلُ النَّاسُ وَالْاَنْعَامُ ۖ حَتّٰٓى اِذَآ اَخَذَتِ الْاَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ وَظَنَّ اَهْلُهَآ اَنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَيْهَآ ۙ اَتٰيهَآ اَمْرُنَا لَيْلًا اَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنٰهَا حَصِيدًا كَاَنْ لَمْ تَغْنَ بِالْاَمْسِ ۭ كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

اِنَّمَا مَثَلُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا Bir misal ile bildiriyor Hâlik-i Kâinat. كَمَآءٍ اَنْزَلْنٰهُ مِنَ السَّمَآءِ Dünya hayatı, en çok gökten indirdiğimiz suya benzer. فَاخْتَلَطَ بِهٖ نَبَاتُ الْاَرْضِ مِمَّا يَاْكُلُ النَّاسُ وَالْاَنْعَامُ Onunla yer-

yüzünde insan ve hayvanların yiyeceği nebatlar, ağ gibi birbirine girmiş (bol bol yetişir.) Nihayet yeryüzü renk renk çiçekler ve çeşit çeşit meyvelerle süslenir, حَتّٰٓى اِذَآ اَخَذَتِ الْاَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ yeryüzü baştanbaşa zinetlenir yeşilliklerle. وَظَنَّ اَهْلُهَآ اَنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَيْهَآ Onun ehl-i sahipleri de tarlasındaki ürünlerine baktığında, kendilerini mahsülü biçmeye devşirmeye, yemişlerini toplamaya kadir olduklarını sandıkları bir sırada, اَتٰيهَآ اَمْرُنَا لَيْلًا اَوْ نَهَارًا gece veya gündüz bizim emrimiz zuhur ettiğinde bu tarla-bahçenin üzerine, فَجَعَلْنَاهَا حَصِيدًا كَاَنْ لَمْ تَغْنَ بِالْاَمْسِ bir anda, sanki bir gün evvel yerinde hiç yokmuş gibi, onu kökünden koparılmış veya biçilmiş bir hale getiriverir. Yani kuvvet-i kudretinize, mal-ı servetinize güvenmeyin. كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ Tefekkür edenlere, iyi düşünecek kavimlere âyetlerimizi böyle açıklıyoruz.

25- وَاللّٰهُ يَدْعُٓوا اِلٰى دَارِ السَّلَامِ وَيَهْدِى مَنْ يَشَٓاءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

وَاللّٰهُ Âllâh-û Teâlâ, Râsûlünün lisânı ile يَدْعُٓوا اِلٰى دَارِ السَّلَامِ sizi dârisselâma davet eder, dârisselâm cennettir. Hâlik-i Kâinat, peygamberi vasıtası ile bütün insanları dârisselâma davet eder. Sahibi Âllâh'tır, sofra ve nimet İslam dinidir, Kur'an'dır. Münâdi, Rasûl-û Ekrem'dir Sallâllâhû Aleyhivesellem. Bizi çağırıyorlar, biz de bu davete imtisâl edersek, elbette istifâde ederiz. İmtisâl etmeyen elbette mahrum kalır. وَيَهْدِى مَنْ يَشَٓاءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ Davet bütün kâinatadır, bütün kâinat O'nun ümmetidir. Lâkin icâbet edenler, onlar istifâde ediyorlar. Dilediğini de doğru yola hidâyet buyurur.

26- لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا الْحُسْنٰى وَزِيَادَةٌ ۖ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ ۖ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۚ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا الْحُسْنٰى وَزِيَادَةٌ O kimseler ki iyilik yapmışlar. İyilik imândan ibarettir. İslamiyet'te budur, altıya inanmak beşi yapmaktır. Bunları yapanlara الْحُسْنٰى cennet var, hüsnê cennettir. İman ile amel eden. İmân oldu mu, imânın erkânları dâhildir. Âmâl oldu mu, İslam'ın erkânları dâhildir. İmanın erkânı ile İslam'ın erkânını cem eden kimseye الْحُسْنٰى cennet var. Yalnız cennet de değildir, cennetten fazlası var, وَزِيَادَةٌ ziyadesi var cennetin nimetlerinden, ayrıca Cenâb-ı Hakk'ın zuhuruna nail olmak var. Kıyamette ehl-i cennet Cenâb-ı Hak'kı görür, Ehl-i Sünnet'in akidesi budur. Herkes derecesine göre sabah akşam veya Cuma günleri veya bayram günleri görür. وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ Onların yüzünde bir gubar, siyahlık olmaz, ehl-i cennetin yüzleri parlak görünüyor. Hele abdest suyunun eriştiği yerler, nurlar gibi oluyor. وَلَا ذِلَّةٌ Hakaret eseri horluk bulunmaz. اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۚ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ İşte ehl-i cennet bunlardır. Cennette daima kalanlar, yüzlerinde bir parlaklık, nur zuhur eder. Cennet nimetlerinden ziyade de Hâlik-i Kâinatı görür. Cennet nimetlerinden de mütenâim olur ve bu nimet de daimidir, muvakkat değildir.

27- وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ جَزَاءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا ۙ وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ۖ مَا لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ عَاصِمٍ ۚ كَاَنَّمَا اُغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ قِطَعًا مِنَ الَّيْلِ مُظْلِمًا ۚ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ Şirk, küfür, nifak gibi seyyiat, kötü amel

kazananlara gelince. جَزَآءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا Seyyiat, kötülüğün bir misli cezâsı var. Küfrün cezâsı ebedi cehennemdir. Ondan sonra seyyie, bir misli ile cezâlanır. Küfürde olanlar, imân edenlerin farz ibadetlerini yapmadıklarından dolayı da azaplanırlar. Küfürde olanlar hem inkârlarından dolayı, hem de farz ibadetlerini terk ettiklerinden dolayı cezâlanırlar. Çünkü Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, onlara da peygamberdi. Onlar bu ameller ile de mükellef idiler. وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ Onların yüzlerinde bir zillet başlar, zillet kaplar, bir gubar, siyahlık ihata eder. مَا لَهُمْ مِنَ اللهِ مِنْ عَاصِمٍ Allâh'ın azabından onları kurtaracak hiç bir kimse bulunmaz. كَأَنَّمَا أُغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ قِطَعًا مِنَ الَّيْلِ مُظْلِمًا Onların yüzleri kapkara olmuş, sanki karanlık geceden bir parçaya bürünmüşlerdir. أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ İşte onlar da ehl-i cehennemdir. Onlar orada ebedi kalacaklardır.

28- وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ أَنْتُمْ وَشُرَكَآؤُكُمْ فَزَيَّلْنَا بَيْنَهُمْ وَقَالَ شُرَكَآؤُهُمْ مَا كُنْتُمْ إِيَّانَا تَعْبُدُونَ

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا Ey Habibim, onlara zikret bilsinler. Onların haşrolunduğu gün, biz onları haşrettiğimiz zaman, onların hepsini bir araya toplayacağız. ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ Şirk edenler, sonra da Allâh'a şirk ortak koşanlara. أَنْتُمْ وَشُرَكَآؤُكُمْ Siz ve şirk koştuğunuz ortaklar, putlar hakkınızda hüküm verilinceye kadar yerinizde durun diyeceğiz. فَزَيَّلْنَا بَيْنَهُمْ Artık bu durumda putları, şerikleri ile onların aralarını tamamen ayırmışızdır. وَقَالَ شُرَكَآؤُهُمْ مَا كُنْتُمْ إِيَّانَا تَعْبُدُونَ Ve onların şirk, ortak koştukları putları onlara diyecekler. "Siz, bize ibadet etmediniz. Siz, hevâ ve hevasatınıza

ibadet ettiniz. Bizim ağzımız, sözümüz yoktu, size bir teklifte bulunmadık. Hevâ ve heves arzunuza göre gelip ibadet ettiniz. Bizim ne kusurumuz var" diyecekler.

29- فَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اِنْ كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغَافِلِينَ

فَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ Âllâh yeter bir şahittir aramızda ki, biz size geliniz, bize ibadet ediniz demedik. Siz ancak kendi arzunuzla yaptınız. اِنْ كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغَافِلِينَ Şüphesiz ki biz, sizin (bize) tapmanızdan tamamen habersizdik. Kendi hayalinize tapmışsınız. Biz böyle bir şeyi kabul etmez, reddederiz.

30- هُنَالِكَ تَبْلُوا كُلُّ نَفْسٍ مَّا اَسْلَفَتْ وَرُدُّوا اِلَى اللّٰهِ مَوْلٰيهُمُ الْحَقِّ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ

هُنَالِكَ تَبْلُوا كُلُّ نَفْسٍ مَّا اَسْلَفَتْ Orada herkes geçmişte yaptıklarını, hayır ve şer amellerinden takdim ettiğini bulacak. Esrar, sırlar meydana çıkar, herkes yaptığını görür. وَرُدُّوا اِلَى اللّٰهِ مَوْلٰيهُمُ الْحَقِّ Herkesin rucûu Âllâh'adır. Mü'min de kâfir ve münafık da gerçek sahipleri olan Âllâh'a döndürülecekler. وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ Orada yaptıkları iftiralar, şirk, küfür geri kalır. Hüküm Âllâh'ındır. Âllâh'ın hükmü de yine Kur'an iledir. Küfrün karşılığı ebedi cehennemdir. Uydurmakta oldukları şerik, ortak, putlar kendilerinden kaybolup gidecek. Bizim şefâatçılarımızdır diye iftira ettikleri ilâhları, yanlarından kaybolup gidecekler.

31- قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ اَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَىَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ ؕ فَسَيَقُولُونَ اللّٰهُ ۚ فَقُلْ اَفَلَا تَتَّقُونَ

Hâlik-i Kâinat, Habibine emrediyor. Sekiz hüccet olarak, söyle. Ey Habibim dinlesinler, cevap veremezlerse yine sen bilirsin. Biri budur; قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ Ey Ekmelerrâsul Sallâllâhû Aleyhivesellem, kimdir size kısmet verir semadan yağmurlar ile yerden nebatat ile mahsulâtı yetiştirir de size kısmet veren kimdir? İkinci mânâ da semavattan erzak-ı maneviyedir. Kimdir ki size manevi olan erzakı verir, kalbinizi tasfiye eder? Âllâh'a karşı yerden de vücudunuzun gıdasını verir. İki gıda vardır, biri ruhun gıdası ikinci de vücudun gıdasıdır. Vücudun gıdası yerden çıkar, ruhun gıdası da Hâlik-i Kâinat'tan gelir. Hepsi Âllâh'tan gelir ama ruhun gıdası yerden değildir.

اَمَّنْ Kimdir ki يَمْلِكُ mâlik olur, السَّمْعَ bu kulak ve içindeki kemiklere duyma hassasını veren kimdir? وَالْاَبْصَارَ Bu gözün içine görme hassasını veren kimdir? وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَىَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ Ölüden diriyi kim çıkarıyor, diriden ölüyü kim çıkarıyor? Yaratma, halk etmeyi kim idare ediyor? Âllâh'tan başka kim yapabilir? وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ Meyyit-ölü olan yumurtayı, hay diri olan tavuktan çıkarır. Meyyit olan nutfeyi meniyi, insandan hayvandan çıkarır. Bunları, Âllâh'tan başka kim yapabilir? وَمَنْ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ Bu mahlûkatın umurunu, semavat ve yerde idaresini halk ettikten sonra, ölünceye kadar idamesini kim yapar? Başka cevap bulamazlar, فَسَيَقُولُونَ اللّٰهُ mecbur kalır "Âllâh" diyecekler,

başka bir şey diyemezler. فَقُلْ اَفَلَا تَتَّقُونَ De ki; Öyle ise O'nun azabından niye korkmuyorsunuz? Doğru yoldan inhiraf ediyorsunuz, niçin korkup Âllâh'a imân etmiyorsunuz?

32- فَذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ اِلَّا الضَّلَالُ فَاَنّٰى تُصْرَفُونَ

فَذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ İşte kudreti size anlatılan, sizin gerçek Rabbiniz olan Âllâh'tır. Hak, sabit olan Rabbiniz budur. Yani semavattan manevi kısmetinizi, yerden ise vücud beden kısmetinizi veren, gıda veren, gözünüze görmeyi, kulağınıza işitmeyi veren, ölüyü diriden, diriyi ölüden çıkaran ve bu mahlûkâtın umûrunu tedvir eden her lahzada, işte Rabbül Âlemin olan Âllâh budur. Âllâh olduktan ve imân ettikten sonra, فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ اِلَّا الضَّلَالُ haktan sonra diğerleri dalâlettir. Hak budur, bunun harici dalâlettir. فَاَنّٰى تُصْرَفُونَ **Keyfe tûsrafûne anil hak** yani **anil imâni**. Bu deliller varken neden çeviriyorsunuz yüzünüzü bu imândan?

33- كَذٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ فَسَقُوا اَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ

كَذٰلِكَ Bunun gibi nasıl ki bu deliller varken, bunlar imândan yüzünü çevirirler, aynen böyle حَقَّتْ sabit olmuştur. كَلِمَتُ رَبِّكَ Rabbin kelimesi azap ile عَلَى الَّذِينَ فَسَقُوا yoldan çıkanlara, fısk-u fücur edenlere, şeriatın yolundan çıkanlara, hak olan Hâlik-i Kâinat'ın kelimesi sabit olmuştur. اَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ Onlar imân etmezler, fâsık olanlar hakkında Rabbinin şu sözü ve hükmü de öylece sabit olmuştur.

34- قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَآئِكُمْ مَنْ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ قُلِ اللّٰهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَآئِكُمْ Ey Habibim Ekmelerrâsul Sallâllâhû Aleyhivesellem, de ki; Var mı sizin şerik ortak tuttuğunuz putlarınız içinde, مَنْ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ilk evvel yoktan var etmek, var ettikten sonra da öldürmek, sonra tekrar da iade etmek var mı, böyle bir şey yapabilir mi? قُلِ اللّٰهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ De ki; işte Âllâh bunu halkeder, hikmetine binaen tekrar hayatı izale eder, zaten ruh ölmez de ayrılır, ondan sonra tekrar iade eder ruhu vücuduna. فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ O halde (doğru yoldan) nasıl döndürülüyorsunuz? Ruh sonradan halk olmuş, ebediyet için halk edilmiş.

35- قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَآئِكُمْ مَنْ يَهْدِى اِلَى الْحَقِّ قُلِ اللّٰهُ يَهْدِى لِلْحَقِّ اَفَمَنْ يَهْدِى اِلَى الْحَقِّ اَحَقُّ اَنْ يُتَّبَعَ اَمَّنْ لَا يَهِدِّى اِلَّآ اَنْ يُهْدٰى ۚ فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَآئِكُمْ مَنْ يَهْدِى اِلَى الْحَقِّ Yine söyle Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem, var mı şürekâlarınızdan, şerik ortak yaptıklarınızdan, hakkı izhar etsin. Delillerle ispat etsin, hidâyet yolunu göstersin, peygamber göndersin ve tevfik ihsan etsin bu yola, tabii "cevabım yok" diyeceklerdir. قُلِ اللّٰهُ يَهْدِى لِلْحَقِّ İşte Âllâh'tır, hakka hidâyet ettirir. Âllâh'tır, mahlûkatını istediğini hakka yetiştirir. اَفَمَنْ يَهْدِى اِلَى الْحَقِّ اَحَقُّ اَنْ يُتَّبَعَ اَمَّنْ لَا يَهِدِّى اِلَّآ اَنْ يُهْدٰى ۚ Halkı, hakka yetiştirene tâbi olmanız mı lazım gelir yahutta hidâyetten haberi olmayan, kendinden haberi olmayana mı tâbi olmak lazım gelir? Yoksa hidâyet olunmadıkça, kendiliğinden hidâyet bu-

lamayacak olanlar mı? فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ Size ne oluyor? Nasıl (böyle yanlış) hükmediyorsunuz?

36- وَمَا يَتَّبِعُ اَكْثَرُهُمْ اِلَّا ظَنًّا ۚ اِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِى مِنَ الْحَقِّ شَيْـًٔا ۚ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ

وَمَا يَتَّبِعُ اَكْثَرُهُمْ اِلَّا ظَنًّا ۚ Onların çoğu zandan başka bir şeye uymaz. Zan, şüphe üzerine olduğundan, hıristiyanların çoğu kendi uydurduklarına inanmıyorlar. Kendi papazları da söylediklerini şüphe ile söylüyorlar. اِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِى مِنَ الْحَقِّ شَيْـًٔا ۚ Halbûki zan, hakikate karşı hiçbir faydası yok. Şüphesiz zan, haktan (ilimden) hiçbir şeyin yerini tutmaz. اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ Âllâh Celle-Celâlûhû, âlimdir onların yaptığından, onların yapmakta olduklarını pekiyi bilendir.

Bu âyette zanna tâbi olan müşrikler kınandığı gibi, Müslümanları da ilme teşvik vardır. Kadı Beydaviye göre bu âyet, ilmi aslından tahsil etmenin vacip olduğuna, taklit ve zan ile iktifa etmenin câiz olmadığına delildir.

37- وَمَا كَانَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ اَنْ يُفْتَرٰى مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِى بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Bu Kur'an-ı Azimüşşan, iftira değil, hak ve hakikattır. Cenâb-ı Hakk'ın kelâmıdır, gayrinin kelâmı değil. وَمَا كَانَ Yok, هٰذَا الْقُرْاٰنُ bu Kur'an-ı Azimüşşan, اَنْ يُفْتَرٰى Âllâh'tan başkası tarafından uydurulmuş bir şey değildir. مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِى بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ Kur'an-ı Azîmüşşan musaddıktır, kendinden önceki kitapları tasdik edicidir. (Tevrat-ı İncil-i Zebur ve suhufları tasdik

ediyor.) Mufassaldır, tafsil ediyor, açıklıyor lüzum eden her şeyleri. لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ Şek ve şüphe yok ki Rabbül Âlemin'den nâzil olmuştur. Şek ve şüphe edenler ya inâden ediyor yahutta malûmatı yoktur, tetkik etmeden şüphe ediyor.

38- أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ Mademki diyorlar iftiradır, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem söylemiştir. "Uydurdu mu?" diyorlar. قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ De ki; "Öyleyse siz de ona benzer bir sûre söyleyin, meydana getirin. وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ Hatta Âllâh Teâlâ'dan gayri, gücünüzün yettiği (güvendiğiniz) kimseleri de yardımınıza çağırın. إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ Eğer sadıklardansanız, davanızda doğru iseniz işte meydan hazır. Kur'an-ı Azimüşşan'a benzeyecek bir satır siz de söyleyiniz. Tabii ki Kur'an-ı Azimüşşan'a benzeyen bir söz söyleyemezler. Öyle ise söylediklerniz iftiradır.

Kur'an-ı Kerim'in mucizeleri kelimeler de değildir. Kelimeler, Arapların kullandığı kelimelerdir. Fakat o kelimeler, Kur'an-ı Azimüşşan'da yan yana gelince, dizildiğinde ayrı ayrı mânâlar zuhur eder ve bu mânâlar da Arapların söyleyemeyeceği mânâlardır. Ve mucize de kelimelerden değil, mânâlardan çıkıyor.

39- بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ كَذَلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ

بَلْ كَذَّبُوا Belki yalan söylerler, tekzip ediyorlar. بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ İlimleri ihâta etmeyen, Kur'an-ı Azimüşşan'ı bilmeyen, bilmediğinden tekzip ediyorlar. وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ Kur'an'ın te'vil-i

anlayışı, onlara kadar gelmemiştir. Onlar ilmini ihâta ve te'viline vukûf peyda edemedikleri, râcî olduğu mânâya yetişemedikleri bir şeyi tekzip ettiler. كَذٰلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ Ey Habibim bunların tekzibinden üzülme, onlardan evvelki kavimler de peygamberlerini tekzip etmişlerdi. فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ Bak zalimlerin akıbeti ne oldu? Evvelkilere kahr-ı gazap ettiğim gibi, bunlara da kahr-ı gazabım olacaktır.

40- وَمِنْهُمْ مَنْ يُؤْمِنُ بِهٖ وَمِنْهُمْ مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهٖ ۜ وَرَبُّكَ اَعْلَمُ بِالْمُفْسِدِينَ

وَمِنْهُمْ مَنْ يُؤْمِنُ بِهٖ وَمِنْهُمْ مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهٖ ۜ Araplardan bazıları, Mekke halkından bazıları, imân edenler oldu. Bazıları da imân etmediler. Emr-i İlâhi, onlar hakkında böyle idi. وَرَبُّكَ اَعْلَمُ بِالْمُفْسِدِينَ Senin Rabbin, müfsitleri bilir. Onların cezâsını verir, sen üzülme.

41- وَاِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ لِي عَمَلِي وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ ۖ اَنْتُمْ بَرِيۤـُٔونَ مِمَّا اَعْمَلُ وَاَنَا بَرِيۤءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ

وَاِنْ كَذَّبُوكَ Onlar seni tekzip ettikleri zaman. فَقُلْ لِي عَمَلِي وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ ۖ (sûreyi celile, muharebe harp emri, âyeti kelimelerinden evveldir.) Mekke'de nâzil olmuştur, muharebe hakkında hiçbir şey yoktur. **Lekûm dinikûm veliyedin**, gibidir. Benim amelimin cezâsı bana, sizin amelinizin cezâsı da sizedir. اَنْتُمْ بَرِيۤـُٔونَ مِمَّا اَعْمَلُ وَاَنَا بَرِيۤءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ Ne siz benim amelimle ve ne de ben, sizin amelinizle muaheze cezâ olunmayız. (İslamiyet'in zaif olduğu zaman var, kuvvetli olduğu zamanı var. Kuvvetli zamanında Hâlik-i Kâinat, harbe teşvik ediyor. Zayıf olduğu zaman harp yapmamak lazım geliyor. İslamiyet nasıl başlamışsa öyle bitiyor.)

42- وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُونَ اِلَيْكَ اَفَاَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوا لَا يَعْقِلُونَ

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُونَ اِلَيْكَ Ey Habibim, senin etrafında toplananların tamamı imân edenlerden değildir. Onların bazıları (sen Kur'an okurken) seni dinler fakat kabul etmezler. اَفَاَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوا لَا يَعْقِلُونَ Sen sağırlara, üstelik akılları da yoksa işittirebilir misin? Bunların kâlpleri kapanmıştır, bu gibilere işittiremezsin.

43- وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْظُرُ اِلَيْكَ اَفَاَنْتَ تَهْدِى الْعُمْىَ وَلَوْ كَانُوا لَا يُبْصِرُونَ

وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْظُرُ اِلَيْكَ İçlerinden sana bakanlar da var. (Senin peygamberliğine ait delilleri gören de vardır.) Böyleyken inatları yüzünden yine seni tasdik etmezler. اَفَاَنْتَ تَهْدِى الْعُمْىَ وَلَوْ كَانُوا لَا يُبْصِرُونَ Hele (kâlp gözleriyle gerçeği) göremiyorlarsa, körleri sen mi doğru yola ileteceksin? Sen âmâları hidâyete kâdir misin? Üstelik basiretleri de yoksa.

Anlama ve kavrama melekesi olmayanlar, manevi hissetme hassası bulunmayanlar, işte bunlardan mahrum olanlar, körler, sağırlar ve dilsizler gibidir. Nitekim Âllâh-û Teâlâ, onlar için bu tâbirleri Kur'an-ı Kerim'de aynen kullanmaktadır.

44- اِنَّ اللّٰهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْـًٔا وَلٰكِنَّ النَّاسَ اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ

Âllâh CelleCelâlûhû bunların cezasını verecek. Zannetmeyiniz, hâşâ Cenâb-ı Hak zulmedecek. Âllâh hâliktır, zulmetmez mülkünde tasarruf eder. İnsanlar nefislerine zulmediyor. İlâhi bir nimet olan ve akıllarını hevâ ve fesatlarına sarf ederek nefislerine zulmediyorlar.

Âllâh CelleCelâlûhû, onların his, anlama ve kavrama meleke-

lerini ellerinden aldığı için değil, onlar iradelerini kötüye kullandıkları için hak yoldan çıkmışlar. Peygamberlerini kabul etmemişler ve cezâya müstehak olmuşlar. Dolayısıyla kendi kendilerine zulmetmişlerdir.

45- وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ كَاَنْ لَمْ يَلْبَثُوٓا اِلَّا سَاعَةً مِنَ النَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللّٰهِ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ Allâh-û Teâlâ, onları bir araya toplayacağı gün (dünyada veya kabirlerinde) geçen zaman içinde, "dünyada ve kabirde birkaç saat kaldık da başımıza ne geliyor" diyecekler. Haşırdaki kaldıkları zaman, onlara uzun gelecek. Dünyada yaşadığı 70-80 sene, birkaç saat yaşamış gibi gelir. كَاَنْ لَمْ يَلْبَثُوٓا اِلَّا سَاعَةً مِنَ النَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ Onlar orada birbirlerini tanıyacaklar, haşırda birbirlerini tanırlar fakat haşrın şiddetinden dolayı tanışıp konuşma imkânı bulamıyorlar. قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللّٰهِ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ Likâyı İlâhi, haşırda huzur-u İlâhide olur da mülâkat, mülâki olur. O mülâkatı inkâr eden yani ahiret gününü inkâr eden hüsrana gidiyor. Elbette hidâyete gelmezler, gerçek hüsrana düşmüşlerdir.

46- وَاِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِى نَعِدُهُمْ اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ اللّٰهُ شَهِيدٌ عَلٰى مَا يَفْعَلُونَ

وَاِمَّا نُرِيَنَّكَ Biz, size göstereceğiz بَعْضَ الَّذِى نَعِدُهُمْ va'dettiğimiz cezâların bir kısmını dünyada sana göstereceğiz, hayatta olmayanları da اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ yahut ondan önce seni tamamen alırız. Her iki takdirde de nihayet onların dönüşü bizedir. Râsûl-û

Ekrem'in hayatı zamanı ile ondan sonra gelip de inkâr etmiş Kur'an'ı, son zamanda. İnkâr ve düşmanlığının hiç farkı yoktur. فَاِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ Sonra kıyamette hepsinin rucûu bize gelir. Ölüm cezâsı kâfi gelmez çünkü ölüm cezâ değildir. ثُمَّ اللّٰهُ شَهِيدٌ عَلٰى مَا يَفْعَلُونَ Sonra Âllâh-û Teâlâ, onların yapmakta olduklarına da şahittir. Herkes yaptıkları üzerine cezâlandırılır.

47- وَلِكُلِّ اُمَّةٍ رَسُولٌ فَاِذَا جَاءَ رَسُولُهُمْ قُضِىَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ

وَلِكُلِّ اُمَّةٍ رَسُولٌ Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem, her ümmet için, her cemâat için, mâzide olan Mûsâ, Îsâ ve Nûh Aleyhisselâm kavmi, hepsinin bir peygamberi vardı. فَاِذَا جَاءَ رَسُولُهُمْ Ne zamanki peygamberleri geldi, قُضِىَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ adaletle aralarında hükmedilirdi وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ve onlara asla zulmedilmezdi. Hak ve hakikatla, Âllâh'ın kitabı ile onların aralarında hüküm ederdi.

48- وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

Yine onlar, peygamberlerine karşı derlerdi. مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ O vaad ki kıyamettir, "Dediğiniz (azap) ne zamandır?" diyorlar. (İstihza ile alay ederek, o kıyamet ne zaman derlerdi.)

49- قُلْ لَا اَمْلِكُ لِنَفْسِى ضَرًّا وَلَا نَفْعًا اِلَّا مَا شَاءَ اللّٰهُ لِكُلِّ اُمَّةٍ اَجَلٌ اِذَا جَاءَ اَجَلُهُمْ فَلَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ

قُلْ Ey Habibim Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem, onlara cevaben de ki. لَا اَمْلِكُ لِنَفْسِى ضَرًّا وَلَا نَفْعًا Ben peygamberim Âllâh'tan, nefsime ne zarara muktedirim ve ne de faydaya kadir de-

ğilim. اِلَّا مَا شَاۤءَ اللّٰهُ Meğerki Âllâh-û Teâlâ dilemiş olsun. لِكُلِّ اُمَّةٍ Her ümmetin takdir edilmiş bir eceli vardır. اَجَلٌ O ecel geldi mi, artık ne bir saat geri kalabilir ve ne de ileri geçebilir. اِذَا جَاۤءَ اَجَلُهُمْ فَلَا يَسْتَاْخِرُوْنَ سَاعَةً وَّلَا يَسْتَقْدِمُوْنَ Ey müşrikler, azabınıza acele etmeyin. Vakti geldiğinde, size o va'dolunan yerine getirilecektir.

50- قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَتٰىكُمْ عَذَابُهٗ بَيَاتًا اَوْ نَهَارًا مَاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُوْنَ

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَتٰىكُمْ عَذَابُهٗ بَيَاتًا اَوْ نَهَارًا Ey Habibim, onlara cevaben de ki; Ey müşrikler ne dersiniz, söyleyin Âllâh'ın azabı size geceleyin gelirse veya gündüzün gelirse (ne yapacaksınız?) مَاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُوْنَ Mücrimler bunun hangisini istical ediyorlar? Suçlular, ondan hangisini istiyorlar? Azab-ı İlâhi geldiğinde, feryad-ı figandan başka elinizden ne gelir? Öyle ise bu fikirden vazgeçiniz de Âllâh'a tevbe ediniz.

51- اَثُمَّ اِذَا مَا وَقَعَ اٰمَنْتُمْ بِهٖ ۭ آٰلْـٰٔنَ وَقَدْ كُنْتُمْ بِهٖ تَسْتَعْجِلُوْنَ

اَثُمَّ اِذَا مَا وَقَعَ اٰمَنْتُمْ بِهٖ ۭ **esûmme**; Hemzeyi istifhamdır. Bu azap geldikten sonra mı imân edeceksiniz? İradeyi İlâhiye şimdi imân ediniz ki hayattasınız, o hal geldikten sonra mı imân edeceksiniz? O zaman imân kabul değil. O zaman آٰلْـٰٔنَ diyecekler, şimdi mi inandınız? وَقَدْ كُنْتُمْ بِهٖ تَسْتَعْجِلُوْنَ Halbûki onu (azabın gelmesini) acele istiyordunuz ve azap da başınıza geldi. Ne yapacaksınız, şimdi mi imân edeceksiniz? O zamanda, size imânın faydası olmaz, denilecek.

52- ثُمَّ قِيْلَ لِلَّذِيْنَ ظَلَمُوْا ذُوْقُوْا عَذَابَ الْخُلْدِ ۚ هَلْ تُجْزَوْنَ اِلَّا بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُوْنَ

ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا Ondan sonra kıyamette, nefislerine zulmedenlere derler ki; ذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ Ebedi olan azabı tadın denilecek. هَلْ تُجْزَوْنَ اِلَّا بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ Bu cefâ, size dünyada kazandığınız küfür ve masiyetler yüzündendir. Onlardan bazıları gelirler, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'e.

53- وَيَسْتَنْبِؤُنَكَ اَحَقٌّ هُوَ قُلْ اِى وَرَبِّى اِنَّهُ لَحَقٌّ وَمَا اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ

وَيَسْتَنْبِؤُنَكَ İstinba gelirlerdi, Râsûl-û Ekrem'e sorarlardı. اَحَقٌّ هُوَ O söylediğin bir gerçek mi, bu hak ve hakikât midir? Bir azap, kıyamet var mıdır yahut sen bizi korkutmak mı istiyorsun şeklinde, istihza, alay sûretiyle soruyor. قُلْ اِى وَرَبِّى **Ne'am** nasıl ki tasdik, **"i"** de tasdiktir. İnsanlar, halkın arasında **"i"** vallah diyorlar, **i-vellâh** oradandır. Âllâh'a kasem ederim demektir. **"i"** evet, tasdik, öyledir demektir. **"i ve-Rabbi"**; vallahın yerine, Rabbi lafz-ı kelimesidir. Evet, öyledir Âllâh'a kasem ederim. اِنَّهُ لَحَقٌّ Kıyamet hak ve hakikattır, gelecektir. وَمَا اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ Siz hâlas olmazsınız azab-ı İlâhiden. Âllâh, aciz değildir sizi azaplandırmaya.

Sonra azabı tafsil ediyor. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem diyor ki, o kadar şedittir ki;

54- وَلَوْ اَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِى الْاَرْضِ لَافْتَدَتْ بِهِ وَاَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَ وَقُضِىَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ

وَلَوْ Eğer اَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ her zulüm eden bir nefis sahibi, her zalimin مَا فِى الْاَرْضِ yeryüzünde bütün mevcudat onun olursa, لَافْتَدَتْ بِهِ fidye olarak verirdi ondan halas olsun. Dünya tamamiyle, mülküyle, esrarıyla, eşyasıyla bir adamın olursa hepsini verir.

Yeter ki bu azaptan kurtulabilsin. O kadar azap şedittir, bütün dünya bir kişinin olsa verir hemen, yeter ki o azabı görmesin. وَاَسَرُّوا النَّدَامَةَ Nedametini, pişmanlığını açıklarlar o azabı gördükleri zaman. لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَ Azabı gördükleri zaman, "keşke biz imân etseydik de bu hale gelmeseydik" derler. وَقُضِىَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ Kıst; adalet mânâsınadır. Onların, mahlûkâtın arasında, o gün Âllâh-û Teâlâ adaletle hükmeder وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ve onlara zulmedilmez. Günahkâr ve zalim olanların, zulmünden bir zerre fazla olmaz. İyilerin de bir zerresi noksan olmaz. Herkes yaptığı amelin mukabilini görür.

55- اَلَآ اِنَّ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اَلَآ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

اَلَآ Âgâh olunuz ki اِنَّ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ göklerde ve yerde ne varsa, bütün mahlûkât, melekler, insanlar ve hayvanat, hepsi Âllâh'ın mahlûkudur. اَلَآ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ Âgâh olunuz ki Cenâb-ı Hakk'ın vaadinde hulf yok. Herhalde ölüm var, herhalde hesap var, herhalde haşir var. وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ Ama insanların çoğu bunu bilmiyor, bilmediği için inkâr ediyor. Onun inkârı, aklının kusurundandır, gaflettendir veya inadındandır.

56- هُوَ يُحْىٖ وَيُمِيتُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

هُوَ يُحْىٖ وَيُمِيتُ Hayat veren Âllâh'tır, öldüren de Âllâh'tır. وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ Sonunda da hepiniz O'na rucûu edeceksiniz.

Bu mevzu böyle olduktan sonra, öyle ise mademki hepsi Âllâh'tandır. Yine;

57- يَـٰٓاَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَٓاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَٓاءٌ لِمَا فِى الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ

يَـٰٓاَيُّهَا النَّاسُ Ey insanlar! Nas kelimesi; nasidendir. Unutan, ey neş'ey-i ülâyı unutan, hakiki vatanını unutan, aslını unutan. قَدْ جَٓاءَتْكُمْ İşte size gelmiş, مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ Rabbinizden bir mev'iza, vaaz-ı nasihat, sizi doğru yola ikaz etmek için. Âllâh'tan size gelmiş bir mev'izayı Rabbaniye'dir, bu Kur'an-ı Azîmüşşan. وَشِفَٓاءٌ لِمَا فِى الصُّدُورِ Kâlpteki üzüntülere de şifadır. Bu Kur'an وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ hidayettir, Mü'minler için dalâletten hidâyettir ve rahmettir Mü'minlere. Kalplerinizdeki (şek ve vehim) hastalığına şifa ve Mü'minler için bir hidâyet ve rahmet gelmiştir.

Tefsir bu âyet-i kerimeye diyor ki; Hem şeriat, hem tarikat, hem de hakikat, üçünü de bir âyette işaret etmektedir. Evvela mev'izadır, diyor. Şeriatla, mev'iza ile zâhir ıslah edilir. Bu Kur'an mev'izadır, zâhirimizi ıslah eder, şeriattır diyor.

Sonra diyor; وَشِفَٓاءٌ لِمَا فِى الصُّدُورِ Kalp için şifadır. Kalbe nasıl şifadır? Kalbi temizletiyor masivayı İlâhi'den, temizletince şifa olur. İşte bu da tarikattır.

Sonra Hûdâ'dır, rahmetten. Hakikat de budur. Şeriat ile tarikat ne içindir? Hakikate varmak içindir. O da hidâyet-i rahmettir diyor.

Bir âyet; şeriat, tarikat ve hakikate delâlet ediyor.

58- قُلْ بِفَضْلِ اللهِ وَبِرَحْمَتِهِۦ فَبِذَٰلِكَ فَلْيَفْرَحُوا۟ هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ

قُلْ بِفَضْلِ اللهِ وَبِرَحْمَتِهِۦ Fazl-ı İlâhi nedir? İslamiyet'tir. İslamiyet'ten büyük bir fazl-ı İlâhi yoktur. Rahmet-i İlâhiye ne-

dir? Kur'an'dır. Burada فَبِذٰلِكَ فَلْيَفْرَحُوا Müslümanlar ferahlasınlar, بِفَضْلِ اللّٰهِ وَبِرَحْمَتِهٖ Allâh'ın fazlı ile rahmet ile. Allâh'ın fazl-ı keremiyle İslamiyet'e nâil olmuşlar, Allâh'ın rahmetine nail olmuşlar, bununla ferahlasınlar. Yani ben bunu yapıyorum demek değildir, o vakit gurur olur. "Elhamdülillah, beni Müslüman yaptı" şeklinde bir Müslüman ferahlasın. Allâh'ın fazlıyla rahmetiyle ferahlasınlar. هُوَ Bu sürur, fazlı, rahmet-i İlâhi ile gelen bu sürur. خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ Dünyanın bütün servetinden daha hayırlıdır.

59- قُلْ اَرَاَيْتُمْ مَّا اَنْزَلَ اللّٰهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ حَرَامًا وَحَلٰلًا قُلْ آٰللّٰهُ اَذِنَ لَكُمْ اَمْ عَلَى اللّٰهِ تَفْتَرُونَ

قُلْ Ey Habibim, onların hatalarını söyle de belki tashih ederler. اَرَاَيْتُمْ Yani **ihbiruni** söyleyiniz. مَّا اَنْزَلَ اللّٰهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ Allâh, size bir kısmet inzal ediyor gönderiyor. Kısmeti halk eden Allâh'tır, kesb elimizden gelse bile, halk eden Allâh'tır. Allâh buğdayı vermezse, yüz defa tarlayı ek buğday nereden gelecek. فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ حَرَامًا وَحَلٰلًا Allâh'ın taksimine razı olmayıp da helâl-i haramı taksim etmek, "bir kısmı putlara aittir, bir kısmı diğerlere aittir" diye, cahileyette böyle yapıyorlardı. Bu nimetleri size kısmet olarak verdim, niye bu helâldir, bu haramdır yapıyorsunuz? قُلْ آٰللّٰهُ اَذِنَ لَكُمْ De ki; Allâh mı size izin verdi? Nerede bu izin? اَمْ عَلَى اللّٰهِ تَفْتَرُونَ Yahutta siz, Allâh'a doğrudan doğruya iftira ediyorsunuz.

60- وَمَا ظَنُّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ

وَمَا ظَنُّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ Ne var zan, Allâh'a

iftira edenlerin zannı, kıyamet gününde halleri ne olur? Zanları nedir, Âllâh-û Teâlâ hakkında? Onlara azaptan başka ne olur? اِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ Âllâh-û Teâlâ'nın fazl-ı keremi insanlara çoktur lakin çoğu bunu bilmez de şükretmezler. Cenâb-ı Hak, sana sevketmiş bir kısmet, onu al, elhamdülillah deyip yiyiniz.

61- وَمَا تَكُونُ فِى شَأْنٍ وَمَا تَتْلُوا مِنْهُ مِنْ قُرْاٰنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ اِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا اِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ ۟ وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِى الْاَرْضِ وَلَا فِى السَّمَآءِ وَلَآ اَصْغَرَ مِنْ ذٰلِكَ وَلَآ اَكْبَرَ اِلَّا فِى كِتَابٍ مُبِينٍ

وَمَا تَكُونُ فِى شَأْنٍ Siz, herhangi bir iş ve halde olup yapsanız, وَمَا تَتْلُوا مِنْهُ مِنْ قُرْاٰنٍ O'nun hakkında Kur'an'dan her ne okusanız, وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ sen ve ümmetin her ne iş ve amel yapsanız, bilâ teşbih hepsi Âllâh-û Teâlâ'nın gözü önündedir. اِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا Biz mutlak yaptığınıza şahid oluyoruz, hepsi gözümüzün önünde. اِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ ۟ Çünkü ne yerde ne de gökte, zerre ağırlığınca bir şey Rabbinden uzak ve gizli kalmaz. وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِى الْاَرْضِ وَلَا فِى السَّمَآءِ Gâyip olmaz, Rabbinin ilminden miskâl-i zerre kadar. Elbette miskale zerre kadar olan amelinizi, Âllâh-û Teâlâ zâyi etmez. وَلَآ اَصْغَرَ مِنْ ذٰلِكَ وَلَآ اَكْبَرَ اِلَّا فِى كِتَابٍ مُبِينٍ Zerreden küçük ve daha büyük bir şey yoktur ki apaçık kitapta, Levh-i Mahfuz'da yazılı sabit ve zâhirdir. Kitab-ı Mübin'de, Âllâh-û Teâlâ'nın ilminde vardır. Nerede olursan ol, hangi işte bulunursan bulun. Bil ki Âllâh-û Teâlâ yanında hazırdır. Zaten en kıymetli ibadette bu-

dur. Bu hal, tam tamamına insanın kalbine yerleşirse, bu vesile ile kendini bütün kötülüklerden korumuş muhâfaza etmiş olur.

اَلَآ اِنَّ اَوْلِيَآءَ اللّٰهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ **62-**

Evliya-Veli. Velinin mânâsı; dost, yardımcı demektir. Bu itibar ile bütün Müslümanlar Âllâh'ın velileridir. Âllâh CelleCelâlûhû, imân edenlerin velisidir yani yardımcısıdır, nâsırıdır. Âllâh, Mü'minleri sever, yardımcıdır. Sevdi mi veli olur. Veli, yardım edici ve sevendir. Âllâh CelleCelâlûhû, sevdiğine azap vermez. Kendi sevdiğine niçin azap versin, madem seviyor azap vermez. Âllâh'ın velilerine, ne korku azap var, ne de hüzün var çünkü Âllâh'ın velisi olmuştur. Mü'minler de Âllâh'ın velisidir, imânında şek şüphe olmayan Âllâh'ın velisidir, onlara cehennem azabı yoktur.

Âllâh'ın dostları, daima Âllâh'ın azabından korkmuştur. Cenâb-ı Hak, iki korkuyu bir adamın kalbine ifâ etmiyor. Hem dünyada Âllâh'tan korksun, hem de ahirette korksun. Öyle ise dünyada korkmuş mu, ahirette korku olmayacaktır. Çünkü korku ve hüznünü dünyada geçirmiştir. Eğer dünyada ahireti düşünmezse, ahiret için mahzun olmazsa, bu dünyada da Âllâh'tan korkmazsa, o kimse veli değildir. Bu halde onun ahirette, hem korku azabı hem de hüznü üzüntüsü vardır.

اَلَآ Agâh olunuz ki اِنَّ اَوْلِيَآءَ اللّٰهِ Âllâh'ın dostlarına, veli kullarına, لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ onlara ne cehennem azabı korkusu, ne de hüzün var ahirette. Çünkü havf korkusunu dünyada geçirmiş, hüzün üzüntüsünü de dünyada geçirmiştir.

اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ **63-**

Veli kimdir? Veli olanlar yüksek dereceli insanlardır. Fakat lisan-ı Kur'an'da Mü'minler veliyyullâhtır. İmânı sağlam oldu mu, Âllâh'ın velisidir. İmânı sağlam olmadı mı, Âllâh'ın düşmanıdır. İman etmiş Âllâh'a, Rasûlûllah'a ve Kur'an'a. وَكَانُوا يَتَّقُونَ İttika edenler, takvaya ermiş olanlar, işte bunlar evliyadır.

64- لَهُمُ الْبُشْرٰى فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِى الْاٰخِرَةِ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللّٰهِ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

لَهُمُ الْبُشْرٰى فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا Onlara müjde var dünya hayatında. Dünya hayatında iken Âllâh müjde veriyor. وَفِى الْاٰخِرَةِ Ahirette de ecr-i ücret, cennet ve nimetleri var. لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللّٰهِ Âllâh'ın kelimeleri, sözlerinde asla değişme yoktur. ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ (O verdiği sözü mutlaka yerine getirir.) İşte, en büyük fevz (saadet) budur.

65- وَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ اِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمِيعًا هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

وَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, onların dedikodularından müteessir olma. اِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمِيعًا Çünkü bütün izzet (ve üstünlük) Âllâh'ındır. هُوَ Âllâh Celle-Celâlûhû, السَّمِيعُ Semi'dir, işitiyor onların sözlerini. الْعَلِيمُ Âlim'dir, onların ahvalini bilir, yaptıkları zulümler üzerine cezâ görürler.

66- اَلَآ اِنَّ لِلّٰهِ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِى الْاَرْضِ وما يَتَّبِعُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ شُرَكَآءَ اِنْ يَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ وَاِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُونَ

اَلَآ اِنَّ لِلّٰهِ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِى الْاَرْضِ Âgâh olunuz yerde ve gökte bütün mahlûkât, nebatat ve cemâdât, hayvanlar, insanlar ve melekler, hepsi Âllâh'ın kulu, malı ve mülküdür. وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِينَ

يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللهِ شُرَكَآءَ Âllâh'ın gayri, şerik ortak diye taptıkları. Âllâh'tan başkasına ibadet edenler de (hakikatte) şerik ittihaz ettikleri şeylere tâbi olmuyorlar. وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللهِ شُرَكَآءَ Onlar kendi küfürlerinde de şek şüphe içindedirler. اِنْ يَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ Onlar ancak bir takım zanlara kapılıp uyuyorlar, çünkü ellerinde hiçbir kayıt delil mevcut değil. وَاِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُونَ Onlar sadece yalan söylüyorlar.

67- هُوَ الَّذِى جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِراً اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ

هُوَ الَّذِى جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ O Âllâh ki geceyi halk etmiş libas elbise gibi, karanlık oluyor da herkes evinde rahat istirahat etsin. لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِراً , وَالنَّهَارَ Gündüzü de çalışmak için halk etti, مُبْصِراً ziyadar aydınlık halk etti. اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ Bu iradeyi İlâhiye'de, geceyi istirahata muvafık uykuyu alsın, uyku bir gıdadır hatta yemekten daha mühim gıdadır. İnsan iki gün yemezse bir şey olmaz fakat yatıp uyumazsa tahammül edemez. Bütün bunlar, Âllâh-û Teâlâ'nın kudretine azametine delil olan, işitip dinleyen insanlar için birçok âyetler vardır.

68- قَالُوا اتَّخَذَ اللهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ هُوَ الْغَنِىُّ لَهُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ اِنْ عِنْدَكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بِهٰذَا اَتَقُولُونَ عَلَى اللهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

قَالُوا اتَّخَذَ اللهُ وَلَدًا Âllâh-û Teâlâ'ya evlât isnat edenler. Çocuk edindi dediler. Yahudi, Üzeyir Aleyhisselâm'ı. Hıristiyan, İsâ Aleyhisselâm'ı isnat ediyor. Müşrikler, melekleri isnat ediyorlar. Evlât isnat etmek, bir eksiklik, bir ihtiyaçtır. Cenâb-ı Hak, bü-

tün bunlardan münezzehtir. Azamet-i İlâhiye'yi gördükleri halde, "Âllâh, çocuk edindi" diyorlar. سُبْحَانَهُ Münehzehdir Âllâh, evlad edinmek ve bütün noksan sıfatlardan. هُوَ الْغَنِيُّ Mutlak gani, zengin olan O'dur. لَهُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ Yerde ve gökte ne varsa hepsi, O'nun mahlûku, abdi ve mülküdür. اِنْ عِنْدَكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بِهٰذَا Ey bunları söyliyen, elinizde bir delil var mıdır? Tabiki herhangi bir delil yoktur. اَتَقُولُونَ عَلَى اللهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ Bilmediğiniz halde, Âllâh-û Teâlâ'ya karşı iftira isnad ediyorsunuz.

69- قُلْ اِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ

Ey Habibim, onlara söyle. Âllâh'a iftira eden, başkalarına yapılan iftira gibi değildir. Felâh bulamaz, azab-ı ebediden kendisini kurtaramaz.

70- مَتَاعٌ فِى الدُّنْيَا ثُمَّ اِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ نُذِيقُهُمُ الْعَذَابَ الشَّدِيدَ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ

مَتَاعٌ فِى الدُّنْيَا ثُمَّ اِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ (Onlar için) dünya menfaatı vardır, dünyada az olan cüz'i bir zevk ve fayda temin ettikten sonra, onların hepsi emrimize rucûu ederler. ثُمَّ نُذِيقُهُمُ الْعَذَابَ الشَّدِيدَ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ Biz Azimüşşan da onların bu küfrüne karşı, onları azab-ı şedit ile azaplandırırız. Bu da yaptığı inkâr küfürden dolayıdır.

O mevzu bitti, Nûh Aleyhisselâm'ın bahsine geçiyor. Nûh Aleyhisselâm'ın ismi Abdülgaffar'dır. Babası Lemek, Müteveşlih, İdris Aleyhisselâm'ın oğludur. (bin lemek, bin müteveşlih, bin idris) Nûh ismi lakabıdır. Nûh, nehva'dan geliyor. Nûh; ah-û figan edici mânâsına geliyor. Nûh Aleyhisselâm bu lakabı sevdiği için, Hâ-

lik-i Kâinat da bu lakabla beyan buyurmuştur. Nûh Aleyhisselâm ile İdris Aleyhisselâm'ın arası 1000 senedir. Nûh Aleyhisselâm'ın ümmeti, ilk helâk olan ümmettir. Küfürleri de şedit olan ümmettir. Nûh Aleyhisselâm, 950 sene kavminin içinde kaldı. Mütemadiyen Ahkâm-ı İlâhiye'yi söyledi, hiç kimseye dinletemedi. Dinlemeyenler, tufan ile helâk oldular. Tufandan sonra da 200 sene daha hayatta kaldı. 40 yaşında nübüvvet verildi, 950 sene tufana kadar imâna davet, tufandan sonra da 200 sene hayat, toplam 1190 sene yaşamış Nûh Aleyhisselâm.

71- وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ نُوحٍ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖ يَا قَوْمِ اِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقَامِى وَتَذْكِيرِى بِاٰيَاتِ اللّٰهِ فَعَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْتُ فَاَجْمِعُوا اَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ اَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوا اِلَىَّ وَلَا تُنْظِرُونِ

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ نُوحٍ Ey Habibim Ekmelerrâsul Sallâllâhû Aleyhivesellem, kavmine Nûh Aleyhisselâm'ın ahvâlini beyan et de belki ibret alırlar. اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖ O zamanlar ki Nûh Aleyhisselâm, kavmine dedi. يَا قَوْمِ Ey kavmim, kendine isnat ediyor. Ya şefkâtinden dolayıdır yahutta Kâbil'in evlâtları olduğu içindir. اِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقَامِى وَتَذْكِيرِى Ey benim kavmim, eğer كَبُرَ zahmet geliyor artıyor. Zahmeti, benim aranızda olmam. مَقَامِى Makamım, benim nübüvvetim ve size olan nasihatlarım size ağır gelirse, وَتَذْكِيرِى benim vaaz-ı nasihatim ağır gelirse, بِاٰيَاتِ اللّٰهِ Âllâh'ın âyetlerini söylemek, sizin aranızda bulunup da size vaaz-ı nasihat ağır gelirse, فَعَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْتُ Ben ancak Âllâh-û Teâlâ'ya tevekkül ederim. فَاَجْمِعُوا اَمْرَكُمْ Siz de ortaklarınızla beraber toplanıp yapacağınızı kararlaştırın, reyinizi bir yere toplayınız. وَشُرَكَاءَكُمْ Yaptığınız ortak şeriklerinizi de beraber getiriniz. ثُمَّ لَا يَكُنْ اَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً

Sonra benim aleyhimde bu toplanmanız da gizli olmasın, aşikâre olsun herkes iştirak etsin. غُمَّةً Setreten yani mesturen gizli, mestur olmasın. Hepiniz ittifak ediniz birlikte, putlarınız da olduğu halde bana karşı geliniz. ثُمَّ اقْضُوا اِلَيَّ Ondan sonra düşündüğünüzü bana karşı yerine getiriniz. وَلَا تُنْظِرُونِ Hiçbir ihmal de yapmayınız, tehir de etmeyiniz, görelim bana bir şey yapabilecek misiniz? Çünkü ben Âllâh'ın himayesindeyim, diyor.

72- فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَمَا سَاَلْتُكُمْ مِنْ اَجْرٍ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ

فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ Eğer siz i'raz ederseniz, Âllâh'ın zikrinden imân etmeyip küfre devam ederseniz. فَمَا سَاَلْتُكُمْ مِنْ اَجْرٍ Ben bu vaaz-ı nasihatten dolayı sizden bir ecr-i ücret istemiyorum. (Onun için, Kur'an üzerine ücret almayın diyor.) اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ Benim ecr-i ücretim, Âllâh'tan başkasına ait değildir. Âllâh CelleCelâlûhû, onun mukabilini bana ihsan etmiştir. وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ Ben emrolundum, Âllâh tarafından ki Müslimlerden, imân edenlerden, muti olanlardan olayım. O'ndan başkasından hiçbir şey beklemiyen Müslümanlardan olmakla emrolundum.

73- فَكَذَّبُوهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَجَعَلْنَاهُمْ خَلَائِفَ وَاَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ

فَكَذَّبُوهُ Onlar, buna rağmen Nûh Aleyhisselâm'ı tekziplerinde yine ısrar ettiler. Hâlik-i Kâinat buyuruyor ki; فَنَجَّيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ Biz de hem onu, hem de gemide onunla beraber bulunanları kurtardık. (Hâlik-i Kâinat'ın emri üzerine, Nûh Aleyhisselâm

gemiyi üç katlı yapmış oldu. Gemi abanoz ağacından yapılmış idi, abanoz ağacı çürümeyen bir ağaç idi. 124.000 tahtadan ibaret olup her tahtanın üzerinde bir peygamberin ismi yazılı imiş. Münkirler istihza ile "şimdiye kadar peygamber idi, şimdi ise neccar oldu" diyorlardı. Ne zamanki son tahtada Râsûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'in ismi çıktı, Cebrail Aleyhisselâm tamamlandığını haber verdi. Gemi tekemmül edince, hayvanlardan birer çiftini alt kata aldı. İnsanlar, imân edenler 84 kişiyi orta kata, kuşları da üst kata aldı. وَجَعَلْنَاهُمْ خَلَآئِفَ Biz, onları yeryüzünde halef yaptık. Nûh Aleyhisselâm ikinci ebülbeşerdir. وَاَغْرَقْنَا الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا Âyât-ı beyyinatı tekzip edenleri tufanda gark ettik. فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِيْنَ Bak ki peygamberin inzarından sonra imâna gelmeyenlerin akıbeti nice oldu?

74- ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهٖ رُسُلًا اِلٰى قَوْمِهِمْ فَجَآؤُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ فَمَا كَانُوْا لِيُؤْمِنُوْا بِمَا كَذَّبُوْا بِهٖ مِنْ قَبْلُ كَذٰلِكَ نَطْبَعُ عَلٰى قُلُوْبِ الْمُعْتَدِيْنَ

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهٖ رُسُلًا Sonra buyuruyor Cenâb-ı Hak. Biz Azimüşşan gönderdik Nûh Aleyhisselâm'dan sonra, gönderdik birçok peygamberler. اِلٰى قَوْمِهِمْ Onların her birini kavmine gönderdik. فَجَآؤُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ Onlar da kavl-i mücerretle değil, mucizelerle vazıh, açık net mucizelerle kavmine geldiler. Fakat فَمَا كَانُوْا لِيُؤْمِنُوْا evvelce Hak'kı tekzibe i'tiyadları yüzünden, bir türlü imân etmediler. بِمَا كَذَّبُوْا بِهٖ مِنْ قَبْلُ Önceden tekzip edip yalanladıkları için, çoğu onların yolunu takip ettiler, imân edenler az oldu. كَذٰلِكَ نَطْبَعُ عَلٰى قُلُوْبِ الْمُعْتَدِيْنَ Hudud-u İlâhiyi tecavüz edenlerin kâlplerini

böyle mühürlüyoruz, onlar imân etmiyorlar, azab-ı ebediye giriftar olsunlar.

75- ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسٰى وَهٰرُونَ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهٖ بِاٰيَاتِنَا فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ

ثُمَّ بَعَثْنَا Onlardan sonra da gönderdik. مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسٰى وَهٰرُونَ Mucizelerle Mûsâ ve Hârûn Aleyhisselâm'ı gönderdik. اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهٖ Mûsâ ve Hârûn Aleyhisselâm'ı gönderdik Firavun'a, mele, milyan, cemâat; mele: dolmuş, demektir. Yani Firavun'un cemâatı, Firavun'un etraf-ı meclisi. Her zaman da iş, güç, kuvvet meclistedir. Firavun ve cemâatına Ahkâm-ı İlâhiye tebliğ edilir, onlar imân ettikten sonra halk da onların arkasından gider. بِاٰيَاتِنَا Dokuz âyet ile. Mûsâ Aleyhisselâm'ın dokuz mucizesi vardı. O zaman insanlarının akılları pek tekemmül etmediği için, gözün gördüğü, gözle görülen mucizeler fazla olurdu. Zaman-ı Saadet ki Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'in zamanında, insanların aklı daha ziyade mükemmel olduğundan, aklın kabul ettiği mucizeler daha fazla idi. Mûsâ Aleyhisselâm'ın mucizelerinden

1) Âsâ, yılan olurdu, onların binlerce âsâsını yuttuğu halde hiç genişlemedi.

2) Yed-i beyzâ, Elini koltuğu altından çıkardığı zaman, öyle şua hâsıl oluyordu ki Güneş'ten daha ziyade gözleri kamaştırırdı.

3) Mûsâ Aleyhisselâm'a isyan ettiler, Mısır'da bir kaht hâsıl oldu.

4) Tufan, herkesin evinde su kaynamaya başladı.

5) **Vel cerâde**, çekirge

6) **Vel kummele** Bitler hâsıl oldu. Kımıl hâsıl oldu.

7) **Ve ed dafadia**, Kurbağalar hâsıl oldu.

8) **Veddemme**, kan hâsıl oldu.

9) Toprak, Karûn'u toprağın içine alıp yutması,

bunların hepsi Mûsâ Aleyhisselâm'ın mucizeleridir. Zâhiri olan, gözün gördüğü mucizeleri. فَاسْتَكْبَرُوا Gördükleri halde imândan tekebbür ettiler, inat ettiler, küfr-ü inadi olduktan sonra, kibir olduktan sonra Mûsâ Aleyhisselâm'ın dokuz mucizesi ne tesir edecek. وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ Onlar mücrim, cürüm i'tiyadları idi, küfür i'tiyadları idi, imân etmediler. İmanı, kibirlerine yediremediler. Esasen mücrim bir kavimdiler.

76- فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا اِنَّ هٰذَا لَسِحْرٌ مُبِينٌ

فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا Ne zamanki hak ve hakikat geldi. Mûsâ Aleyhisselâm dokuz mucize ile geldiği zaman, nezdimizden yani onu biz gönderdik. قَالُوا اِنَّ هٰذَا لَسِحْرٌ مُبِينٌ Mûsâ Aleyhisselâm'ın mucizelerine, "bu apaçık bir sihirdir" dediler. Mübin; zâhir beyyin, zâhir olan bir sihirdir, dediler.

77- قَالَ مُوسٰٓى اَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَكُمْ اَسِحْرٌ هٰذَا وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُونَ

قَالَ مُوسٰٓى اَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَكُمْ Mûsâ Aleyhisselâm, onlara dedi cevaben. "Siz hak olana sihir mi diyorsunuz? Size, Âllâh'tan hak ve hakikat bir mucize geldi, siz buna sihir mi diyorsunuz? اَسِحْرٌ هٰذَا Sihir böyle mi olur? وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُونَ Sihirbazlar iflah olmazlar, halbûki ben peygamberim."

78- قَالُوٓا اَجِئْتَنَا لِتَلْفِتَنَا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَآءَنَا وَتَكُونَ لَكُمَا الْكِبْرِيَآءُ فِى الْاَرْضِ ۖ وَمَا نَحْنُ لَكُمَا بِمُؤْمِنِينَ

قَالُوٓا اَجِئْتَنَا لِتَلْفِتَنَا Onlar dediler ki; "Sen geldin de bizi çevirmeye, عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَآءَنَا bizi babalarımızın yaptığı, ibadet ettiği mâbudattan yüzümüzü çevirmeye mi geldin? وَتَكُونَ لَكُمَا الْكِبْرِيَآءُ فِى الْاَرْضِ Ululuk, sizin ikinizin olsun diye mi bize geldin? Memleketi elimizden almak için mi geldin?" diyerek işi siyasete çeviriyorlar. Mûsâ Aleyhisselâm, onları dine imâna davet ediyor. Onlar ise işi siyasete çeviriyorlar. Mülk sizin olsun diye mi geldiniz? diyorlar. وَمَا نَحْنُ لَكُمَا بِمُؤْمِنِينَ "Halbûki biz, size inanacak değiliz."

79- وَقَالَ فِرْعَوْنُ ائْتُونِى بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ

Firavun dedi ki; "Bu sihirdir, memleketimizde de sâhirler çoktur. Sâhirleri toplayınız da Mûsâ Aleyhisselâm sâhirlerle mücadele etsin."

Mûsâ Aleyhisselâm ile kardeşi Hârûn Aleyhisselâm, Firavun'un sarayına girdiler. Kapıya geldiler, "biz Firavun'u göreceğiz" dediler. Firavun kapıya gelenleri men etmezdi. Doğrudan doğruya Mûsâ Aleyhisselâm diyor ki; "Ben Âllâh'tan gönderilmiş bir peygamberim, bu da benim kardeşimdir. Cenâb-ı Hakk'ın emri vardır. Âllâh'a imân ederseniz, Cenâb-ı Hak sana dört büyük nimet ihsan edecek. 1) Bu saltanat sana kalacaktır daimi, ölünceye kadar. 2) Ölünceye kadar hastalık görmiyeceksin 3) İhtiyar olmayacaksın 4) Aile ile beraber olursun, erkeklik sıfatın sana iade edilecek" diyor. Firavun, bunları duyunca hoşuna gitti. Mûsâ Aleyhisselâm'a, "biraz sabret de eve gidip geleyim" dedi. Gidince, Asiye Radıyâllâhû Anhâ'ya söyler. Asiye Radıyâllâhû Anhâ da "neden, hemen kabul

edip imân etseydin, bundan büyük bir nimet mi olur sana" diyor. Bunu duyunca Firavun, "hükümdar için vezirin reyi lazım, Hâmân'ı görüp reyini alayım" diyor. Asiye Radıyâllâhû Anhâ, "Hâmân'ı ne yapacaksın, bu nimet kapına gelmiş hemen imân et" diye çok yalvarıyor fakat fayda olmuyor ve gidiyor veziri Hâmân'a. Onunla istişare ediyor, Hâmân da diyor. "Sen evvela benim başımı gövdemden ayır, benim gözüm görmesin. Şimdiye kadar herkes seni Âllâh tanırdı, şimdi ise sen cemâatından birisine köle olacaksın. Sen evvela beni öldür de benim gözüm bunu görmesin" diyerek harekete getirdi ve Firavun bu nimetten geri kaldı.

Mûsâ Aleyhisselâm, Âllâh'ın emri olduğu için imânı tebliğ ediyordu fakat kalbi Firavun'un imân etmesini istemiyordu.

Firavun, Mûsâ Aleyhisselâm'ın imân teklifini kabul etmeyince, Mûsâ Aleyhisselâm âsâyı bırakıyor ortaya. Âsâ orada büyük bir ejderha olur, harekete başlayınca adeta saray harekete başlıyor. Firavun kaçıyor ve yalvarıyor ve diyor. "Ya Mûsâ, sen bunca nimetler içinde saray da büyüdün, bunları hatırlamıyor musun?" Mûsâ Aleyhisselâm da "evet hatırlıyorum fakat sen imân etmiyorsun ne yapayım." Firavun da Mûsâ Aleyhisselâm'dan "bana mühlet ver" diyor. Her sene Nevruz'da yapılan onların bayram gününe kadar, "ben de sahirleri toplayayım, herkes görsün senin halini." Mûsâ Aleyhisselâm'ın da o zamanda kalbine İlham-ı İlâhi vâkî olur, izin verip "olur" diyor.

Sihir ilminde usta olan sâhirlerin, bütün memleketin her tarafından toplanması için Firavun emir verir.

80- فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالَ لَهُمْ مُوسَىٰ أَلْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ

فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ Gün tayin ettiler, her taraftan sahirler toplan-

maya başladılar. Her taraftan sahirler gelmeye başlamış. Hemedan da iki sahir meşhur varmış, onların gelmesi için de haber gönderilmiş. Bu iki sahirin babası da sihirbaz imiş. Onların da âdeti bir yere gidecekleri zaman üç gün oruç tutarlar, babasının kabrine giderler, orada bir süre tevakkuf ederler. Babasından bir hal zuhur ediyormuş, ya müspet ya da menfi olduğuna dair, müracaat ettikleri husus için bir cevap alıyorlarmış. Üç gün oruçtan sonra babası ile görüşmüşler rüyada. Babalarından aldıkları cevap; "Eğer o kişi, Âllâh'tan gönderilmiş ise bütün dünya Firavun olsa kimse baş edemez, ona hemen itaat ediniz. Eğer Âllâh'tan değilse, siz sihrin envâını bilirsiniz, karşılayın galip olursunuz" bu nasihatı alıp gelirler. Mısır'a geldikleri zaman görürler ki sahirlerin yerleri hazırlanmış, daha günü de var. Onlar iki kardeş, Mûsâ Aleyhisselâm'ın yerini ararlar ve bir ağacın altında uzanmış yatıyor, âsâyı da ağacın kenarına asmış. Sihir sahibi yatar uykuda ise sihir aleti müessir olmadığını biliyorlar. İyi, tam fırsat deyip âsâyı almak üzere elini uzattığında, âsâ, büyük bir ejderha olur ortaya çıkar ve Mûsâ Aleyhisselâm uyanıp kalkar. Kalktığı zaman âsâsını alır ve onları yanına çağırır. Ahvali anlarlar, her ikisi de imân ederler. Mûsâ Aleyhisselâm, onlara "siz hiçbir şeyi izhar etmeyin, yerinize gidin. Sahirlerle beraber, o gün belirlenen yere gelin" diyor. Tefsirlerin verdiği izahata göre, 80.000 sahir toplanmıştır. 80.000'nin de cıvalı ipleri ve âsâları varmış. Güneşin karşısında, yerde sıcaktan hepsi hareket ediyor. Mûsâ Aleyhisselâm da onlardan sonra âsâyı yere bırakıyor. Kudret-i İlâhiye ile 80.000 âsâ ile ipleri yuttuğu halde, Mûsâ Aleyhisselâm'ın âsâsında hiçbir genişleme olmamış.

Hâlik-i Kâinat, bu mucizeyi Rasûl-û Ekrem'e bildirmesinin hikmetinden biri budur ki; Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem, kavminin imân etmediğine müteessir olma. Bak ki zahir olan bu kuvvetli mucizeye karşı bile, çoğu kavminden imân etmediler. Ancak az kişiler imân etti. قَالَ لَهُمْ مُوسٰٓى اَلْقُوا مَٓا اَنْتُمْ مُلْقُونَ Sihirbazlar geldiği zaman Mûsâ Aleyhisselâm, onlara "ortaya atacaklarınızı atın" dedi.

81- فَلَمَّٓا اَلْقَوْا قَالَ مُوسٰى مَا جِئْتُمْ بِهِ السِّحْرُ اِنَّ اللّٰهَ سَيُبْطِلُهٗ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُصْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ

Vaktaki sihirbazlar (âsâ ve iplerini) attılar. Mûsâ Aleyhisselâm, onlara; "Sizin bu yaptığınız şey sihirdir. Âllâh-û Teâlâ, onu iptal edecektir. Âllâh-û Teâlâ, müfsitlerin ameline salâh vermez" dedi.

82- وَيُحِقُّ اللّٰهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهٖ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ

Mücrimler hoşlanmasalar da Âllâh-û Teâlâ, (hüküm ve kazasıyla Mûsâ Aleyhisselâm'a va'dettiği) sözleriyle gerçeği açığa çıkaracaktır.

83- فَمَٓا اٰمَنَ لِمُوسٰٓى اِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِنْ قَوْمِهٖ عَلٰى خَوْفٍ مِنْ فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهِمْ اَنْ يَفْتِنَهُمْ وَاِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِى الْاَرْضِ وَاِنَّهٗ لَمِنَ الْمُسْرِفِينَ

فَمَٓا اٰمَنَ لِمُوسٰٓى اِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِنْ قَوْمِهٖ Firavun, Mûsâ Aleyhisselâm'ın sahirler karşısında bu muazzam mucizeyi gördükten sonra, اِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِنْ قَوْمِهٖ Firavun ve kavminin ileri gelenlerinin ezâ ve azap etmeleri korkusuyla, kavminin bazı gençlerinden başka imân eden

olmadı. Bunlar; Firavun'un veznedarı idi, Firavun'un başını tarayan Mâşıtası idi, **(müminün münadi firavn aracil müminün meali firavneke)** bahsediyor bu idi, bir de Asiye Radıyâllâhû Anhâ idi.

Bazılarına göre bunlar, Firavun hanedanından yetmiş kişi idiler. Babaları Kıbti, anaları Ben-i İsrail'dendi.

Neden imân etmediler? عَلٰى خَوْفٍ مِنْ فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهِمْ اَنْ يَفْتِنَهُمْ Fir'avnın ve Fir'avnın cemâatının korkusundan, "onları fitnelendirecekler ve öldürecekler" diye. Çünkü وَاِنَّ فِرْعَوْنَ nasıl korkmasınlar, Firavun'un eli altında bu mazlum insanlar! لَعَالٍ فِى الْاَرْضِ Mütekebbir, salib, kâhir, zorba bir insan idi yeryüzünde, haddi aşanlardandı, وَاِنَّهُ لَمِنَ الْمُسْرِفِينَ hadd-i tecavüz etmiş bir zalim idi. **"ene rabbikûmûl e'lâ"** diyordu.

84- وَقَالَ مُوسٰى يَا قَوْمِ اِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوٓا اِنْ كُنْتُمْ مُسْلِمِينَ

وَقَالَ مُوسٰى Mûsâ Aleyhisselâm, kavmine dedi. Mucizeyi gördünüz içinizde, imânınız da vardır. يَا قَوْمِ اِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ Eğer hakiki, gerçekten imân ettiniz ise ey kavmim, Âllâh-û Teâlâ rakib, hasiptir, murakabe eder, kâfidir bir insana. فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوا Âllâh-û Teâlâ'ya tevekkül ediniz, Fir'avndan bu kadar korkmayınız. Hem imân ettim der hem de tevekkül etmez, bu doğru olmuyor. اِنْ كُنْتُمْ مُسْلِمِينَ İhlas ile teslim olmuş Müslümanlarsanız, artık O'na itimat tevekkül ediniz.

85- فَقَالُوا عَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

فَقَالُوا عَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْنَا Onlar, Mûsâ Aleyhisselâm'a cevaben de-

diler. Biz duyduk dinledik senin sözünü dedi sahirler. Biz, Âllâh-û Teâlâ'ya tevekkül ettik, imân ettik. Ondan sonra da duâ ettiler, dediler. رَبَّنَا "Ey bizi lütf-û keremiyle yetiştiren Âllâh! لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ Bizi, o zâlimler topluluğuna bir fitne (konusu) yapma" dediler. Evvela tevekkülü söyleyip sonra duâ ettiler. İşâri mânâ budur ki; Âllâh-û Teâlâ'dan duâ etmek isteyen insanlar, evvela Âllâh'a tam bir tevekkülü olmalı ki sonra duâ etsinler.

86- وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ

"Ya Rabbi, bizi hâlâs et, rahmetinle, rahmetin vâsi'dir. O kâfir kavmin (kast ve hilesinden) bizi kurtar" dediler. Böyle duâ ettikten sonra duâları kabul oldu.

87- وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ وَأَخِيهِ أَنْ تَبَوَّآ لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوتًا وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ

وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ وَأَخِيهِ أَنْ تَبَوَّآ لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوتًا Tefsirin bildirdiğine göre; o tarihe kadar Ben-i İsrailliler, itimat etmediği için hiçbir kimse kendine sağlam bir ev yapmış değildi. Göçebe gibi orada dururlardı. Çünkü Firavun zulmün envâ'ını yapıyordu. Bundan sonra Firavun, Ben-i İsraillilere mütareke gibi "kendinize ev yapın" diyordu.

Biz Azimüşşan, bize şikâyet, talep, duâda bulunduktan sonra, biz de vahyettik, Mûsâ ve kardeşi Hârûn Aleyhisselâm'a. Mısır'da kavminiz için barınacak evler hazırlayın. (Siz ikiniz ve kavminiz,) o evlerinizi namazgâh yapın ve namaz kılın. وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً Evlerinizi namaz kılınacak yerler yapın, (kıble yapınız." Kıble mahalli,

rucû ilâllâhi. Kıble, Âllâh'a teveccüh edecek bir yerdir.) Ve o evlerde Âllâh'a ibadet ediniz. وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ Namazlarınızı ikâme ediniz, o zamanki emir üzerine. وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ Ondan sonra Mü'minleri, yardım, zafer ile tebşir ediniz ki Cenâb-ı Hak, Mü'minlere yardımcıdır ve Mü'minlerin düşmanı olan Fir'avnı da kahredecektir. Bu Vahy-i İlâhi, Mûsâ Aleyhisselâm'a böyle zuhur etti.

88- وَقَالَ مُوسٰى رَبَّنَآ اِنَّكَ اٰتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَاَهُ زِينَةً وَاَمْوَالًا فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۙ رَبَّنَا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَ ۚ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلٰٓى اَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَلِيمَ

وَقَالَ مُوسٰى رَبَّنَآ اِنَّكَ اٰتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَاَهُ زِينَةً وَاَمْوَالًا Mûsâ Aleyhisselâm dedi. Ya Rabbi, bunların sebeb-i tuğyanı, mal-ı servettir. Ey Rabbimiz, sen Fir'avne ve kavminin ileri gelenlerine, dünya hayatında zinet, debdebe ve servet verdin. Dünya hayatında o maldır, onları yoldan çıkarıyor. فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۙ رَبَّنَا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَ ۚ Ey Rabbimiz, (onlara bu nimetleri,) insanları senin yolundan saptırmaları için mi (verdin?) رَبَّنَا اطْمِسْ عَلٰٓى اَمْوَالِهِمْ Ya Rabbi, onların servetlerini mahvet, helâk et, وَاشْدُدْ عَلٰى قُلُوبِهِمْ kâlplerine de bir sıkıntı ver. Niçin bu duâyı yaptı? Mûsâ Aleyhisselâm biliyordu ki artık bunlar küfür üzerine gidecekler. Mûsâ Aleyhisselâm, Fir'avn'ı davet ederdi ama bilirdi ki Fir'avn imân etmeyecek. Lâkin emre istinaden davet ederdi. فَلَا يُؤْمِنُوا حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَلِيمَ Azab-ı elimi görmeden onlar imân etmezler. Onlar mallarına, güç ve kuvvetine mağrurdurlar. Mal ve servetini ellerinden al, kâlplerine de fazla bir sıkıntı ver, onlar çünkü imân etmezler.

Mûsâ Aleyhisselâm üçüncü derecede, Ulûl Azim bir peygamberdir. İbrahim Aleyhisselâmdan sonra Mûsâ Aleyhisselâm geliyor.

89- قَالَ قَدْ أُجِيبَتْ دَعْوَتُكُمَا فَاسْتَقِيمَا وَلَا تَتَّبِعَانِّ سَبِيلَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

قَالَ قَدْ أُجِيبَتْ دَعْوَتُكُمَا Âllâh-û Teâlâ buyurdu. İkinizin de duâsı kabul olundu. Rivâyet edildiğine göre; Mûsâ Aleyhisselâm duâ etmiş, Hârûn Aleyhisselâm da "âmin" demişti. Âmin diyen, aynen duâ eden gibidir, âyetten böyle anlaşılıyor. Mesela Kur'an'ı okuyan dinleyen, dersi okuyan dinleyen, sevap müşterektir. Duâyı yapan, duâya âmin diyen müşterektir. Mûsâ ile Hârûn Aleyhisselâm ikisi duâ etmedi, Mûsâ Aleyhisselâm duâ etti, Hârûn Aleyhisselâm âmin dedi. Demek ki âmin diyen de aynen duâ eden gibidir. فَاسْتَقِيمَا Azap gelinceye kadar vazifenize devam ediniz, وَلَا تَتَّبِعَانِّ سَبِيلَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ Âllâh-û Teâlâ'yı tanımayanların yoluna tâbi olmayınız yani onlara hiç ihtimam etmeyiniz.

90- وَجَاوَزْنَا بِبَنِى إِسْرَآءِيلَ الْبَحْرَ فَاَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْيًا وَعَدْوًا ۟ حَتّٰٓى إِذَآ اَدْرَكَهُ الْغَرَقُ ۙ قَالَ اٰمَنْتُ اَنَّهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا الَّذِى اٰمَنَتْ بِهٖ بَنُٓوا إِسْرَآءِيلَ وَاَنَا۠ مِنَ الْمُسْلِمِينَ

وَجَاوَزْنَا بِبَنِى إِسْرَآءِيلَ الْبَحْرَ Ondan sonra Hâlik-i Kâinat'ın iradesi tabii yerine gelecektir. Fakat her birisi zaman ile bağlıdır. Cenâb-ı Hak, Mûsâ Aleyhisselâm'a diyor ki duânız kabul oldu fakat derhal değil. Müslüman da "ben duâ ediyorum da hâlâ Âllâh'tan duâm kabul olmadı" diye meyûs olmasın. Çünkü Âllâh, zaman dâhilinde değildir. Kabul eder, istediği zamanda, zaman bize

göredir. Rivâyete göre, Mûsâ Aleyhisselâm'ın bu duâsı ile icabeti arasında kırk yıl geçmiş. Onların tuğyanları devam ediyordu. Mûsâ Aleyhisselâm'ın etbaları, onları Mûsâ Aleyhisselâm'a şikâyet ettiler, zaman da geldi. Mûsâ Aleyhisselâm da "hazır olunuz da hicret edelim" dedi. Hicrete hazır oldular. Süveyş denizine doğru, âyette "deniz" diyor sarahat yok, tefsirde "Süveyş denizi" diyor. Fir'avn haber aldı, büyük bir kuvvet ile onları takip etmeye başladı. Takip edince, Mûsâ Aleyhisselâm ve etbalarına yakın oldu ve dediler. "Önümüzde deniz, arkamızda Fir'avnın kuvveti, ne olur halimiz?" O vakit Mûsâ Aleyhisselâm dedi. "Âllâh CelleCelâlûhû'nun va'dında huluf yoktur. Bize va'detmiştir, düşmanımızı kahreder. Kudret-i İlâhiye ile deniz açıldı, on iki yol olarak. Yâkûp Aleyhisselâm'ın on iki oğlu vardı, her birisi bir kabile olmuşlardı. On iki kabile mensupları, deniz açılınca denize girerler, arkalarından da Fir'avn ve beraberindekiler. Fir'avn zeki feylesof olduğundan, arkalarını takip etmek istemedi. Fir'avn erkek bir ata binmiş idi, Cibril'i Emin de dişi bir ata binmiş olup Fir'avnın önünden gidiyor. Fir'avn atını geri çekmek için ne kadar uğraştı ise muvaffak olamadı ve Fir'avn ile beraberindekiler denize girdiler. Mûsâ Aleyhisselâm ve etbası, deniz yatağından karşı tarafa çıktılar. Fir'avn ve askeri denizin ortasına geldiler.

فَاَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْيًا وَعَدْوًا ۭ حَتّٰٓى اِذَآ اَدْرَكَهُ الْغَرَقُ Fir'avn ve askerleri, zulüm ve taarruz etmek için arkalarına düştü. Nihayet deniz suları iki taraflı kapanmaya başlayınca, onlar boğulma haline gelince قَالَ اٰمَنْتُ اَنَّهٗ لَآ اِلٰهَ اِلَّا الَّذِيْٓ اٰمَنَتْ بِهٖ بَنُوْٓا اِسْرَاۗءِيْلَ وَاَنَا مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ Fir'avn, "İsrailoğullarının imân ettiğinden gayrı bir

ilâh olmadığına inandım. Ben de Müslümanlardanım" dedi. Fakat bu imân değil, imân-ı yeis idi. Yeis imânı, kabul değildir. Onun içindir ki bir insan, maazallâh tam sekerat zamanında küfür kelimesi ile giderse kâfir olur. Fakat imân eder Müslüman olursa, imânın kıymeti olmuyor. Çünkü gideceği yeri, gözü ile görüyor. İman olması için; gayba imân, görmeden önce imân etmesi lazım geliyor. Fir'avn, gideceği cehennemi gözleri ile gördüğü için imân etti ve makbul-û İlâhi olmadı.

91- آٰلْـٰٔنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ

آٰلْـٰٔنَ وَقَدْ عَصَيْتَ Hemzeyi istifamdır. Şimdi mi imân ediyorsun? İmân zamanı dünyada, hayatta ikendi. Halbûki bundan önce (ömrün boyunca) isyan etmiştin, قَبْلُ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ ifsad edenlerden idin, şimdi imân ediyorsun ve imânın şayan-ı kabul değildir.

92- فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلْفَكَ اٰيَةً وَاِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ عَنْ اٰيَاتِنَا لَغَافِلُونَ

فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ Seni bugün denizden çıkarırız vücudunla. (Rivâyet edildiğine göre, İsrailoğulları evvela Fir'avnın helâkına inanmamışlar, gemilere binip arkamızdan geliyor diye korku ve telaşa düşmüşlerdi. Hak Teâlâ, cesedini yüksek bir yere bıraktı. Nihayet İsrailoğulları, Fir'avnı cansız görünce müteselli olmuşlar, sevinmişlerdi.) لِتَكُونَ لِمَنْ خَلْفَكَ اٰيَةً Senden sonra geleceklere ibret olman için, bugün senin bedenini (cansız olarak) kurtarıp (sahilde) bir tepeye atacağız. وَاِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ عَنْ اٰيَاتِنَا لَغَافِلُونَ İşte insanlardan bir çoğu, hakikaten âyetlerimizden gafildirler.

İman nasıl olacak? Akıl yolu ile değil de peygambere imân yolu ile olunca imân oluyor. Fir'avn ne yaptı, doğrudan doğruya Âllâh'a müracaat etti, peygamberi olan Mûsâ Aleyhisselâm'ı imânının içine dâhil etmedi. Sonra Fir'avn, başına musibet geldiğinde "imân ettim" derdi. Musibet zail olunca, yine küfür zulmüne başlardı. Bunu da öyle zannetti. Fir'avn ve askerleri denizde gark olunca, yalnız Fir'avnın cesedi kenara çıkmış, askerlerinin hiçbiri kenara çıkmamıştır. Çünkü Fir'avnın ulûhiyetine itikat edenler görsün diye.

93- وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَنِىٓ اِسْرَٰٓءِيلَ مُبَوَّاَ صِدْقٍ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِۚ فَمَا اخْتَلَفُوا حَتّٰى جَاءَهُمُ الْعِلْمُۜ اِنَّ رَبَّكَ يَقْضِى بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَنِىٓ اِسْرَٰٓءِيلَ مُبَوَّاَ صِدْقٍ Biz Azimüşşan, İsrailoğullarını (Şam ve Mısır gibi) cidden güzel bir yere yerleştirdik. وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِۚ Onlara temiz nimetlerden rızıklar verdik. فَمَا اخْتَلَفُوا حَتّٰى جَاءَهُمُ الْعِلْمُۜ Kendilerine ilim gelinceye kadar ihtilaf etmediler. Tefsirin verdiği birinci mânâ; Kur'an-ı Kerim gelinceye kadar ihtilaf etmediler. Geldikten sonra, inkârdan sonra ihtilaf ettiler. İkinci mânâ; Tevrat gelinceye kadar ihtilaf etmediler. Tevrat geldikten sonra on iki fırka oldular, birbirine düştüler. اِنَّ رَبَّكَ يَقْضِى بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ Senin Rabbin, ey Habibim, onların arasında hükmünü kaza eder. Hakim-i Hak'tır Âllâh, nasıl yapar. Mü'minleri cennete, kâfirleri cehenneme gönderir. فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ Onların ihtilaf ettiği umur-u diniyede, hakla bâtıl arasını fasledecektir, hükmedecektir.

فَاِنْ كُنْتَ فِى شَكٍّ مِمَّآ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ فَسْـَٔلِ الَّذِيْنَ يَقْرَؤُنَ الْكِتَابَ مِنْ **-94**
قَبْلِكَ لَقَدْ جَآءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِيْنَ

فَاِنْ كُنْتَ فِى شَكٍّ مِمَّآ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ Sual ilmin yarısıdır. Bir insan sual sormaktan çekinirse, ilmi tam elde edemez. Kalbine bir tereddüt geldi mi sual etmeli, sualden geri kalmamalıdır. Bize bunu talim etmek için Hâlik-i Kâinat, Habibine emrediyor. Eğer ki hitab Râsûl-û Ekrem'edir fakat murad ümmettir. Buyuruyor ki; İnzal ettiğimiz kitap Kur'an-ı Azimüşşan'da veyahut ayât-ı beyyinatta şek şüpheniz olursa, فَسْـَٔلِ الَّذِيْنَ يَقْرَؤُنَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ senden önceki kitapları okuyanlardan da sorunuz(Müminlerden). لَقَدْ جَآءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ Hak ve hakikat olarak Rabbinden gelmiş. فَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِيْنَ Hiç kimse şek ve şüphe etmesin, bu kelâm Âllâh-û Teâlâ'nın hak kelâmıdır. Tevrat, İncil ve Zebur'da da böyle emretmiştir.

وَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ فَتَكُوْنَ مِنَ الْخَاسِرِيْنَ **-95**

وَلَا تَكُوْنَنَّ Olmayınız, مِنَ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ ayât-ı beyyinatı tekzip edenlerden olmayınız. Âllâh-û Teâlâ'nın kemâl-i kudretine, metânetine, ilmine, hikmetine delâlet eden âyetleri nasıl inkâr edebiliyor? فَتَكُوْنَ مِنَ الْخَاسِرِيْنَ Elbette hüsranda kalırsınız. Müslümanlara tebliğdir ki okuyunuz, anlayınız, sorunuz ve biliniz diyor.

اِنَّ الَّذِيْنَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُوْنَ **-96**

اِنَّ الَّذِيْنَ O kimseler ki حَقَّتْ sabit olmuştur. عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ Rabbinin kelimesi azap ile sabit olmuş üzerine. Yani لَا يُؤْمِنُوْنَ

Hükm-ü İlâhi'de, kâfir olarak geçeceği tahakkuk etmişse, bunlar imân etmezler. Ebû Cehil, Ubey bin Halef gibi, bunlar için zahmet çekme, imâna gelmiyorlar diye üzülme.

97- وَلَوْ جَآءَتْهُمْ كُلُّ اٰيَةٍ حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَلِيمَ

Kendilerine istedikleri bütün âyetler (mucizeler) gelse dahi, elim acıklı azabı görünceye kadar imân etmezler. (Azabı görünce inanacaklar ama o zamanda imânları onlara bir fayda sağlamayacak.) Mucize imâna sebep değildir. Mucize, yalnız içinde varsa bir şey meydana çıkarır. Eğer imân varsa imânı takviye eder. Eğer imân mestûr ise imânı meydana çıkarır, imân cinsiyet ister.

98- فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ اٰمَنَتْ فَنَفَعَهَآ اِيمَانُهَآ اِلَّا قَوْمَ يُونُسَ لَمَّآ اٰمَنُوا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَاهُمْ اِلٰى حِينٍ

فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ (Helâk ettiğimiz) hiçbir memleket ahalisi yoktur ki اٰمَنَتْ imân etmiş, فَنَفَعَهَآ اِيمَانُهَآ اِلَّا قَوْمَ يُونُسَ azabımız çıktığı zaman imâna gelip de bu imânları kendilerine fayda vermiş olsun. لَمَّآ اٰمَنُوا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا Ancak Yûnûs Aleyhisselâm'ın kavmi ki imân ettikleri vakit, kendilerinden dünya hayatında rüsvay olmak azabını kaldırdık وَمَتَّعْنَاهُمْ اِلٰى حِينٍ ve ecelleri gelinceye kadar bir süre daha (dünya nimetlerinden) faydalandırdık.

Hiçbir kavme gelen azap geri gitmemiş. اِلَّا قَوْمَ يُونُسَ Yûnûs Aleyhisselâm, Ben-i İsrail peygamberlerindendi. Ninova halkına peygamber olarak gönderilmişti. Bir müddet onları tevhide davet etti fakat yüz çevirdiler. Nihayet vahy-i İlâhi ile onlara: "Üç güne

kadar size azap erişecektir" dedi. Sonra yeis ve hiddetle aralarından ayrıldı, Dicle kenarına indi ve bir gemiye bindi. Halbûki Âllâh-û Teâlâ tarafından vahiy gelmedikçe, peygamberlerin yerlerinden ayrılmaları caiz değildi. Bu sebeple gemi yürümedi. Kaptan; "İçimizde bir suçlu adam olmalı, kura çekelim, kime isabet ederse onu denize atalım" dedi. Kura çektiler, Yûnûs Aleyhisselâm'a isabet etti. O da "Evet, suçlu benim" diye kendisini suya attı. Derhal büyük bir balık, Yûnûs Aleyhisselâm'ı yuttu. Yûnûs Aleyhisselâm, ettiğine pişman oldu. لَا إِلَـهَ إِلَّا أَنـتَ سُـبْحَانَكَ إِنِّـى كُنـتُ مِـنَ الظَّالِمِيـنَ "Ya Rabbi, senden başka mâbud yoktur, seni bütün noksan sıfatlardan tenzih ederim. Şüphesiz ben zalimlerden oldum" diyerek tevbe ve istiğfar etti. Âllâh-û Teâlâ da tevbesini kabul buyurdu. Akabinde balık, kendisini çıkarıp sahile bıraktı.

Balığın karnında Yûnûs Aleyhisselâm'ın vücudu, palûze gibi olmuştu. Cenâb-ı Hak, ona taze kuvvet ve sıhhat verdi ve onu, yine Ninova ahalisine davete gönderdi.

Yûnûs Aleyhisselâm'ın gemiye bindiği günün sabahı gökyüzü kararmış, Ninova şehrini kara bir duman kaplamıştı. Bu emareyi görünce, peygamberlerinin sözünün doğruluğuna inandılar. Akıllı bir hükümdarları vardı, bir çare bulması için hemen ona koştular. Hükümdar; "Derhal Yûnûs Aleyhisselâm'ı bulun, ona teslim olun niyazda bulunun" dedi. Fakat Yûnûs Aleyhisselâm görünürlerde yoktu. Her tarafı aradıkları halde bulamayınca, tekrar hükümdarlarının etrafında toplandılar.

Hükümdar; "Yûnûs Aleyhisselâm yoksa yok" dedi. "Bizi kendisine davet ettiği bâkidir ve O, Semi ve Âlim'dir. Bu musibetten

kurtulmak ancak O'na tevbe ve istiğfar etmek ve yalvarmakla mümkün olabilir" dedi.

Akabinde önlerinde hükümdarları, küçük büyük bütün şehir halkı, şehrin biraz uzağında Tevbe tepesine çıktılar ve Âllâh-û Teâlâ'ya yalvardılar. Feryad ve figanları ufukları sardı. "Ya Rabbi! Yûnûs Aleyhisselâm'ın getirdiğine imân ettik. Afiv ve mağfiretini dileriz" dediler. Âllâh-û Teâlâ da Ninovalıların bu ihlas ve samimiyetle ettikleri tevbe ve duâlarını kabul buyurdu ve mev'ud olan azabı üzerlerinden kaldırdı.

99- وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ لَاٰمَنَ مَنْ فِى الْاَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيعًاۗ اَفَاَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتّٰى يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ

Ey Habibim, hikmetimizin icabıdır. Kâfir olacak, münafık olacak ve Mü'min olacaktır. Eğer ben Azimüşşan, dilesem mülkümde hepsini Mü'min halk ederim. وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ Eğer Rabbin istese, hikmetine muvafık olursa, bütün insanların imân etmesini isterse, لَاٰمَنَ مَنْ فِى الْاَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيعًاۗ yeryüzündeki bütün insanlar imân ederlerdi. Kâfiri, şeytanı halk etmezdi. Lakin Âllâh Celle-Celâlûhû'nun, hikmet-i sıfat-ı İlâhiye böyle zuhur edecektir. Hepsi Mü'min olursa, kahr-ı gazap sıfatı nasıl tahakkuk edecek? Cehennem kiminle dolacak? اَفَاَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتّٰى يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ Ey Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, yoksa sen insanları imân etsinler diye zorlayacak mısın? Senin vazifen tebliğdir, imânı tebliğ edersin. Ondan sonrası, hidâyet ve dalâlet bana aittir.

100- وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ اَنْ تُؤْمِنَ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِۗ وَيَجْعَلُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ

وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ اَنْ تُؤْمِنَ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ Hiç kimsenin, Âllâh-û Teâlâ'nın izni ve tevfiki olmaksızın imân etmesine imkân yoktur. Âllâh'ın izin vermediği kimse nasıl imân edebilir. İradeyi İlâhiye olmayınca, ikrah ile imân hâsıl olmaz. وَيَجْعَلُ الرِّجْسَ Âllâh CelleCelâlûhû, azabı, "rics'ten" murad azaptır. عَلَى الَّذِيْنَ لَا يَعْقِلُوْنَ Âllâh-û Teâlâ'nın azabını tedebbür etmeyen, anlamayan, tefekkür etmeyenleredir azap. Akıllarını iyi kullanmıyanlara azap eder.

101- قُلِ انْظُرُوا مَاذَا فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا تُغْنِى الْاٰيٰتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُوْنَ

قُلِ انْظُرُوا مَاذَا فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ Zorla gel Müslüman ol demektense, deliller göster. Gel de bak tefekkür-ü teemmül et. Bakın göklerde ve yerde neler var? Bunları halk eden kim? Böyle delillerle onlara anlatınız. وَمَا تُغْنِى الْاٰيٰتُ وَالنُّذُرُ O âyetlere ve inzarlara imân etmiyenler için, cehennem azabı kâfidir. عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُوْنَ Âyât-ı beyyinat, nasihat, inzar, İlm-i İlâhi'de imân etmeyenlere kâfi gelmez. Cenâb-ı Hak, Mûsâ Aleyhisselâm'ı tebliğ inzar için Fir'avn'e gönderdiğinde, Âllâh CelleCelâlûhû; "Fir'avn'e yumuşak söyle, Ya Mûsâ" buyurmuştur. Bunu bize Cenâb-ı Hakk'ın nakletmesi, "Ey Mü'minler, Kur'an-ı Azimüşşan'da hikmettir, böyle amel edin" buyuruyor. Mev'iza, yumuşak kalbi almakla olur. Delil ile olur, sertlik ve hiddetle şiddetle olmaz.

102- فَهَلْ يَنْتَظِرُوْنَ اِلَّا مِثْلَ اَيَّامِ الَّذِيْنَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْ قُلْ فَانْتَظِرُوْا اِنِّى مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِيْنَ

Ey Habibim, onlar tekzip ediyorlar. فَهَلْ يَنْتَظِرُوْنَ İntizar mı edi-

yorlar? اِلَّا Ediyorlar, مِثْلَ اَيَّامِ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْ onlardan evvel gelen peygamberlerin kavmi, peygamberlerini dinlemediler ve azaba giriftar oldular, o günlerinin benzerlerinden başkasını mı bekliyorlar? قُلْ فَانْتَظِرُوا اِنِّى مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ Onlara söyle, size inecek azabı bekleyin. Ben de sizinle birlikte helâkinizi bekleyenlerdenim.

103- ثُمَّ نُنَجِّى رُسُلَنَا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا كَذٰلِكَ ۚ حَقًّا عَلَيْنَا نُنْجِ الْمُؤْمِنِينَ ۚ

ثُمَّ Ondan sonra, bu kıssaları beyan buyurduktan sonra Cenâb-ı Âllâh emretti. نُنَجِّى رُسُلَنَا Peygamberlerimizi hâlas ediyoruz, وَالَّذِينَ اٰمَنُوا كَذٰلِكَ ۚ onunla beraber imân edenleri de kurtarırız. حَقًّا عَلَيْنَا نُنْجِ الْمُؤْمِنِينَ ۚ İşte böylece (seni ve sana) inananları, üzerimize bir borç olarak kurtaracağız. (Âllâh-û Teâlâ, borçlu değildir iltifat olarak buyuruyor.)

104- قُلْ يَا اَيُّهَا النَّاسُ اِنْ كُنْتُمْ فِى شَكٍّ مِنْ دِينِى فَلَا اَعْبُدُ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ اَعْبُدُ اللّٰهَ الَّذِى يَتَوَفّٰيكُمْ ۚ وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ۙ

قُلْ يَا اَيُّهَا النَّاسُ Mev'izalar böyle oluyor. Cenâb-ı Hak mev'iza şekillerini, Kur'an-ı Kerim'de beyan ediyor, hadislerde de böyledir. Hiçbirisinde sertlik yoktur, kalp kıracak kelime mevcut değildir. Kalp kırmalar sonradan meydana getirilmiştir. Ey Ekmelerrâsul Sallâllâhû Aleyhivesellem, dininde müteredditolanlara böyle hitap et. اِنْ كُنْتُمْ فِى شَكٍّ مِنْ دِينِى Bu hak dinde, sizin eğer şek ve şüpheniz varsa bilin ki benim şek ve şüphem yoktur. فَلَا اَعْبُدُ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ Sizin ibadet ettiğiniz şeylere ibadet et-

mem. وَلٰكِنْ اَعْبُدُ اللّٰهَ الَّذِى يَتَوَفّٰيكُمْ Ben ancak o Âllâh'a ibadet ederim ki bütün ruhları kabzeden, sizi öldürecek olan Âllâh'a kulluk ederim. وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ Çünkü bana, Mü'minlerden olmam emir olundu.

Bir Âllâh var ki ruhumuzu kabzeder, o hali düşünün demek istiyor. Fakat bunu yumuşak emrediyor.

105- وَاَنْ اَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

وَاَنْ اَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا Dine yüzümüzü çevirelim hanif ile hakka mâil olarak, muvahhid ve pak olarak. Hanif; mâil, hakka mâil. وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ Âllâh, bize emretmiş. Sakın müşriklerden olmayın (denildi.) Bu Âllâh'tır bizim ruhumuzu kabzeden ve bizim hayatımız, O'nun kudret elindedir. Öyle ise O'na itaat etmemiz lazım gelir.

106- وَلَا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ فَاِنْ فَعَلْتَ فَاِنَّكَ اِذًا مِنَ الظّٰلِمِينَ

Ve (yine denildi ki) Âllâh-û Teâlâ'dan gayrı, sana ne zarar ve ne de fayda vermeye muktedir olmayan şeylere duâ ve tâat etme. Şayet edersen, nefsine zulmedenlerden olursun.

107- وَاِنْ يَمْسَسْكَ اللّٰهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ اِلَّا هُوَ وَاِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَآدَّ لِفَضْلِهِ يُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

Eğer Âllâh-û Teâlâ, sana bir zarar eriştirse, yine O'ndan gayrı, senden o zararı kaldırmaya kimse kâdir olmaz. Ve eğer sana

bir hayır dilerse, o vakit de fazlını hiç kimse red ve men edemez. O'nun fazlı, kullarından dilediğine isabet eder. Âllâh-û Teâlâ, mağfiret ve merhamet edicidir. Masiyetle gufranından ümitsizliğe düşmeyin. Tâatla rahmetini ümit edin.

108- قُلْ يَا اَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدِى لِنَفْسِهٖ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَآ اَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ

Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem de ki; Ey İnsanlar! Size Rabbinizden hak (Râsûl, Kur'an) geldi. Artık kim doğru yola gelirse ancak kendisi için gelecektir. Kim de saparsa, o da ancak kendi aleyhine sapacaktır. Ben, sizin üzerinize vekil değilim. (Sadece tebliğ etmekle memurum.) (İnkâr ve tekziple) dalâlete düşen de ancak kendi nefsi için dalâleti ihtiyar eder. Ve ben üzerinize vekil değilim. İşiniz bana havale edilmiş değildir. Ben ancak Beşir ve Nezirim.

109- وَاتَّبِعْ مَا يُوحٰٓى اِلَيْكَ وَاصْبِرْ حَتّٰى يَحْكُمَ اللّٰهُ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ

Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem, sana ne vahyolunuyorsa ona uy ve (müşrikleri davette eziyetlerine,) Âllâh-û Teâlâ (cihad ve nusret ihsanı ile) emir ve hüküm edinceye kadar sabret. Âllâh-û Azimüşşan, Hakimlerin en hayırlısıdır. Gerçekten sabretmiş, nihayet müşriklerle muharebe, Ehl-i Kitap'a ise cizye (vergi) hükmolunmuştur.

سُورَةُ هُودٍ ﴿۱۱﴾ HÛD SÛRESİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Hûd Sûresi 123 âyet olup 12. 17. ve 114. âyetler Medine'de, diğerleri Mekke'de nâzil olmuştur. 50-60. âyetlerde Arabistan halkına gönderilmiş peygamberlerden biri olan, Hûd Aleyhisselâm'ın hayatından bahsedildiği için sûreye bu isim verilmiştir. Yûnûs Sûresi'nden sonra inmiş olup onun devamı niteliğindedir. İtikada ait esasları, Kur'an'ın mucize oluşunu, ahiret ile ilgili meseleleri, sevap ve cezayı ve Hûd'dan başka, Nûh, Sâlih, İbrahim, Lût, Şuayb ve Mûsâ Aleyhisselâm gibi peygamberlerin kıssalarını ihtiva etmektedir.

1- الٓرٰ كِتَابٌ اُحْكِمَتْ اٰيَاتُهٗ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَّدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ ۙ

الٓرٰ Âllâhû e'lemû bi muradihi ve bi zalike. Âllâh CelleCelâlûhû muradına âlemdir, biz burada reyimizi karıştırmayacağız.

Bu bir kitaptır ki âyetleri (hüccet ve delillerle) muhkem kılınmış, sonra (akaid, ahkâm, mev'iza ve ihbarla) tafsil olunmuştur. Hakim ve her şeyden haberdar olan Âllâh-û Teâlâ tarafından inzal edilmiştir.

2- اَلَّا تَعْبُدُوْٓا اِلَّا اللّٰهَ ۭ اِنَّنِيْ لَكُمْ مِّنْهُ نَذِيْرٌ وَّبَشِيْرٌ ۙ

Bu kitap size ancak Âllâh-û Teâlâ'ya ibadet edesiniz için inzal olundu. Ben, size, Âllâh-û Teâlâ tarafından (sizi şirk ve isyanın ukubetinden) korkutan ve (imân ve tevhidin sevabını) müjdeleyen bir peygamberim.

3- وَاَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا اِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ ذِى فَضْلٍ فَضْلَهُ وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنِّى اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ

Ve Rabbinizden mağfiret dilemeniz, sonra da O'na tevbe etmeniz için (nâzil olundu.) Eğer bu emir olunanları yaparsanız, sizi tayin edilmiş bir süreye kadar güzel bir şekilde yaşatır ve faziletli olan herkese kendi lütfunu verir. Eğer yüz çevirirseniz, ben sizin başınıza gelecek büyük bir günün azabından korkarım.

4- اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ

Dönüşünüz ancak Âllâh-û Teâlâ'yadır ki O, her şeye kâdirdir.

5- اَلَآ اِنَّهُمْ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُ اَلَا حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ

Haberiniz olsun ki münafıklar, ondan (Râsûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'den düşmanlıklarını) gizlemek için göğüslerini bükerler. Halbûki dikkat edin, hakkı işitmemek için elbiselerini örtündükleri zaman. Âllâh-û Teâlâ, onların gizlendiklerini de açığa vurduklarını da bilir. Çünkü O, göğüslerin özünü bilen, her şeye vâkıftır.

6- وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِى الْاَرْضِ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا ؕ كُلٌّ فِى كِتَابٍ مُبِيْنٍ

وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِى الْاَرْضِ **"min"** tekit içindir. Yani **dâbbe**, yedübbü, debbe, yedübbü yürür, yeryüzünde yürüyen bütün mahlûkat. Yani hayat sahibi olan bütün mahlûkat, ister insan olsun ister hayvan olsun hepsine de. اِلَّا عَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا Onların rızkını, Âllâh tekeffül etmiştir. Âllâh, lütf-ü kerem ile bütün mahlûkatın rızkını tekeffül etmiştir, hem de وَيَعْلَمُ yerde diyor. Ya semavattaki mahlûkat ki meleklerdir, hurilerdir. Onların kısmeti yerden değil, tesbih-i tehlildir. وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا Âllâh bilir bütün mahlûkatın mahall-i kararı, meskeni, مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا nereye gideceğini de bilir. كُلٌّ Bütün bu haller; mahlûkatın rızkı yetişmesi, istikrarı, mahall-i kararı, hepsi فِى كِتَابٍ مُبِيْنٍ muayyen olan, kitabullah olan Levh'il Mahfuz'da, zâhir olarak Cenâb-ı Hak tayin etmiştir.

7- وَهُوَ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ فِى سِتَّةِ اَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهٗ عَلَى الْمَآءِ لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا ؕ وَلَئِنْ قُلْتَ اِنَّكُمْ مَّبْعُوْثُوْنَ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُوْلَنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ

وَهُوَ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ فِى سِتَّةِ اَيَّامٍ Nasıl inkâr edersiniz? O'dur ki halk etmiş bu semavatı, yedi kat felekleri, arş-ı kürsiyi ve yedi kat yerleri ile araları da dâhil, فِى سِتَّةِ اَيَّامٍ altı günde halk etmiş. Ama Âllâh CelleCelâlûhû isterse, murat ederse bir lahzada da halk eder. İnsanlara tâlimdir, dâima teenni ile hareket ediniz, acele etmeyiniz. وَكَانَ عَرْشُهٗ عَلَى الْمَآءِ Sizi imtihan etmek için Arş'ı,

su üzerinde iken gökleri ve yeri altı günde yaratandır. Su üzerinde idi mânâsı, suyun üzerinde Arş-ı İlâhi vardı demek değildir. Buna müfessirin-i izam iki mânâ vermişler. Cenâb-ı Hak, her şeyden evvel Nur-u Muhammedi'yi halk etti. Nur-i Muhammedi, Mer'at-ı İlâhi'dir. Cenâb-ı Hak'kı oradan göreceğiz, bileceğiz ve anlayacağız. Ve sebeb-i hilkat-ı kâinat da odur. Onu halkettikten sonra, onun nurundan bir cevher halketmiştir. Evvela o nur kabzayı İlâhi olduktan sonra, marifet-i İlâhiye denizinde müsteğra oldu, terlerinden katreler zuhur etti, her katre bir peygamberin vücuduna sebep oldu, bu bir tevildir. Sonra o nurdan, bir cevher halk etti. Cenâb-ı Hak nazar etti ona, iki parça oldu. Parçanın birisine heybetle baktı, eridi su oldu. O heybetten dolayıdır ki sular, kıyamete kadar hareket halinde bir parçada kaldı. O parçadan da arş-ı kürsü vesaireyi halk etti. İşte عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ budur demişler.

İkinci tevil; وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ Hâlik-i Kâinat'ın arşı suyun üzerindedir. Su, bugün neredediir? Yerin üzeri ve yedi kat yerlerin altında, Arş-ı İlâhi ise yedi kat feleklerin üstünde, o vakitte böyle idi, halk ettiği zaman. Fakat arasında semavat ve yerler yoktu, arasında yok olduğundan dolayı, **ke-ennehü** üstündedir. Bunların hepsini halk eden ve murad-ı İlâhi nedir? لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلاً Sizi getirdi, halk etti dünyaya getirdi. İn'am ve ihsan etti rızkınızı verdi, peygamber gönderdi, kitap gönderdi. Sizi imtihan eder Âllâh, bu dünyada hanginiz daha güzel bir amel ile amel edeceksiniz deneyecektir. وَلَئِنْ قُلْتَ اِنَّكُمْ مَبْعُوثُونَ Ben-i Âdemin hali budur. Eğer desen onlara bir ahiret vardır, مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ ölümden sonra bir hayat var, kabirden çıkıp huzur-u İlâhi'de he-

sap vereceksin, o zamanda inkâra kalkışıyor. Hâlik-i Kâinat'ın bu kudret-i kuvvetini zahir olarak görüyor. Gördüğü halde ne zaman desen Âllâh'ın emri böyledir. Öldükten sonra hayat bulacaksın, o zaman şüpheye düşüyor. لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ İmanı olmayanlar ancak derler ki; "bu bir sihirdir, aldatmak ve kendine tâbi etmektir, memleketi elimizden almaktır" diyerek işi siyasete dökerler.

Arş; Kâinattaki bütün cisimleri kuşatan bir cisim olup, yüksekliğinden ötürü bu ismi almıştır. Müfessirlerin bu âyetteki açıklamalarına göre; Âllâh-û Teâlâ önce arşı, sonra suyu, daha sonra da gökleri ve yeri yaratmıştır. Arşın su üzerinde olması ona bitişik olmasını gerektirmez. Nitekim göklerin de yerin üzerinde olduğu söylenir fakat bununla göklerin, yere bitişik olduğu kasdedilmez.

Sonra ahiretin azabı ile tehdit olunduğu zaman,

8- وَلَئِنْ أَخَّرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ إِلَىٰ أُمَّةٍ مَعْدُودَةٍ لَيَقُولُنَّ مَا يَحْبِسُهُ أَلَا يَوْمَ يَأْتِيهِمْ لَيْسَ مَصْرُوفًا عَنْهُمْ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ

وَلَئِنْ Eğer lâm-ı kasemdir, ulûhiyetime yemin ederim diyor. أَخَّرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ إِلَىٰ أُمَّةٍ مَعْدُودَةٍ Azabı tehir edersek bir vakte kadar, o zaman da istihzaya başlarlar. "Hani azap nerede, bunu men eden ne?" derler. لَيَقُولُنَّ مَا يَحْبِسُهُ Onların hali budur; inkâr ederler, inkârı da teyid ederek "bu sihir gibidir, bizi aldatmak ister" derler. Hâlik-i Kâinat buyuruyor ki; مَا يَحْبِسُهُ Nedir bunu hapsediyor, azap gelmiyor? أَلَا Âgâh olunuz, يَوْمَ يَأْتِيهِمْ azab-ı İlâhi geldiği zaman Bedir Vak'ası gibi, vesaire, لَيْسَ مَصْرُوفًا عَنْهُمْ onlardan ref olmaz. Azap geldiği zaman asla geri döndürülecek değildir. وَحَاقَ

بِهِمْ yani **nezele**. Nâzil olur onlara, مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ onların yaptığı istihzanın cezası başlarına gelecektir.

Yine onların ahlâklarından buyuruyor ki;

9- وَلَئِنْ اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ اِنَّهٗ لَيَؤُسٌ كَفُوْرٌ

وَلَئِنْ Eğer اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ böyle kâfir-i fasık olanlara, izake ettik tattırdık. مِنَّا رَحْمَةً Onlara rahmet verdik, sıhhat afiyet verdik, mal-û servet verdik. ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ Tekrar onu aldığımız zaman, ne oluyor? Bizim kuvvet-i kudretimize hamletmiyor. اِنَّهٗ لَيَؤُسٌ كَفُوْرٌ Meyus olarak oturur, ümidini keser, geçmişini unutur. Küfran-ı nimet eder ve nankör olur. Çünkü küfre nâzil olan âyetler, asilere etek atıyor. Bir nimetten sonra, küfrün başına gelen musibetler için sahibine intikal etmiyor. Halbûki bu musibetler sıkıntılar nereden, ne için geldi? "Sebep olan benim" demiyor. Hâlikine rucû etmiyor.

10- وَلَئِنْ اَذَقْنَاهُ نَعْمَآءَ بَعْدَ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُ لَيَقُوْلَنَّ ذَهَبَ السَّيِّاٰتُ عَنِّىْ اِنَّهٗ لَفَرِحٌ فَخُوْرٌ

وَلَئِنْ اَذَقْنَاهُ نَعْمَآءَ بَعْدَ ضَرَّآءَ Eğer biz Azimüşşan, onlara sıkıntıdan sonra (sıhhat ve zenginlik gibi) bir nimet tattırırsak, o vakitte مَسَّتْهُ başına bir daha sıkıntı gelmeyeceğini sanır, "benden şiddet ve musibet gitti" der. Çünkü o şımarıktır. Kâfir-i münafıkın hali budur, Âllâh'dan geldiğini bilmiyor. لَيَقُوْلَنَّ ذَهَبَ السَّيِّاٰتُ عَنِّىْ اِنَّهٗ لَفَرِحٌ فَخُوْرٌ O oturuyor ferahlı, iftihar ediyor. Ne sıkıntı ne de ferahta, Âllâh'a iltica etmiyor. Benden şiddet ve musibet gitti der şımarır, övünür (şükrü unutur.)

Sonra buyuruyor ki onun akibinde, Mü'minlerin hali böyle değildir.

11- اِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ كَبِيرٌ

اِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ Ancak Mü'min olanlar; sıkıntıya sabreden, Âllâh'a imân eden, kaza ve kadere razı olan, sabırla beraber âmâl-i sâliha ile meşgul olan, nimetler zamanında Âllâh'a şükreden, اُولٰٓئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ işte bunlara mağfiret-i İlâhiye var. Âllâh, onların geçmiş kusurlarını affediyor وَاَجْرٌ كَبِيرٌ ve büyük bir ecir vardır, (en azı cennet.) Mü'min musibet geldiğinde sabreder, "Elhamdülillah" der. Cenâb-ı Hak'ka şükreder. İyilik geldiği zaman da tabii olarak Âllâh'a şükreder. Her iki takdirde de gelen Âllâh'tan geliyor.

12- فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحٰٓى اِلَيْكَ وَضَآئِقٌ بِهٖ صَدْرُكَ اَنْ يَقُولُوا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ اَوْ جَآءَ مَعَهُ مَلَكٌ اِنَّمَآ اَنْتَ نَذِيرٌ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ وَكِيلٌ

فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحٰٓى اِلَيْكَ Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'e çok eziyet verirlerdi. Kur'an-ı Azîmüşşan'a imân etmezlerdi, şairdir, sahirdir derlerdi. Çok üzülürdü, tebliğ-i İlâhi'yi nasıl yapsam da kabul etsinler diye düşünürdü. Âllâh CelleCelâlûhû, Habibine emrediyor, diyor ki; Ya Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, sıkıntı görüyorsun onlar ittiba etmiyorlar diye. Vahyolunanın bir kısmını terk ediverecek misin? وَضَآئِقٌ بِهٖ صَدْرُكَ Senin kalbin darlaşıyor onların inkârından, sen böyle yapma, sen emrime memursun. Emr-i İlâhi'mi yerine getireceksin.

Onların yaptığı kendilerine aittir. Senin kalbin dar oluyor onların bu sözlerinden. اَنْ يَقُولُوا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ Müşriklerin, "ne olurdu, ona bir hazine indirilseydi اَوْ جَآءَ مَعَهُ مَلَكٌ veya onunla beraber bir melek gelseydi" demeleri yüzünden, için daralarak sana vahyolunan âyetlerin bir kısmını terk mi edeceksin? اِنَّمَآ اَنْتَ نَذِيرٌ Senin vazifen; onların sözlerine ehemmiyet verme, sen nezirsin inzar etmek için gönderilmişsin, senin vazifen tebliğdir, adem-i kabul bana aittir. وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ وَكِيلٌ Âllâh CelleCelâlûhû her şeye vekildir, hafızdır, mücazât eder. İstediğine ceza verir, istediğine mükâfat verir. Yalnız O'na tevekkül et. O onların hallerini pekiyi bilir. Sözlerinin ve yaptıklarının cezasını verir.

13- اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهٖ مُفْتَرَيَاتٍ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ Yoksa müşrikler, "Kur'anı uydurdu mu?" diyorlar. Kur'an-ı Kerim, evvel-i ahirden bahsediyor. Önce gelen ümmet ve kitaplardan bahsediyor, gelecek olan kıyametten bahsediyor. Bütün fusahayı Arap uğraştıkları halde, Kur'an-ı Kerim'in bir satır kelâm-ı İlâhi'si gibi söyleyemediler. Kur'an'ın delilleri içindedir. قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهٖ مُفْتَرَيَاتٍ De ki; "Eğer davanızda gerçekseniz, haydi siz de ona benzer on sûre meydana getirin. وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ Hatta Âllâh-û Teâlâ'dan gayri, gücünüzün yettiklerini, çağırabildiklerinizi (yardıma) çağırın. مِنْ دُونِ اللّٰهِ Âllâh'ın gayrına ibadet ettiğinizi, hepsini çağırın. اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ Eğer siz davanızda sadık iseniz.

14- فَاِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوا اَنَّمَا اُنْزِلَ بِعِلْمِ اللهِ وَاَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ فَهَلْ اَنْتُمْ مُسْلِمُونَ

فَاِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ (Şayet çağırdıklarınız) putlarınız eğer size cevap vermezlerse. Öyle ise imân etmekten başka çare yok, meğer küfr-ü inadi olursa. فَاعْلَمُوا Biliniz ki yapamazsınız onu. اَنَّمَا اُنْزِلَ بِعِلْمِ اللهِ Bu Kur'an-ı Azîmüşşan ancak Âllâh-û Teâlâ'nın ilmiyle nâzil olmuştur. Beşerin bunda hiçbir dahli yoktur. Beşer, böyle bir kelâm söyliyemez." Kelâm, mütekellimin sıfatıdır. Âllâh'ın ilmi, her ilmin fevkindedir. Kitabı da her kitabın fevkindedir. Hiç kimse oraya yetişemez. وَاَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ Biliniz ki bir mabud, maksut, mevcut yok ancak İlâh, Âllâh-û Teâlâ'dır. فَهَلْ اَنْتُمْ مُسْلِمُونَ Artık (ihlâs ile Âllâh'a teslim oluyor,) İslam'da karar kılıyor musunuz? O halde, Müslüman oluyor musunuz?

İmam-ı Gazali Kaddesallâhû Sırrahülaziz, bu âyet-i kerimeyi sûretinden geçiyor da çok tehdittir. Fakat tefsirler, biraz daha genişletiyorlar. İmam-ı Gazali zahirine hükmediyor, buyuruyor ki; Dünyanın muhabbeti, doğrudan doğruya insanı cehenneme götürüyor. Tefsirler ise dünyaya muhabbet eder de ahireti vesile etse dünyaya, böyle izah ediyorlar. Sarahat, İmam-ı Gazali'nin hükmünü açıklıyor. Lâkin müfessirlerin sözleri de esastır.

15- مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ اِلَيْهِمْ اَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ

مَنْ Her kim ki كَانَ يُرِيدُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا dünyanın hayatını isterse, severse وَزِينَتَهَا ve dünyanın zinetini, mal-û servetini sever meyle-

der, ahireti arkaya bırakmış. نُوَفِّ اِلَيْهِمْ اَعْمَالَهُمْ Biz tevfiye ederiz, veririz hazinemiz çok zengin, onun istediğini veririz. فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ Onlar dünyada talep ettiğinden noksan kalmazlar, dünyada ne isterlerse veririz. Çünkü muvakkat bir meta'dır.

16- اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ اِلَّا النَّارُ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ اِلَّا النَّارُ Onlar, ahirette kendileri için ateşten başka hiçbir şeyleri olmayan kimselerdir. وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (Dünyada) yaptıkları da boşa gitmiştir, halen yapmakta oldukları şeyler zaten bâtıldır. Dünyada yaptığı amel işleri ne için yaptı? Dünya için yaptı, ahirette hiçbir alacağı kalmadı. Ahiret amelini, dünyaya vesile yapıyor, bununla dünyayı kazanmak istiyor. Müfessirler, böyleleri hakkındadır diyor.

17- اَفَمَنْ كَانَ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسٰٓى اِمَامًا وَرَحْمَةً اُولٰٓئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْاَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ فَلَا تَكُ فِى مِرْيَةٍ مِنْهُ اِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ

اَفَمَنْ كَانَ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ Rabbin tarafından gelmiş, açık bir delile dayanan ve kendisini Rabbinden bir şahit takip eden ki Peygamberan-ı İzam ve Mü'minlerdir. Şahit de arkasında onu teyid ediyor, mucizeler zuhur ediyor. مِنْهُ وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسٰٓى اِمَامًا وَرَحْمَةً Ondan evvel de Mûsâ Aleyhisselâm'ın kitabı, bir rehber ve rahmet olan, kitabı kendisini tasdik eden bir kimse. Artık

onlara (dünya hayatını ve onun zinetini isteyenlere) benzer mi? (Hayır,) böyle olanlar Kur'an'a imân ederler. اُولٰٓئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهٖ Böyle beyyine üzerine olanlar, mucizeyi izhar edenler, onlardır Kur'an'a imân ederler. وَمَنْ يَكْفُرْ بِهٖ مِنَ الْاَحْزَابِ Kur'an'a imân etmeyenler, ahzaptan, hiziplerden yani kâfirlerin herhangi bir kısmından olursa olsun, فَالنَّارُ مَوْعِدُهٗ onun varacağı yer cehennemdir. فَلَا تَكُ فِىْ مِرْيَةٍ مِّنْهُ Bundan asla şüphe etmeyin. Râsûl-û Ekrem şüphe etmez ya, murad ümmettir. Şüphe etmeyiniz ki bu Kur'an, hak ve hakikattır. Bu Kur'an'ı inkâr edenlerin yeri cehennemdir. اِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّكَ Rabbinden nâzil olmuş hak ve hakikattır وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ fakat insanların pek çoğu imân etmezler.

18- وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا ؕ اُولٰٓئِكَ يُعْرَضُونَ عَلٰى رَبِّهِمْ وَيَقُولُ الْاَشْهَادُ هٰٓؤُلَآءِ الَّذِيْنَ كَذَبُوْا عَلٰى رَبِّهِمْ ۚ اَلَا لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظّٰلِمِيْنَ ۙ

İstifam-ı inkâridir. وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا Âllâh-û Teâlâ'ya kizb ve iftira edenden daha zalim kim olabilir? اُولٰٓئِكَ يُعْرَضُونَ عَلٰى رَبِّهِمْ Onlar, (kıyamet gününde) Rablerine arz edilecekler, وَيَقُولُ الْاَشْهَادُ şahitler de (melekler, peygamberler veya insanın kendi uzuvları.) Bu şahitler, هٰٓؤُلَآءِ الَّذِيْنَ كَذَبُوْا عَلٰى رَبِّهِمْ ۚ "Rablerine karşı yalan söyleyenlerdir" diyecekler. اَلَا لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظّٰلِمِيْنَ ۙ Agâh olunuz ki Âllâh'ın lâneti zalimler üzerinedir. Onlar, Rahmet-i İlâhiye'den uzaklaşırlar.

19- اَلَّذِيْنَ يَصُدُّوْنَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَيَبْغُوْنَهَا عِوَجًا ؕ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كٰفِرُوْنَ

اَلَّذِيْنَ يَصُدُّوْنَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ Onlar ki (insanları,) Âllâh'ın yolundan

(İslam dininden) men eder, وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا bazıları da var ki Müslümanlığı ve Müslümanları eğriltmek isteyenlerdir. وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ Çünkü onlar, özellikle ahireti inkâr ederler.

20- اُولٰٓئِكَ لَمْ يَكُونُوا مُعْجِزِينَ فِى الْاَرْضِ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ اَوْلِيَآءَ يُضَاعَفُ لَهُمُ الْعَذَابُ مَا كَانُوا يَسْتَطِيعُونَ السَّمْعَ وَمَا كَانُوا يُبْصِرُونَ

اُولٰٓئِكَ لَمْ يَكُونُوا مُعْجِزِينَ فِى الْاَرْضِ Onlar bilsinler ki Âllâh-û Teâlâ'yı yeryüzünde aciz bırakamazlar, şiddetli azap ile azaplandırmaktan aciz bırakamazlar. Yani azab-ı İlâhi'den kaçamazlar. وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ اَوْلِيَآءَ Kendilerini, Âllâh-û Teâlâ'dan gayri azabından kurtaracak bir yardımcıları da yoktur. يُضَاعَفُ لَهُمُ الْعَذَابُ Azap onlara kat kat olur مَا كَانُوا يَسْتَطِيعُونَ السَّمْعَ وَمَا كَانُوا يُبْصِرُونَ çünkü onlar hakkı işitmeye kadir değillerdir, doğru yolu da göremezlerdi.

21- اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوٓا اَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ

اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوٓا اَنْفُسَهُمْ İşte bunlar, nefislerine yazık etmiş kimselerdir. وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ Kıyamette onların yaptığı iftiralar, uydurdukları şeyler (putlar da) kendiliklerinden kaybolur.

22- لَا جَرَمَ اَنَّهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ هُمُ الْاَخْسَرُونَ

Şüphesiz ahirette en ziyade hüsranda, ziyanda olanlardır.

23- اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاَخْبَتُٓوا اِلٰى رَبِّهِمْ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

اِنَّ الَّذِيـنَ اٰمَنُـوا وَعَمِلُـوا الصَّالِحَـاتِ Âllâh-û Rasûlûllah'a, Kur'an'a imân eden ve imânını da âmâl-i sâliha ile tezyin ve takviye eden, وَاَخْبَتُـوا اِلٰـى رَبِّهِـمْ Rabbinin, Hâlikinin ibadetine. Rabbinin, Hâlik olduğuna kalbi sakin oldu. Kalpleri zikr-i İlâhi ile mutmain oldu. İşte bunlar اُولٰٓئِـكَ اَصْحَـابُ الْجَنَّـةِ هُـمْ فِيهَـا خَالِـدُونَ ehli cennettir, onlar orada ebedi kalırlar.

24- مَثَـلُ الْفَرِيقَيْـنِ كَالْاَعْمٰـى وَالْاَصَـمِّ وَالْبَصِيـرِ وَالسَّـمِيعِ هَـلْ يَسْـتَوِيَانِ مَثَـلًا اَفَـلَا تَذَكَّـرُونَ

مَثَـلُ الْفَرِيقَيْـنِ كَالْاَعْمٰـى وَالْاَصَـمِّ Bu her iki fırkanın, (kâfirle Mü'minin) misali neye benzer? Kâfirin misali buna benzer; كَالْاَعْمٰـى وَالْاَصَـمِّ kör ve sağırdır, ne hakkı bilir ne de hakkı görür. Âllâh'ın âyetlerini görmez ve işitmez. Mü'min ise وَالْبَصِيـرِ وَالسَّـمِيعِ hem görür ve hem de işitir. هَـلْ يَسْـتَوِيَانِ مَثَـلًا Bunların durumu hiç müsavi olur mu? اَفَـلَا تَذَكَّـرُونَ Niçin tezekkür etmiyorsunuz, asi ile muti olan bir olur mu? Hâlâ ibret almıyor musunuz?

25- وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖٓ اِنِّى لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ

وَلَقَـدْ اَرْسَـلْنَا نُوحًـا اِلٰـى قَوْمِـهٖٓ Biz Azimüşşan, gönderdik Nûh Aleyhisselâm'ı, (İsmi Abdulgaffar'dır. Nûh; nevhadandır. Âh-u figan ettiği için, Cenâb-ı Hak, Nûh ismini verdi. Lakaptır, bu lakabı sevdiğinden Kur'an-ı Azimüşşan'da Nûh Aleyhisselâm olarak beyan buyrulmuştur.) kavmine peygamber olarak. اِنِّـى لَكُـمْ نَذِيـرٌ مُبِيـنٌ Onlara dedi. Ben geliyorum Âllâh'tan, size nezirim, cehennem azabı ile korkutuyorum, مُبِيـنٌ beyan ediyor açıklıyorum.

26- اَنْ لَا تَعْبُدُٓوا اِلَّا اللّٰهَ اِنِّٓى اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ اَلِيمٍ

اَنْ لَا تَعْبُدُوا اِلَّا اللّٰهَ Âllâh-û Teâlâ'dan başkasına ibadet etmeyin. اِنِّی Ben اَخَافُ عَلَیْکُمْ korkuyorum, sizin için عَذَابَ یَوْمٍ اَلِیمٍ acıklı bir günün azabından korkuyorum. Böyle yumuşak nasihat ederken, aldığı cevap öyle değildi.

27- فَقَالَ الْمَلَاُ الَّذِینَ کَفَرُوا مِنْ قَوْمِهٖ مَا نَرٰیکَ اِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا وَمَا نَرٰیکَ اتَّبَعَکَ اِلَّا الَّذِینَ هُمْ اَرَاذِلُنَا بَادِیَ الرَّاْیِ ۚ وَمَا نَرٰی لَکُمْ عَلَیْنَا مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّکُمْ کَاذِبِینَ

فَقَالَ الْمَلَاُ الَّذِینَ کَفَرُوا مِنْ قَوْمِهٖ Kavminden ileri gelen kâfirler dediler ki; مَا نَرٰیکَ اِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا Nûh Aleyhisselâm'a üç şey söylediler. 1) Sen de bizim gibi bir beşer insansın. 2) Sana, bizim basit görüşlü alt tabakamızdan başkasının uyduğunu görmüyoruz. 3) Ve sizin, bize karşı bir üstünlüğünüzü de görmüyoruz. Böyle olunca sana nasıl tâbi olalım? وَمَا نَرٰیکَ اتَّبَعَکَ اِلَّا الَّذِینَ هُمْ Üzerimize hiçbir üstünlüğünü görmüyoruz ki sana ittiba edelim. اَرَاذِلُنَا Bizden aşağı olanlardır, بَادِیَ الرَّاْیِ ۚ bizden reyleri aşağı olanlardır. (Aynen Râsûl-û Ekrem'e de böyle söylediler.) وَمَا نَرٰی لَکُمْ عَلَیْنَا مِنْ فَضْلٍ Biz, kendimiz üzerine sizin bir faziletinizi görmüyoruz ki size tâbi olalım. بَلْ نَظُنُّکُمْ کَاذِبِینَ Onun için sizi, risalet davasında bilakis yalancı biliyoruz dediler.

28- قَالَ یَا قَوْمِ اَرَاَیْتُمْ اِنْ کُنْتُ عَلٰی بَیِّنَةٍ مِنْ رَبِّی وَاٰتٰینِی رَحْمَةً مِنْ عِنْدِهٖ فَعُمِّیَتْ عَلَیْکُمْ ۚ اَنُلْزِمُکُمُوهَا وَاَنْتُمْ لَهَا کَارِهُونَ

قَالَ Nûh Aleyhisselâm dedi onlara hitaben; یَا قَوْمِ اَرَاَیْتُمْ Ey kavmim bana haber veriniz. اِنْ کُنْتُ عَلٰی بَیِّنَةٍ Eğer ben, Rabbimden (doğruluğunu tasdik eden) açık bir delil üzerinde isem, (böy-

le düşünün takdir ediniz) مِنْ رَبِّى وَاٰتٰينِى رَحْمَةً مِنْ عِنْدِهٖ Âllâh'tan rahmet olarak bize bu nübüvvet gelmiş ise فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْ size deliller kapanmış ve kör olmuşsanız görmezseniz. اَنُلْزِمُكُمُوهَا Ben, cebren sizi ilzam edebilir miyim? Elimde sizi mecbur etmeye kuvvet gücüm yok dini kabule zorlamak için. Dinin kabulüne mecbur edebilir miyim sizi? Tâbii mümkün değil. وَاَنْتُمْ لَهَا كَارِهُونَ Mademki siz ikrah ediyorsunuz, ben sizi mecbur edebilir miyim? (Asla) tebligattan başka benim kuvvet-i kudretim yok.

29- وَيَا قَوْمِ لَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًا ۖ اِنْ اَجْرِىَ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ وَمَآ اَنَا بِطَارِدِ الَّذِينَ اٰمَنُوا ۚ اِنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَلٰكِنِّٓى اَرٰيكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ

وَيَا قَوْمِ Ve ey kavmim, لَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًا ben bu tebliğ ve risalet üzerine sizden mal ve ücret istemiyorum. اِنْ اَجْرِىَ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ Benim ecr-i ücretim, mükafatım ancak Âllâh-û Teâlâ'ya aittir. وَمَآ اَنَا بِطَارِدِ الَّذِينَ اٰمَنُوا Sizin dediğiniz gibi "o aşağılar tâbi olmuşlardır" diyorsunuz, ben imân edenleri yanımdan kovacak değilim. اِنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ Onlar kıyamette Rablerine kavuşacaklardır. وَلٰكِنِّٓى اَرٰيكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ Fakat ben sizi cahil bir kavim görüyorum.

Nûh Aleyhisselâm'ın kavmi, inanmış fakir kimselere tenezzül etmiyor ve onlarla beraber olmak istemiyorlardı. Bunun için, Nûh Aleyhisselâm'ın onları yanından kovmasını teklif ettiler. O büyük peygamber, elbette cahillerin sözüne bakarak, Âllâh'a imân etmiş Âllâh katında değeri olan kimseleri yanından kovacak değildi.

30- وَيَا قَوْمِ مَنْ يَنْصُرُنِى مِنَ اللّٰهِ اِنْ طَرَدْتُهُمْ ۚ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ

وَيَا قَوْمِ مَنْ يَنْصُرُنِى مِنَ اللّٰهِ اِنْ طَرَدْتُهُمْ Ve ey kavmim, eğer ben

onları tard edersem, Âllâh-û Teâlâ'nın azabından beni kim kurtarır? اَفَلَا تَذَكَّرُونَ İstediğinizin doğru olmadığını düşünmez misiniz?

31- وَلَآ اَقُولُ لَكُمْ عِنْدِى خَزَآئِنُ اللهِ وَلَآ اَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَآ اَقُولُ اِنِّى مَلَكٌ وَلَآ اَقُولُ لِلَّذِينَ تَزْدَرِى اَعْيُنُكُمْ لَنْ يُؤْتِيَهُمُ اللهُ خَيْرًا ؕ اَللهُ اَعْلَمُ بِمَا فِى اَنْفُسِهِمْ ۖ اِنِّى اِذًا لَمِنَ الظَّالِمِينَ

وَلَآ اَقُولُ لَكُمْ عِنْدِى خَزَآئِنُ اللهِ Ben, size "Âllâh'ın hazineleri benim yanımdadır" demiyorum. وَلَآ اَعْلَمُ الْغَيْبَ Gaybı da bilmiyorum ki istediklerinizi haber vereyim. وَلَآ اَقُولُ اِنِّى مَلَكٌ Bir meleğim de demiyorum ki bana, sen de bizim gibi insansın diye itiraz ediyorsunuz. وَلَآ اَقُولُ لِلَّذِينَ تَزْدَرِى اَعْيُنُكُمْ Ve sizin hor gördüğünüz Mü'minler hakkında Âllâh-û Teâlâ, لَنْ يُؤْتِيَهُمُ اللهُ خَيْرًا onlara asla hayır (tevfik, imân ve ecir) vermez de diyemem. اَللهُ اَعْلَمُ بِمَا فِى اَنْفُسِهِمْ ۖ Âllâh-û Teâlâ, onların nefislerinde olan hayır ve şerri çok iyi bilir, onlardan razıdır. اِنِّى اِذًا لَمِنَ الظَّالِمِينَ Eğer bunları dersem veya kâlplerinde olan şeyi bilmediğim için kovup imânlarını kabul etmezsem, bu takdirde nefislerine zulmedenlerden olurum, ben gerçekten zalimlerden olurum.

32- قَالُوا يَا نُوحُ قَدْ جَادَلْتَنَا فَاَكْثَرْتَ جِدَالَنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ

قَالُوا يَا نُوحُ Mevzu, Nûh Aleyhisselâm'ın ahvalini beyan buyuruyor. Nûh Aleyhisselâm'a dört hususu söylediler, dediler ki: **a**) Bizimle mücadele ettin ve bize yaptığın mücadelede çok ileri gittin. **b**) Sana tâbi olanlar aşağı kimselerdir. **c**) Bizden fazla bir

ilm-i malûmatınız da yoktur. **d**) Sizin, bize karşı üstünlüğünüz de yoktur. Onların dört sualine de cevaben buyurdular ki; "Ben gaybı bilirim demedim. Âllâh, bana ne bildirirse onu söylerim. Bana tâbi olanların ahvaline de mükellef değilim. İman etmişler Âllâh'a, imânları zâyi olmaz Cenâb-ı Hakk'ın nezdinde. Ben de meleğim demedim, sizin gibi bir beşerim, beşer olduğumu söyledim. Yalnız vahy-i İlâhi bana zuhur etmiştir, onu haber veriyorum" dedi, cevaplar verdi. Onların elinde bir şey kalmayınca, nihayet başladılar sert davranmaya. Edepsiz olana cevabını müdellel verdiğinde, baktı ki karşılığını veremiyor, o zaman terbiye haricine çıkmaya başlar. Cevapları işittikten sonra dediler; "Ey Nûh! قَدْ جَادَلْتَنَا Sen, bize husumet yaptın, mücadele yaptın, şimdiye kadar da cidalu husumetin devam etti. فَأَكْثَرْتَ جِدَالَنَا Ziyadeleştirdin bu cidâlini, öyle ise biz sana imân etmiyoruz. فَأْتِنَا Getir bize, بِمَا تَعِدُنَآ bize vaad ettiğin azabı getir. Bizi, azab-ı İlâhi vardır diye korkutuyorsun, öyle ise o azabı getir bize. اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ Eğer sadık doğrulardan isen, kendisiyle bizi tehdit ettiğini (azabı) bize getir."

33- قَالَ اِنَّمَا يَأْتِيكُمْ بِهِ اللهُ اِنْ شَآءَ وَمَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ

قَالَ Nûh Aleyhisselâm müteessif olarak, onların haline üzülerek, bahr-i merhamettirler, azab-ı İlâhi tahakkuk ettikten sonra ne yapsınlar? اِنَّمَا يَأْتِيكُمْ بِهِ اللهُ Size gelecek bu azabı ancak dilerse Âllâh getirecek, ben size haber veriyorum. Münkirlere, bu azabı Âllâh getirecek. Azabın geleceğini, Âllâh'tan haber aldım. O azabı isterse ta'cil eder, dilerse tehir eder. اِنْ شَآءَ وَمَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ O azabı size ancak Âllâh-û Teâlâ getirir ve siz Âllâh'ı aciz bırakacak değilsiniz.

34- وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحِىٓ اِنْ اَرَدْتُ اَنْ اَنْصَحَ لَكُمْ اِنْ كَانَ اللّٰهُ يُرِيدُ اَنْ يُغْوِيَكُمْ ۟ هُوَ رَبُّكُمْ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ۟

وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحِىٓ Benim nasihatlarım size fayda vermiyor, اِنْ اَرَدْتُ اَنْ اَنْصَحَ لَكُمْ ben size nasihat etmeyi irade etsem bile, yeniden başlasam bile size yine fayda vermez. اِنْ كَانَ اللّٰهُ يُرِيدُ اَنْ يُغْوِيَكُمْ ۟ Âllâh-û Teâlâ, sizin iğvanızı, idlâlinizi, azabınızı isterse, benim nasihatım ne fayda verecek? Sizin iğvanızı istiyor Âllâh, akabinde de azabınızı istiyor. هُوَ رَبُّكُمْ Rabbiniz O'dur, sizi yoktan var eden, terbiye eden yetiştiren, bu hale getiren O'dur. وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ۟ Nihayet siz, O'na rucû edersiniz, yaptığınız amele göre ceza verir. Âllâh, iyi amel üzerine mükâfat, fena amel üzerine mücazat verir.

35- اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ ۟ قُلْ اِنِ افْتَرَيْتُهُ فَعَلَىَّ اِجْرَامِى وَاَنَا۠ بَرِٓىءٌ مِمَّا تُجْرِمُونَ ۠

Bu âyet-i kerimeye, Müfessirin-i İzam iki mânâ vermişler. Bir kısmı, mevzu Nûh Aleyhisselâm'ın kıssasıdır. اَمْ يَقُولُونَ Onlar diyorlardı; افْتَرٰيهُ ۟ "Nûh Aleyhisselâm, kendinden uyduruyor bu vahiyleri, iftiraları." Nûh Aleyhisselâm, onlara dedi; قُلْ اِنِ افْتَرَيْتُهُ فَعَلَىَّ اِجْرَامِى "Eğer benim iftiram olursa, bu söylediğim sözler benim ise onun cezası benimdir ve ben cezamı çekerim. وَاَنَا۠ بَرِٓىءٌ مِمَّا تُجْرِمُونَ ۠ Sizin yaptıklarınızdan da ben beriyim. Kendi cezanızı siz çekeceksiniz." Müfessirlerin verdiği diğer mânâ da; cümleyi mutariza olarak bu âyetin muhatabı, Râsûl-û Ekrem'dir (Sallâllâhû Aleyhivesellem.) Eğer ki Nûh Aleyhisselâm'ın bahsidir fakat gaye Râsûl-û Ekrem'dir. Onun düşmanları da Kur'an-ı Kerim hakkında aynen öyle diyorlardı. Onlar, "Kur'an'a iftiradır mı?" diyorlardı. De

ki; "Eğer onu uydurduysam günahı bana aittir fakat ben, sizin işlediğiniz günahtan uzağım."

36- وَاُوحِىَ اِلٰى نُوحٍ اَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ اِلَّا مَنْ قَدْ اٰمَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَۚ

وَاُوحِىَ اِلٰى نُوحٍ Âllâh-û Teâlâ buyuruyor ki; Biz, Nûh Aleyhisselâm'a vahyettik, bildirdik. اَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ اِلَّا مَنْ قَدْ اٰمَنَ Senin kavminden, bundan sonra kimse imân etmez. İman etmiş olanlardan başkası, (sana) asla inanmayacak. فَلَا تَبْتَئِسْ Meyus olma ey Habibim, burası Râsûl-û Ekrem'e karşı olabilir. Nûh Aleyhisselâm 950 sene uğraştı, 80 küsür kişi imân etti. بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَۚ Öyle ise onların şirklerinden müteessir olma. Nihayet Cenâb-ı Hak, peygamberine yardım eder. Onların düşmanını imha eder.

37- وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا وَلَا تُخَاطِبْنِى فِى الَّذِينَ ظَلَمُواۚ اِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ

وَاصْنَعِ الْفُلْكَ Ey Nûh Aleyhisselâm nezaretimiz altında ve vahyimize göre bir gemi yap, بِاَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا gözlerimizin önünde, vahyimiz (emrimiz) dâhilinde. وَلَا تُخَاطِبْنِى فِى الَّذِينَ ظَلَمُواۚ Âllâh CelleCelâlûhû, bilir ki peygamberdir kalbi yanıyor halkın mahvolmasına, rahmet fazladır. Cenâb-ı Hak; "Hitap etme hâlas olmaları için, onların hâlas olmaları için benden duâ etme" diyor. اِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ Boğulmaya hükmedilmişlerdir. Çünkü onlar mutlaka boğulacaklardır.

Rivâyet edilir ki Cebrail Aleyhisselâm, Nûh Aleyhisselâm'a; "Âllâh-û Teâlâ, senin bir gemi yapmanı emrediyor" dedi. Nûh

Aleyhisselâm dedi ki; "Ben nasıl gemi yaparım ki dülger değilim. Cebrail Aleyhisselâm; "Âllâh, seni ona muvaffak eder, yol gösterir" dedi.

38- وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأٌ مِنْ قَوْمِهٖ سَخِرُوا مِنْهُ ؕ قَالَ اِنْ تَسْخَرُوا مِنَّا فَاِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُوْنَ ؕ

وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ Nûh Aleyhisselâm gemiyi yapıyor, Cebrail Aleyhisselâm da talim tarif ediyordu. وَكُلَّمَا Ne zamanki مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأٌ مِنْ قَوْمِهٖ cemaatinden birisi veya kavminin ileri gelenlerinden birisi, (yanına) her uğradıkça سَخِرُوا مِنْهُ onunla alay ediyorlardı. "Şimdiye kadar peygamberlik iddiasında idi, şimdi ise dülger oldu" diyorlardı. قَالَ Nûh Aleyhisselâm, onlara cevaben, vahy-i İlâhi ile diyordu. اِنْ تَسْخَرُوا مِنَّا "Eğer cehlinizden dolayı siz, bugün bize alay yapıyorsanız. فَاِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُوْنَ ؕ İyi bilin ki siz nasıl alay ettinizse, biz de sizinle alay edeceğiz, gark olduğunuz zaman görürsünüz halinizi."

39- فَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ۙ مَنْ يَّاْتِيْهِ عَذَابٌ يُّخْزِيْهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيْمٌ

فَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ۙ Sonra anlayacaksınız, مَنْ يَّاْتِيْهِ عَذَابٌ يُّخْزِيْهِ kendisini rezil edecek azabın geleceği وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيْمٌ ve daimi bir azabın kimin başına ineceğini bileceksiniz.

40- حَتّٰٓى اِذَا جَآءَ اَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّوْرُ ۙ قُلْنَا احْمِلْ فِيْهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَاَهْلَكَ اِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ اٰمَنَ ؕ وَمَآ اٰمَنَ مَعَهٗٓ اِلَّا قَلِيْلٌ

حَتّٰٓى اِذَا جَآءَ اَمْرُنَا Nihayet emrimiz, (emr-i İlâhi) geldi. Hareket

etme zamanı geldi, azab-ı İlâhi'nin geldiğinin haberi. وَفَارَ التَّنُّورُ Tennur kaynadığı vakit, قُلْنَا biz Nûh Aleyhisselâm'a emrettik. احْمِلْ فِيهَا Sefineye gemiye, hamlet yüklet مِنْ كُلٍّ her hayvandan زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ iki çift (erkekli dişili.) وَأَهْلَكَ Ehlini de al, ehli ki hepsi değil. Oğlu Kenan ile ikinci zevcesi Vâile, ikisi de kâfirlerdendi. إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ Aleyhinde söz geçmiş olanlar dışında, Âllâh-û Teâlâ'nın hükmü geçenler müstesna, evlât ve iyâlini ve sana imân edenleri gemiye yükle. وَمَا آمَنَ مَعَهُ إِلَّا قَلِيلٌ Zaten onunla beraber pek azı imân etmişti. İman edenlerden üç evladı; Ham, Sam, Yaves. Üç gelini de onların hanımı, oldu altı. Nûh Aleyhisselâm ve hanımı, oldu sekiz. Yetmiş iki de ümmet, hepsi seksen.

Âyet-i kerimede geçen "Tennur" kelimesi; lugatta tandır dediğimiz, içinde ekmek pişirilen bir ocaktır, bir çeşit fırındır. Müfessirler tandırın kaynamasını, çeşitli şekillerde tefsir etmişlerdir. Nûh Aleyhisselâm'ın gemisinin buharlı bir vapur olduğuna işaret etmektedir ki o zaman "tandır kaynadı" demek, "vapur ocağı yandı ve harekete hazır duruma getirildi" demek olur.

41- وَقَالَ ارْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللَّهِ مَجْرٖيهَا وَمُرْسٰيهَا ۚ إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَحِيمٌ

وَقَالَ ارْكَبُوا فِيهَا Nûh Aleyhisselâm, vahy-i İlâhi ile hitap etti ümmetine. Dedi; "Gemiye binin." بِسْمِ اللَّهِ مَجْرٖيهَا وَمُرْسٰيهَا ۚ Bismillah ile mecrası var. بِسْمِ اللَّهِ deyince cereyan eder, geminin durması da yine بِسْمِ اللَّهِ iledir. Fakat bu besmele, Nûh Aleyhisselâm'ın lisanı ile çıkıyor. إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَحِيمٌ Muhakkak benim Rabbim, istiğfar eden, mağfiretini talep eden, kusurunu göz önüne getirip de dergah-ı İlâhi'de yalvarana mağfireti vasi'dir. Rahimdir Âllâh,

helâk etmez günah ile. Rahim'dir Âllâh, bu kadar kusurları yapıyoruz yine nafakamızı veriyor, kesmiyor.

42- وَهِيَ تَجْرِي بِهِمْ فِي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ وَنَادَىٰ نُوحٌ ابْنَهُ وَكَانَ فِي مَعْزِلٍ يَا بُنَيَّ ارْكَبْ مَعَنَا وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِرِينَ

وَهِيَ Bu gemi تَجْرِي cereyan ediyor, بِهِمْ o Müslümanlarla. فِي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ Gemi dağlar gibi dalgalar arasında, onlarla birlikte yüzüp gidiyordu. وَنَادَىٰ نُوحٌ ابْنَهُ Nûh Aleyhisselâm oğlunu gördü, oğlu Kenan'a seslendi. وَكَانَ فِي مَعْزِلٍ Mazildeydi, azildeydi, ayrı idi. Filan adam azloldu yani vazifeden ayrıldı. Nûh Aleyhisselâm'ın Kenan isimli oğlu da, Nûh Aleyhisselâm'ın dininden ayrı idi, inkârda idi. Nûh Aleyhisselâm, ona dedi, oğluna. يَا بُنَيَّ ارْكَبْ مَعَنَا "(Müslüman ol) gel bizimle beraber gemiye bin, وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِرِينَ kâfirlerden olma (ki selâmete kavuşasın, helâk olmayasın)" diye seslendi.

43- قَالَ سَآوِي إِلَىٰ جَبَلٍ يَعْصِمُنِي مِنَ الْمَاءِ قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِلَّا مَنْ رَحِمَ وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِينَ

قَالَ سَآوِي إِلَىٰ جَبَلٍ يَعْصِمُنِي مِنَ الْمَاءِ Kenan, oğlu; "(Ne Müslüman olur, ne gemiye girerim.) Yüksek bir dağa sığınırım o beni boğulmadan korur" dedi. Ona cevaben, Nûh Aleyhisselâm dedi. قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ "Bugün Âllâh'ın emrinden (azabından) koruyacak hiçbir şey yoktur إِلَّا مَنْ رَحِمَ ancak merhamet sahibi Âllâh'tan başka koruyucu yoktur" dedi. Bu sual ve cevabın içinde وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِينَ derken, dalgalar aralarına girdi, böylece o da boğulanlardan oldu.

Nûh Aleyhisselâm dedi. "Ya Rabbi, va'detmişsin benim ehlimi hâlâs etmeye." Cenâb-ı Hak'ta buyuruyor ki; "Onlar, senin ehlin değildir."

44- وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَيَا سَمَاءُ أَقْلِعِي وَغِيضَ الْمَاءُ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

وَقِيلَ Denildi, Âllâh tarafından yere buyruldu ki يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ "çıkardığın suyu içine al." Yer, emr-i İlâhi ile çıkardığı suyu içine aldı. Semâvata emretti, وَيَا سَمَاءُ أَقْلِعِي "ey gök (sen de suyunu) tut" denildi. وَغِيضَ الْمَاءُ Su çekilip azaldı, وَقُضِيَ الْأَمْرُ emr-i İlâhi yerine geldi, helâk tamam oldu وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ ve gemi Cûdi Dağı üzerine durdu. وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ O nefislerine zulmeden kavme, "uzak olsunlar" denildi. Elhamdûlillah, zalimlerin helâkı için denilir. Bir zalimin helâkı için "Elhamdûlillah" demek caizdir.

Rivâyet edildiğine göre; Nûh Aleyhisselâm, gemiye Recep ayının onunda binmişti. Altı ay su üzerinde kaldı. Nihayet Muharrem'in onuncu günü yeri buldu. Nûh Aleyhisselâm ve beraberindekiler o gün, Âllâh-û Teâlâ'ya şükretmek maksadıyla oruç tutmuşlardı.

45- وَنَادَى نُوحٌ رَبَّهُ فَقَالَ رَبِّ إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي وَإِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَأَنْتَ أَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ

وَنَادَى نُوحٌ رَبَّهُ Nûh Aleyhisselâm, Rabbine niyaz etti, yalvardı, dedi. فَقَالَ رَبِّ إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي "Ya Rabbi, benim oğlum Kenan, benim ehlim idi. وَإِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ Senin va'din de hak ve hakikat

idi. Va'detmişsin ki oğlum hâlas olur, va'dın hak ve hakikattır, hulf yoktur. Nasıl oldu da hâlas olmadı. Belki Nûh Aleyhisselâm'ın maksadı bu değil de va'd-ı İlâhi'yi anlamak içindi. وَاَنْتَ اَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ Hakimlerin ahkemi sensin Ya Rabbi" dedi.

46- قَالَ يَا نُوحُ اِنَّهُ لَيْسَ مِنْ اَهْلِكَ اِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ فَلَا تَسْئَلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ اِنِّى اَعِظُكَ اَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ

قَالَ يَا نُوحُ Nûh Aleyhisselâm'a cevaben buyuruyor, Cenâb-ı Hak. اِنَّهُ لَيْسَ مِنْ اَهْلِكَ Senin bu oğlun sende i'tizal ettiği için, senin dininden i'tizal ettiği için seninle onun aranızda karabet kalmamıştır. Mü'min ile kâfirin arasında akrabalık kalmıyor. Birbirine vâris olmuyorlar, ülfet kalmıyor. اِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ Çünkü o, sâlih olmayan bir amel sahibi idi (kâfirdi.) فَلَا تَسْئَلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ Senin ilmin olmayan şeyden bana sual etme, o halde **künhüne** vakıf olmadığın şeyi benden isteme. اِنِّى اَعِظُكَ اَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ Ben, seni cahillerden olmaktan men ederim.

Bu âyetten anlaşılıyor ki insanlar arasındaki yakınlığın asıl sebebi din birliğidir. Âllâh'ın dinine inanmış ve peygamberlerini tasdik etmiş kimseler, birbirinin manevi akrabası, yakını ve dostudurlar. Bunların aralarında manevi bir birlik vardır. Mü'minlerle kâfirler ırk bakımından birbirlerinin akrabası olsalar bile, bu akrabalığın Âllâh katında hiçbir değeri yoktur. Nitekim Nûh Aleyhisselâm'ın oğlu, babasına inanmadığı için Âllâh-û Teâlâ, onu Nûh Aleyhisselâm'ın ailesinden saymamıştır.

47- قَالَ رَبِّ اِنِّى اَعُوذُ بِكَ اَنْ اَسْئَلَكَ مَا لَيْسَ لِى بِهِ عِلْمٌ وَاِلَّا تَغْفِرْ لِى وَتَرْحَمْنِى اَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ

قَالَ رَبِّ اِنِّی اَعُوذُ بِكَ Nûh Aleyhisselâm dedi. "Ey Rabbim, ben hakkında ilmim olmayan şeyi senden istemekten sana sığınırım. اَنْ اَسْئَلَكَ مَا لَيْسَ لِی بِهٖ عِلْمٌ Ya Rabbi, sana sığınıyorum, benim ilmim olmayan şeylerden sana sual etmeye. وَاِلَّا تَغْفِرْ لِی وَتَرْحَمْنِی Eğer senin mağfiretin olmazsa bana, eğer bu hatalarımı affetmezsen, bana merhamet etmezsen, اَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ hüsranda kalanlardan, ziyankârlardan olurum Ya Rabbel alemin.

48- قِيلَ يَا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا وَبَرَكَاتٍ عَلَيْكَ وَعَلٰٓى اُمَمٍ مِمَّنْ مَعَكَ وَاُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ ثُمَّ يَمَسُّهُمْ مِنَّا عَذَابٌ اَلِيمٌ

"Kâle" malûmdur. قِيلَ Meçhul yani görünmeyen Âllâh tarafından denildi. Ey Nûh Aleyhisselâm, sana ve seninle beraber olan ümmetlere bizden selâm ve bereketlerle gemiden in! Selâmımız ile yahut selâmetle necat ile. Berakât-ı kesire, hayrat-ı kesire nâzil olur sana. عَلَيْكَ وَعَلٰٓى اُمَمٍ مِمَّنْ مَعَكَ (Onların içinden gelecek nesiller içinde,) kendilerini (dünyada bol rızıklarla) faydalanacağınız, faydalandıracağımız nice (kâfir) ümmetler de olacak ki وَاُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ nice ümmetler de olacak ki biz, onları da dünyanın metaı ile rızıklandırırız. ثُمَّ يَمَسُّهُمْ مِنَّا عَذَابٌ اَلِيمٌ Dünyanın metaı ile faydalanır, sonra isyan ettiği zaman kendilerine, bizden elim bir azap dokunacak.

Hâlik-i Kâinat, Habibine buyuruyor:

49- تِلْكَ مِنْ اَنْبَآءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَآ اِلَيْكَ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَآ اَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هٰذَا فَاصْبِرْ اِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ

تِلْكَ مِنْ اَنْبَآءِ الْغَيْبِ Burada sekiz peygamberin kısa ahvalini

beyan buyuruyor. Bu gayipteki ahvaldir bilsinler, bu haberler ancak vahiy ile bilinir. O zamanda Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem hiçbir yerden duymamış, okumamış, tahsil etmemiş. Bu haberler ancak Cenâb-ı Hak'tan bildirilen vahiy ile olur. نُوحِيهَآ اِلَيْكَ İşte bunlar, sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir. Bundan önce onları ne sen biliyordun ne de kavmin. مِنْ قَبْلِ هٰذَا فَاصْبِرْ اِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ O halde, (Nûh Aleyhisselâm gibi) ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem, sen de sabret. (Kavminden gelen eziyet ve meşakkate sabret.) Dünyada zafer, ahirette ecr-i ücret, akıbet, şirk ve masiyetlerden sakınanlarındır.

50- وَاِلٰى عَادٍ اَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا مُفْتَرُونَ

Bu Nûh Aleyhisselâm'ın kıssası, gayb haberlerindendir ki sana vahyediyoruz. Bundan evvel, onu ne sen ve ne kavmin bilmediniz. O halde Ey Ekmelerrâsul Sallâllâhû Aleyhivesellem, sen de Nûh Aleyhisselâm gibi kavminden gelen eziyet ve meşakkate sabret. (Dünyada zafer, ahirette sevap,) akıbet (şirk ve masiyetlerden) sakınanlarındır.

Ve Âd kavmine, kardeşleri Hûd Aleyhisselâm'ı gönderdik. De ki; Ey kavmim! Âllâh-û Teâlâ'ya ibadet edin ki sizin, O'ndan gayrı ilahınız yoktur. Siz (O'na şerik koşmakla) yalancılardan başka bir şey değilsiniz.

51- يَا قَوْمِ لَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى الَّذِي فَطَرَنِي اَفَلَا تَعْقِلُونَ

Ey kavmim, buna (bu tebliğime) karşılık sizden bir ecir ücret istemiyorum. Benim ecr-i ücretim, ancak beni yaratana aittir. Aklınızı kullanmaz mısınız? Hala aklınızı kullanmıyor musunuz?

52- وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا اِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً اِلٰى قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ

Ve ey kavmim! Rabbinizin mağfiretini isteyin. Sonra yine O'na tevbe ve rucû edin ki üzerlerinize gökten (tarla ve bahçelerinizi sulamak için) bol bol yağmur yağdırsın. Ve kuvvetinize kuvvet katsın. Günahlarınızda ısrar ederek imândan yüz çevirmeyin.

Memleketlerinde kuraklık vardı, kadınları kısırdı. Ziraatçı olmaları hasebiyle yağmura ve düşmandan savunmak için nüfusa muhtaçtılar.

53- قَالُوا يَا هُودُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِى اٰلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ

قَالُوا يَا هُودُ Âd kavmi cevaben istihza ettiler. Dediler ki; مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ "Sen, bize açık bir beyyine, mucize ile gelmedin. وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِى اٰلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ Biz de senin sözünle ilâhlarımıza ibadeti terk edeceklerden değiliz. Senin sözünle biz, âbâ-û ecdadımızın ilâhlarını terk etmeyiz. وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ Senin de peygamber olduğuna biz inanmıyoruz. Senin bu sözlerin nereden geliyor.

54- اِنْ نَقُولُ اِلَّا اعْتَرٰيكَ بَعْضُ اٰلِهَتِنَا بِسُوٓءٍ قَالَ اِنِّى اُشْهِدُ اللّٰهَ وَاشْهَدُوٓا اَنِّى بَرِٓىءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ

اِنْ نَقُولُ Senin bu sözlerin; اِلَّا اعْتَرٰيكَ بَعْضُ اٰلِهَتِنَا بِسُوٓءٍ sen bizim mâbudlarımıza dokunuyorsun, onların yalan olduğunu söylüyorsun, bu sözlerinden dolayı onlar seni çarpmışlar. Senin bu sözlerin akılsızlığından gelir. قَالَ اِنِّى Hûd Aleyhisselâm, onlara cevaben dedi. اِنِّى اُشْهِدُ اللّٰهَ Ben, Âllâh-û Teâlâ'yı şahit tutuyorum. Ben Âllâh'ın hak peygamberiyim, emri ile geldim, aklım da yerindedir. وَاشْهَدُوٓا Siz de şahit olunuz, اَنِّى بَرِىٓءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ sizin şerik ortak koştuğunuz şirkten beriyim.

55- مِنْ دُونِهٖ فَكِيدُونِى جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنْظِرُونِ

مِنْ دُونِهٖ فَكِيدُونِى Haydi, hepiniz bana tuzak kurmak üzere toplanınız. جَمِيعًا Hepiniz topluca benim helâkım için çalışın. ثُمَّ لَا تُنْظِرُونِ Sonra mühlet vermeyin elinizden geleni yapın aleyhimde, bakalım bana bir şey yapabilecek misiniz? Ben Âllâh'ın hıfzında, emniyetteyim. Hiçbir zaman bana zarar yapamazsınız.

56- اِنِّى تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ رَبِّى وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَآبَّةٍ اِلَّا هُوَ اٰخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا اِنَّ رَبِّى عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

اِنِّى تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ رَبِّى وَرَبِّكُمْ Ben, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Âllâh'a tevekkül ettim. Bütün gücünüzü sarf etseniz, bana zarar veremezsiniz. مَا مِنْ دَآبَّةٍ اِلَّا هُوَ اٰخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا **"min"** tekit içindir. **Iâ dabbetin**, yok yeryüzünde yürüyen, yeryüzünde hayatlı olan bütün mahlûkat; insanlar, cinler, hayvanlar da nasiyesi, Âllâh-û Teâlâ'nın elinde olmasın. (Hepsinin hükm-ü tasarrufu ve yönetemi, O'nun kudret elindedir.) اِنَّ رَبِّى عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ Muhakkak benim Rabbim, hak ve adâlet üzerindedir. (Kimseye

haksızlık ve zulüm etmez.) Benim Rabbim, hak ve adalet üzerine hükmeder. Siz tecavüz ettiğinizde, mukabilini bulursunuz. İkinci mânâ da; Rabbim, sizden doğruyu ister.

57- فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ مَّآ اُرْسِلْتُ بِهٖٓ اِلَيْكُمْ ۗ وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّيْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ۚ وَلَا تَضُرُّوْنَهٗ شَيْـًٔا ۗ اِنَّ رَبِّيْ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيْظٌ

فَاِنْ تَوَلَّوْا Şayet imândan yüz çevirirseniz, Âllâh'a karşı ne yapabilirsiniz? Bana da bir şey yapamazsınız nihayet kendinize zararınız olur. فَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ مَّآ اُرْسِلْتُ بِهٖٓ اِلَيْكُمْ Ben, işte size gönderildiğim şeyi tebliğ ettim. Rabbim, beni mes'ul etmez ve sizin de Âllâh'a karşı bir mazeretiniz kalmamıştır. وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّيْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ Âllâh CelleCelâlûhû, sizi helâk eder. Rabbim dilerse, sizden başka bir kavmi yerinize getirir de ona hiçbir zarar veremezsiniz. وَلَا تَضُرُّوْنَهٗ شَيْـًٔا Sizin yerinize gelecek kimselere de hiçbir ziyan veremezsiniz. اِنَّ رَبِّيْ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيْظٌ Muhakkak benim Rabbim, her şeyi hakkıyla gözetler, gözetendir. Hiçbir şey, O'nun bilmesinden gizli değildir. Bütün halimizi murakabe ediyor.

58- وَلَمَّا جَآءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُوْدًا وَّالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا ۚ وَنَجَّيْنٰهُمْ مِّنْ عَذَابٍ غَلِيْظٍ

وَلَمَّا جَآءَ اَمْرُنَا Vaktaki azap emrimiz geldi, نَجَّيْنَا هُوْدًا Hûd Aleyhisselâm ve onunla beraber imân edenleri rahmetimizle kurtardık. وَّالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا Tefsir diyor; 4.000 kişi imân etmiş idi, imân edenler hiçbir ziyan görmediler beraber oldukları halde. Rüzgâr topluca hepsine geliyordu. Rüzgârın malûmatı vardır, Âllâh'ın dostu ile düşmanını fark eder. Mevlâna Celâleddin

Rumi buyuruyor; "Bütün kâinat, Âllâh'ın dostuna dost, düşmanına düşmandır."

وَنَجَّيْنَاهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ Ve onları galiz, ağır azaptan da kurtardık. Denildi ki ağır azap, ahiret azabıdır. Onları dünya azabından kurtardığımız gibi, ahiret azabından da kurtarırız. Bu 4.000 imân etmiş kişi idi, dünya azabından olduğu gibi ahiret azabından da hâlas ettik.

Bu Âd kavmi ki imân etmeyenler, berdül acuz, koca-karı soğuğu denilen yedi gece, sekiz gün devam eden şiddetli bir kasırga ile helâk olup, ağaç kütükleri gibi yerlere yıkılıp kaldılar.

59- وَتِلْكَ عَادٌ جَحَدُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ وَعَصَوْا رُسُلَهُ وَاتَّبَعُوا اَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ

وَتِلْكَ عَادٌ جَحَدُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ Hâlik-i Kâinat, Hûd kavminin helâkının sebebini bildiriyor. İşte bunlar, Âd kavmidir. Rabbinden nâzil olan âyetleri inkâr ettiler وَعَصَوْا رُسُلَهُ ve Rasûlleri, Hûd Aleyhisselâm'a inkâr isyan ettiler. Bir peygambere inkâr isyan, bütün peygamberlere inkâr isyandır. وَاتَّبَعُوا اَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ Tabi oldular. İnatçı, muanit olan cebbarların emrine tâbi oldular. İnatçı olan reislerinin emrine tâbi oldular.

60- وَاُتْبِعُوا فِى هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَلَآ اِنَّ عَادًا كَفَرُوا رَبَّهُمْ اَلَا بُعْدًا لِعَادٍ قَوْمِ هُودٍ

وَاُتْبِعُوا فِى هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً Böylece onlar, bu dünyada (şiddetli rüzgârla) ve ahirette (ateşle) lânete, (cezasına) tâbi tutuldular. وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ Kıyamette de lânete. (Lânet; kıyamet gününde Âllâh'ın

rahmetinden tard olmaktır.) اَلَآ اِنَّ عَادًا كَفَرُوا رَبَّهُمْ İyi bilin ki Âd kavmi, Rablerini inkâr ettiler. (Âllâh'ın tevhidini, nimetini inkâr ettiler.) اَلَا بُعْدًا لِعَادٍ قَوْمِ هُودٍ Agâh olunuz, bilin ki Hûd Aleyhisselâm'ın kavmi olan Âd kavmi, Âllâh'ın rahmetinden uzak kılındı.

61- وَاِلٰى ثَمُودَ اَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ هُوَ اَنْشَاَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا فَاسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تُوبُوا اِلَيْهِ اِنَّ رَبِّى قَرِيبٌ مُجِيبٌ

وَاِلٰى ثَمُودَ اَخَاهُمْ صَالِحًا Biz Azimüşşan, Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih Aleyhisselâm'ı gönderdik. (Salih Aleyhisselâm 180 sene yaşamıştır.) قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ Sâlih Aleyhisselâm, kavmine dedi. "Ey kavmim, Âllâh-ü Teâlâ'ya ibadet, kulluk edin ki sizin O'ndan gayrı ilâhınız yoktur. هُوَ اَنْشَاَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ O'dur, sizi yeryüzünde topraktan halk etti, وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا ve size o toprakta ömür sürmeye ve imara kudret verdi ve onu size emretti. فَاسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تُوبُوا اِلَيْهِ O halde Âllâh'a rucû ediniz, yaptığınız şirkten mağfiret isteyin, O'na tevbe nedamet ediniz. اِنَّ رَبِّى Muhakkak benim Rabbim, itaat edenlere قَرِيبٌ çok yakın مُجِيبٌ ve duâ edenlerin duâlarını kabul edendir."

Böyle Sâlih Aleyhisselâm kavmine nasihat ettikten sonra, kavmi cevap vermeye başladı.

62- قَالُوا يَا صَالِحُ قَدْ كُنْتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هٰذَآ اَتَنْهٰينَآ اَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ اٰبَآؤُنَا وَاِنَّنَا لَفِى شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَآ اِلَيْهِ مُرِيبٍ

قَالُوا يَا صَالِحُ قَدْ كُنْتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هٰذَآ Dediler ki; "Ey Sâlih (Aleyhisselâm,) sen bundan evvel aramızda ümid beslenen bir

kimse idin.” اَتَنْهٰينَآ اَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ اٰبَآؤُنَا İstifam-ı inkârîdir. “Şimdi bizi, babalarımızın ibadet ettiği ilahlara ibadet etmekten nehiy mi ediyorsun? وَاِنَّنَا لَفِى شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَآ اِلَيْهِ مُرِيبٍ Gerçekten senin, bizi davet ettiğin tevhidden şek ve şüphe içindeyiz.”

63- قَالَ يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّى وَاٰتٰينِى مِنْهُ رَحْمَةً فَمَنْ يَنْصُرُنِى مِنَ اللّٰهِ اِنْ عَصَيْتُهُ فَمَا تَزِيدُونَنِى غَيْرَ تَخْسِيرٍ

قَالَ يَا قَوْمِ Sâlih Aleyhisselâm dedi. “Ey kavmim اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ siz inanmıyorsunuz, bir lahza dinleyiniz. Eğer ben vazıh apaçık bir beyan üzerinde isem, benim bildiğim hak ve hakikat ise. مِنْ رَبِّى Rabbimden, ben hakikat bir peygamber isem (ki öyleyim.) Siz şüphe ediyorsunuz da şüphenize nazaran. وَاٰتٰينِى مِنْهُ رَحْمَةً O, bana kendinden bir rahmet, peygamberlik vermişse, buna ne dersiniz? فَمَنْ يَنْصُرُنِى مِنَ اللّٰهِ O’na isyan ettiğim takdirde, azabından beni kim kurtarabilir? اِنْ عَصَيْتُهُ فَمَا تَزِيدُونَنِى غَيْرَ تَخْسِيرٍ Bu durum karşısında O’na asi olursam, beni Âllâh’tan (O’nun azabından) kim korur? Siz, bana ziyan vermekten başka bir şey yapmıyacaksınız.

Bunun neticesinde, öyle ise dediler ki delil istiyoruz. Delil de nasıl olacak? Bu taş, dağdan bir deve çıkacak ve deve de bir yavru doğuracak, bunu istediler. Cenâb-ı Hak, her şeye kudret sahibi ve Sâlih Aleyhisselâm’ın bu şekilde yaptığı duâsını kabul buyurdu.

64- وَيَا قَوْمِ هٰذِهِ نَاقَةُ اللّٰهِ لَكُمْ اٰيَةً فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِى اَرْضِ اللّٰهِ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوٓءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ قَرِيبٌ

وَيَا قَوْمِ هٰذِهِ نَاقَةُ اللّٰهِ Ey kavmim dedi. İşte Âllâh-û Teâlâ’nın, size mucize olarak devesidir, alâmet-i lütfudur. لَكُمْ اٰيَةً Size bir âyettir,

benim nübüvvetime alâmettir. فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي اَرْضِ اللّٰهِ Onu haline bırakın, Âllâh'ın arzında yesin içsin. وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ Ona fenalıkla dokunmayın. Eğer fenalıkla dokunursanız, فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ قَرِيبٌ sonra sizi yakın bir azap yakalar.

فَعَقَرُوهَا فَقَالَ تَمَتَّعُوا فِي دَارِكُمْ ثَلٰثَةَ اَيَّامٍ ذٰلِكَ وَعْدٌ غَيْرُ مَكْذُوبٍ -65

Rivâyet edildiğine göre; Sâlih Aleyhisselâm'ın kavmi, ondan mucize olarak bir kayadan bir deve çıkarmasını istemişler. Sâlih Aleyhisselâm da onlardan imân edeceklerine dair söz aldıktan sonra, namaz kılmış, Âllâh-û Teâlâ'ya duâ etmiş ve mucize olarak büyük bir kayadan bir deve meydana gelmiştir. Sonra bu deve, kendisi gibi büyükçe bir yavru doğurmuştur. Fakat kavminin pek azı imân etmiş, diğerleri yine kâfirliklerinde devam etmişlerdir. فَعَقَرُوهَا Semûd kavmi, o deveyi ayaklarını keserek öldürdüler. فَقَالَ Sâlih Aleyhisselâm, onlara dedi. تَمَتَّعُوا فِي دَارِكُمْ ثَلٰثَةَ اَيَّامٍ Evlerinizde temettü edin oturunuz, üç gün daha yaşarsınız. ذٰلِكَ وَعْدٌ غَيْرُ مَكْذُوبٍ (Sonra helâk olacaksınız.) Bu bir va'iddir ki onda yalan yoktur.

Sâlih Aleyhisselâm, kavmine "evlerinizde" veya "dünyanızda üç gün yani Çarşamba, Perşembe ve Cuma gününe kadar yaşayacaksınız. Birinci gün yüzleriniz sararacak, ikinci gün kızaracak, üçüncü gün kararacak, dördüncü gün helâk olacaksınız. Bu bir vaiddir ki onda yalan yoktur" demiş.

Netice onun dediği gibi çıkmıştır.

فَلَمَّا جَاءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا صَالِحًا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَمِنْ خِزْيِ يَوْمِئِذٍ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ -66

فَلَمَّا جَاءَ اَمْرُنَا Vaktaki azap emrimiz geldi. نَجَّيْنَا صَالِحًا Biz Azimüşşan, Sâlih Aleyhisselâm'ı hâlas ettik, وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ onunla beraber imân edenleri de. بِرَحْمَةٍ مِّنَّا Rahmetimizle onları hâlas ettik. وَمِنْ خِزْيِ يَوْمِئِذٍ O günün yani kıyamet gününü işaret ediyor, o günün zilletinden kurtardık. اِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيْزُ Senin Rabbin, kuvvet-i kudret sahibidir. Ey Habibim, dostunu hâlas eder, düşmanını helâk eder. Çünkü senin Rabbin kuvvetli ve (her şeye) galip olandır.

Sâlih Aleyhisselâm, inkârda olanlara azabın geleceğini haber verdiği zaman, geldiler yalvarmaya başladılar. Sâlih Aleyhisselâm, onlara dedi. Bu azap mübrem olmuştur fakat bir rica yapmak için yavrusunu arayınız. Yavrusu da anası öldürüldüğünde dağa kaçıp gitmiş, kimse yavrusuna yetişememiş. Sâlih Aleyhisselâm, onlara gidin yavrusunu bulun, biz yine rica eder, yalvarırız Cenâb-ı Âllâh'a diyor. Gittiler, aradılar, ne yaptılarsa yavrusunu bulamadılar.

Buradan Mevlâna Celâleddin-i Rumi bir mânâ alıyor, diyor ki; Evliyâullah, Cenâb-ı Hakk'ın ayâlidir. Eğer Evliyâullah'ı bulursa bir kişi, kahr-ı gazabı geri durması muhtemeldir.

67- وَاَخَذَ الَّذِيْنَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَاَصْبَحُوْا فِىْ دِيَارِهِمْ جٰثِمِيْنَ

وَاَخَذَ الَّذِيْنَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ Cibril-i Emin'in bir sayhası, o küfürle nefislerine zulmedenleri, korkunç bir ses alıverdi (kâlpleri parçalandı.) فَاَصْبَحُوْا فِىْ دِيَارِهِمْ جٰثِمِيْنَ Evlerinde, diyarlarında diz üstü çökekaldılar (helâk oldular.)

68- كَاَنْ لَّمْ يَغْنَوْا فِيْهَا اَلَآ اِنَّ ثَمُوْدَا كَفَرُوْا رَبَّهُمْ اَلَا بُعْدًا لِّثَمُوْدَ

كَاَنْ لَّمْ يَغْنَوْا فِيْهَا Sanki orada oturmamış gibi oldular. اَلَآ اِنَّ

ثَمُودَا۟ كَفَرُوا۟ رَبَّهُمْ Âgâh olunuz, biliniz ki Semûd kavmi, gerçekten Rablerini inkâr ettiler. Küfrün semeresini böyle buldular. Her kim ki Rabbine küfran ederse, Âllâh CelleCelâlûhû böyle değil de diğer nev'ilerde azap verecektir. Âllâh'ın azabından kurtuluş yoktur ancak O'nun rahmetine iltica ve O'na imân itaat, yalvarmakla olur. أَلَا بُعْدًا لِّثَمُودَ Yine bilesiniz ki Semûd kavmi, Âllâh'ın rahmetinden uzak kaldılar.

وَلَقَدْ جَآءَتْ رُسُلُنَآ إِبْرَٰهِيمَ بِٱلْبُشْرَىٰ قَالُوا۟ سَلَٰمًا ۖ قَالَ سَلَٰمٌ ۖ فَمَا لَبِثَ **69-**
أَن جَآءَ بِعِجْلٍ حَنِيذٍ

وَلَقَدْ جَآءَتْ رُسُلُنَآ إِبْرَٰهِيمَ Geldi meleklerimiz, Rasûllerimiz yani azap ile memur olan melekler geldi. İbrahim Aleyhisselâm'a gelmeleri ne için? بِٱلْبُشْرَىٰ Tebşirat için, müjde getirdiler. Tebşirat nedir beyan ediyor. Melekler geldiği zaman قَالُوا۟ سَلَٰمًا ilk evvel selâmı söylediler. "Esselâmû Aleyküm yâ İbrahim" dediler. Bu selâm, Âdem Aleyhisselâm'dan kalmıştır. İbrahim Aleyhisselâm da selâma mukabil "ve aleyküm selâm ve rahmetullah" dedi. Ondan sonra قَالَ سَلَٰمٌ ۖ فَمَا لَبِثَ أَن جَآءَ بِعِجْلٍ حَنِيذٍ çok kalmadı. لَبِثَ ikâmet demektir. أَن جَآءَ Geldi بِعِجْلٍ حَنِيذٍ **haniz**; buzağa derler, kızartılmış olan bir buzağı eti. İbrahim Aleyhisselâm, misafir olmadan hiçbir defa yemek yememiş. Günün birinde aramış bir ihtiyarı bulmuş, ihtiyarla birlikte yemeğe oturmuşlar. İbrahim Aleyhisselâm, besmeleyi söylemiş bakmış ki misafirde bir hareket yok. Buna karşılık o misafire, "Âllâh'ın nimetine karşı oturup da ismini getirmeyen,

Âllâh'ın nimetine karşı bir nankörlük olur" deyince, o misafir de "biz Âllâh'ı tanımıyoruz" demiş. İbrahim Aleyhisselâm'ın kalbine gelen düşünce, "ben bu kefereyi nereden buldum" diyerek üzülmüş. Bunun üzerine gelen vahy-i İlâhi'de, Cenâb-ı Hak buyurmuş. "Ya İbrahim, 70 senedir bu münkir inkârında devam ettiği halde onun kısmetini veriyorum. Sen bir öğün kısmet vermekten mi aciz oldun?" buyurmuştur.

Denildi ki Râsuller-Meleklerin verdikleri müjde; evlât müjdesi yahut Lût kavminin helâkıydı. Lût Aleyhisselâm ve ailesinin korunacakları ve kurtarılacakları haberiydi.

Denildi ki maksat; sulhtü yani biz, sana emniyet ve salahla geldik. Yoksa korkutmak ve zarar vermek maksadıyla değil demişlerdi.

İbrahim Aleyhisselâm, onlara hemen gidip semiz bir buzağı kebabı ikram etti.

Bu, ziyafetin meşruiyyetine delildir.

70- فَلَمَّا رَآٓ اَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ اِلَيْهِ نَكِرَهُمْ وَاَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً ۟ قَالُوا لَا تَخَفْ اِنَّآ اُرْسِلْنَآ اِلٰى قَوْمِ لُوطٍ

فَلَمَّا رَآٓ اَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ اِلَيْهِ İbrahim Aleyhisselâm baktı ki onların kebaba el uzatmadıklarını gördü. Ellerini yemeğe uzatmadıklarını görünce, (misafir bir eve girer de onun yemeğini yemezse o misafir, misafir olduğu eve karşı iyi bir fikirde değildir.) İbrahim Aleyhisselâm da نَكِرَهُمْ onları yadırgadı ve onlardan kalbine bir korku girdi. Herhalde bunlarda bir şey var, niye yemeğimi yemiyorlar? Kalbine bir nev'i korku gizledi, وَاَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً bir korku

eseri kalbine geldi. Acaba bunların ne niyeti var? Sonra diyor; "Niye yemiyorsunuz, Âllâh'tan kısmet gelmiştir?" Onlar da "biz bedel mukabili yiyoruz" demişler. İbrahim Aleyhisselâm da öyle ise bunun bedeli, oturduktan sonra بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ diyeceksiniz. Kalktıktan sonra اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ diyeceksiniz. Bunu deyince Cebrâil, Mikâil Aleyhisselâm'a bakıyor. "Cenâb-ı Hak, onu hâlil dost ittihaz etmiş ki haktır" diyor. قَالُوا Gördüler ki İbrahim Aleyhisselâm'ın kalbinde bu düşünce var, dediler. لَا تَخَفْ "Korkma biz, Âllâh tarafından gönderilmiş melekleriz, bizim yemekle alakamız yoktur. اِنَّا اُرْسِلْنَا اِلٰى قَوْمِ لُوطٍ Biz, Lût kavmine gönderilmişiz. Onların helâkı için geldik."

وَامْرَاَتُهُ قَآئِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا بِاِسْحٰقَ وَمِنْ وَرَآءِ اِسْحٰقَ يَعْقُوبَ **-71**

وَامْرَاَتُهُ قَآئِمَةٌ فَضَحِكَتْ İbrahim Aleyhisselâm'ın o esnada hanımı ayakta idi. (Bu sözleri duyunca,) bu söz üzerine sevinerek güldü. فَبَشَّرْنَاهَا بِاِسْحٰقَ Hâlik-i Kâinat emrediyor. Biz, melekler lisanı ile Cibril-i Emin'in lisanı ile tebşir ettik, Sârâ Radıyâllâhû Anhâ'yı. وَمِنْ وَرَآءِ اِسْحٰقَ يَعْقُوبَ Biz, ona İshak'ın ve İshak Aleyhisselâm'dan sonra oğlu Yakub'un müjdesini verdik. İşaret budur ki İbrahim Aleyhisselâm, İshak'tan sonra Ya'kub Aleyhisselâm'ı da görecek. Ya'kub Aleyhisselâm'ı müjdeledik.

Burada varid olan, niçin İbrahim Aleyhisselâm'a tebşir etmiyor da Sârâ Radıyâllâhû Anha'ya tebşir ediyor. Halbûki İbrahim Aleyhisselâm babadır. İbrahim Aleyhisselâm'ın Hacer Radıyâllâhû Anhâ'dan, İsmail adında oğlu vardı. 13 sene evvel dünyaya gelmişti. O vakit, Mekke-i Mükerreme'de bulunuyordu. En ziyade evlada

müştak olan Sârâ idi. İbrahim Aleyhisselâm'ın iştiyaki, Sârâ kadar değildi.

72- قَالَتْ يَا وَيْلَتٰى ءَاَلِدُ وَاَنَا عَجُوزٌ وَهٰذَا بَعْلِى شَيْخًا ۭ اِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ عَجِيبٌ

قَالَتْ Söyledi Sârâ utanarak; يَا وَيْلَتٰى "Ne acayiptir Sun-i İlâhi, ءَاَلِدُ ben evlât doğuracak mıyım? وَاَنَا عَجُوزٌ Ben ihtiyar olmuşum," (Sârâ Radıyâllâhû Anhâ 99 yaşında idi.) وَهٰذَا بَعْلِى شَيْخًا Bu, efendim İbrahim Aleyhisselâm da ihtiyar olmuş, o da 120 yaşında idi. Bu şaşılacak acayip bir şey, ben ve efendim ihtiyar olduğumuz halde çocuk mu doğuracağım ve evladın da evladını görecek miyiz? اِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ عَجِيبٌ Muhakkak bu iki ihtiyarın arasında böyle bir evladın zuhuru, acayip bir şeydir lütf-û İlâhi'den."

Melekler cevaben diyorlar ki Sarâ'ya;

73- قَالُوا اَتَعْجَبِينَ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ رَحْمَتُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ اَهْلَ الْبَيْتِ ۭ اِنَّهُ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

قَالُوا Dediler melaikeyi kiram, اَتَعْجَبِينَ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ Sarâ'ya hitabendir. Âllâh-û Teâlâ'nın emrine taaccüb ediyorsun. (Hiç taaccüb etme. O, ne irâde ederse o olur.) رَحْمَتُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ اَهْلَ الْبَيْتِ Melekler dediler ki; Âllâh-û Teâlâ'nın emrine taaccüb ediyor şaşıyor musun? (Hiç taaccüb etme. O, ne irade ederse o olur.) Ey ehl-i beyt, Âllâh-û Teâlâ'nın rahmet-i bereketleri üzerinize olsun. Bunları söyledikten sonra artık korku oradan kalktı, bir serbestlik hâsıl oldu. İbrahim Aleyhisselâm, başladı Lût kavmi için yalvar-

maya. اِنَّهٗ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ Şüphe yok ki O, Hamid'dir, Mecid'dir dediler. O, övülmeye layıktır, iyiliği boldur.

74- فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ اِبْرٰهِيْمَ الرَّوْعُ وَجَآءَتْهُ الْبُشْرٰى يُجَادِلُنَا فِىْ قَوْمِ لُوْطٍ

فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ اِبْرٰهِيْمَ الرَّوْعُ İbrahim Aleyhisselâm'dan korku gittikten sonra ve tebşiratı da hanımı Sârâ işittikten sonra, وَجَآءَتْهُ الْبُشْرٰى tebşiratı işittikten sonra يُجَادِلُنَا فِىْ قَوْمِ لُوْطٍ Lût kavmi hakkında bizimle mücadeleye başladı. Yani Lût Aleyhisselâm orada olduğu için, azabın kaldırılmasını istedi.

75- اِنَّ اِبْرٰهِيْمَ لَحَلِيْمٌ اَوَّاهٌ مُّنِيْبٌ

Zira İbrahim Aleyhisselâm çok halim, kendisini tamamen Âllâh-û Teâlâ'ya vermiş bir kimseydi. Cidden yumuşak huylu, içli, kendisini Âllâh-û Teâlâ'ya vermiş idi.

76- يٰٓاِبْرٰهِيْمُ اَعْرِضْ عَنْ هٰذَا ۚ اِنَّهٗ قَدْ جَآءَ اَمْرُ رَبِّكَ ۚ وَاِنَّهُمْ اٰتِيْهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُوْدٍ

يٰٓاِبْرٰهِيْمُ اَعْرِضْ عَنْ هٰذَا ۚ Melekler dediler ki; "Ey İbrahim, bu mücadeleden vazgeç. اِنَّهٗ قَدْ جَآءَ اَمْرُ رَبِّكَ Çünkü Rabbinin (azap) emri gelmiştir. Tahakkuk etmiş, mübrem olmuş. Bunun duâ ile çevrilme imkânı yok. وَاِنَّهُمْ اٰتِيْهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُوْدٍ Muhakkak onlara gelecek bir azap, (mücadele ve duâ ile) reddi kabul olmayan bir kazadır, kazayı mübremdir. Muhakkak gelecektir" dediler.

77- وَلَمَّا جَآءَتْ رُسُلُنَا لُوْطًا سِىْٓءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالَ هٰذَا يَوْمٌ عَصِيْبٌ

وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا Vaktaki Râsullerimiz (gayet güzel birer delikanlı suretinde,) Lût Aleyhisselâm'a geldi. سِيءَ بِهِمْ وَضَاقَ Kavminin pisliğinden dolayı dayk oldu, darlaştı ذَرْعًا kalbi. (Fakat kavmi görür de sataşırlar korkusuyla hüzün duydu,) göğsü daraldı. (Zira mücadeleden acizdi.) وَقَالَ Kendi kendine diyordu; هٰذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ "Bu şiddetli bir gündür benim için, misafirimi muhafaza etmek istiyorum elimden gelmez. Bu kavim de kötü işleri yapmaktadır, tecavüz edecekler. Benim için elemli gündür, Ya Rabbi ne yapayım. Bu ne şedit bir gün" dedi.

Melekler, İbrahim Aleyhisselâm'ın yanından çıkınca, öğle zamanı Lût Aleyhisselâm'ın yanına gelmişler. Lût Aleyhisselâm tarlasında çalışırmış. Bir rivâyette odun kesermiş. Âllâh-û Teâlâ, o meleklere emir buyurmuş. "Lût Aleyhisselâm'ın kavminin kötü fiillerine dört defa şehadet etmedikçe, onları helâk etmeyin" demiş. Lût Aleyhisselâm, melekleri insan zannederek evinde misafir etmek istemiş. Yolda giderlerken melekler kendisine, o belde ahalisini sormuşlar. Lût Aleyhisselâm, hemşehrilerinin yeryüzünün en kötü insanları olduğunu yemin ederek söylemiş ve bu sözü dört defa tekrarlamış. Ondan sonra beraberce evine varmışlar.

Rivâyet edildiğine göre; Melekler, Lût Aleyhisselâm'ın evine geldikleri vakit, evinde ailesinden başka kimse yoktu. Fakat zevcelerinden biri münafıktı. Bir iş için dışarı çıkıyormuş gibi yaparak, hemen kavmine gitti. Lût'a fevkalâde güzel çocuklar geldi, kendisine misafir oldular, dedi.

78- وَجَاءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ قَالَ يَا

قَوْمِ هٰٓؤُلَآءِ بَنَاتِى هُنَّ اَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَلَا تُخْزُونِ فِى ضَيْفِىٓ اَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ

وَجَآءَهُ قَوْمُهُ Lût Aleyhisselâm, misafir şeklinde gelen melekleri evine getirdi. Lût Aleyhisselâm'ın bir ailesi vardı. Seyyiet'ül Hulk, fena bir hanım, Lût kavmi ile alakası vardı, o da mahkûmdur bu gazabı görmeye. Onlara haber verdiler, böyle bir insanlar gelmişler diye. Delikanlı şeklindeki melekleri gören Lût kavmi, koşarak onun yanına geldiler. يُهْرَعُونَ اِلَيْهِ Hem de sür'atle bir nimet görmüşler gibi. وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ Daha önce de o kötü işlerini yapmaktaydılar. Lût Aleyhisselâm'dan misafirlerini istediler. Hayâsızlıklarından kötü hallerini açığa vurmaktan çekinmez olmuşlardı. قَالَ يَا قَوْمِ هٰٓؤُلَآءِ بَنَاتِى Lût Aleyhisselâm, ey kavmim işte kızlarım, (onlar vaktiyle kızlarını istiyorlardı, ahlakları pis olduğundan vermiyordu) onları nikâhlayın. Böylelikle misafirlerini himaye etmek istedi mamafih kavmine kendi öz kızlarını teklif etmiş değildi. Esasen iki kızı vardı, kastedilen şehrin bütün kızlarıydı. Peygamberler, gönderildikleri kavmin manevi babaları gibidir. Bu itibarla kavminin kızlarına, "kızlarım" diye hitap etmişti. هٰٓؤُلَآءِ بَنَاتِى هُنَّ اَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُوا اللّٰهَ "İşte kızlarım, onlar sizin için daha temizdirler. Âllâh'tan korkunuz, fahişeyi terk ediniz. وَلَا تُخْزُونِ فِى ضَيْفِىٓ اَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ Misafirlerimin önünde beni rezil etmeyin. رَشِيدٌ İçinizde sizi bu kötülükten alıkoyacak aklı başında bir adam yok mu?" dedi.

79- قَالُوا لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِى بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّ وَاِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نُرِيدُ

قَالُوا لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِى بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّ Lût Aleyhisselâm'a dediler. "Herhalde bilirsin ki senin kızların da bir hakkımız olmadığını biliyorsun. (Onlara karşı bir şehvet hissi duymuyoruz.) وَاِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نُرِيدُ Ve sen, bizim ne istediğimizi elbette bilirsin" dediler.

Melekler, Lût Aleyhisselâm'ın halini böyle görünce üzüldüler. Lût Aleyhisselâm, Cenâb-ı Hak'ka şikâyet sûreti ile buyurdu.

80- قَالَ لَوْ اَنَّ لِى بِكُمْ قُوَّةً اَوْ اٰوِى اِلٰى رُكْنٍ شَدِيدٍ

قَالَ لَوْ اَنَّ لِى بِكُمْ قُوَّةً Lût Aleyhisselâm, onlara dedi. "Eğer sizi (def'e) kudretim olsaydı اَوْ اٰوِى اِلٰى رُكْنٍ شَدِيدٍ yahut muhkem bir yere sığınmış (kuvvetli bir aşirete istinad etmiş) bulunsaydım, (sizi bundan men ederdim") dedi.

Böyle deyince melekler, Lût Aleyhisselâm'ı çağırmaya başladılar. Müfessirler derler ki; Lût Aleyhisselâm evinin kapısını kilitlemişti. Kavmine kapının arkasından yalvarıyor ve onları fena maksatlarından vazgeçirmeye çalışıyordu fakat bir türlü ikna edemiyordu. Evin duvarlarını yıkmaya başlamışlardı. Melekler, kendileri yüzünden Lût Aleyhisselâm'ın uğradığı musibeti ve çektiği ızdırabı gördüler.

81- قَالُوا يَا لُوطُ اِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَصِلُوا اِلَيْكَ فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ الَّيْلِ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ اَحَدٌ اِلَّا امْرَاَتَكَ اِنَّهُ مُصِيبُهَا مَا اَصَابَهُمْ اِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ اَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ

قَالُوا يَا لُوطُ Melekler dediler ki; Ey Lût, üzülme müteessir olma, rükn-ü şedit biziz, Âllâh'tan geldik sana. اِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ Biz, senin Rabbinden gelmiş melekleriz. لَنْ يَصِلُوا اِلَيْكَ Onların hiçbir

sûrette fenalığı yetişmez, ne sana ne de bize. فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ الَّيْلِ Esra; gece yolcularına derler. Geceleyin ehlinden bir kısmını, hangisidir? İmân edenleri. "Gecenin bir kısmından sonra siz yola çıkınız, yola çıktıktan sonra وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ اَحَدٌ içinizden kimse geriye bakmasın. Arkaya baktığınız zaman, onların başına gelen musibeti görürsünüz. Peygambersin, kalbin dayanmaz, başlarsın duâ etmeye. Onun için hiç kimse arkaya bakmasın. اِلَّا امْرَاَتَكَ Yalnız bu hanımı beraber götürme. اِنَّهُ مُصِيبُهَا مَا اَصَابَهُمْ Kader-i İlâhi'de budur, onların başına gelen musibet, bunun başına da gelecek zira o da onlardandı." Lût Aleyhisselâm, musibetin vaktini soruyor, "helâkları ne zamandır?" اِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ Dediler ki; "Onların mev'idü, va'dolunan helâk vakti sabahtır." اَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ "Sabah vakti yakın değil mi?" dediler.

82- فَلَمَّا جَاءَ اَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ مَنْضُودٍ

فَلَمَّا جَاءَ اَمْرُنَا Vaktaki bizim emrimiz, azap ile helâk ile geldikten sonra جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا biz, o memleket şehirlerinin üstünü altına getirdik, beş şehir idi. Cibril-i Emin evvela, Lût Aleyhisselâm ile ailesi ve imân eden evlâtlarını kanatlarının üzerine aldı. Zârâ namında bir yere götürdü ki bu hududun haricine. Şam hududuna dâhil oldu. Ondan sonra geldi. Cibril-i Emin, beş şehri kanatları ile kaldırıyor ve baş aşağı ediyor, taşlar ve topraklar üzerine düşüyor. Lut Gölü bundan ibaret oluyor. وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ Ve başlarına, üzerlerine (balçık) çamurundan pişirilmiş, damga-

lanarak istif edilmiş taşlar yağdırdık. O taşlar da مَنْضُودٍ birbirinin arkasında.

83- مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ

مُسَوَّمَةً Mualleme olarak, her taş kime ait ise onun başına, عِنْدَ رَبِّكَ Rabbin katında işaretlenerek yağdırılmıştır. O taşlar yerli yerini buldu. Hâlik-i Kâinat, tehdit için buyuruyor ki bütün zalimlere, bu cümle yalnız Lût kavmine ait değildir. وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ Ey zalimler! Kudret-i İlâhiye'yi görüyorsunuz, bu gazap zalimlerden uzak değildir. Âllâh istediği zaman böyle gazabı zalimlere gönderir. Zalim oldu mu, Âllâh bir yerden musallat eder, şekiller değişse bile azap değişmiyor. Böylece Lût kavmi de azgınlıklarının cezasını çekti, hepsi helâk oldu ve memleketleri taş yığını haline geldi. İşte Âllâh, zalimleri böyle cezalandırır.

Bundan sonra da bir başka peygamberin, haksızlıklara karşı verdiği mücadele anlatılmaktadır.

84- وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ وَلَا تَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِنِّي أَرَاكُمْ بِخَيْرٍ وَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ مُحِيطٍ

وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا Medyen, Kahire'ye sekiz konaktır. O şehir bugün de mevcuttur. Medyen, İbrahim Aleyhisselâm'ın evlâtlarındandır. İbrahim Aleyhisselâm'ın meşhur olan evlâtları, İshak ile İsmail Aleyhisselâm'dır. Peygamber oldular, peygamber olmayan birkaç evladı var ki şöhret bulmamışlardır.

Cenâb-ı Hak buyuruyor; Medyen şehrine de kardeşleri olan Şuayb Aleyhisselâm'ı gönderdik.

Şuayp Aleyhisselâm'a, hatib'ül embiya derler. Onun ifadesi, müracaatı o kadar latif idi ki Râsûl-û Ekrem müstesna, diğer peygamberler böyle beyanatta bulunmamışlar, aynı mealde ama ifade başka türlüdür.

Her peygamber, bir kabileye gönderilmiş. Şuayb Aleyhisselâm ise iki kabileye gönderilmiştir. قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ Şuayb Aleyhisselâm dedi. Ey kavmim, Âllâh'ı tevhid ve Âllâh'a ibadet ediniz, Âllâh'tan başka ibadete müstahak kimse yoktur. مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ Ondan başka bir ilâh ve mâbud yok. Âllâh-û Teâlâ'yı birleyip yalnız O'na ibadet edin. Ondan başka ilâhınız yoktur. وَلَا تَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ (Alış veriş ederken) ölçeği, tartıyı eksik tutmayın. اِنِّى اَرٰيكُمْ بِخَيْرٍ Ben görüyorum ki siz nimet içindesiniz, sizi hal-i vakti yerinde (ve kimsenin hakkına muhtaç değil) görüyorum. وَاِنِّى اَخَافُ Muhakkak ben, eğer benim sözümü kabul etmezseniz, عَلَيْكُمْ korkuyorum sizin için عَذَابَ يَوْمٍ مُحِيطٍ bütün halinizi ihata edecek, helâk edecek bir azaptan korkuyorum.

İki nasihat. Biri, Vahdaniyet-i İlâhiye. Diğeri, halkın hukuku. Eğer bunu kabul ederseniz, siz hayr-u nimet içindesiniz, bu nimet devam edecek. Bunu kabul etmezseniz, azab-ı İlâhi'nin geleceğinden korkuyorum.

85- وَيَا قَوْمِ اَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَآءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِى الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ

وَيَا قَوْمِ Ey benim kavmim, اَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ ölçüyü ve tartıyı adaletle yapın. بِالْقِسْطِ Adâletle, وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَآءَهُمْ

insanlara eşyalarını eksik vermeyin. وَلَا تَعْثَوْا فِى الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ Yeryüzünde fesatçılık ederek fenalık yapmayın. Yeryüzünde bozguncular olarak dolaşmayın.

86- بَقِيَّتُ اللّٰهِ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَۚ وَمَآ اَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ

بَقِيَّتُ اللّٰهِ خَيْرٌ لَكُمْ Eğer Mü'min iseniz, Âllâh'ın (helâlinden) bıraktığı (kâr) sizin için daha hayırlıdır, اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَۚ eğer Âllâh'a Rasûlûllah'a imânınız varsa. وَمَآ اَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ Benim vazifem nasihattır. Ben, size hafız-ı rakib değilim. Ben, sizi azaptan hıfz eder değilim.

87- قَالُوا يَا شُعَيْبُ اَصَلٰوتُكَ تَأْمُرُكَ اَنْ نَتْرُكَ مَا يَعْبُدُ اٰبَآؤُنَآ اَوْ اَنْ نَفْعَلَ فِى اَمْوَالِنَا مَا نَشٰٓؤُاۜ اِنَّكَ لَاَنْتَ الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ

قَالُوا Dediler ki cevaben, يَا شُعَيْبُ istihzaya başladılar. İsmi ile zikretmekte istihzadır. اَصَلٰوتُكَ تَأْمُرُكَ اَنْ نَتْرُكَ مَا يَعْبُدُ اٰبَآؤُنَآ "Ey Şuayb! Babalarımızın taptıklarını, putları bırakmamızı yahut mallarımızda (eksik veya fazla verme hususunda) dilediğimizi yapmayı terk etmemizi sana namazın mı emrediyor? اَوْ اَنْ نَفْعَلَ فِى اَمْوَالِنَا مَا نَشٰٓؤُاۜ Malımızda istediğimiz şeyi yapmamayı, senin namazın mı emrediyor?" (İstihza ediyorlar.) اِنَّكَ لَاَنْتَ الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ "Sen aramızda halim bir zat idin, âkil ve kâmil bir kişi idin. Nasıl bunları yapıyorsun? Hakikaten sen yumuşak huylusun, çok akıllısın" (diyerek alay ettiler.)

88- قَالَ يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّى وَرَزَقَنِى مِنْهُ رِزْقًا

حَسَنًا ۚ وَمَآ اُرِيدُ اَنْ اُخَالِفَكُمْ اِلٰى مَآ اَنْهٰيكُمْ عَنْهُ ۚ اِنْ اُرِيدُ اِلَّا الْاِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ ۚ وَمَا تَوْفِيقِى اِلَّا بِاللّٰهِ ۚ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ اُنِيبُ

قَالَ يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّى Şuayb Aleyhisselâm, dedi ki; "Ey kavmim eğer ben, Rabbimden apaçık bir delil üzerinde isem ve O, Bana ilim, akıl, nübüvvet vermiş düşününüz. Bana haber veriniz. Rabbimden beyyine ile apaçık hakikat peygamber gelmişsem ki doğrudur. Sizin zannınıza göre söylüyorum. وَرَزَقَنِى مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا ۚ O, bana, tarafından güzel bir rızk, hasen olan nübüvveti vermişse, ben de وَمَآ اُرِيدُ اَنْ اُخَالِفَكُمْ اِلٰى مَآ اَنْهٰيكُمْ عَنْهُ ۚ ben size muhalefet etmezsem. Size ma'rufu, emir ve münkerden nehyetmezsem!

Size yasak ettiğim şeylerde, aksini yaparak size aykırı davranmak istemiyorum. اِنْ اُرِيدُ اِلَّا الْاِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ ۚ Benim maksadım; gücüm yettiği kadar ıslah etmek istiyorum. وَمَا تَوْفِيقِى اِلَّا بِاللّٰهِ ۚ Tevfik ancak Âllâh'tandır, kudret Cenâb-ı Hakk'ındır. Âllâh'ın yardımı iledir. عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ اُنِيبُ Âllâh'a tevekkül ediyorum. Emrimi, Âllâh'a bıraktım. O'na rucû ediyorum.

89- وَيَا قَوْمِ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِى اَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَآ اَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ اَوْ قَوْمَ هُودٍ اَوْ قَوْمَ صَالِحٍ ۚ وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِنْكُمْ بِبَعِيدٍ

وَيَا قَوْمِ Ey kavmim, لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِى bana olan muhalefetiniz, düşmanlığınız, sizi sevk etmesin başınıza bir belâ gelmesine. اَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَآ اَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ Nûh kavmine gelen musibet gibi, suda gark olmaya اَوْ قَوْمَ هُودٍ اَوْ قَوْمَ صَالِحٍ ۚ yahut Hûd kavmine gelen rüzgâr musibeti, Sâlih kavmine gelen Cibril-i Emin'in sayhası ile

evlerinde diz üstü çökekaldılar, helâk oldular. وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِنْكُمْ بِبَعِيدٍ Hele Lût kavminin başına gelen alt üst çevrilmesi helakı, sizden uzak değildir. (Onlar yakın zamanda helâk oldular. Onların başına gelen felaketten ibret almıyor musunuz?)

90- وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا اِلَيْهِ ۜ اِنَّ رَبِّى رَحِيمٌ وَدُودٌ

وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا اِلَيْهِ Rabbinizden mağfiret dileyin. (İman edip mağfiret talep ediniz.) ثُمَّ تُوبُوا اِلَيْهِ Sonra O'na tevbe ile rucû edin. Emir O'nundur. اِنَّ رَبِّى رَحِيمٌ Benim Rabbim, mübalağa ile merhametlidir. Tevbe edenlere rahmetini izhar eder, وَدُودٌ hem de muhabbet eder sever kulunu.

Bu izahatı, böyle yumuşak söyledikten sonra cevap verdiler.

91- قَالُوا يَا شُعَيْبُ مَا نَفْقَهُ كَثِيرًا مِمَّا تَقُولُ وَاِنَّا لَنَرٰيكَ فِينَا ضَعِيفًا ۖ وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ ۖ وَمَا اَنْتَ عَلَيْنَا بِعَزِيزٍ

قَالُوا Dediler ki يَا شُعَيْبُ yine ismi ile zikrederler, maksat hürmetsizliktir başka bir şey değil. مَا نَفْقَهُ Biz bilmiyoruz, anlamıyoruz, كَثِيرًا مِمَّا تَقُولُ söylediklerinin çoğunu anlamıyoruz. (Hepsini anladıkları halde yalan söylüyorlar.) Yani imân etmiyoruz demektir. وَاِنَّا لَنَرٰيكَ فِينَا ضَعِيفًا Seni aramızda cidden zayıf (aciz) görüyoruz. وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ ۖ Senin bize karşı hiçbir kuvvet-i kudretin yok. Eğer senin kabilen olmasa, (akrabaların olmasa) seni taşa tutarak öldürürüz. وَمَا اَنْتَ عَلَيْنَا بِعَزِيزٍ Sen, nezdimizde makbul bir kimse değilsin.

92- قَالَ يَا قَوْمِ اَرَهْطِى اَعَزُّ عَلَيْكُمْ مِنَ اللّٰهِ وَاتَّخَذْتُمُوهُ وَرَآءَكُمْ ظِهْرِيًّا اِنَّ رَبِّى بِمَا تَعْمَلُونَ مُحِيطٌ

يَا قَوْمِ اَرَهْطِى Şuayb Aleyhisselâm diyor, onlara cevaben. قَالَ اَعَزُّ عَلَيْكُمْ مِنَ اللّٰهِ Benim kabilem akrabalarımın kıymeti, Allâh'tan daha mı makbûldür sizin nezdinizde? Benim Allâh'ın peygamberi olduğumu düşünmüyorsunuz da belirli akrabalarım vardır, onu mu düşünüyorsunuz? وَاتَّخَذْتُمُوهُ وَرَآءَكُمْ ظِهْرِيًّا Allâh'ın kuvvet-i kudretini arkaya atıyorsunuz, kıymetsiz bırakıyorsunuz da değersiz bir şey kabul ediyorsunuz. اِنَّ رَبِّى بِمَا تَعْمَلُونَ مُحِيطٌ Muhakkak benim Rabbim, yaptığınız bu fenalık, amellerden, ilm-i ihâta etmiş ve sizi cezalandırır. Bunun üzerine;

93- وَيَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنِّى عَامِلٌ سَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَمَنْ هُوَ كَاذِبٌ وَارْتَقِبُوا اِنِّى مَعَكُمْ رَقِيبٌ

وَيَا قَوْمِ Ve ey kavmim, (hatib'ül enbiyadır, yumuşak söylüyor) اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنِّى عَامِلٌ elinizden geleni yapın, ben de vazifemi yapacağım. İmânın üzerine devam edeceğim. سَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَمَنْ هُوَ كَاذِبٌ İleride, yakında anlayacaksınız, kimin başına azab-ı elim gelecek ve kimin yalancı olduğunu yakında bileceksiniz. وَارْتَقِبُوا اِنِّى مَعَكُمْ رَقِيبٌ İntizar ediniz akıbet-i emri, ben de sizinle beraber intizar edeyim. Ben de sizinle beraber bekliyorum.

94- وَلَمَّا جَآءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَاَخَذَتِ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَاَصْبَحُوا فِى دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ

وَلَمَّا جَاءَ اَمْرُنَا Hâlik-i Kâinat emrediyor. Bizim emrimiz onların helâkı üzerine zuhur ettikten sonra, نَجَّيْنَا شُعَيْبًا Şuayb Aleyhisselâm'ı halâs ettik. وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ Onunla beraber imân edenleri de halâs ettik, بِرَحْمَةٍ مِنَّا nâzil olan rahmetimizle onları halâs ettik. وَاَخَذَتِ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ Cibril-i Emin'in sayhâsı, o zalimleri ahzetti ve mahvetti. فَاَصْبَحُوا فِى دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ Evlerinde sabahladılar, korkunç bir ses alıverdi, bir gürültü yakaladı, yurtlarında diz üstü çökekaldılar,

95- كَاَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا اَلَا بُعْدًا لِمَدْيَنَ كَمَا بَعِدَتْ ثَمُودُ

كَاَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا Sanki orada oturmamış gibi oldular. اَلَا بُعْدًا لِمَدْيَنَ كَمَا بَعِدَتْ ثَمُودُ İyi biliniz ki Semûd kavmi, nasıl Âllâh-û Teâlâ'nın rahmetinden uzak kaldıysa, Medyen kavmi de öylece uzak kaldı.

96- وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ

Biz Azîmüşşan, gönderdik Mûsâ Aleyhisselâm'ı بِاٰيَاتِنَا âyetlerle, mucizelerle, apaçık bir delil ile. Mûsâ Aleyhisselâm'ın dokuz mucizesi vardı. Sekizi sûreyi Araf'ta geçti. Biri de sûreyi Yûnûs'ta geçiyor. Âyetlerle yani bu dokuz mucize ile Mûsâ Aleyhisselâm'ı gönderdik ve yahutta Tevrat ile gönderdik. وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ Sultan; burhan demektir. Mübin; beyyin, zâhir, delil demektir.

97- اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهِ فَاتَّبَعُوا اَمْرَ فِرْعَوْنَ وَمَا اَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيدٍ

اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهِ (Onu) Fir'avne ve onun ileri gelen cemâatına

فَاتَّبَعُوٓا اَمْرَ فِرْعَوْنَ ۚ fakat onlar, o cemâat ise Fir'avnın emrine tâbi oldular, Mûsâ Aleyhisselâm'ın emrine değil. وَمَآ اَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيدٍ Halbûki Fir'avnın emri, onlara iyi bir akıbet değil, halas edecek değildi. Onlar hakkı, bâtıldan tefrik edemediler.

98- يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَاَوْرَدَهُمُ النَّارَ ۭ وَبِئْسَ الْوِرْدُ الْمَوْرُوْدُ

يَقْدُمُ قَوْمَهُ Zira Fir'avn kıyamet gününde kavminin önüne düşecek, يَوْمَ الْقِيٰمَةِ kıyamet gününde فَاَوْرَدَهُمُ النَّارَ ۭ onları (çekip) cehennem ateşine götürecektir. وَبِئْسَ الْوِرْدُ الْمَوْرُوْدُ Varacakları yer ne kötü bir yerdir.

99- وَاُتْبِعُوْا فِيْ هٰذِهٖ لَعْنَةً وَّيَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ بِئْسَ الرِّفْدُ الْمَرْفُوْدُ

وَاُتْبِعُوْا فِيْ هٰذِهٖ لَعْنَةً Fir'avnın kavm-i cemâatı, milyânı tâbi oldular bu dünyada lânete, lânete tâbi oldular. Onlar, burada da kıyamet gününde de lânete tâbi tutuldular. Bu dünyada rahmet-i İlâhi'den tard oldu uzaklaştılar, aynen kıyamette de rahmet-i İlâhi'den uzak kalacaklar. وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ بِئْسَ الرِّفْدُ الْمَرْفُوْدُ Kıyamet gününde (onlara) verilen bu veriliş, ne kötü bir veriliştir. Ne fena bir yerdir.

100- ذٰلِكَ مِنْ اَنْۢبَاۗءِ الْقُرٰى نَقُصُّهٗ عَلَيْكَ مِنْهَا قَاۗىِٕمٌ وَّحَصِيْدٌ

ذٰلِكَ İşte bunlar, bu ahvali beyan etmek, مِنْ اَنْۢبَاۗءِ الْقُرٰى helâk olan memleketlerin kıssaları haberleridir. نَقُصُّهٗ عَلَيْكَ Ey Habibim, sana bildirdik helâk olan bu memleketleri, sen de kavmine bildireceksin, ibret ders alsınlar. Onlar da inkârda devam ederlerse bu önceki kavimler gibi, onlar da helâk olacaklardır. Eğer bu dünyada

helâkini görmezlerse, ebedi cehennemi görecekleri muhakkaktır. مِنْهَا قَآئِمٌ وَحَصِيدٌ Biz, onu sana anlatıyoruz. Onlardan (bugüne kadar izleri) ayakta kalan da vardır, biçilmiş ekin (gibi yok olan) da vardır.

101- وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلٰكِنْ ظَلَمُوا اَنْفُسَهُمْ فَمَآ اَغْنَتْ عَنْهُمْ اٰلِهَتُهُمُ الَّتِى يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ شَىْءٍ لَمَّا جَآءَ اَمْرُ رَبِّكَ ؕ وَمَا زَادُوهُمْ غَيْرَ تَتْبِيبٍ

وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ Biz Azîmüşşan, onlara zulmetmedik çünkü Âllâh zulümden münezzehtir. وَلٰكِنْ ظَلَمُوا اَنْفُسَهُمْ Fakat onlar kendilerine zulmettiler. Şirk yaptılar, Âllâh'ı inkâr ettiler. فَمَا اَغْنَتْ عَنْهُمْ اٰلِهَتُهُمُ Böyle yaptıkları için, onların ibadet ettiği batıl olan mâbudları, helâk zamanında hiçbir fayda vermedi. الَّتِى يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ شَىْءٍ Âllâh'ı bırakıp da taptıkları putlar, put gibi insanlar, onlar hiçbir fayda vermedi. Âllâh'ın kahr-ı gazabı geldiği zaman, ne putlar ne de put gibi olanlar hiçbir şeyi çeviremedi. لَمَّا جَآءَ اَمْرُ رَبِّكَ ؕ Ne zamanki Rabbinin emri, onların helâkine geldiğinde, emir Cenâb-ı Hakk'ındır, hiçbir mani zuhur etmedi. وَمَا زَادُوهُمْ غَيْرَ تَتْبِيبٍ Ziyadeleşmedi onların ibadeti, onların putları, put gibi insanlara ibadet ettikleri ancak onlara hüsran oldu.

102- وَكَذٰلِكَ اَخْذُ رَبِّكَ اِذَآ اَخَذَ الْقُرٰى وَهِىَ ظَالِمَةٌ ؕ اِنَّ اَخْذَهٗٓ اَلِيمٌ شَدِيدٌ

وَكَذٰلِكَ Ey Habibim Ekmelerrâsul Sallâllâhû Aleyhivesellem, bunlara kahr-ı gazap ettiğimiz gibi, azab-ı İlâhi böyle nâzil oluyor. اَخْذُ رَبِّكَ Rabbinin intikamı! Âllâh isterse intikamını rüzgârla yapar, sayha ile yapar, zelzele ile alt üst etmekle yapar. اِذَآ اَخَذَ الْقُرٰى

وَهِىَ ظَالِمَةٌ Ne zaman Rabbin, zalim bir memleketi azabı ile tutarsa, azabı böyle şiddetlidir. اِنَّ اَخْذَهٗٓ اَلِيمٌ شَدِيدٌ Allâh-û Teâlâ'nın ahzı, azabı şedittir elimdir. İstidraç böyledir, nimet şeklinde görülüyor fakat nimet değildir. Cezayı ikmâl etmek için veriyor. Uzun ömür, mal-û servet, nüfus veriyor. Bunları ne için veriyor, hikmeti nedir? Cezasını tamam etsin. Eğer bunları vermezse Allâh, ceza ortada kalıyor. Onun cezası çok büyüktür. Cezayı tamam etmek için imkân veriyor ki tamam etsin, sonra cezayı İlâhi şedid olarak gelir.

103- اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِمَنْ خَافَ عَذَابَ الْاٰخِرَةِ ذٰلِكَ يَوْمٌ مَجْمُوعٌ لَهُ النَّاسُ وَذٰلِكَ يَوْمٌ مَشْهُودٌ

اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِمَنْ خَافَ عَذَابَ الْاٰخِرَةِ Azab-ı ahireti tasavvur eden, ahiret azabından korkanlar için elbette bir ibret vardır. ذٰلِكَ يَوْمٌ مَجْمُوعٌ Kıyamet günü öyle bir gündür ki insanlar orada toplanır. لَهُ النَّاسُ وَذٰلِكَ يَوْمٌ مَشْهُودٌ O gün, bütün insanların bir araya toplandığı bir gündür ve o gün (bütün mahlûkatın) hazır bulunduğu bir gündür. Müşahede edilir bir gündür.

104- وَمَا نُؤَخِّرُهٗٓ اِلَّا لِاَجَلٍ مَعْدُودٍ

Ecel-i ma'dud, vakt-i muayyen, vakti malûm var. O da dünyanın ömrü bittikten sonra ahiret başlar. Biz o günü ancak muayyen bir zamana kadar geciktiririz (O, Allâh-û Teâlâ'nın indinde malûmdur.)

105- يَوْمَ يَأْتِ لَا تَكَلَّمُ نَفْسٌ اِلَّا بِاِذْنِهٖ فَمِنْهُمْ شَقِىٌّ وَسَعِيدٌ

يَوْمَ يَأْتِ Ahiret öyle bir gündür, geldiği vakit لَا تَكَلَّمُ نَفْسٌ اِلَّا

بِاِذْنِهٖ Âllâh'ın izni olmadan hiç kimse konuşamaz (ve şefaat edemez.) فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ O ehl-i mahşer, bir kısmı şakîdir ve bir kısmı da said.

106- فَاَمَّا الَّذِينَ شَقُوا فَفِى النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ

فَاَمَّا الَّذِينَ شَقُوا Şekavet sahibi ki Âllâh'a inanmamış küfre gitmiş, peygamberlere inanmamış, onlar فَفِى النَّارِ cehenneme sevk ediliyor. لَهُمْ Onlara var فِيهَا cehennemde زَفِيرٌ sedâ, bağırmak çağırmak, وَشَهِيقٌ (çok feci) nefes çıkar girer, boğazında çirkin sedalar olur.

107- خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْاَرْضُ اِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَ اِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ

خَالِدِينَ فِيهَا Onlar orada ebedi kalırlar. مَا دَامَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْاَرْضُ Rabbinin dilediği hariç, (onlar) gökler ve yerler durdukça اِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَ o ateşte ebedi kalacaklardır. اِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ Çünkü Rabbin, istediğini hakkıyla yapandır. İstediğine istediğini yapandır.

108- وَاَمَّا الَّذِينَ سُعِدُوا فَفِى الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْاَرْضُ اِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَ عَطَآءً غَيْرَ مَجْذُوذٍ

وَاَمَّا الَّذِينَ سُعِدُوا Saadet sahibi olanlar. Saadet sahibi olan, kalbini Âllâh-û Teâlâ'ya rapteder, rızayı İlâhi'ye çalışır, ahkâmına razı olur. Böyle kimseler de, فَفِى الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا onlar da cennete gönderilir. مَا دَامَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْاَرْضُ اِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَ Rabbinin dilediği hariç, gökler ve yerler durdukça onlar da orada ebedi kalacak-

lardır. عَطَآءً غَيْرَ مَجْذُوذٍ Bu nimetler bitmez, tükenmez bir lütuftur. Ebedi olan bir atâ-i İlâhi devam eder.

109- فَلَا تَكُ فِى مِرْيَةٍ مِمَّا يَعْبُدُ هَٰٓؤُلَآءِ ۚ مَا يَعْبُدُونَ اِلَّا كَمَا يَعْبُدُ اٰبَآؤُهُمْ ۚ مِنْ قَبْلُ ۗ وَاِنَّا لَمُوَفُّوهُمْ نَصِيبَهُمْ غَيْرَ مَنْقُوصٍ

فَلَا تَكُ فِى مِرْيَةٍ Ey Habibim, bu münafıkların ara sıra namaz kılması, oruç tutması ve huzuruna gelmesi, şüphe etme onların nifakındandır. مِمَّا يَعْبُدُ هَٰٓؤُلَآءِ ۚ مَا يَعْبُدُونَ اِلَّا كَمَا يَعْبُدُ اٰبَآؤُهُمْ ۚ مِنْ قَبْلُ ۗ O halde artık müşriklerin ibadet ettikleri şeylerin dalalet olduğuna şüphe etme. Çünkü onlar ancak daha önce babalarının taptığı gibi tapıyorlar. Münafıktırlar, küfür üzerine gidecekler. وَاِنَّا لَمُوَفُّوهُمْ نَصِيبَهُمْ غَيْرَ مَنْقُوصٍ Biz Azîmüşşan, vereceğiz onlara azaptan nasibini hissesini. Âbâ-û ecdadına cehennem azabı, ahiret azabı ne kadar vermişsek, onlar gibi senin zamanında sana karşı gelenlere de vereceğiz.

110- وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِ ۚ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِىَ بَيْنَهُمْ ۚ وَاِنَّهُمْ لَفِى شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ Biz Azîmüşşan, Mûsâ Aleyhisselâm'a Tevrat'ı verdik. فَاخْتُلِفَ فِيهِ Tevrat'ta da ihtilaf başladı. 72 fırka oldu yahudiler, yine ihtilaf ettiler, tasdik etmediler. وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ Biz Azîmüşşan, dünyaya bir ömr-ü ecel tayin etmeseydik, azabı da nimeti de ahirette tahsis etmeseydik, لَقُضِىَ بَيْنَهُمْ ۚ dünyada onların arasındaki hükmü verirdik. Dünyada onları cehenneme gönderirdik, iyileri de cennete gönderirdik. Biz dârulcezayı ahiret

yaptık. وَاِنَّهُمْ لَفِى شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ Şüphesiz ki onlar, (Mekkeliler) Kur'an'dan şek ve şüphededirler fakat cezâlarını göreceklerdir.

111- وَاِنَّ كُلًّا لَمَّا لَيُوَفِّيَنَّهُمْ رَبُّكَ اَعْمَالَهُمْ اِنَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

وَاِنَّ كُلًّا لَمَّا لَيُوَفِّيَنَّهُمْ Şüphesiz, muhakkak bütün mahlûkâta tevfiye edeceğiz vereceğiz. رَبُّكَ اَعْمَالَهُمْ Muhakkak Rabbin, onların her birinin amellerinin karşılığını, onlara tam olarak verecektir. اِنَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ خَبِيرٌ Gerçekten Rabbin, onların bütün yaptıklarından haberdardır.

112- فَاسْتَقِمْ كَمَآ اُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا اِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

فَاسْتَقِمْ كَمَآ اُمِرْتَ Ey Habibim Ekmelerrâsul Sallâllâhû Aleyhivesellem, bunların imân etmediğinden müteessir olma. O halde seninle beraber, tevbe edenlerle birlikte emrolunduğun gibi dosdoğru ol. وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا Seninle beraber, tevbe ederek imâna gelenler, aşırı gitmeyin. Onların cezası bana aittir. اِنَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ خَبِيرٌ Âllâh CelleCelâlûhû yaptıklarınızı görüyor, ona göre size ceza ve mükâfat yapar.

Eshab-ı Kiram'dan rivâyet edildiğine göre; Kur'an'da, Rasûlûllah Sallâllâhû Aleyhivesellem için bu âyetten daha şiddetli ve daha meşakkatli bir âyet inmemiştir. Rasûlûllah buyurmuştur ki; "Beni, Hûd sûresi kocattı. Çünkü bu sûrede ona "emrolunduğun gibi dosdoğru ol" denilmişti ve bu kolay bir iş değildi. Âllâh-û Teâlâ yalnız ona değil, onunla beraber Mü'minlere de istikameti emretmektedir. İşte asıl onu ihtiyarlatan, ümmetinin bu emri yerine getirip getiremeyeceği endişesidir.

113- وَلَا تَرْكَنُوٓا اِلَى الَّذِيْنَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ ۙ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مِنْ اَوْلِيَآءَ ثُمَّ لَا تُنْصَرُوْنَ

وَلَا تَرْكَنُوٓا اِلَى الَّذِيْنَ ظَلَمُوا Kâfirlere, nefsine zulmedip de küfre sevk edenlere meyl-i muhabbet etmeyiniz. فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ ۙ Aksi halde size ateş dokunur (cehennemde yanarsınız.) Meyli, böyle izah açıklıyor tefsirler; a) Kendini onlara benzetmek. b) Müdahene yapmak, işlerine razı olmak. c) Zaruretsiz onları sevmek, muhabbet tazim etmek, bunların hepsi dâhildir diyor. Biz bu memlekette keferelerle birlikte yaşıyoruz. Görüşmek başka, muhabbet başkadır. وَمَا لَكُمْ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مِنْ اَوْلِيَآءَ ثُمَّ لَا تُنْصَرُوْنَ Eğer siz, onlara meyleder muhabbet ederseniz, onları dost ittihaz ederseniz, biliniz ki azab-ı İlâhi size gelecek. Hiçbir evliya, dost, hıfz edecek kimseniz olmaz, sonra da size yardım da edilmez.

114- وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنَ الَّيْلِ ۗ اِنَّ الْحَسَنٰتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّاٰتِ ۗ ذٰلِكَ ذِكْرٰى لِلذّٰكِرِيْنَ ۚ

وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ Namaza devam ediniz, namaza devam etmek Allâh'a meyletmektir. Namaza devam edince, Müslümanlar birbiriyle konuşmasalar bile kâlplerinde bir muhabbet hâsıl olur. طَرَفَيِ النَّهَارِ Namazınızı kılın, gündüzün her iki tarafı. Her iki tarafı nasıl olur? Faraza zeval zamanı, tam istivâ zamanı. İstivâ zamanının üst tarafı, sabah namazı var. Alt tarafı da öğle ile ikindi var. Üç namaz buradan çıkıyor. Sonra وَزُلَفًا مِنَ الَّيْلِ ۗ biraz da geceden ki akşam ile yatsıdır, beş vakit namaz buradan çıkıyor. اِنَّ الْحَسَنٰتِ Hasenat, beş vakit namazdır, يُذْهِبْنَ السَّيِّاٰتِ ۗ kötülükleri (günahları) giderir.

İnsan namaza devam etti mi, namaz aralarındaki küçük günahları götürür, Âllâh-û Teâlâ affeder. ذٰلِكَ ذِكْرٰى لِلذّٰاكِرِينَ Bu nasihatlar, öğüt almak isteyenlere (güzel bir) hatırlatmadır.

Rasûlûllah Sallâllâhû Aleyhivesellem buyurmuştur ki; "Ne dersiniz, sizden birisinin kapısı önünde bir ırmak bulunsa da her gün beş defa onda yıkansa, kendisinde kir namına bir şey kalır mı?" Ashab, "Hayır" dediler. Bunun üzerine Rasûlûllah buyurdu ki; "İşte beş vakit namaz da bunun gibidir ki Âllâh, o sayede bütün hataları arıtır."

115- وَاصْبِرْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِينَ

Ey Habibim Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem, sabret kavminin ezâ ve cefasına. Âllâh CelleCelâlûhû, iyilerin ecrini zâyi etmez.

116- فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ اُولُوا بَقِيَّةٍ يَنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ فِى الْاَرْضِ اِلَّا قَلِيلًا مِمَّنْ اَنْجَيْنَا مِنْهُمْ ۚ وَاتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَا اُتْرِفُوا فِيهِ وَكَانُوا مُجْرِمِينَ

فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ Sizden önceki asırlarda, yeryüzünde (insanları) bozgunculuktan alıkoyacak, fesattan nehyetsinler, faziletli kimselerin bulunması gerekli idi. اُولُوا بَقِيَّةٍ يَنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ فِى الْاَرْضِ اِلَّا قَلِيلًا مِمَّنْ اَنْجَيْنَا مِنْهُمْ ۚ Fakat onlardan kurtuluşa erdirdiğimiz az bir kısmı müstesnadır.

Zulmedenler ise kendilerine verilen refahın peşine düştüler. Zâten günahkâr idiler. وَاتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَا اُتْرِفُوا فِيهِ وَكَانُوا مُجْرِمِينَ

Zalim olanlar nimetler içinde olduklarından, diğerleri de zalimlere tâbi oldular, hepsi de mücrimlerden oldular.

117- وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرٰى بِظُلْمٍ وَاَهْلُهَا مُصْلِحُونَ

وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرٰى بِظُلْمٍ Âllâh CelleCelâlûhû, yalnız zulm ile Âllâh'a karşı olan, (hatta ibade ahalisi muhlis iken sırf şirk yüzünden.) İ'bad ki insanlara karşı zulüm olmazsa helâka götürmez. Âllâh CelleCelâlûhû, bir kavmin yaptığı zulümle, cürümle biraz imhâl eder. Ne zamanki İbadullah'a da zulme başladılar, o vakit hem Âllâh'a karşı hem de kula karşı zulüm cem olur, o zaman hepsi beraber mahvolur وَاَهْلُهَا مُصْلِحُونَ eğer ehl-i Mü'min olursa.

Bu âyet-i celilede Âllâh-û Teâlâ'nın, pek Rahim ve haklarında müsamahakâr olduğuna dâirdir. Bu sebepledir ki fukaha, kul haklarını Hukukullâh'a takdim ederler.

"Küfürle mülk kalır fakat zulümle yıkılır" denilmiştir.

118- وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ اُمَّةً وَاحِدَةً وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ

وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ اُمَّةً وَاحِدَةً Eğer Rabbin isteseydi Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem, bütün insanları Mü'min, bir tek millet yapacaktı. Nitekim Âdem Aleyhisselâm'ın zamanında böyleydi. Habil ile Kabil'e kadar muhalefet yoktu. وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ Hikmet-i İlâhiye budur, onlar daima ihtilâf edip duracaklardır. Hâlik-i Kâinat'ın Cemâl sıfatları var, Celâl sıfatları var. Cemâl sıfatları ile muttasıf olmak için, iyi insanların halk edilmesi lazım gelir. Celâl sıfatlarıyla muttasıf olmak için de bazı fenâ insanları halk etmesi lazım gelir. Azamet-i İlâhiye'nin icâbatı, halkın muhtelif olmasıdır.

119- اِلَّا مَنْ رَحِمَ رَبُّكَ وَلِذٰلِكَ خَلَقَهُمْ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ اَجْمَعِينَ

اِلَّا مَنْ رَحِمَ رَبُّكَ Ancak Âllâh-û Teâlâ'nın rahmet ettiği kimseler, bu ihtilaftan hâlâs olur. Kalbini Âllâh'a bağlayan ve her şeyin Âllâh'tan geldiğini anlayan, Âllâh'tan başka bir fail olmayan, fail olmadığını bilen daima rahattır. Geleni Âllâh'tan bilir. Fakat bunu bilmeyip de dil ile ikrar eder de kalbinde heyecan, "efendim böyle olsaydı böyle olurdu, filan verseydi şöyle olurdu" diyen daima üzüntü içinde bulunur. O üzüntü de hiçbir yere götürmez. Evliyaullâh daima rahat içindedir çünkü her şeyi oradan biliyorlar. Fakat o dereceye varmayan avam, bizim gibi, daima üzüntülüdür. Âllâh alırsa kimse veremez, Âllâh verirse kimse alamaz. Şu halde veren Âllâh'tır, alan Âllâh'tır, halk eden Âllâh'tır, götüren Âllâh'tır. Halkı görürse muhtelif olur, hakikati görürse vahit bir olur. وَلِذٰلِكَ خَلَقَهُمْ Âllâh-û Teâlâ, onları bu ihtilaf için halk etmiştir. وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ Rabbin kelimeleri, Hâlik-i Kâinat'ın kelimeleri tamam olmuştur. Âllâh-û Teâlâ, bizi daha halk etmeden çok evvel kelimesi budur. لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ اَجْمَعِينَ Âllâh CelleCelâlûhû, cennet ile cehennemi va'detmiş, cenneti de cehennemi de insanlarla cinlerle dolduracaktır. "Ahdim olsun cehennemi cin ve insanların (asileriyle) dolduracağım" şeklindeki sözü yerini buldu.

120- وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْبَآءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهٖ فُؤَادَكَ وَجَآءَكَ فِى هٰذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِنِينَ

وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْبَآءِ الرُّسُلِ Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhi-

vesellem, bu Peygamberan-ı İzam'ın ahvalini sana beyan ettik. مَا نُثَبِّتُ بِهٖ فُؤَادَكَ Senin kalbin sabit olacak, senin kalbini (tatmin ve) teskin edeceğimiz her haberi sana anlatıyoruz. وَجَآءَكَ فِى هٰذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِنِينَ Bu sözler ki Peygamberan-ı İzam'ın ahvalinden, sana hak ve hakikatları beyan ettik. Mev'izadır, Mü'minlere de nasihattır, senin için de tesellidir.

121- وَقُلْ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنَّا عَامِلُونَ

وَقُلْ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ Ey Habibim, imân etmeyenlere de ki اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ Ey imân etmeyen kefereler, (İslamiyetin zayıf zamanı var, kuvvetli zamanı vardır.) Zayıf zamanında Hâlik-i Kâinat, harbe emretmedi. Fakat kuvvetli zamanında **"faktûlûl müşrikine küffeten"** emretti. Nasıl İslamiyet başlamış ve öylece nihayetlenir. اِنَّا عَامِلُونَ İman etmeyenlere de ki "gücünüzün yettiğini yapın, şüphesiz biz de icap edeni yapacağız."

122- وَانْتَظِرُوا اِنَّا مُنْتَظِرُونَ

Akibetinizi intizar ediniz, (azab-ı İlâhi ile.) اِنَّا مُنْتَظِرُونَ Biz de intizar ediyoruz, (size azap nüzulünü) bekleyeceğiz. Biz intizar ediyoruz, bu azap gelecektir. Siz de intizar ediniz ki başınıza gelecektir.

123- وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاِلَيْهِ يُرْجَعُ الْاَمْرُ كُلُّهٗ فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

وَلِلّٰهِ Âllâh'a mahsustur, غَيْبُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ göklerin ve yerin gaybı Âllâh-û Teâlâ'nındır. Âllâh, insanların görmediği, bilmediğini

bilir. Yerde ve göklerde hiç kimsenin bilmediğini, Âllâh bilir. Ne takdir etmiş ve ne vakit zuhur edecek. وَاِلَيْهِ يُرْجَعُ الْاَمْرُ كُلُّهُ Bütün emirler de Âllâh'a rucû eder. Öyle ise bir Âllâh var, başka bir şey yok. فَاعْبُدْهُ O'na ibadet et, O'nu bir bil. وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ ۚ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ Âllâh'a tevekkül et, itimat et. Senin Rabbin, ey Habibim! Gafil değildir onların yaptığından. Gafil değildir, onların yaptığını kiramen kâtibin tespit ediyor. Hepsi de amellerinin cezasını bulacaktır, sen müteessir olma. Çünkü Rabbin, sizin yaptıklarınızdan gafil değildir.

سُورَةُ يُوسُفَ ﴿١٢﴾ YÛSÛF SÛRESİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Sûreyi celileye, sûreyi Yûsûf derler. Çünkü Yûsûf Aleyhisselâm'ın ahvalini müştemildir. Tesmiye-i kül ve ism-i cüz, cüzün ismiyle kül tesmiye edilmiştir. Bu sûreyi celile 111 âyet, 1777 kelime, 7162 harften ibarettir.

Rivâyet edildiğine göre; Yahudi âlimleri, Mekke müşriklerine "İsrailoğulları ne sebeple Mısır'a geçmişlerdi? Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem'e sorun bakalım ne diyecek?" demişlerdi. Onlar da sormuş, bunun üzerine bu sûre nâzil olmuştu.

Diğer bir nüzul sebebi de; Peygamberan-ı İzam'ın bundan evvel yedisinin ahvali geçti. Bunlardan gaye, Rasûl-û Ekrem'e teselli olup senin arkadaşların olan peygamberler de birçok zahmet çekmişler, ümmetleri onları tekzip etmişler ve onlar da tahammül etmişler. Neticede inkâr edenlere gazab-ı İlâhi gelmiş, İmân edenlere ve peygamberlere İlâhi yardım edilmiş olduğunu anlatmak.

Sormuşlar; "Yûsûf kimdir?" Râsûl-û Ekrem buyurmuşlar.

"el kerimübn'ül - kerimübn'ül - kerimübn'ül - kerimübn'ül / Yûsûfübnü - Yâkûbübnü - İshakibnü - İbrahim" böyle demişler.

1- الٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ

الٓرٰ Müteşabihât-ı Kur'aniye'dendir. Herkesin anlamıyacağı yani şifre, muhib ile mahbubun arasında bir şifredir. Hâlik-i Kâinat, Habibine bir şey söyler diğer herkes bilmesin diye. Mütekaddimin ulemâ demişler ki biz burada fikrimizi karıştırmıyoruz. Muhib ile mahbubun arasında cereyan etmiş kelimedir. Onlar bilirler, "Âllâhü e'lemü bi muradihi bizâlike" demişler.

Lâkin müteahhırin bazı mânâlar vermişler. Elif, Âllâh'tan. Eyyühel-insanül-layık-layıkurreşid şeklinde teviller yapmışlar.

تِلْكَ Bu. Yani bu sûreyi celilede mevcut olan âyetler yahut bu sûre, اٰيَاتُ الْكِتَابِ Kitabullâh'ın âyetleridir. الْمُبِيْنِ Zahir olan, halâli haramdan, hakkı batıldan, hidâyeti dalâletten izhar eden Kitabullâh'ın âyetleridir.

2- اِنَّآ اَنْزَلْنَاهُ قُرْءٰنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ

اِنَّآ Biz azimüşşan, اَنْزَلْنَاهُ bu Kur'an'ı gönderdik قُرْءٰنًا عَرَبِيًّا Arabi bir lisan ile. Arab lisanı ile gönderdik. لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ Tâ ki siz akıl-tefehhüm edesiniz. Demek ki Kur'an, Arabidir. Arabi olmayan Kur'an değildir. Velevki tercüme olsun, velevki mânâsına yakın da olsa bile Kur'an olamaz. Çünkü Kur'an'ın hem mânâsı Âllâh'tan nâzil olmuş, hem lafzı Âllâh'tan nâzil olmuş. Lafzını çevirdi mi, o Kur'an değildir. Kur'an-ı Azimüşşan tefsiri kabul eder, tercümeyi kabul etmez.

3- نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ اَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَآ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ هٰذَا الْقُرْاٰنَ وَاِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهٖ لَمِنَ الْغَافِلِيْنَ

نَحْنُ Biz Azimüşşan, Cenâb-ı Hak emrediyor. نَقُصُّ Hikâ-

ye edeceğiz عَلَيْكَ sana اَحْسَنَ الْقَصَصِ kıssaların ahseni. Yûsûf Aleyhisselâm, en güzel bir insan idi. Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem'den başka hiçbir insan, Yûsûf Aleyhisselâm'dan güzel halk olunmamıştır. Râsûl-û Ekrem'in melâhatı ondan çok fazla idi. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem güneş gibi olduğu için kimse ona bakmaya tahammül edemiyor, gözleri kamaşıyordu. Yûsûf Aleyhisselâm ise ay gibi olduğundan, şekl-i kıyafet-i şemalini anlayıp tarif izah edebiliyordu.

En güzel bir şekilde sana anlatıyoruz. Birçok nükteler var. Eski hükümdarların bazı halleri var. Ulemânın ahvali mevcut, hanımların hilelerinden bahsediyor. Sabr-ı tahammüle müfteridir bu surei celile. Sabrın gayesi nereye varıyor izah ediyor. Bunların hepsi içinde olduğundan ahsen-i kasastır. بِمَآ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ هٰذَا الْقُرْاٰنَ İnzal ettik, vahyettik sana ey Habibim bu sûreyi Kur'an'ı. وَاِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهٖ لَمِنَ الْغَافِلِيْنَ Sana vahyetmeden evvel, (bu haberleri) elbette bilmeyenlerden idin. Âllâh CelleCelâlûhû bildirmeyince, hiç kimse gaybı bilmez. Âllâh bildirdikten sonra her şeyi bilir.

Yûsûf Aleyhisselâm 123 sene yaşamış, Yâkûb Aleyhisselâm 147 sene, İshak Aleyhisselâm 180 sene, İbrahim Aleyhisselâm 173 sene yaşamıştır.

4- اِذْ قَالَ يُوسُفُ لِاَبِيهِ يَا اَبَتِ اِنِّى رَاَيْتُ اَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَاَيْتُهُمْ لِى سَاجِدِينَ

اِذْ قَالَ يُوسُفُ لِاَبِيهِ Ey Habibim Ekmelerrâsul Sallâllâhû Aleyhivesellem, ümmetine izah et de ibret alsınlar o zamanları ki; Yûsûf Aleyhisselâm dedi babasına (Yâkûb Aleyhisselâm'a.) يَا اَبَتِ Ey

babam اِنّـِى رَاَيْـتُ ben gördüm rüyada, (Embiya-ı İzam'ın rüyaları vahyidir.) اَحَـدَ عَشَـرَ كَوْكَبًـا on bir yıldızı gördüm, وَالشَّـمْسَ Güneş'i gördüm, وَالْقَمَـرَ Ay'ı gördüm, رَاَيْتُهُـمْ لِـى سَـاجِدِينَ bana secde ettiler demişti. Bu secde ibadet secdesi değil hudû secdesi, inhina secdesi, hürmet secdesi. Bana eğiliyordu.

Yâkûb Aleyhisselâm'ın on iki oğlu vardı. İçlerinden Yûsûf'u hepsinden ziyade severdi.

Yûsûf Aleyhisselâm rüyasını on iki yaşında iken, Cumaya tesadüf eden bir Kadir gecesi görmüş ve babasına anlatmıştı.

Yâkûb Aleyhisselâm anladı ki on bir yıldız Yûsûf'un on bir kardeşine işarettir ve Cenâb-ı Hak, onu hepsine üstün kılacaktır. Güneş ve Ay da kendisi ve Yûsûf Aleyhisselâm'ın teyzesi olan zevcesidir.

Annesi küçükken vefat etmişti. Kardeşleri rüyasını öğrenirlerde, ki rüya yorumlamayı bilirlerdi, belki kendisine fenalık ederler diye düşünmüştü.

5- قَـالَ يَـا بُنَـىَّ لَا تَقْصُـصْ رُءْيَـاكَ عَلَـى اِخْوَتِـكَ فَيَكِيـدُوا لَـكَ كَيْـدًا اِنَّ الشَّـيْطَانَ لِلْاِنْسَـانِ عَـدُوٌّ مُبِيـنٌ

قَـالَ يَـا بُنَـىَّ Yâkûb Aleyhisselâm söyledi. Ey evladım, لَا تَقْصُـصْ رُءْيَـاكَ عَلَـى اِخْوَتِـكَ bu rüyayı kardeşlerine söyleme. Niçin söylemesin? Çünkü hased ederler. Bu rüyadan anlarlar ki sen, onların hepsinin fevkine çıkacaksın (Bundan anlaşılır ki bir insan iyi bir rüya gördü mü, herkese açıp söylemesin temiz insanlara anlatsın.) Hikâye etme, rüyanı kardeşlerine anlatma. فَيَكِيـدُوا لَـكَ كَيْـدًا Sonra sana bir tuzak kurarlar. Eğer onlar sâlihtirler amma اِنَّ الشَّـيْطَانَ

لِلْاِنْسَانِ عَدُوٌّ مُبِينٌ şeytan, insan için zahir olan bir düşmandır. (Olur ki kardeşlerine vesvese verir, kâlplerine hased düşürür.)

Kişi, oğlunun kendisinden hayırlı olmasını ister fakat çoğu zamanlar kardeşler değil! Yâkûb Aleyhisselâm bu bakımdan endişe duymuştu.

6- وَكَذٰلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْاَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلٰى اٰلِ يَعْقُوبَ كَمَا اَتَمَّهَا عَلٰى اَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ اِبْرٰهِيمَ وَاِسْحٰقَ اِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

وَكَذٰلِكَ Böylece yani nasıl ki bu rüyada sana göstermişler ki on bir yıldız, ay, güneş sana secde ediyorlar aynen onun gibi, Âllâh menzileni ref eder yükseltir. Seni intihab-ı ihtiyar eder, seni peygamber yapar. وَكَذٰلِكَ يَجْتَبِيكَ Âllâh, seni ihtiyar eder nübüvvet için. يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ Rabbin, seni nübüvvet için ihtiyar eder. وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْاَحَادِيثِ Hadislerin, sözlerin tevilini sana bildirir. Ya rüyaların tevilini ya da hükümdarların yahutta halkın söylediği sözleri, anlamadığı sözleri sana bildirir. Ondan sonra, وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ nübüvvetle ikramını in'am eder sana. وَعَلٰى اٰلِ يَعْقُوبَ Âllâh Celle-Celâlûhû, Yâkûb'un âline evlâtlarına da nimetini tamamlayacaktır. كَمَا اَتَمَّهَا عَلٰى اَبَوَيْكَ Nasıl ki Âllâh-û Teâlâ, nübüvvet ile risalet ile senin âbâ-û ecdadına, مِنْ قَبْلُ اِبْرٰهِيمَ وَاِسْحٰقَ İbrahim ve İshak'a, (kendisini söylemiyor çünkü insan kendisini meth-û sena etmez, ona işarettir. Mümkün olduğu kadar insan kendini medih etmemelidir.) Nasıl ki bundan evvel İbrahim ve İshak'a, Âllâh-û Teâlâ nübüvvet-i risalet ile onları taltif etti intihab etti, sana da aynen lütfedecek. اِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ Âllâh, Rabbin âlimdir halkın

ahvaline. Layık kim ise ona verir, seni buna layık görmüştür. حَكِيمٌ Her şeyi yerli yerine halk eder.

7- لَقَدْ كَانَ فِى يُوسُفَ وَاِخْوَتِهٖٓ اٰيَاتٌ لِلسَّٓائِلِينَ

لَقَدْ كَانَ Muhakkak var, فِى يُوسُفَ Yûsûf Aleyhisselâm'ın hikâyesi ki gelecek وَاِخْوَتِهٖٓ on bir kardeşinin. اٰيَاتٌ İbretler var, لِلسَّٓائِلِينَ sual eden soranlar için.

8- اِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَاَخُوهُ اَحَبُّ اِلٰٓى اَبِينَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ اِنَّ اَبَانَا لَفِى ضَلَالٍ مُبِينٍ

اِذْ قَالُوا Kardeşleri dediler ki; Bu rüya eğer ki babası dedi kardeşlerine söyleme. Nihayet dolaylı olarak kardeşlerinin kulağına gitti. Yâkûb Aleyhisselâm da Yûsûf Aleyhisselâm'ı çok severdi, bu rüyayı da işittikten sonra o muhabbet kat kat oldu. Öyle hale geldi ki Yûsûf Aleyhisselâm'ı görmeden edemezdi. Kardeşleri bu hali görüp rüyayı da duyunca, "artık babamız aklını kaybetmiş, bizim kıymetimiz de kalmadı" diye hased etmeye başladılar. اِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَاَخُوهُ اَحَبُّ اِلٰٓى Dediler ki; "Yûsûf'la kardeşi (Bünyamin,) اَبِينَا مِنَّا babamıza bizden daha ziyade sevimli oldular. وَنَحْنُ عُصْبَةٌ Biz bir cemâatız on kişiyiz, kuvvet-i kudret sahibiyiz, kazanan ve halkın içinde şöhret bulan biziz, işe yarar bir topluluğuz, (sevilmeye o zayıf ve aciz iki çocuktan daha layığız.) اِنَّ اَبَانَا لَفِى ضَلَالٍ مُبِينٍ Herhalde babamız apaçık bir yanlışlık içindedir.

Yûsûf Aleyhisselâm ile Bünyamin bir anadan, diğer oğulları ise başka bir anadan idiler.

9- اُقْتُلُوا يُوسُفَ اَوِ اطْرَحُوهُ اَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ اَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهٖ قَوْمًا صَالِحِينَ

اَوِ اطْرَحُوهُ اَرْضًا (İçlerinden biri,) "Yûsûf'u öldürün." اُقْتُلُوا يُوسُفَ (Büyük kardeş Yahuda dedi. "Hayır, katil mühim bir şeydir. Olmaz" dedi.) Öyle ise onu (uzak) bir yere atın, öyle bir yer ki يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ اَبِيكُمْ babanızın yüzü (sevgisi) yalnız size münhasır kalsın. وَتَكُونُوا Olursunuz, مِنْ بَعْدِهٖ Yûsûf'tan sonra قَوْمًا صَالِحِينَ sâlih bir insan olursunuz. Bundan sonra günâhınıza tevbe eder, sâlihler zümresinden olursunuz (yahut mazeret serdedersiniz. Babanızla aranız düzelir veya işiniz yoluna girer) dedi.

10- قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَاَلْقُوهُ فِى غَيَابَتِ الْجُبِّ يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ اِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ

قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ Birisi onlardan söyledi ki Yahuda'dır. Dedi; لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ "Yûsûf'u öldürmeyiniz çünkü katil azim bir şeydir. وَاَلْقُوهُ فِى غَيَابَتِ الْجُبِّ Onu kuyunun dibine atın. يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ Seyyara, misafirler, gelen geçen onu görür. Eğer ölürse gider, kalırsa görürler götürürler. Geçen kervanlardan biri onu alsın götürsün" dedi. اِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ "Mutlaka yapacaksanız, bari böyle yapın" dedi.

Bu teklifi yapan, Yahuda isminde olan. Kardeşlerine bunu kabul ettirdi ve babalarına geldiler.

11- قَالُوا يَا اَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلٰى يُوسُفَ وَاِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ

قَالُوا يَا اَبَانَا Dediler babalarına; "Ey babamız, niçin korkuyor-

sun bizden? مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا Niçin bizden emin olmuyorsun, عَلٰى يُوسُفَ Yûsûf'tan dolayı? وَاِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ Biz, ona nasihat edeceğiz. Biz, ona iyilik isteyen kimseleriz.

12- اَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ

اَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا Yarın onu, bizimle beraber (kıra) gönder. يَرْتَعْ Bizimle beraber yemişleri yer وَيَلْعَبْ oynar, وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ biz toptan onu muhafaza edeceğiz." Yâkûb Aleyhisselâm'a böyle teminat verdiler.

Yâkûb Aleyhisselâm cevap veriyor;

13- قَالَ اِنِّى لَيَحْزُنُنِى اَنْ تَذْهَبُوا بِهٖ وَاَخَافُ اَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَاَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ

قَالَ اِنِّى لَيَحْزُنُنِى "Muhakkak ben kalbime hüzün gelir, اَنْ تَذْهَبُوا بِهٖ sizin onu götürmenizle. وَاَخَافُ Korkuyorum ki اَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ siz ondan habersiz bir kurt yer. وَاَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ Kendisinden gafil bulunursunuz da gelip onu kurdun yemesinden korkarım."

14- قَالُوا لَئِنْ اَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ اِنَّآ اِذًا لَخَاسِرُونَ

قَالُوا لَئِنْ اَكَلَهُ الذِّئْبُ Dediler ki; "Eğer kurt gelse, onu aramızda alıp yerse وَنَحْنُ عُصْبَةٌ biz kuvvetli bir topluluk olduğumuz halde. Bir kurt gelip onu alırsa, اِنَّآ اِذًا لَخَاسِرُونَ biz o vakit ne kadar hüsranda aciz kimseler sayılırız. Kurt gelsin de on kişinin arasından kardeşimizi götürsün de biz aciz kalalım, bu olur mu?" diye teminat verdiler.

15- فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهٖ وَاَجْمَعُوٓا اَنْ يَّجْعَلُوهُ فِى غَيَابَتِ الْجُبِّ ۚ وَاَوْحَيْنَآ اِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِاَمْرِهِمْ هٰذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ

فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهٖ Yâkûb Aleyhisselâm, Yûsûf Aleyhisselâm'ı çağırır. Diyor ki; "Oğlum, sen gidiyorsun nasihatımı dinle. "Bir belaya düştüğün zaman **iste'ni billah**, Âllâh'tan talep et yardımı, kimseden değil. **Hasbiyellahü veni'mel vekil** kelimesine çokça devam et." (Cemâat olursa, **hasbünellah hüve ni'mel vekil.**) Çünkü diyor, "babamız İbrahim Aleyhisselâm da ateşe atılırken bu kelimelere devam etti" diyor. Sonra demiş; "Sen beni hiç unutma, ben de seni hiç unutmam. Beni görünceye kadar gülme, ben de seni görmeyince gülmem" diyerek bu nasihatları yaptı.فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهٖ وَاَجْمَعُوٓا اَنْ يَّجْعَلُوهُ فِى غَيَابَتِ الْجُبِّ ۚ Vaktaki Yûsûf Aleyhisselâm'ı kardeşleri götürdüler ve onu bir kuyu dibine atmayı kararlaştırdılar ve kuyuya attılar. Attılar ama nimet orada hâsıl oldu. En sıkıntı zamanında, Cenâb-ı Hakk'ın lütufları zuhur ediyor. Nübüvvet işareti, o kuyuda hâsıl olmuş. Tefsirin bildirdiğine göre; Yûsûf Aleyhisselâm kuyuya atıldığı zaman, eski kuyu, bir takım hayvanlar vardı etraflarda, onlar birbirine dediler ki; "Bir peygamber buraya misafir geliyor. Herkes kendi yuvasında bulunsun, kimse dışarıya çıkmasın." Yılan dinlemedi, başını dışarı çıkardı. Çıkardığı zaman Cibril-i Emin, yılana bağırmış. O sayha yüzünden yılanların, bugün de kulakları sağır olduğundan işitmiyor.

Yûsûf Aleyhisselâm kuyunun dibine giderken,

"**ya şahidan gayra gâib**; ey gaib olmayan, hazır Âllâh.

Ya kadri gayra gaib; benim yanımda olan Rabbim.

İc'alli min emri hâzâ feracen ve mahrace; Ya Rabbi, sen ne münasip görürsen onu yap."

İşte orada, nübüvvete işaret olarak bu durum hâsıl olmuş. وَاَوْحَيْنَآ اِلَيْهِ İlâhi vahiy hâsıl oldu Yûsûf Aleyhisselâm'a, kuyunun dibinde. لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِاَمْرِهِمْ هٰذَا "Sen, onlara bildirirsin. Bugün بِاَمْرِهِمْ onların yaptığını, bundan sonra yani sen peygamber olursun. Onlar senden aşağı olacaklar, bunu onların hatırına getirirsin. وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ Sen onların bu işlerini, onlar farkına varmaksızın (bir gün) kendilerine haber vereceksin" diye vahyettik. (Şuurları yok, şuurları olsaydı bunu yapmazlardı.)

Yûsûf Aleyhisselâm için eğer ki kuyunun dibi felâkettir fakat oradaki muhabbet, oradaki iltifat-ı İlâhi her zamankinden farklı idi.

Muhabbet bir bela şeydir, giriftar olmayan bilmez.

Cefayı çekmeyen âşık, safanın kadrini bilmez.

Yûsûf Aleyhisselâm, kuyunun içinde üç gün kaldı.

16- وَجَآؤُٓ اَبَاهُمْ عِشَآءً يَبْكُونَ

وَجَآؤُٓ اَبَاهُمْ Kardeşleri geldiler, kuyuya atarken üstündeki gömleği de çıkarmışlardı. O gömleğin üzerine, kestikleri hayvanın kanını Yûsûf Aleyhisselâm'ın gömleği üzerine buladılar. Akşamleyin ağlayarak babalarına geldiler, عِشَآءً يَبْكُونَ yatsı vakti ağlayıcı olarak. Tefsirin bildirdiğine göre ağlamak, doğruluğa delalet etmiyor, yalancı ağlamalar çok oluyor. Âyette ne diyor? Ağlayarak geldiler, diyor. Halbûki bu ağlamak yalandır, demek ki ağlamaların çoğu yalandır.

17- قَالُوا يَا اَبَانَا اِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا فَاَكَلَهُ الذِّئْبُ وَمَا اَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ

قَالُوا Babasına dediler. يَا اَبَانَا "Ey babamız, اِنَّا ذَهَبْنَا hali beyan ediyorlar. اِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ Biz sahraya gittik, müsabaka ederdik, koşar oynardık. وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا Yûsûf Aleyhisselâm'ı da eşyalarımızın başında bırakmıştık. فَاَكَلَهُ الذِّئْبُ Biz müsabakada meşgul iken (ne yazık ki) onu kurt yemiş. وَمَا اَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَنَا Şimdi biz doğru da söylesek inanmıyorsun, وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ eğer biz doğru da söylesek sen bize inanmazsın" dediler.

18- وَجَاؤُ عَلٰى قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ اَمْرًا فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللهُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰى مَا تَصِفُونَ

وَجَاؤُ عَلٰى قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ Bir de Yûsûf'un gömleğini, üzerine yalan kan bulaştırarak getirdiler. Yâkûb Aleyhisselâm, onu alıp yüzüne sürdü ve hatta kan yüzünü boyadı. Ve (ben hiç böyle halim kurt görmedim) dedi. Oğlumu yesin de gömleğini yırtmasın. Sonra onlara diyor. قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ اَمْرًا Hayır, dedi nefisleriniz size (kötü) bir işi güzel gösterdi. Bana da düşen budur, فَصَبْرٌ جَمِيلٌ bir sabr-ı cemildir. Sabr-ı Cemil nedir? Ah-û figan etmeyen, bağırıp çağırmayan bir sabırdır. Eğer bağırmak çağırmak olursa sabr-ı cemilden çıkar. وَاللهُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰى مَا تَصِفُونَ Sizin bu söylediklerinize karşı ancak Âllâh-û Teâlâ'nın yardımını isterim.

Üç gün geçtikten sonra;

19- وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلَى دَلْوَهُ قَالَ يَا بُشْرَىٰ هَٰذَا غُلَامٌ وَأَسَرُّوهُ بِضَاعَةً وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ

وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ Medyen'den, Mısır'a giden bir kervan, kuyunun yakınına kondu. فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ **varid-yeridünel mê**, Suyu arayanları gönderdiler. Su nerede var, aradılar ve kuyuyu buldular. فَأَدْلَى دَلْوَهُ Delve; kova demektir. Kovayı kuyunun dibine saldılar, su çıkarmak için, Kova aşağı indiğinde, Yûsûf Aleyhisselâm kovaya hemen yapıştı. قَالَ يَا بُشْرَىٰ هَٰذَا غُلَامٌ Kovayı çeken adam baktı ki ağır geliyor. Kova ile beraber çıkan ay gibi parlak bir insan. Dedi; "ya büşra, ey müjde bizim olsun ne mutlu bize ki bir evlât çıktı buradan" yahutta arkadaşının ismi Büşra'dır. "Ey Büşra, gel yardım et de beraber çıkaralım." وَأَسَرُّوهُ Gizlediler بِضَاعَةً meta' gibi. وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ Âllâh CelleCelâlûhû, alimdir onların yaptıklarından.

Yolcular veya bunu haber alan kardeşleri, onu bir ticaret malı gibi sakladılar. Âllâh-û Teâlâ ise ne yaptıklarını biliyordu.

Yûsûf Aleyhisselâm'ın kardeşleri de ara sıra gözetirlerdi. Oraya kâfilenin geldiğini gördüler, kuyuyu da yokladılar, bir seda yok. Kâfileye bakınca, Yûsûf Aleyhisselâm'ı gördüler. "İşte bu bizim kölemizdir, kaçmıştır. Siz bunu nasıl aldınız? İsterseniz size satalım" dediler. Onlar da alıcı oldular. Ve sattılar. Yûsûf Aleyhisselâm da belki öldürürler diye çekindiğinden sesini çıkarmamıştı. Nihayet pazarlık ettiler.

20- وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ

وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ Yok pahasına, birkaç dirheme Yûsûf Aleyhisselâm'ı sattılar. Maksatları para kazanmak değil, sırf

onu babalarından uzaklaştırmaktı. Yirmi dirhem gümüş, bir çift takunya ve iki kat elbise. Yahûda hissesini almadı. İkişer dirhem paylaştılar. وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ Onlar zaten ona karşı rağbetsiz idiler.

Bunun hikmeti nedir? Yûsûf Aleyhisselâm babasının yanında iken aynaya baktığının bir defasında hayaline gelmiş ve demiş; "Âllâh CelleCelâlûhû bu güzelliği bana vermiş. Eğer ben köle olarak satılırsam, kimbilir ne kadar pahalı olarak satılırım?" düşüncesi neticesinden olmuş.

21- وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَأَتِهِ أَكْرِمِي مَثْوَاهُ عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا ۚ وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ ۚ وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَىٰ أَمْرِهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

Mısır'a götürüldüğünde, orada Nuhas pazarı varmış kölelerin satıldığı yerde. Tüccar, zengin çadırını kurmuş. Yûsûf Aleyhisselâm'a da güzel bir elbise giydirmiş, iyi bir atın üzerine bindirmiş. Üç gün sonra, filan günde müzayede ile satılacaktır. Mısır halkı hepsi gelip bakmışlar, bu güzellik fevkalbeşer bir hal. Satılacağı gün zenginler hepsi geliyorlar, birlikte müzayedeye iştirak ediyorlar.

Diğer taraftan Mısır'ın hükümdarı Reyyan ile Mısır'ın Azizi var. Reyyan bilâhare Yûsûf Aleyhisselâm'a imân etmiş. Mısır'ın Azizi; Maliye Vekili. Bütün maliye onun elinde.

Züleyha Hanım ise Mağrip hükümdarının kızı idi. Cenâb-ı Hak, o kadar güzel halk etmişti ki şöhret bulmuş o memleketlerde. Orada etraf hükümdarlar hepsi talip idiler. Takdirat-ı İlâhiye ne ise o zuhur eder. Bir gece Züleyha'nın rüyasında, Yûsûf Aleyhisselâm'ı gösteriyorlar. Yûsûf Aleyhisselâm'ın sûretini görür gör-

mez can-ı gönülden âşık olur. Diyor ki; "Seni nerede bulurum?" O da; "Mısır'da" demiş. Ertesi gün kalkıyor, hakikaten kalbi oraya bağlanmış, kimseyi istemem diyor. Rüya tâbir edeni çağırıyorlar. Muabbir diyor; "Sen söyleseydin, Mısır büyük bir memlekettir. Mısır'ın neresinde, kim olacaktır bu adam?" İkinci rüyada ise diyor ki; "Ben Aziz-i Mısır'ım" deniyor ve "Mısır sultanı olurum, beni orada bulursun" diyor. Züleyha Hanım, babasına söylüyor. "Beni vermek istersen ancak Mısır sultanına giderim" diyor. Babası da Mısır sultanına mektup yazıyor. Ben sizi damat yapmak istiyorum diyor. Aziz-i Mısır da memnuniyetle kabul eder. Ondan sonra büyük bir saltanatla Züleyha Hanımı, Mısır'a, Aziz'in evine gönderirler.

Mısır Azizinin recüliyeti olmadığı halde istemem demiyor. Zifaf gecesinde Züleyha Hanım, baksa ki rüyada gördüğü değildir, ağlamaya başlıyor ve olduğu yere düşüyor. Nihayet sulh edilir. Aziz diyor; "Sen, benim ailemsin hele sabreyle bekleyelim. Cenâb-ı Hak ne irade eder?" böylece durum yatışıyor.

Müzayede ile satılacak. Yûsûf Aleyhisselâm'ı, Züleyha Hanım da duyunca o vakit merak ediyor, kim olduğunu görüp anlasın istiyor çünkü zihninde var bir şey. Kendisi bir vasıta ile çıkıyor. Kendisi, Yûsûf Aleyhisselâm'ı görür görmez, "işte rüyada gördüğüm budur."

Züleyha Hanım, Aziz'e diyor ki; "Bunu bize köle olarak al" Aziz de talip olur. Müzayede neticesi, tartısı altın satın alıyor ve saraya götürüyor. Saraya götürürken Züleyha Hanım'a teslim ediyor.

وَقَالَ Dedi. الَّذِى اشْتَرٰيهُ مِنْ مِصْرَ Mısır'da onu satın alan Maliye Bakanı Aziz, لِامْرَاَتِهٖٓ hanımına (Züleyha'ya) dedi. "Ey Züleyha, اَكْرِمِى مَثْوٰيهُ ona değer ver ve güzel bak." Züleyha Hanım da sultanlara mahsus elbiseleri giydiriyor. Bunun üzerine Yûsûf Aley-

hisselâm, "bir köleye bu elbiseler layık değildir" deyince, Züleyha Hanım da "köle odur, sen mal sahibisin ben de senin cariyenim" diyor. Böyle olduğu halde, Yûsûf Aleyhisselâm geceleyin onların hepsini atıyor, bir hasırı açıyor, üzerine sabaha kadar ibadet eder. İbrahim Aleyhisselâm'ın suhuflarını okuyor ve ağlıyor. Züleyha Hanım ne kadar iltifat eder fakat o ağlamaktan kendini alamıyor. عَسٰٓى اَنْ يَنْفَعَنَٓا Diyor ki; "Ona iyi bak, belki bize menfaatlı olur çünkü evlâtları yok اَوْ نَتَّخِذَهٗ وَلَدًا ya da onu evlât ediniriz." وَكَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ Biz Azimüşşan, böylece Yûsûf Aleyhisselâm'ı meknet sahibi yaptık, kuvvet sahibi. Hâlas ettik kuyudan, katilden. Azizin kalbine merhamet ettik, böylece bu derecelere çıktı. فِى الْاَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهٗ مِنْ تَأْوِيلِ الْاَحَادِيثِ Hadislerin ve ilmin tevilini de ona bildirdik. وَاللّٰهُ غَالِبٌ عَلٰٓى اَمْرِهٖ Âllâh CelleCelâlûhû emrine galiptir, emrettiği olur. وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ Âllâh-û Teâlâ, emrini yerine getirmeye kadirdir fakat insanların çoğu (bunu) bilmezler.

Yûsûf Aleyhisselâm, kendini köle olarak satan taciri görüp durumunu anlatıyor. "Ben köle değilim, bu aldığın para altınlar sana iyi getirmez, iade et" diyor. Tacir de bu teklifi kabul ediyor, aldığı altınları Aziz-i Mısır'a iade ediyor.

Tâcir, Yûsûf Aleyhisselâm'a imân ettiğinden Yûsûf Aleyhisselâm'dan duâ istiyor. Diyor ki; "Ben çok zenginim fakat hiç evladım olmuyor. Duâ edersen, Cenâb-ı Hak bize evlât versin" diyor. Yûsûf Aleyhisselâm duâ ediyor, Cenâb-ı Hak da duâyı kabul ediyor. Tacirin on iki evladı olmuş, dünya ve ahiretinin mâmur olması için de duâ ediyor.

22- وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهٗٓ اٰتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا ۭ وَكَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِينَ

وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهٗٓ Ne zamanki Yûsûf Aleyhisselâm kemal çağına erişti yani buluğ haddine. اٰتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًاۚ Biz Azimüşşan, ona hüküm verdik, hakimlik verdik (fevkalâde bir nüfus ve hakimiyet, nübüvvet) verdik. وَكَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِينَ Hâlik-i Kâinat emrediyor. Bizim bu nimetlerimiz Yûsûf Aleyhisselâm'a has değildir, her kim ki bizim yolumuzda iyilik yaparsa aledderacat ona ihsan ederiz. Herkes Yûsûf Aleyhisselâm gibi olmaz fakat muhsin olanları mükâfatlandırırız.

23- وَرَاوَدَتْهُ الَّتِى هُوَ فِى بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهٖ وَغَلَّقَتِ الْاَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَۜ قَالَ مَعَاذَ اللّٰهِ اِنَّهٗ رَبِّىٓ اَحْسَنَ مَثْوَاىَۜ اِنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الظّٰلِمُونَ

وَرَاوَدَتْهُ الَّتِى هُوَ فِى بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهٖ Evinde bulunduğu kadın (Züleyha Hanım,) onun nefsinden (murad almak) istedi. وَغَلَّقَتِ الْاَبْوَابَ Kapıları da iyice kapattı وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَۜ ve "haydi gel" işte senin için hazırlandım dedi. قَالَ مَعَاذَ اللّٰهِ Yûsûf Aleyhisselâm da "(böyle bir iş yapmaktan) Âllâh'a sığınırım. Zira zevcin benim efendimdir, bana güzel davrandı. اِنَّهٗ رَبِّىٓ Benim Rabbimdir Âllâh. اَحْسَنَ مَثْوَاىَۜ Beni iyi, güzel yerlere çıkaran O'dur. اِنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الظّٰلِمُونَ (Zinâ ile nefsine) zulmedenler felah bulmaz" dedi.

24- وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهٖ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَٓا اَنْ رَّاٰ بُرْهَانَ رَبِّهٖۜ كَذٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّٓوْٓءَ وَالْفَحْشَٓاءَۜ اِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ

وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهٖ Züleyha yemin ederim ki Yûsûf Aleyhisselâm'a kastetmişti. وَهَمَّ بِهَاۚ Kastetti Züleyha, Yûsûf Aleyhisselâm'a (yerinden kalktı yanına geldi.) وَهَمَّ بِهَاۚ Yûsûf Aleyhisselâm da kast edecekti, لَوْلَٓا اَنْ رَّاٰ بُرْهَانَ رَبِّهٖۜ şayet Rabbinin burhanını görme-

miş olsaydı. Belki Yûsûf Aleyhisselâm da ona kastetmiş olurdu. كَذٰلِكَ İşte böylece irade ettik ki لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ Yûsûf Aleyhisselâm'dan fenalığı, fahşây-i fuhşu def edelim diye burhan gösterdik. اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ Yûsûf hâlis, ihlâsa erdirilmiş kullarımızdandır.

Bu burhanın ne olduğunda müfessirler ihtilâf etmişlerdir. Bazılarına göre; Yâkûb Aleyhisselâm'ın sûreti idi. Yûsûf Aleyhisselâm'a görünüp, "Ya Yûsûf! Sen peygamberler zürriyetinden iken şimdi sefihlerin yaptığını mı yapacaksın?" demişti.

Bir rivâyete göre; Evin tavanı yarılarak, Yâkûb Aleyhisselâm'ı parmağını ısırır bir halde görmüştü. Yahut Yâkûb Aleyhisselâm görünüp eli ile göğsüne çarpmış, bununla şehvet Yûsûf Aleyhisselâm'ın parmak uçlarından çıkmıştı.

25- وَاسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ وَاَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَا الْبَابِ ۚ قَالَتْ مَا جَزَاءُ مَنْ اَرَادَ بِاَهْلِكَ سُوءًا اِلَّا اَنْ يُسْجَنَ اَوْ عَذَابٌ اَلِيمٌ

وَاسْتَبَقَا الْبَابَ Yûsûf Aleyhisselâm sür'atle kapıya koştu, Kudret-i İlâhiye ile kapı açıldı. Arkasından da Züleyha Hanım da tutup bırakmamak için kapıya doğru koştular. Züleyha Hanım, Yûsûf Aleyhisselâm'ın gömleğini (tutup çekti ve) arkasından boylu boyunca yırttı. وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ وَاَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَا الْبَابِ O sırada kapının yanında onun efendisine (zevcine) rast geldiler. قَالَتْ مَا جَزَاءُ مَنْ اَرَادَ بِاَهْلِكَ سُوءًا Kadın dedi ki; "Senin ailene kötülük etmek isteyenin cezası nedir? Sonra kendisi de yol gösteriyor. اِلَّا اَنْ يُسْجَنَ "Zindana atılmak hapsedilmek" başka ceza verilmesini de istemiyor. اَوْ عَذَابٌ اَلِيمٌ "Veya kamçı ile dövülmekten başka ne olabilir?" dedi.

Yûsûf Aleyhisselâm da müteessir olup utanarak, "ben kastetmiş değilim, inanmıyorsan bak gömleğime nereden yırtılmıştır?" diyor.

26- قَالَ هِيَ رَاوَدَتْنِي عَنْ نَفْسِي وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ اَهْلِهَا ۚ اِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكَاذِبِينَ

Yûsûf Aleyhisselâm, "hayır, o kendisi benim nefsimden (murad almak) istedi" dedi. Kadının akrabasından biri şöyle şahitlik etti. "Eğer onun gömleği önden yırtılmışsa kadın doğru söylemiştir, o ise yalancılardandır.

27- وَاِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ

Şayet gömleği arkasından yırtılmışsa Züleyha yalancıdır, Yûsûf doğru söyleyenlerdendir."

28- فَلَمَّا رَاٰ قَمِيصَهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ قَالَ اِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّ ۖ اِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ

(Efendisi Yûsûf Aleyhisselâm'ın gömleğinin) arkasından yırtılmış olduğunu görünce, (kadına.) "Şüphesiz bu, sizin tuzağınızdır çünkü tuzağınız gerçekten büyüktür" dedi.

29- يُوسُفُ اَعْرِضْ عَنْ هٰذَا وَاسْتَغْفِرِي لِذَنْبِكِ ۚ اِنَّكِ كُنْتِ مِنَ الْخَاطِئِينَ ۚ

"Ey Yûsûf! Sen bundan uzak dur, (bu meseleyi kimseye söyleme.) (Ey kadın!) Sen de günahının affını dile çünkü sen günahkârlardan oldun" (dedi.)

30- وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ امْرَاَتُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتٰيهَا عَنْ نَفْسِهِ ۚ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا ۖ اِنَّا لَنَرٰيهَا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ

Bu olay şayi olduktan sonra birtakım hanımlar dediler. (Hükümdarın perdedarının hanımı, aşçı başının hanımı, sâkî başının hanımı, hayvanat bahçesi müdürünün hanımı ile hapishane müdürünün hanımı.) وَقَالَ Dediler نِسْوَةٌ bir cemâat hanımlardan, فِى الْمَدِينَةِ Mısır şehrinde bir kısım hanımlar dediler. امْرَاَتُ الْعَزِيزِ Azizin hanımı ki Züleyha'dır, تُرَاوِدُ kast ediyor istiyor تُرَاوِدُ فَتٰيهَا kölesini kendisine, عَنْ نَفْسِهٖ nefsine ram etmek istiyormuş. (Bu hanımlar dediler ki; "Ne ayıp bir şey. Azizin hanımı, evindeki köleye âşık olmuş, köleyi kendi nefsine istemiş, ne ayıp bir şey.") قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا Şeğafe; ince perdeye derler. Kalbin üzerinde ince bir perde var ki yemek içmek üstünden giderken onu parçalamasın. Perdeyi delmiş de kalbine kadar tesir etmiş. اِنَّا Bizler لَنَرٰيهَا bu hanımı görüyoruz, o kabih fiillerini. فِى ضَلَالٍ مُبِينٍ Zahir olan hatadadır. "Nasıl olur da bir hanım, kendi kölesine âşık olur?" diyerek dedikodu başladı. Bu dedikodular da Züleyha Hanımın kulağına geldi.

31- فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ اَرْسَلَتْ اِلَيْهِنَّ وَاَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَـًٔا وَاٰتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ سِكِّينًا وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ ۚ فَلَمَّا رَاَيْنَهٗٓ اَكْبَرْنَهٗ وَقَطَّعْنَ اَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ لِلّٰهِ مَا هٰذَا بَشَرًا ۭ اِنْ هٰذَآ اِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ

فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ Ne zamanki Züleyha Hanım, o kadınların (gizliden gizliye ettikleri dedikoduları ve) kendisini ayıpladıklarını işitti. Onları cezalandırmayı istedi, fakat onları nasıl cezalandırsın? اَرْسَلَتْ اِلَيْهِنَّ Bu beş hanıma haber gönderdi, kendilerini davet etti, yemek davetine. وَاَعْتَدَتْ Hazır etti لَهُنَّ o hanımlara مُتَّكَـًٔا dayanacak bir şey, yemekler hazır etti. (Züleyha Hanımın cariye-

si, Züleyha'ya diyor ki; "Bu hanımlar senin aleyhinde konuştular, sana düşmanlık yaptılar. Sen ise bunlara ziyafet veriyorsun, ne lüzum var buna?" Züleyha Hanım cevabında; "Ben onları dayakla değil, Yûsûf'un cemali ile terbiye edeceğim" diyor.) وَاٰتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ سِكِّيْنًا Onlar için rahatça yaslanacak bir yer (ve mükellef bir sofra) hazırladı. (Geldikleri vakit, etleri, meyveleri kesip yemeleri için) her birinin eline birer de bıçak verdi. وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ O hanımlar meyveleri soyarken Züleyha Hanım, Yûsûf Aleyhisselâm'a "hanımların karşılarına çık" dedi. Yûsûf Aleyhisselâm, hanımların karşısına çıkıyor amma hiç birinin yüzüne bakmıyor. فَلَمَّا رَاَيْنَهٗٓ Hanımlar, Yûsûf Aleyhisselâm'ı böyle gördüler, güzellik ve mehabetinden hayret ve dehşet içinde kaldılar. اَكْبَرْنَهٗ **a'zannehü**, büyüttüler zihinlerinde. وَقَطَّعْنَ اَيْدِيَهُنَّ Bıçaklarıyla ellerini kestiler. وَقُلْنَ حَاشَ لِلّٰهِ مَا هٰذَا بَشَرًا Hâşâ! (Âllâh-û Teâlâ, noksan ve aczden münezzehtir. Böyle güzel yaratmada âciz değildir ama) bu asla bir insan, beşer değildir. İnsan olsa elbette bizi görünce meyleder. اِنْ هٰذَآ اِلَّا مَلَكٌ كَرِيْمٌ "Bu ancak kerim, değerli bir melekten başka bir şey değildir" dediler.

Kıssadan hisse, bir Mü'min Âllâh'a âşık olursa, Rasûlûllah'a âşık olursa, Rasûl-û Ekrem'in cemali tecelli ederse, dünyanın üzüntülerinden hiç müteessir olur mu? Şiddetli belâlar evvelâ Enbiya'ya sonra Evliya'ya daha sonra onlara yakın olanlara geliyor.

Eyüp Aleyhisselâm yedi sene hastalık çektiği halde, o zamanda hâsıl olan nimet bereketlerden dolayı duâ etmeye lüzum görmedi. Nitekim Yûsûf Aleyhisselâm'a da en ziyade çilenin zuhuru olan kuyuya atıldığında, nübüvvet ve nimet bereketleri kendisine geldi.

Züleyha Hanım, misafir hanımları gördü ki bıçaklarla ellerini kestiklerinin farkında değiller.

Bir insan da Âllâh ile arasını yaparsa eğer o perde açılmışsa, Azrail Aleyhisselâm geldiğinde ruhunu kabzederken, nasıl ki o hanımlar ellerini kestiklerinin farkında olmadılar acısını duymadılar. Bir Mü'min de sekeratta, ruhunun bedeninden ayrıldığının acısını hissetmiyor.

32- قَالَتْ فَذٰلِكُنَّ الَّذِى لُمْتُنَّنِى فِيهِ ۖ وَلَقَدْ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعْصَمَ ۖ وَلَئِنْ لَمْ يَفْعَلْ مَآ اٰمُرُهُ لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُونًا مِنَ الصَّاغِرِينَ

قَالَتْ Züleyha dedi, o hanımlara. فَذٰلِكُنَّ الَّذِى "İşte budur لُمْتُنَّنِى فِيهِ ۖ bana levm ettiğiniz, benim gıyabımda hakkımda dedikodu yaptığınız, beni kendisi hakkında ayıpladığınız şu gördüğünüz köle budur. وَلَقَدْ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ Hakikaten ben, onu nefsime talep ettim. فَاسْتَعْصَمَ İmtina etti, ismet gösterdi ve benim yüzüme bakmadı. O mademki benim elimin altındadır, وَلَئِنْ lâm-ı kasemdir, yemin ediyor Züleyha Hanım. وَلَئِنْ لَمْ يَفْعَلْ مَآ اٰمُرُهُ "Benim emrettiğimi yapmazsa, bana meyletmezse لَيُسْجَنَنَّ muhakkak zindana, hapishaneye atılacak ve orada çürüyecek وَلَيَكُونًا مِنَ الصَّاغِرِينَ elbette sağırlardan, zelillerden olacak."

O hanımlar da Yûsûf Aleyhisselâm'a dediler. "Züleyha Hanım ne diyor? Seni hapishaneye gönderecek, sana yazık olacak. Onun isteğini yerine getir ki bu durumdan kurtulursun."

O zaman Yûsûf Aleyhisselâm müracaat ediyor, Cenâb-ı Hak'ka. "Ya Rabbi, bunların tutumunda hayrette kalmışım. Benim için zindan, hapis, bunlarla takarrüb etmekten daha hayırlıdır. Onların hileleri ile giriftar oldum. Ya Rabbi, beni hâlas et onlardan" diyor.

33- قَالَ رَبِّ السِّجْنُ اَحَبُّ اِلَیَّ مِمَّا یَدْعُونَنِیٓ اِلَیْهِ ۚ وَاِلَّا تَصْرِفْ عَنِّی كَیْدَهُنَّ اَصْبُ اِلَیْهِنَّ وَاَكُنْ مِنَ الْجَاهِلِینَ

قَالَ رَبِّ Yûsûf Aleyhisselâm diyor: Ey Benim Rabbim, beni terbiye eden Âllâh, السِّجْنُ hapishane اَحَبُّ daha sevgilidir اِلَیَّ bana مِمَّا یَدْعُونَنِیٓ اِلَیْهِ ۚ bunların beni davet ettiği emrine muhalefettense hapishane bana daha sevgili geliyor. وَاِلَّا تَصْرِفْ عَنِّی Ya Rabbi eğer fazlı kereminle, bunların hilesini benden çevirmezsen كَیْدَهُنَّ eğer onların hileleri, lütfü kereminle benden çevirmezsen اَصْبُ اِلَیْهِنَّ onlara belki meylederim وَاَكُنْ مِنَ الْجَاهِلِینَ ve cahillerden olurum, dedi. Öyle ise Ya Rabbi sana iltica ediyorum, hapishaneye gireyim de bunlardan uzaklaşayım.

34- فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ فَصَرَفَ عَنْهُ كَیْدَهُنَّ ۚ اِنَّهُ هُوَ السَّمِیعُ الْعَلِیمُ

فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ Rabbi onun duâsını kabul etti فَصَرَفَ عَنْهُ كَیْدَهُنَّ ۚ ve onların şerr-i hilesini uzaklaştırdı. اِنَّهُ Muhakkak Âllâh'tır هُوَ السَّمِیعُ الْعَلِیمُ her şeyi görür bilir, işiten O'dur.

Bu haber her tarafta şayi oldu. Aziz-i Mısır, kendi cemâatı ile müşavere ettiler. Hakikaten kabahatli Züleyha'dır fakat böyle başıboş bırakırsak bütün memlekette diyecekler, "Azizin hanımı kabahatlidir, Yûsûf Aleyhisselâm'ın kabahati yok." Hanımın kusurunu kapatmak için, biz bunu hapishaneye gönderelim. Halka da ilan edelim ki tecavüz ettiğinden dolayı. Yûsûf Aleyhisselâm kabahatlidir, onun için hapishaneye atıldı. Bunu böyle yapınca, herkes diyecek ki Züleyha Hanım masumdur. Bu şekilde Züleyha'yı muhafaza etmek lazım gelir, dediler. Ve Yûsûf Aleyhisselâm'ı hapishaneye gönderdiler.

Yûsûf Aleyhisselâm hapishanede iken, Züleyha Hanım kemâl-i eleminden durmayıp hapishaneye yakın bir bağı vardı, oraya gidiyordu ve hapishane müdürüne, Yûsûf Aleyhisselâm'a dayak atmasını söylüyordu. Sordular kendisine, "sen niye bu fakire bu kadar zahmet verirsin?" Cevaben Züleyha Hanım, "Yûsûf'un ah-û figanı sesi gelince, duyduğumda ben, onunla müteselli oluyorum" diyor.

Hâlik-i Kâinat da bazen sevdiği kuluna zahmet verir de o kulunun ah-û figanını işitsin.

Mevlâna Celâleddin Rûmi Kaddasallahü Sırrahülaziz'de buyuruyor. Bir insan da sesi güzel olan kuşu, kafese kapatıyor da hapsediyor. Bu kuşun bir kusuru yoktur, niye hapsediyor? Onun sedâsını işitmek için.

Perde arkasında ne tedbirler vardır, nasıl olmuştur, nereden bize intikal etti biz onu bilmiyoruz. Hükümdarın, Berhem adında bir aşçı başısı varmış. Serhem adında da sâki başı, şarapçı başısı vardı. Mısır'da bir komite zuhur etmiş o zaman. Hükümdarı öldürmek için düşünmüşler, ne yapalım? Serhem ile Berhem'i elde edelim, şarap ve yemeğin içine zehir koyalım. Bunların ikisini bulmuşlar, çok fazla para va'dedip vermişler, her ikisi de olur yaparız demişler. Aşçı başı yemeğin içine zehir koymuş. Saki başı ise eğer ki para almış ve sonra pişman olmuş, zehiri içkinin içine koymamış. Yemekler ve şaraplar hazır olmuş. Saki başı demiş ki hükümdara, "Ey Melik yemeği yeme, yemeğin içinde zehir var." Aşçı başı da demiş ki "öyle ise şarabı da içme, şarabın içinde de zehir var." Saki başı, hükümdarın huzurunda şarabı içiyor, zehir olmadığı anlaşılıyor. Aşçı başıya, yemeği ye. Aşçı başı yemeği yememiş ve anlamış ki yemeğin içinde zehir var. Bu cürüm tahakkuk ettikten sonra, her ikisini de hapishaneye göndermişler.

35- ثُمَّ بَدَا لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَاَوُا الْاٰيَاتِ لَيَسْجُنُنَّهُ حَتّٰى حِيْنٍ ۧ

ثُمَّ O zuhur eden dedikodulardan sonra بَدَا zahir oldu, لَهُمْ Aziz ve Azizin cemâatına. مِنْ بَعْدِ مَا رَاَوُا الْاٰيَاتِ Masumiyetini ispat eden bütün o delillere rağmen; çocuğun şehadeti, o kadınların ellerini kesmeleri, gömlek eteğinin arkadan yırtılmasını gördükten sonra لَيَسْجُنُنَّهُ حَتّٰى حِيْنٍ ۧ yine bir müddet, (halkın dedikodusu kesilinceye kadar) Aziz ve ailesi, Yûsûf Aleyhisselâm'ı mutlaka zindana atmaları, kendilerine uygun görüldü.

36- وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيٰنِ ۭ قَالَ اَحَدُهُمَآ اِنِّىْٓ اَرٰىنِىْٓ اَعْصِرُ خَمْرًا ۭ وَقَالَ الْاٰخَرُ اِنِّىْٓ اَرٰىنِىْٓ اَحْمِلُ فَوْقَ رَاْسِىْ خُبْزًا تَاْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ ۭ نَبِّئْنَا بِتَاْوِيْلِهٖ ۚ اِنَّا نَرٰىكَ مِنَ الْمُحْسِنِيْنَ

وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيٰنِ ۭ Onunla birlikte zindana iki delikanlı daha girdi. (Biri aşçısı Berhem, diğeri de sakisi Serhem.) Yûsûf Aleyhisselâm'ın bu halini, onlar beş sene takip ettiler ve dediler. قَالَ اَحَدُهُمَآ Onların birisi ki sakisi olan dedi, Yûsûf Aleyhisselâm'a. "Ben rüya gördüm ve rüyada budur. اِنِّىْٓ اَرٰىنِىْٓ Ben görüyorum kendimi, اَعْصِرُ خَمْرًا ۭ hamiri sıkıyorum. Hamir sıkılmaz ya üzüm sıkılıyor. Üzümleri sıkıyorum, hazır ediyor ve getiriyorum Melik'e. Ben böyle rüya gördüm." وَقَالَ الْاٰخَرُ O diğer birisi ki aşçı başı, ben de rüya gördüm. اِنِّىْٓ اَرٰىنِىْٓ "Kendimi görüyordum, اَحْمِلُ فَوْقَ رَاْسِىْ خُبْزًا تَاْكُلُ الطَّيْرُ başıma bir tabla koyuyorum ekmek dolu. مِنْهُ ۭ Taşırken kuşların ondan yediklerini gördüm." نَبِّئْنَا بِتَاْوِيْلِهٖ ۚ Bu iki rüyanın tâbirini yap bize bildir. اِنَّا نَرٰىكَ مِنَ الْمُحْسِنِيْنَ Zira biz, seni muhsinlerden iyilerden görüyoruz (dediler.)

Yahut rü'ya tâbir ettiğini iyi bilir görüyoruz veya zindandakilere ihsan edenlerden görüyoruz, dediler. Zira ne zaman zindanda biri hasta olsa, iyadetine (kuvvetlendirmeye) gider yardımına koşardı. Yûsûf Aleyhisselâm, evvela "ben bu işin ehliyim" demek anlatmak istiyor ki itimat etsinler. Bu da bir işarettir yani bir insan, bir işin ehli olursa ayıp değildir ben bunu biliyorum demesi.

37- قَالَ لَا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهٖٓ اِلَّا نَبَّأْتُكُمَا بِتَأْوِيلِهٖ قَبْلَ اَنْ يَأْتِيَكُمَاۜ ذٰلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِى رَبِّىۜ اِنِّى تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَۚ

قَالَ لَا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ Yûsûf Aleyhisselâm dedi ki; "Size yedirilecek yemek size gelmeden önce تُرْزَقَانِهٖٓ yemek için, اِلَّا نَبَّأْتُكُمَا بِتَأْوِيلِهٖ ben o yemeğin te'vilini size söylerim." قَبْلَ اَنْ يَأْتِيَكُمَاۜ Daha size gelmeden yani nasıl ki İsâ Aleyhisselâm dedi "ben elinizdeki yemeğinizi, hepsini biliyorum" mucize olarak söyledi. Yûsûf Aleyhisselâm da diyor, "size evinizden yahut ahbaplarınızdan gelecek yemeği, daha size gelmeden evvel hangi yemektir, ne şekilde geliyor, size bunu söylerim" dedi. ذٰلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِى رَبِّىۜ Bu, Rabbimin bana öğrettiği ilimlerdendir. Vahyi, ilhamı bana talim eden Rabbim'dir diyor. Burada Yûsûf Aleyhisselâm biliyor ki onların birisi öldürülecek. Dini telkin ediyor, umur-u diniye. Belki dindar olur da imân üzerine ölür diyor. Rüyanın tâbirinden önce bu husus mühimdir diyor. اِنِّى تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ Ben terk ettim bir kavm-i milletin dinini ki لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَۚ Âllâh'a imân etmeyen, ahireti inkâr edenleri, ben onları terk ediyorum. Onlar, ahireti inkâr edenlerin kendileridir.

Yûsûf Aleyhisselâm gençlerin bu durumundan istifade ederek,

onlara tevhid dinini tebliğ etmek istedi. Dolayısıyla onların rüyalarını yorumlamadan önce, kendisinin hak din üzerinde olduğunu, bilgilerinin Âllâh tarafından öğretildiğini ve Mısırlıların yanlış yolda olduklarını bildirerek bir mukaddime hazırladı ve Hak Dini, onlara tebliğ etti. Bu ve bundan sonraki üç âyet-i kerime bununla alâkalıdır.

38- وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ اٰبَآءِىٓ اِبْرٰهِيمَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ ۚ مَا كَانَ لَنَآ اَنْ نُشْرِكَ بِاللّٰهِ مِنْ شَىْءٍ ۚ ذٰلِكَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ

وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ اٰبَآءِىٓ اِبْرٰهِيمَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ Ve atalarım olan İbrahim, İshak ve Yâkûb Aleyhisselâm'ın dinine tâbi oldum. مَا كَانَ لَنَآ اَنْ نُشْرِكَ بِاللّٰهِ مِنْ شَىْءٍ Âllâh-û Teâlâ'ya bir şeyi şerik koşmak bize yaraşmaz. ذٰلِكَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ İşte bu Tevhid, Âllâh'ın fazl-ı keremidir bize. عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ Bu bize ve insanlara, Âllâh-û Teâlâ'nın fazlındandır. وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ Fakat insanların çoğu bunu bilmezler ve şükretmezler.

— Din, millet, şer'i şeriat dördü birdir. Hepsi Kur'an'dadır. Kur'an-ı Azimüşşan'da, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'in getirdiği evamir-i İlâhiye de itikada müteallik ise buna Din-i Millet derler. Eğer amele müteallik ise mesela katili öldürünüz, hırsızın elini kesiniz, câniyi böyle yapınız, bu da emirdir, bu da şer'i şeriattır.

Şeriat nedir? Âllâh'tan gelen evamir-i İlâhiye, amele müteallikdir. Din nedir? Âllâh'tan gelen evamir-i İlâhiye, imâna müteallikdir. Bunları lisan ile de ikrar ederse, tam bir imân olur. (Kalp ile tasdik, dil ile ikrar tam imân olur.) Eğer dil ile ikrar edip, kâlp ile

tasdik etmezse münafık olur. Eğer ne dil ile ikrar, kâlp ile tasdik etmezse kâfir olur. Eğer dil ile ikrar, kâlp ile tasdik eder de yapmazsa fasık olur.

39- يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ ءَاَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ اَمِ اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ

يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ Ey hapishane, zindan arkadaşlarım. ءَاَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ اَمِ اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ (Ne fayda ve ne zararı olmayan,) müteferrik ilâhlar mı hayırlıdır? Yoksa zat ve sıfatında bir tek olan, kahredici olan Âllâh-û Teâlâ mı hayırlıdır?

40- مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهٖٓ اِلَّآ اَسْمَآءً سَمَّيْتُمُوهَآ اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمْ مَّآ اَنْزَلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِ اَمَرَ اَلَّا تَعْبُدُٓوا اِلَّآ اِيَّاهُ ذٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهٖٓ Sizin Âllâh-û Teâlâ'yı bırakarak ibadet ettiğiniz bu putlara, اَسْمَآءً سَمَّيْتُمُوهَآ اَنْتُمْ sizin ve babalarınızın takmış oldukları (abes) isimleri siz koydunuz. Putu elinizle yapıyor, ona bir isim koyuyorsunuz. اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمْ Sizler ve babalarınız da böyle. مَّآ اَنْزَلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ Âllâh-û Teâlâ, onlar hakkında herhangi bir delil indirmemiştir. اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِ Hüküm, Âllâh-û Teâlâ'dan başkasının değildir. اَمَرَ اَلَّا تَعْبُدُٓوا اِلَّآ اِيَّاهُ O da kendisinden başkasına ibadet etmemenizi emretmiştir. ذٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ İşte müstekim olan din budur. İbadeti ancak Âllâh'a hasretmek. وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ Fakat çoğu insanlar bunu bilmezler.

41- يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ اَمَّآ اَحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهٗ خَمْرًا وَاَمَّا الْاٰخَرُ فَيُصْلَبُ فَتَاْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَّاْسِهٖ قُضِيَ الْاَمْرُ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ

يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ Ey hapishane, zindan arkadaşlarım. أَمَّا اَحَدُكُمَا Biriniz, (saki olan daha önce olduğu gibi) فَيَسْقِى رَبَّهُ خَمْرًا efendisine şarap içirecek. (Üç salkım üzüm sıkmıştı, üç gün sonra kurtulacak,) işine vazifesine iade edilecek. وَأَمَّا الْاٰخَرُ Diğeri ise (aşçı başıdır,) فَيُصْلَبُ asılacak o. فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهٖ (Üç sepet ekmek götürmüştü, üç gün sonra) rü'yanın te'vili budur! Asılı ipte kalacak ve kuşlar gelip başını yiyecekler. قُضِىَ الْاَمْرُ الَّذِى فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ Rüyanın tevil-tabiri, Âllâh tarafından kaza ve hüküm olundu. Yorumu hakkında sorduğunuz şey, böylece kesinleşmiştir.

Rüyanın tâbiri olduğu gibi, aşçı başıyı asmak sûretiyle idam ediyorlar. Saki başı da evvelki vazifesine iade ediyorlar. Saki çıktıktan sonra Yûsûf Aleyhisselâm'a geliyor veda için, Yûsûf Aleyhisselâm sakiye diyor ki; "Beş sene için hapis oldum, sen hükümdarın yanına gidiyorsun. Benim burada maznun olduğumu hükümdara söyle" deyince, Cebrail Aleyhisselâm geliyor. Yûsûf Aleyhisselâm'a, "sen nasıl olur Cenâb-ı Hak'ka iltica edeceğin halde, gayriye iltica ediyorsun" diyor. Bu hareketinden dolayı, yedi sene daha ilave edilerek cezası 12 seneye çıkıyor.

42- وَقَالَ لِلَّذِى ظَنَّ اَنَّهُ نَاجٍ مِنْهُمَا اذْكُرْنِى عِنْدَ رَبِّكَ فَاَنْسٰيهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهٖ فَلَبِثَ فِى السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ

وَقَالَ لِلَّذِى ظَنَّ اَنَّهُ نَاجٍ مِنْهُمَا اذْكُرْنِى عِنْدَ رَبِّكَ Beni zikret söyle, "cürümsüz olduğu halde beş senedir hapishanede."

Kurtulacağını bildiği kimseye dedi ki; "Beni efendinin yanında an. (Umulur ki beni çıkarır.)" فَاَنْسٰيهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهٖ Şeytana isnat ediliyor, sebep oluyor vesileye. Yoksa Hâlik, Cenâb-ı Hak'tır.

Fakat şeytan, ona (sakiye) efendisine anmayı unutturdu. فَلَبِثَ فِى السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ Ve bu yüzden, Yûsûf Aleyhisselâm senelerce zindanda kaldı ki yedi senedir.

Hasan-ı Basri Rahmetûllâhi Aleyh'den rivâyet olunduğuna göre; Bir gün Cebrail Aleyhisselâm zindana geldi. Yûsûf Aleyhisselâm, onu tanıdı ve dedi ki "Ya Ehalmürselin! Acaba sebep ne ki seni bu günahkârlar yurdunda görüyorum."

Cebrail Aleyhisselâm; "Ya Tahirattahirin" diye cevap verdi. Rabbil Âlemin sana selâm etti ve buyurdu ki; "Kurtulmak için nasıl oldu da bir adamın şefaatını istedi. Benden utanmadı mı? Celâlim hakkı için daha nice yıllar, onu zindanda tutacağım."

Yûsûf Aleyhisselâm; "Bununla acaba benden razı olur mu?" diye sordu.

Cebrail Aleyhisselâm; "Evet" dedi.

Yûsûf Aleyhisselâm, "o halde" diye cevap verdi. "Ben de zindanda kalmaktan hiç elem duymam."

Yûsûf Aleyhisselâm'ın zindandan çıkma vakti erişti. Melik Reyyan acayip bir rüya gördü.

43- وَقَالَ الْمَلِكُ اِنِّى اَرٰى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعَ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَاُخَرَ يَابِسَاتٍ يَا اَيُّهَا الْمَلَاُ اَفْتُونِى فِى رُءْيَاىَ اِنْ كُنْتُمْ لِلرُّءْيَا تَعْبُرُونَ

وَقَالَ الْمَلِكُ Hükümdar Reyyan dedi ki; اِنِّى اَرٰى سَبْعَ بَقَرَاتٍ "Ben rüyada gördüm yedi semiz ineği. سِمَانٍ Semiz. يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ Yedi zayıf ineğin yediğini. وَسَبْعَ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَاُخَرَ يَابِسَاتٍ Ayrıca yedi yeşil başakla, yedi kuru başak gördüm (ki kurular yeşillere

sarıldı, yeşiller kalmadı.) Rüyayı böyle gördükten sonra, memleketteki ileri gelen rüya tâbir edenleri toplamış. يَآ اَيُّهَا الْمَلَاُ Ey kavmin ileri gelenleri, اَفْتُونِى فِى رُءْيَاىَ eğer rüya tâbirini biliyorsanız bu rüyamı yorumlayın. اِنْ كُنْتُمْ لِلرُّءْيَا تَعْبُرُونَ Eğer siz rüya tâbir edecek insanlar iseniz, bu rüyayı tâbir ediniz.

Onlar, rüyayı tâbirden âciz kaldılar ve hükümdara dediler. Bu edgas-ü ahlâm'dır. Ahlâm; uyku. Edgas; karışık, yalan. "Hakiki rüya değildir. Karışık olanları değil, biz hakiki rüyaları tâbir ederiz" dediler.

44- قَالُوٓا اَضْغَاثُ اَحْلَامٍ ۚ وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ الْاَحْلَامِ بِعَالِمِينَ

قَالُوٓا اَضْغَاثُ اَحْلَامٍ ۚ Yorumcular dediler ki; "Bunlar karmakarışık, yalancı rüyadır. وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ الْاَحْلَامِ بِعَالِمِينَ Biz karışık rü'yaları tâbir etmeyi bilenlerden değiliz" dediler. Hapishaneden çıkan sâkî, rüyayı tâbir edemeyenleri duyunca o zaman Yûsûf Aleyhisselâm'ı hatırlar. Sâkî, hükümdarın huzuruna çıkar ve hapishanede rüya tâbir eden âlim bir kişi var, müsaade ederseniz hapishaneye giderek, bu rüyayı tâbir ettirip sana getireyim" diyor. Hükümdar izin veriyor ve gidiyor.

45- وَقَالَ الَّذِى نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ اُمَّةٍ اَنَا اُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوِيلِهِ فَاَرْسِلُونِ

وَقَالَ الَّذِى نَجَا مِنْهُمَا Zindandaki iki arkadaştan kurtulanı, وَادَّكَرَ بَعْدَ اُمَّةٍ uzun bir zaman sonra (ki yedi sene Yûsûf Aleyhisselâm'ın, "beni efendinin yanında an" dediğini) hatırladı. اَنَا اُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوِيلِهِ Hükümdara, "ben size tevilini tâbirini haber veririm. (Zindanda rüya tâbirini bilen bir adam var,) فَاَرْسِلُونِ hemen beni (ona) gönderin" dedi.

Hükümdar müsaade etti. Sâkî, zindana gitti. Yûsûf Aleyhisselâm'ı buldu. Uzun seneler kendisini hatırlayamadığı için özür diledikten sonra;

46- يُوسُفُ اَيُّهَا الصِّدّيقُ اَفْتِنَا فى سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعِ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَاُخَرَ يَابِسَاتٍ لَعَلّى اَرْجِعُ اِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ

يُوسُفُ اَيُّهَا الصِّدّيقُ Yûsûf Aleyhisselâm'ın yanına gelerek dedi ki; "Ey Yûsûf! Ey doğru sözlü kişi, (halbûki yedi senedir Yûsûf Aleyhisselâm'ı unutmuş) اَفْتِنَا bize tâbir et. فى سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ Yedi semiz ineği yiyen يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ yedi zayıf ineği, وَسَبْعِ سُنْبُلَاتٍ yedi kuru başağı, خُضْرٍ وَاُخَرَ يَابِسَاتٍ kurular yeşillere sarıldı yeşiller kalmadı. Bize bu rüyayı tevil tâbir et. لَعَلّى اَرْجِعُ اِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ Ümit ederim ki halka, (hükümdar ve maiyetindekilere isabetli bir cevapla) dönerim. Rüyanın tâbirini anlarlar, (kadrini, şeref ve fazlını bilmiş olurlar.)

47- قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَاَبًا فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فى سُنْبُلِهِ اِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تَأْكُلُونَ

قَالَ Yûsûf Aleyhisselâm dedi ki; تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَاَبًا (Semiz inek ve yeşil başaklar, bolluk ve genişlik yıllarıdır. Zayıf inekler ve kuru başaklar da kıtlık ve şiddet seneleridir.) Yedi yıl âdetiniz üzerine ekin ekersiniz, bol hâsılat olur fakat bu hâsılatı almayınız. فَمَا حَصَدْتُمْ Hasat edip biçtikten sonra, فَذَرُوهُ فى سُنْبُلِهِ yiyeceğiniz kadarından mâadâsını başaklarda bırakın. (Çünkü buğday başağında kalırsa, o başak gömlek gibidir. Eğer başağından ayrılırsa

çürür bitlenir.) اِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تَأْكُلُونَ Yiyeceğiniz miktarı başağından çıkarın, üst tarafı başağınla beraber ambarda muhafaza ediniz.

48- ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ اِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تُحْصِنُونَ

ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ O yedi seneden sonra gelecek سَبْعٌ شِدَادٌ yedi sene şiddetli yani kıtlık gelecek. Öyle bir kıtlık ki o da yedi sene devam edecek. يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ (Tohumluk olarak) saklayacaklarınızdan az bir miktar hariç, o yıllar için biriktirdiklerinizi yiyip bitirecek. اِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تُحْصِنُونَ İllâ az miktarı bırakınız tohum için.

O yedi yıl kıtlık senesi, Mısır bütün dünyaya buğday satarak zengin olmuştur.

49- ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ

ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ عَامٌ O yedi seneden sonra toplam on dört sene böyle geçecek. Ondan sonra da bir sene gelecek, o da tebşirdir, mübarek sene. فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ İnsanlara gays, matar, in'âm-ı İlâhi ihsan edilecek, birçok servetler hâsıl olur, yağmurlar yağar. وَفِيهِ يَعْصِرُونَ O zamanda (meyvelerin çokluğundan üzüm, zeytin, susam mahsülleri) sıkacak ve (süt hayvanlarını) sağacaklar.

Sâki dönüp işittiklerini hükümdara arz etti.

Hükümdar bu rüya tâbirinden memnun olur ve Yûsûf Aleyhisselâm'ı yanında vazifelendirmek murad eder.

Saki gelip hapishanede Yûsûf Aleyhisselâm'a haber verip da-

vet edince, Yûsûf Aleyhisselâm "ben suçsuz olduğum halde itham altında olarak gitmem" diyor.

50- وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ ۖ فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ قَالَ ارْجِعْ إِلَىٰ رَبِّكَ فَاسْأَلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ اللَّاتِي قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ ۚ إِنَّ رَبِّي بِكَيْدِهِنَّ عَلِيمٌ

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ Melik; "onu, bana getirin" dedi. فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ Elçi, Yûsûf Aleyhisselâm'a geldiği zaman, قَالَ ارْجِعْ إِلَىٰ رَبِّكَ Yûsûf Aleyhisselâm dedi. "Sen git Melik'e söyle. فَاسْأَلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ اللَّاتِي قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ Sorsun, (Züleyha'nın sofrasında) ellerini kesen o kadınların zoru neydi? Bunu onlardan sorsun. Benim halim o zaman tezahür edecek. إِنَّ رَبِّي بِكَيْدِهِنَّ عَلِيمٌ Şüphesiz benim Rabbim, onların hilesini çok iyi bilir."

Bunun üzerine hükümdar, o hanımları davet ediyor, Züleyha da dâhil olmak üzere.

51- قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ إِذْ رَاوَدْتُنَّ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهِ ۚ قُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُوءٍ ۚ قَالَتِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ الْآنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ أَنَا رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ

قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ إِذْ رَاوَدْتُنَّ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهِ Melik, kadınları huzuruna çağırdı. "Yûsûf'u kendinize ram etmek istediğiniz zaman ne haldeydiniz? Onun size karşı bir meylini hissettiniz mi?" dedi. قُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ Kadınlar, "Haşa, Âllâh için biz ondan hiçbir kötülük görmedik" dediler. عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُوءٍ Biz Yûsûf'tan hiçbir hıyanet görmedik, yüzümüze bile bakmadı. قَالَتِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ الْآنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ Aziz'in hanımı ki Züleyha'dır, dedi ki; "Şimdi hak zahir oldu. أَنَا رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ Ben, onu nefsime talep ettim. Yûsûf'un bu-

rada hiçbir kusuru yoktur. وَاِنَّـهُ لَمِـنَ الصَّادِقِيـنَ Şüphesiz ki Yûsûf Aleyhisselâm doğru söyleyenlerdendir."

Bu cümle, Aziz'e karşıdır diyor.

52- ذٰلِكَ لِيَعْلَمَ اَنِّى لَمْ اَخُنْهُ بِالْغَيْبِ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى كَيْدَ الْخَآئِنِينَ

ذٰلِكَ Yûsûf Aleyhisselâm diyor ki bu berâati talep etmek, gerçi Âllâh biliyor. Hükümdar da bilsin, لِيَعْلَـمَ Aziz de bilsin ki اَنِّـى لَـمْ اَخُنْـهُ بِالْغَيْـبِ (kadınların i'tiraflarını öğrendikten sonra) maksadım, (melikin elçisini reddedişim.) "Aziz'in gıyabında kendisine hıyanet etmediğimin" وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْـدِى كَيْـدَ الْخَآئِنِيـنَ ve Âllâh-û Teâlâ'nın hainlerin hilesini muvaffakiyete erdirmiyeceğinin bilinmesi içindir.

Sadekâllâhûl azim. Ve bellega Rasûlûhûnnebiyyül kerim ve nahnû alâ zâlike mineşşâhidineşşâkirin.

Âllâhûmmerhamnâ bil Kur'anil azim vec-alhü lenâ imamen ve nûran ve hüden ve rahmeten ya Rabbel Âlemin.

Âllâhümme zekkirnâ minhû mâ nesinâ ve allimnê minhû mâ cehilnê verzuknê tilavetehü enâelleyli ve etrafennehari vec'alhü hüccetenlenâ yâ Rabbel Âlemin.

Ya Rabbi innê netevesselû ileyke bi Habibike Muhammedin Sâllallahû Aleyhiveselleme nebiyyûrrahme. Ve nes'elükel afve vel âfiyete fiddini ve dünyâ vel-âhırah.

Yâ Erhamerrahimin - Yâ Erhamerrahimin - Yâ Erhamerrahimin.

Âllâhümme e'innê alâ zikrike ve şükrike ve hüsnü ibadetik.

53- وَمَآ اُبَرِّئُ نَفْسِىۚ اِنَّ النَّفْسَ لَاَمَّارَةٌ بِالسُّوٓءِ اِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّىۜ اِنَّ رَبِّى غَفُورٌ رَحِيمٌ

وَمَآ اُبَرِّئُ نَفْسِىۚ Ben nefsimi tebriye etmem hatalardan, (bunun la beraber) nefsimi temize çıkarmam, ancak nimet-i İlâhiye'yi itiraf ve şükretmek içindir. اِنَّ النَّفْسَ لَاَمَّارَةٌ بِالسُّوٓءِ Çünkü nefis mübalağa ile fenalığı emreder. Rabbimin acıyıp koruduğu hariç, nefis aşırı şekilde kötülüğü emredicidir. Nefsin dereceleri vardır. **1.** Birinci nefs-i emmaredir ki kâfirlerin ve isyanda ısrar eden Müslümanların halidir. Emmaredir, daimâ fenalık yolunu açıyor. Nefse itaat ediyor. İtaat ettikçe daha ziyade fenalık yapıyor. Eğer Cenâb-ı Hak lütfederse bu nefis sahibine, tevbe istiğfar ederse. Nasıl anlaşılıyor? Fenalık yaptıkça pişmanlık oluyor. "Keşke ben bunu yapmasaydım" diyor ve levvame olur. Kendine levmeder. **2.** derece, böylece Levvame olur. Eğer daha ziyade Cenâb-ı Hak lütfederse o nefis, **3.** Derece nefs-i mülhime olur. Hayrı ilham eder, şerri ilham etmez. Eğer daha ziyade Cenâb-ı Hak ilham ederse, **4.** Derece nefs-i mût'meinne olur, hayra itmi'nan hâsıl olur. Bir iyiliği telkin eder yapar. Hakkın rızasına nail olur, Âllâh ondan razı olur. Âllâh razı olduğundan, onu razı olacağı nimetlerle in'am ihsan eder.

"Ya eyyâtûhennefsûl mût'meinne" Ey nefs-i mut'meinne sahibi,

"irci-i ilâ Rabbiki radiyeten merdiyye" Rabbine rucû et. Ne halde? Razı olarak Âllâh'tan ve Âllâh da sizden razı olarak. Ondan sonra nedir?

"Fed huli fi ibadi ved-huli cenneti" Benim has kullarımın zümresine gir. Onlarla beraber o makamlara varırsın.

Mevlânâ Celâleddin Rûmi buyuruyor; Has kullarımın kalbine gir, onlara hizmet et, onların kalbini al, onlara muhabbet et. Muhabbetini celbet, onlarla beraber cennete girersin.

اِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّیۡ Ancak Âllâh-û Teâlâ'nın rahmet ettiği kimse, nefsin emrine girmez. Âllâh, bir kuluna rahmet ettikten sonra nefis mağlup olur. اِنَّ رَبِّیۡ Muhakkak benim Rabbim, غَفُوۡرٌ **yağfiru**, mübalağa ile mağfiret eder. رَّحِیۡمٌ Mübalağa ile merhamet eder kullarını, ismetle muhafaza eder.

Yûsûf Aleyhisselâm'ın bu hali, hükümdarın huzurunda sabit olduktan sonra,

54- وَقَالَ الۡمَلِكُ ائۡتُوۡنِیۡ بِهٖۤ اَسۡتَخۡلِصۡهُ لِنَفۡسِیۡ ۚ فَلَمَّا كَلَّمَهٗ قَالَ اِنَّكَ الۡیَوۡمَ لَدَیۡنَا مَكِیۡنٌ اَمِیۡنٌ

وَقَالَ الۡمَلِكُ ائۡتُوۡنِیۡ بِهٖۤ Melik dedi. "Getirin onu bana, hiçbir kusuru olmadığı anlaşıldı. اَسۡتَخۡلِصۡهُ لِنَفۡسِیۡ ۚ Ben, onu kendime tahsis edeyim (müşavir edineyim.") فَلَمَّا كَلَّمَهٗ Ne zamanki bu teklif ona geldi. Hükümdar elbise göndermişti, yıkandı temiz elbise giydi. Hapishanede olanlara birer birer veda etmiş, onlara duâ etmiş. Ondan sonra hükümdarın yanına gitmiş. Hükümdarın huzuruna vardığında evvelâ Arapça selâm etmiş. "Esselâmû Aleyküm ve Rahmetullâh" demiş. Hükümdar bu ne lisanıdır sorunca, o da "amcam İsmail Aleyhisselâm'ın lisanıdır" demiş. Sonra Süryanice selâm vermiş. Bu lisan kimindir deyince, "bu da babam Yâkûb Aleyhisselâm'ın selâmıdır" demiş. Rivâyet edildiğine göre, hüküm-

dar 70 lisan bilirdi. Yûsûf Aleyhisselâm 70 lisanla da konuşurken, hükümdar hayrette kalmış. Demiş ki bu yaşta **min eyne leke hêzel ulûm** çünkü o zaman 30 yaşında idi. 12 sene hapishanede kaldı, 13 yaşında kuyuya girdi. 5 sene de Aziz'in evinde geçiyor. Hükümdar yanında böyle kabul gördükten sonra ve onunla böyle konuştuktan sonra, قَالَ hükümdar dedi Yûsûf Aleyhisselâm'a. اِنَّكَ "Ey Yûsûf, muhakkak الْيَوْمَ bugün لَدَيْنَا bizim nezdimizde مَكِينٌ mekânet sahibi, makam sahibisin ve اَمِينٌ emniyet ve i'timad sahibisin.

Yûsûf Aleyhisselâm, Melik'in daveti üzerine zindandan çıkarken zindan kapısına, "Burası belâlar konağı, diriler kabri, düşmanların şeameti, sıddıkların tecrübesidir" diye yazdı.

Zindandan çıkarken mahpuslar ağlaştılar, onların gönüllerini aldı. Kendilerine sabır tavsiye ve teselli etti. Sonra, "Ya Rabbi, hayrınla senden bunun hayrını dilerim. Bunun ve başkasının şerrinden, Senin izzetine ve kudretine sığınırım" diye duâ ederek ayrıldı.

Yûsûf Aleyhisselâm, Melik'in huzuruna geldiğinde, "Rüyamı bir de senden dinlemek isterim" dedi. Yûsûf Aleyhisselâm da kendisine nakledildiği gibi rüyayı anlatarak tâbir etti.

Pek memnun olan Melik, bunun üzerine onu sedirine oturttu ve ne yapmak lazım geldiğini, reyini sordu.

Yûsûf Aleyhisselâm, "Bolluk senelerinde çok ekersiniz, ambarlar yaptırır mahsulâtı saklarsınız. Kıtlık yıllarında da bu stoktan şehrin ihtiyacını temin ettikten sonra, geri kalanını satarsınız" dedi. "Bu sûretle hazineye büyük bir servet de sağlanmış olur."

Melik, "Güzel!" dedi "fakat bana bu işi kim yapacak?"

55- قَالَ اجْعَلْنِى عَلٰى خَزَآئِنِ الْاَرْضِ ۚ اِنِّى حَفِيظٌ عَلِيمٌ

Yûsûf Aleyhisselâm, "Beni bu yerin, (Mısır'ın) hazinelerine tayin et. Çünkü ben onları çok iyi koruyan ve (tasarrufunu) pekiyi bilenim" dedi.

Buradan anlaşılan ikinci mânâ da bir kimse faraza zamanındaki hükümete yarayacak bir dini olan faydası olacaksa, "ben bu işi bilirim" demesinde mahzur yoktur.

56- وَكَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِى الْاَرْضِ ۚ يَتَبَوَّاُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَآءُ ۚ نُصِيبُ بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَشَآءُ وَلَا نُضِيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِينَ

وَكَذٰلِكَ Bu gibi ve işte böylece مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِى الْاَرْضِ ۚ yeryüzünde, (Mısır'da) meknet-i şeref sahibi yaptık. Yûsûf Aleyhisselâm'a, Mısır topraklarında kudret ve mevki verdik. يَتَبَوَّاُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَآءُ ۚ Dilediği yerde karar kılar, (dilediğini yapardı.) O sıkıntılardan sonra bu genişliği ihsan ettik. نُصِيبُ بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَشَآءُ Hâlik-i Kâinat emrediyor. "Biz dilediğimiz kimseye rahmetimizi eriştiririz. İstediğimizi rahmetimizle isabetlendiririz. وَلَا نُضِيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِينَ Muhsinlerin, iyilerin ecrini zâyi etmeyiz."

57- وَلَاَجْرُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ۚ

وَلَاَجْرُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا Ahiret ecri bunun gibi de değil. İman edip (şirk ve masiyetlerden) sakınanlar için, ahiret ecri elbette daha hayırlıdır. وَكَانُوا يَتَّقُونَ ۚ Onlar müttakidirler, ittika ederler Âllâh'tan korkarlardı.

Bütün Mısır, Yûsûf Aleyhisselâm'ın idaresine ve tasarrufuna verildi. Kral kendi salahiyetlerini dahi kullanmasına müsaade etti.

Rivâyet edildiğine göre, o sıralarda Aziz (Eski Maliye Bakanı)'da ölmüş. Melik, Yûsûf Aleyhisselâm'ı, Aziz'in eşi Züleyha Hanım ile nikâhladı.

Yûsûf Aleyhisselâm'ın, Züleyha Hanım'dan Efraim ve Menşa adlı iki oğlu ve Rahmet isminde bir kızı dünyaya geldi.

Yûsûf Aleyhisselâm vazifesine başladıktan sonra, Mısır'da ziraatı çoğalttı. Birçok ambarlar yaptırdı ve bu ambarlara yedi sene içinde külliyetli zahire stok etti.

Müteakiben kıtlık seneleri başladı. Bu da yedi sene sürdü. Mısır'ın Miri ambarlarından başka bir yerde zahire bulunmaz oldu. Şam ve Ke'nan eli de sıkıntı içindeydi. Ora ahalisi de ihtiyaçlarını, Mısır'dan temin ediyorlardı. Mısır hazineleri servetle doldu.

Yûsûf Aleyhisselâm gayet ihtiyatlı hareket ediyordu. Herkese istediği kadar zahire vermiyor, nüfus başına ancak bir deve yükü tevzi ediyordu.

Rivâyete göre; Yûsûf Aleyhisselâm, kıtlık senelerinde doyunca yemek yememiş. Kendisine, "Mısır'ın hazineleri elinde olduğu halde, sen neden aç duruyorsun" denilince, "Korkarım karnım doyarsa açları unuturum" diye cevap verirmiş. Sarayın aşçılarına emretmiş. Kralın sabah yemeğini, öğle zamanı verirlermiş. Bu sûretle açlığı ona da tattırmış. Ondan sonra kralların sabah kahvaltılarını, öğle zamanı vermek adet olmuş.

Zahireleri tükenmeye yüz tutan Yâkûb Aleyhisselâm ailesinin de aynı sûretle ihtiyaçlarını, Mısır'dan temin etmeleri zarureti hâsıl olmuştu.

Bir gün oğulları, Yâkûb Aleyhisselâm'a. "Baba! Burada zahire bulmamıza imkân yok. Aç kalmamız ihtimali var. İzin verirsen, biz de gidip Mısır'dan zahire getirelim" dediler.

Yâkûb Aleyhisselâm, "Olur" dedi. "Yalnız Bünyamin burada kalsın."

Aradan yıllar geçmiş fakat Yâkûb Aleyhisselâm, Yûsûf Aleyhisselâm'ı unutamamıştı. Daima ağlar, onun için yüreğini dağlardı.

Ancak en küçük oğlu Bünyamin, diğer kardeşlerinden ziyade Yûsûf Aleyhisselâm'a benzediği için, onu Yûsûf Aleyhisselâm'ın yerine koymuştu. Onunla müteselli oluyordu. Bünyamin'i, Mısır'a göndermeyişinin sebebi bu idi.

Diğer on oğluna, zahire getirmek için Mısır'a gitmelerine izin verdi.

58- وَجَاءَ اِخْوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ

وَجَاءَ اِخْوَةُ يُوسُفَ Yûsûf Aleyhisselâm'ın kardeşleri Mısır'a geldi. فَدَخَلُوا عَلَيْهِ Yûsûf Aleyhisselâm'ın huzuruna girdiler. فَعَرَفَهُمْ O, hemen onları tanıdı. وَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ Onlar ise onu tanımadılar.

Nasıl tanısınlar? Aradan yıllar geçmişti. Sağ kaldığına ihtimal vermiyorlardı. Kaldı ki Yûsûf Aleyhisselâm'ın dairesi pek muhteşemdi. Yüzüne dikkatli bakacak durumda da değillerdi. İbranice konuşuyorlardı.

Yûsûf Aleyhisselâm, "Siz kimlersiniz, ne iş yaparsınız? Sakın casus olmayasınız. Garip bir dille konuşuyorsunuz" dedi.

"Hâşâ, biz casus değiliz. Biz bir babanın evladıyız ve babamız muhterem, sıddık bir ihtiyardır. Bir peygamberdir ve adı Yâkûb'dur" dediler.

"Kaç kardeşsiniz" diye sordu.

"On iki kardeştik, birimiz sahrada öldü. On bir kaldık" diye cevap verdiler.

"Peki, buraya kaç kardeş geldiniz?"

"On kardeş."

"Biriniz nerede?"

"O, babamızın yanında kaldı. Ölen oğlunun yerine onunla kendini teselli ediyor."

Yûsûf Aleyhisselâm, "Bu sözlerinizin doğru olduğuna şahidiniz var mı?" dedi.

"Burada hiç kimseyi tanımayız ki gelsin de bize şehadet etsin" diye cevap verdiler.

Bunun üzerine Yûsûf Aleyhisselâm,

"Zâhire alabilmeniz için, birinizi rehin olarak yanımda bırakın. Baba bir kardeşinizi de bana getirin de doğru söylediğinize hükmedeyim" dedi.

Yâkûb Aleyhisselâm'ın oğulları, bu teklifi kabul etmek mecburiyetinde kaldılar. Aralarında kur'a çektiler. Kur'a Şemun'a isabet etti ve o, Mısır'da kaldı.

59- وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ قَالَ ائْتُونِي بِأَخٍ لَكُمْ مِنْ أَبِيكُمْ أَلَا تَرَوْنَ أَنِّي أُوفِي الْكَيْلَ وَأَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ

وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ Onları misafir etti Yûsûf Aleyhisselâm. Cehhaz nedir? Sefer için hazırlanan yemek içmek vesairedir. Nitekim bekâr kızların hazırladığına sefer için götüreceği eşya maldır. Yûsûf Aleyhisselâm, onların yüklerini hazırladı. قَالَ ائْتُونِي بِأَخٍ لَكُمْ مِنْ أَبِيكُمْ Dedi ki; "(Bir daha gelişinizde) bana, baba bir kardeşinizi de getirin. أَلَا تَرَوْنَ Görmüyor musunuz ki أَنِّي أُوفِي الْكَيْلَ ben

ölçeği tam dolduruyorum وَاَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلِيْنَ ve ben misafirperverlerin en hayırlısıyım."

Her birine birer yük zahire vermişti. Ayrıca Bünyamin'in hissesini de aldılar.

60- فَاِنْ لَمْ تَأْتُونِى بِهٖ فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِنْدِى وَلَا تَقْرَبُونِ

فَاِنْ لَمْ تَأْتُونِى بِهٖ Eğer siz, o kardaşınızı bana getirmezseniz, o zaman sizin yalancı olduğunuz tahakkuk ediyor. فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِنْدِى Artık benden zahire beklemeyin, وَلَا تَقْرَبُونِ bir daha yanıma gelmeyin.

61- قَالُوا سَنُرَاوِدُ عَنْهُ اَبَاهُ وَاِنَّا لَفَاعِلُونَ

قَالُوا سَنُرَاوِدُ عَنْهُ اَبَاهُ Dediler ki; "Onu, babasından istemeğe çalışacağız وَاِنَّا لَفَاعِلُونَ ve herhalde emrinizi yaparız" dediler.

62- وَقَالَ لِفِتْيَانِهِ اجْعَلُوا بِضَاعَتَهُمْ فِى رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا اِذَا انْقَلَبُوا اِلٰى اَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ

Yûsûf Aleyhisselâm, وَقَالَ لِفِتْيَانِهِ söyledi hizmetçi memurlarına. اجْعَلُوا بِضَاعَتَهُمْ فِى رِحَالِهِمْ "Onların getirmiş olduğu paraları, zahire bedellerini (haberleri olmaksızın) yüklerinin içine koydurdu. لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا اِذَا انْقَلَبُوا اِلٰى اَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ Olur ki ailelerine döndüklerinde bunun farkına varırlar da belki yine geri gelirler.

63- فَلَمَّا رَجَعُوا اِلٰى اَبِيهِمْ قَالُوا يٰٓا اَبَانَا مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ فَاَرْسِلْ مَعَنَا اَخَانَا نَكْتَلْ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ

فَلَمَّا رَجَعُوا اِلٰى اَبِيهِمْ قَالُوا يٰٓا اَبَانَا Babalarına döndüklerinde

dediler ki; "Ey babamız, مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ Bünyamin gitmezse artık bize zahire verilmiyecek. Bu sefer kardeşimizi de bizimle beraber gönder de zahire alalım. فَأَرْسِلْ مَعَنَا أَخَانَا نَكْتَلْ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ Kardeşimizi bizimle beraber gönder de (onun sebebine) ölçüp alalım. Biz, onu mutlaka koruyacağız."

64- قَالَ هَلْ آمَنُكُمْ عَلَيْهِ إِلَّا كَمَا أَمِنْتُكُمْ عَلَى أَخِيهِ مِنْ قَبْلُ فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ

قَالَ هَلْ آمَنُكُمْ عَلَيْهِ Yâkûb Aleyhisselâm, onun hakkında. Size evvelce kardeşi için emniyet ettiğim gibi. إِلَّا كَمَا أَمِنْتُكُمْ عَلَى أَخِيهِ مِنْ قَبْلُ Bundan evvel, kardeşi olan Yûsûf Aleyhisselâm'a emin oldum, emniyet ettiğim gibi emniyet etmem. Fakat ben Âllâh'a tevdi ederim. فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا Âllâh CelleCelâlûhû, her hâfızdan daha hayırlıdır. Ben Âllâh'a tevekkül edeceğim, size ve sözünüze değil. وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ Âllâh erhamürrahimindir.

Bu söz üzerine, Âllâh CelleCelâlûhû ilham ediyor. "Ey Yâkûb, mademki sen bana tevekkül ettin. Öyle ise hepsini sana iade ederim" buyuruyor. Bunun üzerine kalbi mut'mein olmuştur.

65- وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ وَجَدُوا بِضَاعَتَهُمْ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ قَالُوا يَا أَبَانَا مَا نَبْغِي هَذِهِ بِضَاعَتُنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا وَنَمِيرُ أَهْلَنَا وَنَحْفَظُ أَخَانَا وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ ذَلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ

وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ Vaktaki metalarını (yüklerini) açtılar, وَجَدُوا بِضَاعَتَهُمْ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ sermayelerinin kendilerine geri verildiğini gördüler. قَالُوا يَا أَبَانَا Dediler ki; "Ey babamız مَا نَبْغِي daha ne istiyoruz biz? Para sıkıntısı da yok, هَذِهِ بِضَاعَتُنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا işte sermaye-

miz de bize geri verilmiş. وَنَمِيرُ اَهْلَنَا Müsaade et de biz gidelim ehlimiz için zahire alalım, وَنَحْفَظُ اَخَانَا kardeşimizi de muhafaza edelim. وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ Bir deve yükü de fazla olarak kardeşimiz için de alacağız. ذٰلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ Bu getirdiğimiz zahire azdır, bizim çocuklarımıza kâfi gelmiyor." İkinci mânâ da ذٰلِكَ "Hükümdarın bize verdiği on, bir de kardeşimize verdiği ölçek zahire hükümdar üzerine kolaylıktır, emrindedir istediği kadar verir."

66- قَالَ لَنْ اُرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتّٰى تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِنَ اللّٰهِ لَتَأْتُنَّنِى بِهٖٓ اِلَّٓا اَنْ يُحَاطَ بِكُمْ ۚ فَلَمَّٓا اٰتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ قَالَ اللّٰهُ عَلٰى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ

قَالَ لَنْ اُرْسِلَهُ مَعَكُمْ Yâkûb Aleyhisselâm dedi. "Ben Bünyamin'i sizinle göndermem. حَتّٰى تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِنَ اللّٰهِ Onu, bana behemehâl getireceğinize Âllâh-û Teâlâ'ya karşı ahd-û misak etmedikçe. لَتَأْتُنَّنِى بِهٖٓ اِلَّٓا اَنْ يُحَاطَ بِكُمْ ۚ Yemin edersiniz ki Bünyamin'i getireceksiniz. (Meğerki etrafınız ihata edilmiş olsun da çaresiz kalmış olasınız") dedi. فَلَمَّٓا اٰتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ Onlar da hepsi beraber yemin ettiler. قَالَ اللّٰهُ عَلٰى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ Yâkûb Aleyhisselâm dedi. "Artık Âllâh vekilimizdir. Siz de biz de vekâletimizi Âllâh'a veriyoruz."

67- وَقَالَ يَا بَنِىَّ لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ اَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ ۚ وَمَٓا اُغْنِى عَنْكُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ شَىْءٍ ۚ اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِ ۚ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ ۚ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ

وَقَالَ يَا بَنِىَّ (Yola çıktıkları esnada da) Yâkûb Aleyhisselâm dedi. "Ey oğullarım, لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ (Mısır şehrine) hepi-

niz bir kapıdan girmeyin de ayrı ayrı kapılardan girin. وَادْخُلُوا مِنْ اَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ (Nazar isabet etmesin.) Mamafih Âllâh-û Teâlâ'nın kazasından hiçbir şeyi, üzerinizden gidermeye kudretim yoktur. (Peygamberdir niçin bunu tevehhüm ediyor? Sebeplere tevessül icap ediyor.) وَمَآ اُغْنِى عَنْكُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ شَىْءٍ Hüküm ancak Âllâh-û Teâlâ'nındır. Ben, Âllâh-û Teâlâ'dan sizi iğna etmem. Benim bu nasihatim Âllâh'ın kaderi kudretine karşı iğna etmez sizi. Fakat Âllâh'ın iradesi budur. Kul sebeplere tevessül eder, O da halk eder. Âllâh'a tevekkül nasıl olur? Tarlayı ekersin, ondan sonra Âllâh'a tevekkül edersin. Yâkûb Aleyhisselâm diyor ki; Emir Âllâh'ındır, ne isterse onu yapar. Âllâh'ın emrine hiçbir mani yoktur. Lakin sizler hepiniz bir kapıdan girmeyin. اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِ Hüküm ancak Âllâh'ındır. Ne emrederse, o size isabet eder. Hiç kimse ona mani olamaz. عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ Ben de Âllâh'a tevekkül ederim. وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ Âllâh-û Teâlâ'ya mütevekkil olanlar, yalnız O'na tevekkül etsinler."

68- وَلَمَّا دَخَلُوا مِنْ حَيْثُ اَمَرَهُمْ اَبُوهُمْ مَا كَانَ يُغْنِى عَنْهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ شَىْءٍ اِلَّا حَاجَةً فِى نَفْسِ يَعْقُوبَ قَضٰيهَا وَاِنَّهُ لَذُو عِلْمٍ لِمَا عَلَّمْنَاهُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

وَلَمَّا دَخَلُوا مِنْ حَيْثُ اَمَرَهُمْ اَبُوهُمْ Vaktaki (Mısır'a) babalarının emrettiği gibi ayrı ayrı kapılardan girdiler. (Onun emrini yerine getirdiler) مَا كَانَ يُغْنِى عَنْهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ شَىْءٍ fakat bu tedbir, hiçbir şey, onları iğnê etmez Âllâh-û Teâlâ'nın iradesinden. اِلَّا حَاجَةً فِى نَفْسِ يَعْقُوبَ قَضٰيهَا Ancak Yâkûb Aleyhisselâm'ın nefsindeki bir haceti meydana çıkarmış oldu. Ancak o da bir nasihat etmiş oldu.

Yâkûb Aleyhisselâm da bilir ki Takdiratı İlâhiye'ye bir mani olamaz. Lakin kalbinde bir esbaba tevessüldür. Bu esbabın da Âllâh-û Teâlâ'nın ilmine karşı tesiri yoktur. Sebeplere tevessül etmek de bizim kulluk vazifemizdir. وَاِنَّهٗ Çünkü Yâkûb Aleyhisselâm لَذُوْ عِلْمٍ ilim sahibidir, bizim bildiğimiz ilimlerden. لِمَا عَلَّمْنَاهُ Yâkûb Aleyhisselâm, bilirdi ki kazayı İlâhiye karşı hiçbir tedbir fayda vermez. وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُوْنَ Amma insanların çoğu sırrı kaderi bilmez. Hazer etmek, korunup kaçmak kaderin hükmünden kurtulmaya fayda vermez.

Yâkûb Aleyhisselâm nefsindeki hacet dileği, oğullarına şefkat ve nazar değmesinden korunmaları için idi. Bu meydana çıktı. Ama Yâkûb Aleyhisselâm'ın re'yi, onlardan Âllâh'ın kazasını def edemedi. Kendilerine hırsızlık isnâd edildi, bununla rüsvay oldular. Melik'in ölçeği, kardeşlerinin yükünde bulundu. Bunlar, Âllâh tarafından Yâkûb Aleyhisselâm'ı tasdik idi.

Şüphe yok ki Yâkûb Aleyhisselâm, (ona vahiyle öğrettiğimiz) bir ilim sahibi idi. (Bu sebeple, Âllâh-û Teâlâ'nın kazasından hiçbir şeyi üzerinizden gidermeye kadir değilim demişti.) Lakin çoğu insanlar, (Yâkûb Aleyhisselâm'ın bildiğini) bilmezler.

69- وَلَمَّا دَخَلُوْا عَلٰى يُوْسُفَ اٰوٰٓى اِلَيْهِ اَخَاهُ قَالَ اِنِّيْٓ اَنَا اَخُوْكَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ

وَلَمَّا دَخَلُوْا عَلٰى يُوْسُفَ Bu kardeşler, Yûsûf Aleyhisselâm'ın yanına geldiği zaman اٰوٰٓى اِلَيْهِ ona ivâ ettiler. اَخَاهُ قَالَ اِنِّيْٓ اَنَا اَخُوْكَ Bünyamin'e dedi. "Ben senin öz kardeşinim, فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ onların yaptığı hasetten, günahtan meyus olma." Bir tedbir yapar, bir hırsızlıkla seni onlardan alacağım. O vakit de babamız

müteessir olmaz çünkü onun şeriatında hırsızlık yapan, hırsızlık yaptığı yerde kalır.

Yûsûf Aleyhisselâm tahtına oturmuş ve yüzünü bir nikabla örtmüştü. Kardeşleri huzuruna girdikleri vakit, "Siz kimlersiniz"- diye sordu.

"Biz Ken'anileriz, kardeşimizi getirmemizi emretmiştiniz işte getirdik" dediler.

"Hatırladım, oturunuz" dedi. Altı sofralık bir ziyafet tertip etti.

"Her iki ana baba bir kardeşler, bir sofraya otursun" dedi.

İkişer ikişer oturdular, Bünyamin yalnız kaldı. Ağlamaya başladı. Yûsûf Aleyhisselâm sordu. "Sana ne oldu ki ağlıyorsun?" dedi. Bünyamin, "Yûsûf adlı bir kardeşim vardı" diye cevap verdi. "O hatırıma geldi. Şimdi sağ olsaydı, o da benimle otururdu dedim. İçimden ağlama geldi."

Bunun üzerine Yûsûf Aleyhisselâm, onu kendi sofrasına aldı. Yemekten sonra kardeşlerini yine ikişer ikişer, birer eve misafir etti. Bünyamin bu sefer de yalnız kalmıştı.

Yûsûf Aleyhisselâm, "Bu kardeşinizin mademki ikincisi yok, bu da benim misafirim olsun" dedi. Bu sûretle Bünyamin, Yûsûf Aleyhisselâm ile birlikte geceledi.

Sabahleyin Yûsûf Aleyhisselâm, "İster misin ölen kardeşinin yerine, ben sana kardeş olayım?' dedi.

Bünyamin cevap verdi. "Ben, senin gibi bir kardeş nerede bulabilirim? Ne yazık ki babam Yâkûb ve annem Rahiyl'in oğlu değilsin."

Bu sefer de Yûsûf Aleyhisselâm'a rikkat geldi. Ağlamağa başladı ve kalkıp Bünyamin'in boynuna sarıldı. Ve "ben karde-

şin Yûsûf'um, kardeşlerimizin evvelce bize yaptıklarına mahzûn olma" dedi.

Zira Âllâh-û Teâlâ, bize ihsan etti.

Bünyamin, "Ben bundan sonra artık senden ayrılmam" diye cevap verdi.

Yûsûf Aleyhisselâm, "Bu mümkün değil meğerki sana bir hırsızlık isnad edeyim" dedi. Bünyamin razı oldu. "O halde" dedi Yûsûf Aleyhisselâm, "Şimdi kardeşlerinin yanına git ve bu sırrı kimseye ifşa etme."

70- فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ جَعَلَ السِّقَايَةَ فِى رَحْلِ اَخِيهِ ثُمَّ اَذَّنَ مُؤَذِّنٌ اَيَّتُهَا الْعِيرُ اِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ

فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ Ne zamanki techizata başlandı, Yûsûf Aleyhisselâm onların yüklerini hazırladı. Yükleri zahire ile doldu-ruldu. جَعَلَ السِّقَايَةَ فِى رَحْلِ اَخِيهِ Sikâye seki, asıl su dağıtmada, şarap sevketmekte, mücevheratlı bir kap vardı. Son zamanlarda buğdaylar çok kıymet kazandığından, hariçten gelenler görsün, bir azamet olsun diye emretmişti. "Bu tas ölçek olsun." Bu kap, ölçek işini görürdü. Yûsûf Aleyhisselâm, zahire, ölçek işinde ça-lışan vazifeliye dediki bu tası, gizli olarak Bünyamin'in yükünün içine koy, koydular. Kâfile biraz yol aldıktan sonra bir münadi; "Ey kâfile! Durun, siz muhakkak hırsızlarsınız" diye nida etti ve onları alıkoydu. ثُمَّ اَذَّنَ مُؤَذِّنٌ اَيَّتُهَا الْعِيرُ اِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ Biri çağırdı arkaların-dan, ey kervan, kâfile siz hırsız imişsiniz, durun gitmeyin.

71- قَالُوا وَاَقْبَلُوا عَلَيْهِمْ مَاذَا تَفْقِدُونَ

قَالُوا وَاَقْبَلُوا Yûsûf Aleyhisselâm'ın kardeşleri onlara dönerek, عَلَيْهِمْ مَاذَا تَفْقِدُونَ "nedir sizin zâyi ettiğiniz, kaybettiğiniz nedir?"

قَالُوا نَفْقِدُ صُوَاعَ الْمَلِكِ وَلِمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَاَنَا بِهِ زَعِيمٌ -72

قَالُوا نَفْقِدُ صُوَاعَ الْمَلِكِ Onlar, "Melik'in tasını arıyoruz" dediler. وَلِمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ "Her kim ki onu getirirse mükafat, müjde olarak bir deve yükü ona zahire verilecek," وَاَنَا بِهِ زَعِيمٌ (Münadi) "ben de ona, edasına kefilim" (dedi.)

قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِى الْاَرْضِ وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ -73

قَالُوا تَاللّٰهِ Yâkûb oğulları, "Allâh'a yemin ediyoruz. لَقَدْ عَلِمْتُمْ Biliyorsunuz ki مَا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِى الْاَرْضِ siz de bilirsiniz ki biz yeryüzüne, buraya fesat çıkarmaya gelmedik. وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ Biz hırsız kimseler de değiliz" dediler.

Biz emin insanlarız. Evvelce zahire bedellerini yükümüze konmuş bulduk, geri getirdik. Eğer hırsız olsaydık getirmezdik. Yolda kimsenin ekinine zarar etmesinler diye, develerimizin de ağızlarını bağlıyoruz.

قَالُوا فَمَا جَزَاؤُهٗٓ اِنْ كُنْتُمْ كَاذِبِينَ -74

(Münadi ve yanındakiler) "eğer siz yalancı olursanız, yükünüzde bu tas çıkarsa dininizde cezası nedir?"

قَالُوا جَزَاؤُهٗ مَنْ وُجِدَ فِى رَحْلِهٖ فَهُوَ جَزَاؤُهٗ كَذٰلِكَ نَجْزِى الظّٰلِمِينَ -75

قَالُوا جَزَاؤُهٗ مَنْ وُجِدَ فِى رَحْلِهٖ Yâkûb oğulları cevap verdi. "(Babamızın şeriatında) bunun cezası; yükünde çalınmış mal bulunan kimse, (malı çalınan adama bir yıl köle olur.) Böylece

dininin icabatını söyletti ve itiraf ettirdi. فَهُوَ O adam جَزَآؤُهُۥ bizzat cezalanır, orada kalır. كَذَٰلِكَ نَجْزِى الظَّٰلِمِينَ Biz (sirkatle) zulmedenleri böyle cezalandırırız.

Vazifeliler, kâfileyi yükleriyle birlikte Yûsûf Aleyhisselâm'a götürdüler.

76- فَبَدَأَ بِأَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَآءِ أَخِيهِ ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِن وِعَآءِ أَخِيهِ ۚ كَذَٰلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ ۖ مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِى دِينِ الْمَلِكِ إِلَّآ أَن يَشَآءَ اللَّهُ ۚ نَرْفَعُ دَرَجَٰتٍ مَّن نَّشَآءُ ۗ وَفَوْقَ كُلِّ ذِى عِلْمٍ عَلِيمٌ

فَبَدَأَ بِأَوْعِيَتِهِمْ Bunun üzerine Yûsûf Aleyhisselâm, Bünyamin'in yükünden evvel onların yüklerini aramaya başladı. قَبْلَ وِعَآءِ أَخِيهِ Yalnız Bünyamin'in yükü kalmıştı. Güya onu bırakmak istedi. "Zannetmem ki bu almış olsun" dedi. Kardeşleri, "Hayır" dediler, bunun yükünü de aramanız lazım. Ta ki hiçbir şüphe kalmamış olsun. ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِن وِعَآءِ أَخِيهِ Nihayet tası, Bünyamin'in yükünden çıkardı. كَذَٰلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ "Biz Yûsûf Aleyhisselâm için böyle bir tedbir kullandık."

Bütün kardeşleri utançlarından başlarını eğdiler. "Ey Rahiyl oğlu! Niçin bizi halk içinde rüsvay ettin? Bu tası ne vakit aldın?" dediler. مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِى دِينِ الْمَلِكِ Yoksa Melik'in dininde, kanununda (sirkat töhmetiyle) kardaşı almak, (esir etmek) yoktu. إِلَّآ أَن يَشَآءَ اللَّهُ Bu ancak Âllâh-û Teâlâ'nın dilemesiyle oldu. نَرْفَعُ دَرَجَٰتٍ مَّن نَّشَآءُ Biz kimi dilersek, onu derecelere yükseltiriz. وَفَوْقَ كُلِّ ذِى عِلْمٍ عَلِيمٌ Zira her ilim sahibinin üstünde, daha iyi bilen birisi vardır.

77- قَالُوا اِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ اَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُ فَاَسَرَّهَا يُوسُفُ فِى نَفْسِهٖ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ قَالَ اَنْتُمْ شَرٌّ مَكَانًا وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ

قَالُوا اِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ اَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُ Kardeşleri dediler ki; "Eğer Bünyamin çalmış bulunuyorsa, bundan önce kardeşi Yûsûf da çalmıştı." فَاَسَرَّهَا يُوسُفُ فِى نَفْسِهٖ Yûsûf Aleyhisselâm, onların sözlerini nefsinde gizleyip açıklamadı, وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ onlara izhar etmedi bunu. قَالَ اَنْتُمْ شَرٌّ مَكَانًا (Kendi kendine) siz, (onlardan) daha kötü şerli bir hile hüküm yapmışsınız, siz daha fenâ bir mevkidesiniz. وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ Âllâh-û Teâlâ, sizin anlatmakta olduğunuzu çok iyi biliyor.

Rivâyet edildiğine göre; Yûsûf Aleyhisselâm'ın hâlası, onu çok severdi. Yûsûf Aleyhisselâm büyüyünce, babası onu yanında bulundurmak istedi. Halası da Yûsûf Aleyhisselâm'ın kendi yanında kalmasını istiyordu. Bunun için, İbrahim Aleyhisselâm'dan kendisine miras kalmış olan kuşağını, Yûsûf Aleyhisselâm'ın beline bağladı. Sonra kaybolduğunu söyledi. Kuşak arandı ve Yûsûf Aleyhisselâm'ın üzerinde çıktı. Kanun gereği Yûsûf Aleyhisselâm'ı yanında alıkoydu. İşte Yûsûf Aleyhisselâm'ın kardeşleri, bu duruma işaret etmek istemişlerdir.

Kardeşleri, tevkifini müteakib ilk defa, Bünyamin'in ısrarla kendilerine verilmesini istemişlerdi. Fakat Yûsûf Aleyhisselâm, "verememem" dedi. İçlerinden Rubil hiddetlendi. "Ey Aziz! Eğer vermezsen, bir defa haykırırsam, Mısır'da çocuğunu düşürmedik bir kadın kalmaz" dedi.

Yûsûf Aleyhisselâm'ın küçük bir oğlu vardı. Rubil'in yanına gidip ona dokunmasını emretti. Çocuk dokunur dokunmaz, Rubil'in

hiddeti teskin oldu. Ve hemen kardeşlerine döndü. "Bana hanginiz dokundunuz?" dedi. Onlar, "Biz dokunmadık!" dediler. "Hüda hakkı için, bu belde de âl-i Yâkûb var" dedi.

Rubil'in müthiş bir sesi vardı. İşiten hamile bir kadının, korkudan çocuğunu düşürmemesine imkân yoktu. Fakat hiddetlendiği zaman ailesinden biri kendisine dokunursa, hiddeti zail olurdu.

Rubil ikinci def'a hiddetlendi. Bu sefer Yûsûf Aleyhisselâm, yüzünde nikabı tahtından aşağı indi, eliyle tuttu ve diz üstü çökertti. Ve dedi ki; "Ey Yâkûb oğulları! Kuvvetinize bu kadar mağrur musunuz? Size mukavemet edecek kimse bulunmaz mı sanıyorsunuz?"

Nihayet gördüler ki kuvvetle Bünyamin'i kurtarmaya imkân yok, yalvarmaya başladılar.

78- قَالُوا يَا اَيُّهَا الْعَزِيزُ اِنَّ لَهُ اَبًا شَيْخًا كَبِيرًا فَخُذْ اَحَدَنَا مَكَانَهُ اِنَّا نَرٰيكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ

قَالُوا يَا اَيُّهَا الْعَزِيزُ اِنَّ لَهُ اَبًا شَيْخًا كَبِيرًا Dediler ki; "Ey Aziz! Bünyamin'in emin ol, çok ihtiyar bir babası var. فَخُذْ اَحَدَنَا مَكَانَهُ (Bunu hepimizden ziyade sever, ölen kardeşimizin acısını onunla unutmaya çalışır.) Onun yerine bizim birimizi alıkoy. اِنَّا نَرٰيكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ Zirâ biz seni iyilik edenlerden görüyoruz."

79- قَالَ مَعَاذَ اللهِ اَنْ نَأْخُذَ اِلَّا مَنْ وَجَدْنَا مَتَاعَنَا عِنْدَهُ اِنَّا اِذًا لَظَالِمُونَ

قَالَ مَعَاذَ اللهِ Yûsûf Aleyhisselâm dedi. "Maazallah, Allâh affetsin. اَنْ نَأْخُذَ اِلَّا مَنْ وَجَدْنَا مَتَاعَنَا عِنْدَهُ Biz malımızı kimde bulduysak, onu tutarız اِنَّا اِذًا لَظَالِمُونَ çünkü o takdirde biz gerçekten zalimlerden oluruz."

Bundan da ümitlerini kestiler.

80- فَلَمَّا اسْتَيْـَٔسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا ۬ قَالَ كَبِيرُهُمْ اَلَمْ تَعْلَمُوٓا اَنَّ اَبَاكُمْ قَدْ اَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللّٰهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِى يُوسُفَ ۚ فَلَنْ اَبْرَحَ الْاَرْضَ حَتّٰى يَأْذَنَ لِىٓ اَبِىٓ اَوْ يَحْكُمَ اللّٰهُ لِىۚ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ

فَلَمَّا اسْتَيْـَٔسُوا مِنْهُ Artık ondan ümitlerini kestiler, me'yus oldular, hükümdarın vermiyeceğine kanaat getirdiler. خَلَصُوا نَجِيًّا ۬ Meclisten hâlas oldu çıktılar, (meseleyi) gizli görüşmek üzere ayrılıp (bir kenara) çekildiler. قَالَ كَبِيرُهُمْ Büyükleri olan Rubil dedi. اَلَمْ تَعْلَمُوٓا اَنَّ اَبَاكُمْ قَدْ اَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا "Bilmez misiniz ki babanız, sizlerden (Bünyamin'in muhafazası için) Âllâh-û Teâlâ'ya karşı bir ahd-û misak aldı. Biz ne yüzle babamızın huzuruna çıkacağız? اَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللّٰهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِى يُوسُفَ ۚ Daha önce de Yûsûf hakkında işlediğimiz kusuru bilmiyor musunuz? فَلَنْ اَبْرَحَ الْاَرْضَ حَتّٰى يَأْذَنَ لِىٓ اَبِىٓ اَوْ يَحْكُمَ اللّٰهُ لِىۚ Artık ben, babam izin verinceye kadar veya Âllâh-û Teâlâ hakkımda hükmedinceye kadar bu yerden asla ayrılmayacağım. وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ Âllâh-û Teâlâ hükmedicilerin en hayırlısıdır.

81- اِرْجِعُوٓا اِلٰٓى اَبِيكُمْ فَقُولُوا يٰٓا اَبَانَٓا اِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ ۚ وَمَا شَهِدْنَٓا اِلَّا بِمَا عَلِمْنَا وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ

اِرْجِعُوٓا اِلٰٓى اَبِيكُمْ Siz babanıza dönün. فَقُولُوا يٰٓا اَبَانَٓا اِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ ۚ Ve deyin ki ey babamız! Şüphesiz oğlun hırsızlık etti. وَمَا شَهِدْنَٓا اِلَّا Biz ancak bildiğimizden gayrısına şahit olmadık. Gördüğümüze şahitlik ettik, (ötesini bilmiyoruz.) بِمَا عَلِمْنَا وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ

(Tas onun yükünden çıkarıldı,) gaybı da bilemezdik. Biz gaybın muhafızı değiliz.

82- وَسْـَٔلِ الْقَرْيَةَ الَّتِى كُنَّا فِيهَا وَالْعِيرَ الَّتِى اَقْبَلْنَا فِيهَاۜ وَاِنَّا لَصَادِقُونَ

وَسْـَٔلِ الْقَرْيَـةَ الَّتِـى كُنَّـا فِيهَـا (İstersen) içinde bulunduğumuz şehire (Mısır halkına,) bizimle beraber olan kâfileden sor, وَالْعِيـرَ الَّتِـى اَقْبَلْنَـا فِيهَاۜ içinde bulunduğumuz kervandan da sorunuz. وَاِنَّـا لَصَادِقُـونَ Şüphesiz biz doğru söyleyenlerdeniz.”

Kalkıp babalarına geldiler ve kardeşlerinin söylediklerini aynen söylediler.

83- قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ اَمْرًاۜ فَصَبْرٌ جَمِيلٌۜ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَأْتِيَنِى بِهِمْ جَمِيعًاۜ اِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

قَـالَ بَـلْ سَـوَّلَتْ لَكُـمْ اَنْفُسُـكُمْ اَمْـرًاۜ Yâkûb Aleyhisselâm, “Hayır” dedi. “Nefisleriniz aldatıp, sizi böyle bir işe sevketmiş. (Canınız öyle istemiş, yoksa Mısır Meliki şeriatımızı, hırsızın esir edildiğini ne bilir?) فَصَبْـرٌ جَمِيـلٌۜ Artık bana düşen sabr-ı cemildir. Sabr-ı Cemil hangisidir? Ah-û figan etmeyen bağırmayan. عَسَـى اللّٰهُ اَنْ يَأْتِيَنِـى بِهِـمْ جَمِيعًـاۜ Ümit ederim ki Âllâh-û Teâlâ, onların hepsini birden (Yûsûf, Bünyamin ve Mısır’da kalanı) bana getirir. اِنَّـهُ هُـوَ الْعَلِيـمُ الْحَكِيـمُ Hakikat şu ki Âllâh-û Azimüşşan, hüznüme Âlim ve tedbirinde Hakim’dir.

Âlimdir halime, Hakimdir her şeyi yerli yerine halk etmiş.”

84- وَتَوَلّٰى عَنْهُمْ وَقَالَ يَـا اَسَفٰى عَلٰى يُوسُفَ وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ

وَتَوَلّٰى عَنْهُمْ Yâkûb Aleyhisselâm, oğullarına arka çevirdi. وَقَالَ يٰٓاَسَفٰى عَلٰى يُوسُفَ Ey Yûsûf'un ayrılığı ile bana gelen hüzün ve hasret. Halbûki Bünyamin gitti fakat ikinci musibet gelince, birinci musibet canlanıyor. وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ Hüzünle, gözlerine ağlamaktan ak düştü. O artık (derdini içine atıyor, gayzını tutuyor) gözlerine perde gelmişti. فَهُوَ كَظِيمٌ Kazmını, gayzını yutardı, gamını yutuyordu.

85- قَالُوا تَاللّٰهِ تَفْتَؤُا تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتّٰى تَكُونَ حَرَضًا اَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ

قَالُوا Oğulları dediler, Yâkûb Aleyhisselâm'a. تَاللّٰهِ "Kasem ederiz Âllâh'a, halin böyle görünüyor, تَفْتَؤُا تَذْكُرُ يُوسُفَ sen halâ Yûsûf'u anıp duruyorsun. حَتّٰى تَكُونَ حَرَضًا اَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ Yemin ederiz ki nihayet ya kederinden hastalanıp eriyeceksin yahut helâk olup gideceksin" dediler.

86- قَالَ اِنَّمَآ اَشْكُوا بَثِّى وَحُزْنِى اِلَى اللّٰهِ وَاَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

قَالَ اِنَّمَآ اَشْكُوا بَثِّى Yâkûb Aleyhisselâm diyor. "Ben bessimi, (bes: hüzn-ü elem demektir.) elemimi, hüznümü mahlûkâta şikâyet etmem. Ancak Âllâh-û Teâlâ'ya şikâyet ediyorum. وَحُزْنِى اِلَى اللّٰهِ وَاَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ Hüznümü kederimi ancak Âllâh-û Teâlâ'ya şikayet ederim. Beni halime bırakın ve ben sizin bilemeyeceğiniz şeyleri, Âllâh-û Teâlâ tarafından (vahiy ile) biliyorum" dedi.

87- يَا بَنِىَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَاَخِيهِ وَلَا تَايْـَٔسُوا مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ اِنَّهُ لَا يَايْـَٔسُ مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ

فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ Ey oğullarım, gidiniz Mısır'a. يَا بَنِىَّ اذْهَبُوا

وَاَخِيهِ Tehassüs ediniz, arayınız, Yûsûf ile kardeşinizi araştırınız. وَلَا تَايْـَٔسُوا مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ Âllâh'ın rahmetinden ümit kesmeyiniz. اِنَّهُ لَا يَايْـَٔسُ مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ Âllâh'ın rahmetinden ancak kâfir olanlar ümidini keser. Kâfir olanlardan başkası ümidini kesmez.

Vehb bin Münebbih diyor ki; "Âllâh-û Teâlâ, Yâ'kûb Aleyhisselâm'a vahyetti ve "bilir misin ne sebepten, Yûsûf'u senden ayırmakla seni cezalandırdım?" dedi. Yâkûb Aleyhisselâm, "bilmiyorum yâ Rabbi" cevabını verdi. Âllâh-û Teâlâ buyurdu; "Sen bir vakitte bir oğlak pişirdin de komşuna vermedin" buyurdu. Bazıları; Yâkûb Aleyhisselâm'ın bu iptilasına sebep, "bir ineğin yavrusunu, anasının gözü önünde boğazlamasıdır" derler.

Yûsûf Aleyhisselâm kaybolalı yirmi bir yıl olmuştu. O vakitten beri kendisinden bir haber alınamamış olduğu için kardeşleri, Yûsûf Aleyhisselâm'ın sağlığından ümitlerini kesmişlerdi. Fakat Yâkûb Aleyhisselâm, onun hayatta olduğunu biliyordu. Ya Âllâh-û Teâlâ tarafından vahiy ile sağlığı kendisine bildirilmişti yahut küçüklüğünde görüp de Yûsûf Aleyhisselâm'ın kendisine nakletmiş olduğu rüyaya nazaran, huzurunda kardeşleri secde etmedikçe vefat etmeyeceğini biliyordu.

Dokuz kardeş yine Mısır'a gittiler.

88- فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَا اَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَاَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجٰيةٍ فَاَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا ؕ اِنَّ اللّٰهَ يَجْزِى الْمُتَصَدِّقِينَ

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ (Bunun üzerine Mısır'a döndüler.) Yûsûf Aleyhisselâm'ın yanına girdiklerinde قَالُوا يَا اَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَاَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجٰيةٍ فَاَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا ؕ dediler ki; "Ey

Aziz! Bizi ve ailemizi zaruret sardı, (açlıktan halimiz çok feci.) Pek cüz'i bir sermaye ile geldik. Bize yine zahiremizi tam ölç (ihtiyacımıza göre ver) ve tasadduk et. (Kardeşimizi bağışla. Babamız bir pir-i fanidir, Yûsûf'tan ayrılalı pek mahzundur. Bünyamin'in de ayrılığı, ona musibet üzerine musibet oldu.) اِنَّ اللّٰهَ يَجْزِى الْمُتَصَدِّقِينَ Âllâh-û Teâlâ, tasadduk edenleri mükâfatlandırır.

Yâkûb Aleyhisselâm, Mısır Meliki'ne yani Yûsûf Aleyhisselâm'a bir mektup yazmıştı. Bu mektubunda, Âllâh-û Teâlâ'ya hamd-û senadan sonra; "Ey Mısır Meliki! Biz üzerimizde musibetler eksik olmayan bir aileyiz. Dedem İbrahim Aleyhisselâm'ı, Nemrud eli bağlı ateşe atmıştı. Âllâh-û Teâlâ, ateşi soğuttu. Onu selâmete çıkardı. Babam İshak Aleyhisselâm'ın da elleri bağlı boğazına bıçak konulmuşken, Hak Teâlâ onu da fidye göndererek kurtardı. Benim de pek sevdiğim bir oğlum vardı. Kıra götürdüler, sonra "kurt yedi" diye kanlı gömleğini getirdiler. Ona ağlamaktan gözlerim görmez oldu. Diğer bir oğlumu da -ki yegâne tesellimdi- hırsızlık töhmetiyle sen alıp zapt etmişsin. Biz hırsızlık eder bir aile değiliz, biz de hırsız olmaz. Hırsız olan bir çocuk bizden doğmaz. Oğlumu bana gönder, yoksa sana bedduâ ederim. Zararı yedi nesil boyunca çocuklarına dokunur" demişti.

Yûsûf Aleyhisselâm, babasının mektubunu teessürle okudu. Artık latifeyi terk etmek icap ettiğini düşündü. Tebessüm ederek kardeşlerine;

قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَاَخِيهِ اِذْ اَنْتُمْ جَاهِلُونَ **-89**

"Siz cahillikte Yûsûf'a ve kardeşine neler yaptığınızı biliyor musunuz?" dedi.

Tevbe ettiniz mi? Yûsûf Aleyhisselâm'a yaptıkları malûm, Bünyamin'e de dâima eziyet ve hakaret ederlerdi.

Bu sözü bir i'tab olmak üzere değil, bir öğütte bulunmak, tevbeye tasrih etmek maksadıyla söylemişti.

90- قَالُوٓا ءَاِنَّكَ لَاَنْتَ يُوسُفُ قَالَ اَنَا يُوسُفُ وَهٰذَٓا اَخِى قَدْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا اِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِينَ

قَالُوٓا ءَاِنَّكَ لَاَنْتَ يُوسُفُ "Yoksa sen, gerçekten Yûsûf musun?" dediler. قَالَ اَنَا يُوسُفُ وَهٰذَٓا اَخِى O da ("evet) ben Yûsûf'um, bu da kardeşim Bünyamin'dir. قَدْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا Âllâh in'am ve ihsan etti bize. Bu sıkıntılardan sonra bizi kurtardı. اِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ Her kim ki Âllâh-û Teâlâ'dan korkar, O'ndan gelen belaya sabr-ı tahammül ederse, فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِينَ Âllâh CelleCelâlûhû muhsin olan iyilik yapanların ecrini zâyi etmez."

91- قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ اٰثَرَكَ اللّٰهُ عَلَيْنَا وَاِنْ كُنَّا لَخَاطِـِٔينَ

قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ اٰثَرَكَ اللّٰهُ عَلَيْنَا Nihayet kardeşleri kusurlarını anladılar, kusurlarını itiraf ve affını istiyorlar. Kardeşleri dediler ki; "Âllâh'a kasem ederiz ki Cenâb-ı Âllâh, her cihetten seni bize üstün kıldı. وَاِنْ كُنَّا لَخَاطِـِٔينَ Hakikat şu ki biz, elbette hataya düşenlerden olduk."

Bir kul, Âllâh'a karşı hatasını itiraf etti mi, mağfiret-i İlâhiye'ye nail olur. Kardeşleri de kusurlarını itiraf ve affını istediler. Yûsûf Aleyhisselâm da cevap veriyor.

92- قَالَ لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللّٰهُ لَكُمْ وَهُوَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ

قَالَ لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ Yûsûf Aleyhisselâm dedi. لَا تَثْرِيبَ Yani

lâ itâbe bugün size levm, i'tâb, ta'nif yok. Yani sizi kalbimden affettim. Kabahatınızı yüze vurma ve ayıplama yoktur. يَغْفِرُ اللّٰهُ لَكُمْ Ben, hakkul ibâd olan hakkımı helâl ediyorum. Üst tarafı, Âllâh'a karşı olan hak ise, tevbe edersiniz, tevbenize göre Cenâb-ı Hak sizi affeder. وَهُوَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِيْنَ Âllâh CelleCelâlûhû erhamürahimindir. Hiç kimse Âllâh kadar merhametli olamaz. Bütün rahmeti halk eden O'dur.

Yûsûf Aleyhisselâm, kardeşlerine sabah akşam ziyafet veriyordu. Kardeşleri ise daha önce ona yaptıklarını hatırlayarak sıkılıyorlardı. Ona bir adam göndererek dediler ki; "Siz, bizi sabah akşam yemeğe davet ediyorsunuz fakat biz, sana karşı yaptıklarımızdan dolayı senden utanıyoruz." Yûsûf Aleyhisselâm da onlara şöyle cevap verdi. Mısırlılar şimdiye kadar bana, hep ilk gördükleriyle bakıyorlar ve "yirmi dirheme satılmış bir köleyi, ulaştığı bu mertebeye yükselten Âllâh'ı tenzih ederiz" diyorlardı. Şimdi ise sizin sayenizde şeref kazandım. Çünkü benim, sizin kardeşiniz ve İbrahim Aleyhisselâm gibi büyük bir peygamberin torunu olduğumu anladılar."

Bundan sonra Yûsûf Aleyhisselâm, "babamın hali nasıldır?" diye soruyor. Onlar da cevaben; "Baban, senden sonra ağlaya ağlaya nihayet gözüne perde geldi" dediler.

93- اِذْهَبُوا بِقَمِيصِى هٰذَا فَاَلْقُوهُ عَلٰى وَجْهِ اَبِى يَأْتِ بَصِيرًا ۚ وَأْتُونِى بِاَهْلِكُمْ اَجْمَعِينَ ۚ

اِذْهَبُوا "Götürünüz بِقَمِيصِى benim gömleğimi. هٰذَا Bu giydiğim gömleği فَاَلْقُوهُ عَلٰى وَجْهِ اَبِى babamın yüzüne sürün, يَأْتِ بَصِيرًا ۚ gözleri görecek duruma gelir." (Bu gömlek bir parça imiş. İbrahim

Aleyhisselâm ateşe atıldığı zaman, Cebrail Aleyhisselâm o zamanda İbrahim Aleyhisselâm'a giydirmiş. Yâkûb Aleyhisselâm'a intikâl eden bu gömleği, Yûsûf Aleyhisselâm'a giydirmiş. Yûsûf Aleyhisselâm kuyuya atıldığı zaman, bu gömlek onun sırtında imiş. Bu gömlek de Yûsûf Aleyhisselâm'da devamlı bulunuyor. Ve bu gömlek herhangi bir hastaya mesh edilse şifa bulurdu. Onun için bu gömleği babama götürünüz, o da yüzüne sürer.) وَأْتُونِى بِاَهْلِكُمْ اَجْمَعِينَ Bütün ailenizi de bana getirin (dedi ve onları memleketlerine gönderdi.)

Yûsûf Aleyhisselâm, onları efrad-ı aileleriyle birlikte azametli getirmek istedi. Kaç kişi, nüfus olduklarını sordu. Onlar da 70 kişi olduklarını söylediler ve Yûsûf Aleyhisselâm saltanata ait 200 deve verdi. Bu develerle beraber avdet edin gelin diyor. Kardeşlerinden olan Şem'un, "Kurt kaptı kardeşimizi diyerek, yalancı kanlı gömleği babama ben götürdüm ve onu mahzun ettim. Bana müsaade edin de bu gömleği ben götüreyim. Önce yapmış bulunduğum fenâ amelimi telâfi etsin" diyor. Ve Şem'un, başı açık yalın ayak geceyi gündüze katarak az bir zamanda Yâkûb Aleyhisselâm'a geldi.

وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ اَبُوهُمْ اِنِّى لَاَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ لَوْلَآ اَنْ تُفَنِّدُونِ **-94**

وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ Ne zamanki kervan ayrıldı Mısır'dan. قَالَ اَبُوهُمْ Onların babası اِنِّى لَاَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ Yâkûb Aleyhisselâm, torunlarına dedi. "Ben, Yûsûf Aleyhisselâm'ın kokusunu alıyorum. لَوْلَآ اَنْ تُفَنِّدُونِ Eğer bana aklını kaybetmiş demezseniz." Çünkü o gençler, Yâkûb Aleyhisselâm'a diyorlardı. "Artık bu kendini kaybetmiştir,

Yûsûf Yûsûf diyor. Bu kadar sene geçmiş, Yûsûf Aleyhisselâm nerede?"

Eğer siz bu hale devam etmez beni dinlerseniz, ben şimdi Yûsûf Aleyhisselâm'ın kokusunu tam mânâsı ile alıyorum.

Server-i Kâinat Sallâllâhû Aleyhivesellem, bütün dünya onun için halk olmuştur. Hadisinde buyuruyor ki; **"Lime Âllâhû vaktun lâ yese'ni melekün mukarrabün velâ nebiyyül Mürsel.** (Benim, Âllâh ile bir vakt-i muayyenim var. Öyle bir vakt-i muayyen ki ne bir melek, ne bir peygamber, ne bir rasûl o vakte giremiyor. Has olarak, Cenâb-ı Hak bana tahsis etmiş. Hiçbir insan oraya giremiyor, melek de girmiyor." Bazen böyle, bazen de Ezvac-ı Tahirat ile konuşurdu. **"kellimini ya Hümeyra"** diyordu.)

Evliyâullah da benzeri böyle. Yüksek tabakada zuhurat oluyor, bazen de diğer beşer gibi hiçbir zuhurat olmuyor.

95- قَالُوا تَاللّٰهِ اِنَّكَ لَفِى ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ

Kasem ederiz Âllâh'a اِنَّكَ muhakkak sen ey Yâkûb, ey büyük baba. لَفِى ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ Eski hatalardasın, 12 seneden beri "Yûsûf Yûsûf" dediğin hatada devam ediyorsun. Adeta bunaklık isnad ettiler. Yâkûb Aleyhisselâm, (torunlarına.) "Bana bunadı demezseniz, emin olun ki ben, Yûsûf'un kokusunu duyuyorum" dedi.

96- فَلَمَّآ اَنْ جَآءَ الْبَشِيرُ اَلْقٰيهُ عَلٰى وَجْهِهٖ فَارْتَدَّ بَصِيرًا قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَكُمْ اِنِّى اَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

فَلَمَّآ اَنْ جَآءَ الْبَشِيرُ Ne zaman ki beşir, tebşir edici geldi. Müjdeci gömleği getirdi, (kervan henüz yolda.) اَلْقٰيهُ Tarh etti gömleği attı, عَلٰى وَجْهِهٖ yüzüne koydu sürdü فَارْتَدَّ بَصِيرًا ve Yâkûb Aleyhis-

selâm'ın (gözleri) görecek duruma geldi. (Gömleği getiren, Yâkûb Aleyhisselâm'a diyor. "Sana senâ ederdik ya, Mısır hükümdarı Aziz! O, senin oğlun Yûsûf'tur. Şimdi kardeşlerim de geliyor, hepimizi oraya davet ediyor" dedi kendisine.) Bunu işittikten sonra Yâkûb Aleyhisselâm, torunlarına diyor. قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَكُمْ "Ey evlâtlar, ben size demedim mi? اِنِّى اَعْلَمُ مِنَ اللهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ Ben, Âllâh'tan biliyorum sizin bilmediğinizi. Sizin bildiğinizi bildiğim gibi, bilmediğinizi de biliyorum" demedim mi?

97- قَالُوا يَا اَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا اِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ

قَالُوا يَا اَبَانَا Oğulları ve torunları dediler. اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا "Âllâh-û Teâlâ'dan bizim için günahlarımızın mağfiretini iste. Yaptığımız hataların affını, Cenâb-ı Hak'tan talep et. اِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ Hakikaten biz hatalı idik, gerçekten günâhkârlardan olduk" dediler.

Yâkûb Aleyhisselâm istiyor ki (çünkü bunda hem hukukullah var, hem de hakkul ibâd var. Yûsûf Aleyhisselâm'ın da hakkı var. Oğullarının affı, hem hakkul ibâddan hem de hukukullah'tan.) Yûsûf Aleyhisselâm'la buluştuğu zaman, umumi bir duâ yapmak sûretiyle tamamı kalksın, onun için.

98- قَالَ سَوْفَ اَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّىۖ اِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

قَالَ سَوْفَ اَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّىۖ Yâkûb Aleyhisselâm dedi ki; "Rabbimden size sonra istiğfar ve af dileyeceğim." (Tefsirin verdiği izaha göre; Yûsûf Aleyhisselâm ile olduğu zaman duâ etmiş, murad odur.) اِنَّهُ Muhakkak هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ gafururrahim Âllâh'tır, bu kusurdan sizi affeder.

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلٰى يُوسُفَ اٰوٰٓى اِلَيْهِ اَبَوَيْهِ وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ اِنْ شَآءَ -99
اللّٰهُ اٰمِنِيْنَ

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلٰى يُوسُفَ Ne zamanki (hep beraber Mısır'a gidip) Yûsûf Aleyhisselâm'ın yanına girdikleri zaman. اٰوٰٓى اِلَيْهِ اَبَوَيْهِ Yûsûf Aleyhisselâm, hükümdara söylemiş. Benim babam ve akrabalarım misafir olarak geliyorlar, müsaade buyur da onları karşılayalım. (Resmi küşat bir saltanat gibi olsun.) Hükümdar da memnun olmuş, o zaman da 400.000 asker varmış. Halk ile beraber, Mısır'ın haricine karşılamak için gitmişler.

Yâkûb Aleyhisselâm, evlâtları ile beraber onlara yaklaşınca görmüş ki sahra dolmuş, halk ve askerlerle beraber sürur içinde memleket. Yûsûf Aleyhisselâm, saltanat tahtına oturmuş. Anası ve babasını birinci safta yanına aldı, kardeşleri de arkalarında. وَقَالَ Yûsûf Aleyhisselâm dedi, babasına ve kardeşlerine. ادْخُلُوا مِصْرَ "Mısır'a dâhil olun giriniz. اِنْ شَآءَ اللّٰهُ اٰمِنِيْنَ Allâh'ın meşiyeti üzerine, emin olarak girersiniz. Çünkü Mısır'a herkes giremezdi, hükümdar yabancıları istemezdi. Gelen yabancılar biraz kalmaya devam ettikleri takdirde, nihayet çıkarırlar yahutta ceza verirlerdi. Hükümdarın eli altında olmazsa, Mısır'da kalamazlardı.

وَرَفَعَ اَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهٗ سُجَّدًا ۚ وَقَالَ يٰٓاَبَتِ هٰذَا تَاْوِيْلُ -100
رُءْيَايَ مِنْ قَبْلُ ۖ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّىْ حَقًّا ۭ وَقَدْ اَحْسَنَ بِّىْٓ اِذْ اَخْرَجَنِىْ مِنَ
السِّجْنِ وَجَآءَ بِكُمْ مِّنَ الْبَدْوِ مِنْۢ بَعْدِ اَنْ نَّزَغَ الشَّيْطٰنُ بَيْنِىْ وَبَيْنَ
اِخْوَتِىْ ۭ اِنَّ رَبِّىْ لَطِيْفٌ لِّمَا يَشَآءُ ۚ اِنَّهٗ هُوَ الْعَلِيْمُ الْحَكِيْمُ

وَرَفَعَ اَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ Ana ve babasını yanına aldı, tahtı üze-

rine oturttu. Halbûki anası vefat etmişti, tekrar onun kardeşi ki teyzeleri ile evlenmişti Yâkûb Aleyhisselâm. وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا On iki kardeş, ana baba secde ettiler (fakat bu bizim bildiğimiz secde değil.) Secde-i şükür, inhina yani beli biraz eğilmek. Sonra diyor eğer yere de olsa, murad Âllâh'tır, mescûdün aleyh'tir. Yûsûf Aleyhisselâm'a yine bir ziyanı yoktur. Yâkûb Aleyhisselâm babasıdır, niye bunu yapıyor? Babanın, oğluna yapmasına lüzum yok. Yûsûf Aleyhisselâm rüya görmüştü. Güneş, Ay ve yıldızlar, ona secde ediyordu. Peygamberan-ı İzam'ın rüyası hakikattır. Hakikat olduğu için Yâkûb Aleyhisselâm, bunu yaptı. وَقَالَ يَا اَبَتِ Yûsûf Aleyhisselâm, o zaman dedi. Ey baba, هٰذَا تَأْوِيلُ رُءْيَايَ مِنْ قَبْلُ vakti ile gördüğüm rüyanın tevili işte zuhur etti. Sen güneş, anam ay, yıldızlar kardeşlerim, işte bu da sûcûd-u inhina; şükür secdesi derler. قَدْ جَعَلَهَا رَبِّى حَقًّا Âllâh CelleCelâlûhû izhar etti, sabit etti çıkardı. Rabbim, onu gerçekleştirdi.

Yûsûf Aleyhisselâm, bu büyük belâlara mübtelâ oldu ve sabretti Âllâh için. Cenâb-ı Hak da onu büyük derecelere yetiştirdi. Mü'min de böyledir. Eğer halis Âllâh için, kıyamet için, hâli için ağlayıp da müteessir olursa, Cenâb-ı Hakk'ın birçok nimetleri ona hâsıl olur.

وَقَدْ اَحْسَنَ بِّى İn'âm-ı ihsan etti, benim Rabbim. اِذْ اَخْرَجَنِى مِنَ السِّجْنِ Beni zindandan çıkardı. (Kuyudan çıkardı demiyor, kardeşleri orada mahcup olmasınlar diye. Yoksa kuyunun durumu, zindandan daha ağırdı.) وَجَاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ Sizi de sahradan, dışarıdan getirdi. مِنْ بَعْدِ اَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِى وَبَيْنَ اِخْوَتِى Şeytan, kardeşlerimle aramızı ifsad ettikten sonra اِنَّ رَبِّى لَطِيفٌ لِمَا يَشَاءُ muhakkak benim Rabbim latiftir istediğini yapar. اِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ

الْحَكِيمُ Alim O'dur, kulların ahvâlini bilir. Hakim O'dur, her şeyi yerli yerinde halk eder.

Şem'un gömleği getirdiği zaman, Yâkûb Aleyhisselâm; "Oğlum bu zahmeti çektin de beni mesrur etmek için evvel geldin. Bu kelimeleri unutma. Ben babam İshak'tan işittim. İshak Aleyhisselâm da dedem İbrahim Aleyhisselâm'dan işitmiştir. Sıkıntılı zamanlarında sana fayda verir."

Yâ Lâtifen fevka küllü, ya Lâtif ya Lâtif ya Lâtif.

Ya Lâtifen fevka küllü Lâtif. Ültıf-bi fi ümüru killihâ.

Yâkûb Aleyhisselâm'ın oğluna tavsiye ettiği duâ.

Yûsûf Aleyhisselâm ile Yâkûb Aleyhisselâm ve kardeşleri, beraber bulundular yirmi dört sene çok ferah bir hal ile. Bir gün Yûsûf Aleyhisselâm ile beraber, hazineleri gezdirip göstermiş. Kâğıtların bulunduğu bir yere götürmüş. Yâkûb Aleyhisselâm bakmış birçok kâğıtlar var. Demiş; "Oğlum senin birçok imkânın var, kâğıtların var. Ben Kenan'da iken, sen niye bir mektup yazmadın?" Yûsûf Aleyhisselâm cevaben; "Cibril beni men etti" diyor. "Pekiyi, Cibril'den sormadın mı seni niye men etti?" Demiş; "İşte Cibril hazır! Sen, benden daha yakınsın ona, sen sor" demiş. Ve Yâkûb Aleyhisselâm, Cibril'den soruyor; "Sen niye oğlumu, mektup yazmaktan men ettin?"

Cibril cevaben; "Sen sordun kardeşlerine yalancı gömleği getirdikleri zaman, وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ korkuyorum ki kurt onu yesin. Senin orada Cenâb-ı Hak'ka karşı bir kusurun oldu. Onun cezasını çektirdi Cenâb-ı Hak" dedi.

Yirmi dört sene kemâl-i sürurla beraber geçirdiler fakat Yâkûb Aleyhisselâm'ın ömrü nihayet buldu. Vefat hazır olduğu zaman

evlâtlarını çağırıyor, onlara bir takım vasiyetler nasihatlar yapıyor. "Ey evlâtlar, Cenâb-ı Hak size bu din-i İslam'ı ihtiyar etmiş, bu din üzerine ölmeye gayret ediniz.

Benden sonra kime ibadet edeceksiniz?" Dediler ki; "Biz, senin ve senin âbâ-û ecdadın olan İbrahim-û İsmail-û İshak'ın ibadet ettiği mâbudun bil hakka ibadet ederiz" dediler.

Bu imân ciheti tekemmül ettikten sonra, yine oğullarına nasihat ediyor. "İki ahlâka devam ettim ben, siz de ona devam edin. Hiçbir sûrette ne kavlen, ne fiilen bir zalimden yardım beklemedim ve yardım etmedim.

Bir adamdan iyilik gördüğüm zaman, onu şükran-ı nimet ile halka beyan ettim. Bir fenalık da gördüğüm zaman onu gizledim."

Sonra oğlu Yûsûf Aleyhisselâm'a vasiyet ediyor. Diyor ki; Ben vefat ettikten sonra, sen bizzat benimle alâkadar ol. Beni götür İbrahim-û İshak'ın, Arz-ı Mukaddes'te kabirleri muayyendir. Kudüs'te, beni oraya defnediniz."

Yûsûf Aleyhisselâm da saçdan bir tabut yaptırmış. Yâkûb Aleyhisselâm vefat edince, oraya defnetmiştir ve kendi de Mısır'a avdet etmiş.

Kıssadan hisse nedir? Bütün dünyanın mülkü fanidir. Velevki Yûsûf Aleyhisselâm olsun, velevki Mısır hükümdarı da olsa. Mihnetten sonra Yûsûf Aleyhisselâm, bu rif'ate erişti. Bir adam eğer ahiretine talip ise ahiretin izzetini talep ederse, dünyanın mihnetini çekmeden mümkün olur mu? Âllâh CelleCelâlûhû cenneti halk ederken, cennetin etrafını nefsin istemediği şeylerle doldurmuş. Cennete gitmek için, onları basarak gidecek oraya. Cehennemi de halk ederken, cehennemin etrafını da nefsin arzu ettiği şeylerle doldurmuş.

Hasan-ı Basri Rahmetûllahi Aleyh diyor ki; "Nasıl sabahladın? Bir adam sabahladığı zaman üç kurşuna hedef olmuştur. Biri belâ kurşunu, ikinci tûl-û emel kurşunu, üçüncü musibet kurşunu. Bunlara hedef olan, bu dünyada nasıl ferahlanır?

Aciptü limen yû'minû bil kaderi keyfe yahzûn.

Bir insan kaza ve kader-i İlâhi ile iyi bağlanmışsa hüzün olmaz.

Ve aciptü limen yû'minû bil-rezzâkı keyfe ye'timül rızkı.

Bir insan, Rezzak Âllâh olduğunu kalben itimat ettikten sonra, niçin rızk için ihtimam edecek?

Ve aciptû limen yû'minû bil-mevti keyfe yefrah.

Bir insan bilir ki muhakkak ölecektir. Nasıl ferah olur, dünyanın mal-û servetiyle?

Ve aciptû limen yû'minû bil-hisâbi keyfe yefzalû.

Bir insan imânı varsa ki kıyamette hesap görülecek, nasıl gafil olur?

Ve aciptû limen ya'rifû tekallübâtüd-dünya keyfe yet'meinnû ileyhâ.

Bir insan bu dünyanın tekallübâtını bilirse, dünyanın hiçbir zaman bir hâl üzerine devam etmediği, gâh sefâlet, gâh iyilik, gâh zenginlik, gâh fakirlik, ya hastalık, ya sıhhat, gâh üzüntü, gâh ferah. Bütün bunlar, dünyanın hiç olduğuna delâlet eder, devam etmediğine delâlet eder. Bir insan bunu bildikten sonra, nasıl olur da dünyada rahat eder?

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, Ebâ Zer Radıyâllâhû Anh'a buyuruyor. "Ya Ebâ Zer gemiyi tecdid et. Çünkü deniz derindir" yani tecdid-i imâna işarettir.

Hiç olmazsa haftada bir defa tecdid-i imân ve nikâhta bulunmalı. Bu nikâh da ne şahit ister ne de mehir. Hanıma diyor ki; "Kelime-i şehadet getirelim, imânımızı tecdid edelim." İki taraf kelime-i şehadet getirirler, ondan sonra birbirinin elini tutarlar. "Nefsini bana aile olarak, nikâh-ı tezvic ettin mi?" "Evet." "Ben de kabul ettim" der. Nikâh olur, tecdid edilir.

Çünkü insan farkında olmadan ağzından birçok kelimeler çıkar. Tecdid nikâh yapılınca, daha ziyade kuvvetli olur.

Onun için Râsûl-û Ekrem buyuruyor. "Sefer için zââdeyi tamam al, sefer uzaktır. Ameli, halis Âllâh için yap. Nâkit; tenkid eden. Basirdir, bilir Âllâh. Amel, hâlis Âllâh için olmadıktan sonra, milyonlarca amel de olsa hiç kıymeti olmaz. Cenâb-ı Hak, hâlis ameli sever. İster az olsun fakat halis olsun.

Yâkûb Aleyhisselâm'ın vefatından sonra, Yûsûf Aleyhisselâm yirmi üç sene daha yaşamış kardeşleri ile beraber. Ondan sonra bir rüya görüyor. Rüyada babası Yâkûb, dedesi İshâk Aleyhisselâm her ikisi de cennette oturmuşlar. Cennet hulleleri içinde derler ki; "Ey Yûsûf, sen bize gelirsin üç gün sonra." Hakikaten üç gün sonra da Azrail Aleyhisselâm hazır olur. Yûsûf Aleyhisselâm kardeşlerini çağırıyor. Kardeşlerinin büyük olanı Yahuda'yı, kendine veliaht yapıyor. Kendisine bir takım vasiyet ve nasihatlar söyler. Ondan sonra başlar Cenâb-ı Hak'ka iltica etmeye.

101- رَبِّ قَدْ اٰتَيْتَنِى مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِى مِنْ تَأْوِيلِ الْاَحَادِيثِۚ فَاطِرَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اَنْتَ وَلِيِّ فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِۚ تَوَفَّنِى مُسْلِمًا وَاَلْحِقْنِى بِالصّٰلِحِينَ

Peygamberan-ı İzam'ın bir hassası var, malûmya ecel Âllâh'ındır. Cenâb-ı Hak, ne isterse o olur. Onların eceli geldiği zaman, eğer isterlerse dünyada daha çok zaman kalabilir. Cenâb-ı Hak, ecelini tehir eder. Âllâh-û Teâlâ, onların reyine bırakıyor. Fakat o zaman da Cenâb-ı Hakk'ın iltifatı, o kadar çok zuhur eder ki dünya gözlerinde hiç mesabesine iner, yalnız ahireti görür ve artık ahireti arzu eder.

İbrahim Aleyhisselâm'ın vefatı zamanında Cibril-i Emin, Azrail Aleyhisselâm ile beraber geliyor, kabz-ı ruhu için. İbrahim Aleyhisselâm diyor, Cebrail Aleyhisselâm'a; "Âllâh-û Teâlâ, beni dost edindi. Dost, dostun ruhunu kabzeder mi?" Cibril-i Emin mütehayyir kalıyor, diyor ki; "Ya Rabbi, senin halilin böyle diyor, ne cevap vereyim?" Cenâb-ı Hak da cevaben; "Dost dostunu davet ederse, dost geri kalmak ister mi?" Bunun üzerine İbrahim Aleyhisselâm, "Şimdi ölüm bana tatlıdır" diyor.

Yûsûf Aleyhisselâm ve diğer peygamberler de böyledir. Yûsûf Aleyhisselâm da bu saltanat zenginlik içinde kardeşleri ile beraber, Züleyha Radıyâllâhû Anhâ, bütün imkânlar içinde iken, mele-i a'lâya rucû galip oldu ve başladı. رَبِّ "Ey Rabbim, Hâlikim. قَدْ اٰتَيْتَنِى مِنَ الْمُلْكِ Sen dünya ve ahiret mülkini verdin. وَعَلَّمْتَنِى مِنْ تَأْوِيلِ الْاَحَادِيثِ Hadislerin, evvelki kitapların veyahut rüyaların tevilini bana talim ettin. Ya Rabbi, فَاطِرَ السَّمٰوَاتِ nimet-i İlâhiye'ye şükren beyan ediyor. فَاطِرَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ Yerleri ve gökleri halk eden sensin. اَنْتَ وَلِيِّ فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ Dünya ve ahirette veliyyim, sahibim sensin ya Rabbi. تَوَفَّنِى مُسْلِمًا Ruhumu müslim olarak kabzet, beni Müslüman olarak öldür. وَاَلْحِقْنِى بِالصَّالِحِينَ Beni sâlihler arasına kat, beni sâlihlere ilhak et" ki âbâ-ü ecdadıdır diyor.

Bu münâcatı üzerine, Yûsûf Aleyhisselâm bir hafta sonra vefat etti ve kardeşini veliaht yaptı. Ondan sonra haber, Züleyha Radıyâllâhû Anha'ya ulaştı. Züleyha Radıyâllâhû Anhâ geldi, ah-û figan ile ağlamaya başladı. Sordu; "Son kelimesi ne idi, Yûsûf Aleyhisselâm'ın?" Dediler, son kelimesi; تَوَفَّنِى مُسْلِمًا وَاَلْحِقْنِى بِالصَّالِحِينَ O da başladı böyle duâ etmeye, bu duâyı tekrar etmeye.

"Ya Rabbi ruhumu kabzet, Yûsûf Aleyhisselâm'ın ruhuna ilhak et" böylece duâ ve niyazda bulundu. Hâlik-i Kâinat Erhamurrahimin'dir, onun duâsını da kabul etti. Henüz Yûsûf Aleyhisselâm'ın cenazesi kalkmadan, Züleyha Radıyâllâhû Anhâ da vefat etti.

Rivâyet olunduğuna göre; Yâkûb Aleyhisselâm, Mısır'da oğlunun yanında 24 sene yaşadıktan sonra vefat etmişti. Önceden yaptığı vasiyet üzerine naaşı, Şam'da defnedilmiş bulunan babası İshak Aleyhisselâm'ın yanına gömüldü. Yûsûf Aleyhisselâm, babasından sonra 23 yıl daha yaşadı. Onun naaşını da Mısırlılar, mermer bir sandık içine koyarak Nil'e defnettiler. Mısırlılar, onu çok sevdikleri için onun naaşının kendi memleketlerinde kalmasını istemişlerdi. Daha sonra Mûsâ Aleyhisselâm, onun naaşını bularak babası Yâkûb Aleyhisselâm'ın yanına götürüp defnetti.

102- ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَآءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ اِلَيْكَ ۚ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ اَجْمَعُوا اَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ

ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَآءِ الْغَيْبِ Ey Habibim Ekmelerrâsul Sallâllâhû Aleyhivesellem. İşte bu Yûsûf Aleyhisselâm'ın kıssası gayb haberlerindendir. نُوحِيهِ اِلَيْكَ ۚ Ey Habibim, onu sana biz vahyediyoruz. وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ Sen, onların yanında değildin. اِذْ اَجْمَعُوا اَمْرَهُمْ Çünkü onlar hile yaparak işlerine karar verdikleri zaman, sen on-

ların yanında değildin. وَهُمْ يَمْكُرُونَ Onlar hile yaparken, Yûsûf Aleyhisselâm ve babasını aldatırken sen orada değildin.

103- وَمَآ اَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ

Ne kadar haris olsan da yine çoğu insanlar, (inatlarından ve küfürde ısrarları yüzünden) imâna gelmezler.

Rivâyete göre yahudilerle müşrikler, Râsûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'e, Yûsûf Aleyhisselâm kıssasını sormuşlar. O da Tevrat'a muvafık olarak haber vermiş fakat yine imân etmemişler. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivesellem mahzun olmuş ve bu âyet inmiş.

104- وَمَا تَسْـَٔلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ ۚ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ۚ

وَمَا تَسْـَٔلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ ۚ Halbûki sen, onlardan buna karşı bir ecr-i ücret de istemiyorsun. اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ۚ Bu Kur'an, va'z-ı nasihattır bütün âleme. İmân edenler hissedar olurlar, imân etmeyenler mahrum kalır.

105- وَكَاَيِّنْ مِنْ اٰيَةٍ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ

وَكَاَيِّنْ مِنْ اٰيَةٍ Ne kadar çok âyetler var فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ yerde ve göklerde (varlık ve birliğine, hikmet ve kudretinin kemâline delâlet eder.) يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ Görürler de onlar, bu delillerden yüzlerini çevirip geçerler.

106- وَمَا يُؤْمِنُ اَكْثَرُهُمْ بِاللّٰهِ اِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ

وَمَا يُؤْمِنُ اَكْثَرُهُمْ بِاللّٰهِ Onların çoğu, Âllâh-û Teâlâ'ya imân etmezler. اِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ Ancak ortak, şirk koşarak Âllâh'a imân ederler.

Arabistan halkıda bir Âllâh'a imân ederlerdi. Ancak çeşitli şekillerde Âllâh'a ortak koşuyorlardı. Mekkeliler, "Melekler Âllâh'ın kızlarıdır." Bir kısım müşrikler de "Âllâh'a yaklaşmak için putlara tapıyoruz" derlerdi. Hıristiyanlar, "İsâ Âllâh'ın oğludur" derken, yahudiler de "Üzeyir Âllâh'ın oğludur" diyorlar. Böylece insanların çoğu, Âllâh'a ortak koşuyorlardı.

107- اَفَاَمِنُوٓا اَنْ تَأْتِيَهُمْ غَاشِيَةٌ مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ اَوْ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ

اَفَاَمِنُوٓا Bunların azab-ı İlâhi'den korkmadıkları. Bunlar emin midirler? اَنْ تَأْتِيَهُمْ غَاشِيَةٌ مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ Âllâh'ın bir takım gazabı gelse, onları ihata ederse اَوْ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ yahut kıyamet gelir de ansızın gelir de hiç haberi olmaz. Bunlar nasıl emin olurlar?

Sadekâllâhülazim ve bellega Rasülühünnebiyyül-kerim. Ve nahnû alâ zalike mineşşahidineşşakirin.

Âllâhümmerhamnâ bil Kur'anil-azim vec'alhü lenâ imamen ve nûran ve hüden ve rahmeten Yâ Rabbel Âlemin.

Âllâhümme zekkirnê minhû mâ nesinâ ve allimnê minhû mâ cehilnê ver-zuknê tilâvetehû ênê-elleyli ve etrafennêhâri vec'alhû hüccetellenê Yâ Rabbel Âlemin.

108- قُلْ هٰذِهٖ سَبِيلِيٓ اَدْعُوٓا اِلَى اللّٰهِ عَلٰى بَصِيرَةٍ اَنَا۠ وَمَنِ اتَّبَعَنِيۜ وَسُبْحَانَ اللّٰهِ وَمَٓا اَنَا۠ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

قُلْ هٰذِهٖ سَبِيلِيٓ Ey Habibim Ekmelerrâsul Sallâllâhû Aleyhivesellem, onlara böyle cevap ver. Benim yolum budur. Benim yolum halkı Tevhid-i İlâhiye davet, ahiret nimetlerine nail olmak için ihzaratta bulunmayı halka söylemektir. اَدْعُوٓا اِلَى اللّٰهِ Ben, halkı Âllâh'ın dinine davet ediyorum. عَلٰى بَصِيرَةٍ Ben insanları basiret üzere (yakine ve burhana dayanarak) Âllâh'a davet ediyorum, hüccet-i vâzıha üzerine hakkı batıldan tefrik etmek üzerine davet ediyoruz. اَنَا۠ وَمَنِ اتَّبَعَنِيۜ Bana tâbi olanlar da böyledir. Kıyamete kadar bana tâbi olan ulemâ, hakiki âlim, peygamberan-ı izamın varisleridir. Benim yolum budur, onlar da aynı yolu takip ederler. Halkı, Âllâh'ın yoluna davet ederler ama sert ile değil. Hiddet şiddet ile değil, basiret üzerine وَسُبْحَانَ اللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'yı tenzih ve takdis ile tesbih ederim, noksan sıfatlardan tenzih, kemal sıfatlarla muttasıf olduğunu bilerek. وَمَٓا اَنَا۠ مِنَ الْمُشْرِكِينَ Ve ben müşriklerden değilim.

Halis olarak birisine bir meseleyi bildirirse, izah eder anlatırsa gücü yettiğince, bir emri ifâ etmiş olur.

109- وَمَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ اِلَّا رِجَالًا نُوحِيٓ اِلَيْهِمْ مِنْ اَهْلِ الْقُرٰىۜ اَفَلَمْ يَسِيرُوا فِى الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْۜ وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اتَّقَوْاۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ

وَمَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ اِلَّا رِجَالًا Ey Habibim Ekmelerrâsul Sallâllâhû Aleyhivesellem, senden evvel gönderdiğimiz peygamberan-ı

izam da hepsi, senin gibi kendilerine vahyettiğimiz şehirli erkeklerden başkaları değildi, (melek değillerdi.) نُوحِى اِلَيْهِمْ Melekler vasıtası ile o peygamberlere vahiy gönderilir, onlar da ümmetlerine tebliğ ederlerdi. (Niye acâip görüyorlar?) Sen de onlar gibi bir peygambersin, insansın, erkek olarak gelmişsin (melek değilsin.) Onlara, Ahkâm-ı İlâhiye'yi melekten aldığın gibi tebliğ edersin. (Hanımlar, peygamber olmadığı gibi, hüküm sahibi olamazlar. Hanımlardan veli-evliyâ olanlar vardır.) مِنْ اَهْلِ الْقُرٰى Peygamberan-ı İzam'ın hepsi şehirlerden gönderilmiştir. Köy halkı, sahra, bâdiye halkının gılzâtları fazla olur, malûmatları daha noksan olur. اَفَلَمْ يَسِيرُوا فِى الْاَرْضِ Acaba kâfirler yeryüzünde gezip kendilerinden öncekilerin, فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ onlardan evvel gelen ümmetler, peygamberlerini tekzip ettikleri için akıbetleri ne oldu bilmiyorlar mı? Hangi kavim peygamberine isyan etmişse, Âllâh-û Teâlâ onları helâk etmiştir. وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا Ahiret yani cennet. Dâr-ı ahiret, cennettir. Âllâh'a ittika ile muamele eden, Âllâh'tan korkanlara hayırlıdır dünyadan. Sakınanlar için ahiret yurdu elbette daha iyidir. اَفَلَا تَعْقِلُونَ Hala aklınızı kullanmayacak mısınız? Akıllarını niçin kullanmıyorlar, bilsinler bunları?

110- حَتّٰى اِذَا اسْتَيْـَٔسَ الرُّسُلُ وَظَنُّوا اَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا جَاءَهُمْ نَصْرُنَا ۙ فَنُجِّىَ مَنْ نَشَاۤءُ ۖ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ

حَتّٰى اِذَا اسْتَيْـَٔسَ الرُّسُلُ Peygamberan-ı İzam vazifelerini yaptılar, onlar da isyân ettiler. O derece ki âdetâ peygamberler me'yus oldular. وَظَنُّوا Zannettiler ki اَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا جَاءَهُمْ نَصْرُنَا ۙ (kendilerini tekziben kavimlerinin imânlarından) ümitlerini kesip de imâ-

na gelenlerden dahi tekzip olunacaklarını zannettikleri sırada, onlara nusretimiz gelmiş ve dilediğimizi kurtarmışızdır. Cenâb-ı Hak'kın lütf-û keremi, insanların tam me'yus oldukları zamanlarda zuhur ediyor. فَنُجِّيَ مَنْ نَشَاءُ Halas ettik istediklerimizi. وَلَا يُرَدُّ Red olunmaz بَأْسُنَا azabımız عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ mücrimlerden, müşriklerden. Müşriklere, mücrimlere azabımız nâzil olduğu zaman, hiçbir şekilde red olunmaz, geri gitmez, çevrilmez.

Bu âyet-i kerimede, Râsûl-û Ekrem'e teselli var. Bunun zaferi biraz geç olursa müteessir olma. Senin kardeşlerin olan Peygamberan-ı İzam da tebligatını yapmışlar, üzülmüşler hatta ye'is haline gelmiş. Ondan sonra bizim yardımımız zuhur etmiştir.

111- لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَىٰ وَلَٰكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

Enbiya-i İzam'ın kıssaları, 28 peygamberin ahvali Kur'an-ı Azimüşşan'da buyurulmuş. Peygamberan-ı İzâm'a imân, imânın erkânındandır. Bir kısmını ibret için Cenâb-ı Hak, Habibine bildirmiştir. Kur'an'da mevcut olduğundan, biz aynen imân ediyoruz. Diğerlerini beyan etmemiştir, mevcudiyetini imân ediyoruz. Kur'an-ı Kerim'inde bildirilenlerin ecim ibretleri var. Onların kıssalarında hisseler var. Aklı başında olanlar, peygamberan-ı izamın ahvalinden hisse alırlar.

Yûsûf Aleyhisselâm'ın kıssasında olan birtakım beyanatların hikmetleri;

1- Yûsûf Aleyhisselâm, babasının yanında kardeşlerinin yaptı-

ğı zulmü söylemedi. Kerim olan kimsenin şânı; af ettikten sonra, af ettiği kimsenin kabahatını yüzüne vurmak olmaz.

2- Bir kimse velevki sâlih bir kişiye rasgelse, onu evine götürüp ailesiyle mahrem yapmak, "efendim istediğiniz zaman buyurun, hanım efendi evdedir" demek, bu doğru değildir. Eğer sâlih bir adam olsa bile, itimat etse bile hanıma itimat olmaz. Mısır'ın Azizi bunu yaptı, hata etti. Eğer ki Yûsûf Aleyhisselâm ismet-i İlâhiye'deydi, muhafaza etti kendini. Fakat herkes Yûsûf Aleyhisselâm gibi olamaz ki.

3- Eğer sâlih adama şüphesi yoksa bile, hanıma şüphesi var.

İnsan hiçbir zaman hanımların hilelerinden emin olmamalı, ne kadar dostluk gösterse bile şehveti galiptir. Öyle ise emin olmamalı.

4- Yûsûf Aleyhisselâm, kardeşleri özür beyan ettiği zaman derhal hatalarını kabul etti. Bir adam da bir kusur yapsa, gelip özür beyan ettiği zaman özrünü kabul etmeli. Asi olanlar da Âllâh'a karşı aff-ı mağfiret talep edip istiğfar ederlerse, Âllâh da mağfiret eder.

5- Yûsûf Aleyhisselâm, Mısır'a girerken bağlı olarak geldi. Köle idi, hapse girdi. Onlara tahammül ettikten sonra Aziz-i Mısır oldu. Bir Müslüman da imânı olduktan sonra kefenin içine giriyor, kabirde hapis olur, sabırdan sonra ahirette sultan olur.

6- Yûsûf Aleyhisselâm genişlik zamanında ziraatın hâsılatını, sıkıntı zamanına hasretti. Bizim için de bu dünya, ahiretin mezraası ziraatıdır. Biz bu dünyada elde ettiğimiz ziraati, ahirete hasredeceğiz.

Yûsûf Aleyhisselâm'ın saltanatı, mahlûkâtın arasında büyük bir nimet genişlik oldu. Yokluk fakirlik çekmediler. Bir kimse bir

hizmete, hükümet tarafından bir merci olursa, eğer o vazifeyi Âllâh için yaparsa! Nasıl ki Hâlik-i Kâinat, Yûsûf Aleyhisselâm'ı bu hal üzerine sevaplandırdı. O kimseler de aynı sevâba nail olur. Vazifesini yapıyor. Vazifesini Âllâh için yaparsa, vazifeyi aldığı gibi sevâba da nail olur.

Yûsûf Aleyhisselâm'a karşı bir hediye bulamadılar ancak müzahraf olan birtakım deliller buldular para yerinde. Dediler; "Biz geldik ama malımız kıymetsizdir. Öyle geldik dediklerinde, Yûsûf Aleyhisselâm derhal kabul etti. Eğer biz de Âllâh-û Teâlâ'ya karşı yapmış olduğumuz ibadetlerden dolayı, "Ya Rabbi! Sana layık olan bir ibadet elimizden gelmiyor" demelidir.

Sadiyi Şirazi buyuruyor; "Ben, Gavs-ı Geylani Kaddesallahü Sırrahülaziz'i gördüm. Mekkeyi Mükerreme'de yüzünü çakıl taşlarının üzerine koymuş, Kâbe'ye bakıyor ağlıyor, diyor ki; Yâ Gafûru Ya Rahim. Ya Gafûru Ya Rahim, timilânike ezzalûmin cehül cikâyet titirâşâyet. Ey Gafûr-u Rahim olan Âllâh, zalim-i cahil olan, nefsine zalim olan, hakikate cahil olan bizim gibilerden, sana lâyık ne olabilir?"

Abdulkâdir-i Geylani böyle söylerse, bize ne kalır?

لَقَدْ كَانَ فِى قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِاُولِى الْاَلْبَابِ Geçmiş peygamberler ve ümmetlerinin kıssalarında, akıl sahipleri için pek çok ibretler vardır. مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرٰى Bu Kur'an-ı Azimüşşan, bu hisseler, kıssalar, münafıkların dedikleri gibi uydurulur bir söz değildir. وَلٰكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِى بَيْنَ يَدَيْهِ Ancak kendinden önceki kitapların tasdiki ve her şeyin tafsilidir. وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَىْءٍ İnsanın muhtaç olduğu hâlâl-ı haramı, mev'izayı tafsil eden her şey var içinde. وَهُدًى وَرَحْمَةً Dalâletten hidâyettir bu Kur'an, وَرَحْمَةً in'âmı ve ihsanı İlâhi'dir dünya ve ahirette. Ama kime? لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ İmân edenlere. İman

etmeyenlere bilakis azap olur. Kur'an-ı Azimüşşan Hâdi ve Müdıl'dir. İmân edenleri hidâyete getirir, imân etmeyenleri dalâlete götürür. Hatta Râsûl-û Ekrem de Hâdi ve Müdıl'dir.

سُورَةُ الرَّعْدِ ﴿۱۳﴾ RÂD SÛRESİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Bu sûreyi celile 43 âyettir, 853 kelime, 3507 harften ibarettir. Evvelki âyetlerde geçtiği gibi

1- الٓمٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ ۗ وَالَّذِىٓ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ

الٓمٓرٰ Müteşabihât-ı Kur'aniyedir. Âllâh-û e'lemü bir murâdihi bi zêlike. Âllâh CelleCelâlûhû muradına âlemdir. Muhib ile Mahbubun arasında cereyan eden bir şifre gibi kelimedir, biz reyimizi buna karıştırmayız demişler. Bazıları da her harfe, bir kelime ile tevil yaparak manâ vermişler. Fakat en eslem budur, (Âllâhû e'lemû bir murâdihi bi zêlike) demektir. تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ Bu âyetler, Kur'an-ı Azimüşşân'ın âyetleridir. Ey muhatab, Âllâh'tan nâzil olan Kur'an-ı Azimüşşân'ın âyetleridir. Ona göre dikkat et. وَالَّذِىٓ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ Rabbinden sana hak olarak nâzil olan Kitab'tır. Böyle tasavvur ederek düşün وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ fakat çoğu insanlar imân etmezler.

Böyle beyan ettikten sonra, Cenâb-ı Hakk'ın azametine dair olan bazı edilleyi beyan ediyor. Buyuruyor ki;

2- اَللّٰهُ الَّذِی رَفَعَ السَّمٰوَاتِ بِغَیْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ثُمَّ اسْتَوٰی عَلَی الْعَرْشِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ کُلٌّ یَجْرِی لِاَجَلٍ مُسَمًّی یُدَبِّرُ الْاَمْرَ یُفَصِّلُ الْاٰیَاتِ لَعَلَّکُمْ بِلِقَاءِ رَبِّکُمْ تُوقِنُونَ

اَللّٰهُ الَّذِی Öyle Âllâh ki رَفَعَ السَّمٰوَاتِ بِغَیْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا görmekte olduğunuz bu gökleri, direksiz dayanaksız yükselten, sonra ثُمَّ اسْتَوٰی عَلَی الْعَرْشِ arş üzerine istivâ eden, (hıfz ve tedbirle hükümran oldu.) وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ Güneş'i ve Ay'ı emrine boyun eğdirendir. (İnsan ve hayvanların menfaatı için mevsimler oluşuyor. 180 günde tedrici olarak, akşam ve sabahtan günler ve geceler uzayıp kısalıyor. Ay ise 28 günde yer değiştiriyor. Bunlar da mahlûk-i İlâhi'dir. Onlara da Cenâb-ı Hak bir vazife vermiştir, onlar da vazifesini yapıyorlar. Bu Güneş ve Ay, Dünya'da bulunan insanların vazifesi ihtiyacı içindir.) کُلٌّ یَجْرِی لِاَجَلٍ مُسَمًّی Bunların herbiri muayyen bir vakte kadar akıp gitmektedir (yahut kıyamete kadar) devir ve cereyan eder. Bunların hepsinin bir ecel-i müsemması var. Kıyamet gelince ne Güneş, Ay ve Dünya hiçbirisi kalmaz. یُدَبِّرُ الْاَمْرَ Hâlik-i Kâinat emrini tedbir ediyor, mahlûkatın arasında. Kimini öldürür, kimine hayat verir, kimini aziz, kimini zelil eder, saltanat-ı İlâhiye'nin icâbatı budur. یُفَصِّلُ الْاٰیَاتِ Kudretine delâlet eden âyetleri böyle tafsil ediyor Âllâh. لَعَلَّکُمْ بِلِقَاءِ رَبِّکُمْ تُوقِنُونَ Ta ki siz, Cenâb-ı Hakk'ın mülâkât günü olan kıyamet gününe inanasınız. Biliniz ki bunu yapan Âllâh, siz öldükten sonra tekrar sizi hayatlandırır ve huzuruna alır. O Rabbinize kavuşacağı-

nıza kesin olarak inanmanız için (mahlûkât ile ilgili) işi düzenleyip âyetleri açıklayandır.

3- وَهُوَ الَّذِى مَدَّ الْاَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِىَ وَاَنْهَارًا ۖ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ فِيهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ يُغْشِى الَّيْلَ النَّهَارَ ۚ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

وَهُوَ الَّذِى Yine O Âllâh'tır ki مَدَّ الْاَرْضَ yeri meddetmiş, uzatmış yerleri. (Yeryüzünü genişliğine ve uzunluğuna uzatıp döşeyen, dünyanın üzeri dörtte üçü su, dörtte biri topraktır. Yerleri, kara-ları teşkil ediyor.) وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِىَ وَاَنْهَارًا Üzerinde sabit dağlar ve (akan) nehir ırmaklar vücuda getiren, yaratan O'dur. وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ فِيهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ Ve orada bütün meyvelerin her çe-şidini, iki çift, O halk etmiştir. يُغْشِى الَّيْلَ النَّهَارَ ۚ Geceyi gündüz(ün ziyası) ve gündüzü gece(nin karanlığı) ile örten O'dur. اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ Bütün bunlarda düşünen bir kavim için (Âllâh-û Teâlâ'nın varlığına ve birliğine, kudret ve tasarrufuna delâlet eden) âyetler ibretler vardır.

4- وَفِى الْاَرْضِ قِطَعٌ مُتَجَاوِرَاتٌ وَجَنَّاتٌ مِنْ اَعْنَابٍ وَزَرْعٌ وَنَخِيلٌ صِنْوَانٌ وَغَيْرُ صِنْوَانٍ يُسْقٰى بِمَاءٍ وَاحِدٍ وَنُفَضِّلُ بَعْضَهَا عَلٰى بَعْضٍ فِى الْاُكُلِ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

وَفِى الْاَرْضِ قِطَعٌ مُتَجَاوِرَاتٌ Yeryüzünde birbirine yakın komşu kıt'alar vardır, (kimi münbit, kimi çorak, bir kısmı ağaca ve bir kıs-mı ekime elverişlidir.) وَجَنَّاتٌ Bağlar bahçeler halk ediyor, muhtelif meyveler. مِنْ اَعْنَابٍ وَزَرْعٌ وَنَخِيلٌ Üzüm ile hurmayı beyan etmiş, üzüm ve hurma müstakil bir gıda olur. İkisinde de zekât farzdır.

İkisi ile de bir insan başka gıdalar almadan hayatını, gıda ihtiyacını temin etmiş olur. صِنْوَانٌ وَغَيْرُ صِنْوَانٍ يُسْقٰى بِمَآءٍ وَاحِدٍ Hepsi bir su ile sulanır, (böyle iken) biz bazılarının meyvelerini (renk, koku, tat ve şekilde) diğerlerine üstün kılarız.

Hasan-ı Basri Rahmetûllâhi Aleyh buyuruyor; İnsanların hepsi Âdem Aleyhisselâm ile Havva Radıyâllâhû Anhâ'dan olup evlâtlarıdır. İnsanların hepsi muhteliftir. İnsanlardan âlim, fâzıl, fâsık, Mü'min ve münafık zuhur ediyor. وَنُفَضِّلُ بَعْضَهَا عَلٰى بَعْضٍ فِى الْاُكُلِ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ Bunda akıllarını kullanan bir kavim için bir çok âyetler ve ibretler vardır.

5- وَاِنْ تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ ءَاِذَا كُنَّا تُرَابًا ءَاِنَّا لَفِى خَلْقٍ جَدِيدٍ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ وَاُولٰٓئِكَ الْاَغْلَالُ فِى اَعْنَاقِهِمْ وَاُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

وَاِنْ Eğer تَعْجَبْ ey Habibim Ekmelerrâsul Sallâllâhû Aleyhivesellem. Onların böyle vâzıh gördüğü halde (sen müşriklerin imâna gelmediklerine) taaccüb ediyorsan, فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ asıl taaccüb edilecek şey, onların ءَاِذَا كُنَّا تُرَابًا ءَاِنَّا لَفِى خَلْقٍ جَدِيدٍ "biz toprak olduktan sonra mı, ölümümüzden evvelki hale avdet edeceğiz?" demeleridir. Şaşılacak şeydir, ne acâiptir. اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ İşte bunlardır Âllâh-û Teâlâ'nın âyetlerini tekfir edenler, وَاُولٰٓئِكَ الْاَغْلَالُ فِى اَعْنَاقِهِمْ cehenneme müstahak olan bunlardır. Onlar (kıyamet gününde) boyunlarında ateşten demir lâleler, zincirler bulunanlardır. وَاُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ İşte bunlar ehl-i cehennemdir ve ebedi orada kalacaklardır.

6- وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ وَقَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمُ الْمَثُلَاتُ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِلنَّاسِ عَلَىٰ ظُلْمِهِمْ ۖ وَإِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ Onlar istical ediyorlar, (nerededir bu azap?) Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem, (müşrikler) senden iyilikten önce kötülüğü acele istiyorlar. وَقَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمُ الْمَثُلَاتُ Halbûki onlardan önce, ibret alınacak birçok azap gelip geçmiştir. وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ Âllâh CelleCelâlûhû mağfiret sahibidir, setreder onların hatalarını, belki vazgeçerler. لِلنَّاسِ عَلَىٰ ظُلْمِهِمْ ۖ Zulümleri olduğu halde, Âllâh CelleCelâlûhû kısmetlerini kesmiyor. وَإِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ Muhakkak ey Habibim, senin Rabbinin ikâbı çok şiddetlidir asi olanlara.

Mekke müşrikleri dediler ki; Ey Âllâh! Eğer bu Kur'an, senden gelen bir hak ise hemen üstümüze gökten bir taş yağdır yahut bize başka acıklı bir azap getir. İşte âyette buna işaret edilerek, "senden iyilikten önce kötülüğü çarçabuk istiyorlar" denilmektedir. Yani hidâyet isteyip dünya ve ahiret saadetine erecekleri yerde, azabı çarçabuk istemektedirler.

7- وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ ۗ إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ Kâfirler diyorlar ki; "Ona, Rabbinden (nübüvvetine delil ve hüccet olarak) bir âyet-mucize indirilseydi, (Salih Aleyhisselâm'a gelen deve gibi, taştan çıkan deve gibi bir alâmet göstersin.) لَوْلَا Niçin أُنْزِلَ عَلَيْهِ nâzil olmuyor ona مِنْ رَبِّهِ Rabbinden? Mûsâ Aleyhisselâm'ın âsâsı ve

Sâlih Aleyhisselâm'ın devesi gibi, böyle mucizeler görelim" dediler. Rasûl-û Ekrem'den önce gelen ümmetlerin peygamberlerine gözle görülen, elle tutulan şekliyle mucizeler verilmiş. Bu ümmet için Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem Efendimize daha çok, manevi mucizeler Cenâb-ı Hak tarafından verilmiştir. اِنَّمَآ اَنْتَ مُنْذِرٌ Ey Habibim sen münzirsin, ebedi cehennem azabı ile korkutucusun. Onları hidâyete getirici hâdi değilsin. Hidâyet bendendir, sen hidâyete vesile olan sebepleri bildirirsin. Onların inkârları, küfr-ü inadidir. Küfr-ü inadi olduğu için imâna gelmezler. Öyle ise sen tebliğ vazifeni yap. وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ Senden evvel de her kavim için bir hâdi, hidâyete vesile peygamber geldi, yolu gösterdi. İmân edenler kurtuluşa erdi, inkârda kalanlar da mahrum oldular.

8- اَللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ اُنْثٰى وَمَا تَغِيضُ الْاَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ

اَللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ اُنْثٰى Her hanımın hamile olduğu, hamlini ancak Âllâh bilir. Her dişinin, neye gebe kalacağını Âllâh bilir. وَمَا تَغِيضُ الْاَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ Rahimlerin neyi eksik, neyi ziyâde edeceğini bilir. (Gebelik müddetini, çocuğun bir veya birden fazla mı olduğunu, hilkatindeki noksanlık veya ziyadeliği bilir.) وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ Nezd-i İlâhi'de her şeyin miktarı muayyendir, hududu vardır, bir ölçü iledir.

9- عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ

Gaybın âlimidir Âllâh. (Görünen görünmeyen) her şeyi bilir. O her şeyden büyük, kudreti ile her şeyden yüce ve üstündür. (Her şeyin miktarı, Âllâh katında malûmdur. Çünkü O, takdir etmiştir.

Artık hiçbir mahlûkâtın varlığı, vasıfları ve kabiliyeti kendi kendine artıp eksilmez. Âllâh'ın ilmine aykırı hiçbir şey meydana gelmez. O halde kimlerin imân edeceğini, kimlerin de inanmayacağını Âllâh bilir. Ebedi olarak kâfir kalacakları, Âllâh katında malûm olan kimselere peygamberler ne kadar mucize getirirlerse getirsinler, onlar inanmazlar.)

10- سَوَآءٌ مِنْكُمْ مَنْ اَسَرَّ الْقَوْلَ وَمَنْ جَهَرَ بِهٖ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِالَّيْلِ وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ

سَوَآءٌ مِنْكُمْ Müsavidir size, ilm-i İlâhiye nazaran مَنْ اَسَرَّ الْقَوْلَ sizden biri sözlerini gizli söylerse وَمَنْ جَهَرَ بِهٖ veyahut da aşikâre söylesin. وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِالَّيْلِ Gece (karanlığında) gizlenen وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ ve gündüzün aşikâre dolaşan, (O'nun ilminde) müsavidir.

11- لَهٗ مُعَقِّبَاتٌ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهٖ يَحْفَظُوْنَهٗ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوْا مَا بِاَنْفُسِهِمْ وَاِذَآ اَرَادَ اللّٰهُ بِقَوْمٍ سُوْٓءًا فَلَا مَرَدَّ لَهٗ وَمَا لَهُمْ مِنْ دُوْنِهٖ مِنْ وَّالٍ

لَهٗ مُعَقِّبَاتٌ Âllâh-û Teâlâ için takib eden melekler var, مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ insanın önünde وَمِنْ خَلْفِهٖ arkasında. يَحْفَظُوْنَهٗ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ Emr-i İlâhi ile onu muhafaza ederler. (Şeytanlar ve cinler bizi görüyor, biz onları görmüyoruz. Eğer Âllâh-û Teâlâ'nın hıfzı olmazsa, başımıza neler getirirler? Görmüyoruz ki mukabele edelim.) اِنَّ اللّٰهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوْا مَا بِاَنْفُسِهِمْ Âllâh-û Teâlâ garazsız ivazsız ihsan eder. Cenâb-ı Hakk'ın in'âmına bir sebep istemez, istediği kuluna istediğini verir. Fakat böyle Kerim olan Âllâh, istediğini geri almak için sebep olması lazım gelir. Âllâh-û Teâlâ sebepsiz verir

fakat sebepsiz almaz. Bir kavim kendilerindeki iyi meziyetleri değiştirinceye kadar, Âllâh onlar da bulunanı (güzel nimetleri) değiştirmez. وَاِذَآ اَرَادَ اللّٰهُ بِقَوْمٍ سُوۤءًا فَلَا مَرَدَّ لَهٗ Âllâh-û Teâlâ, bir kavme سُوۤءًا fenalığı azabı irade ederse فَلَا مَرَدَّ لَهٗ artık onu geri çevirme imkânı yoktur. وَمَا Yoktur لَهُمْ bir insana ki Âllâh-û Teâlâ, ona fenalık irade etmiş. مِنْ دُوْنِهٖ Âllâh'tan başka مِنْ وَّالٍ bir valin ki bir insan men etsin, yardımcı yoktur. Âllâh-û Teâlâ, bir insana fenalığı irade ederse hiç kimse mâni olamaz.

Her insanın önünde ve arkasında koruyucu ve yazıcı melekler vardır. Bunlar insanı korudukları gibi amellerini de yazarlar. Âyette işaret edilen bir diğer husus da Âllâh-û Teâlâ, bir kavme başkalarına nazaran bazı üstünlükler ve bazı nimetler verdiğinde o kavim şımarır ve ahlâkını bozar da o nimete lâikiyyetini kaybederse, Âllâh-û Teâlâ o nimeti onların elinden alır. O kavim kendi üstün meziyetlerini bozmadığı müddetçe, Âllâh-û Teâlâ verdiği nimeti onların elinden geri almaz.

12- هُوَ الَّذِىْ يُرِيْكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَّطَمَعًا وَّيُنْشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ ۚ

هُوَ الَّذِىْ يُرِيْكُمُ الْبَرْقَ O Âllâh'tır ki size gösteriyor. Şimşek çaktığı zaman misafir olan bazı insanlar korkmaya başlar. خَوْفًا وَّطَمَعًا Şimşek çaktığında bazı insanlar korktuğu gibi bazı insanlar da tamâ ederek yağmur yağacak ve hâsılatımız bollaşacak ümidinde olurlar. وَّيُنْشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ ۚ Ondan sonra inşâ ediyor bulutları, su ile dolu ağır bulutları, yağmurları sevk eder. Nereye ihtiyaç irade olursa oralara sevk eder.

13- وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهٖ وَالْمَلٰٓئِكَةُ مِنْ خِيْفَتِهٖ ۚ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيْبُ بِهَا مَنْ يَّشَآءُ وَهُمْ يُجَادِلُوْنَ فِى اللّٰهِ ۚ وَهُوَ شَدِيْدُ الْمِحَالِ ۗ

وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهٖ Abdullah bin Abbas buyuruyor. Her kim gök gürültüsü, şimşeği görür işitirse bunu söylesin. **"Sübhâne men yüsebbihur' ra'dü bi-hamdihi vel melâiketü min hifetihi ve hûve alâ küllü şeyin kadir"** Bunu okusa, ra'd(şimşek) isabet etmez, zarar görmez. Gök gürültüsü Âllâh'a hamd eder, وَالْمَلٰٓئِكَةُ مِنْ خِيفَتِهٖ melekler de O'nun korkusundan tesbih ederler. وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا مَنْ يَّشَآءُ O, yıldırımlar gönderip onlarla dilediğini çarpar, isabet eder.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, ashabı ile bir gün mescidde otururlarken, yanlarına Âmir bin İttufeyl ve Ürbed bin Ebedia adlı müşrikler gelmişler. Bunlar aralarında anlaşmışlar. Âmir, Rasûlûllah Sallâllâhû Aleyhivesellem'i lafa tutacak. Erbed de arkadan kılıçla vuracakmış. Amir bir iki laf ettikten sonra;

"Yâ Muhammed, sana gizli bir sözüm var" demiş. O sözünü söylerken, Erbed gelerek kılıcına davranmış fakat bir türlü çıkaramamış. Âmir halâ "şöyle yap, böyle et" diye, ona işaret ediyormuş. Onun işaretinden, dönüp arkasına bakan peygamber (Sallâllâhû Aleyhivesellem) Erbed'i görmüş. Ve diyor ki; **"Âllâhümmahfeznâ minhümê bimâ şi'te."** Yâ Rabbi, istediğin şeyle beni muhafaza et bunlardan ve birdenbire bir saika geliyor, iki parça olup bir parça birini, diğer parça da diğerini helâk ediyor. وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِى اللّٰهِ Durum bu iken onlar, Âllâh hakkında mücadele ediyorlar. وَهُوَ شَدِيدُ الْمِحَالِ Halbûki O, azabı pek şiddetli olandır.

Yıldırım, kâfir Mü'min herkesi vurur. Yalnız zikirde bulunanları vurmaz.

Rivâyete göre; Arab'ın azgınlarından biri varmış. Peygamber

Sallâllâhû Aleyhivesellem, onu dine davet için bir cemâat göndermiş. Kâfirin onlara cevabı şu olmuş; "Beni imâna davet ettiğiniz Âllâh, altından mıdır, gümüşten veya bakırdan yahut demirden midir? Söyleyin!" Giden cemâat bu sözü pek ağır bularak, Peygamber Sallâllâhû Aleyhivesellem'e dönmüşler. Kendilerini tekrar göndermiş ise de aynı haberle dönmüşler. O zaman başlarının üstünde bir bulut peyda olmuş ve gök gürleyerek bir yıldırım düşmüş, hemen kâfiri yakmış. Davete giden ashab koşarak Peygamber Sallâllâhû Aleyhivesellem Efendimize gelmişler. Kendilerini ashabdan bir taife karşılayarak; "O kâfiri yıldırım yaktı mı?" demişler. Gelenler; "Evet, yaktı ama siz bunu nerden bildiniz?" deyince, Peygamberimiz Sallâllâhû Aleyhivesellem, "Âllâh, yıldırımlar gönderip dilediğini yakar" âyeti indi. Ondan bildik cevabını vermişler.

14- لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ إِلَّا كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ إِلَى الْمَاءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهِ وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ

لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ Âllâh için halkı, hakka davet, iradeyi İlâhiye'nin icabâtıdır. وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ Âllâh'ın gayrını duâ eden isteyen, gayrine müracaat eden putlardır. (O duâ ettikleri putlar,) kendilerine hiçbir şeyle icabet etmez. لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ O putlar, o mâbudât-ı bâtılanın onlara hiçbir faydaları olmaz. Bir misal ile beyan ediyor; إِلَّا كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ إِلَى الْمَاءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهِ Onların hali (bir dere veya kuyu kenarında) iki elini suya doğru uzatıp da suyun, ağzına erişmesini uman kimsenin haline benzer ki o, buna asla ulaşmaz. وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ Kâfirlerin duâsı, ibadeti ancak dalâletten başka bir şey değildir. (Yüz sene putperest

ateşe taparsa, içine girdi mi onu yakar.) Ancak Cenâb-ı Hak'tır ki af ve mağfiret sahibidir, bizi af eder İnşê-Âllâh.

وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَالُهُمْ بِالْغُدُوِّ **15-** وَالْاٰصَالِ

Bütün Kâinat Âllâh için secde ediyor. İster istemez bütün mahlûkât-ı İlâhiye, Âllâh'a secde eder. Bu âyet-i kerimeye verilen mânâ biri budur; secdeden murad ve maksat tezellül ve emrine itaattır. Âllâh her şeyin sahibidir. Her şey Hâlik'ine mütezellil ve muti'dir, emrinden çıkamaz. İkinci mânâ demişler; Muhtemel ki secde hakiki secdedir. İns-i cinnin imân eden Mü'minleri ve melekler tav'an arzusu ile başını secdeye koyuyor. Âllâh'a secde eder. Muti olmayan kâfirler de sıkıntı zamanında Âllâh der. Bu mânâyı da vermişler.

Kuran-ı Azimüşşan'da 14 secde âyeti var. Secde âyeti okunduğu zaman, İmam-ı Azam ile İmam Şafii arasında ufak bir fark var fakat mezheplerin arasında ihtilâf yok. Şafii ile Hanefiyi tefrik edecekler adetâ o bir cephedir, o bir cephe, Dinimizde böyle bir şey yoktur. Râsûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem iki şekilde de secde yapmıştır. Sahabeyi Kiram'ın bazıları bu şekli görmüşler de İmam-ı Azam'a nakletmişler. Bazıları da bu şekli görmüşler de İmam-ı Şafii o nakli almış, o da benim mezhebim demiştir. Hepsi Râsûl-û Ekrem'dendir, hiçbir ihtilaf, muhalefet yoktur. Secdeyi tilavet İmamı Şafii'ye göre sünnettir, okuyana ve dinleyene. Çünkü Râsûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'in ihyânen terk ettiği vâkidir. Mademki ihyânen terk etmiştir, demekki terkinde günahkâr olmaz. Sonra secdeyi tilavet tam bir ibadettir. İmam-ı Şafii'ye

göre müstakil bir ibadettir. İbadet olduğuna göre, ibadetin niyeti olması icap eder, tekbir ister. Bir de secdeye başını koyduğunda bir şeyler söyler, ondan sonra da selâm vermek gerekir ki ibadetten çıkmış olsun. Namazda olduğu gibi tekbirle girilir, selâmla çıkılır.

Şafii mezhebinde olan tilavet secdesi yapacağı zaman, ne diyecek? "Neveytü secdete tilâvetil Kur'anı. (Kur'an-ı Kerim'in tilâvet secdesine niyet ettim.)" Âllâhû Ekber diyerek ellerini de kulaklarına kaldırır. Secdeye vardığında, "Secede vechi lillezi halakahû ve savverahû ve şekka sem'ahû ve besarahû bi havlihi ve kuvvetihi fetebarekellâhu Rabbûl âlemin. Ehsenül hâlikin" der. Ondan sonra selâm verir ve secde tamam olur.

İmam-ı azam ise "vacip olan secdedir, başka bir şey değildir" diyor. Müstakil bir ibadet farzetmiyor. İmam-ı Azam secde vaciptir diyor. Secdeler 14'tür. 7'si farz, 3'ü vâcip, 4'ü sünnettir. Secde, İmam-ı Azam'a göre fevri, acele değildir. Namazda olursa fevri, acele olur. İmam namazın rek'âtın sonuna düşürürse, secde âyeti rukü ve secdelerle yapılmış olur, kalkar. İmam secde âyetinden sonra daha devam etmek isterse, secdeye gidecek ve kalkacak kıraatı bıraktığı yerden devam edecek.

Secde âyeti mükerrer okunsa bir defa secde kâfidir.

وَلِلّٰهِ Ancak Âllâh'a يَسْجُدُ secde eder, Âllâh'a zelil-i hâşi olur. Âllâh'a secde eder, مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ yerde ve gökteki bütün mahlûkat, bütün ins-û cinn-i melekler ancak Âllâh'a secde eder. Bu da طَوْعًا وَكَرْهًا tav'an isteyerek, isteyenler kim olur? İns-û cinden Mü'minler ve bütün melekler başını secdeye koyar. Ve kerhen münafıklar da ikrah ile istemiyerek, ya harp halinde yahut şiddetli zamanlarda Âllâh diyor. Münafık sıkıntıya geldiğinde Âllâh diyor.

وَظِلَالُهُمْ Onların gölgesi de onlara tâbidir. بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ Sabah ve akşam Âllâh'a secde ederler.

16- قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ قُلِ اللّٰهُ قُلْ اَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهٖٓ اَوْلِيَآءَ لَا يَمْلِكُونَ لِاَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا قُلْ هَلْ يَسْتَوِى الْاَعْمٰى وَالْبَصِيرُ اَمْ هَلْ تَسْتَوِى الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ اَمْ جَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَآءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهٖ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ قُلِ اللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَىْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ

قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ قُلِ اللّٰهُ Ey Habibim Ekmelerrasul Sallâllâhû Aleyhivesellem, müşriklere de ki, "Göklerin ve yerin Rabbi kimdir? (Eğer itiraz etmezlerse) Âllâh'tır" dersin. قُلْ اَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهٖٓ اَوْلِيَآءَ De ki; "O halde O'nu bırakıp da niye kendilerine dahi ne fayda ve zararı dokunmayanları, gücüne sahip olmayan dostlar mı edindiniz? Hem de öyle putlar ki لَا يَمْلِكُونَ لِاَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا nefislerine bir menfaatı celbedemezler, bir zarar geldiğinde de kendi nefislerini muhafaza edip koruyamazlar. قُلْ هَلْ يَسْتَوِى الْاَعْمٰى وَالْبَصِيرُ A'mâ, kalbi kapalı olan, kör olanla, onu gören ve bilen bir olur mu? Öyle ise اَمْ هَلْ تَسْتَوِى الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ zulmet ile nur, gece ile gündüz bir olur mu? اَمْ جَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَآءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهٖ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ Yoksa onlar, Âllâh-û Teâlâ'ya, O'nun (gökleri ve yeri ve bunlardaki mahlûkları) yarattığı gibi, yaratan şerikler buldular da bu yaratma kendilerine benzer mi göründü? (Âllâh-û Teâlâ'nın yarattığı ile onların ki ayırt edilemiyecek derecede birbirine benzedi de şaşırdılar mı? Şüphede mi kaldılar?" قُلِ اللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَىْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ De ki; "Her şeyin yaratanı, Âllâh-û Teâlâ'dır. Ondan gayri yaratan yoktur. O birdir, ulûhiyette yegâne ve her şeye galiptir. Düşmanı kahreden O'dur.

17- اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَسَالَتْ اَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا رَابِيًا ۚ وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِى النَّارِ ابْتِغَآءَ حِلْيَةٍ اَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِثْلُهٗ ۚ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ ۚ فَاَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَآءً ۚ وَاَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِى الْاَرْضِ ۚ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ ۚ

Hâlik-i Kâinat, Habibine bir tebşirat yapıyor. İki misal ile buyuruyor ki bu ümmet, hak üzerine sabittir. Etraflar her ne kadar fasık akideleri çıkarsalar, bozuk işleri yapsalar ve bir müddet setir örtü altına girse bile, yine hiçbir kimse buna muvaffak olamaz. Bu nur parlar, kıyamete kadar nur devam eder. اَنْزَلَ İnzal ediyor, Âllâh gönderiyor مِنَ السَّمَآءِ yukarıdan göklerden مَآءً suyu gönderiyor. Su geldikten sonra فَسَالَتْ اَوْدِيَةٌ evdi; vadiye, dere, dereler seyrediyor, vadiler miktarınca sel olur. بِقَدَرِهَا Miktarı ile فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ seyl fehtemele ref oluyor. السَّيْلُ O su, sel suyu, çer çöpleri kaldırıyor زَبَدًا zebed gibi. Zebed asıl kaymağa derler, hülâsaya derler. Hülâsa üste çıkıyor, sütün üstüne çıktığı için zebed derler. Bu çer çöpler de suyun üstünde رَابِيًا yükseliyor, birkaç kat üstüne vuruyor. Zaman gelir o çer çöp gider, o su kalır.

İkinci misal; وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِى النَّارِ Ateşin üzerine ikâd edilen وَمِمَّا hem yine haber mukaddemdir, yine zebed var, çer çöp gibi vardır. مَا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِى النَّارِ Ateşte erittikleri gümüş, altın hatta demirin üstünde زَبَدٌ مِثْلُهٗ yine bir takım tabaka cüruf pislik tutar. Karşıdan gören, bundan başka bir şey yoktur zanneder. Halbûki altında halis maden var. ابْتِغَآءَ حِلْيَةٍ اَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِثْلُهٗ Süs veya (diğer) eşya yapmak için ateşte erittikleri şeylerden de buna benzer köpük olur. كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ İşte bu şekilde

misal ile Âllâh CelleCelâlûhû, hakla bâtılı beyan ediyor bilsinler. فَاَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَآءً Zebed, üstündeki çer çöp saman veya altın gümüşü, işe yaramayan cürufu, cüfâ batıl olarak atılır. وَاَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ İnsanlara menfaatlı olan su ve cevâhir ki ahkâm-ı Kur'aniye'dir. فَيَمْكُثُ فِى الْاَرْضِ Yeryüzünde devam eder müddet-i muayenesi kadar. كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ Âllâh CelleCelâlûhû, bu misalleri böyle kullarına beyan eder.

Âllâh-û Teâlâ önceki âyette; inananları gören kimseye, hakkı aydınlığa, inanmayanları kör kimseye, batılı da karanlıklara teşbih etti. Bu âyette ise bir başka teşbih yaptı. Şöyle ki; hak ve hak ehli gökten inen yağmura, bâtıl ve bâtıl ehli de su yüzündeki köpüğe benzetilmiştir. Nasıl ki yağmur yağdığında derelerden sular akar insanlar ondan çeşitli şekilde faydalanırlar, kurumuş topraklar hayat bulur ve toprak katmanlarında birikerek gözeler halinde fışkırır, ondan da insanlar faydalanırsa, işte bunun gibi hak ve hak ehli faydalıdır. Hak geldiğinde ölmüş kâlpler dirilir. Pörsümüş vicdanlar, merhametli olma özelliği kazanır. İman neticesinde sayılamayacak kadar faydalar meydana gelir.

Bâtıl ise selin yüzündeki köpüğe benzetilmiştir. O köpük çabuk kaybolup gider, hiçbir şeye de fayda sağlamaz.

Ayrıca inananlar, süs veya diğer eşya yapmak için ateşte eritilen altın, gümüş, bakır ve benzeri madenlere benzetilmiştir ki bunlar gerçekten faydalı şeylerdir. Bu madenler eritildiği zaman meydana gelen artıklar vardır ki bunlar bir değer taşımaz. İşte batıl ve batıl ehli de bunlara teşbih edilmiştir.

18- لِلَّذِيْنَ اسْتَجَابُوْا لِرَبِّهِمُ الْحُسْنٰى وَالَّذِيْنَ لَمْ يَسْتَجِيْبُوْا لَهٗ لَوْ اَنَّ

لَهُمْ مَا فِى الْاَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهٖ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ سُٓوءُ الْحِسَابِ ۙ وَمَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ ۚ وَبِئْسَ الْمِهَادُ

لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمُ الْحُسْنٰى Hüsnê; cennetin ismidir. Cenneti halk etti Âllâh, kime? Âllâh'a itaatle icabet edenlere, imân ve itaatle Âllâh'a icabet edenlere cennet var. وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُ İman etmeyenlere, icabet etmeyenlere gelince üç husus beyan ediliyor. لَوْ اَنَّ لَهُمْ مَا فِى الْاَرْضِ جَمِيعًا Âllâh CelleCelâlûhû, onlara o kadar azap verecek ki eğer yeryüzündeki mal-û servet o kimsenin olsa bile, وَمِثْلَهُ مَعَهُ bir misli de ilâve olsa لَافْتَدَوْا بِهٖ (kurtulmak için) hepsini mutlaka verir, feda ederler. اُولٰٓئِكَ لَهُمْ سُٓوءُ الْحِسَابِ İşte onlar var ya, hesabın kötüsü onlar içindir. وَمَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ ۚ وَبِئْسَ الْمِهَادُ Varacakları yer de cehennemdir, o ne kötü fena yataktır.

Davete icâbet edenlere hüsnâ cennet var. Davete icabet etmeyenlere, bütün dünya ve dünya ile beraber bir misli de olsa verseler kabul olunmaz, azaba giriftar olurlar.

Bu âyet-i kerimenin sebebi nüzulü; Hamza Radıyâllâhû Anh, diğeri de Ebu Cehil'dir. Fakat âyetin sebeb-i nüzulü, âyeti tahsis etmez. Kıyamete kadar emsallerine teşmili var.

19- اَفَمَنْ يَعْلَمُ اَنَّمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ اَعْمٰى ۭ اِنَّمَا يَتَذَكَّرُ اُولُوا الْاَلْبَابِ ۙ

اَنَّمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ İnkârı, bir istifamdır. Birisi bilse ki اَفَمَنْ يَعْلَمُ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ Rabbinden sana nâzil olan bu Kur'an-ı Azimüşşan hakk-u hakikattir. Dil ile ikrar ve kâlp ile tasdik eden, basireti açık olan Hamza Radıyâllâhû Anh gibi, كَمَنْ هُوَ اَعْمٰى gözü kör olan Ebu

Cehil gibi olur mu? Elbette değildir. اِنَّمَا يَتَذَكَّرُ اُولُوا الْاَلْبَابِ Bu vaziyeti, tezekkür ve tefekkür eden ancak akıl sahipleri anlar. اُولُوا الْاَلْبَابِ Akıl sahipleri kimlerdir? Bunları sekiz sıfatla izah ediyor. Lüb; hülasaya derler. İnsanın hülasası da akıldır.

20- اَلَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللهِ وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ

اَلَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللهِ Onlardır ki Âllâh'a yapmış olduğu ahd-i muahedeyi ifâ ediyorlar. Elestü birabbiküm, kâlû belâ. Rabbimizsin, dediler. Ondan sonra Kur'an-ı Azimüşşan'a olan muahedeyi, Âllâh'a ve halka karşı ahdini ifâ eder. وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ Misâkını ahdini nakzetmezler, ahdine vefa ederler. Kimseyi aldatmazlar.

21- وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا اَمَرَ اللهُ بِهٖٓ اَنْ يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُٓوءَ الْحِسَابِ

وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا اَمَرَ اللهُ بِهٖٓ Onlar ki Âllâh'ın emrettiği şeyi vaslederler, (akrabalık bağlarını koparmayıp onlara iyilik eden.) Üçüncüsü; اَنْ يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ daima Âllâh-û Teâlâ'nın korkusu kalbindedir. Hâlik-i Kâinat'ın azametini tasavvur eder. Âllâh her şeye muktedirdir. Ya Rabbi, beni azabından muhafaza et der. وَيَخَافُونَ سُٓوءَ الْحِسَابِ Dördüncüsü de; سُٓوءَ الْحِسَابِ fena, kötü hesaptan korkarlar.

22- وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَٓاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرَؤُنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ

Beşincisi; وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ Sabr-ı tahammül ederler. Ne için? Sabreder taate, sabreder belâ ve musibete, sabreder masiyyete, Rızayı İlâhi için. İbtiga; talep demektir. Rabbinin rızasını talep için tahammül eder. Altıncısı; وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ namazını ikâme eder adab-ı erkânı ile. Yedinci; وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً infak ederler bizim verdiğimiz kısmeti. Benim verdiğim kısmetten gizli ve aleni aşikâr olarak verir infak ederler. Sonra وَيَدْرَؤُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ def ederler hasene ile seyyieyi, (Âllâh yolunda) harcayan ve kötülüğü iyilikle savan kimselerdir. Cahil birisi ona dokunduğu zaman, sabır ile karşılar. İşte bu sekiz sınıf insanlar, أُولَٰئِكَ işte bunlara لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ bu darın (dünyanın) iyi bir akıbeti, (ahiret saadeti) vardır, عُقْبَى الدَّارِ mânâ ediyor.

23- جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ

جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ Ana-babaları, zevceleri ve zürriyetlerinden sâlih olanlar da, birlikte Adn cennetlerine girecekler. وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ Melekler de her kapıdan (cennetlerin veya köşklerin kapılarından) girecekler (de diyecekler ki;)

24- سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ

(Melekler) sabrettiğinize karşılık size selâm olsun. O'nun emir ve taatına meşakkat ve musibetlere sabretmenize mükâfat olarak (Âllâh-û Teâlâ, sizi korktuğunuz afetlerden korudu, selâmete

çıkardı.) Dünya yurdunun sonu (cennet,) ne güzel akıbete nail oldunuz, derler.

Kur'an-ı Kerim'in âdetidir. Ehl-i cennetten bahsetti mi, akabinde ehl-i cehennemden bahseder.

25- وَالَّذِيْنَ يَنْقُضُوْنَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مِيْثَاقِهٖ وَيَقْطَعُوْنَ مَآ اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖٓ اَنْ يُّوْصَلَ وَيُفْسِدُوْنَ فِى الْاَرْضِ ۙ اُولٰٓئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوْٓءُ الدَّارِ

وَالَّذِيْنَ يَنْقُضُوْنَ عَهْدَ اللّٰهِ Yine evvelkine mukabil. Onlar ki ahd-i İlâhi'yi nakzederler. Âllâh ile yaptığı muahedeyi nakzederler. Âllâh ile "ben Müslümanım" diye muahede ettiğinden, bu ahdini bozarlar. مِنْ بَعْدِ مِيْثَاقِهٖ وَيَقْطَعُوْنَ مَآ اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖٓ اَنْ يُّوْصَلَ وَيُفْسِدُوْنَ فِى الْاَرْضِ Ve O'nun vaslını emrettiği şeyi; (akrabalık ve Mü'minlerle olan dostluk bağlarını, kitap ve peygamberlere olan imânı) kırarlar. Ondan sonra da yeryüzünde (küfür, zulüm ve fitne ile) fesad çıkarırlar. اُولٰٓئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوْٓءُ الدَّارِ İşte lânet, kötü yurt (dünyada fenâ bir akıbet, cehennem azabı) bunlar içindir.

26- اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيَقْدِرُ ۚ وَفَرِحُوْا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۗ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فِى الْاٰخِرَةِ اِلَّا مَتَاعٌ

اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيَقْدِرُ Âllâh-û Teâlâ, dilediğinin rızkını genişletir ve dilediğinin daraltır. وَفَرِحُوْا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا Mekkeliler dünya hayatıyla (refah ve servetleriyle) sevinmekteler. Dünya nimetine ferahlanmak iki şekilde olur. Biri budur ki; "Elhamdülillâh, Cenâb-ı Hak lütfetmiştir, bu nimeti ihsan etmiş" böyle iyi ve güzeldir. Diğeri ise; "benim nelerim var, ben de..." diye kendine isnat eder, işte bu mezmumdur. Burada mezmum olana işaret ediyor.

وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فِى الْاٰخِرَةِ اِلَّا مَتَاعٌ Halbûki ahirete nispetle dünya hayatı, (geçici ve değersiz) bir geçinmeden başka bir şey değildir. Meta-ı kalildir, onunla mağrur olmayın diyor.

27- وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهٖ قُلْ اِنَّ اللّٰهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَآءُ وَيَهْدِى اِلَيْهِ مَنْ اَنَابَ

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهٖ O küfreden, kâfir olan ehl-i Mekke, Kureyşiler diyorlardı; "Niçin zahir bir alâmet nâzil olmuyor? Mûsâ Aleyhisselâm'ın âsâsı gibi veyahut Safa Dağı ortadan kalksın. قُلْ Ey Habibim Ekmelerrâsul Sallâllâhû Aleyhivesellem, onlara cevap budur. اِنَّ اللّٰهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَآءُ وَيَهْدِى اِلَيْهِ مَنْ اَنَابَ Hâdi ve Mudil Âllâh'tır, istediğini idlâl eder yoldan çıkarır, cehenneme müstehak yapar. İstediğine de hidâyet verir, cennete müstehak eder. İman, mucizeyi galip değildir. Eğer içinde bir şey varsa, mucize onu meydana çıkarır, takviye eder. Eğer imân yok ise mucize doğrudan doğruya, idlâl olanı yola getirmiyor.

28- اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللّٰهِ اَلَا بِذِكْرِ اللّٰهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ

اَلَّذِينَ اٰمَنُوا Onlar ki Âllâh-û Rasûlûllah'a, Kur'an'a imân etmişler, وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ kâlpleri mut'meinne olmuş. Mut'mein olmuş hayır üzerine, بِذِكْرِ اللّٰهِ اَلَا بِذِكْرِ اللّٰهِ zikrullah üzerine. Zikrullah ile nefis mut'mâin olmuş. تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ Bilesiniz ki kâlpler ancak Âllâh-û Teâlâ'yı anmak, O'nun zikriyle sukûnet bulur, mutmâin olur.

29- اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبٰى لَهُمْ وَحُسْنُ مَاٰبٍ

اَلَّذِيـنَ اٰمَنُـوا وَعَمِلُـوا الصَّالِحَـاتِ Onlar ki imân etmişler ve imânını da âmâl-i sâliha ile takviye etmişler. طُوبٰـى لَهُـمْ وَحُسْـنُ مَـاٰبٍ Onlar için ne saadet güzel yer, (cennet) vardır. Bu âyette, "tubâ" kelimesi "ne güzel biryer" "ne güzel bir meab" mânâsına geldiği gibi, cennette bir ağaç mânâsına da gelir.

Ubeyd bin Umeyr Radıyâllâhû Anh'dan rivâyet olunduğuna göre; Tûbâ, cennette bir ağaç olup kökü Peygamber Sallâllâhû Aleyhivesellem makamındadır. Ve herkesin yerinde, ondan bir dal vardır. Siyah renkten başka bütün renkler ve bütün meyvalar ondadır. Kâfur ve Selsebil pınarları, onun kökünden çıkar. Onun her yaprağı, bir ümmeti gölgelendirir ve her yaprağında bir melek olup zikir ve tesbih eder.

30- كَذٰلِـكَ اَرْسَـلْنَاكَ فِـى اُمَّـةٍ قَـدْ خَلَـتْ مِـنْ قَبْلِهَـا اُمَـمٌ لِتَتْلُوَا عَلَيْهِـمُ الَّـذِى اَوْحَيْنَـآ اِلَيْـكَ وَهُـمْ يَكْفُـرُونَ بِالرَّحْمٰـنِ قُـلْ هُـوَ رَبِّـى لَآ اِلٰـهَ اِلَّا هُـوَ عَلَيْـهِ تَوَكَّلْـتُ وَاِلَيْـهِ مَتَابِ

كَذٰلِـكَ اَرْسَـلْنَاكَ Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem, senden evvel nasıl ki gönderdik peygamberleri, seni de aynen öyle gönderdik. فِـى اُمَّـةٍ قَـدْ خَلَـتْ مِـنْ قَبْلِهَـا اُمَـمٌ Kendilerinden önce geçen ümmetlere peygamber gönderdiğimiz gibi, seni de ümmetine, لِتَتْلُوَا عَلَيْهِـمُ الَّـذِى اَوْحَيْنَـآ اِلَيْـكَ seni gönderdik ümmetine. Vahyettiğimiz Kur'an'ı, onlara okuman için gönderdik. وَهُـمْ يَكْفُـرُونَ بِالرَّحْمٰـنِ Halbûki onlar, Rahman olan Âllâh'a imân etmiyorlar. قُـلْ هُـوَ رَبِّـى Onların cevabı budur.

Bilmediğiniz, sorduğunuz kimdir biliyor musunuz? رَبِّـى Benim Rabbimdir, yoktan var eden, halk eden Halik'ım budur. لَآ اِلٰـهَ اِلَّا

هُوَ Ondan başka, lâ mabûde, lâ maksûde, lâ mevcûde illâ hûve. O'ndan başka ne mabûd, ne maksut ve ne de mevcut yok. عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ Ben, O'na tevekkül ediyorum, emrimi O'na bırakıyorum, وَاِلَيْهِ مَتَابِ yüzümü O'na çeviriyor ve O'na rucû ediyorum.

31- وَلَوْ اَنَّ قُرْاٰنًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ اَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْاَرْضُ اَوْ كُلِّمَ بِهِ الْمَوْتٰى ۜ بَلْ لِلّٰهِ الْاَمْرُ جَمِيعًا ۜ اَفَلَمْ يَايْـَٔسِ الَّذِينَ اٰمَنُوا اَنْ لَوْ يَشَاۤءُ اللّٰهُ لَهَدَى النَّاسَ جَمِيعًا ۜ وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا تُصِيبُهُمْ بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةٌ اَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِنْ دَارِهِمْ حَتّٰى يَاْتِيَ وَعْدُ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ۚ

وَلَوْ اَنَّ قُرْاٰنًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ Eğer Kur'an'la dağlar yürütülseydi, onların istediği gibi اَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْاَرْضُ veya onunla yer parçalansaydı اَوْ كُلِّمَ بِهِ الْمَوْتٰى ya da onunla ölüler konuşturulsaydı, onlar yine imân etmezlerdi. بَلْ لِلّٰهِ الْاَمْرُ جَمِيعًا Fakat bütün işler, emir, Âllâh-û Teâlâ'ya aittir. اَفَلَمْ يَايْـَٔسِ الَّذِينَ اٰمَنُوا اَنْ لَوْ يَشَاۤءُ اللّٰهُ لَهَدَى النَّاسَ جَمِيعًا Mü'min olanlar, imân edenler halâ bilmediler mi ki Âllâh dileseydi, bütün insanları hidâyete erdirirdi. (Fakat hidâyete ehil olmadıkları için hidâyet etmemiştir.) وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا O kâfir olanlara, Âllâh-û Teâlâ'nın va'dı gelinceye kadar devamlı olarak inkâr edenlere, yaptıklarından dolayı ya ansızın büyük bir belâ gelecek yahut yurtlarının yakınına konacak. تُصِيبُهُمْ بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةٌ اَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِنْ دَارِهِمْ حَتّٰى يَاْتِيَ وَعْدُ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ۚ Cenâb-ı Hak'kın va'dında asla dönme olmaz.

Rivâyet edilir ki; Mekke müşrikleri bir gün şehrin dışına çıkmış oturuyorlardı. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem Efendimiz yanlarına gitti ve onları İslam'a davet etti. İçlerinden Abdullah İbni Ümeyyetel Mahzumi, "Mekke'nin şu iki dağı bizi pek sıkıyor"

dedi. "Bunları buradan yürüt de yerimiz genişlesin. Bize aralarından nehirler, parça parça tarlalar aç ziraat edelim. Sonra Kusay gibi cedlerinden bazılarını dirilt de sözlerinin doğru olup olmadığını bize söylesinler" dedi.

Âyet-i kerime bu sebeple nâzil olmuştur.

32- وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَأَمْلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ Ey Habibim müteessir olma. Seninle istihza ettikleri gibi, senden önce nice peygamberlere istihza etmişlerdi. مِنْ قَبْلِكَ فَأَمْلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ Ben, o kâfirlere mühlet verdim, sonra da onları yakaladım. فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ Onlara (dünyada katille, ahirette ateşle) ikab ettim. (Görseydin ki) azap nasılmış.

33- أَفَمَنْ هُوَ قَائِمٌ عَلَى كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ ۗ وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ ۚ قُلْ سَمُّوهُمْ ۚ أَمْ تُنَبِّئُونَهُ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي الْأَرْضِ أَمْ بِظَاهِرٍ مِنَ الْقَوْلِ ۚ بَلْ زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مَكْرُهُمْ وَصُدُّوا عَنِ السَّبِيلِ ۗ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ

أَفَمَنْ هُوَ قَائِمٌ عَلَى كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ ۗ Hâlik-i Kâinat, azametini bildiriyor. O Âllâh-û Teâlâ ki her nefsin (hayır ve şer) bütün kazancına nazırdır (ki hiçbir şey, O'na gizli kalmaz ve indinde hiçbir cezâ zâyi olmaz.) Böyle olmayan gibi midir? وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ ۚ (Ne fayda ve ne zarar vermeye muktedir olmayan şeyleri,) Âllâh-û Teâlâ'ya şerikler koştular. Âllâh-û Teâlâ'ya, putları isnat ediyorlar. قُلْ سَمُّوهُمْ ۚ أَمْ تُنَبِّئُونَهُ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي الْأَرْضِ Ey Habibim, onlara söyle. Bâri onlara isim veriniz, (onlar şerik olmaya ve mabûdiyete ehil

midirler?) Yoksa siz, Âllâh-û Teâlâ'ya yeryüzünde bilemiyeceği bir şey mi haber veriyorsunuz? اَمْ بِظَاهِرٍ مِنَ الْقَوْلِ Yahut boş lâf mı ediyorsunuz, sözün zahirine mi aldanıyorsunuz? Hiçbirisi de değil. بَلْ زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مَكْرُهُمْ Belki kâfirlere olan bu mekir (şirkle İslam'a olan) hileleri tezyin edilmiştir. Hoşlarına gelmiş. وَصُدُّوا عَنِ السَّبِيلِ Onlar men olunmuşlar hidâyet yolundan ve hak yoldan alıkonuldular. وَمَنْ يُضْلِلِ اللهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ Âllâh-û Teâlâ'nın idlâl ettiği kimseyi, artık onu doğru yola getirecek yoktur. Onu hidâyete tevfik eden olmaz.

34- لَهُمْ عَذَابٌ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَشَقُّ وَمَا لَهُمْ مِنَ اللهِ مِنْ وَاقٍ

لَهُمْ عَذَابٌ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا Hayat-ı dünyada onlara azab-ı elim var, katl-i esir (kıtlık vesâir musibetlerle) azap vardır. وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَشَقُّ Ahiret azabı ise (şiddetli ve dâimi olduğu için) daha meşakkatlıdır. وَمَا لَهُمْ مِنَ اللهِ مِنْ وَاقٍ Onları, Âllâh-û Teâlâ'nın azabından koruyacak ve kurtaracak kimse de yoktur.

35- مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِى وُعِدَ الْمُتَّقُونَ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ اُكُلُهَا دَآئِمٌ وَظِلُّهَا تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِى وُعِدَ الْمُتَّقُونَ Cenâb-ı Hak, cenneti birkaç yerde beyan etmiştir. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'in hadisleri bizim aklımıza göredir, yoksa eğer kendisi gibi söylerse hiçbir kelimeyi biz anlayamayız. Bize de emir budur; köylüye köylü gibi, efendiye efendi gibi, âlime de âlim gibi konuşuruz ki ifâde hâsıl olsun. Cenâb-ı Hak, Kur'an-ı Kerim'de cenneti bahsediyor. Bizim

havsalamızın harici olan, cennetin hakiki bahsini yapsa idi havsalamız almazdı. "Nasıl olur efendim?" der, belki pek çoğumuz küfre kadar da giderdi. Onun için aklımız yettiği kadar "cennet; nimetler yeridir." Fakat en büyük nimet nedir? Ebedi saadetin anahtarı olan imân ve akidedir. Takva sahiplerine va'dolunan cennetin özelliği; تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ onun zemininden ırmaklar akar, اُكُلُهَا دَآئِمٌ yemişleri ve gölgesi daimidir. وَظِلُّهَا تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ İşte bu, (kötülüklerden) sakınanların, takva yolunu tutanların saadetli sonudur. Kâfir olanların sonu ise ateştir.

36- وَالَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمِنَ الْاَحْزَابِ مَنْ يُنْكِرُ بَعْضَهُ قُلْ اِنَّمَآ اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ اللّٰهَ وَلَآ اُشْرِكَ بِهٖ اِلَيْهِ اَدْعُوا وَاِلَيْهِ مَاٰبِ

وَالَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler ki hıristiyanlarla yahudiler, onlara gönderilen İncil-i Tevrat'ta, Kur'an-ı Azimüşşan'ın nâzil olacağı ve ahirzaman peygamberinin sıfat ve eşkâlleri olduğu için inandılar. İnananlar; yahudilerden Abdullah bin Selâm ve arkadaşları, hıristiyanlardan da Necran nasârâlarından kırk, Habeşistan'dan gelen otuz iki kişi vardı. Bunlar, İncil'i ve Tevrat'ı bilirlerdi. Ayât-ı Kur'aniye geldiği zaman, bakıyorlar Tevrat ve İncil'de de bunlar var. Tevrat ve İncil'i tasdik ettiğinden hoşlarına gidiyordu. يَفْرَحُونَ بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ Sana nâzil olan Kur'an-ı Kerim'in âyetlerinden ferahlanıyorlar. "Demek ki önceki imânımız beyhûde gitmemiştir, yerindedir. Şimdi de imânımız hak ve hakikattir" diye ferahlanırlardı. وَمِنَ الْاَحْزَابِ Hizib fırkalar,

yine bir kısım hıristiyanlar ayrı ayrı Rasûl-û Ekrem'in aleyhinde toplanmışlardı. O hiziplerden bir kısmı var ki مَنْ يُنْكِرُ بَعْضَهُ inkâr ederler. Ey Habibim Ekmelerrâsul Sallâllâhû Aleyhivesellem, dünyanın halini böyle halk ettim. Bir kısım, sana nâzil olan âyetlerden ferahlanıyor. Bir kısmıda sana nâzil olan âyetlerden dolayı inkârları artıyor. Ey Habibim, sen imân ve inkâr edenlerin arasında hilm-i İlâhi ol, bedduâ da etme onlara, çünkü onların neslinden imân edenler olacak. Vazifeni ifa et, senin onlara karşı yapacağın. قُلْ اِنَّمَا اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ اللّٰهَ وَلَآ اُشْرِكَ بِهٖ Kendi yolunu, dinini izah et. Onun için ne harp ne darp ile değildir. Onlara söyle, bana emrolunan Kur'an-ı Azimüşşan'da yapılan emirler budur. İbadeti, halis Âllâh'a yapınız. O'na ibadette şerik yapmayınız. Çünkü اِلَيْهِ اَدْعُوا yalnız Âllâh'a duâ ediniz, sizi Âllâh'ın ibadetine davet ediyorum. وَاِلَيْهِ مَاٰبِ Dönüş, rucûumuz O'nun şeriatına, hükmünedir. İbadeti yalnız O'na tahsis etmek, şerik koşmamaktır. Böyle izah et, ondan sonrası benim hidâyetimledir.

37- وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَآءَهُمْ بَعْدَ مَا جَآءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ

وَكَذٰلِكَ Nasılki evvelki Peygamberan-ı İzam'a kitap inzal ettik. اَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا Ve işte biz, onu (Kur'an'ı) böylece Arapça (hak ve batılı beyan eden) bir hüküm olarak indirdik. Kur'an, Arabidir. Diğer lisanlara çevrilirse tercüme olur, Kur'an olmaz. وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَآءَهُمْ بَعْدَ مَا جَآءَكَ مِنَ الْعِلْمِ Hitâb Râsûl-û Ekrem'e, murad olunan ümmettir. Eğer bu Kur'an geldikten sonra siz, onların hevâ ve hevesatına tâbi olursanız. Bu tevhid-i Kur'an geldikten sonra.

مَا لَكَ Yoktur sana مِنَ اللّٰهِ Âllâh'tan, O'nun azabından مِنْ وَلِيٍّ bir veli yardımcı, وَّلَا وَاقٍ bir de muhafaza edici. Yardımcı ve koruyucu yoktur.

38- وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ اَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ اَنْ يَّأْتِيَ بِاٰيَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ لِكُلِّ اَجَلٍ كِتَابٌ

Yemin ederim ki biz, senden evvel de (nev-i beşerden) peygamber gönderdik ve onları, zevce ve zürriyet sahibi kıldık. وَلَقَدْ Muhakkak اَرْسَلْنَا biz Azimüşşan gönderdik, رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ birçok peygamberler senden evvel. وَجَعَلْنَا لَهُمْ اَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً Onlar da aynen senin gibi evlendiler ve çocuk sahibi oldular. Senden evvel nasıl ki melek gelmedi ise sen de insan olarak beşerden geldin. وَمَا كَانَ Yoktur لِرَسُولٍ hiçbir peygambere, yok idi اَنْ يَّأْتِيَ بِاٰيَةٍ bir mucize göstersin. اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ Âllâh'ın izni ile olur. Âllâh'ın izni ile mucizeler zuhur eder. لِكُلِّ اَجَلٍ كِتَابٌ Her vakit, (her devir) için yazılmış (muayyen) bir hüküm vardır.

39- يَمْحُوا اللّٰهُ مَا يَشَآءُ وَيُثْبِتُ وَعِنْدَهٗٓ اُمُّ الْكِتَابِ

يَمْحُوا اللّٰهُ مَا يَشَآءُ وَيُثْبِتُ Âllâh-û Teâlâ, (şeriat, ahkâm, emir ve nehyinden, nehyedilen şeylerden) dilediğini (nesih ve tebdil) ve dilediğini de sabit bırakır. وَعِنْدَهٗٓ اُمُّ الْكِتَابِ Asıl kitap, Âllâh-û Teâlâ'nın nezdindedir. Hiçbir şeyi bozulmayan ana kitab, Lehv-i Mahfûz'dur. Âllâh-û Teâlâ'nın ilmi, Lehv-i Mahfuz'u ümmülkitaptır. Meleklere verilen suhuf, değiştirilmesi mümkün olandır. Lâkin ümmülkitaptaki ahkâm değişmez. İlm-i İlâhi'de, bir insan hakkında küfür ise o hiçbir sûrette değişmez. Eğer İlm-i İlâhi'de küfür

değilse; meleklerin elindeki suhuf, bir kimsenin otuz yıllık ömrü kalmışken, akrabaya sılayı rahim yapmadığı için üç güne indirilir. Bir kimsenin de üç günlük ömrü kalmışken, sılayı rahim yaptığı için otuz yıl uzatılır. Bunlar ilm-i İlâhi'nin aynı değildir, sonra ilm-i İlâhi'nin aynı olur.

40- وَاِنْ مَا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِى نَعِدُهُمْ اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ

وَاِنْ مَا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِى نَعِدُهُمْ Ey Habibim Ekmelerrâsul Sallâllâhû Aleyhivesellem, senin düşmanlarına kahr-ı gazap verir intikamını alırım. Fakat benim nezdimde evvel ahir yok. Onlar diyorlardı, "niçin azap gelmiyor?" Ya senin hayatında onlara va'dettiğimiz azap gelecek yahut senden sonra zuhur edecek. اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ Senin vazifen, sana ancak (Âllâh'ın emirlerini) tebliğ etmek düşer. Hesap yalnız bize aittir.

41- اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا نَأْتِى الْاَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ اَطْرَافِهَا ؕ وَاللّٰهُ يَحْكُمُ لَا مُعَقِّبَ لِحُكْمِهٖ ؕ وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ

اَوَلَمْ يَرَوْا Görmüyorlar mı, اَنَّا نَأْتِى الْاَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ اَطْرَافِهَا ؕ o kâfirler görmezler mi ki diyarlarına gelip etrafından eksiltmedeyiz? Memleketi, İslamiyet'le genişletiyoruz. وَاللّٰهُ يَحْكُمُ Hakim Âllâh'tır, mahlûkatın arasında hükmünü icra eden Âllâh'tır. لَا مُعَقِّبَ لِحُكْمِهٖ ؕ Hiç kimse hükm-ü İlâhiyi ne tağyir edebilir ve ne de reddedebilir. وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ Hâlik-i Kâinat'ın hesabı seridir.

42- وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلِلّٰهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا ؕ يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ ؕ وَسَيَعْلَمُ الْكُفَّارُ لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ

وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ Mekir, hile, maksada vasıl olmak için icat edilen hileler gibi. Onlardan evvel gelen ümmetler, çokları, enbiyalarına karşı hile yaptılar. Fakat فَلِلّٰهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا bütün hilelerin cezasını vermek, Âllâh-û Teâlâ'ya aittir. يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ Âllâh CelleCelâlûhû, bilir her bir nefis neyi yapacak, nereye varacak. Çünkü Hâlik, O'dur. Hâlik olan bilmez mi? Madem Hâlik O'dur, her şeyi bilir. وَسَيَعْلَمُ الْكُفَّارُ لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ Çünkü O, herkesin ne kazanacağını bilir. (Dolayısıyla istediğinin tuzağını bozar.) Bu dünyanın sonunun olduğunu, yakında kâfirler bileceklerdir.

43- وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا قُلْ كَفَى بِاللّٰهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا O kâfir olanlar, (yahudi ve hıristiyanlar.) "Sen, halkı Âllâh'a davet için gönderilmiş bir peygamber değilsin" dediler. قُلْ كَفَى بِاللّٰهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ De ki Ey Ekmelerrâsul Sallâllâhû Aleyhivesellem, onlara söyle. كَفَى بِاللّٰهِ Âllâh yeter bir şahittir, benim hak peygamber olduğuma, benimle aranızda. Sonra sizin Tevrat-ı İncil'i de okuyanlarınız da bilirler. وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ Bir de nezdinde kitap ilmi bulunanlar, (yahudiler ve hıristiyanlardan imân edenler) de bilirler, benim hak peygamber olduğumu.

سُورَةُ اِبْرٰهِيمَ ﴿١٤﴾ İBRAHİM SÛRESİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

İbrahim Aleyhisselâm, Rasûl-û Ekrem'in Cedd-i Âzamı'dır. Sûrede İbrahim Aleyhisselâm'ın bahsi olduğu için, sûrenin ismi "İbrahim" olarak buyurulmuştur. Bu sûre; 52 âyet, 831 kelime, 3434 harften ibarettir.

"Bismillâhirrahmânirrahim. 114 sûrede, 114 def'a tekerrür ediyor" söylemek daha evlâdır. Bazıları demişler ki; yalnız sûreyi Nahil'de olan, "Bismillâhirrahmanirrahim" hâlis âyettir. Âllâh'tan gelmiştir, diğerleri onu tekerrür ediyor.

1- الٓرٰ كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ بِاِذْنِ رَبِّهِمْ اِلٰى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ

الٓرٰ Evvelki sûrelerde geçtiği gibi, Müteşabihât-ı Kur'aniye'dir diyorlar. Celâleyn Tefsiri ve diğer mütekaddiminin fikirleri; "Muhib ile mahbubun arasında bir şifre gibidir. Biz burada fikrimizi karıştırmayız. Âllâhü e'lemü bi murâdihi bi-zêlike. Âllâh muradına âlemdir, Âllâh'ın muradına bırakıyoruz" demişler. Son gelen bazı ulemâ da her harften, bir kelime almışlar. Elif-Âllâh'tan, Lâm e'lemü'den muradihi bizâlike Enellâhü Rakibü aleyküm, Elif-ene,

Lâm-Âllâh, Ra-Rakib. Yahut Eyyühel insanül -lâyikul-rakibü-rahimü. Eslem olan, Âllâhü e'lemü bimuradihi bizêlike'dir.

Hâlik-i Kâinât, Kur'an-ı Azimüşşan'ın hele bu âyetinde ta'zimini bildirmek için beyan ediyor. Buyuruyor ki; كِتَابٌ Bu Kur'an, Kitâbullah'tır yahut bu sûre Kitabullah'tır. اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ Biz, size inzâl ettik lâfzan ve mâ'nân. Zaman-ı Saadette zuhur eden kelimât üç nev'idir. Biri lâfzan ve mâ'nân gelen, Âllâh'tan ki Kur'an'dır. Bu da ancak Cibril-i Emin'in tevassulu ile gelendir. Kur'an, melek vasıtası ile inzâl edilendir. Diğeri, Rasûl-û Ekrem'in kalbine nâzil olan İlhâmât-ı İlâhiye'dir ki ibâre Rasûl-û Ekrem'indir, o da Hadis-i Kutsi'dir. Diğer üçüncü nev'i ise gelen ilhamlar, Rasûl-û Ekrem'in halkın arasında konuşulan kelimeleri ki hadislerdir. لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ İnzâlin hikmeti budur. Tâ ki sen, insanları çıkarasın مِنَ الظُّلُمَاتِ karanlıktan, küfür karanlığından imân nuruna. Zulmet-i nur dünyada hissidir, kıyamette aynen zuhur ediyor. بِاِذْنِ رَبِّهِمْ Sen çıkaracaksın, ama yine biizni İlâhi ile olur. اِلٰى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ Sırat-tarik-yol demektir. Âllâh'ın yoluna çıkarman için, dosdoğru yoludur. الْعَزِيزِ Galibin gâlibi olan Âllâh. الْحَمِيدِ Mahmûd olan, her tarafta hamd-û senâ edilen, her kuvvetin fevkinde kuvvet sahibi olan Âllâh'ın yoluna, tevfik yüzünü çevirmek içindir. Kur'an-ı Azimüşşan'ın gönderilmesinden gaye, ibret budur ki; İnsan, zulmet-i küfürden, nûra yetişsin.

2- اَللّٰهِ الَّذِى لَهُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ وَوَيْلٌ لِلْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍ

اَللّٰهِ O, aziz-i hamid Âllâh ki الَّذِى لَهُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ

göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. وَوَيْلٌ لِلْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍ Şiddetli azaptan, yazık o kâfirlere (ki zulmetten nûra çıkmadılar.)

3- اَلَّذِينَ يَسْتَحِبُّونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا ۜ اُولٰٓئِكَ فِى ضَلَالٍ بَعِيدٍ

اَلَّذِينَ يَسْتَحِبُّونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِ O kâfirler ki severler, ihtiyâr ederler, dünyanın hayatını âhirete tercih ederler, bu kendine aittir. Bununla da kalmıyor وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ yüzünü çevirirler, insanları çevirirler. عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ Allâh'ın yolundan alıkorlar وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا ۜ ve o yolu, eğriliğe çevirmek isterler. اُولٰٓئِكَ فِى ضَلَالٍ بَعِيدٍ İşte bunlar, haktan uzak bir dalâlete düşmüşlerdir.

4- وَمَا اَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ اِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهٖ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ ۖ فَيُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَهْدِى مَنْ يَشَٓاءُ ۜ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

وَمَا اَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ اِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهٖ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ Her ümmete gönderdiğimiz peygamberleri ancak (emir ve nehiyleri) onlara apaçık bildirsin, (kolaylıkla anlasınlar) diye, kavminin diliyle gönderdik. فَيُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَهْدِى مَنْ يَشَٓاءُ ۜ Ondan sonra Allâh-û Teâlâ, dilediğini dalâlette bırakır ve dilediğini hidâyete erdirir. وَهُوَ الْعَزِيزُ Âziz; gâlip mülkünde O'dur. الْحَكِيمُ Hâkim; her şeyi yerli yerinde halk eden O'dur. Çünkü O, güç ve hikmet sahibidir.

5- وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَٓا اَنْ اَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُمْ بِاَيَّامِ اللّٰهِ ۜ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى Ey Habibim, ümmetine Mûsâ Aleyhisselâm'ın

ahvâlini, tafsilâtını haber ver. Biz, Mûsâ Aleyhisselâm'ı gönderdik, بِاٰيَاتِنَآ dokuz âyet ile. Biri elindeki âsâ idi, ikinci yed'i beyzâ. Elini, koltuğundan çıkardığında Güneş'ten daha ziyade parlardı. Üçüncü, imân edeceğiz diye yalan söylediler, imân etmediler. Âllâh-û Teâlâ, çekirge musallat etti. Dördüncü, bitler zuhur etti. Rica ettiler Mûsâ Aleyhisselâm'a, duâ etti Mûsâ Aleyhisselâm, bitler kalmadı. Onlar yine imân etmediler. Beşinci, kurbağalar musallat oldu. İmân edeceğiz dediler, kurbağalar zail oldu, yine imân etmediler. Altıncı, öyle ki Nil Nehri kan olurdu. Yine müracaat ettiler imân edeceğiz diye, yine imân etmediler. Yedinci, Fir'avn denizde cemâati ile gark oldu, yine imân etmediler. Sekizinci, Asasını taşa vurduğunda on iki çeşme zuhur etti, onu da gördüklerinde yine imân etmediler. Dokuzuncu, Kârûn'un yere batması, toprağın içine alıp yutmasıdır. اَنْ اَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ Bu dokuz mucize ile kavmini küfür zulmetinden, imân nûruna çıkar. وَذَكِّرْهُمْ بِاَيَّامِ اللّٰهِ Ve onlara, Âllâh'ın (geçmiş kavimlerin başına getirdiği felâket) günlerini hatırlat. Fir'avn'ın elinde esir oldukları devri, zikret. اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ İşte, Mûsâ Aleyhisselâm'ın bu mucizeleri hatırlanırsa, hiç şüphe yok ki bunda (musibetlere) sabredici ve (nimetlere) şükredici kimseler için âyetler, ibretler vardır.

6- وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ اَنْجٰيكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُٓوءَ الْعَذَابِ وَيُذَبِّحُونَ اَبْنَآءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَآءَكُمْ ۭ وَفِى ذٰلِكُمْ بَلَآءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ ۧ

وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ Ey Habibim, ümmetine bildir Mûsâ Aley-

hisselâm'ın ahvâlini, ibret alsınlar. Hani bir zamanlar Mûsâ Aleyhisselâm, kavmine demişti ki; اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللهِ عَلَيْكُمْ Âllâh'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın. اِذْ اَنْجٰيكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ Çünkü O, sizi işkencenin en kötüsüne sürmekte ve oğullarınızı kesip, kadınlarınızı (kızlarınızı) bırakmakta olan Fir'avn ailesinden kurtardı. يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ Size fena bir azap tattırırlardı. وَيُذَبِّحُونَ اَبْنَآءَكُمْ Erkek evlâtlarınızı gözünüz önünde keserlerdi, وَيَسْتَحْيُونَ نِسَآءَكُمْ hanımlarınızı bırakırlardı (hizmet için.) وَفِى ذٰلِكُمْ Fir'avn'ın bu zulmünden, بَلَآءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ Âllâh-û Teâlâ'dan gelen büyük bir imtihan idi, sizi bundan halas etti.

7- وَاِذْ تَاَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَاَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ اِنَّ عَذَابِى لَشَدِيدٌ

وَاِذْ تَاَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَاَزِيدَنَّكُمْ Ey Habibim, senin Rabbin ilân etmiş. Demiş ki; "Ey kullarım! Benim nimetlerime siz şükrederseniz. Sizi tevhid, taat, İslâmiyet'le şereflendirdim, en azim bir peygambere ümmet eyledim, en büyük kitabı size gönderdim. Bu nimetleri hatırlarsanız, vücûdünüze sıhhat âfiyet veririm. Ben, size nimetlerimi ziyadeleştiririm وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ اِنَّ عَذَابِى لَشَدِيدٌ ve eğer nankörlük ederseniz, hiç şüphesiz azabım çok şiddetlidir" diye bildirmişti.

8- وَقَالَ مُوسٰٓى اِنْ تَكْفُرُوٓا اَنْتُمْ وَمَنْ فِى الْاَرْضِ جَمِيعًا فَاِنَّ اللهَ لَغَنِىٌّ حَمِيدٌ

وَقَالَ مُوسٰى Mûsâ Aleyhisselâm me'yus olduktan sonra kavmine söyledi, baktı ki imân etmeye niyetleri yok. Dedi ki; اِنْ تَكْفُرُوٓا اَنْتُمْ وَمَنْ فِى الْاَرْضِ جَمِيعًا Sizler böyle küfürde kalsanız, yalnız siz ya-

hudiler değil bütün yeryüzündeki insanlar hepsi kâfir Fir'avn olsa, Âllâh'ın azametinden bir zerre noksan olmaz. فَاِنَّ اللّٰهَ لَغَنِیٌّ حَمِیدٌ Çünkü Âllâh, gerçekten zengindir. (O zatında) hamdedilmeye lâyıktır. Âllâh-û Teâlâ'nın ne imânınıza ve ne de taatınıza ihtiyacı yoktur. Ancak bu emirler menfaatınız içindir.

9- اَلَمْ یَأْتِکُمْ نَبَؤُا الَّذِینَ مِنْ قَبْلِکُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِینَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَا یَعْلَمُهُمْ اِلَّا اللّٰهُ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَیِّنَاتِ فَرَدُّوا اَیْدِیَهُمْ فِی اَفْوَاهِهِمْ وَقَالُوا اِنَّا کَفَرْنَا بِمَا اُرْسِلْتُمْ بِهِ وَاِنَّا لَفِی شَکٍّ مِمَّا تَدْعُونَنَا اِلَیْهِ مُرِیبٍ

اَلَمْ یَأْتِکُمْ Gelmedi mi size haber, kimin haberi? نَبَؤُا الَّذِینَ مِنْ Sizden evvelki peygamberlerin haberleri. قَبْلِکُمْ قَوْمِ نُوحٍ Nuh kavmi ki suda gark ile helâk oldu. وَعَادٍ Âd kavmi ki rüzgârla helâk oldu. وَثَمُودَ Sâlih Aleyhisselâm'ın kavmi ki kuvvetli insanlar idi, sayhayı Cibril ile helâk oldular. Bunların haberleri size gelmedi mi? وَالَّذِینَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَا یَعْلَمُهُمْ اِلَّا اللّٰهُ Onlar o kadar çoktur ki, onları Âllâh'tan başkası bilmez جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ Onların peygamberleri geldi onlara, بِالْبَیِّنَاتِ beyyine ile mucize ile geldiler. Onlar ne yaptılar? فَرَدُّوا اَیْدِیَهُمْ فِی اَفْوَاهِهِمْ Onlarsa (gayızlarından) ellerini ısırdılar. (Yahud taaccûblerinden veya istihza etmek maksadıyla ellerini ağızlarına koydular. Yahut peygamberlerine sukût edin diye işaret ettiler.) وَقَالُوا اِنَّا کَفَرْنَا بِمَا اُرْسِلْتُمْ بِهِ Dediler ki; Size gönderilende şüphedeyiz, biz inkâr ediyoruz. وَاِنَّا لَفِی شَکٍّ مِمَّا تَدْعُونَنَا اِلَیْهِ مُرِیبٍ Bizi davet ettiğiniz tevhidden, kuvvetli bir şekk ve şüphe içindeyiz, demişlerdi.

10- قَالَتْ رُسُلُهُمْ اَفِی اللّٰهِ شَکٌّ فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ یَدْعُوکُمْ لِیَغْفِرَ

لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرَكُمْ اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى ۬ قَالُوا اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا ۬ تُرِيدُونَ اَنْ تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَاؤُنَا فَاْتُونَا بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ

اَفِى اللّٰهِ قَالَتْ رُسُلُهُمْ Onların peygamberleri, onlara dediler ki; شَكٌّ Zahir ve bahirdir Âllâh'ın azameti. Her zerrede, Cenâb-ı Hak müşahede ediliyor. فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ Yerleri ve gökleri yoktan halk eden. يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُمْ Sizi imâna, taata dâvet eder hatalarınızı affetmek için, مِنْ ذُنُوبِكُمْ günahlarınızı affetmek için. وَيُؤَخِّرَكُمْ اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى ۬ Ve muayyen bir vakte kadar size mühlet veriyor. قَالُوا اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا ۬ Onlar dediler ki; Siz de bizim gibi beşerden başka bir şey değilsiniz. تُرِيدُونَ اَنْ تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَاؤُنَا Babalarımızın ibadet ettiği şeylerden, bizi döndürmek istiyorsunuz. فَاْتُونَا بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ O halde, bize apaçık bir hüccet getiriniz, demişlerdi.

11- قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ اِنْ نَحْنُ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَمُنُّ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهٖ ۬ وَمَا كَانَ لَنَٓا اَنْ نَأْتِيَكُمْ بِسُلْطَانٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ۬ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ

قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ اِنْ نَحْنُ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ Peygamberleri de onlara dediler ki; (Evet) biz de sizin gibi bir beşerden başkası değiliz. Mevlâna Celâleddin Rumi, "iyilerin ahlâkını kendinize kıyas etmeyin" diyor. Az insanlar Âllâh'ın abdalları, evliyalarından haberdar oldu. Çünkü görüyor kendisi gibi, evliyaları da kendileri gibi zannettiler ve dalalete girdiler. Basiretsizliği, körlüğünden bilmediler ki hakikatte nihayetsiz fark var. Bal arısı ile diğer arı, misk yapan ceylan ile diğer ceylân, şeker kamışı ile diğer kamış ikisi

de bir olur mu? Evliya olanlar yiyip içiyorlar fakat onların yedikleri nur-i İlâhi olur. Rûha kuvvet olur. Diğerlerinin yiyip içtiği ise fısk-ı fucura teşvik eder, yol açar. İyiliklerin arkasında Rahmetullah var, bozuklukların arkasında ise lâ'netullah var.

وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَمُنُّ عَلٰى مَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ Fakat Âllâh-û Teâlâ, nimetini dilediği kuluna lütfeder, dilediğine nübüvvet ve risaletle in'am eder. وَمَا كَانَ لَنَآ اَنْ نَّاْتِيَكُمْ بِسُلْطَانٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'nın izni olmadan, bizim size bir delil getirmemize imkân yoktur. Bizim yaptığımız, emr-i İlâhiye müstenittir. Ne emrederse onu yapıyoruz. وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ Mü'min olan kimse, Âllâh'a tefviz eder, O'na tevekkül eder.

12- وَمَا لَنَآ اَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰىنَا سُبُلَنَا ۭ وَلَنَصْبِرَنَّ عَلٰي مَآ اٰذَيْتُمُوْنَا ۭ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُوْنَ

وَمَا لَنَآ Nedir bize, ne mânidir, hiç bir mani yok bize. اَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللّٰهِ Biz, ne diye Âllâh-û Teâlâ'ya tevekkül etmiyelim. وَقَدْ هَدٰىنَا سُبُلَنَا ۭ Bizlere yolumuzu, O göstermiştir. Bizi necat, hidayet yolu-na getirdi. وَلَنَصْبِرَنَّ عَلٰي مَآ اٰذَيْتُمُوْنَا ۭ Sizin, bize verdiğiniz eziyete elbette sabredip katlanacağız. وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُوْنَ Âllâh-û Teâlâ'ya mütevekkil olan, tevekkül eder. Biz de Âllâh'a tevekkül ederiz. Eziyete elbette sebat edip katlanacağız.

13- وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِّنْ اَرْضِنَآ اَوْ لَتَعُوْدُنَّ فِيْ مِلَّتِنَا ۭ فَاَوْحٰٓى اِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظّٰلِمِيْنَ ۙ

وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لِرُسُلِهِمْ Yine inatçı olan o kefereler, peygamberlerine dediler ki; لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِّنْ اَرْضِنَآ Siz böyle devam eder-

seniz, elbette sizi ya yurdumuzdan çıkaracağız ya da mutlaka dinimize döneceksiniz! اَوْ لَتَعُودُنَّ فِى مِلَّتِنَا Yâ dinimize avdet edersiniz yahutta aramızdan çıkıp gideceksiniz. Peygamberân-ı İzâm bu sözleri işittikten sonra, zaten gayretullaha dokunur. اِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ Âllâh-û Teâlâ emretti peygamberlerine, şöyle vahyetti. "O zalimleri muhakkak helâk edeceğiz." Ne zamanki Peygamberân-ı İzâm'ın kâlbi kırık oldu, gayretullah harekete gelir. Mevlâna Celâlettin Rumi buyuruyor. "Bir ehl-i dilin dili, bir ehlûllâhın kâlbi kırılmayınca, Âllâh-û Teâlâ bir kavmi rezil rüsvâ etmez.

14- وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ الْاَرْضَ مِنْ بَعْدِهِمْ ذٰلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِى وَخَافَ وَعِيدِ

وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ الْاَرْضَ مِنْ بَعْدِهِمْ Ve (ey imân edenler,) onlardan sonra bu yerlerde behemehâl sizi iskân edeceğiz. ذٰلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِى وَخَافَ وَعِيدِ İşte bu makamımdan korkan ve tehditten sakınan kimselere hastır.

15- وَاسْتَفْتَحُوا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ

O peygamberler fetih (ve nusret) istediler. Anladılar ki bunlar imân etmezler. Cenâb-ı Hakk'ın lütfûnû istediler, kâhrını da düşmanlarına. Her inatçı zorba ise hüsrana uğradı. Dünyada başlarına belâ geldi, ahirette de ebedi helâk.

16- مِنْ وَرَآئِهِ جَهَنَّمُ وَيُسْقٰى مِنْ مَآءٍ صَدِيدٍ

Onlara, ölümünden sonra önünde cehennem vardır. (Ve orada) kendisine irinli sudan içirilecektir.

17- يَتَجَرَّعُهُ وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ وَمِنْ وَرَآئِهِ عَذَابٌ غَلِيظٌ

يَتَجَرَّعُهُ وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ

Bunu yudum yudum (ve meşakkatle) içecek. Fakat (fena koku ve acılığından, boğazında kalacak) yutamayacak. (Azâb-i istimdâd edecek.) Her tarafından onu ölüm saracak, (ölüm derecesine gelecek) amma ölmeyecek (ki rahat etsin. Bu mihnetten sonra,) وَمِنْ وَرَآئِهِ عَذَابٌ غَلِيظٌ arkasından da daha ağır bir azâb vardır.

18- مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ اَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِى يَوْمٍ عَاصِفٍ لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلٰى شَىْءٍ ذٰلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ

مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ Âllâh-û Teâlâ'ya imân etmeyenlerin misâli, yapmış olduğu ameller ne oluyor? اَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِى يَوْمٍ عَاصِفٍ Onların amelleri, fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu küle benzer. لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلٰى شَىْءٍ Kazandıklarının (dünyada işledikleri hayrın) zerresini bulmaya kadir olamazlar. ذٰلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ (Hiçbir şey ellerine geçmez.) İşte bu, haktan uzak sapıklığın kendisidir.

Âllâh-û Teâlâ, kâfirlerin amellerini, fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu bir ateş külüne benzetmektedir ki onların ameli ne kadar iyi ve çok olursa olsun, sonuç itibariyle âhirette onlara fayda vermeyecektir. Çünkü Âllâh-û Teâlâ, insanları önce kendisine ve gönderdiği peygamberlerin tamamına imân ile mükellef tutmakta olup, sevap ve mükafâtı bundan sonra vereceğini va'detmektedir.

Dolayısıyla imânı olmayanlar, yaptıkları iyi işlerin karşılığını dünyada iken alırlar ama ahirette onlara verilecek hiçbir şey yoktur.

19- اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ اِنْ يَشَاْ يُذْهِبْكُمْ وَيَاْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ Bilmezler mi, görmüyorlar mı? Âllâh-û Teâlâ, gökleri ve yeri hak (ve hikmetle) halk etmiştir. اِنْ يَشَاْ يُذْهِبْكُمْ وَيَاْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ Eğer o dilerse sizi giderir, ortadan kaldırıp yerinize, (O'na ziyade itaat eden) yeni bir kavim halk eder getirir.

20- وَمَا ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ بِعَزِيزٍ

Ve bu, Âllâh-û Teâlâ için de güç değildir.

21- وَبَرَزُوا لِلّٰهِ جَمِيعًا فَقَالَ الضُّعَفٰٓؤُا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوٓا اِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ اَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ قَالُوا لَوْ هَدٰينَا اللّٰهُ لَهَدَيْنَاكُمْ سَوَآءٌ عَلَيْنَآ اَجَزِعْنَآ اَمْ صَبَرْنَا مَا لَنَا مِنْ مَحِيصٍ

وَبَرَزُوا لِلّٰهِ جَمِيعًا Yani haracû. Mâzi ile beyan buyurulmuş. Vukuun tahakkukundan kıyamette herkes, kabrinden zuhur eder çıkar, hesap ve ceza için bütün mahlûkat. Neşir; dağılmak, kabirden çıkmak. Haşır; toplanmak hesap için. Hesaba geldikleri zaman فَقَالَ الضُّعَفٰٓؤُا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوٓا zayıf olan, tâbi olanlar, mütekebbir olan reislerine diyecekler ki; اِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا "Biz dünyada iken size tâbi idik. (Reyinizle peygamberleri tekzip ettik, verdikleri öğütlere yüz çevirdik.) فَهَلْ اَنْتُمْ Siz bugün مُغْنُونَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ Azab-ı İlâhi'yi def edebilir misiniz? Bizden مِنْ شَيْءٍ bir şey'i def edebilir misiniz?" Dediler; قَالُوا لَوْ هَدٰينَا اللّٰهُ لَهَدَيْنَاكُمْ "Biz dalâletteyiz, azaptayız si-

zin gibi. Eğer Âllâh CelleCelâlûhû, bizi hidayete getirseydi, imân etseydik, bugün bizim de size bir faydamız olurdu. Öyle ise سَوَآءٌ عَلَيْنَآ müsâvidir bizim için اَجَزِعْنَآ cezâ, ah-û figan etmek, bağırmak çağırmak اَمْ صَبَرْنَا yahut sabretmek müsavidir. مَا لَنَا مِنْ مَّحِيصٍ Yoktur bize kurtuluş, bizim için bu azaptan kaçıp sığınacak hiçbir yer, kurtuluş çaresi yoktur" derler.

22- وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الْاَمْرُ اِنَّ اللّٰهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدْتُّكُمْ فَاَخْلَفْتُكُمْ ۫ وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ اِلَّآ اَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِيْ ۚ فَلَا تَلُوْمُوْنِيْ وَلُوْمُوْٓا اَنْفُسَكُمْ ۫ مَآ اَنَا بِمُصْرِخِكُمْ وَمَآ اَنْتُمْ بِمُصْرِخِيَّ ۫ اِنِّيْ كَفَرْتُ بِمَآ اَشْرَكْتُمُوْنِ مِنْ قَبْلُ ۭ اِنَّ الظّٰلِمِيْنَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ

وَقَالَ الشَّيْطَانُ Hesapları görülüp iş bitirilince şeytan diyecek ki; لَمَّا قُضِيَ الْاَمْرُ اِنَّ اللّٰهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ Âllâh-û Teâlâ, size hak va'dı (dirilmeyi ve cezayı) va'd buyurmuştu. Ben de size vaadde bulunmuştum ama yalancı çıktım. وَوَعَدْتُّكُمْ فَاَخْلَفْتُكُمْ ۫ (Zirâ va'dım batıldı, dirilme yoktur, ceza yoktur, olsa mâbutlarınız sizi kurtarır dedim, aldattım. Zaten benim size karşı bir gücüm yoktu. Ben, sizi yalnız inkâra çağırdım. وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ Benim bir kuvvet-i kudretim yok idi, sizi zorla Âllâh'ın yolundan çevirip de Âllâh'a muhalefet ettirmeye. اِلَّآ اَنْ دَعَوْتُكُمْ Ben sadece sizi (inkâra) çağırdım. فَاسْتَجَبْتُمْ لِيْ ۚ Siz, Âllâh'ın davetini dinlemediniz. Şu halde فَلَا تَلُوْمُوْنِيْ وَلُوْمُوْٓا اَنْفُسَكُمْ ۫ vesveseler üzerine beni levmetmeyiniz. Çünkü o benim vazifem idi, siz nefsinize levmediniz. (Benim size olan düşmanlığımı, Âllâh-û Teâlâ size bildirmişti. Böyle iken Rabbinizi bırakıp, bana icabet ettiniz.) مَآ اَنَا بِمُصْرِخِكُمْ Ben bugün

azaptayım, ne ben sizi azaptan kurtarabilirim وَمَآ اَنْتُمْ بِمُصْرِخِىَّ ne de siz beni azaptan kurtarabilirsiniz. Fakat bununla beraber, اِنِّى كَفَرْتُ بِمَآ اَشْرَكْتُمُونِ مِنْ قَبْلُ ben teberrî ediyorum. İnkâr ediyorum, sizin dünyada yaptığınız Âllâh'a beni şerik tuttuğunuzu ben bugün inkâr ve ondan teberri ederim. اِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ Çünkü zalimlere, (küfür ve mâsiyetle) nefislerine zulmedenler için elim bir azap vardır.

23- وَاُدْخِلَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا بِاِذْنِ رَبِّهِمْ تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ

وَاُدْخِلَ الَّذِينَ اٰمَنُوا İmân edip salih amel yapanlar, وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا بِاِذْنِ رَبِّهِمْ ağaçların altından ırmaklar akan cennetlere dâhil olup konulacaklar. Rablerinin izniyle orada ebediyen kalacaklardır. تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ Onların (birbirine yahut meleklerin onlara) tehiyyesi selâmdır.

Selâm; her türlü kötülüklerden, meşakkat, mihnet, kusur ve âfattan kurtulmak demektir ki Mü'minler hem dünyada hem ahirette karşılaştıkları zaman birbirlerine böyle bir duâda bulunurlar.

24- اَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ اَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِى السَّمَآءِ

اَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا Ey Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem. Âllâh-û Teâlâ, nasıl bir misâl ile görmedin mi, beyan ediyor? كَلِمَةً طَيِّبَةً Kelimeyi Tayyibe, lisan-ı şeriat ve tarikatta, yalnız Lâ ilâhe illêllah Muhammedûr Rasûlûllah'tır. Zaten Lâ ilâhe illêllah'tır, Fakat "Lâ ilâhe illêllah" "Muhammedûr Rasûlûllah" ile be-

raberdir. "Allah" Lafzai Celalin harfleri ne ise "Lâ ilâhe illêllah" da odur, "Lâ ilâhe illêllah"ın harfleri "Allah"ın harflerinden başka bir şey değildir. Sonra "Lâ ilâhe illêllah" "Muhammedûr Rasûlûllah" ile beraber bir kelime olur. Eğer "Muhammedûr Rasûlûllah" beraber olmazsa tam bir kelime değildir. Bir adam birmilyon defa "Lâ ilâhe illêllah" dese eğer "Muhammedûr Rasûlûllah"da tereddüdü varsa tam söylememiştir kâfi değildir. Kelimeyi Tayyibe, iyi güzel bir kelimedir lâkin lisânı şeriat ve tarikatte Lâ ilâhe illêllâh'tır. Bu kelime neye benzer? كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ Güzel tayyib bir ağaç, iyi meyve veren bir ağaç, hurmaya teşbih ediyorlar. اَصْلُهَا ثَابِتٌ Onun kökü yerde sabittir, وَفَرْعُهَا فِى السَّمَآءِ dalları semâya yükselmiş güzel bir ağaç gibidir.

25- تُؤْتِى اُكُلَهَا كُلَّ حِيْنٍ بِاِذْنِ رَبِّهَا ؕ وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُوْنَ

تُؤْتِى اُكُلَهَا كُلَّ حِيْنٍ بِاِذْنِ رَبِّهَا ؕ O ağaç, meyvesini, Rabbinin izniyle her vakit verir. Bu Kelimeyi Tayyibe, Lâ ilâhe illêllâh'a fazla devam ederse yani o kadar devam eder ki kana ve ete karışacak derecede olursa, o zaman kâlpten kök tutar. Kâlpten kök tutunca yukarıya çıkar. Kelimeyi Tayyibe, amel-i salih, Âllâh'a ref oluyor. Melâikeyi Kirâm, bir Mü'minin yapmış olduğu amelleri ve zikirlerini, Âllâh'ın huzuruna ref ederler. Âllâh CelleCelâlûhû, bu amellere bilâ teşbih bir kıymet takdir eder. O kıymet üzerinden vezne hesaba geçirilir. Bir Lâ ilâhe illallah, Mü'minin kâlbinde kökleşti mi, yukarıda dal budak verir. Âllâh'a ulaşır, ref olunur. Bu Kelimeyi Tayyibe'nin dünyadaki semeresi, daima sahibine ferah oluyor.

Kâlbinde rahat oluyor, doğruluk oluyor, sıkıntı olmaz, yardım bulur. Bunların hepsi mukaddimedir. Ahiretteki nimetler için, ahiret nimetleri dünyaya yerleşmiyor. İşte a'mâl-i saliha, güzel bir ağacın köklendikten sonra dal budak salıp meyvesini verdiği gibi, Mü'min kâlbinde de Lâ ilâhe illâllâh yerleştiği zaman, onun dal budakları yukarıya çıkar, tatlı olan meyveleri Mü'minin kâlbine iner. وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ Âllâh CelleCelâlûhû, böyle misalleri beyan ediyor insanlar için. لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ Tâ ki düşünüp ibret alsınlar, imân etsinler, hatıra getirsinler.

26- وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْاَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ

وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ Habis bir kelimenin (küfür ve şirk sözünün) misali de كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ gövdesi yerden koparılmış kötü bir ağaca benzer. (Burada müfessirin-i izâmın işaret ettikleri, acı kavun gibidir.) اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْاَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ Kök tutmaz acı bir şeydir, bir rüzgârla yerinden sökülür gider. Kimseye de faydası olmaz, yok olur gider. O pis kelimeler, küfür ve şirk sözleri de aynen bunun gibidir.

27- يُثَبِّتُ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِى الْاٰخِرَةِ ۚ وَيُضِلُّ اللّٰهُ الظّٰلِمِينَ ۙ وَيَفْعَلُ اللّٰهُ مَا يَشَآءُ

يُثَبِّتُ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ Âllâh CelleCelâlûhû, imân edenleri kavl-i sabit ile tesbit ediyor. Dünyada ve ahirette de sabit söz, (Kelimeyi Tevhid'le) tesbit eder. İmânı kuvvetli olanların imânı kolay kolay zâil olmaz. Eğer imânında hayatta iken bir şüphesi

varsa, küfür ile karıştırmışsa, o zaten mevzuu haricindedir. Eğer imânını küfür ile karıştırmamış olan, şeytan hazır olsa bile pek galebe edemez. Eğer mensup ise kemâldeki Evliyâullah'a zaten onların yardımı olur. Rasûl-û Ekrem'e ciddi bir muhabbeti varsa oradan da olur, tevbe de Lütf-û İlâhi de olur. Şayet imânında bir halel varsa, o zaman şeytan galebe ediyor. فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِى الْاٰخِرَةِ Kavl-i sabit, sebat ettiği kavil ki Kelime-i Şehadet'tir. Dünya ve ahirette devam ettiği bu kavl-i sabit üzerine, Âllâh onu o kavilde sabit yapar. وَيُضِلُّ اللّٰهُ الظّٰلِمِيْنَ Nifak ve küfürle nefislerine zulmeden kâfirlere ise hidâyet etmez. وَيَفْعَلُ اللّٰهُ مَا يَشَآءُ Âllâh-û Teâlâ dilediğini yapar.

İmân edenler, dünyada herhangi bir musibete uğrasalar ve ne kadar tâzib edilseler de dinlerinde sebat ederler, irtidâd etmezler. Kabirlerinde de Münkir, Nekir'in; Rabbi, dini ve nebisi hakkındaki sorularına! "Rabbim, Âllâh-û Teâlâ'dır, dinim İslâm ve Nebi'im Muhammed'dir" diye kolaylıkla cevap verirler.

Kâfirler ise kabir suallerine doğru cevap veremiyecekler. Sâdece "bilmiyoruz" diyeceklerdir. Mü'minler ba'slerine kadar, kabirlerinde edecekleri istirahate mukabil, kâfir ve münafıkların nasibleri azapta kalmaktadır.

28- اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ بَدَّلُوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ كُفْرًا وَّاَحَلُّوْا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ

اَلَمْ تَرَ Görmüyor musunuz, اِلَى الَّذِيْنَ بَدَّلُوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'nın verdiği nimetleri tebdil eden, Âllâh-û Teâlâ'nın nimetlerine şükretmek lâzım gelirken küfrân-ı nimet yapan كُفْرًا وَّاَحَلُّوْا En büyük nimet İslâmiyet'tir. Din, Kur'an'dır. Bunu inkâr eden, قَوْمَهُمْ

دَارَ الْبَوَارِ Âllâh'ın nimetini nankörlüğe çevirenleri ve sonunda, kavimlerini helâk yurduna sürükleyenleri görmedin mi?

29- جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا وَبِئْسَ الْقَرَارُ

Elbette onların yeri cehennemdir, hepsi oraya girecekler. O, ne kötü karargâhtır.

30- وَجَعَلُوا لِلّٰهِ اَنْدَادًا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِهٖ قُلْ تَمَتَّعُوا فَاِنَّ مَصِيرَكُمْ اِلَى النَّارِ

وَجَعَلُوا لِلّٰهِ اَنْدَادًا Âllâh-û Teâlâ'ya şerik ve nazir de yapıyorlar, putlar veya put gibi insanları. لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِهٖ Hepsinin gayeleri, Âllâh'ın yolunu bırakmaktır. Onlara söyleyeceğimiz budur. قُلْ تَمَتَّعُوا فَاِنَّ مَصِيرَكُمْ اِلَى النَّارِ İstediğiniz gibi yaşayın (şimdilik) eğlenin. Zirâ hiç şüphe yok, gidişiniz cehennemedir. Dünyada putperestliğinden dolayı alabildiğin temettü, ettiğin kadardır. Ahiretteki yerin ancak ebedi ateştir.

31- قُلْ لِعِبَادِيَ الَّذِينَ اٰمَنُوا يُقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَيُنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خِلَالٌ

قُلْ لِعِبَادِيَ الَّذِينَ اٰمَنُوا Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, söyle benim imân eden kullarıma. Tefsir burada bir iki beyit söylüyor, diyor ki; "Ne büyük bir şereftir bizim için. Âllâh-û Teâlâ, bize "abdim, benim kullarım" diyor. يُقِيمُوا الصَّلٰوةَ İmânın icabı olarak namazınızı ikâme ediniz. وَيُنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ Bizim verdiğim rızıktan infak et. (Ey insan elindeki mal benimdir, ben verdim rızkı sana, sen ondan infak et.) سِرًّا وَعَلَانِيَةً Gizli ve

aşikâre olarak; gizli olan sadaka, aşikâre olan ise zekâttır. مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِىَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خِلَالٌ Öyle bir gün gelmeden önceki, onda (salih amellerden gayri) ne bir alış veriş ve ne (fayda ve sadakate yer ve imkân verecek) bir dostluk vardır. Saadetin esası, Âllâh'ı bilmek iledir. Kudret-i İlâhi'ye dair, on misâl bildiriliyor.

32- اَللّٰهُ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَخْرَجَ بِهٖ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ ۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِىَ فِى الْبَحْرِ بِاَمْرِهٖ ۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْاَنْهَارَ ۚ

اَللّٰهُ الَّذِى Öyle Âllâh ki خَلَقَ السَّمٰوَاتِ bu gökleri halk etti, وَالْاَرْضَ yerleri halk etti. وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً Gökten yağmurları indiriyor. فَاَخْرَجَ بِهٖ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا Gökten suyu indirip onunla rızık olarak size çeşit çeşit meyveler meydana getirdi. لَكُمْ ۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ İzni ile denizde yüzüp gitmeleri için gemileri emrinize veren hatta uçaklar da dâhildir لِتَجْرِىَ فِى الْبَحْرِ بِاَمْرِهٖ ۚ ve emriyle denizde seyir etmek üzere. وَسَخَّرَ لَكُمُ الْاَنْهَارَ ۚ Nehirleri sizin emrinize musahhar etti. İstediğiniz gibi suları alır da bahçe tarlalarınıza götürürsünüz. Eğer musahhar etmezse, o suya nasıl muvaffak olursunuz?

33- وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَآئِبَيْنِ ۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۚ

وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَآئِبَيْنِ ۚ Ve âdetleri üzerine, birbirini tâkip ve devreden Güneş'i ve Ay'ı (ziyâ vermek için) size teshir etti. وَسَخَّرَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۚ Gece ve gündüzü de emrinize müsehhar etti. Geceyi ve gündüzü istifadenize veren, yine Âllâh'tır.

34- وَاٰتٰىكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَاَلْتُمُوْهُ ۭ وَاِنْ تَعُدُّوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوْهَا ۭ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَظَلُوْمٌ كَفَّارٌ

وَاٰتٰىكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَاَلْتُمُوْهُ ۭ Size lâyık olan ne isterseniz, Cenâb-ı Hak ihsan ediyor? وَاِنْ تَعُدُّوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوْهَا ۭ Eğer Âllâh-û Teâla'nın nimetlerini birer birer insan tê'dât ederse, sayalım derseniz, onu saymaya gücünüz yetmez, (sonsuzdur) saymakla bitiremezsiniz. اِنَّ الْاِنْسَانَ لَظَلُوْمٌ كَفَّارٌ İnsan hadd-i zatında, Kâfir olana diyor zalumdur, nefsine zulmediyor. Doğrusu insan çok zâlim, çok nankördür.

35- وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيْمُ رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا الْبَلَدَ اٰمِنًا وَّاجْنُبْنِيْ وَبَنِيَّ اَنْ نَّعْبُدَ الْاَصْنَامَ ۭ

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيْمُ رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا الْبَلَدَ اٰمِنًا وَّاجْنُبْنِيْ Bu sûreyi celilede هٰذَا الْبَلَدَ elif-lâm ile beyan buyrulmuştur. Halbûki Sûreyi Bâkara'da **hêze beleden âminen**, diyor. Orada elif-lâm yoktur. Hikmeti budur ki; Orada, Hacer Radıyâllâhû Anhâ ile İsmâil Aleyhisselâm'ı, Kâbe'nin yerine İbrahim Aleyhisselâm bıraktığı zaman, Kâbe mâmur değildi. Fakat bu âyeti okuduğu zaman mâmur olmuştu. "Yâ Rabbi, bu beledi emin yap" demektir. Onun için elif-lâm'ın sebebi bu demektir. Hatırla o vakit ki ey Habibim, ümmetine bildir ki İbrahim Aleyhisselâm şöyle demişti; "Yâ Rabbi! Bu beldeyi, (Mekke şehrini) emniyetli kıl." Nitekim Cenâb-ı Âllâh, duâsını kabul buyurmuş. Hatta İmâm-ı Âzam'ın içtihâtına göre, bir adam Kâbe'nin içinde kâtil yapsa bile, Kâbe'nin içinde kısasa kısas olarak öldürülmez. Ne yapılır? O kişi, oradan çıkıncaya ka-

dar bekletilir. Oradan çıktıktan sonra cezası verilir. وَاجْنُبْنِى وَبَنِىَّ اَنْ نَعْبُدَ الْاَصْنَامَ "Yâ Rabbi, beni ve evlâtlarımı putlara tapmaktan uzak tut" demişti.

36- رَبِّ اِنَّهُنَّ اَضْلَلْنَ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ ۚ فَمَنْ تَبِعَنِى فَاِنَّهُ مِنِّى ۚ وَمَنْ عَصَانِى فَاِنَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

رَبِّ اِنَّهُنَّ اَضْلَلْنَ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ ۚ Yâ Rabbi, bu putlar, put gibi insanlar, birçok insanları idlâl etmişler. فَمَنْ تَبِعَنِى فَاِنَّهُ مِنِّى ۚ Bundan böyle her kim bana tâbi olur, (tevhid-dinim üzerine olursa,) o bendendir, milletim, ehl-i beytimdir. وَمَنْ عَصَانِى فَاِنَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ Kim de bana karşı gelirse, (o da senin merhametine kalmıştır.) Hakikat sen Gafursun, Rahimsin. (Onlara mağfiret ve rahmet edersin.)

37- رَبَّنَآ اِنِّى اَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِى بِوَادٍ غَيْرِ ذِى زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ ۙ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلٰوةَ فَاجْعَلْ اَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِى اِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ

İbrahim Aleyhisselâm, Sârâ ile hicret ettiği zaman (Sârâ akrabalarından idi) hükümdara haber verdiler, hükümdar Sârâ'yı aldı. Sârâ, hükümdara; "ben peygamberin ailesiyim, terbiyeni bozma, başına felâket gelir" dedi. Kudret-i İlâhiye ile el ve ayakları tutulur. Tutulduğu zaman anlıyor, yaptığından pişman oluyor. Sârâ'yı hürmetle iade ediyor. Hâcer'i de hizmet için İbrahim Aleyhisselâm'a gönderiyor. İbrahim Aleyhisselâm'ı memnun ettiği için, nâmahremlik kalmasın diye İbrahim Aleyhisselâm nikâh etti. Sârâ da onu kabul etti, kabul ettikten sonra.

Sârâ'nın evlâtları olmuyordu. İsmail Aleyhisselâm, Hâcer'den dünyaya geldi. Ondan on üç sene sonra, İshak Aleyhisselâm dünyaya geldi. Sârâ Radıyâllâhû Anhâ ısrar etti, "bunların ikisini de benim gözümün önünden uzaklaştır" dedi. İbrahim Aleyhisselâm da bir miktar su ve yiyecek aldı ve Hacer ile İsmâil Aleyhisselâm'ı bugünkü Kâbe'nin ve zemzemin olduğu yere götürüp bıraktı. Oraya bıraktıktan sonra, arkasını çeviriyor geri dönecek. Bunun üzerine Hacer Radıyâllâhû Anhâ diyor; "Yâ İbrahim, bizi burada garip kime bırakıyorsun?" Cevap vermiyor. Tekrar diyor; "Eğer Âllâh'ın emri ise söyle." İbrahim Aleyhisselâm da "Evet, Âllâh'ın emri böyledir." O da "öyle ise benim Âllâh'ım, beni ziyan etmez" dedi. İbrahim Aleyhisselâm müteessir idi ve duâ etti ve dedi. رَبَّنَآ اِنِّٓى اَسْكَنْتُ "Yâ Rabbi, iskân ettim مِنْ ذُرِّيَّتِى çocuklarımdan, bazısı ki Hâcer ile İsmâil'dir. بِوَادٍ غَيْرِ ذِى زَرْعٍ Bir dere ki ekin bitmez bir vâdide. Mekkeyi Mükerreme, Arafat'a kadar bir deredir, (yayan beş buçuk saat sürer) sel yatağı kuru bir dere. عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ Senin beyt-i muharremin yanında (çünkü biliyordu beyt-i muharrem olacak.) رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلٰوةَ Ey Rabbim, emret de namazlarını fevt edip terketmesinler. فَاجْعَلْ اَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ Yâ Rabbi, artık insanlardan bir kısmının kâlplerini gönüllerini oralara meyledici kıl, (bazıları ki Mü'minlerdir.) تَهْوِٓى اِلَيْهِمْ Bazı insanların kâlbini oraya bağla muhabbet etsinler, oraya gelsinler. وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ Semerattan, meyvelerden onların kısmetini bollaştır. لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ Tâ ki sana şükretsinler. Âllâh-û Teâlâ, bu duâyı kabul etti. Mekkeyi Mükerreme'de kışlık ve yazlık her zaman meyveler var.

38- رَبَّنَآ اِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِى وَمَا نُعْلِنُ ۗ وَمَا يَخْفٰى عَلَى اللّٰهِ مِنْ شَىْءٍ فِى الْاَرْضِ وَلَا فِى السَّمَآءِ

رَبَّنَآ اِنَّكَ تَعْلَمُ Yâ Rabbi, bilirsin مَا نُخْفِى وَمَا نُعْلِنُ ۗ kâlbimizde gizleyeceğimizi de açıklayacağımızı da bilirsin. وَمَا يَخْفٰى عَلَى اللّٰهِ Şüphesiz çünkü yerde ve gökte مِنْ شَىْءٍ فِى الْاَرْضِ وَلَا فِى السَّمَآءِ hiç bir şey, Âllâh-û Teâlâ'nın ilminden gizli değildir.

39- اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى وَهَبَ لِى عَلَى الْكِبَرِ اِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ ۚ اِنَّ رَبِّى لَسَمِيعُ الدُّعَآءِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى وَهَبَ لِى عَلَى الْكِبَرِ اِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ ۚ Hamdolsun o Âllâh-û Teâlâ'ya ki ihtiyar olduğum halde bana, İsmâil'i ve İshâk'ı bahşetti. (İsmâil Aleyhisselâm dünyaya geldiği zaman, İbrahim Aleyhisselâm 99 yaşında idi. İshak Aleyhisselâm doğduğunda da 112 yaşında idi. İshak Peygamber, İsmâil Aleyhisselâm'dan 13 sene sonra Sârâ'dan dünyaya gelmiştir. اِنَّ رَبِّى لَسَمِيعُ الدُّعَآءِ Duâyı kabul eden sensin, Yâ Rabbi!

40- رَبِّ اجْعَلْنِى مُقِيمَ الصَّلٰوةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِى رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَآءِ

رَبِّ اجْعَلْنِى مُقِيمَ الصَّلٰوةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِى Yâ Rabbi, bizi namaza mukim yap ve evlâtlarımın da bir kısmını. (Çünkü biliyor ki evlâtlarının bir kısmı imân etmez, nereden biliyor? Sûreyi El-Bakara'da geçti. Duâ ettiğinde Cenâb-ı Hak, bu duâyı reddediyor.) رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَآءِ Yâ Rabbi, duâmızı kabul et.

41- رَبَّنَا اغْفِرْ لِى وَلِوَالِدَىَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ

Yâ Rabbi, beni de mağfiret et, ana ve babamı da mağfiret et ve bütün Mü'minlere de mağfiretini ihsan et. Hesap gününde kusurlarını affet.

Bu duâ, ana baba hakkı için çok büyük bir duâdır. Âllâh emrediyor. **Enişkûrli veli vâlideyke**. Bana şükret, ana babana da şükret. Âllâh'a şükrün akabinde, ana-baba şükrü geliyor. Ana babaya şükür, bu duâyı namazın akabinde okumaktır. Her namazın sonunda okumaya devam eden, hem Hâlik'ine şükretmiş hem de ana babasına şükretmiş olur.

42- وَلَا تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظّٰلِمُونَ ۙ اِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْاَبْصَارُ ۙ

وَلَا تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظّٰلِمُونَ Ey Müslümanlar, ey Mü'minler! Zâlimlerin zulümlerini görürsün fakat zannetmeyiniz ki Âllâh gâfildir de bunların zulümlerini görmüyor. وَلَا تَحْسَبَنَّ Muhakkak zannetmeyiniz Âllâh CelleCelâlûhû, غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظّٰلِمُونَ zâlimlerin yaptığından Âllâh-û Teâlâ gâfildir. Zâlimlere tehdittir, bu âyet-i kerime. Âllâh-û Teâlâ'yı sakın zâlimlerin yaptıklarından gafil habersiz zannetme! (Âllâh, onları cezalandırmayı, onların zulmü yanlarında kalacak, zulmünü yaptı gitti böyle zannetmeyin.) Hesap var, niçin hesaba hemen çekmiyor, اِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ bu azâbı tehir ediyor zalimden? لِيَوْمٍ Bir gün için ki تَشْخَصُ فِيهِ الْاَبْصَارُ gözler müşehhas olur, kapanmıyor. Yâni ölümden sonraya, cezalandırmayı gözlerin şaşkınlıktan bakakalacağı bir güne bırakıyor. Küfrün cezası, dünyada yerleşmiyor. Onun için küfrün cezası, ölümden sonra olacak.

43- مُهْطِعِينَ مُقْنِعِي رُءُوسِهِمْ لَا يَرْتَدُّ اِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ ۚ وَاَفْـِٕدَتُهُمْ هَوَآءٌ ۢ

Ondan sonra da kabirden çıkarken, acele olarak مُهْطِعِينَ مُقْنِعِى رُؤُسِهِمْ başını kaldırır kabirden. لَا يَرْتَدُّ اِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ Gözünü kendine çeviremez. وَاَفْئِدَتُهُمْ هَوَآءٌ Kâlpleri ise müthiş korku ve hayretten bomboştur.

44- وَاَنْذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَا اَخِّرْنَا اِلَى اَجَلٍ قَرِيبٍ نُجِبْ دَعْوَتَكَ وَنَتَّبِعِ الرُّسُلَ اَوَلَمْ تَكُونُوا اَقْسَمْتُمْ مِنْ قَبْلُ مَا لَكُمْ مِنْ زَوَالٍ

وَاَنْذِرِ النَّاسَ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, insanlara va'z-ı nasihat et. Kendilerine azabın geleceği (kıyamet) gününden korkut. يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ İnsanların başına bir gün gelecek ki kâfir olanlara azap günü gelecek. فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا O gün şirk veya tekzible nefislerine zulmedenler diyecekler. رَبَّنَا اَخِّرْنَا اِلَى اَجَلٍ قَرِيبٍ Ey "Rabbimiz, yakın bir müddete kadar azabımızı tehir et. Bizi dünyaya gönder. نُجِبْ دَعْوَتَكَ وَنَتَّبِعِ الرُّسُلَ Yakın bir zaman için bize mühlet ver de dâvetine icabet ve Rasûllerine ittibâ ve itâat edelim" diyecekler. Cevap alırlar meleklerden tevbihen; اَوَلَمْ تَكُونُوا اَقْسَمْتُمْ مِنْ قَبْلُ مَا لَكُمْ مِنْ زَوَالٍ "Bundan evvel yemin içiyordunuz ki zevâl yok, dâimâ ne kıyamet ne de ahiret var. Sizin için bir zevâl olmadığına yemin etmemiş miydiniz?" (denilir.)

45- وَسَكَنْتُمْ فِى مَسَاكِنِ الَّذِينَ ظَلَمُوا اَنْفُسَهُمْ وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ الْاَمْثَالَ

وَسَكَنْتُمْ فِى مَسَاكِنِ الَّذِينَ ظَلَمُوا اَنْفُسَهُمْ Sizden önce (Âd ve Semûd gibi) nefislerine zulmeden kâfirlerin yerlerine yerleştiniz,

onlardan ibret almadınız. وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ Size zahir olmuştu, sizden evvelki peygamberleri dinlemeyenlere ne yapmıştık. وَضَرَبْنَا لَكُمُ الْأَمْثَالَ Kur'ân'da size misâlleri beyan etmiştik. Bunların hepsi geldi, hiç birisini dinlemediniz.

46- وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِنْدَ اللهِ مَكْرُهُمْ وَإِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ

وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِنْدَ اللهِ مَكْرُهُمْ Hakikat onlar, (hakkı iptâl etmek için) mekir ve hile etmişlerdi. وَإِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ Eğer mekir, hileleri dağları yerinden oynatacak da olsa, indellah ettikleri hilenin cezası vardır.

47- فَلَا تَحْسَبَنَّ اللهَ مُخْلِفَ وَعْدِهِ رُسُلَهُ إِنَّ اللهَ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ

فَلَا تَحْسَبَنَّ اللهَ مُخْلِفَ وَعْدِهِ رُسُلَهُ Zannetmeyiniz Âllâh-û Teâlâ'nın, Peygamberân-ı İzâm'a va'dettiği, vâdinde hulf edeceğini sanma! إِنَّ اللهَ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ Âllâh CelleCelâlûhû galiptir, galibin galibidir. İntikamını da asilerden alır.

Nihayet onların hileleri de Âllâh'ın iznine bağlıdır. O izin vermedikten sonra, hiçbir hile netice veremez.

Bu âyet-i kerimede, peygamberimize ve Mü'minlere teselli ve teminat vardır. Şöyle ki; Âllâh-û Teâlâ, peygamberlere verdiği sözden hulf etmemiştir. Öyle ise peygamberimize ve onun ümmetine verdiği sözden de hulf etmez ve mutlaka yerine getirecektir. Çünkü O'nun, va'dini yerine getirmesine hiçbir engel yoktur. O, herkesten güçlü ve dilediği an intikam alacak güce sahiptir.

48- يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمٰوَاتُ وَبَرَزُوا لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ

يَوْمَ تُبَدَّلُ الْاَرْضُ Ey Habibim, beyan et onlara kıyametin hâlini. Öyle bir gün ki غَيْرَ الْاَرْضِ وَالسَّمٰوَاتُ yerler başka bir yere, gökler de başka göklere tebeddül ettiği gün وَبَرَزُوا لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ insanlar (muhasebe ve mücâzât için) bir ve kahredici Âllâh-û Teâlâ'nın huzuruna çıktıkları gün, (Âllâh! Bütün zâlimlerden intikam alacaktır.)

49- وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُقَرَّنِينَ فِى الْاَصْفَادِ

O gün mücrimleri, (şerikleriyle) zincirlere vurulmuş görürsün.

50- سَرَابِيلُهُمْ مِنْ قَطِرَانٍ وَتَغْشٰى وُجُوهَهُمُ النَّارُ

سَرَابِيلُهُمْ مِنْ قَطِرَانٍ Onların gömlekleri katrandandır. وَتَغْشٰى وُجُوهَهُمُ النَّارُ Yüzlerini de ateş bürümektedir. (Zira hakka teveccüh etmemişlerdir.)

51- لِيَجْزِيَ اللّٰهُ كُلَّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ اِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ

لِيَجْزِيَ اللّٰهُ كُلَّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ Bununla Âllâh-û Teâlâ, (hayır ve şer) her nefsin kazancının cezasını verecektir. اِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ Şüphe yok ki Âllâh-û Teâlâ, hesabı çabuk görendir. Bütün insanların hesabını bir lâhzada görür.

52- هٰذَا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ وَلِيُنْذَرُوا بِهٖ وَلِيَعْلَمُوا اَنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ اُولُوا الْاَلْبَابِ

هٰذَا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ Bu Kur'ân, bu sûre, insanlara tebliğ etmek ve anlatmak için gelmiştir. وَلِيُنْذَرُوا بِهٖ Onunla tebligat yapsın, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem. وَلِيَعْلَمُوا اَنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌ Bilsin-

ler ki ancak Âllâh-û Teâlâ birdir, şerik ve naziri yoktur. Mülkünde hâkim O'dur وَلِيَذَّكَّرَ اُولُوا الْاَلْبَابِ ve akıl sahipleri de iyice düşünüp ibret alsınlar. Bir Âllâh'tır, hüküm O'nundur. Ne isterse onu yapar, emrine itâattan başka çaremiz yoktur.

Bu Kur'ân veya sûre, insanlara (kâfi) bir tebliğ, (bir nasihat) tır. Tâ ki bununla inzar edilsinler. Âllâh-û Teâlâ'nın bir tek ilâh olduğunu bilsinler ki kâmil akıl sahipleri öğüt alsınlar.

سُورَةُ الْحِجْرِ ﴿١٥﴾ HİCR SÛRESİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Hicr sûresi 99 âyet olup, 87. âyet Medine'de, diğerleri Mekke'de nâzil olmuştur. Eshab-ı Hicr, Sâlih Aleyhisselâm'ın kavmi idi. Hicr, Medine ile Şam arasında bir vâdidir. Salih Aleyhisselâm'ın kavmi Semûd, burada yaşarlardı. Peygamber efendimiz Sallâllâhû Aleyhivesellem, Hicr'den geçerken ashabına; "Buradan ağlayarak geçin ki bunların başına gelen, sizin başınıza gelmesin" buyurmuştur.

Hicr halkından bahsedildiği için, sûreye bu isim verilmiştir. Akide, ahlâk, Âllâh'ın kudreti, insan ve cinlerin yaratılışları, bazı peygamberlerin ve ümmetlerinin menkıbeleri ile ilgili konuları ihtiva etmektedir. Hicr; mânidir hasmın, düşmanların girmesine.

1- الٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ وَقُرْاٰنٍ مُبِينٍ

الٓرٰ Müteşâbihât-ı Kur'âniyedendir. Biz buna imân etmekle mükellefiz fakat mânâsını delillemeye mükellefiyetimiz yoktur. Kur'ân-ı Azimüşşan'ın tamamına imân edeceğiz. Bildiğimizi anlarız, bilmediğimize de imân ederiz. Selef-i Sâlihin, Âllâhü e'lemü bi-muradihi bi-zêlike demişler. Âllâh murâdına âlemdir. Bundan

Habibine ne emretmiş, O bilir. Şifre gibidir demişler. Müteahhirin olan bazı ulemâ da sûrenin ismi olması muhtemeldir. Ayrıca elif'ten ene, lâm'dan Âllâh, ra'dan Rakîp. "Ben Âllâh'ım, Râkîbim. Sizi murakabe ediyorum" demektir. Fakat eslem olan, Âllâh'ın reyine havale etmektir. تِلْكَ Bu sûreyi celiledeki âyetler, اٰيَاتُ الْكِتَابِ Kur'ân-ı Azimüşşân'ın âyetleridir. Yâni ey muhatab, Âllâh'tan gelen bir Kur'ân'dır, ona göre dinle. وَقُرْاٰنٍ مُبِيـنٍ Mübin olan, rüşdü dalâletten, hakkı haksızlıktan, haramı helâldan beyan eden, bir Kur'ân'dır.

2- رُبَمَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ

رُبَمَـا Çok zaman **rube** teksir içindir. ("**Rubemâ**" bizim kıraatımız ki rivâyet-i âsım ve kıraatı Hafız üzerine okunuyor. Diğer kıraatlardan olan, "Rubbemâ" şeklinde şeddeli okunuyor. Her ikisi de doğrudur, fark harekelerdedir. Kelimenin harfinde değişiklik yapmıyor.)

Çok zaman يَـوَدُّ sever temenni eder, الَّذِيـنَ كَفَـرُوا küfürde kalanlar, kâfir olarak helâk olanlar. Sekerat, ölüm başladığı zaman, Müslüman olanların halini görür. Temenni ederler, لَـوْ كَانُـوا مُسْـلِمِينَ Müslüman olmayı temenni ederler. Bu temenni sekeratte başlıyor ve keşke ben imân etseydim de Müslüman olaydım. Lâkin ne fayda, geçmiş oluyor.

3- ذَرْهُمْ يَأْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا وَيُلْهِهِمُ الْاَمَلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ

Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem. (Malûm olduğu üzere bu sûre, Mekke'de nâzil olmuştur, Cenâb-ı Âllâh,

Mekke'de iken harbi irade etmedi. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, Medineyi Münevvere'ye hicretinin ikinci senesinde muharebeye müsaade buyruldu. Harbe müsaade edilmediğinden Rasûl-û Ekrem'e, yumuşaklıkla Cenâb-ı Hak emrediyor.) Buyuruyor ki; ذَرْهُمْ Ey Habibim, bunlara nasihat tesir etmiyor. Muharebeye de müsaade edilmediğine göre, nasihat de etme bırak kendi hallerine. Bir insan küfr-ü inâdi olduktan sonra nasihatın faydası olmuyor. ذَرْهُمْ Onları bırak, يَأْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا dünyada yesinler eğlensinler, (lezzet ve şehvetle) geçinsinler. وَيُلْهِهِمُ الْاَمَلُ Onları tûl-û emel meşgul etmiştir. فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ Emelleri, onları oyalasın (imân ve tâatten geri bıraksın.) Yakında (hallerini, akıbetini, cezalarını görecek, fena hareketlerini) bileceklerdir.

4- وَمَآ اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ اِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَعْلُومٌ

وَمَآ اَهْلَكْنَا Biz Azimüşşan helâk etmedik. مِنْ قَرْيَةٍ "min" tekid içindir. Hiçbir memleketin ehlini helâk etmedik. اِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَعْلُومٌ Hepsinin muayyen bir günü var, o gün geldikten sonra olur.

5- مَا تَسْبِقُ مِنْ اُمَّةٍ اَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ

مَا تَسْبِقُ مِنْ اُمَّةٍ اَجَلَهَا Sebkat etmez, evvel gelmez bir ümmet için ancak vakt-i zamanı geldiğinde helâki takarrür eder. وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ Onların helâkı da geciktirilmez geri kalmaz.

6- وَقَالُوا يَآ اَيُّهَا الَّذِى نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ اِنَّكَ لَمَجْنُونٌ

وَقَالُوا Söylediler, dediler ki; يَآ اَيُّهَا الَّذِى نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ اِنَّكَ لَمَجْنُونٌ Zikir olan Kur'ân'dır. "Ey kendisine Kur'ân indirilen Mu-

hammed Sallâllâhû Aleyhivesellem, sen mutlaka bir mec'nunsun, aklını kaybetmişsin."

7- لَوْ مَا تَأْتِينَا بِالْمَلٰٓئِكَةِ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ

لَوْ مَا **hellâ** mânâsınadır. تَأْتِينَا بِالْمَلٰٓئِكَةِ "Eğer doğru söyleyenlerden idiysen, niçin melekler gelmiyorlar senin doğru söylediğine şehadet etsinler? اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ Eğer sen bu sözünde, hak peygamber olduğuna ve Kur'ân'ın da Âllâh-û Teâlâ tarafından nâzil olduğuna dair hak söylüyorsan, neden melekler gelip de şehadet etmiyorlar? Sen demek ki aklını kaybetmişsin de böyle söylüyorsun."

Hâlik-i Kâinat buyuruyor ki; Ey Ekmelerrusul Sallâllâhû Aleyhivesellem, bana niyabeten onlara böyle söyle.

8- مَا نُنَزِّلُ الْمَلٰٓئِكَةَ اِلَّا بِالْحَقِّ وَمَا كَانُٓوا اِذًا مُنْظَرِينَ

مَا نُنَزِّلُ الْمَلٰٓئِكَةَ اِلَّا بِالْحَقِّ Biz (kâfirlere,) melekleri ancak hak ile azap ile indiririz. Eğer melekler azap ile gelirse, ondan sonra hayat bulamazlar. وَمَا كَانُٓوا اِذًا مُنْظَرِينَ Şayet onlara melekleri gönderseydik, o zaman da azaplarında imhâl etmezdik. Azapları tehir edilmez.

9- اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ

اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ Hâlik-i Kâinat, teselli ediyor Habibini. Ey Habibim müteessir olma, bunların imâna gelmedikleri küfründen dolayı. Senin dinin bütün şark ve garbı ihâta edecektir. Kur'ân'ı biz inzâl ettik وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ elbette onu (tahrif ve tebdil'den) koru-

yacak da biziz. Tahrif ve tebdil etmek isteyenler, kendine yapmış olur, belâsını bulur. Yine Kur'ân, nâzil olduğu gibi kalır.

10- وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِى شِيَعِ الْاَوَّلِينَ

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا Biz Azimüşşan gönderdik مِنْ قَبْلِكَ senden evvel. 313 Rusül, 124.000 peygamber gönderdik فِى شِيَعِ الْاَوَّلِينَ evvelki kavimlerin içinde. Bu kavimlerin ekserisi böylece peygamberlerine karşı gelmişlerdir, inkâr etmişlerdir. Onlar sabretmişler, sen de sabret mahzun olma, nihayet Ben de sana yardım ederim.

11- وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ

وَمَا يَأْتِيهِمْ Gelmedi onlara, kavimlere مِنْ رَسُولٍ hiç bir peygamber, اِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ hemen o peygamberlere alay istihza ederlerdi. Bu keferelerin tabiatında, cibilliyetinde istihza var. Sabret sana da yardım edeceğim.

12- كَذٰلِكَ نَسْلُكُهُ فِى قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ

كَذٰلِكَ Nasıl ki onların kâlbine tekzib hâsıl olmuş idi. نَسْلُكُهُ فِى قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ Senin zamanındaki mücrimler, (o zaman ki Mekke'deki kâfirler) Biz böylece (istihza, küfür ve tekzibi) o mücrimlerin kâlbine sokarız.

13- لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ وَقَدْ خَلَتْ سُنَّةُ الْاَوَّلِينَ

لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ Bu Kur'ân'a imân etmezler, sen de müteessir olma. وَقَدْ خَلَتْ سُنَّةُ الْاَوَّلِينَ Evvelkilerin âdeti ne ise bunlar da o adet üzerine geliyorlar. (Peygamberlerini tekzib ve istihzâ etmeleri yüzünden,) kendilerinden evvelki ümmetler hakkında geçen

Sünnet-i İlâhiye'ye rağmen (ki helâktir.) Onlar yine onu, (Kur'ân'ı) tasdik etmezler.

14- وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا مِنَ السَّمَآءِ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ

وَلَوْ Eğer فَتَحْنَا açarsak عَلَيْهِمْ onlara بَابًا مِنَ السَّمَآءِ göklerden bir kapı. فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ Biz, onlara (o bize meleklerle gelseydin diyenlere) gökten bir kapı açsak da oradan meleklerin inip çıktığını aşikâre görseler (yine imân etmezler.)

15- لَقَالُوٓا اِنَّمَا سُكِّرَتْ اَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَسْحُورُونَ

لَقَالُوٓا Diyecekler اِنَّمَا سُكِّرَتْ اَبْصَارُنَا gözlerimiz bağlandı, belki bir sihir büyüye tutulmuş bir kavimiz, (gördüğümüz bir hayaldir, hakikat değildir.) بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَسْحُورُونَ Biz sihirlenmiş bir kavimiz diyecekler. Yine imân etmezler çünkü küfr-ü inâdidir.

16- وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِى السَّمَآءِ بُرُوجًا وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّاظِرِينَ

وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِى السَّمَآءِ بُرُوجًا Hâlik-i Kâinat emrediyor. Onların meişeti için, Âllâh lütfetmiş gökleri burçlarla tezyin etmiş. وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّاظِرِينَ Ve bakıp temâşa edenler için süsledik.

17- وَحَفِظْنَاهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ

Biz Azimüşşan, racim, mel'un olan şeytanlardan gökleri muhafaza ettik. Bu da Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem efendimizin doğduğu gecede olmuştur.

18- اِلَّا مَنِ اسْتَرَقَ السَّمْعَ فَاَتْبَعَهُ شِهَابٌ مُبِينٌ

إِلَّا Lâkin مَنِ اسْتَرَقَ السَّمْعَ istirak-ihtilâk; sırları koparmak, kulak kabarmak, bunlar kalkıyorlar. فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ مُبِينٌ Onlara tâbi oluyor bir şu'le, ateş şûlesi onları mahveder. (İnsanlar topraktan halk olduğu gibi cinler de havadandır. İnsanların sıkleti ağırlığı aşağıya veriyor, cinlerin ise yukarıya göklere çıkıyor.) Önceki ümmetlerin peygamberlerine gelen vahiyleri, melâikeyi kiramdan işittikleri bazı kelimâtı getirip putlara ilkâ ederlerdi. Bu şekilde dalâlete sürüklemeye çalışırlardı. Bu da Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, dünyaya gelinceye kadar devam etti. O geldikten sonra vahiy yolunu, onlardan temizlemeyi irade etti. Ondan sonra o yıldızların membalarından onlara ateş alevler atılıyor, ateşler atıldığında bazılarını öldürüyor. Hülâsa o yol, onlara kapanmış oluyor.

19- وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْزُونٍ

وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا Yerleri de uzatıp yaydık. Dünyanın dörtte biri toprak, dörtte üçü su olduğuna göre, Hâlik-i Kâinat bu toprakları sular üzerine zaptediyor. وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ Orada sarsıntıyı önleyen dağlar yerleştirdik. وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْزُونٍ Her şeyi inbat ettik, فِيهَا yerde ve dağlarda مَوْزُونٍ hikmetli olarak. Yerde ve dağlarda, kudret ve hikmet terazisi ile ölçülmüş her şeyi bitirdik. Lüzumlu olan miktar kadar, ne ziyade ve ne de noksan olmadan hikmetimize uygun her nebatı, ağacı ve yeşilliği halk ettik.

20- وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ وَمَنْ لَسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِينَ

وَجَعَلْنَا Halk ettik biz لَكُمْ فِيهَا size bu yerlerden, مَعَايِشَ es-bab-ı maişetinizi o dağlarda halk ettik. وَمَنْ لَسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِينَ Orada hem sizin için hem de sizin besleyicileri olmadığınız varlıklar için lüzumlu rızıklar ve geçim vasıtaları yarattık.

21- وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ

وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ Hiçbir şey yoktur ki onun hazineleri bizim yanımızda olmasın. Bizim hazinemiz yokluktan halk olur. Yokluktan bizim hazinemiz var edilir. وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ Fakat biz, onu ancak belli bir miktar ile inzâl ederiz.

22- وَأَرْسَلْنَا الرِّيَاحَ لَوَاقِحَ فَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَسْقَيْنَاكُمُوهُ وَمَا أَنْتُمْ لَهُ بِخَازِنِينَ

وَأَرْسَلْنَا الرِّيَاحَ Biz Azimüşşan, gönderiyoruz rüzgârı لَوَاقِحَ hâmile olan bulutlarla. فَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً Yukarıdan, göklerden suyu gönderiyoruz. فَأَسْقَيْنَاكُمُوهُ Onunla yerlerinizi, sizi ve hayvanatınızın ihtiyacını su ile karşılarız. وَمَا أَنْتُمْ لَهُ بِخَازِنِينَ Sizler bu suyun hâzini, koruyup saklayanı değilsiniz. Hazinesi elinizde değildir. Ben bunu gönderiyorum.

23- وَإِنَّا لَنَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ

وَإِنَّا Muhakkak biz, لَنَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ benim hayat veren, ancak biz diriltir ve biz öldürürüz. وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ Ve sonunda her şeye biz varis oluruz, (yalnız biz bâkiyiz.)

24- وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِينَ

وَلَقَدْ عَلِمْنَا Muhakkak biz Azimüşşan biliyoruz. الْمُسْتَقْدِمِينَ Âdem Aleyhisselâm'dan itibaren, sizden önce gelip geçenleri de biliyoruz, مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِينَ geri kalanları da biliriz.

25- وَإِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ ۚ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ

وَإِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ Senin Rabbindir Ey Habibim, bütün mahlukâtı toplar haşreder. Haşır; kaldırıyor kabirden. Neşir; hesap yerine hazır eder. إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ Âllâh sun'unda hakimdir, her şeyi yerli yerine halk etmiştir. Âlimün, âlimdir halkına, hakkıyla Âlim'dir.

26- وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ Biz Azimüşşan, insanı halk ettik مِنْ صَلْصَالٍ kuru çamurdan. مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ Tegayyür eden siyahlaşan çamur, kuru olan çamurdan halk ettik.

27- وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السَّمُومِ

وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ Cinleri de Ebul Cin ki şeytandır. السَّمُومِ Ondan önce dumansız ateşten halk ettik. Onların ahvalini mücmelen beyan ediyor.

28- وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, Âdem Aleyhisselâm ile şeytanın hikâyesini ümmetine bildir ki kıssadan hisse alsınlar. Senin Rabbin, meleklere emretti. إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا Ben bir beşeri halk edeceğim. مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ

مَسْنُونٍ Mütegayyir olmuş, kuru çamurdan, biçim verilmiş kara bir balçıktan bir insan yaratacağım.

29- فَاِذَا سَوَّيْتُهٗ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِى فَقَعُوا لَهٗ سَاجِدِينَ

فَاِذَا سَوَّيْتُهٗ Ne zamanki tekemmül etti. وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِى Ruhumdan nefhettiğim zaman, ona ruhumdan üflediğim zaman. (Âllâh CelleCelâlûhû, ruhu kendine izâfe ediyor. Bu da tazim içindir. Meselâ; Beytullah diyoruz. Cenâb-ı Hak, münezzehtir bir beyt, ev sahibi olmaktan. Yani "Âllâh'ın halk ettiği ruh" demektir, yoksa Cenâb-ı Hakk'ın ruhundan bir parça demek değildir.) فَقَعُوا لَهٗ سَاجِدِينَ Derhal onun için secde ediniz. (Secde yalnız Âllâh'a mahsustur, hiçbir mahlûka secde edilmez. Buradaki secde, tehiyye secdesidir yâni ibadet secdesi değil. "Ona eğiliniz" demektir, mânanın birisi budur. Yahutta biz kıbleye karşı başımızı koyuyoruz. Mescudun ileyhtir, mescudun leh değildir. "Yine Âllâh'adır secde fakat yüzünüzü Âdem Aleyhisselâm'a çevirip secde ediniz" demektir.

30- فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ اَجْمَعُونَ ۙ

Yerdeki meleklerin hepsi secde ettiler. Âdem Aleyhisselâm'a secde eden melekler, yerdeki meleklerdir.

31- اِلَّآ اِبْلِيسَ ؕ اَبٰٓى اَنْ يَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ

اِلَّآ اِبْلِيسَ ؕ اَبٰٓى Ancak iblis secdeden imtinâ etti. اَنْ يَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ Ancak iblis, secde edenlerle beraber olmadı, secde edenlerle beraber secde etmekten imtina etti.

32- قَالَ يَآ اِبْلِيسُ مَا لَكَ اَلَّا تَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ

قَالَ Âllâh CelleCelâlûhû emretti bilâvâsıta. İhâne; tehdit sûreti ile. يَآ اِبْلِيسُ مَا لَكَ اَلَّا تَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ Âllâh-û Teâlâ buyurdu. "Yâ iblis ne oldu sana, niye secde edenlerle beraber olmadın, terk etmene sebep ne?" dedi. Âhirzaman peygamberi gönderilmeden önce cinniler gökyüzüne çıkar, insanların kaderiyle ilgili bazı bilgileri alır, yeryüzünde kâhinlere verirlermiş. Kur'ân-ı Kerim geldikten sonra, âyet-i kerimede beyan buyrulduğu şekilde onların bilgi almaları veya çalmaları yasaklanmış, buna yeltenenler de ateşle yakılmıştır.

33- قَالَ لَمْ اَكُنْ لِاَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ

قَالَ İblis cevap verdi ve dedi ki; لَمْ اَكُنْ "Bana lâyık değildir. لِاَسْجُدَ Ben secde edeyim, benim ceddim aslım ateştir. لِبَشَرٍ Bana lâyık değildir, bir beşere secde edeyim. خَلَقْتَهُ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ Kuru bir çamurdan biçim verilmiş, kara bir balçıktan yarattığın insana secde etmek bana gerekmez" dedi.

Zirâ insan cismânidir, ben ise ruhaniyim. O topraktan, ben ateşten yaratıldım. Ateş, topraktan üstündür.

Bu mülahazayla kibirlendi. Kendisini, insana üstün sandı.

34- قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَاِنَّكَ رَجِيمٌ

قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا Emretti Âllâh CelleCelâlûhû. "Çık oradan, melekler zümresinden. Meleklerden değildi, melekler içine karışmıştı.

فَاِنَّكَ رَجِيمٌ Kıyamete kadar, sen dergâhımdan tard olunmuşsun. Mercûm, hayırdan tard olunmuş. Dergâh-ı İlâhi'den tard olmuş.

35- وَاِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ اِلٰى يَوْمِ الدِّينِ

Muhakkak ki kıyamete kadar lânet senin üzerine olacaktır. Ondan sonra da azab-ı İlâhiye giriftar olur.

36- قَالَ رَبِّ فَاَنْظِرْنِى اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ

قَالَ رَبِّ فَاَنْظِرْنِى İblis; "Ey Rabbim, öyle ise (varlıkların) tekrar dirileceği güne kadar bana mühlet ver" dedi. İblis ne demek istiyor, ölümden kurtulmasını istiyor. Eğer Âllâh-û Teâlâ kıyamete kadar mühlet verseydi, zaten kıyamette ölüm yok ve ölümsüz kıyamete gidecekti.

37- قَالَ فَاِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ

38- اِلٰى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ

Hâlik-i Kâinat, onun duâsını reddetti. Sana mühlet verdik vakt-i mâlûma kadar yani nef-ayû ûlânın nihayetine kadar. Şeytan nihayet 40 sene ölü kalır. Bütün insanlar öldükten sonra ölür, 40 sene sonra da insanlar haşr olur. İblis, iki sûr arasında 40 yıl ölü kalacaktır.

39- قَالَ رَبِّ بِمَآ اَغْوَيْتَنِى لَاُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِى الْاَرْضِ وَلَاُغْوِيَنَّهُمْ اَجْمَعِينَ

قَالَ رَبِّ بِمَآ اَغْوَيْتَنِى Yâ Rabbi, beni iğvâ ettin, bu yoldan çıkardın. لَاُزَيِّنَنَّ لَهُمْ Mademki bana bu kuvvet-i kudreti verdin. Ben onları tezyin edeceğim, aldatacağım onları. فِى الْاَرْضِ Yeryüzünde isyan

ile وَلَاُغْوِيَنَّهُمْ اَجْمَعِيـنَۙ hepsini iğvâ ederim, yoldan çıkarırım. Beni azdırmana karşılık, ben de yeryüzünde onlara (günahları) süsleyeceğim ve onların hepsini mutlaka azdıracağım.

40- اِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ

Ancak senin halis olan kulların müstesnâ, ekserisini yoldan çıkarırım.

41- قَالَ هٰذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ

قَالَ Hâlik-i Kâinât emretti. هٰذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ Ancak içlerinden ihlasa eren, erdirilmiş kullarım müstesnâ.

42- اِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ اِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ

اِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ Benim hak yolumda olan kullarıma, senin bir kuvvetin olmaz onlara. اِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ Ancak sana tâbi olan gâvin olan, kâfir olan, imân etmeyenlerdir. Benim kullarım, beni tanıyanlar sana tâbi olmazlar.

43- وَاِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ اَجْمَعِينَ

Cehennem onların mahâlli mev'ididir. Senin de onların da onların hepsine va'd olunan yerdir.

44- لَهَا سَبْعَةُ اَبْوَابٍ لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ

Cehennemin yedi kapısı vardır. Her kapı için ayrılmış bir zümre vardır.

45- اِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ

Müttekiler, Âllâh'ın azabından korkup rahmetine sığınan müttekiler, mutlaka cennetlerde ve pınar başlarında olacaklardır.

46- اُدْخُلُوهَا بِسَلَامٍ اٰمِنِينَ

Melekler her tarafta onlara derler ki; "Oraya emniyet ve selâmla girin" denilir. "Korkudan ve zahmetten sâlim olarak girin" derler. Cennete girdikten sonra en iyi sohbet, Cüneyd-i Bağdâdi Kaddesâllâhû Sırrahülaziz buyuruyor ki; "Mê ehalle ictimâu mel ehbâb. Bir cemâat, ahbab ile halis ahbab ile bir arada ne güzel nefse, ruha gıda verir." Sonra ona mukabil diyor. "Ve mê emerra. Ne acıdır bir ictimâ ki onların arasında buğz-u haset varsa. Ne kadar acı olur."

47- وَنَزَعْنَا مَا فِى صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ اِخْوَانًا عَلٰى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ

وَنَزَعْنَا مَا Biz Azimüşşan, nezb ediyoruz kaldırıyoruz. فِى صُدُورِهِمْ Onların kalbinde مِنْ غِلٍّ hased-i kibri kaldırıyoruz. Kalplerinden اِخْوَانًا hakikaten kardeş şeklinde olurlar. عَلٰى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ Birbirinden fazla olmamak üzere mütekabil otururlar. Onlar artık üzerinde karşı karşıya oturan kardeşler olup (sohbet ederler.)

48- لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ

لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ Orada onlara hiçbir eziyet, yorgunluk, meşakkat dokunmayacak. وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ Oradan çıkarılacak da değillerdir.

49- نَبِّئْ عِبَادِى اَنِّى اَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

Hitab, Rasûl-û Ekrem'e fakat murad olunan ümmettir. Kulları-

ma haber ver ki; "Ben Gafur ve Rahimim (mağfiret isteyeni afiv, tevbe edene rahmet ederim.)

50- وَاَنَّ عَذَابِی هُوَ الْعَذَابُ الْاَلِیمُ

Benim azabım da elim bir azaptır, benden korksunlar ve fenalık yapmasınlar. Âllâh-û Teâlâ yüz rahmet yaratmış, 99'unu saklayıp birini bütün mahlukâtına göndermiştir. Eğer kâfir olan, Âllâh'ın ne derecede merhametli olduğunu bilse, cennetten ümidini kesmezdi. Mü'min de Âllâh-û Teâlâ'nın azabının ne derece müthiş olduğunu bilse, cehennemden emin olmazdı.

51- وَنَبِّئْهُمْ عَنْ ضَيْفِ اِبْرٰهِيمَ

Misâfire ne için dayf derler? Çünkü bir konak, sahibine meylediyor. Misafir sefer ediyor, dayf-duyûf meylediyor. Bir mal, konak sahibine meylediyor, evine gidiyor. Farisi ibare ise mihman derler. Mih; büyük. Mihman; evin büyüğü demektir. Mihmandar; büyüklüğü, büyüklüğün emrini muhafaza eden demektir. Onlara, kullarıma İbrahim Aleyhisselâm'ın misafirlerinden (meleklerden) de haber ver.

52- اِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ اِنَّا مِنْكُمْ وَجِلُونَ

اِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ Misafirler, İbrahim Aleyhisselâm'ın evine dâhil oldular. فَقَالُوا سَلَامًا Yanına girdikleri zaman selâm verdiler. (Bu selâm, Âdem Aleyhisselâm'dan geliyor. "Esselâmû Aleyküm ve Rahmetullah" dediler.) قَالَ اِنَّا مِنْكُمْ وَجِلُونَ İbrahim Âleyhisselâm onlara, "biz sizi tanımadık" dediler. Selâmlarını aldıktan sonra önlerine yemek getirmişti, onlar yemeği yemediler. Ya ondandır

veya vakitsiz eve girdiler yahutta kapıdan değil de birdenbire evin içinde hazır oldular. "Biz, sizden cidden korkuyoruz" demişti.

53- قَالُوا لَا تَوْجَلْ اِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ

قَالُوا لَا تَوْجَلْ Melekler; "Korkma bizden. اِنَّا Bizler, Rabbinin Rasûlleriyiz. نُبَشِّرُكَ Seni tebşir ediyoruz. بِغُلَامٍ عَلِيمٍ Âlim olan bir evlât ile ki İsmail Aleyhisselâm'dır. Nübüvvet ilmini hâmil bir çocuk müjdeliyoruz" demişlerdi.

54- قَالَ اَبَشَّرْتُمُونِى عَلٰٓى اَنْ مَسَّنِىَ الْكِبَرُ فَبِمَ تُبَشِّرُونَ

قَالَ اَبَشَّرْتُمُونِى عَلٰٓى اَنْ مَسَّنِىَ الْكِبَرُ İbrahim Aleyhisselâm, "bana ihtiyarlık halimde mi bir oğul müjdeliyorsunuz? فَبِمَ تُبَشِّرُونَ Şaşılacak bir şey müjdeliyorsunuz" dedi.

55- قَالُوا بَشَّرْنَاكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْقَانِطِينَ

قَالُوا بَشَّرْنَاكَ بِالْحَقِّ Cibril-i Emin diyor ki; "Biz, seni hak ve hakikat ile tebşir ediyoruz. فَلَا تَكُنْ مِنَ الْقَانِطِينَ Sakın, Hakk'ın rahmetinden ümitsizliğe düşenlerden olma" dediler.

56- قَالَ وَمَنْ يَقْنَطُ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهٖٓ اِلَّا الضَّآلُّونَ

İbrahim Âleyhisselâm; "Sapıklardan başka, kim Hakk'ın rahmetinden ümitsizliğe düşebilir?" dedi.

57- قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ اَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ

Sonra yalnız oğul müjdesiyle gelmediklerini anlayınca, tamamıyla maksatlarını öğrenmek için, "Ey Âllâh-û Teâlâ'nın Rasûlleri, daha (başka) ne işiniz var?" dedi.

(İbrahim Aleyhisselâm, onların Âllâh tarafından gönderilmiş melekler olduklarını anlayınca, böyle bir melekler cemâatının sadece bir müjde için gelmiş olmayacağını, daha başka mühim vazifelerinin de olabileceğini tahmin ederek bu soruyu sordu.)

58- قَالُوٓا اِنَّآ اُرْسِلْنَآ اِلٰى قَوْمٍ مُّجْرِمِيْنَۙ

قَالُوٓا Cevap verdiler, dediler. اِنَّآ اُرْسِلْنَآ "Bizler gönderildik Âllâh tarafından, اِلٰى قَوْمٍ مُّجْرِمِيْنَۙ kâfir olan bir kavim ki Lût Aleyhisselâm'ın kavmidir. Onların helâk edilmesine memuruz. (Küfür ve taşkınlıkları yüzünden onları helâk edeceğiz.)

59- اِلَّآ اٰلَ لُوْطٍ اِنَّا لَمُنَجُّوْهُمْ اَجْمَعِيْنَۙ

اِلَّآ اٰلَ لُوْطٍ Ancak Lût Aleyhisselâm'ın ailesi (ve ona tabi olanları) değil, müstesna. اِنَّا لَمُنَجُّوْهُمْ اَجْمَعِيْنَۙ Behemehal hepsini (helâktan) kurtaracağız.

60- اِلَّا امْرَاَتَهٗ قَدَّرْنَآۙ اِنَّهَا لَمِنَ الْغٰبِرِيْنَۚ

اِلَّا امْرَاَتَهٗ قَدَّرْنَآۙ Yalnız hanımı müstesnâ, (o hanım halas olmaz.) اِنَّهَا لَمِنَ الْغٰبِرِيْنَۚ Onu, (Âllâh-û Teâlâ'nın fiili ile helâk olması için,) geri kalanlardan olmasını takdir ettik.

61- فَلَمَّا جَآءَ اٰلَ لُوْطِ ِۚالْمُرْسَلُوْنَۙ

Vaktaki Rasûller, (elçiler) Lût Aleyhisselâm'a geldiler.

62- قَالَ اِنَّكُمْ قَوْمٌ مُّنْكَرُوْنَ

(Evvelinde Lût Aleyhisselâm da onları tanımadı.) Lût Aleyhisselâm, onlara "siz yabancı kimselersiniz, (sizi tanımıyorum") dedi.

63- قَالُوا بَلْ جِئْنَاكَ بِمَا كَانُوا فِيهِ يَمْتَرُونَ

قَالُوا بَلْ جِئْنَاكَ Dediler; "Biz geldik sana. بِمَا كَانُوا فِيهِ يَمْتَرُونَ Senin kavminin yaptığı يَمْتَرُونَ şek ve şüphe azap, azaptan şüpheleri vardı. Sen, onlara azab-ı İlâhı ile bahsederek, onları korkuttun fakat onlar inanmadılar. İşte, biz onlara bu azabı inandırmak için geldik.

64- وَاَتَيْنَاكَ بِالْحَقِّ وَاِنَّا لَصَادِقُونَ

Hak ve hakikatla sana geldik. Sana hak ile azap haberini getirdik ve biz sadıklarız.

65- فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ الَّيْلِ وَاتَّبِعْ اَدْبَارَهُمْ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ اَحَدٌ وَامْضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ

فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ الَّيْلِ Yola çıkınız ehlinle beraber, gecenin bir bölümünde (yani daha şafak sökmeden.) وَاتَّبِعْ اَدْبَارَهُمْ Ey Lût, sen de onların arkasından yürüyerek git. وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ اَحَدٌ Ne sen ne de kızların geriye bakmayın. (Onların uğrayacağı kahr-ı gazabı görmeyin.) وَامْضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ Allâh'ın emrettiği yere gidin ki (Şam şehridir.) Şam'a giderek az bir zamanda, İbrahim Aleyhisselâm'a ilhak ettiler.

66- وَقَضَيْنَآ اِلَيْهِ ذٰلِكَ الْاَمْرَ اَنَّ دَابِرَ هٰٓؤُلَآءِ مَقْطُوعٌ مُصْبِحِينَ

وَقَضَيْنَآ اِلَيْهِ ذٰلِكَ الْاَمْرَ Biz, Lût Aleyhisselâm'a vahyettik bu emr-i İlâhi'yi, (Cibril-i Emin vasıtasıyla.) اَنَّ دَابِرَ هٰٓؤُلَآءِ Dâbira; kök demektir. هٰٓؤُلَآءِ Bu kavmin aslı kökü مَقْطُوعٌ مُصْبِحِينَ kat olacak sa-

baha doğru. Yani sabaha doğru bunların kökü bile kalmayacaktır yeryüzünde.

67- وَجَآءَ اَهْلُ الْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ

وَجَآءَ اَهْلُ الْمَدِينَةِ Şehrin halkı. (Şehir, Südüm idi. Baş şehri olup ayrıca dört şehir daha vardı. Lût gölünün olduğu yerde beş şehir var. Şehrin ehl-i fasık-ı münafıklar geldiler. يَسْتَبْشِرُونَ Birbirine, "ne güzel insanlar gelmişler" diye müjde, tebşir ederek. (Melekler, güzel erkekler şeklinde gelmişlerdi.) Gelenlerin maksatları fena, Lût Aleyhisselâm biliyor.

68- قَالَ اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ ضَيْفِى فَلَا تَفْضَحُونِ

قَالَ Lût Aleyhisselâm, onlara dedi. اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ ضَيْفِى "Bunlar benim misafirlerimdir. فَلَا تَفْضَحُونِ Misafirlerimin yanında beni mahcup etmeyin.

69- وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَلَا تُخْزُونِ

وَاتَّقُوا اللّٰهَ Allâh'tan korkunuz. وَلَا تُخْزُونِ Onlara kastetmek sûreti ile beni üzmeyin, utandırmayın."

70- قَالُٓوا اَوَلَمْ نَنْهَكَ عَنِ الْعَالَمِينَ

قَالُٓوا Onlar cevap verdi, dediler Lût Aleyhisselâm'a. اَوَلَمْ نَنْهَكَ عَنِ الْعَالَمِينَ "Biz, seni halkın işine karışmaktan men etmemiş miydik" dediler. Yani biz, sana "âlemin işine karışma demedik mi? Bizim kabahatimiz kendimize aittir" dediler.

71- قَالَ هٰٓؤُلَآءِ بَنَاتِىٓ اِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ

Lût Aleyhisselâm, onlara dedi. "Şayet siz kötü işinizi yapmakta kararlı iseniz, işte bunlar kızlarımdır. (Onlarla evlenebilirsiniz.) Kızlarım var, Müslüman olunuz da kızlarımı size vereyim." Yahutta her peygamberin ümmetinin kızları, onun kızları demektir. Peygamberler, ümmetinin babası. Aileleri de Ümmühâtül-Mü'minin (analarıdır.) Kızları da evlâtları demektir. Neticede, Lût Aleyhisselâm'ı dinlemediler.

72- لَعَمْرُكَ اِنَّهُمْ لَفِى سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ

Bu âyet-i kerimeye müfessirini izâm iki mâna veriyorlar: Hitap Lût Aleyhisselâm'dır, hikâye onundur. Öyle ise لَعَمْرُكَ Hâlik-i Kâinat emrediyor. Cibril-i Emin, Lût Aleyhisselâm'a diyor ki; "Senin hayatınla kasem ederim. Onlar, kendi dalaletinden müteredditirler, vazgeçmezler nasihat yapma. Bir kısım da demişler ki; "Le-amruke'den, cümle ayrıdır. Hitâp Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'edir." Hâlik-i Kâinat, Habibine buyuruyor ki; "Ey Habibim, senin ömrü hayatınla kasem ederim. Bunlar ölünceye kadar sekrinden ayrılmıyorlar. Daimâ, helâk oluncaya kadar bu halde kalacaklar." اِنَّهُمْ لَفِى سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ Rasûl-û Ekrem'in zamanındaki keferelere ait olur. Her ikisine de şümûlü var.

73- فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُشْرِقِينَ

فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ Sayhayı Cibril, Cibril'in sadası ehzetti onları مُشْرِقِينَ Güneşin şâriki zamanı, işrak (Güneş'in doğma) zamanı, Cibril-i Emin'den bir sadâ geldi. Onları, o korkunç ses yakaladı.

74- فَجَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ

فَجَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا Hâlik-i Kâinat buyuruyor. Biz böylece şehirlerinin üstünü altına getirdik. وَاَمْطَرْنَا Yağdırdık عَلَيْهِمْ onların üzerine حِجَارَةً bir takım taşlar, o taşlar. مِنْ سِجِّيلٍ Balçıktan pişirilmiş taşlar yağdırdık yahutta siccil müseccel, tescil edilmiş, herkesin ismi üzerinde yazılı taşları onların başına yağdırdık.

75- اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِلْمُتَوَسِّمِينَ

İşte Lût Aleyhisselâm'ın bu kıssasında, kıssadan hisse budur ki delâlet var, âyet var vahdâniyat-ı İlâhiye'ye. لِلْمُتَوَسِّمِينَ **en-nêzirine mütefekkirine**; tefekkür eden bilenlere ibretler vardır.

76- وَاِنَّهَا لَبِسَبِيلٍ مُقِيمٍ

وَاِنَّهَا Bu Lût Aleyhisselâm'ın şehirleri bu yerler, لَبِسَبِيلٍ مُقِيمٍ o şehirlerin harabeleri, bir yol üzerinde hâlâ durmaktadır. Oradan geçenler, izlerini görmektedir.

77- اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ

Hakikaten bunda, imân edenler için bir âyet ibret vardır. Bir peygambere ve onun varislerine dil uzatmasınlar.

78- وَاِنْ كَانَ اَصْحَابُ الْاَيْكَةِ لَظَالِمِينَ

اِنْ Muhaffaftır müsekkalden. **İnnehû eshâbû eyke**; ormanlık, meşelik demektir. Medyen namında bir şehir var. Medyen, İbrahim Aleyhisselâm oğullarından biridir. Eğer ki meşhur olan İsmâil ile İshak Aleyhisselâm'dır, Medyen'den başka evlâtları da var. Medyen, o şehri binâ ettiğinden şehrin ismi Medyen olmuştur. Şuayip

Aleyhisselâm hatibül enbiyadır. Evvelâ Medyen'e gönderildi, sonra da Eyke'ye gönderildi. Her ikisi de birbirine yakındır. Ashab-ı Eyke, Şuayip Aleyhisselâm'ın kavmi idi. Bir vadide ağaçlar arasında yaşarlardı. Eyke halkı, ölçü ve tartıları noksan yaparlar. Kâfir idiler, cidden nefislerine zulmederlerdi.

79- فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ وَاِنَّهُمَا لَبِاِمَامٍ مُبِينٍ

فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ Biz Azimüşşan, onlardan da intikam aldık. Çünkü Şuayip Aleyhisselâm'ı dinlemediler ve helâk oldular. وَاِنَّهُمَا لَبِاِمَامٍ مُبِينٍ Bu yerlerin ikisi de (Südüm ve Eyke) açık bir yol üzerindedir. Rivayete göre; Şuayip Aleyhisselâm'ın kavmi Ashab-ı Eyke üzerine, yedi gün sıcak havadan sonra bir bulut gönderilmiştir. Serinlemek ümidi ile onun altına toplanmışlar. Sonra buluttan bir ateş çıkıp hepsini yakmış.

80- وَلَقَدْ كَذَّبَ اَصْحَابُ الْحِجْرِ الْمُرْسَلِينَ

Salih Aleyhisselâm'ın kavmi Semûd olup, memleketin ismi Hıcır'dır. Hıcır; taşlık bir deredir. Taştan dağları oyup kendilerine evler yapmışlardı. Ashab-ı Hıcır, peygamberleri inkâr ettiler. "Peygamberleri inkâr ettiler" diyor, halbûki inkâr edilen yalnız Salih Aleyhisselâm'dır. Çünkü bir peygamberi tekzip etmek, bütün peygamberleri tekzip etmek demektir.

81- وَاٰتَيْنَاهُمْ اٰيَاتِنَا فَكَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ

وَاٰتَيْنَاهُمْ اٰيَاتِنَا Biz Azimüşşan, onlara kudretimize delâlet eden âyetlerimizi vermiştik. Salih Aleyhisselâm'ın kavmi, "imân edeceğiz" diyerek mucize istediler ve Salih Aleyhisselâm da istedikleri

mucize için duâ etti. Cenâb-ı Hak da duâyı kabul etti. Taştan deve çıktı ve deve de yavru doğurdu. فَكَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ Bu mucizeyi gördükleri halde, yine imândan yüz çevirdiler. Neticede deveyi de öldürdüler, imân etmediler.

82- وَكَانُوا يَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا اٰمِنِينَ

وَكَانُوا Var idi bu kavim. يَنْحِتُونَ **yenkûrune** yâni keserlerdi biçerlerdi. Dağın içinde, taştan dağların içinde evler yaparlardı. مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا اٰمِنِينَ Onlar, zanlarınca emniyet içinde kalmak üzere dağları oyup evler yaparlardı.

83- فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُصْبِحِينَ

Cibril-i Emin'in sayhası, sabaha çıkarken geldi, onları helâk etti. O korkunç ses yakalayıverdi.

84- فَمَآ اَغْنٰى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ

Kazandıkları (mallar, evler ve nüfuslarının çokluğu) onlardan, Âllâh-û Teâlâ'nın azabını def etmeye yaramadı.

85- وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَآ اِلَّا بِالْحَقِّ وَاِنَّ السَّاعَةَ لَاٰتِيَةٌ فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ

وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَآ اِلَّا بِالْحَقِّ Biz Azimüşşan, yerleri ve gökleri ile aralarında olanları ancak hak (ve hikmetle) halk ettik. Bunların helâkına lüzum hâsıl olmuştu. Eğer bu fesat devam etseydi, bu şekavet devam etseydi yeryüzü fesat ile dolardı. Hikmet-i İlâhiye'ye muhalif olurdu. Onun için Âllâh-û Teâlâ, şekavet fazla olduğunda bir esbab halk ediyor. Bazı kâ-

fir, münafıkları telef ettiriyor. وَاِنَّ السَّاعَةَ لَاٰتِيَةٌ Muhakkak kıyamet günü gelecektir. فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ Hey Habibim, (Çünkü âyet Mekke'de nâzil olmuştur, Cenâb-ı Hak, harbe müsaade etmiyor.) Yâ Ekmelerrusûl, cemil bir safha ile iyi bir mukabele yap. Tâ ki Cenâb-ı Hakk'ın irâdesi zuhur edinceye kadar.

86- اِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ

Senin Rabbin ancak O'dur. Hallâk; yoktan var eden O'dur, Herkesin ahvâlini hakkıyla bilendir. Vakti gelince izhar eder.

87- وَلَقَدْ اٰتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِى وَالْقُرْاٰنَ الْعَظِيمَ

وَلَقَدْ اٰتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِى Ey Habibim, biz sana seb'ul mesâniyi verdik. Mesâni; mükerrer. Fatiha sûresi iki def'a nâzil olmuştur. Biri Mekke'de, diğeri Medineyi Münevvere'de nâzil olmuştur. Onun için mesâni derler. Müsennê; bir de her namazda tekerrür eder, onun için de mesâni derler. Fatiha yedi âyettir, mesâni olarak size gönderdik. Onun sevabı, gelen yedi kervan kâfilesinin mallarından daha kıymetli hayırlıdır. وَالْقُرْاٰنَ الْعَظِيمَ Kur'ân'ı Azim'i de gönderdik. Onun okunması, amel edilmesi elbette kervan kâfilelerinin mallarının halka dağıtılmasından hayırlıdır.

88- لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ اِلٰى مَا مَتَّعْنَا بِهٖٓ اَزْوَاجًا مِنْهُمْ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ

اِلٰى مَا مَتَّعْنَا بِهٖٓ اَزْوَاجًا Uzatmayınız عَيْنَيْكَ gözünüzü. لَا تَمُدَّنَّ مِنْهُمْ Bizim halka, bazılarına verdiğimiz dünya metaına gözünüzü

uzatmayınız, elinizdeki Kur'ân size yeter. وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ Bunların imâna gelmediğinden de mahzun olma çünkü her şeyin bir vakt-i zamanı var. وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ Mü'minlere karşı da yumuşak muamele et, ey Habibim. Mü'minlere kanadını indir, (tevazu göster.)

89- وَقُلْ اِنِّى اَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ

Söyle ey Habibim. Ben, Âllâh'tan gönderilmiş mübin olan, beyyin inzâr sahibi azab-ı İlâhi'yi bildirmeye gelmiş bir peygamberim.

90- كَمَآ اَنْزَلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ

Nasıl ki azâb-ı İlâhi'yi muktesim olanlara göndereceğiz. اَنْزَلْنَا Mâzidir fakat tahakkukundan dolayı mâzi buyurulmuştur. Bir şey muhakkak oldu mu, oldu demektir. Halbûki daha olmadı, olacaktır. Bu münafık ve keferelerin cezası muhakkak gelecektir. Muktesim, iktisam, kısmet yapan. Yahudi ve hıristiyan, Tevrat ve İncil'de gördüklerini kabul ederler, görmediklerini kabul etmezlerdi. Rasûl-û Ekrem'in ahvâlini kabul etmezler, bazen böyle kısım kısım yaparlardı.

91- اَلَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْاٰنَ عِضِينَ

Onlar ki Kur'ân'ı parça parça etmişler. Kur'ân hakkında müşriklerden bazısının "sihirdir," bazısının "şiirdir, yalandır, eski efsanedir" diyenlerdir.

92- فَوَرَبِّكَ لَنَسْـَٔلَنَّهُمْ اَجْمَعِينَ

Kasem ederim senin Rabbinle, onların hepsine yaptıklarını

muhakkak soracağız. Sualin akabinde azâb-ı İlâhi vardır. Eğer yalnız sual olsa bir şey lâzım gelmez.

93- عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ

Yaptığı amellerden hepsi mes'uldür ve azaplanacaktır.

94- فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَاَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ

Ey Habibim, sana tebliğ ettiğim gibi sen de onlara tebliğ et. Ve müşriklerden i'raz et. Onların itiraz ve inanmadığına ehemmiyet verme.

Bu âyet-i kerime nâzil oluncaya kadar otuz dokuz kişi idiler de ona göre va'z-ı nasihat ederdi. Bu âyet-i kerimeden sonra serbest, hatta Kâbe'nin yanında ayet-i kerimeleri söylerdi.

Ey Habibim, hak ve bâtılı tefrik için açık ve sarih olarak emret. وَاَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ Müşriklerin şirkine, itirazına iltifat etme. Müşriklerden yüz çevir.

95- اِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِءِينَ

(Seninle) alay edenlere karşı da "ben kâfiyim" buyuruyor. Âllâh diyor ki; "Ey Habibim, sana istihza edenlere ben kâfiyim." Bunların içinde beş kişi vardır ki istihzayı çok ileri götürmüşlerdi. Bunlar hakkında Rasûl-û Ekrem duâ etti. "Ya Rabbi, bunları birer belâ ile def et." Duâyı peygamberi derhal yerini buldu. 1) Velid bin Mugayyire, 2) Amcası Esved namında birisi vardı, derhal her iki gözü kapandı. 3) Esved bin Abdi Yagûs namında birisi vardı, istiska hastalığına müptelâ oldu. Mütemadiyen su içtiği halde suya kanmıyor, susuz kalıyor. 4) As bin Huvâlin de aniden başına bir

diken girdi, kurşundan daha azap verici. 5) Hars bin Kayyuh'un da kafası pis cerahatli bir hale geldi ve kısa bir zamanda telef oldular. Âyet-i kerime zuhur etti. Biz Azimüşşan, sana kâfi geliriz. Müstehzilerin hakkından biz kifâyet ederiz.

96- اَلَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ ۚ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ

اَلَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ ۚ Bu istihza edenler, Âllâh ile başka mâbut iddia ederler. فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ Onların dünyada gördüğü cezalar, cezalarının tamamı değildir. Cezanın olacağına delâlet eder. Onlar yakında akibetlerini bileceklerdir.

97- وَلَقَدْ نَعْلَمُ اَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ ۙ

وَلَقَدْ نَعْلَمُ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem. Biz biliriz, اَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ senin mübarek kâlbin darlaşıyor. بِمَا يَقُولُونَ ۙ Onların tâ'zib-i istihzalarından.

98- فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ ۙ

فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ Rabbini hamd et, tesbih ile. Yâni Sübhânallâhi ve bihamdihi. Sebbih; tesbih et, بِحَمْدِ رَبِّكَ hamd ile beraber. Rabbimi tenzih ediyorum bütün noksanlardan ve hamd ederim. وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ ۙ Secdeye devam et. Rasûl-û Ekrem, bunun üzerine üzüldüğü zaman abdest alır namaza başlardı.

99- وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتّٰى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ

وَاعْبُدْ رَبَّكَ Rabbine ibadet et. حَتّٰى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ Sana yakın olan ölüm gelinceye kadar Rabbine ibadet et.

سُورَةُ النَّحْلِ ﴿١٦﴾ NAHL SÛRESİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Nahil; bal arısı derler. Bal arısının birçok hassaları olduğu hatta sûreyi ne'am derler. Çünkü birçok nimetlerden bahsediyor. Bal arısından bahsettiği için, sûrenin ismine Nahil demişler.

128 âyet, 2840 kelime, 7707 harften ibarettir. Son üç âyeti Medine'de, diğerleri Mekke'de nâzil olmuştur.

1- اَتٰٓى اَمْرُ اللّٰهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ

Bu âyet-i kerimenin sebeb-i nûzulü, "nerede bu azap hele gelsin de görelim" diyerek istihzâ ederlerdi. İstedikleri tekzip idi, "hani azap kıyamet nerede, kim görmüş onu?" diyorlardı. اَتٰٓى اَمْرُ اللّٰهِ Ey münafıklar, Âllâh'ın emri muhakkak gelecek. O kıyamet, münafığın hak ettiği cezayı vermek, va'd-i İlâhi yerine gelecek muhakkaktır. فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ Acele etmeyiniz. Cenâb-ı Hak, zaman-ı mekândan münezzehtir. سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ Münezzehtir Âllâh, beridir müşriklerin dedikodularından. Mademki emretmiş, emri behemehâl yerine gelecektir.

2- يُنَزِّلُ الْمَلٰٓئِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ اَمْرِهٖ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهٖٓ اَنْ اَنْذِرُوٓا اَنَّهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّٓا اَنَا۠ فَاتَّقُونِ

يُنَزِّلُ Gönderir الْمَلٰٓئِكَةَ melekleri ki Cibril-i Emin baştadır. بِالرُّوحِ Vahy ile Cibril-i Emin'i vahy ile gönderir, مِنْ اَمْرِهٖ izni ile gönderir, عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهٖٓ istediği kuluna gönderir. Bir kulunu, peygamber eder. O kulunada Cibril-i Emin'i gönderir. Peygamberlik, vilâyet gibi değil. Veli olan insan çalışıyor, uğraşıyor, ibâdet ediyor. Derecâtı bulur fakat peygamberlik böyle değildir. Âllâh-û Teâlâ, intihab eder. Amel ile hiç kimse peygamberlik derecesine varamıyor. İstediği kula, melekler vasıtası ile vahyini gönderir. Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem de sevdiği kuludur, Cibril-i Emin ile vahyi göndermiş. اَنْ اَنْذِرُوٓا Kâfire azâbı göster ve onlara bildir ki اَنَّهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّٓا اَنَا۠ benden başka bir mâbud, bir maksut yok. فَاتَّقُونِ Benden korkunuz, emrime imtisâl ediniz, nehyettiklerimden vazgeçiniz.

3- خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ تَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ

خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ Âllâh CelleCelâlûhû, kemâl-i azamet sahibidir. Bu semâvatı ve yerleri halkeden, bir peygamberi de halk eder, bir melâikeyi de halk eder. تَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ Münezzehtir müşriklerin isnat ettiği ortaklardan, putlardan vesaireden.

4- خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَاِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ

خَلَقَ الْاِنْسَانَ İnsanı halk etti, مِنْ نُطْفَةٍ bir nutfeyi meniden. فَاِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ Görüyor halini insan, nereden geldi tasavvur etsin.

Nasıl halk oldu, nereden geldi, nereye geldi, nasıl yetişti? Bunları tasavvur etmez de aşikâr bir husumeti, şiddetli bir husumeti izhar eder.

5- وَالْاَنْعَامَ خَلَقَهَا ۚ لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنَافِعُ وَمِنْهَا تَاْكُلُونَ ۖ

وَالْاَنْعَامَ خَلَقَهَا ۚ Ey insanlar, hayvanları sizin menfaatınız için halk ettik. لَكُمْ Sizlere فِيهَا bu hayvanatların, دِفْءٌ sıcaklık veriyor onların yünleri. وَمَنَافِعُ Başka menfaatlar da var; yavru, süt veriyor, ona biniyor, işlerini yaptırıyorsunuz, etini yiyorsunuz. وَمِنْهَا تَاْكُلُونَ ۖ Onlardan bir kısmını da yersiniz. Bunların hepsi nimet-i İlâhiye'dir sizin için, niye şükretmiyorsunuz?

6- وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرِيحُونَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ ۖ

O hayvanların akşam mer'adan gelişlerinde ve sabahleyin mer'aya gidişlerinde sizin için bir zinet ve ferah vardır.

7- وَتَحْمِلُ اَثْقَالَكُمْ اِلٰى بَلَدٍ لَمْ تَكُونُوا بَالِغِيهِ اِلَّا بِشِقِّ الْاَنْفُسِ ۗ اِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ ۙ

وَتَحْمِلُ اَثْقَالَكُمْ Bu hayvanlar sizin ağırlıklarınızı yüklenirler. اِلٰى بَلَدٍ لَمْ تَكُونُوا بَالِغِيهِ اِلَّا بِشِقِّ الْاَنْفُسِ ۗ Eşyalarınızı bu hayvanlara yükletir, istediğiniz beldelere gidersiniz. Öyle memleketler ki bu hayvanlar olmasa, oralara zahmetle gidebilirsiniz. اِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ ۙ Sizin Rabbiniz mübalağa ile rahmet sahibidir.

8- وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً ۚ وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ

وَالْخَيْلَ Atları halk etti, وَالْبِغَالَ katırları halketti, وَالْحَمِيرَ merkepleri halketti لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً ۚ binmeniz ve zinetlenmeniz için (ya-

rattı.) وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ Âllâh şu anda bilemeyeceğiniz daha nice şeyler ki (nakil vasıtaları da) yaratır.

9- وَعَلَى اللّٰهِ قَصْدُ السَّبِيلِ وَمِنْهَا جَائِرٌ ۚ وَلَوْ شَاءَ لَهَدٰيكُمْ اَجْمَعِينَ ۧ

وَعَلَى اللّٰهِ قَصْدُ السَّبِيلِ Hakka isâl eden tarik-i müstekimi beyan etmek ancak Âllâh-û Teâlâ'ya aittir. وَمِنْهَا جَائِرٌ ۚ Bazıları da o tarık-i müstekimden ayrılır da dalalete gider. Bu dalâlete giren de azamet-i İlâhiye'ye delâlet eder. وَلَوْ شَاءَ لَهَدٰيكُمْ اَجْمَعِينَ ۧ Eğer Âllâh-û Teâlâ irade etseydi, hepinizi hidâyete erdirirdi.

10- هُوَ الَّذِى اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ

هُوَ الَّذِى اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً Öyle Âllâh ki sizin için gökten yağmur yağdırır. لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ Siz o sudan içiyorsunuz. وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ Yine o sudan toprağa karışıyor, o topraktan nebatat, ağaçlar شَجَرٌ hâsıl olur. Sizin için sebze meyveler, hayvanatınız içinde otlatılır nimetler hâsıl olur.

11- يُنْبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْاَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ ۗ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

يُنْبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ Âllâh-û Teâlâ, o su ile size ziraati izhar eder. وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْاَعْنَابَ Zeytin, hurma, üzüm bunları emrediyor, bunlar kut olur. وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ Ve çeşit çeşit meyveler bitirir. اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ İşte bunlardan düşünen, tefekkür eden bir kavim için (kudret ve hikmet-i İlâhiye'ye delâlet eden) ibretler vardır.

12- وَسَخَّرَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۙ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۚ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ ۗ
اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ۙ

وَسَخَّرَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۙ Geceyi gündüzü, وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۚ Güneş'i ve Ay'ı emrine mûsahhar etmiş, hepsi sizin menfaatınız içindir. وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ ۗ Yıldızlar da onun emri ile hareket eder, emrine mûsahhardır. اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ۙ İşte bunlar, düşünen teakkud eden, tedebbür eden kimselere kâfi delillerdir.

13- وَمَا ذَرَاَ لَكُمْ فِى الْاَرْضِ مُخْتَلِفًا اَلْوَانُهُ ۗ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ

وَمَا ذَرَاَ لَكُمْ فِى الْاَرْضِ مُخْتَلِفًا اَلْوَانُهُ ۗ Zera yâni haleka. Size halk ettiği yerden, muhtelif renklerle halk ettiği şeylerin, nebâtâtın renkleri, şekilleri, lezzetleri ayrı, hiçbiri diğerine benzemez. Bütün bunlar, Kudret-i İlâhiye'ye delâlet etmiyor mu? اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ Bunlarda öğüt kabul edecek bir kavim için elbette ibret vardır.

14- وَهُوَ الَّذِى سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَاْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ
حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا ۚ وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاخِرَ فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ
وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

وَهُوَ الَّذِى سَخَّرَ الْبَحْرَ Öyle bir Âllâh'tır ki denizleri emrinize musahhar etmiş. لِتَاْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا İçinden taze et (balık) yemeniz için وَتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْيَةً inci, mercan ve benzerleri gibi kullanacağınız zineti çıkarırsınız. تَلْبَسُونَهَا ۚ Lütf-û İlâhi olarak bunları yiyorsunuz. وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاخِرَ Gemilerin denizde (suları) yara yara

gittiklerini de görüyorsunuz. فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ Âllâh-û Teâlâ'nın fazlından (seyahat ve ticaretle) nasip arayasınız وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (Bütün bunlar) O'nun lütfunu aramanız ve nimetine şükretmeniz içindir.

15- وَاَلْقٰى فِى الْاَرْضِ رَوَاسِىَ اَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَاَنْهَارًا وَسُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

وَاَلْقٰى فِى الْاَرْضِ رَوَاسِىَ Hâlik-i Kâinât, yine kemâl-i lütfu ile sizi sarsmaması için yeryüzünde sağlam dağları halk etti. اَنْ تَمِيدَ بِكُمْ Tâ ki sallanmasın yerler, sabit kalsın. وَاَنْهَارًا Bu dağların içinden nehirler halk etti. وَسُبُلًا O dağların içinden yollar halk etmiş, لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ tâ ki maksadınıza varasınız. Bunların hepsi, Hâlik-i Kâinat'ın azamet-i kudretine, vahdaniyetine birer delildir.

16- وَعَلَامَاتٍ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ

Sizin için yeryüzünü gezmeye yarayan alâmetler yapmış. Yerler, dağlar ve sularda daha nice alâmetler (yarattı.) Onlar, yıldızlarla da yollarını doğrulturlar.

17- اَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ

اَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ O halde yaratan (Âllâh!) Yaratmayan (putlar) gibi olur mu? اَفَلَا تَذَكَّرُونَ Hâlâ düşünmüyor, tezekkür edip de imân etmiyorsunuz? Halk eden Hâlik ile halk etmeyen aciz bir olur mu?

18- وَاِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوهَا اِنَّ اللّٰهَ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ

وَاِنْ Eğer تَعُدُّوا saymaya kalksanız نِعْمَةَ اللّٰهِ Âllâh'ın nimetlerini,

لَا تُحْصُوهَا onu sayamazsınız. Bir nefesin girişi ve çıkışı iki nimet olduğuna göre, iki def'a şükretmek lâzım gelir. Her nefes içinde iki defa şükretmek, hiç kimsenin elinden gelmez. Öyle ise ne yapmak lâzım gelir mademki elimizden gelmiyor. Âllâh-û Teâlâ'nın dergâhına özrümüzü, kusurumuzu, aciz olduğumuzu arz edelim ki böyle yaptığımız takdirde bizi affeder dilerse. Kulun en iyi hali budur ki özrünü, kusurunu Âllâh-û Teâlâ'nın kapısına getirir. Yâ Rabbi, ma'zurum elimden bu kadar geliyor. "Ya Rabbim" der, yoksa Âllâh'a lâyık olan bir ibadet, hiç kimsenin elinden gelmiyor. اِنَّ اللّٰهَ Muhakkak Âllâh CelleCelâlûhû, لَغَفُورٌ imân edip de tevbe edenlerin kusurlarını affeder, رَحِيمٌ onlara merhametini ihsan eder.

19- وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ

Âllâh-û Teâlâ, gizlediğinizi de açıkladığınızı da bilir. Âyet-i kerimede hem vaad hem de vaîd var. Vaid; tehdit olan. Ey münafık, Âllâh senin yaptığın gizli olan küfrünü bilir. Günü geldiğinde sen cezasını göreceksin. Vaad vardır, Mü'minlere. Ey Mü'min, senin gizli yaptığın ibadetlerini Âllâh bilir, mükâfatını ihsan eder.

20- وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ

وَالَّذِينَ Onlar ki يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ Âllâh'tan başka bir mâbût ittihaz eder, لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا o taptıkları putlar hiç bir şeyi halk etmeye muktedir olmadığı gibi, وَهُمْ يُخْلَقُونَ kendisi de mahlûktur. Çünkü onlar kendileri yaratılmışlardır.

21- اَمْوَاتٌ غَيْرُ اَحْيَاءٍ ۚ وَمَا يَشْعُرُونَ ۙ اَيَّانَ يُبْعَثُونَ ۚ

اَمْوَاتٌ غَيْرُ اَحْيَاءٍ Onlar diri değil ölüdürler. وَمَا يَشْعُرُونَ Onlarda

bir ma'lûmat yok, şuur yok اَيَّانَ يُبْعَثُونَ Ne vakit ba's olunacaklar, haşir günü ne vakit olacağına dair malûmatları yoktur. Ne zaman diriltileceklerini bilmezler.

22- اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ قُلُوبُهُمْ مُنْكِرَةٌ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ

اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ Ey mahlûkat, ey insanlar, ey Mü'minler! İlâhınız, mâbudunuz اِلٰهٌ وَاحِدٌ birdir. İlâhınız, Âllâh'ınız bir Âllâh'tır. Naziri yok, ne zatında ne sıfatında, ancak ibadete müstehak birdir. Nasıl olur, O'nu bırakır da başkasına ibadet edersiniz? فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ Fakat ahirete imân etmeyen kimselerin hâli nasıl oluyor? قُلُوبُهُمْ مُنْكِرَةٌ Onların kâlplerinde inkâr var. وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ Onlar imânı, kibirlerine yediremezler. Bir kimse "ben bilirim kimse bilmez" dedikten sonra, o hiç kimsenin sözünü kabul etmez. Bir kimsede kibr-i azamet oldu mu gözü kapanıyor. Hakkı tanımaz. Bu küfür, küfr-ü inâdidir. Hiçbir şeyle tedavi olmaz. Hodbin, Hüdâbin olmaz. Benim diyen, Âllâh'ı görmez inanmaz, imân etmez. Hadis-i Şerif'te bildirdiğine göre; İnsanların bir kısmı bilir, bildiğini de bilir. (Bu kişiler âlimdir, onlara tâbi olunuz.) İkinci derece bilir fakat kendisi farkında değil, bilgi sahibi olduğundan habersiz. (Bu durumda olana senin mâlûmatın vardır, halka da bildiğini söyle anlat demeli.) Üçüncü sınıf olanlar bilmiyor fakat bilmediğini bilir. Bu gibi kimselerin tedavisi olur. İzah etmek, bilmediğini öğretme imkânı olur ve gelir kabul eder. Fakat dördüncüsü ki cehl-i mürekkeptir. Tedâvi kabul etmeyen hastalık. Bilmiyor, bilirim zanneder kendisini.

لَا جَرَمَ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَۜ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ -23

اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا لَا جَرَمَ Hiç şüphesiz bu âyetlerden anlaşıldı ki يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَۜ bilir onların gizlediklerini, âleni yaptıklarını da bilir. Herkes kendi ameline göre cezalanır ve mükâfatlanır. اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ Âllâh CelleCelâlûhû, kibr-i azamet sahiplerini sevmez.

وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ مَاذَآ اَنْزَلَ رَبُّكُمْۙ قَالُوٓا اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَۙ -24

Âyet-i kerimenin sebeb-i nuzulü. Bazen dağ kesimlerinden gelenler olurdu. "Ne var, Rabbimiz bize bir şey emretmiş mi?" diye sorarlardı. Bazıları da istihza, alay olmak üzere, "Rabbimiz bize bir şey emretmiş mi!" şeklinde sorarlardı. Maksatları, Rasûl-û Ekrem'e tehekkümdür. Yoksa sorduklarının ciddiyetle alakası yok idi. O zamanda, Nadrib bin Hars namında birisi vardı, İran'a gidip gelir. İran'ın cahiliyet zamanında, onların yalanlarını uydurup tarih gibi getirip konuşurdu. وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ مَاذَآ اَنْزَلَ رَبُّكُمْۙ Onlar, birbirlerine sorarlardı "Rabbiniz neyi nâzil etmiştir?" Ya istihzâ kabilinden yahutta bilmeyerek söyliyenler olurdu. قَالُوٓا اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَۙ "Evvelden gelen, eskilerin bazı uydurmaları vardı ya onların masallarını söylüyor" derlerdi.

لِيَحْمِلُٓوا اَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيٰمَةِۙ وَمِنْ اَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍۗ اَلَا سَآءَ مَا يَزِرُونَۜ -25

لِيَحْمِلُٓوا اَوْزَارَهُمْ Böyle söylüyorlar ki اَوْزَارَ onların günahları ka-

dar da (bu cevapları sebebiyle) kıyamette tamamen kendi günahlarını yüklendikleri gibi, cehilleri sebebiyle idlâl ettiklerinin günahlarından bir kısmını da yükleneceklerdir. كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۙ وَمِنْ اَوْزَارِ الَّذِيْنَ يُضِلُّوْنَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ Kıyamette evzarları kâmil olsun, dünyada gördükleri musibet hastalıklar kefaret olmasın. Dünyadaki musibet ve hastalıklar, Mü'minlere kefarettir. Arif olan kimselere derecattır. Mücrimlere ukûbettir. Cehlinden dolayı, ilimsiz olarak kâlpleri temiz olarak köylerden gelenleri yoldan saptırdıkları için. Onlarında haberleri olmadığından saptırılıyorlardı. Onların da günahları, saptıranların üzerine yüklenecektir. اَلَا سَاۤءَ مَا يَزِرُوْنَ O, ne çirkin günahtır ki yükleniyorlar.

26- قَدْ مَكَرَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَاَتَى اللّٰهُ بُنْيَانَهُمْ مِنَ الْقَوَاعِدِ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَاَتٰىهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُوْنَ

قَدْ مَكَرَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'e teselli olmak üzere, Cenâb-ı Hak emrediyor. Ey Habibim müteessir olma, senden evvel gelen peygamberlere de aynen sana yapıldığı gibi yapılmış ve söylenmiştir. Bundan evvel gelenler de mekr-u hile yapmışlardır. فَاَتَى اللّٰهُ بُنْيَانَهُمْ مِنَ الْقَوَاعِدِ Âllâh-û Teâlâ, onların binalarını temelinden harap etti, فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ tavanı başlarına çöktü. Darb-ı misâldir, zâlim olan zûlmüne devam ede ede nihayet kendisi yıkılır. O zûlüm de onun üstüne yıkılır. مِنْ فَوْقِهِمْ وَاَتٰىهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُوْنَ Azab-ı İlâhi, onlara fark etmedikleri bir yerden gelmişti.

27- ثُمَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يُخْزِيْهِمْ وَيَقُوْلُ اَيْنَ شُرَكَاۤءِيَ الَّذِيْنَ كُنْتُمْ تُشَاۤقُّوْنَ فِيْهِمْ ۭ قَالَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ اِنَّ الْخِزْيَ الْيَوْمَ وَالسُّوْۗءَ عَلَى الْكٰفِرِيْنَ ۙ

ثُمَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يُخْزِيهِمْ Sonra kıyamet gününde Âllâh-û Teâlâ, onları rezil ve rüsvay edecek وَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَآءِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تُشَٓاقُّونَ فِيهِمْ ve diyecek ki "Hani onlar, yeryüzünde (peygamberlere, mü'minlere) düşman kesildiğiniz (eziyet ettiğiniz) şerikleriniz? Nerede, gelsin yardım etsinler size? Yani tehekkümen derler, onlara. قَالَ الَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ Ehl-i ilim, embiya ve mü'minin, o vakit diyorlar. اِنَّ الْخِزْيَ الْيَوْمَ وَالسُّوٓءَ عَلَى الْكَافِرِينَ "Bugün fenalık, azap, belâ, hepsi kâfirlerin üzerindedir. Şüphesiz bugün rezillik ve kötülük kâfirleredir."

اَلَّذِينَ تَتَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِمِٓي اَنْفُسِهِمْ فَاَلْقَوُا السَّلَمَ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سُوٓءٍ بَلٰٓى اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ -28

اَلَّذِينَ تَتَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ O küfürle nefislerine zulmedenlerin, ölüm melekleri ruhlarını kabzedecekleri zaman. ظَالِمِٓي اَنْفُسِهِمْ Nefislerine zulmeden, küfür üzerine gidenler. Azrâil Aleyhisselâm, ruhları kabzederken فَاَلْقَوُا السَّلَمَ selâmı ilkâ ederler. Azrâil'e karşı diyorlar ki; "Biz Müslüman olacağız, Müslümanız. مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سُوٓءٍ Biz (dünyada) hiç bir fenalık, (küfür ve mâsiyet) işlememiştik" diyerek teslim olacaklar (inkâr edecekler.) بَلٰٓى اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ Hâlik-i Kâinât buyuruyor melek lisânile. بَلٰٓى "Evet siz yaptınız, küfür yaptınız. Sizin yaptığınız küfre, Cenâb-ı Hak âlimdir. Bugün inkârınızın faydası yok, cezanızı göreceksiniz."

فَادْخُلُوٓا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَلَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ -29

فَادْخُلُوٓا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا O halde içinde ebedi kalacağınız cehennemin kapılarından girin. (Hâlis imân sahibinin burada,

cehennemde yeri yoktur. Karışık olan imân sahibi belki de tasfiye olur.) فَلَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ Mütekebbir; inâden İslâmiyet'i kabul etmeyen. Mütekebbirler için o ne çirkin makamdır. (Küfür inâdi olmazsa, elbette bilir ki bu âlem beyhude halk olmadı. Bir Âllâh ve İslâm dini hak olarak var, bu delilleri kabul etmek lâzım gelir. Aramadığına göre inat ediyor demektir. Arasa bulur, aramazsa inat ediyor.

30- وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَآ اَنْزَلَ رَبُّكُمْ ؕ قَالُوا خَيْرًا ؕ لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا فِى هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ ؕ وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ ؕ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ ۙ

وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَآ اَنْزَلَ رَبُّكُمْ Âllâh-û Teâlâ'dan korkup (kötülüklerden) sakınanlar da "Rabbiniz ne inzal etti?" denildiğinde, قَالُوا خَيْرًا ؕ "hayrı inzal etmiş" derler. لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا فِى هٰذِهِ الدُّنْيَا Bu dünyada iyilik yapanlara حَسَنَةٌ ؕ güzel mükâfat vardır. وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ ؕ Âhiret yurdu ise onlar için daha hayırlıdır. وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ ۙ Âhiret evi, müttekilere ne güzel mekân olur.

31- جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَآءُونَ ؕ كَذٰلِكَ يَجْزِى اللّٰهُ الْمُتَّقِينَ ۙ

جَنَّاتُ عَدْنٍ İkâmet edecekleri yer, Adn cennetleridir. يَدْخُلُونَهَا تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ Mü'minler oraya dâhil olurlar, o cennet ağaçlarının altından nehirler akar. لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَآءُونَ ؕ Onların istediğini, ehl-i cennetin arzu ettiğini Âllâh ihsan eder. Yalnız bununla kalmıyor, Cemâl-i İlâhi, visâl-i İlâhi zuhur ediyor. كَذٰلِكَ يَجْزِى اللّٰهُ الْمُتَّقِينَ ۙ İşte Âllâh-û Teâlâ, takva sahiplerini böyle mükâfatlandırır.

32- اَلَّذِيْنَ تَتَوَفّٰىهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ طَيِّبِيْنَ ۙ يَقُوْلُوْنَ سَلٰمٌ عَلَيْكُمُ ۙ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ

اَلَّذِيْنَ O müttekiler ki تَتَوَفّٰىهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ melekler, pak ve asûde oldukları hâlde onların ruhlarını kabzederler. طَيِّبِيْنَ ۙ Ruhlarını tâhir, iyi pak olarak alırlar. يَقُوْلُوْنَ سَلٰمٌ عَلَيْكُمُ ۙ Melekler lisanile onlara selâm-ı İlâhi geliyor. ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ Âllâh-û Teâlâ'nın izniyle cennete giriniz, yapmış olduğunuz güzel ameller sebep olmuştur.

33- هَلْ يَنْظُرُوْنَ اِلَّآ اَنْ تَاْتِيَهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ اَوْ يَاْتِيَ اَمْرُ رَبِّكَ ۭ كَذٰلِكَ فَعَلَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۭ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللّٰهُ وَلٰكِنْ كَانُوْٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُوْنَ

هَلْ يَنْظُرُوْنَ اِلَّآ اَنْ تَاْتِيَهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ Onlar neyi intizar ediyorlar? Asıl Mekke'deki müşrikler hakkındadır. Fakat âyetin sebeb-i nüzulü, âyeti tahsis etmez kıyamete kadar bakidir. اَوْ يَاْتِيَ اَمْرُ رَبِّكَ ۭ Kendilerine meleklerin gelmesinden veya Rablerinin emrinin gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar? كَذٰلِكَ فَعَلَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۭ Kendilerinden öncekiler de böyle yapmışlardı. وَمَا ظَلَمَهُمُ اللّٰهُ وَلٰكِنْ كَانُوْٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُوْنَ (Âllâh-û Teâlâ da onları helâk etmişti.) Âllâh-û Teâlâ, helâk etmekle onlara zulmetmedi, onlar nefislerine zulmettiler. O zulümlerinin karşılığı, bu azap zuhur etti.

34- فَاَصَابَهُمْ سَيِّاٰتُ مَا عَمِلُوْا وَحَاقَ بِهِمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ۧ

فَاَصَابَهُمْ سَيِّاٰتُ مَا عَمِلُوْا Onun için kötü amellerinin cezası, onlara isabet etti. وَحَاقَ بِهِمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ۧ Onların dünyada iken

istihza ettiği peygamberlere, Kur'an'a, kıyamet gününe yaptıkları istihzanın neticesi, azap başlarına geldi.

35- وَقَالَ الَّذِينَ اَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللّٰهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهٖ مِنْ شَيْءٍ نَحْنُ وَلَآ اٰبَآؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ دُونِهٖ مِنْ شَيْءٍ ۚ كَذٰلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ

Zamanımızdaki münafıklar da hemen hemen buraya işaret ediyorlar. "Efendim Âllâh yaptırdı diyor. Âllâh yaptırmasa ben yapabilir miyim?" Gelip her pisliği yapıyor, sonra da Âllâh'a isnat ediyor ve kendini temize çıkarıyor. Halbûki Âllâh, Hâlik'tir her şeyi halk ediyor. İrâde ile halk bir değil. Âllâh hikmet ve azameti için her şeyi halk etmiş. Âllâh küfrü halk etmiş fakat küfrü kabul edip yap demiyor. Şeytanı halk etmiş, ona uyun demiyor. Halk başka, irâde ve isyan başkadır. Âllâh, Hâlik olduğu için her şeyi halk ediyor lâkin küfrü istemiyor. Küfrü halk etmiş fakat küfrü istemiyor. Pekâlâ, istemediği rızası olmadığı halde küfrü niye halk etmiş? Azamet-i kudretini göstermek için lüzumludur. İrâde başkadır, rıza başkadır.

Cemii hayrı şerri ol diler, takdiri halk eyler.

Ve lâkin hayri sever ancak ki sevmez şerleri, Âllâh.

Âllâh CelleCelâlûhû, şerri sevmez fakat şerri de halk etmiştir. Halk etmek, yap demek değildir.

وَقَالَ الَّذِينَ اَشْرَكُوا Onlar buraya dayanıyor ve bugün de bazı münafıklar da bu şekilde müdafaya giriyorlar. O zaman da ehl-i Mekke'ye hitap idi fakat kıyamete kadar âyet-i kerimenin temsili vardır. لَوْ شَاءَ اللّٰهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهٖ "Âllâh isteseydi, biz O'ndan başkasına ibadet etmezdik" demek, Âllâh istemiş ki başkasına ibadet

edelim, onun için biz gayriye ibadet ediyoruz. مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ نَحْنُ وَلَآ اٰبَآؤُنَا Ne biz ne de babalarımız, O'ndan başkasına ibadet etmezdik. وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ O'nun emri olmadan hiç bir şeyi de haram kılmazdık" diyerek, kendilerini temize çıkarmak. Hâşâ kabahatı, Âllâh'a isnat etmek. Halbûki Âllâh, "sana küfre gir, şerri yap" demedi. Âllâh halk etti, senin için iyiliği de halk etti. Sen iyiliği bırakıp da şerre gidersen elbette ceza görürsün. كَذٰلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ Hâlik-i Kâinat, Habibine buyuruyor ki bunların dedikodularından üzülme, onlardan önce gelenler de böyle demişlerdi. فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ Peygamberân-ı İzâm'ın vazifesi ancak açık bir tebliğden ibarettir.

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِى كُلِّ اُمَّةٍ رَسُولًا اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ ۚ **36-**
فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللّٰهُ وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ ۚ فَسِيرُوا فِى
الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِى كُلِّ اُمَّةٍ رَسُولًا Hâlik-i Kâinat, Habibine emrediyor. Celâlim hakkı için, biz her ümmete, "Âllâh-û Teâlâ'ya ibadet kulluk edin, putlardan sakının, O'ndan gayriye ibadetten içtinâb edin" diye bir peygamber gönderdik. اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ Yalnız Âllâh'a ibadet ediniz, yalnız Âllâh'ı tevhid ediniz. Âllâh'dan başka ibâdete lâyık mahlûk yok. Bütün Peygamberam-ı İzâm'a, Cenâb-ı Hakk'ın ilk emri اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ dir. Beni bir bilsinler ve ibadet etsinler. وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ ۚ Tâğut ki yâni bâtıl olan mâbûdâtlardan içtinab etsinler. (Şeytan, Firavun ve Firavun misali insanlar da tağuttur.) İnsanı

yoldan çıkaran tağuttur, tuğyana sevk etmiş olur. Tağuttan içtinab edin, Âllâh'a ibadet ediniz. فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللّٰهُ O İnsanların bir kısmı ki Âllâh, onların hidayetini irade etmiş doğru yola gelmişler. وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ Onlardan bir kısmı ki dalâlete girmişler, İlm-i İlâhi'de azâba müstehak olmuşlar. فَسِيرُوا فِى الْاَرْضِ Ey müşrikler yeryüzünde gezin de görün, peygamberlerini tekzib edenlerin akibeti nice oldu? (Nasıl helâk olup yurtları harabeye döndü?) فَانْظُرُوا Bakınız كَيْفَ كَانَ nasıl olmuştur, عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ peygamberlerini tekzib edenler?

37- اِنْ تَحْرِصْ عَلٰى هُدٰيهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى مَنْ يُضِلُّ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ

اِنْ تَحْرِصْ عَلٰى هُدٰيهُمْ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, sen bunların hidayete gelmelerine harissin. Sen, onların hidâyet bulmalarına ne kadar haris olsan da bil ki hidâyet benimdir. فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى مَنْ يُضِلُّ Âllâh-û Teâlâ, dalâletini dilediği kimseye hidâyet etmez وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ve onların azaplarını def eder bir yardımcıları da bulunmaz. Ey Habibim, sen ne kadar arzu etsen bile iradem zuhur edecektir.

38- وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَا يَبْعَثُ اللّٰهُ مَنْ يَمُوتُ بَلٰى وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ Onlar yalnız beni inkârda da kalmamışlar, kıyamet gününü de inkâr etmişler. جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ Şiddetli bir yemin, cehd ile yemin ederler ve derlerdi. لَا يَبْعَثُ اللّٰهُ مَنْ يَمُوتُ Müşrikler, "Âllâh-û Teâlâ ölüyü diriltemez" birbirlerine böyle söylerler ve bunun üzerine yemin de içerlerdi. Bunlara karşı Cenâb-ı Hak, redden aleyhim

buyuruyor. Ki بَلٰى evet, bunları evvel halk eden Âllâh'tır, sonra da bunları bir araya toplayıp hayatlandıracaktır. بَلٰى وَعْدًا عَلَيْهِ Va'detmiş Âllâh, va'd-ı İlâhi vardır. Va'd-ı İlâhi yerini bulur حَقًّا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ Bu hak olarak verdiği bir sözdür. Hakla va'dına vefâ ba's edecektir fakat çoğu insanlar bunu bilmezler.

39- لِيُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِى يَخْتَلِفُونَ فِيهِ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا اَنَّهُمْ كَانُوا كَاذِبِينَ

لِيُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِى يَخْتَلِفُونَ فِيهِ O kâfirlerin, Mü'minlerle beraber ihtilâf etmiş olduğu (Âllâh-û Teâlâ diriltecek) Tâ ki (ba's ve haşir hususunda) ihtilâf ettikleri şeyi onlara anlatsın. وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا اَنَّهُمْ كَانُوا كَاذِبِينَ Tâ ki kâfirler bilsinler ki dünyada yaptıklarını, yalancı olduklarını bilsinler. (Kendilerinin yalancı olduklarını bilmeleri için, "Âllâh onları diriltir".)

40- اِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَىْءٍ اِذَآ اَرَدْنَاهُ اَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ

اِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَىْءٍ Biz bir şeyin olması için irâde ettiğimiz zaman (yani ölülerin iadesine bizim için müşkülat yoktur, irâde iledir.) اِذَآ اَرَدْنَاهُ اَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ Bizim sözümüz, ona "ol" demekten ibarettir. Hemen oluverir.

41- وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِى اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِى الدُّنْيَا حَسَنَةً وَلَاَجْرُ الْاٰخِرَةِ اَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ

وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِى اللّٰهِ Zulme maruz kaldıktan sonra, Âllâh-û Teâlâ yolunda hicret edenler. (Hicretin bir mânası umur-u diniyesini ifâ etmek için, dârul küfrü bırakır da dârul İslâm'a gelir.) Hicretin diğer kısmı (ahlâk-ı zemimeyi bırakır da ahlak-ı hasene-

ye gelir. Fenalığı bırakır, iyiliğe gelir. Küfrü bırakır, imâna gelir.) Bunların hepsi hicrettir. مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا Memleketinde zulüm gördükten sonra, Âllâh için memleketini bırakır da hicret edenler. لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِى الدُّنْيَا حَسَنَةً Lâm'ı tekit, Nun'u tekittir. Muhakkak biz Azimüşşan, onlara biz vereceğiz dünyadaki Medine'yi Tahire. Medine'den daha güzel bir yer var mıdır? Belki ahirette de bir eşi yoktur çünkü cennet var orada. Böylece Âllâh için hicret edenleri, en iyi bir yerde iskân ederiz وَلَاَجْرُ الْاٰخِرَةِ اَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ Eğer bilseler âhiretin mükâfatı elbette daha büyük, daha hayırlıdır.

42- اَلَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ

اَلَّذِينَ صَبَرُوا O muhacirler onlardır ki sabr-ı tahammül etmişler. Müşriklerin eza ve cefasına, dinin izhârında sabr-ı tahammül etmişler. وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ Rabbine de tevekkül etmişler. Evlâd-ı iyâlini, mal ve mülklerini bırakmışlar. Rızayı İlâhi için, Rasûl-û Ekrem'e ittibâ ederek Medine'ye gelmişler. Âllâh-û Teâlâ da onların fakirliğine bedel, zenginlik verdi. Zilletine bedel izzet verdi. Dünyaya bedel dünya ve ahiret verdi.

43- وَمَا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ اِلَّا رِجَالًا نُوحِى اِلَيْهِمْ فَسْـَٔلُوا اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

وَمَا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ اِلَّا رِجَالًا نُوحِى اِلَيْهِمْ Ey Habibim, senden evvel kendilerine vahyettiğimiz erkeklerden başkasını peygamber olarak göndermedik. فَسْـَٔلُوا اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ Eğer bilmiyorsanız, zikir (ilim) ehline sorun. Zikir ehlinden murad, yahudilerle hıristiyanlardır. Onlara sorarsınız, evvelki ümmetlere gönde-

rilen peygamberlerin melek olmayıp insan olduklarını size haber verdiler.

Bu âyet-i kerime; hak yoluna umumi davet için kadın ve melek gönderilmediğine ve din hususunda ulemâya müracat lâzım geldiğine dairdir.

44- بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ ۗ وَاَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ اِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ

بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ Onlara açık mucizeler ve kitaplar gönderdik. وَاَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ الذِّكْرَ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem. Biz, sana inzâl ettik bu zikri ki Kur'ân'dır. Gafilin uyanması, âkilin aklının başına gelmesi Kur'ân ile olur. لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ Sen o zikri, o Kur'ân'ı beyan et insanlara. İzah et مَا نُزِّلَ اِلَيْهِمْ onlara ne nâzil olmuş. Helâl-i haramı, hidayet-i dalâleti beyan et. Bir memlekette âlim bir kişi varsa, hakkı söylemek mecburiyetindedir. İster dinleyen olsun, ister dinleyen olmasın. Dinleyen yoktur diye söylemezse hata etmiş olur. وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ Sen söyle, belki de tefekkür ederler. O tefekkürün neticesi ile akıl eder hakka varırlar.

45- اَفَاَمِنَ الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّئَاتِ اَنْ يَخْسِفَ اللّٰهُ بِهِمُ الْاَرْضَ اَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ

اَفَاَمِنَ الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّئَاتِ Bu fenalığ-ı fesadı yapan kimseler, emin mi oldular Cenâb-ı Hakk'ın azabından? اَنْ يَخْسِفَ اللّٰهُ بِهِمُ الْاَرْضَ Allâh-û Teâlâ'nın kendilerini yere geçireceğinden اَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ veya haberleri yok iken ansızın azap gelmesinden yahut dönüp dolaşırken Allâh-û Teâlâ'nın kendilerini

yakalayıvermesinden emin mi oldular? Onlar, Âllâh-û Teâlâ'yı âciz bırakacak değillerdir.

46- اَوْ يَأْخُذَهُمْ فِى تَقَلُّبِهِمْ فَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ

Veya onlar dönüp dolaşırken, Âllâh'ın kendilerini yakalayamayacağından (emin mi oldular.) Çünkü onlar, (Âllâh'ı aciz bırakacak değillerdir.)

47- اَوْ يَأْخُذَهُمْ عَلٰى تَخَوُّفٍ فَاِنَّ رَبَّكُمْ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ

اَوْ يَأْخُذَهُمْ عَلٰى تَخَوُّفٍ Tehavvüf üzerine yani hastalık verir de azar azar, her gün bir parça bir parça nihayet vücûdunu eritir. فَاِنَّ رَبَّكُمْ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ Ey Âllâh'ın emrine cür'et edenler, biliniz ki Âllâh, Raûfurrahimdir. Âkibeti tecil ediyor. (Azâba müstehak olanlarınıza ukabetini tâcil etmez, imhal eder.)

48- اَوَلَمْ يَرَوْا اِلٰى مَا خَلَقَ اللّٰهُ مِنْ شَىْءٍ يَتَفَيَّؤُا ظِلَالُهُ عَنِ الْيَمِينِ وَالشَّمَآئِلِ سُجَّدًا لِلّٰهِ وَهُمْ دَاخِرُونَ

اَوَلَمْ يَرَوْا اِلٰى مَا خَلَقَ اللّٰهُ مِنْ شَىْءٍ Her şey Âllâh'a secde eder ve itaat eder, tav'an ve kerhen ruhlu akıllı olanlar. İns-û cinn-û melekler bilerek secde eder. Cemadat ve hayvanat da bilmeyerek secde ederler. اَوَلَمْ يَرَوْا Görmüyorlar mı? Âllâh'ın yarattığı herhangi bir şeyi görmediler mi? يَتَفَيَّؤُا ظِلَالُهُ Meyleder onun gölgesi عَنِ الْيَمِينِ وَالشَّمَآئِلِ سُجَّدًا sağına ve soluna secde ederek. (Güneşin tûlû, zeval ve grubunda) sağına ve soluna dönüp uzanarak gölge, nasıl ki böyle secde ediyor, sen de secde et demektir. Gölge sabahleyin sağda, öğleyin arkada, öğleden sonra soldadır. O, secde halinde-

dir. Sen de hiç olmazsa gölgen gibi secde yap diyor. لِلّٰهِ وَهُمْ دَاخِرُونَ Onlar, Âllâh'ın emrine muti olarak secde ederler.

49- وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ مِنْ دَآبَّةٍ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ

وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ مِنْ دَآبَّةٍ Göklerde ve yerde hareket eden ve etmeyen her şey, Âllâh-û Teâlâ'ya secde ederler. وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ Ve bütün melekler de secde ederler ve hiç kibirlenmezler.

50- يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ۩

يَخَافُونَ رَبَّهُمْ Çünkü Âllâh'tan korkuyorlar, secde etmezlerse başlarına ne gelir diye. İstikbar, kibir nereden geliyor? Âllâh'tan korkmuyor. Bir insan Âllâh'tan korkarsa, Âllâh'a karşı kibirlenmez. Şeytan, Âllâh'tan korkmadığından tekebbür etti. Bir insan, Âllâh'ın azametini göz önüne getirirse, elbette vakit geldiğinde başını secdeye koyuyor. "Yâ Rabbi, sensin" diyor. مِنْ فَوْقِهِمْ Ekseriyetle azaplar yukarıdan geliyor. وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ۩ Âllâh-û Teâlâ'nın emrettiğini yapıyorlar çünkü Âllâh'tan korkuyorlar. Melekler de mükelleftirler, onlar da havf ile recâ arasında bulunurlar.

51- وَقَالَ اللّٰهُ لَا تَتَّخِذُوٓا اِلٰهَيْنِ اثْنَيْنِ ۚ اِنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌ ۚ فَاِيَّاىَ فَارْهَبُونِ

وَقَالَ اللّٰهُ لَا تَتَّخِذُوٓا اِلٰهَيْنِ اثْنَيْنِ ۚ Âllâh-û Teâlâ buyurdu. "İki ilâh edinmeyin. O ancak tek bir İlâh'tır. اِنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌ ۚ Ancak Mâbudum bilhak Âllâh'tır, başka yoktur. فَاِيَّاىَ فَارْهَبُونِ Öyle ise yalnız

benden korkunuz, gayriden değil." Vesile olarak talebinde, yine benden geldiğini idrak ederek bilin.

52- وَلَهُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلَهُ الدِّينُ وَاصِبًا ؕ اَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَتَّقُونَ

وَلَهُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ Göklerde ve yerde ne varsa hepsi, O'nun mahlûkudur, O'nun mülküdür. İstediği gibi tasarruf eder. وَلَهُ الدِّينُ وَاصِبًا ؕ Din, inkiyat, cezâ yani daimâ münkati olmaz sevâbı. İnsan iyilik yaparsa mukabilini görür, ceza yaparsa mukabilini görür. Eğer fiili hayır ise cezası sevaptır, fiili şer ise cezası ikâbtır. İkâb-ı İlâhi kâfirden münkâti olmaz. Mü'minin sevabı da Mü'minden münkati olmaz. اَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَتَّقُونَ O halde (ne fayda ve ne zarar vermeye muktedir olmayandan,) Âllâh-û Teâlâ'nın gayrisinden mi korkuyorsunuz?

53- وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ ثُمَّ اِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَاِلَيْهِ تَجْـَٔرُونَ ۚ

وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ Size gelen her nimet, Âllâh-û Teâlâ'dandır. ثُمَّ اِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَاِلَيْهِ تَجْـَٔرُونَ ۚ Sonra size (hastalık, kıtlık gibi) bir zarar dokunursa, zarar dokunduğu zaman da yalnız O'na yalvarırsınız.

54- ثُمَّ اِذَا كَشَفَ الضُّرَّ عَنْكُمْ اِذَا فَرِيقٌ مِنْكُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ

ثُمَّ اِذَا كَشَفَ الضُّرَّ عَنْكُمْ Sonrada sizden o zararı giderdiğinde, اِذَا فَرِيقٌ مِنْكُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ içinizden bir fırka, Rabbine ortak şerik koşar. Böyle dindarlık da bir şeye yaramaz. Daima aynı halde iyilikte bulunmalı ki ni'met-i İlâhiye'ye nail olsunlar.

55- لِيَكْفُرُوا بِمَآ اٰتَيْنَاهُمْ ؕ فَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ

Bu âyet-i kerime tehdittir. Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, bu müşrikler benim dünyada onlara verdiğim nimetlerden, küfran-ı nimet ediyorlar. Dünyadaki nimetlerden mütemetti olsunlar. فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ Öyleyse (ey Kâfirler! Dünyada ömrünüz boyunca) geçinin. Yakında akibetinizi bileceksiniz.

56- وَيَجْعَلُونَ لِمَا لَا يَعْلَمُونَ نَصِيبًا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ ۗ تَاللَّهِ لَتُسْـَٔلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَفْتَرُونَ

وَيَجْعَلُونَ Yapıyorlar لِمَا لَا يَعْلَمُونَ bilmediğiniz putlara, bilmediğiniz bir mahlûka. نَصِيبًا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ Bizim, onlara verdiğimiz kısmetten rızıktan, bir şey bilmeyen putlara hisse ayırırlar. تَاللَّهِ لَتُسْـَٔلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَفْتَرُونَ Kasem ederim ki siz bu ettiğiniz iftiralardan, mutlaka sorguya çekileceksiniz.

57- وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ الْبَنَاتِ سُبْحَانَهُ ۙ وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ

(Hûzâ-a ve Kinâne kabileleri,) Âllâh-û Teâlâ'ya kızları isnat ederler. (Melekler, Âllâh'ın kızlarıdır) derler. Hâşâ! O, bundan münezzehtir. Halbûki arzu ettikleri şeyi (oğulları) kendilerine has kılarlar, (kızları sevmezler.)

58- وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِالْأُنْثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ۚ

وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِالْأُنْثَىٰ Ne zaman içlerinden birine, ailesinin kız doğurduğu müjdelense, ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ (hoşlanmaz) öfkesinden yüzü simsiyah (kapkara) kesilir.

59- يَتَوَارَىٰ مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ مَا بُشِّرَ بِهِ ۚ أَيُمْسِكُهُ عَلَىٰ هُونٍ أَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ ۗ أَلَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ

يَتَوَارٰى مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوْٓءِ مَا بُشِّرَ بِهٖ Kendisine verilen kötü haber tesiriyle, kavminden (utanıp) gizlenir. اَيُمْسِكُهٗ عَلٰى هُوْنٍ اَمْ يَدُسُّهٗ فِى التُّرَابِ "Bu kızı rüsvâğlığa katlanarak tutayım mı, yoksa diri diri toprağa gömeyim mi?" diye düşünür. اَلَا سَآءَ مَا يَحْكُمُوْنَ Bakın ki verdikleri hüküm ne kadar kötüdür.

60- لِلَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ مَثَلُ السَّوْءِ ۚ وَلِلّٰهِ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى ۗ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ

Âhirete imân etmeyen, dirilmeyi inkâr edenlerin kötü bir sıfatı vardır. En yüksek sıfat ise Âllâh'a aittir. Çünkü O, her şeyden üstün ve hikmet sahibidir. Galiptir mülkünde, kimseye ihtiyacı yoktur. Hakimdir, her şeyi yerli yerine halk eder.

61- وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَآبَّةٍ وَّلٰكِنْ يُّؤَخِّرُهُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ فَاِذَا جَآءَ اَجَلُهُمْ لَا يَسْتَاْخِرُوْنَ سَاعَةً وَّلَا يَسْتَقْدِمُوْنَ

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ eğer Âllâh ehzederse insanları böyle, insanları kahr-ı gazapla muâhaze ederse بِظُلْمِهِمْ zulümlerinden dolayı, مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَآبَّةٍ yeryüzünde hiç bir insan kalmaz. Herkesin günahları var, bu günahlarından dolayı insanlar cezalanırsa, yeryüzünde insan kalmaz. وَلٰكِنْ يُّؤَخِّرُهُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ Fakat onları, mukadder bir ecele kadar te'hir eder. فَاِذَا جَآءَ اَجَلُهُمْ لَا يَسْتَاْخِرُوْنَ سَاعَةً وَّلَا يَسْتَقْدِمُوْنَ Ecelleri geldiği zaman, onlar ne bir saat geri kalabilirler ne de öne geçirilirler.

62- وَيَجْعَلُونَ لِلّٰهِ مَا يَكْرَهُونَ وَتَصِفُ اَلْسِنَتُهُمُ الْكَذِبَ اَنَّ لَهُمُ الْحُسْنٰى ؕ لَا جَرَمَ اَنَّ لَهُمُ النَّارَ وَاَنَّهُمْ مُفْرَطُونَ

وَيَجْعَلُونَ لِلّٰهِ مَا يَكْرَهُونَ Kendilerinin hoşlarına gitmeyen şeyleri, Âllâh'a isnâd ediyorlar. وَتَصِفُ اَلْسِنَتُهُمُ الْكَذِبَ اَنَّ لَهُمُ الْحُسْنٰى ؕ Onların dili de (kizba) yalan söyler durur. Güya en güzel âkıbet onlarınmış. لَا جَرَمَ اَنَّ لَهُمُ النَّارَ وَاَنَّهُمْ مُفْرَطُونَ Hiç şüphe yok ki ateş onlar içindir ve ateşe en önde gideceklerdir. İfrata gitmiştir onların küfürleri. Âllâh'ın hududunu tecavüz etmişler.

63- تَاللّٰهِ لَقَدْ اَرْسَلْنَا اِلٰٓى اُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ فَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ فَهُوَ وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ

تَاللّٰهِ لَقَدْ اَرْسَلْنَا اِلٰٓى اُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ Âllâh'a kâsem ederim, zât-ı akdesime diyor. Ey Habibim, senden evvelki ümmetlere de (peygamberler) gönderilmiştir. فَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ Fakat şeytan, onlara işlediklerini süslü gösterdi. فَهُوَ وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ İşte o, bugün onların velisidir وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ve onlar için elim bir azap vardır. Azab-ı elime giriftar olacaklardır.

64- وَمَا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ اِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِى اخْتَلَفُوا فِيهِ ۙ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

وَمَا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ Ey Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem. Biz Âzimüşşan, inzâl etmedik sana bu Kur'ân-ı Azimüşşan'ı, اِلَّا illâ inzâl ettik لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِى اخْتَلَفُوا فِيهِ ۙ izah edersin, beyan edersin onlara. İhtilâf ettiği mesâlini izah etmek için, bu Kur'ân-ı Azimüşşan'ı sana gönderdik, وَهُدًى وَرَحْمَةً dalâletten hidâyete وَرَحْمَةً rah-

met olmak üzere. لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ Bir hidayet ve rahmet olmak üzere inzâl ettik.

65- وَاللّٰهُ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ؕ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ۧ

وَاللّٰهُ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً Hâlik-i Kâinat göklerden yağmur suyunu gönderiyor. فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ؕ Onunla ölümünden sonra yeryüzünü ihyâ eder. اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ۧ İşte bunda, kıyamete delâlet edecek bir kavim için bir âyet (ibret) vardır.

66- وَاِنَّ لَكُمْ فِى الْاَنْعَامِ لَعِبْرَةً ؕ نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِى بُطُونِهٖ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبَنًا خَالِصًا سَآئِغًا لِلشَّارِبِينَ

وَاِنَّ لَكُمْ فِى الْاَنْعَامِ لَعِبْرَةً ؕ Ve sizin için hayvanlarda da büyük bir ibret vardır. نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِى بُطُونِهٖ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ Zira size, onların karınlarındaki işkembe ile kan arasından gelen لَبَنًا خَالِصًا hâlis, sâfi olan bir süt. سَآئِغًا لِلشَّارِبِينَ Ve içenlerin boğazından kolaylıkla geçen hâlis bir süt içiriyoruz.

67- وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْاَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا ؕ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْاَعْنَابِ Hurma ile üzüm ikisini beyan ediyor. Bütün meyveler hepsi faydalıdır. Fakat hurma ve üzüm kut olduğundan, zekât farz olduğu için, bir insan yalnız hurma ve yalnız üzüm yese yaşayabildiğinden, ismen bildiriyor. تَتَّخِذُونَ مِنْهُ

سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا Hurma ve üzüm gibi meyvelerden hem meşrubat hem de güzel gıdalar edinirsiniz. اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً İşte bunlardan da hurma ile üzümün. Ve sütün hayvanlardan çıkışı, üzümle hurmanın ağaçtan topraktan beslenmesini düşünürseniz âyettir, alâmettir. Âllâh-û Teâlâ'nın kuvvet-i kudretine لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ tedebbür eden, akıl edenler için büyük bir ibret vardır.

68- وَاَوْحٰى رَبُّكَ اِلَى النَّحْلِ اَنِ اتَّخِذِى مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ

وَاَوْحٰى رَبُّكَ اِلَى النَّحْلِ Rabbin bal arısına da şunu ilham etti. اَنِ اتَّخِذِى مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ Dağlardan, ağaçlardan ve insanların yaptıkları çardaklardan, kendine evler (kovanlar) edin.

69- ثُمَّ كُلِى مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِى سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَآءٌ لِلنَّاسِ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

ثُمَّ كُلِى مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ Sonra hoşlandığın meyve ve çiçeklerin her birinden ye de Rabbinin bal imâlinde sana, O'na muti ve münkâd olarak ilham ettiği yolda yürü. Onların karınlarından, renkleri çeşitli bir şerbet (bal) çıkar. فَاسْلُكِى سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهُ Çıkan balın renkleri muhteliftir. فِيهِ شِفَآءٌ لِلنَّاسِ Onda insanlar için şifâ vardır. اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ Elbette bunda düşünen bir kavim için büyük bir ibret vardır. Balda şifa vardır. Bu ya balgamlı hastalıklarda olduğu gibi bizzat balı yemekle yâhut sair hastalıklarda olduğu gibi başka ilâçlara bal ka-

rıştırmakla **hâsıl** olur. Bir kimse arıdaki ince bilgileri, acâib fiilleri hakkı ile incelerse, kesin olarak anlar ki arıya bunları ilham eden, yaptıran Cenâb-ı Âllâh'tır.

70- وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يَتَوَفّٰيكُمْ وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ اِلٰى اَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْ لَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْـًٔا اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ قَدِيرٌ

وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ Âllâh CelleCelâlûhû sizi yoktan var etti, ثُمَّ يَتَوَفّٰيكُمْ sonra sizi yine öldürecek. وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ اِلٰى اَرْذَلِ الْعُمُرِ İçinizden bir kısmı, yaşayışın en fenâ bir devrine vardırılır. Erzel-i ömre kadar yaşatılır. erzel-i ömür, 90 yaşından yukarı demişler. Bazıları demiş ki; namazına devam eden Müslümanlar'da erzel-i ömür olmuyor. Niçin âyette buyuruluyor? Tin sûresi; **"lekad haleknel insâne fi ehseni tekvim. Sümme radednêhü esfele safiline."** Esfeli safilihin, erzel-i ömürdür diyor. **"illellezine êmenû ve amilûssalihâti"** İstisnâ var. İmân eden, imânını amel-i salih ile tezyin edenlere erzel-i ömür yoktur.

Ömrün meratibi; küçüklük 15 yaşında bitiyor, 33 yaşına kadar sinn'ün nüşûr, gençliğin en kuvvetli zamanıdır. 33'ten 40 yaşına kadar vukuf zamanıdır, akıl tekemmül ediyor fakat vücûd ilerlemiyor. 40'tan 60 yaşına kadar artık yavaş yavaş nakıs başlıyor. Hafif, öyle fazla bir noksanlık olmuyor. 60 yaşından sonra görünecek kadar, seneden seneye noksanlık devam ediyor.

Lisanımızda da bir darb-ı misâl var. "60 yaşında imân iner yüzüne, 70 yaşında sızı iner dizine, 80 yaşında perde iner gözüne, 90 yaşında kimse bakmaz yüzüne."

لِكَيْ لَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْـًٔا İlimden sonra hiç bir şeyi kalmaz. Bir şeyi bilirken bilmez olurlar. Unutkanlık fazla olur yaptığını bilmez

اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ قَدِيرٌ Muhakkak ki Âllâh-û Teâlâ, mahlûkatın haline tedbirine âlimdir. Kâdir'dir, istediği her şeyi irade eder.

71- وَاللّٰهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍ فِى الرِّزْقِ فَمَا الَّذِينَ فُضِّلُوا بِرَآدِّى رِزْقِهِمْ عَلٰى مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ فَهُمْ فِيهِ سَوَآءٌ اَفَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ

وَاللّٰهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍ فِى الرِّزْقِ Âllâh-û Teâlâ, rızık hususunda sizi birbirinizin üstüne farklı kıldı. Bazıların kısmeti bol olur, bazıların kısmeti ise az olur. فَمَا الَّذِينَ فُضِّلُوا بِرَآدِّى رِزْقِهِمْ عَلٰى مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ فَهُمْ فِيهِ سَوَآءٌ Üstün kılınanlar, kazandıkları rızkı kendi mülkü olanlara (ellerinin altındakilere) kendileriyle müsavi bir sûrette vermezler. Halbûki bu hususta onlar ortaktırlar. O halde bunlar, (onlar ellerinin altındakilerle kendilerini müsavi tutmazlarken, Âllâh'ı putlarla nasıl eşit sayıyorlar?) Âllâh'ın nimetini bilerek inkâr mı ediyorlar? اَفَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ Âllâh'ın nimetini inkâr mı ediyorlar?

72- وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ بَنِينَ وَحَفَدَةً وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَتِ اللّٰهِ هُمْ يَكْفُرُونَ

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا Âllâh-û Teâlâ, sizin için kendi cinsinizden zevceler halk etti وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ بَنِينَ وَحَفَدَةً ve zevcelerinizden oğullar ve torunlar halk etti. وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ Sizi iyi ve güzel nimetlerle rızıklandırdı. اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَتِ اللّٰهِ هُمْ يَكْفُرُونَ Onlar hâlâ bâtıla (putlara) inanıp, Âllâh-û Teâlâ'nın nimetine (Tevhid ve İslâm'a) nankörlük mü ediyorlar?

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِنَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ -73
شَيْئًا وَلَا يَسْتَطِيعُونَ

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ Âllâh'ın gayrına ibadet eder, مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِنَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ شَيْئًا وَلَا bir kısmete mâlik olmayan, يَسْتَطِيعُونَ ne zarar ve fayda vermeye muktedir bulunmayan şeylere ibadet ederler. Asla güçleri yetmeyen şeylere tapıyorlar.

فَلَا تَضْرِبُوا لِلّٰهِ الْاَمْثَالَ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ -74

فَلَا تَضْرِبُوا لِلّٰهِ الْاَمْثَالَ İşte böylece siz de şeriklerinizi, Âllâh-û Teâlâ'ya misâl kılmayın. اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ Çünkü Âllâh-û Teâlâ her şeyi bilir. Halbûki siz pek çok şeyi bilemezsiniz.

ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا عَبْدًا مَمْلُوكًا لَا يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ وَمَنْ رَزَقْنَاهُ مِنَّا -75
رِزْقًا حَسَنًا فَهُوَ يُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَجَهْرًا هَلْ يَسْتَوُونَ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ بَلْ
اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا عَبْدًا مَمْلُوكًا Âllâh CelleCelâlûhû bir misâl ile beyan ediyor. Âllâh'ın emrine muti olanla, olmayan bir olur mu? Bir köle bir kul لَا يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ hiçbir şeye kudreti olmayan, وَمَنْ رَزَقْنَاهُ مِنَّا رِزْقًا حَسَنًا tarafımızdan güzel bir rızka, geniş bir servete nâil olan فَهُوَ يُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَجَهْرًا هَلْ يَسْتَوُونَ ve onu dilediği gibi gizli ve aşikâre infak eden harcayan bir hür olan, müsavi midir? Birisini halk etti imânı yerinde, hal-i vakti iyi, nafakası geniş, Âllâh'a şükrediyor, bol bol veriyor, ferah yaşıyor. Diğeri de köle, sıkıntı içinde, elinde hiçbir şey yok, ne vücûduna ne parasına ne de mülküne sahiptir. Bu ikisi nasıl bir olur? اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ Hamd-û senâ Âllâh'a

mahsustur, elbette müsavi değildir. بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ Belki pek çokları bu nimet-i İlâhiye'yi, içinde olduğu halde bilmezler.

Âllâh-û Teâla, bu âyette bir benzetme yapmıştır. Hürriyetine sahip olmayan köleler ile güzel bir rızık ile rızıklandırdıktan sonra, onu fakir ve yoksullara harcayan hür ve zengin kimseler eşit olur mu? Elbette bunlar müsavi olmazlar. İşte bunun gibi, Âllâh'tan başkasına tapanlar da taptıkları şeylerin köleleri durumundadır. Âllâh'tan başkasına ibadet etmeyen, Mü'minler ise hür kimselerdir. Onlar, Âllâh'tan başka hiçbir gücün karşısında eğilmezler. Elbette ki bu iki gurup da müsavi değildir.

76- وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا رَّجُلَيْنِ اَحَدُهُمَآ اَبْكَمُ لَا يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ وَّهُوَ كَلٌّ عَلٰى مَوْلٰىهُ ۙ اَيْنَمَا يُوَجِّهْهُ لَا يَاْتِ بِخَيْرٍ ؕ هَلْ يَسْتَوِيْ هُوَ ۙ وَمَنْ يَّاْمُرُ بِالْعَدْلِ ۙ وَهُوَ عَلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ۧ

وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا رَّجُلَيْنِ Âllâh-û Teâlâ, şu iki kişiyi de misâl verir. اَحَدُهُمَآ اَبْكَمُ Biri sağır, dilsizdir. (Dilsiz olanlar sağır olurlar.) لَا يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ وَّهُوَ كَلٌّ عَلٰى مَوْلٰىهُ ۙ Hiç bir şeye güc-ü kudreti yetmez. Efendisine bir yüktür. Nereye gönderilse hayır getirmez (hiçbir iş görmez) اَيْنَمَا يُوَجِّهْهُ لَا يَاْتِ بِخَيْرٍ ؕ Onu nereye gönderse bir hayır getirmez. هَلْ يَسْتَوِيْ هُوَ ۙ وَمَنْ يَّاْمُرُ بِالْعَدْلِ ۙ Böyle bir kimse! Adaletle emreden ve doğru yol üzerinde bulunan, lisan-ı kulağı var, ilm-i malûmatı olan, ilim ve adaletle emrediyor, وَهُوَ عَلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ۧ doğru yol üzerindedir ve halka doğru yolu emreder, doğru yolda yürüyerek adaleti emreden kimse ile müsâvi olur mu? Cenâb-ı Hak'ka karşı da mu'ti olanla, âsi olan bir olur mu?

77- وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۭ وَمَآ اَمْرُ السَّاعَةِ اِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ اَوْ هُوَ اَقْرَبُ ۭ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ

وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ Göklerin ve yerin gaybını bilmek, Âllâh-û Teâlâ'ya mahsustur. وَمَآ اَمْرُ السَّاعَةِ اِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ اَوْ هُوَ اَقْرَبُ Sâat (kıyamet) emri göz kırpar kadar, göz açıp kapama gibi veya daha az bir zamandan başka değildir. اِنَّ اللّٰهَ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ Âllâh CelleCelâlûhû her şeye kâdirdir.

78- وَاللّٰهُ اَخْرَجَكُمْ مِّنْۢ بُطُوْنِ اُمَّهٰتِكُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ شَيْـــًٔا ۙ وَّجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٕدَةَ ۙ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ

وَاللّٰهُ اَخْرَجَكُمْ مِّنْۢ بُطُوْنِ اُمَّهٰتِكُمْ Siz hiç bir şey bilmezken, Âllâh-û Teâlâ sizi analarınızın karnından öyle bir halde çıkardı ki hiç bir şey bilmiyordunuz. لَا تَعْلَمُوْنَ شَيْـــًٔا ۙ Âllâh, sizi ananızın karnından çıkardı. Siz, orada bir şey bilmiyordunuz. Kıyas edin, oraya nazaran size neler verdi? وَّجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٕدَةَ ۙ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ Şükredesiniz diye size kulaklar, gözler ve kalpler verdi.

79- اَلَمْ يَرَوْا اِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرٰتٍ فِيْ جَوِّ السَّمَاۗءِ ۭ مَا يُمْسِكُهُنَّ اِلَّا اللّٰهُ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ

اَلَمْ يَرَوْا اِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرٰتٍ فِيْ جَوِّ السَّمَاۗءِ Gökle yer arasında müsahhar olup uçuşan kuşları görmüyorlar mı, مَا يُمْسِكُهُنَّ اِلَّا اللّٰهُ ۭ onları imsak etmez kabzetmez? Onları (havada) ancak Âllâh-û Teâlâ tutuyor. اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ Bunda imân eden bir kavim için âyetler (ibretler) vardır.

80- وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِّنْۢ بُيُوْتِكُمْ سَكَنًا وَّجَعَلَ لَكُمْ مِّنْ جُلُوْدِ الْاَنْعَامِ

بُيُوتًا تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ اِقَامَتِكُمْ ۙ وَمِنْ اَصْوَافِهَا وَاَوْبَارِهَا وَاَشْعَارِهَآ اَثَاثًا وَمَتَاعًا اِلٰى حِيْنٍ

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا Âllâh-û Teâlâ, evlerinizin bir kısmını sizin için bir huzur ve sükûn yeri yaptı. وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ جُلُودِ الْاَنْعَامِ بُيُوتًا Ve hayvanların derilerinden gerek göç gününde, gerekse konaklama gününde sizin için taşınması kolay evler (çadırlar, portatif evler yaptı.) تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ اِقَامَتِكُمْ ۙ وَمِنْ اَصْوَافِهَا وَاَوْبَارِهَا وَاَشْعَارِهَآ اَثَاثًا وَمَتَاعًا اِلٰى حِيْنٍ Onların yünlerinden, yapağılarından ve kıllarından bir zamana kadar kullanmanız için; giyinecek, döşenecek ve ticaret edilecek malı meydana getirdi.

81- وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِمَّا خَلَقَ ظِلَالًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْجِبَالِ اَكْنَانًا وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيلَ تَقِيكُمُ الْحَرَّ وَسَرَابِيلَ تَقِيكُمْ بَأْسَكُمْ ۚ كَذٰلِكَ يُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُونَ

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِمَّا خَلَقَ ظِلَالًا Âllâh-û Teâlâ, sizin için (ağaçlar, evler gibi) yarattıklarından gölgelikler yaptı. وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْجِبَالِ اَكْنَانًا Dağlarda sizin için barınaklar yarattı وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيلَ تَقِيكُمُ الْحَرَّ ve sizi soğuktan sıcaktan koruyacak elbiseler halk etti وَسَرَابِيلَ تَقِيكُمْ بَأْسَكُمْ ۚ ve savaşta sizi koruyarak zırhlar yarattı. كَذٰلِكَ يُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُونَ İşarettir, bundan sonra. İşte böylece Âllâh-û Teâlâ, Müslüman olmanız için üzerinize nimetini tamamlıyor.

82- فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ الْمُبِينُ

فَاِنْ تَوَلَّوْا Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem.

Eğer onlar, (İslâm'dan) yine yüz çevirirlerse sen müteessir olma. فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ الْمُبِينُ (Sen mes'ul değilsin, sana zarar vermez.) Sana düşen ancak açık bir tebliğden ibarettir. (Onu da yaptın)

83- يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا وَأَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ

يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ Müşrikler, Âllâh-û Teâla'nın ni'metlerini bilirler, i'tiraf ederler. Tefsir diyor ki; Nimet-i İlâhiye'nin başında Seyid-i Mürselin'in nübüvvetidir. ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا وَأَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ Sonra da onu yine inkâr ederler. Onların ekserisi kâfirdirler. Onlar senin hak peygamber olduğunu bilirler lâkin takdir-i İlâhi'de bunların imânı yok.

84- وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ

وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا O gün her ümmetten peygamberini şahit göndereceğiz (ki Mü'minlerin imânına, kâfirlerin küfrüne şehadet etsinler.) ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا Sonra o kâfirlere özür dilemeleri için izin verilmeyecek. وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ Onlara tevbe, rucû talep edilmez, tarziye de istenmeyecek.

85- وَإِذَا رَأَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الْعَذَابَ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ

وَإِذَا رَأَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الْعَذَابَ Kıyamette o kâfirler, zulmedenler azâbı gördüklerinde. فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ Artık onlardan azap hafifletilmez, onlara mühlet de verilmez.

86- وَإِذَا رَأَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا شُرَكَاءَهُمْ قَالُوا رَبَّنَا هَؤُلَاءِ شُرَكَاؤُنَا الَّذِينَ كُنَّا نَدْعُوا مِنْ دُونِكَ فَأَلْقَوْا إِلَيْهِمُ الْقَوْلَ إِنَّكُمْ لَكَاذِبُونَ

وَاِذَا رَاَ الَّذِيْنَ اَشْرَكُوا Ne zamanki dünyada şirk koşan imâna gelmeyenler, شُرَكَآءَهُمْ şeytan ve putlardan şerikleri gördükleri zaman, قَالُوا رَبَّنَا هٰٓؤُلَآءِ شُرَكَآؤُنَا الَّذِيْنَ كُنَّا نَدْعُوا مِنْ دُوْنِكَ derler ki; "Yâ Rabbi bunlar seni bırakıp da tapmış olduğumuz şerik ortaklarımızdır" diyecekler. فَاَلْقَوْا اِلَيْهِمُ الْقَوْلَ Âllâh kuvvet veriyor o putlara, onlara cevap veriyorlar, diyorlar ki; اِنَّكُمْ لَكَاذِبُوْنَ "Siz yalan söylüyorsunuz. (Biz sizi, bize ibâdet edin diye davet etmedik. Siz hevânıza uyarak bize ibadet ettiniz.")

87- وَاَلْقَوْا اِلَى اللّٰهِ يَوْمَئِذِ السَّلَمَ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُوْنَ

وَاَلْقَوْا اِلَى اللّٰهِ يَوْمَئِذِ السَّلَمَ O gün Âllâh'a, İslâm'ı ilkâ ederler. "Yâ Râbbi, imân ettik, pişmanız" diyorlar. وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُوْنَ Onların dünyada yaptığı iftiralar, uydurmakta oldukları şeyler onlardan kaybolup gider.

88- اَلَّذِيْنَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ زِدْنَاهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يُفْسِدُوْنَ

اَلَّذِيْنَ كَفَرُوا Onlar ki imân etmeyip küfürde kalmışlar. وَصَدُّوا عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ İnsanları, Âllâh yolundan alıkoyanların زِدْنَاهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ yaptıkları fesada mukâbil, azâpları üstüne bir azab daha artırırız. بِمَا كَانُوا يُفْسِدُوْنَ Yaptıkları fesattan dolayı azapları iki olur.

89- وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِىْ كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيْدًا عَلَيْهِمْ مِنْ اَنْفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ شَهِيْدًا عَلٰى هٰٓؤُلَآءِ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَىْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرٰى لِلْمُسْلِمِيْنَ

وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِى كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ اَنْفُسِهِمْ O gün her ümmete, kendilerinden olan peygamberlerini şahit göndereceğiz. Ayrıca seni de onların üzerine tam bir şahit olarak getirdik. وَجِئْنَا بِكَ شَهِيدًا عَلٰى هٰٓؤُلَآءِ Ey Habibim, seni de şahit getiriyoruz hepsinin üzerine. وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا Biz Kur'ân-ı Azimüşşân'ı tıbyan, beyan olarak gönderdik. لِكُلِّ شَىْءٍ وَهُدًى Dalâletten hidayet olarak gönderdik. وَرَحْمَةً وَبُشْرٰى لِلْمُسْلِمِينَ Rahmet ve büşra; cennet ile tebşir. Müslümanlara bir cennet müjdecisidir.

90- اِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْاِحْسَانِ وَاِيتَآئِ ذِى الْقُرْبٰى وَيَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْىِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

Bu âyet-i kerime o kadar câmi'dir. Evliyâullah'ın bazıları demişler; "Eğer Kur'ân-ı Azimüşşân'da yalnız bu âyet-i kerime olsaydı, yine insanlara kâfidir." Üç emir ve üç nehiy var onun içindir ki münasip görmüşler hutbelerin sonunda okumayı. اِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ Âllâh CelleCelâlûhû adaletle emreder. Adalet; iki umurun arasında mutavassıt olmak ne ifrat ve ne de tefrit. Bu durum her yerde câridir. Cenâb-ı Hak, yerini tayin etmediğinden bütün mânâlar murad olur. İtikatta ifrat, ne yahudiler gibi tefritte kalıp da İsâ Aleyhisselâm'a hakaret etmek, ne de hıristiyanlar gibi onun makamından fazla bir makama çıkarmak. İkisinin arasında mutavassıt olması lâzım gelir. Meselâ amelde; Cebriyelerin dediği gibi, "Âllâh CelleCelâlûhû hepsini yapıyor da kulun elinde hiçbir şey yoktur" demek. Hâşâ, Âllâh zalim değil ki. Ne de Kaderiyeler gibi, "Âllâh Celle Celâlûhû bıraktı da her şey kendi kendine başı-

boş oluyor." Hâşâ, bir emekli gibi oluyor. Her iki itikat sahibi küfre kadar gider. Ne var her ikisinin ortasında? Cüz'i ihtiyar kuldandır, kader takdir Cenâb-ı Hak'tandır. Diğer hususlar, meselâ amelde ne kendi vücûdunun fevkinde yük yükletmek, bir daha yapılmayacak hale getirmek, Âllâh Zülcelâl bunu istemiyor. Ne de gevşek, tembellik ederek hiç yapmamak. Bu ikisinin arasında vücûdun tahammülü kadar yapmaktır. Yâni Tevhid; itikatte, umurda, amelde, halkta, hepsinde budur. Cûd-i safa kendini sıkıntıya koyarak, çocukların nafakasını bırakmak matlup değildir. Ne de kesenin ağzını bağlayıp da hiç vermemek. Ne yapmak icap eder? Orta vasat yolunu tercih etmek. Ortası nedir? Evvelâ zekâtını vermek, sonra sadakasını vermek, bundan sonra da daha imkânı olursa vermek. Sonra halka karşı olan adalet, ahkâmı şer'îyeyi, cari olan hudutları muhafaza etmek. وَالْاِحْسَانِ Âllâh-û Teâlâ, bize ihsanı emrediyor. İhsan nedir? İyilik yapmak, mümkün olduğu kadar herkese iyilik yapmak hatta daha geniş mânâsı sana zulmedeni affetmek. Seni mahrum edene sen ihsan et, sılayı rahimi kat edene vasl-ı rahim, ona giderek ziyaret et. Hadis-i Şerif'te de Âllâh'a ibadeti, O'nu görür gibi ibadet etmek. Üçüncüsü de وَاِيتَـائِ ذِى الْقُرْبٰـى akrabaya vermek, yardım etmek, akrabaya verilen sadaka zekât, hem sadakadır hem de sılayı rahimdir. وَيَنْهٰـى Âllâh CelleCelâlûhû, üç iyiliği emrettikten sonra memnu olanları da emrediyor. Âllâh, bizi nehyediyor. عَـنِ الْفَحْشَـاءِ Fahşâ; fahiş demek, fuzuli yâni biçimsiz yaptın demektir. Lâkin lisan-ı şeraitte ekseriyâ zinada kullanılıyor çünkü fahişin en şiddetlisi olur. Bir şey ki size hoş gelmiyorsa, onu başkasına da yapmayın. وَالْمُنْكَرِ Şeriatımızın fena gördüğü ki küfür baştadır. Küfr-ü isyandan men ediyor bizi. Zaten küfr-ü isyanın

içinde fahşâ var. وَالْبَغْيِ Zulümden men ediyor. Üçü emirdir, üçü de nehiy. يَعِظُكُمْ Âllâh CelleCelâlûhû bu emir ve nehiy ile üç tane emir, 1- Adalet 2- İhsan 3- Akrabaya vermek yardım etmek. Üç tane nehiy ise 1- Fahşâ 2- Münker, küfr-ü isyan 3- Vel beğ-yi, sizi zulümden men ediyor.

لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ Tâ ki tezekkür edersiniz, aklınız başınıza gelir. Böylece Cenâb-ı Hak'ka yakın olursunuz.

Adalet ortayı bulmaktır. İnanç mes'elelerinde adâlet, tevhiddir ki inanmamakla şirk koşmanın ortasındadır.

- Amelde adalet, ibadet-i edâdır ki tembellikle ruhbanlık arasındadır.

- Ahlakta adalet, cömertliktir ki cimrilikle israfın ortasındadır.

- İhsan'dan murad; Peygamber Sallâllâhû Aleyhivesellem'in hadis-i şerifi mucibince, "Âllâh-û Teâlâ'ya, O'nu görür gibi ibadet etmektir." Zira sen, O'nu görmesen de O, seni görür.

- Münker; Hayâsızlık yâni reddedilen her şeydir.

- Bağy; İnsanlar üzerine zulüm ve tecebbürle yüklenmektir.

- Fahşâ da; şehvete fazla bağlanmaktır. Zina gibi ki insan hallerinin en çirkinidir.

İnsandan bir kötülük meydana gelirse, bu üç kuvvetten biri vasıtası ile gelir. Onun için İbni Mes'ud Radıyâllâhû Anh, "Bu âyet-i kerime, Kur'ân'da hayır ve şerri toplayan bir âyettir." Osman bin Maz'unun, Müslüman olmasına sebeb bu âyettir. "Kur'ân'da bundan başka âyet olmasa, O'na yine her şeyi beyân edici, âlemlere hidayet ve rahmettir denilirdi" demiştir.

91- وَاَوْفُوا بِعَهْدِ اللّٰهِ اِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْاَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللّٰهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ

وَاَوْفُوا بِعَهْدِ اللّٰهِ اِذَا عَاهَدْتُمْ Halik-i Kâinat, mahlûkata buyuruyor ki; وَاَوْفُوا بِعَهْدِ اللّٰهِ Rasûl-û Ekrem'e yaptığınız ahit, Âllâh-û Teâlâ'ya aittir. Âllâh'â yaptığınız ahdi ifâ ediniz اِذَا عَاهَدْتُمْ Ahdettiğiniz zaman, siz huzur-u saadete gelip ahdedip imân ediyorsunuz. Ahit de budur, âmentû billâhi ve kitâbillâhi. Bizim, Âllâh'a karşı bir ahdimiz var. Hâlik-i Kâinat'ın da müşakale şeklinde, O'nun da bize ahdi var. Âllâh-û Teâlâ, bize diyor ki; "Sen bana imân ettikten sonra, peygamberime ve Kur'ân'ıma imân ettikten ve Kur'ân ile amel ettikten sonra, bunlar sana ait vazifelerindir. Benim de va'dim, sana cennet-i nimetler ihsan etmektir."

Mevlâna Celâleddin Rûmi Kaddasâllâhü Sırrahülaziz, bu âyet-i kerimenin açıklamasında, Cenâb-ı Hak buyuruyor ki; Siz bana ahdinizi ifa edin yerine getirin, ben de size olan ahdimi yerine getireyim.

Hâlik'imiz emrediyor; "Sizin bana karşı ahdiniz var, benim de size karşı ahdim var. Siz bana karşı ahdinizi ifâ edin, ben de size karşı olan ahdimi ifâ edeyim."

وَلَا تَنْقُضُوا الْاَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللّٰهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ

Yeminlerinizi tekidden sonra bozmayın. Nasıl olur ki ona, Âllâh-û Teâlâ'yı kefil kılmıştınız. Şüphe yok ki Âllâh-û Teâlâ, bütün yaptıklarınızı bilir. Yapacağınız şeyleri de pek iyi bilir.

92- وَلَا تَكُونُوا كَالَّتِى نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ اَنْكَاثًا تَتَّخِذُونَ اَيْمَانَكُمْ

دَخَلًا بَيْنَكُمْ اَنْ تَكُونَ اُمَّةٌ هِيَ اَرْبٰى مِنْ اُمَّةٍ اِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللّٰهُ بِهٖ وَلَيُبَيِّنَنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ

وَلَا تَكُونُوا Olmayınız noksanda, كَالَّتِى نَقَضَتْ غَزْلَهَا ipliğini sağlamca büktükten sonra çözüp bozan (kadın) gibi olmayın. مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ اَنْكَاثًا Bir ümmet, diğer ümmetten (sayı ve servetçe) daha çoktur diye yeminlerinizi, aranızda hileye alet kılıyorsunuz. تَتَّخِذُونَ اَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ Yeminlerinizi aranızda bir fesat âleti edinmeyin. اَنْ تَكُونَ اُمَّةٌ هِيَ اَرْبٰى مِنْ اُمَّةٍ Bir cemâatten olur da onunla ahd-i misak eder de sonra daha kuvvetli bir cemâat bulur, ona iltihak eder, başlar yeminler içmeye, ben oraya gitmemiştim diye. اِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللّٰهُ بِهٖ Âllâh Celle Celâlûhû, bu misâllerle ahde vefa etmeyi emretmesi ve bu misâlleri beyan etmesi ile sizi imtihan etmek istiyor. Yoksa Cenâb-ı Hakk'ın hiç kimsenin ibadetine ihtiyacı yoktur. وَلَيُبَيِّنَنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ Âllâh-û Teâlâ, bununla ancak sizi deniyor ve kıyamet günü ihtilaf ettiğiniz şeyleri elbette size beyan edecek. Kâfiri cehenneme sevk sûreti ile Mü'mini de af ve mağfiret sûreti ile ihtilâfı aranızdan kaldırır.

93- وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَجَعَلَكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً وَلٰكِنْ يُضِلُّ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَهْدِى مَنْ يَشَٓاءُ وَلَتُسْـَٔلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

Âllâh-û Teâlâ için güçlük ve müşkülât yok. Âllâh isteseydi bütün insanları bir ümmet halk ederdi, küfrü halk etmezdi. Hikmet-i kâhiresiyle böyle muhtelif şekilde imtihan etmek için halk etmiştir. وَلَوْ Eğer شَٓاءَ اللّٰهُ Âllâh isteseydi لَجَعَلَكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً sizi ümmet-i vâhide yapacaktı, tesellidir Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesel-

lem'e. Yani ey Habibim, bunların geri kalması, imân etmediklerinden müteessir olma وَلٰكِنْ يُضِلُّ مَنْ يَشَآءُ Âllâh-û Teâlâ'nın hikmeti budur. İstediğine idlâl caddesini gösterir, وَيَهْدِى مَنْ يَشَآءُ istediğine de hidayet yolunu gösterir. Cebir yok, yine de ihtiyarı ile gider. وَلَتُسْـَٔلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ Muhakkak kıyamet gününde sual olunacaksınız, dünyada yapmış olduğunuz amellerden dolayı mutlaka sorumlu tutulacaksınız.

94- وَلَا تَتَّخِذُٓوا اَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا وَتَذُوقُوا السُّٓوءَ بِمَا صَدَدْتُمْ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ ۚ وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

وَلَا تَتَّخِذُٓوا اَيْمَانَكُمْ Ey insanlar, yeminlerinizi ahdinizi دَخَلًا bir hud'a, bir yalan aranızda yapmayınız. Birbirinizi aldatmak için yeminleri vesile yapmayın. Alışverişte, ahd-i vefâ etmekte olsun, karşısındakini aldatmak için yemin etmek doğru değildir. بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا Aranızda fesada âlet edinmeyin, aksi halde bir ayak (İslâm'da) sebât etmişken kayar. وَتَذُوقُوا السُّٓوءَ بِمَا صَدَدْتُمْ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ Bu ayağınızın kayması sonunda, insanları Âllâh yolundan alıkoymanız sebebi ile (dünyada) kötü azabı tadarsınız. وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ (Ayrıca) sizin için (ahirette de) büyük bir azap vardır.

95- وَلَا تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۚ اِنَّمَا عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

وَلَا تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلًا Ey Mü'minler değiştirmeyiniz ahd-i İlâhiyi, az bir bahaya değiştirmeyin. Dünyanın bütün metâı, semen-i kalildir. Dünyanın bu metâına karşı, Âllâh'ın bu ahdini değiştirmeyin. اِنَّمَا عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ Âllâh-û Teâlâ'nın nezdindeki

sevap, size daha hayırlıdır. اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ Eğer malûmatınız olursa bilirseniz, Âllâh'ın nezdindeki hayrât, ihsan ne kadar çoktur. Şüphesiz Âllâh katında olan (sevap) sizin için daha hayırlıdır.

96- مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللهِ بَاقٍ وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُوا اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ Bu da delildir. Âllâh'ın nezdindeki nimetler, bu dünya nimetlerinden hayırlıdır. وَمَا عِنْدَ اللهِ بَاقٍ Âllâh'ın nezdindeki nimetler bâkidir. Bakiyi, fâni olanla değiştiremeyiz. Hadiste buyuruluyor; Dünya ile ahiret iki ortağa benzer. **"Eddünya vel-âhıretü darratâni, men ehabbe dünyahü edarrâ bi ahıratihi."** Kâlp birdir, dünya muhabbetini kâlpte fazlalaştırdın mı, ahiret tarafı hafifleşir. **Ve men edarre bi dünyahü.** Dünya tarafına ehemmiyet vermezse, **"ve men ehabbe ahıratehü fe-âsiruhû mê yebka alâ mê yefnê."** Bâki olanı, fâniye tercih ediniz.

وَلَنَجْزِيَنَّ Muhakkak cezalandırırız. الَّذِينَ صَبَرُوا O kimseler ki vefâ ve ahdine, ibadet teklifine sabreden kimseleri, اَجْرَهُمْ onların ecrini vereceğim. بِاَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ Yaptığı amelin mukabili ile değil, ahseni ile en az bire karşı on misli verilir.

97- مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيٰوةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

مَنْ Her kim ki عَمِلَ صَالِحًا salih olan, Âllâh'a yarar bir amel, Âllâh'ın kabûlüne şayan bir amel, halis bir amel yaparsa, مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى ister erkek veya kadın olsun وَهُوَ مُؤْمِنٌ imânda bir halel olmamak şartı ile. İmânda bir halel olursa, ne olursa olsun bir kıymeti

olmuyor. Mü'min olduğu halde bir amâl-i saliha ile meşgûl olursa, bir Mü'min veya Mü'mine. فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيٰوةً طَيِّبَةً Biz, onu hayat-ı tayyibe ile hayatlandıracağız. وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَجْرَهُمْ Muhakkak cezalandırırız onları yani **ecra amelihim**, işledikleri salih amelin ecrini. بِاَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ Yâni bire bir değil, bire on, bire yetmiş, hatta bigayri hisab olarak güzeli ile veririz.

98- فَاِذَا قَرَأْتَ الْقُرْاٰنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

فَاِذَا قَرَأْتَ الْقُرْاٰنَ Hitap Rasûl-û Ekrem'edir, murad ümmettir. Kur'ân-ı Azimüşşan'ı okuduğunuz zaman, فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'ya istiâze ediniz. Kimden? مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ Matrûd olan, dergâh-ı İlâhi'den tard edilen şeytandan istiâze ediniz. Yâ Rabbi, beni şeytandan hıfzeyle demektir.

Kur'ân-ı Kerim'i okuduk bitti. Ondan sonra "Euzûbillâhimineşşeytanirracim" deriz. Kur'ân-ı Kerim'in başında, okumaya başlamadan önce "Euzûbillahi" okunduğu gibi, okumayı bitirip bıraktığımızda da "Euzûbillâhi" okumak sûretiyle şeytandan, Cenâb-ı Hakk'a istiâze etmek lâzım gelir, demişler. Niye lüzum görmüşler? Okuyan kişiye, "ben ne güzel Kur'ân okudum" diyerek bir ûcup gelebilir, şeytanın vesvesesi olan. Şeytandan istiâze, korunmak Cenâb-ı Hakk'a sığınmak için ulemânın bir kısmı, "Euzûbillâhimineşşeytanirracim" demek lâzım gelir demişler.

99- اِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ

اِنَّهُ Çünkü لَيْسَ لَهُ yoktur şeytana سُلْطَانٌ tasallut, kuvvet, galebe. عَلَى الَّذِينَ اٰمَنُوا Ciddi olarak Âllâh'a imân edenlere, şeytan galebe edemiyor. İmân edene, şeytanın tasallutu olmuyor. وَعَلٰى

رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ Âllâh'a tevekkül etmiş, imânı kemâle ermiş böyle bir kimseye şeytan hükmedemez. Ona yine yanaşıyor, igvaatını atıyor fakat tesir edemiyor. Rabbine tevekkül edenler üzerine, onun bir hâkimiyeti yoktur.

100- إِنَّمَا سُلْطَانُهُ عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذِينَ هُمْ بِهِ مُشْرِكُونَ

إِنَّمَا سُلْطَانُهُ Şeytânın hükmü, sultan-ı tasallutu. Sultan; tasalluttandır. Saltanat sahibi, tasallut etmiş memlekete. عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ Onu, kendine mahbup ittihaz etmiş, veli ittihaz etmiş olanlar, وَالَّذِينَ هُمْ بِهِ مُشْرِكُونَ Âllâh'a şirk-şerik ortak koşanlara, şeytanın sözü geçer. Şeytanın hükmü şeytânı seven, şeytâneti sever Âllâh'a inanmaz olan kimselere, şeytanın sözü tesir eder.

Cumhur'a göre Kur'ân okunacağı vakit, "Eüzû" çekmek müstehaptır. İbni Mes'ûd Radıyâllâhû Anh diyor ki;

Peygamber Sallâllâhû Aleyhivesellem'in yanında Kur'ân okunurken, "Eüzû billâhissemiil-âlimi mineşşeytânir-racim" dedim. Peygamberimiz Sallâllâhû Aleyhivesellem, "Eüzû billâhi mineş-şeytânir-racim" de. Cebrâil, onu bana kalemden, o da Levh-i Mahfuz'dan böyle öğretti" buyurdular.

Nesih bahsi vardır. Nesih bahsi, yahudilerin en ziyade üzerinde durup yaptığı dedikodulardır. Halbûki nesihten murâd, Kur'ân-ı Azimüşşan'da nâsih-i mensuh âyetler var. 66 âyet nâsih-i mensuhtur. Onlar yine âyettir hiçbir şek şüphe yok, aynen diğer âyetler gibidir. Bir misâl "kul yâ eyyühel kâfirun"da olduğu gibi. Hâlik-i Kâinat, zaman mekân itibariyle kulunu imtihan ediyor. Meselâ Âdem Aleyhisselâm'ın zamanında, bütün insanlar Âdem'in (Aleyhisselâm) evlâtlarıdır. Hâvvâ Radıyâllâhû Anhâ'dan doğmuştur.

Her batın, bir oğlan bir de kız doğardı. Onun zamanında caiz idi, iki kardeşin nikâhları, eğer nikâh olmasaydı insanlar çoğalmazdı. O hükmü neshetti Kur'ân-ı Kerim, zinâ değildir. O hüküm Âdem Aleyhisselâm'ın suhuflarında vardı. O hüküm bâtıl değil, suhufta mevcut idi. Âllâh'ın emri idi, peygamberi ile icrâ edildi. Sonra nesih oldu. Nesih nedir, batıl mıdır? Hayır bâtıl değil, bir emrin nihayeti diğer bir emrin başlamasıdır.

Bu duruma yahudiler itiraz ederlerdi. Mademki âyettir nesih nasıl olur? Biz de ona cevaben; nesih iptâl mânâsında değil, veli hükmün minezzamânı imtidâl. Bir hüküm müntehi olur, diğer hükmün ise başlaması olur.

Kur'ân-ı Kerim'de de bazı âyetler, İslâmiyet'in zayıf olduğu zamanda nâzil olmuştur. Diğerleri de İslâmiyet'in kuvvetli zamanında nâzil olmuştur. Âllâh-û Teâlâ, bize talimat veriyor. Sizin de zayıf olduğunuz zaman, lüzum hâsıl olduğunda bununla amel ediniz. Kuvvetli güçlü olduğunuz zamanda da diğer âyet-i kerime ile amel ediniz. Bu durum birbirine mütearız değildir.

Mevzu nesih meselesidir, nâsih-u mensuh, Kur'ân-ı Azimüşşan'da 66 âyet-i kerime var nâsih-u mensuh. Suhuflar, Tevrat ve İncil nesholdular. Nesih, tabii bir haldir. Nesih hakkındaki âyet-i kerimeler gelince müşrikler, yahudi ve hıristiyanlar itiraz etmeye başladılar. Biz hıristiyanlara diyoruz ki; "Nasıl ki İncil Kitabullah'ınız gelince, önce gelmiş olan Tevrat Kitabullah'ı neshettiğinin delili ne ise yahudilere karşı, bizim de size karşı delilimiz aynen odur. Sizin İncil'iniz, Tevrat'ı neshetti. Siz, bunu böyle kabul ediyorsunuz. Bizim de delilimiz budur. Bizim de Kur'ân'ımız, size gelen İncil'i neshetti."

Yahudiye gelince; Nesih mânâsı, iptâl mânâsında değildir. Filân âyet mensuhtur, bâtıl oldu demek değildir. Her âyetin hüküm mebdei var, nihâyeti var. Nesih olmuş; nihâyeti gelmiş demektir. Bir hükmün bidâyeti ve nihayeti. Bir hükmün nihayeti geldiğinde, o âyet nesih olur. Âdem Aleyhisselâm'a gelen suhuflarda, kardeş kardeşi alır nikâh olurdu. İbrahim Aleyhisselâm'a gelen suhuflarda bu hüküm nesih oldu.

Kezâ Müslümanların zayıf olduğu zamanlarda, âyetler zayıf zamanı ilgilendirenlerdir. Müslümanların güçlü olduğu zamanlarda ise buna göre ilgili âyet-i kerimeler ile hüküm ve amel etmek muvafıktır. Öyle ise İslâmiyet'in, Müslümanların zayıf olduğu zamanlardaki ahvâl **"leküm diniküm veliyedin"** dir. Gelir birisi itiraz eder, elimizden men etmek imkânı yoktur gücümüz yetmez, "ben böyle biliyorum, senin bildiğin sana ait olsun" deriz.

Eğer kuvvet-i kudretimiz olursa, ona karşı fiilen müdahale ederiz. Müdahale etmek de ahkâm-ı şer'iyenin icabındandır.

101- وَاِذَا بَدَّلْنَآ اٰيَةً مَّكَانَ اٰيَةٍ ۙ وَّاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ قَالُوْٓا اِنَّمَآ اَنْتَ مُفْتَرٍ ۭ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ

وَاِذَا Ne zamanki بَدَّلْنَآ biz Azimüşşan, halkın mâslahatına muvafık inzâl etmiş olduğumuz âyetleri, hasbel evkat vel ezman tebdil ettik. بَدَّلْنَآ اٰيَةً مَّكَانَ اٰيَةٍ ۙ Bir âyeti, bir âyetin mekânına tebdil ettik. Meselâ **"leküm dinüküm veliyedin"** yerine, **"faktûlül müşrikine kâffeten"** âyet-i kerimesinin hükmü, Müslümanların kuvvetli olduğu zamandır. وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ Âllâh-û Zülcelâl âlimdir, bilir mahlûkatına hangi âyet-i kerime ile hüküm etmek muvafıktır, onunla emrediyor. قَالُوْٓا Diyorlar اِنَّمَآ اَنْتَ مُفْتَرٍ ۭ Rasûl-û Ekrem'e karşı, o münkirler iftira ediyorlar. Bir şey emrettikten sonra bir

diğerini beğenip, evvelki emrinden nehyetmek sûreti ile Âllâh-û Teâlâ'ya iftira ediyorlar. بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ Belki onların ekserisi bilmiyorlar. Hakikat-ı Kur'âniyeyi bilmezler. Neshin faydasını anlamazlar.

102- قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَهُدًى وَبُشْرٰى لِلْمُسْلِمِينَ

قُلْ نَزَّلَهُ Ey Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, onların bu itirazlarına göre senin vereceğin cevap budur. نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ Kudüs; temiz, tahir demektir. Cibril'e; "ruh" diyoruz. Ruhul Kudüs, Kûdüs'e mukaddes diyoruz. Tahir, temiz demek, o zamanda şirkten temizlendiği için. İsâ Aleyhisselâm'a, "Ruhullah" diyoruz. Nefhâyı İlâhiye'den olduğu için meleklere "ruh" diyoruz. Âllâh'ın emirlerine "ruh" deriz, insanın içindeki harekâta, cana "ruh" deriz. Nefha demektir. Nasih-û mensuhu âyetleri, Kur'ân'ı inzal etmiş رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ Rabbinizden. Ruhul Kudüs olan, emin mûtahher olan, meleklerin en büyüğü olan Cibril-i Emin getirmiştir بِالْحَقِّ hak ve hakikatle. Hakikate vâki bir sûrette getirmiştir, inkâr yeri yoktur. لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ اٰمَنُوا Bunun sebebi de imân edenlerin imânları, düşünüp de daha ziyade tespit olsun. İmân sahipleri nâsih-u mensuh âyetlerine baktıkça, iyi düşündüklerinde her biri zamanına göre bir ahkâmdır. Öyle ise Mü'minin imânını tezyid eder. وَهُدًى Mü'minler için hidâyete vesiledir. وَبُشْرٰى لِلْمُسْلِمِينَ Müslümanlar içinde şâyân-ı tebşirdir.

103- وَلَقَدْ نَعْلَمُ اَنَّهُمْ يَقُولُونَ اِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ لِسَانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ اِلَيْهِ اَعْجَمِيٌّ وَهٰذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُبِينٌ

وَلَقَدْ نَعْلَمُ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, biz biliyoruz اَنَّهُمْ يَقُولُونَ onlar söylerler sana. اِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ "Bir beşer bunu söyler, oradan alıyor hatta Selmân-ı Farisi'den alıyor" dediler. لِسَانُ الَّذِى يُلْحِدُونَ اِلَيْهِ Onun işaret ettiği, meylettiği lisân اَعْجَمِىٌّ Acemî'dir, Arap lisanı değildir. وَهٰذَا لِسَانٌ عَرَبِىٌّ مُبِينٌ Bu Kur'ân-ı Azimüşşan da lisân-ı lügâtı; Arabi, mübin, fasih, beliğ olan füsehanın bile söyliyemeyeceği fesahat ve belagattadır. Nasıl olur da bir acemî gelir böyle söyleyebilir? Bunlar bu yolda âyet-i kerimeyi inkâr ediyorlar, âyeti inkârdan sonra bunların cezası! Kur'ân'a imân etmeyenlere bir tehdittir.

104- اِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ لَا يَهْدِيهِمُ اللّٰهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ

اِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ Onlar ki âyât-ı beyyinata imân etmezler. لَا يَهْدِيهِمُ اللّٰهُ Allâh-û Teâlâ, onları müstakbelde de hidayete getirmez. وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ Küfür üzerine gidecekler, azâb-ı elime giriftar olacaklar.

105- اِنَّمَا يَفْتَرِى الْكَذِبَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ ۚ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ

اِنَّمَا يَفْتَرِى الْكَذِبَ İftira-kezib; hem yalan hem de iftira. "Allâh'ın emretmediğini, Allâh emretti diyor yahut Allâh'ın emrettiğini, Allâh emretmedi" diyor. Hem iftira hem de yalan oluyor. Allâh-û Teâlâ'nın üzerine yalan söyleyen ve iftira eden, الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ ۚ onlar âyât-ı İlâhiye'ye imân etmezler ve müstakbelde de kâfir olarak gidecekler. وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ Hakikaten kâzib-yalancı onlardır ve küfür üzerine gideceklerdir.

106- مَنْ كَفَرَ بِاللّٰهِ مِنْ بَعْدِ اِيمَانِهٖٓ اِلَّا مَنْ اُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْاِيمَانِ

وَلٰكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللّٰهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

مَنْ كَفَرَ بِاللّٰهِ مِنْ بَعْدِ اِيمَانِهٖٓ Bir kimse ki Âllâh'a küfür eder de yâni irtidat ederse imân ettikten sonra, اِلَّا مَنْ اُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْاِيمَانِ meğer ikrah edilir de zorlanan hariç (dinden dönmeye.) Ammar gibi kâlbi imân ile dolu olanlar müstesnâ, ona bir ziyan yoktur. وَلٰكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا Eğer kâlbi küfür ile dolu ise, فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'ya imân ettikten sonra kâfir olur, küfre göğsünü açarsa. İşte bu gibiler, Âllâh-û Teâlâ'nın gazabına uğrarlar. وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ Onlar için pek büyük bir azap vardır. Beyzâvi diyor ki; "Bu âyetten anlaşılır ki eğer ki imân kâlben tasdik, dil ile ikrardır fakat kâlbin tasdiki de kâfi gelir. Dil ikrar etmiyor hatta ikrah gösteriyor, kâlp ise tasdik ediyor. Bu böyle olduktan sonra, Ebu Tâlip hakkında dedikoduların ne kıymeti kalır? Ebu Tâlib'in beyitleri var, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'e diyor ki; serbest dinini tebliğ et, ben hayatta iken hiç kimse sana ziyan veremez. İmânını izhar etmediğinin sebebi de onu muhafaza etmek içindi."

Rivayet olunduğuna göre Kureyş kâfirleri, Ammar ile babası Yâsir ve annesi Sümeyye'yi zorla dinlerinden döndürmeye kalkıştılar. Onlar bunu kabul etmeyince, Sümeyye'nin iki ayağını iki deveye bağlayıp ters istikamette çektirerek parçaladılar. Yâsir'i de şehit ettiler. İslâm'da ilk şehitler bunlardır. Ammar ise onların işkencelerine dayanamıyarak, diliyle onların istedikleri şekilde inkâr etti. Durum Rasûlûllah Sallâllâhû Aleyhivesellem'e bildirilince, "Ammar başından ayağına kadar imânla doludur. İmân onun

etine, kanına karışmıştır" diyerek Ammar'a, "seni yine zorlarlarsa, istediklerini söyle" dedi. Bu durum zorlama karşısında, sadece dille inkâr etmenin câiz olduğuna delildir. Ancak bu bir ruhsattır, azimet ise şüphesiz daha efdaldir.

107- ذٰلِكَ بِاَنَّهُمُ اسْتَحَبُّوا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِ ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْكٰفِرِيْنَ

ذٰلِكَ Bu böyle küfürle kâlbini dolduran adam, nedendir bu? بِاَنَّهُمُ اسْتَحَبُّوا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِ ۙ Dünya hayatını sever, ahireti bırakanlardır. Dünya hayatını, âhiret'e tercih ve onu daha ziyade sevmeleri sebebiyledir. وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْكٰفِرِيْنَ Âllâh-û Teâlâ, kâfir kavimleri hidâyete getirmez.

108- اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ طَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ وَسَمْعِهِمْ وَاَبْصَارِهِمْ ۚ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْغٰفِلُوْنَ

اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ Bunlardır ki dünyaya yapışmış da ahireti hatırından çıkaranlar, bunlar hidayete gelmez. Ve onlardır ki طَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ Âllâh CelleCelâlûhû, kâlplerini mühürlemiş, kapatmış bir şeyi anlamazlar. وَسَمْعِهِمْ Kulakları işitmez, وَاَبْصَارِهِمْ ۚ gözleri görmez وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْغٰفِلُوْنَ ve işte onlar gafillerin kendileridir.

109- لَا جَرَمَ اَنَّهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ

Hiç şüphesiz onlar, âhirette ziyan ve hüsrandadırlar.

110- ثُمَّ اِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِيْنَ هَاجَرُوْا مِنْۢ بَعْدِ مَا فُتِنُوْا ثُمَّ جٰهَدُوْا وَصَبَرُوْٓا ۙ اِنَّ رَبَّكَ مِنْۢ بَعْدِهَا لَغَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۚ

ثُمَّ اِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِيْنَ هَاجَرُوْا Senin Rabbin! Bundan sonra bil ki mih-

nete, tazyike uğrayıp yurtlarından hicret edenler, Medineyi Tahire'ye hicret edenler. Malını, evlâdını, ayâlini, her şeyini bırakıp Âllâh-û Rasûlûllah'ın rızası için Medine yolunu tutanlar. مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا Bir çok belâ ve musibetleri gördükten sonra, ثُمَّ جَاهَدُوا Medine'ye geldikten sonra da cihada başladılar. وَصَبَرُوٓا Sabr-ı tahammül ettiler; taata, cihada ve ibadetin zahmetine. إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ Ey Habibim, senin Rabbin onların karşılaştığı bu fitneler ve cihattan sonra, onlara mübalağa ile mağfiret ve rahmet edicidir.

111- يَوْمَ تَأْتِى كُلُّ نَفْسٍ تُجَادِلُ عَنْ نَفْسِهَا وَتُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ

يَوْمَ تَأْتِى Ey Habibim, ümmetine beyan et o günü, o gün ki bir gün geliyor önümüzde. Öyle bir gündür ki كُلُّ نَفْسٍ her bir nefis تُجَادِلُ عَنْ نَفْسِهَا ancak kendi nefsi için uğraşır, kurtulmaya çalışır. وَتُوَفّٰى Tevfiye edilir verilir, كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ her nefsin yaptığı amelin cezası veriliyor. Ne günahlarını artırır ne de sevaplarını noksan yapar. وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ Onlar aslâ zulüm de görmezler.

112- وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ اٰمِنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِاَنْعُمِ اللّٰهِ فَاَذَاقَهَا اللّٰهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ

وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا Âllâh CelleCelâlûhû misâl ile bildiriyor size, onların hâlini. قَرْيَةً Bir memleket, karye ki Mekkeyi Mükerreme idi. كَانَتْ اٰمِنَةً Emin idi, emniyet ve huzur içindeydi. Zalemeler gelip talan ve zulüm yapmazlardı. مُطْمَئِنَّةً Herkes evinde mut'mein idi,

muhtaç değildi, başka yere gitmeye ihtiyaç duymazdı. يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا Kısmetleri bol gelirdi مِنْ كُلِّ مَكَانٍ her taraftan, cahiliyet zamanında da böyleydi, gelirlerdi ziyaretçiler, kısmetleri bol gelir, ticaretle meşgûl idiler. Böyle olduğu halde ne zaman ki Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem zuhur etti. Başladılar küfür etmeye, küfran-ı nimet etmeye. En kıymetli nimet zuhur etti. Bu nimete küfranda bulunduktan sonra, فَكَفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللهِ bu nimetlere küfranda bulunduktan sonra, Halik-i Kâinat nimetleri onlardan kesti. فَأَذَاقَهَا اللهُ لِبَاسَ الْجُوعِ Âllâh CelleCelâlûhû açlıkla terbiye etti, Mekke'de 7 sene yağmur yağmadı. وَالْخَوْفِ Korkuyorlardı, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, Ashab-ı Kiram ile beraber Medineyi Münevvere'de rahat yaşarlardı fakat Mekkeliler, dâima onlardan korku içindeydiler. بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ Bu açlık-korku, onların yaptıkları bu büyük nimete, küfrân-ı nimette bulunduklarından idi. En büyük nimet, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem.

113- وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْهُمْ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ ظَالِمُونَ

وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْهُمْ Onlara geldi bir peygamber. مِنْهُمْ Onlardan, içlerinden, cinsinden yetişmiş kırk yaşına kadar, kendinden hiç bir yalan hıyanet görmemişler. Hepsi kendi aralarında Muhammeden'il Emin diye telkin etmişlerdi. Böyle iken ne zamanki nübüvvet geldi, haseden başladılar inkâr etmeye. فَكَذَّبُوهُ Tekzib ettiler. فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ Ondan sonra Cenâb-ı Hak, o azabı onlara verdi, o açlık ve korkaklık. Sonra da Bedir Vakası başlarına geldi. وَهُمْ ظَالِمُونَ Onlar kendi nefsine zulmettiler. Hâşâ Cenâb-ı Hak, zulümden münezzehtir.

فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ حَلَالًا طَيِّبًا ۪ وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ **-114**
تَعْبُدُونَ

فَكُلُوا Ey Mü'minler yiyiniz, مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ حَلَالًا طَيِّبًا ۪ Âllâh-ü Teâlâ'nın size kısmet ettiği halâl-i tayyip, temizi. وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ Âllâh'ın nimetlerine şükrediniz. Cenâb-ı Hak, bu nimetleri ihsan etti. Eğer siz de şükretmezseniz, nimet gider, firar eder. Şükür, nimeti kaydeder bağlar. اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ Eğer ibadete itaatınız varsa, böyle nimet-i İlâhiye'ye şükrediniz. Şimdi, haramları sıra ile böyle beyan ediyor.

اِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَا اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِهٖ ۚ **-115**
فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

Yeryüzünde ne varsa, hepsini Cenâb-ı Hak insanlar için halk etmiş. Haramlar azdır, helâl olanlar sayılamayacak kadar çoktur. Onun için haram olan miktarı beyan etmiş. Haram olanlar nedir? اِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ Haram etmiş Âllâh, size; الْمَيْتَةَ Kesilmeyen ölü hayvanı, وَالدَّمَ hayvandan çıkan akan kanı, وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ domuz etini, وَمَا اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِهٖ ۚ Âllâh'ın gayrine kesilen, Âllâh'tan başkası adına kesilen hayvanı haram kıldı.

Âllâh'a tekarrub için, Âllâh'ın adına kesilen hayvanın eti helâl olur. Böyle yapmıyor da "filân bey filân paşa geldi, onu için keselim" dedi. Bu niyetle kesti mi küfre kadar gider ve murdar olur, o hayvanın eti de yenmez. Bu niyetle olmayıp kestiğinde, o hayvanın

kesilmesi kerahattan başkası değildir. Eyüp Sultan'a hatta Rasûl-û Ekrem'e de keserse yine küfürdür.

فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ Kim mecbur kalırsa (başkalarının haklarına) saldırmaksızın, sınırı da aşmadan (bunlardan yiyebilir.) Bir kimse hırsızlığa gider de aç kaldı, ölmeyecek kadar ona yemek için ruhsat yok. Niçin? Çünkü sefer, sefer-i isyandır, وَلَا عَادٍ hırsız olmayacak. فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ Bu takdirde Âllâh gafurdur. Affeder setreder kusurunu, zellesini. Rahimdir, merhamet eder.

116- وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَٰذَا حَلَالٌ وَهَٰذَا حَرَامٌ لِتَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ

وَلَا تَقُولُوا Demeyiniz لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ dilinizin alıştığı. الْكَذِبَ هَٰذَا حَلَالٌ وَهَٰذَا حَرَامٌ Yalana alışmış, "bu helâl bu haramdır" diye kendi kendinize söylemeyin. "Falan cennetliktir, falan da cehennemliktir" diyerek, bu selâhiyeti bize vermemişler. Onun için şeriatte beyan olunandan başka bir şey için, "haram veya helâldir" demek caiz olmadığına beyandır. لِتَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ Çünkü Âllâh'a karşı yalan uydurmuş olursunuz. إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ Şüphesiz Âllâh'a karşı yalan uyduranlar, felâh bulamazlar.

117- مَتَاعٌ قَلِيلٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

(Kazandıkları) pek az bir menfaattır. Halbûki onlar için acıklı bir azap vardır. Dünyada bir metâı kalili elde eder fakat o metâı kalilin arkasında elim bir azap var.

وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ ۚ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَٰكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ -118

وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ ۚ Daha önce, yahudilere haram ettiğimiz şeyleri sana haber vermiştik. وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَٰكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ Biz, onlara zulmetmedik fakat onlar, kendilerine haksızlık ediyorlardı.

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ وَأَصْلَحُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ -119

ثُمَّ Bu mevzudan sonra, bir kimse kabahat-ı günahı ne için yapıyor? Ya günah olduğunu bilmiyor yahutta Âllâh'tan korkmuyor. İki cihet var. Bunlar hakkında diyor ki; إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا السُّوءَ Şüphesiz cehâlet sûretiyle fenalık yapanlar akıbetini bilmiyor, azamet-i İlâhiye'yi takdir edemiyor. Fenalığı yapıyor, ondan sonra kendine geliyor, ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ وَأَصْلَحُوا ondan sonra nedamet ediyor; tevbe ediyor, vazgeçiyor bu fenalıktan. وَأَصْلَحُوا Tevbesine devam ettikten sonra, إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ senin Rabbin Gafûrurrahimdir, o hataları setreder.

إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ -120

إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا İbrahim Aleyhisselâm'ın senâsı hakkında, Cenâb-ı Hak sekiz sıfatını beyan ediyor. Çünkü Muhammed Mustafa Sallâllâhû Aleyhivesellem'den sonra, hiçbir peygamber ondan daha yüksek derecede değildir. Hey Habibim, senin ceddin olan İbrahim Aleyhisselâm, **"ümmeten imâmen kıdveten**

câmian li-hisalel hayri" İmâm idi, kıdve idi, müktedâbih idi hısâl-i hayra cami' idi. قَانِتًا لِلّٰهِ Kânit; muti demek. Âllâh'ın emrine muti idi. **"Râgıden imtisâle me'murâtihi"** Âllâh'ın emrine imtisâl, nehyettiğinden içtinap ederdi. حَنِيفًا Hak'ka mâil idi, ne yahudi ve ne de hıristiyan değil, hele müşriklerle hiç alakası yok idi. وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ Âllâh'a ortak koşanlardan değildi.

121- شَاكِرًا لِأَنْعُمِهِ اجْتَبٰيهُ وَهَدٰيهُ إِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

شَاكِرًا لِأَنْعُمِهِ Âllâh-û Teâlâ'nın nimetlerine şükrederdi. اجْتَبٰيهُ Âllâh Celle Celâlûhû, onu ictebê, ıstıfa, ihtiyar etti nübüvvet ve hullet için. وَهَدٰيهُ إِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ Âllâh-û Teâlâ, onu seçmiş ve doğru bir yola hidayet buyurmuştu.

122- وَآتَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ

وَآتَيْنَاهُ Cenâb-ı Hak, ona verdi. فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً Dünyada haseneyi verdi. Her dinde İbrahim Aleyhisselâm'a senâ ediliyor, hiçbir dinde İbrahim Aleyhisselâm'ın aleyhinde bahis yok. وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ Ahirette de kemâl-i derecâtı aliyededir, âhirette de salihlerdendir.

123- ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ İbrahim Aleyhisselâm böyle halk ettikten sonra, sana da vahyettik ey Habibim. أَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرٰهِيمَ İbrahim Aleyhisselâm'ın milletine tâbi ol. Akide akâidde bütün peygamberler birdir. Hiçbir değişiklik yok. Akidede İbrahim Aleyhisselâm ne demişse, Peygamberimiz de onu demiştir. Fürûatta bazı tebeddülât vardır. İbrahim Aleyhisselâm'a gelen on suhuf, aynen Kur'ân'da

mevcuttur. حَنِيفًا İbrahim Aleyhisselâm hakka mâildi. Bütün batıllardan hakka çevirilmişti. وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ Müşriklerin iddia ettiği gibi, müşriklerden değildi.

124- إِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ عَلَى الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ ۚ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

إِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ Cumartesi günü, İbrahim Aleyhisselâm'ın değildi. İbrahim Aleyhisselâm da Cum'a namazını, Cuma günü kılardı. Cumartesi günü, yahudilere farz oldu. عَلَى الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ Dininde ihtilâf edenlere farz oldu ki yahudilere Tevrat'tan sonradır. وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ Bu ihtilâfı yapanların arasında, Âllâh-û Teâlâ hükmünü izhar eder يَوْمَ الْقِيَامَةِ kıyamet gününde. فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ Onların yaptığı ihtilâfı, Hâlik-i Kâinât kıyamette onların hakkında hükmünü izhar eder. Hükmünü nasıl izhar eder? Ehl-i küfrü cehenneme, ehl-i imânı cennete gönderir.

Burada Hâlik-i Kâinât, Habibine talimat veriyor ve talimat da âmdır bütün Müslümanlara. Va'z-ı nasihat nasıl yapılır? "Kâfir oldun, cehennemlik oldun" şeklinde konuşan bir vaizin dersinde, halife Me'mun da oradaymış. Me'mun ki hükümdarların en kuvvetlisi. Hocaya hitaben; "Hoca demiş, benden daha ziyade kâfir olan Fir'âvun. Senden daha ziyade âlim olan Mûsâ Aleyhisselâm'a, Âllâh-û Teâlâ diyor. **"kul lehû kavlen leyyinen."** Sen nasıl olur da bu sert sözleri söylüyorsun?" Halkın kâlbini celbetmeli Müslümanlığa, yoksa zor ile dil ile sertlikle değil.

125- ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي

هِيَ اَحْسَنُۚ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهٖ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ

اُدْعُ Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem, halkı davet et. اِلٰى سَبِيلِ رَبِّكَ Rabbinin yoluna, dinine halkı davet et. Fakat nasıl davet et? بِالْحِكْمَةِ Hikmet ile Kur'ân ile وَالْمَوْعِظَةِ mev'iza ile faydalı ilim ile iyi muamele ile. الْحَسَنَةِ Güzel bir mev'iza ile güzel bir yol, âyet, iyi bir hüccet, güzel bir delil getirmek sûreti ile insanları doğru yola davet ediniz. وَجَادِلْهُمْ Onlar, size karşı mücadele ile geldiği zaman da onlara cevabınız sert, şiddet ile değil. وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِى هِيَ اَحْسَنُۚ Onlara karşı iyi şekilde mücadele ediniz, onlara delillerle ilzam etmek sûretiyle en güzel şekilde mücadele et. اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهٖ Senin Rabbin muttalidir gaybe. وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ Âllâh âlimdir, bu yolu gayb edene. Ve hidâyete erenleri de en iyi bilendir.

126- وَاِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهٖۜ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ

وَاِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهٖۜ Eğer siz hiddetinizi yenmedinizse, onların yaptığı kadar yapın. وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ Eğer sabrederseniz لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ (mukabele etmezseniz.) Bu, sabredenler için (intikamdan) daha hayırlıdır.

Rasûlûllah Sallâllâhû Aleyhivesellem, Uhud Savaşında amcası Hamza'yı, kâfirler tarafından burnu ve kulakları kesilmiş, ciğeri çıkarılmış bir şekilde görünce; "Âllâh'a yemin olsun ki eğer Âllâh bana zafer verirse, senin yerine yetmiş kişiyi böyle yapacağım"

diye yemin etmişti. Bunun üzerine yukarıdaki âyet nâzil oldu. Rasûlûllâh Sallâllâhû Aleyhivesellem yeminin kefaretini verdi. Kimseye mesüle yapmadı. "Bil'akis sabrederim," buyurdular.

Harun Reşid'in bir çocuk, oğlu varmış. Çocuk arkadaşları ile oynuyorken, vüzeradan olan bir çocuk Harun Reşid'in annesine sövmüş. Harun Reşid'in oğlu ağlayarak babasına gelmiş. Harun Reşit mecliste olanlara, "ne ceza verelim bu çocuğa?" diye soruyor. Birisi demiş ki o çocuğun dilini kesmeli ki ibret alsın. Bir diğeri de o çocuğu memleketten çıkaralım demiş. Mecliste olan diğerleri de her biri ayrı ayrı çocuğa bir ceza takdir etmişler. Harun Reşid de oğluna demiş, beni dinlersen o çocuğu affedersin daha iyi olur. Eğer bunu kabul etmezsen, o sana ne kadar söyledi, sen de ona o kadar söyle demiş.

127- وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ اِلَّا بِاللّٰهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِى ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ

وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ اِلَّا بِاللّٰهِ Sabret ey Habibim, (murad edilen ümmettir.) Senin sabrın da ancak Âllâh'ın yardımı iledir. وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ Onların yüz çevirmelerine mahzun olma. وَلَا تَكُ فِى ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ Sıkıntı, üzüntü çekme onların mekr-i hile eleminden, kurmakta oldukları tuzaktan dolayı sıkıntıya düşme.

128- اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ

Çünkü Âllâh CelleCelâlûhû, lütf-ü inâyetiyle mütteki olanlarla beraberdir. (Küfür ve ma'siyetlerden) sakınanlar ve dâima iyilik edenlerle beraberdir.

سُورَةُ الْاِسْرَآءِ ﴿۱۷﴾ İSRÂ SÛRESİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Bu sûreyi celileye, İsrâ derler. Esrâ yüsri, isrâen. İsrâ; gece yolculuğu. Esrâ yüsri, İsrâ sûresi. Âyette Esrâ'dır. Mâzidir, gece yolculuğuna "isrâ" derler. Gece sohbetlerine, konuşmalarına müsamere derler. Bu sûreyi celile Mirâc hakkında olduğu için, Sûreyi İsrâ tesmiye olunmuş ve Sûreyi Sübhan da denilir. Bu sûreyi celile 111 âyet, 1533 kelime, 6460 harften ibarettir.

1- سُبْحَانَ الَّذِىٓ اَسْرٰى بِعَبْدِهٖ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اِلَى الْمَسْجِدِ الْاَقْصَا الَّذِى بَارَكْنَا حَوْلَهٗ لِنُرِيَهٗ مِنْ اٰيَاتِنَا ۭ اِنَّهٗ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

سُبْحَانَ Kelimesi "ben tesbih ediyorum, tenzih ediyorum Rabbimi, bütün noksan sıfatlardan." O Rab ki الَّذِىٓ اَسْرٰى بِعَبْدِهٖ لَيْلًا geceleyin yola çıkarmış, yolcu yapmış abdini. Abid kelimesini buyurdular da niye Rasûl, Nebi denilmedi? Çünkü Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, abid kelimesinden daha ziyade memnun oluyordu. Onun için şehadette, teşehhütte "Abdûhû ve Rasûlûhû" deniliyor. En çok sevdiği kelime, Âllâh'a karşı abid olmak. Bundan dolayı, onun arzusu yerine gelsin diye âbid kelimesini buyurdu-

lar. Geceleyin yolcu yaptı abdini لَيْـلاً bir gece مِـنَ الْمَسْـجِدِ الْحَـرَامِ Mescid-i Haram'dan. (Kâbeyi Muazzama, o binadır. Onun etrafı ise Mescid'il Haram'dır.) (Camidir,) Haram derler. Hürmet sahibi olan bir mescid. İkinci bir manâ da orada birçok şeyleri haram etmiş Cenâb-ı Hak. Misal olarak avlanmayı, fısk-ı mücâdeleyi hatta otları koparmayı, Cenâb-ı Hak haram etmiş. O münasebetle Mescid'il Haram denilmiştir. Mescid'il Haram'dan gece götürüldü, اِلَـى الْمَسْـجِدِ الْاَقْصَـا Mescid-i Aksa'ya. Aksa; nihayet. Aksayı fikrim, aksayı malûmatım yâni en son. Niçin buyurulmuştur? Çünkü Âdem Aleyhisselâm, kırk sene sonra bu camiyi yapmıştır. Yani Kûdüs'teki Mescid-i Aksa'yı, ikinci mescid olarak Âdem Aleyhisselâm yapmıştır. İlk evvel Kâbeyi Muazzama'yı, meleklerin yaptığı bina üzerine tamir etmiş. Ondan kırk sene sonra zürriyeti fazlalaştı, oraya kadar intikal edildi ve orada Mescid-i Aksayı inşâ etti. Ondan evvel mâmur olmadığından en-aksâ; Mekke'den en uzak yer orası idi.

الَّـذِى بَارَكْنَـا حَوْلَـهُ O Mescid'il Aksa ki etrafını bereketlendirdik. Müfessirin-i İzâm iki mânâ vermişler. Bir mânâ; ağaçlar, nehirler ve hâsılatla bereketlendirdik. İkinci mânâ; mübarek yaptık. Peygamberan-ı İzâm'ın birçokları mehbit-i vahiy ve müteabbid-i enbiyâ, Yakup Aleyhisselâm'ın evlâtları, hepsi orada olduğundan elbette mübarek olmuştur.

Bu seferden gece yolculuğundan gâye ne idi? لِنُرِيَـهُ Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'e göstermek maksadı; مِـنْ اٰيَاتِنَـا kudretimizin acâibini, Kudret-i İlâhiye'nin acâib-i garâibi semâvâtları görmek, cennet-i cehennemi görmek, Peygamberân-ı İzâm'ı

görmek görüşmek ve melekleri göstermek için. Böylece Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya, oradan da yukarıya semanın katlarına götürdük. اِنَّـهُ هُـوَ السَّـمِيعُ الْبَصِيـرُ Âllâh CelleCelâlûhû السَّـمِيعُ işitir sözlerinizi, الْبَصِيـرُ Basir'dir görür bizim harekâtımızı.

Miracın buraya kadar olanını kim inkâr ederse, halis kâfir olur çünkü Kur'ân'a karşıdır. Bundan sonrasını inkâr ederse, fâsık-ı münafık olur. Ve Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, Mescid-i Aksa'dan sonra Sidretül Müntehaya kadar olan safhayı izah ediyor.

Evvela Mekkeyi Mükerreme'de şakk-ı sadır oldu. İlm-i İlâhi ve Huzur-u İlâhiye lâyık olan haller geçirmiş. Burak adındaki hayvan, cennetten gelen bir hayvandır. Beyaz renkte, merkepten daha cüsseli, katırdan daha ufak yapılı boyda, yüzü insana benzerdi. Vücudu tavusa benzer, bastığı ayağı gözün gördüğü nihayetine kadar. Rasûl-û Ekrem buyuruyor; "Bu hayvana bindikten sonra Kûdüs'e geldik. Orada evvel gelen peygamberlerin, hayvanlarını bağladığı bir yer vardı. Burak'ı ben de oraya bağladım" diyor.

Beyt'ül Mukaddes'e vardıktan sonra, enbiya ve evliyanın ruhları tecessüm etmiş. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, onlara imam olur ve iki rek'at namaz kılıyorlar. Hikmetin biri bu idi ki enbiyalar onu görsün ve ona iktida etsinler.

"Ondan sonra Cibril-i Emin ile beraber semâvatta, göklere hareket etmeye başladık" diyor.

Birinci kat semâda melekler istikbâl ediyor ve Âdem Aleyhisselâm ile orada görüşüyor. Âdem Aleyhisselâm, kendisine duâ ediyor.

Bu tertib üzerine ikinci kat göklere gidiyor. Orada İsâ ile Yahya Aleyhisselâm'ı görüyor.

Üçüncü kat göklerde, Yusuf Aleyhisselâm'ı görüyor.

Dördüncü kat göklerde, İdris Aleyhisselâm'ı görüyor.

Beşinci kat göklerde, Hârun Aleyhisselâm'ı görüyor.

Altıncı kat göklerde, Mûsâ Aleyhisselâm ile görüşüyor.

Yedinci kat göklerde, İbrahim Aleyhisselâm ile görüşüyor.

Bu Peygamberân-ı İzâm ile iltifatlaşırlar ve ondan sonra kendi makamına gidiyor. Cibril-i Emin, Sidretül Müntehê hududunda kalıyor, daha ileriye gitmiyor. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, Sidretül Müntehâ'da Huzur-u İlâhiye kabul ediliyor. Huzur-u İlâhi'de, orada ne olmuşsa onlar biliyor.

İbrahim Aleyhisselâm vasiyet ediyor, diyor: Ümmetine benden selâm söyle, cennetin nimetleri dünyada yapılan ameller ile mütenâsip oluyor. Cennetin nimetleri 'Sübhanellâhi velhamdülillâhi velâ ilâhe illellâhü vellâhü Ekber velâ havle velâ kuvvete illâ billâhil aliyyil azim.' Bu tesbihatı ümmetin çoğaltırlarsa cennetteki nimetleri bu tesbihat ile Cenâb-ı Hak arttırmış oluyor.

Bu ümmet için huzur-u İlâhi'de 50 vakit namaz farz kılınıyor, Mü'minin mirâcı olsun diye. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem avdet ederken, sıra ile gelir Mûsâ Aleyhisselâm'a. Mûsâ Aleyhisselâm, "ümmetine ne farz olundu?" diye soruyor. Rasûl-û Ekrem de "50 vakit namaz farz oldu" diyor. Bunu üzerine Mûsâ Aleyhisselâm, "ümmetimden tecrübem var, senin ümmetin bu farzın altından kalkamaz" diyor. Rasûl-û Ekrem de Cenâb-ı Hak'tan, Mûsâ Aleyhisselâm'ın tavsiyesi üzerine rica ediyor. Cenâb-ı Hak da 10 vakit azaltır, sonraları da beşer beşer azaltmak sûreti ile en sonunda beş vakit namazın farziyeti kesinleşmiş oluyor.

Cenâb-ı Hak'tan, vahy-i İlâhi zuhur ediyor. Bu beş vakit na-

mazı hakkı ile ikâme edene, 50 vaktin ecr-i ücretinin verileceği va'dediliyor.

Mirac hadisesinin, ruh ve beden ile beraber olduğunu bildiriyor Cenâb-ı Hak. Yalnız ruh ile olduğunu söyliyenler, âyet-i kerimeye karşı gelmiş olur. Niçin "Âbid" diyor Cenâb-ı Hak? Abid, kul denildiğine göre; beden vücudsuz, kul abid olmuyor. Yalnız ruh, kul olamıyor.

Mirac hadisesi, gündüz olmadı da gece niye olduğunun sebebi; Gündüz olsaydı herkes görürdü, imanın bil gâyb olmazdı. Matlup olan, gayba imân edilmesidir. Herkes gündüz görseydi, münafık ile sıddık'ın arasında fark kalmazdı.

Yedi kat göklerde dolu melekleri, ervâh-ı embiyâ ve evliyâ, hepsi Rasûl-û Ekrem'in istikbâline geldiği halde, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'in **"mê zê-gal-besaru ve mê-tegâ"** gözü meyletmedi hiçbir yere, Âllâh'tan başka. Kâlbinde Âllâh CelleCelâlûhû, önünde sefere devam ederek hiçbir tarafa iltifat etmedi.

2- وَاٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنِى اِسْرَآءِيلَ اَلَّا تَتَّخِذُوا مِنْ دُونِى وَكِيلًا

وَاٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ Halik-i Kâinat buyuruyor ki; Biz, Mûsâ Aleyhisselâm'a kitabı verdik, Tevrat'ı verdik. Mûsâ Aleyhisselâm'ın mirâcı, Tûr-i Sinâ'da. Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellemin miracı ise Sidretül Müntehê'de. Âllâh için hepsi birdir hatta Yunus Aleyhisselâm'ın miracı, denizin dibinde. Cenâb-ı Hak için yer, üst ve aşağı diye bir şey yok. Çünkü Cenâb-ı Hak, her yerde hazırdır. Lâkin misafire hürmet, yerine göredir. Muhammed Sallâllâhû Aleyhi-

vesellem, nezd-i İlâhide o kadar kıymetli idi ki Sidretil Müntehe'ya kabul etti. Sidretil Müntehê ile Tûr-i Sinâ arasında ne kadar fark varsa, her iki peygamberin arasında aynı mesafe fark var. Her iki peygamberin arasında bu kadar fark olduğuna göre, düşmanları arasında da şiddet itibariyle fark var. Mûsâ Aleyhisselâm'a düşmanlık eden Firâvun idi. Fir'avun, Mûsâ Aleyhisselâm'a düşman olduğu zaman, Tevrat kitabı verilmemişti. Mûsâ Aleyhisselâm'ın dini tekemmül etmemişti. Lâkin Kur'ân-ı Azimüşşan tekemmül etmiş, seneler geçmiş, İslâmiyet şark ve garba yayılmış. Rasûl-û Ekrem, bu âlemi ihata etmiş. Bu halde Rasûl-û Ekrem'e düşmanlık eden, elbette Firâvun'dan daha şedittir. جَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنِىٓ اِسْرَآءِيلَ Biz Tevrat'ı yahut Mûsâ Aleyhisselâm'ı, hidayete vesile yaptık Ben-i İsrâiller için. Fakat tamamı imân etmediler ve onlara dedik. اَلَّا تَتَّخِذُوا مِنْ دُونِى وَكِيلًا "Benden başka bir vekil, bir Âllâh ittihaz etmeyin" diye, Ben-i İsrâillere Tevrat'ta emrettik.

3- ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ اِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا

ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ Ey Nuh Aleyhisselâm ile beraber gemide muhafaza ettiğimizin evlâtları. Biz, Tevrat'ı size gönderdik. Mûsâ Aleyhisselâm'ı da size peygamber gönderdik. Tevrat'ta bildirdik, "Benden başka bir Âllâh ittihaz etmeyin" dediğimiz halde, onlar yine dinlemediler. اِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا Nûh Aleyhisselâm kesirûşşükûr; hamdedici, şükr-ü kesir bir peygamber idi.

4- وَقَضَيْنَآ اِلٰى بَنِىٓ اِسْرَآءِيلَ فِى الْكِتَابِ لَتُفْسِدُنَّ فِى الْاَرْضِ مَرَّتَيْنِ وَلَتَعْلُنَّ عُلُوًّا كَبِيرًا

وَقَضَيْنَآ **ve evhaynê** yani **hakemnê.** Biz hükmettik, اِلٰى بَنِىٓ اِسْرَآءِيلَ فِى الْكِتَابِ kitaptan murâd Tevrat'tır. Tevrat'ta onlara beyan ettik, dedik ki لَتُفْسِدُنَّ فِى الْاَرْضِ muhakkak siz yeryüzünü ifsâd ederseniz. Şam havalisi, Kudüs cihetlerini fesada verir. Vahdâniyet-i İlâhiye'yi kaldırırsanız, peygamberleri katleteceksiniz hem de مَرَّتَيْنِ iki def'a. وَلَتَعْلُنَّ عُلُوًّا كَبِيرًا **vele te'lûne le-tes tekbirunne**. İtaat-ı İlâhiye'den başınızı kaldıracaksınız, azgınlık derecesinde bir kibire kapılıp serkeşlik göstereceksiniz. Ve iki def'a da size musibet göndeririz.

Bu iki fesattan biri, Tevrat hükümlerine aykırı hareket etmeleri, Ermiyâ Aleyhisselâm'ın emirlerine itaat etmemeleri. İkincisi de Zekeriyya ve Yahya Aleyhisselâm'ı katil ve İsâ Aleyhisselâm'ı katle teşebbüs eylemeleridir.

فَاِذَا جَآءَ وَعْدُ اُولٰيهُمَا بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَنَآ اُولِى بَأْسٍ شَدِيدٍ فَجَاسُوا خِلَالَ الدِّيَارِ وَكَانَ وَعْدًا مَفْعُولًا **-5**

فَاِذَا جَآءَ وَعْدُ اُولٰيهُمَا Birinci va'dın zamanı geldiğinde, fesâd ile yeryüzünü doldurdular. Muhalefete başladılar. Şayâ nâmındaki peygamberleri de katlettiler. İşi putperestliğe çevirdiler, Tevrat'ı bıraktılar. Böyle olunca, Buhtunnasır adında bir hükümdar ki Bâbil'den Irak'tan geliyor. Onlara musallat etti. Büyük bir kuvvet geldi ve bütün yahudileri ihâta etti. Ekserisini kılıçtan geçirdi, cûz'i bir miktar İran'a kaçtı, az bir miktarı da Şam'a gitti. Bütün mâl-ı servetlerini yükleyip götürdü. Mescid'i Aksa'yı yıktı, Kûdüs'ü yerle bir etti, sağlam bina kalmadı.

بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ Gönderdik, musallat ettik sizin üzerinize عِبَادًا

bir takım kulları (ki Buhtunnasır'dır.) لَنَا Bir takım kullarımızı, اُولِى بَأْسٍ شَدِيدٍ kuvvetli bir insanlar. Ûli; sahip demek. Be's; kuvvet demek. Şedid; kuvvetli demek. فَجَاسُوا خِلَالَ الدِّيَارِ câsû Tecessüs ettiler, El-hilâleddiyari evlerinin içine. Yani dışarıya itibar etmediler, evlerin içine girdiler. Evlerin içindekileri öldürdüler. وَكَانَ وَعْدًا مَفْعُولًا Bu va'd-ı İlâhi idi. Va'd-ı İlâhi böyle yerine geldi.

6- ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ وَاَمْدَدْنَاكُمْ بِاَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَجَعَلْنَاكُمْ اَكْثَرَ نَفِيرًا

ثُمَّ Tekrar bu vaziyetten sonra. رَدَدْنَا لَكُمُ الْكَرَّةَ kerra; kuvvet demektir, devlet yani. Biz iâde ettik size yine kuvveti. Yüz sene sonra yine şehrinizi imâr ettiniz, kuvvetli oldunuz. عَلَيْهِمْ وَاَمْدَدْنَاكُمْ بِاَمْوَالٍ وَبَنِينَ Size yardım ettik, mal verdik, sıhhat verdik tarlanızdan hâsılat aldınız, evlâtlar verdik. وَجَعَلْنَاكُمْ اَكْثَرَ نَفِيرًا Emvâl ve evlâdla imdadınıza yetiştik. Sayınızı da evvelkilerden ziyâde kıldık.

7- اِنْ اَحْسَنْتُمْ اَحْسَنْتُمْ لِاَنْفُسِكُمْ وَاِنْ اَسَأْتُمْ فَلَهَا فَاِذَا جَاءَ وَعْدُ الْاٰخِرَةِ لِيَسُۥٓؤُا وُجُوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبِّرُوا مَا عَلَوْا تَتْبِيرًا

اِنْ اَحْسَنْتُمْ Hâlik-i Kâinat, umûmi olarak beyan ediyor. Ey insanlar diyor. İster yahudi, ister Müslüman olsun. Eğer iyilik yaparsanız taat ile Kitabullah'a inanırsanız, اَحْسَنْتُمْ لِاَنْفُسِكُمْ o iyiliğiniz nefsinize aittir. وَاِنْ اَسَأْتُمْ Eğer fenalık yaparsanız, harama irtikap, fısk-ı fucur yapmak. فَلَهَا Yine nefsinize aittir. فَاِذَا جَاءَ وَعْدُ الْاٰخِرَةِ Bu sefer ikincisi. Zengin oldular. Ne Tevrat'tan haberdar, ne de peygamberi dinlemediler. Bu sefer de daha fazlası ile Zekeriya

ile Yahya Aleyhisselâm'ı şehid ettiler ve imânlı, Müslüman bildiği kimseleri şehit ettiler. Ve bunun da cezası, ikinci def'a Tevrat'ta onlara bildirildiği gibi. لِيَسُۥٓـُٔوا۟ وُجُوهَكُمْ O da yüzünüzü karartır, hem dünyada hem de ahirette. وَلِيَدْخُلُوا۟ ٱلْمَسْجِدَ Dâhil olurlar mescide, Beytil Mukaddise yani düşmanlar gelir, yine mâbetlerinize girer كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ daha önce girdikleri gibi. وَلِيُتَبِّرُوا۟ Helâk ederler, مَا عَلَوْا۟ onların ellerine geçmiş olduğu mâl-û serveti büsbütün tahrip ederler. İkinci defa diyor herduş namında Babil hükümdarı geldi, yine tekrar memleketi yıktı, yaktı, Mescil Aksayı harab etti.

Tefsirde, İsrailoğullarının ikinci musibete uğramalarının sebebi olan diğer fesat hareketlerinin; Yahya Aleyhisselâm'ı öldürmeleri ve Îsâ Aleyhisselâm'ı öldürmeye teşebbüs etmeleri olduğu bildiriliyor.

Bundan sonra yahudiler çalıştılar, memleket mamur oldu. Bu def'a Rumlar musallat oldu. Ömer Radıyâllâhû Anh'ın zamanına kadar bu memleket, Rumların elinde idi. Yahudiler de onların emrinde kaldılar.

8- عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يَرْحَمَكُمْ ۚ وَإِنْ عُدتُّمْ عُدْنَا ۘ وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ حَصِيرًا

عَسَىٰ رَبُّكُمْ Yakındır bu ikinci def'adan sonra أَن يَرْحَمَكُمْ ۚ Âllâh rahmet eder, eğer siz vazgeçerseniz. Kalanlar tevbe istiğfar eder, Âllâh'ın yolunu tutarsa, yine Rahmet-i İlâhiye size gelir. Kaideyi umumiye olarak diyor Âllâh. وَإِنْ Eğer عُدتُّمْ siz avdet ederseniz fısk-ı fesâde, عُدْنَا biz de helâkınıza avdet ederiz. Yine avdet ettiler, ikinci defasında Cenâb-ı Hak, bu def'a Rumları musallat etti.

جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ حَصِيرًا Biz Azimüşşan, cehennemi yaptık kâfirlere hapis zindan olarak.

9- اِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يَهْدِى لِلَّتِى هِىَ اَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ اَجْرًا كَبِيرًا

اِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ Muhakkak ki Kur'ân her şeye câmidir. Tevrat'a, İncil'e, 104 kitaba camidir. Mûsâ Aleyhisselâm'ın ahvâlini buyurduktan sonra, يَهْدِى لِلَّتِى هِىَ اَقْوَمُ bu Kur'ân-ı Azimüşşan يَهْدِى hidayete getirir. Hidâyettir لِلَّتِى هِىَ اَقْوَمُ yolunda kâim olan, sevap yolunda olanlara hidayet getirir. Küfr-ü inâdi olmayanları hidâyete yetiştirir. Hidâyet; bir maksûda yetişmek, bir de göstermek mânâsına gelmiştir. **"ihdinas sırâtal müstekime"** Yâ Rabbi, sırat-ı müstekime yetiştir bizi. Bir de peygamberlerin hidâyet yolu var, hidâyet yolunu gösteriyor. وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ اَجْرًا كَبِيرًا Bu Kur'ân tebşir ediyor Mü'minleri. Hangi Mü'minler? الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ İmândan sonra âmâl-i salihaya devam eden. Âmâli saliha nedir? Savm-ı Salât, Hacc-ı Zekât, Kelimeyi Şehadet. Bunlardan başka değildir. Beşi yapmak, altıya inanmak, İslamiyet'te budur. Esasımız, sermayemiz, Âllâh'a karşı mükellef olduğumuz budur. Salih amel işleyen Mü'minleri, pek büyük bir ecirle müjdeler.

10- وَاَنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ اَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا

وَاَنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ Yine Kur'ân-ı Azimüşşan beyan ediyor. Âhirete imân etmiyenlere, اَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا onlar için de

elemli bir azap hazırlamışızdır. Cehennem ihzar edilmiş imân etmiyenlere. Cennet ihzar edilmiş imân edenlere.

11- وَيَدْعُ الْاِنْسَانُ بِالشَّرِّ دُعَآءَهُ بِالْخَيْرِ ۖ وَكَانَ الْاِنْسَانُ عَجُولًا

وَيَدْعُ الْاِنْسَانُ بِالشَّرِّ دُعَآءَهُ بِالْخَيْرِ İnsan, acûl halk olmuş. Bazen kendine bile bedduâ yapıyor. Hâlik-i Kâinat, Erhamürrahimin olduğu için o bedduâları kabul etmiyor. Çok zaman insan, aleyhinde şer ile duâ eder. دُعَآءَهُ بِالْخَيْرِ Nasıl ki hayra duâ ettiği gibi, şerre de duâ eder. Lâkin Cenâb-ı Hak, Kerim'dir. Kerim olduğu için şerre ait olan duâları kabul buyurmaz. وَكَانَ الْاِنْسَانُ عَجُولًا İnsanın hâli acûldür, acelecidir. Acûl olduğu için, akibetine teemmül etmiyor.

12- وَجَعَلْنَا الَّيْلَ وَالنَّهَارَ اٰيَتَيْنِ فَمَحَوْنَآ اٰيَةَ الَّيْلِ وَجَعَلْنَآ اٰيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً لِتَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ ۚ وَكُلَّ شَيْءٍ فَصَّلْنَاهُ تَفْصِيلًا

وَجَعَلْنَا الَّيْلَ وَالنَّهَارَ اٰيَتَيْنِ Cenâb-ı Hak buyuruyor. Biz, geceyi ve gündüzü bir âyet (delil) olarak yarattık. İki âyettir, kudret-i azamet-i İlâhiye'ye delâlet eder. فَمَحَوْنَآ اٰيَةَ الَّيْلِ Biz gecenin âyetini, nişanesini mahvettik. وَجَعَلْنَآ اٰيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً Gündüzün nişanesini ışıklı yaptık. Gündüzü ziyadar olarak yarattık. لِتَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ Bunu yaptık ki fazl-ı İlâhi'yi talep edesiniz. Gündüzleyin fazl-ı İlâhi'yi, kısmet-i İlâhi'yi, tarlada, iş yerinden talep edersiniz. Geceyi de istirahatınız için izhar ettik. وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ Ayrıca yılların sayı ve hesabını bilmeniz için Âllâh-û Teâlâ, Ay ile Güneş'i yarattığı gibi. Bıraksa idi, ne gece gündüz belli olur, ne iftar, ne

hacc zamanları bilinirdi. وَكُلَّ شَيْءٍ فَصَّلْنَاهُ تَفْصِيلًا İşte biz, böylece (muhtaç olduğunuz) her şeyi gereği gibi tafsil ettik.

13- وَكُلَّ اِنْسَانٍ اَلْزَمْنَاهُ طَآئِرَهُ فِى عُنُقِهٖ وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ كِتَابًا يَلْقٰيهُ مَنْشُورًا

وَكُلَّ اِنْسَانٍ اَلْزَمْنَاهُ طَآئِرَهُ فِى عُنُقِهٖ Bunu beyan ettikten sonra ahirette de her insanın طَآئِرَهُ yani **amelehû,** yaptığı amelin hayr-u şerden, amel defterini boynuna astık. Kıyamet günü Huzur-u İlâhiye onunla gelir. وَنُخْرِجُ Biz çıkarıyoruz لَهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ kıyamet gününde كِتَابًا kitab-ı mektûbû. يَلْقٰيهُ مَنْشُورًا Açık olarak "al, işte senin dünyada yaptığın budur" denir.

14- اِقْرَأْ كِتَابَكَ كَفٰى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا

اِقْرَأْ كِتَابَكَ Oku kitâbını, senin amelin bu. Sen nereye müstahaksın? كَفٰى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا Bugün hesabını görmeye nefsin kifâyet eder.

15- مَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدِى لِنَفْسِهٖ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتّٰى نَبْعَثَ رَسُولًا

مَنِ اهْتَدٰى Her kim ki hidayet yolunu tutarsa, hidayete gelirse فَاِنَّمَا يَهْتَدِى لِنَفْسِهٖ bunu ancak kendi iyiliği faydası için seçmiş olur. وَمَنْ ضَلَّ Her kim ki yolu kaybederse, فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا kim de doğruluktan saparsa kendi zararına yapmış olur. وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى Hiç bir günâhkâr, başkasının günahını yüklenmez. Meselâ fenalığa delâlet eden birisini, Âllâh bir mislini ilâve eder. وَمَا كُنَّا

مُعَذِّبِيـنَ حَتّٰى نَبْعَـثَ رَسُـولاً Biz bir peygamber göndermedikçe, kimseye azap edecek değiliz.

Rasûl gönderildikten sonra, kimsenin özrü kalmaz. Bu âyet, peygamber göndermeden kimsenin mükellef olmadığına delildir. Müşriklerin çocukları ile kendilerine din hususunda da'vet ulaşmayanlar cehenneme girmezler.

16- وَاِذَآ اَرَدْنَـآ اَنْ نُهْلِـكَ قَرْيَـةً اَمَرْنَـا مُتْرَفِيهَـا فَفَسَـقُوا فِيهَـا فَحَـقَّ عَلَيْهَـا الْقَـوْلُ فَدَمَّرْنَاهَـا تَدْمِيـرًا

وَاِذَآ اَرَدْنَـآ اَنْ نُهْلِـكَ قَرْيَـةً Bir memleketi helâk etmek istediğimiz zaman da اَمَرْنَـا مُتْرَفِيهَـا فَفَسَـقُوا فِيهَـا فَحَـقَّ عَلَيْهَـا الْقَـوْلُ فَدَمَّرْنَاهَـا تَدْمِيـرًا (peygamberlerinin diliyle) onların refah ve nimet sahiplerine, zenginlikleri sebebiyle şımarmış elebaşılarına, (iyilikleri) emrederiz. Buna rağmen onlar, orada kötülük işlerler. Böylece o memleket, helâke müstehak olur. Biz de orayı darmadağın ederiz. (Âyetin baş kısmı, müfessirler tarafından şöyle de anlaşılmıştır. "Bir memleketi helâk etmek istediğimizde, o memleketin varlıklı ve şımarmış kişilerini çoğaltırız. Bu sûretle onlar kötülük işlerler, böylece o memleket helâke müstehak olur."

17- وَكَـمْ اَهْلَكْنَـا مِـنَ الْقُـرُونِ مِـنْ بَعْـدِ نُـوحٍ وَكَفٰـى بِرَبِّـكَ بِذُنُـوبِ عِبَـادِهٖ خَبِيـرًا بَصِيـرًا

وَكَـمْ اَهْلَكْنَـا مِـنَ الْقُـرُونِ مِـنْ بَعْـدِ نُـوحٍ Nuh Aleyhisselâm'dan sonra (Âd ve Semûd gibi) nice nesilleri helâk ettik. وَكَفٰـى Kâfidir. بِرَبِّـكَ

bê; tekid içindir. **Rabbike** yâni senin Rabbin kâfidir. بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا Kulunun günahlarını hatalarını görür ve haberdar olması kâfidir.

18- مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلَيهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ Her kim ki âcil-i hâzırı, âcil ki dünyadır. Onu isterse, bütün himmeti dünyaya maksur ise dünyayı elde edeyim diye bütün himmetini muhabbetini oraya kasrederse, عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ biz tâcil ederiz fakat onun tam istediği de değil, biz murâd ettiğimizi veririz. لِمَنْ نُرِيدُ Dilediğimiz kimseye, dilediğimiz kadarını veririz. ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ Sonra da ona cehennemi tahsis ederiz. يَصْلَيهَا yed-hulûhê. Cehenneme girer, مَذْمُومًا مَدْحُورًا mezmum, zemmedilmiş, methûrâ matrûdan anil-rahmeti. Rahmetimizden kovulmuş olarak oraya girer.

19- وَمَنْ اَرَادَ الْاٰخِرَةَ وَسَعٰى لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَاُولٰٓئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا

وَمَنْ اَرَادَ الْاٰخِرَةَ Bir kimse, Mü'min olarak âhireti isterse ve amel ederse وَسَعٰى لَهَا سَعْيَهَا Bütün sa'yını gayretini âhırete hasrederse, وَهُوَ مُؤْمِنٌ imânında da bir kusur olmamak şartı ile. فَاُولٰٓئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا Onların sa'y-ı gayreti meşkûrdur, makbûl demektir. İşte bunların çalışmaları makbûldür.

20- كُلًّا نُمِدُّ هٰٓؤُلَآءِ وَهٰٓؤُلَآءِ مِنْ عَطَآءِ رَبِّكَ وَمَا كَانَ عَطَآءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا

كُلًّا Hepsi, âhirete tâlip olanlar, dünyaya tâlip olanlar, her biri-

ne de نُمِدُّ biz imdât eder veririz. هٰٓؤُلَآءِ وَهٰٓؤُلَآءِ Birinci هٰٓؤُلَآءِ dünya için, ikinci وَهٰٓؤُلَآءِ âhiret için مِنْ عَطَآءِ رَبِّكَ senin Rabbinin عَطَآءِ **atâ-û** ihsanıdır. وَمَا كَانَ Yoktur عَطَآءُ رَبِّكَ senin Rabbinin ihsânı, مَحْظُورًا **memnû-an min ehadin**, Rabbinin atâsı ihsanı (dünyada ne Mü'min ve ne kâfirden) men edilmemiştir.

21- اُنْظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ وَلَلْاٰخِرَةُ اَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَّاَكْبَرُ تَفْضِيلًا

اُنْظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ Ey Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, ibret gözüyle bak. Hâlik-i Kâinat, kullarını nasıl iki kısma tefrik etmiş. Biz insanların bir kısmını, bir kısmına nasıl tafdil ettik. وَلَلْاٰخِرَةُ اَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَّاَكْبَرُ تَفْضِيلًا Bir kısmının kâlbinde yalnız dünya var, onun dünyasını veririz. Bir kısmının kâlbinde de ahiret var, ona da onu veririz. Âhireti verdiğimiz kimseleri nasıl tafdil ettik. Elbette ki ahiret, derece ve üstünlüğü, farkları bakımından daha büyüktür.

22- لَا تَجْعَلْ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا مَّخْذُولًا

لَا تَجْعَلْ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ Böyle olunca dünya ve âhiret hepsi, Âllâh'ın elinde olduktan sonra, hitap Rasûl-û Ekreme'dir. Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem, öyle ise Âllâh'tan başka hiçbir mâbûd yok. O, mâbudum bil-hak olan Âllâh'tan başka ilâh yok. O'na hiçbir şeyi şerik yapmayınız. Ne zahiren ve ne de hissen. Biri var ki putları şerik yapıyor. Diğeri hissen olan riyâkârane bir ibadettir. فَتَقْعُدَ Eğer bunu yaparsanız, başka bir mâbud hatırınıza gelirse. Otursunuz مَذْمُومًا yâni **melûmen anil halkı**, halkın nez-

dinde melûm mahzun olursunuz. مَخْذُولًا Kendi başına terkedilmiş olarak kalırsın.

23- وَقَضٰى رَبُّكَ اَلَّا تَعْبُدُوٓا اِلَّآ اِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًاۗ اِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ اَحَدُهُمَآ اَوْ كِلٰهُمَا فَلَا تَقُلْ لَّهُمَآ اُفٍّ وَّلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَّهُمَا قَوْلًا كَرِيْمًا

Bu âyet-i kerimede Cenâb-ı Hak, on beş ahkâmı beyan ediyor. Kâdü; hâkim demektir. Kâzâ; hüküm etti. وَقَضٰى Hükmetti, Âllâh emretti رَبُّكَ Senin Rabbin, Ey Habibim emretti bunları sıra ile. Başında ne geliyor? اَلَّا تَعْبُدُوٓا اِلَّآ اِيَّاهُ İlk evvel, Âllâh'a ibadet ediniz. Âllâh'tan başka mabûdum bil-hak yok. Âllâh'a şerik-i nazir koşmayınız. İkincisi, وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًاۗ ana babaya iyilik yapınız. Ana baba haksız da olsa yine dinlemekle mükellefiz. Fenalık yapsa da dinlemekle mükellefiz. اِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ اَحَدُهُمَآ Eğer birinin yaşı kemâle yetişse اَوْ كِلٰهُمَا yahut her ikisi senin yanında yaşlanırsa, فَلَا تَقُلْ لَّهُمَآ اُفٍّ sakın onlara "öf" bile demeyiniz. Onların yaptığına aciz olmayın "öf" bile demeyin. Üzülmeyin onların sözlerinden. وَلَا تَنْهَرْهُمَا Üzmeyiniz onları. وَقُلْ لَّهُمَا قَوْلًا كَرِيْمًا Söyleyiniz ana babaya kerim, leyyin, cemil, sözün tatlısını, (gönül alıcısını) söyle. Ana babaya sert konuşmak olmaz. Yumuşak konuşacak, daima güzel kelimeler söyleyecek, onların yaptığı emirlere karşı isyan etmiyecek.

24- وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَّبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيٰنِيْ صَغِيْرًاۗ

وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ Ve onlara, rahmet ve şefkatinden

tevâzû kanatlarını yerlere kadar indir. Hem de مِنَ الرَّحْمَةِ kalbinin rahmetinden dolayı. Bununla da yeterli olmaz. Daima onların saadetini, Âllâh'tan istersin. وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِى صَغِيرًا "Yâ Rabbi, ana babama rahmet et. Nasıl ki beni küçükken yetiştirdiler, büyüttüler. Sen de onları öylece esirge."

Peygamber Sallâllâhû Aleyhivesellem, "Âllâh-û Teâlâ'nın rızası, anne babanın rızasıdır. Gazabı da onların gazabıdır."

Rivayete göre; Bir kişi, Peygamberimiz Sallâllâhû Aleyhivesellem'e. "Ben anne babamın ihtiyarlık halinde hizmetlerini gördüm. Onların üzerimdeki haklarını ödemiş olur muyum?" diye sormuş. Rasûlûllah Sallâllâhû Aleyhivesellem, "Hayır, ödemiş olmazsın çünkü onlar, senin yaşamanı istiyorlardı. Sen ise onların ölmelerini istiyorsun" buyurmuşlardır.

25- رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَا فِى نُفُوسِكُمْ اِنْ تَكُونُوا صَالِحِينَ فَاِنَّهُ كَانَ لِلْاَوَّابِينَ غَفُورًا

رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَا فِى نُفُوسِكُمْ Sizin Rabbiniz, kâlplerinizdekini (anne-babanıza karşı iyilik etmek mi, karşı gelmek mi, ne niyet beslediğinizi) çok iyi bilir. اِنْ تَكُونُوا صَالِحِينَ فَاِنَّهُ كَانَ لِلْاَوَّابِينَ غَفُورًا Eğer sizler, Âllâh'a karşı muti olursanız. Salih, Âllâh'a yarar, ana baba hakkında (onlara lâyık olan) iyilikte bulunursanız. Âllâh, evvâb olanlara, Âllâh'a rucû edenlere mağfiret sahibidir.

Evvâb kelimesinin manâsı; râci, rucû edici, Âllâh'a rucû edenler. Lisân-ı şeriatte; günahlarından tevbe edene evvâb derler. Hayra rucû edene evvâb derler. Tesbihatla meşgûl olana evvâb derler. Kuşluk namazı kılanlardır. Akşamla yatsı arasında nafile

namaz kılandır, demişlerdir. Çünkü hepsi de Âllâh'a rucûdur. Bu itibariyle Âllâh, evvâbine mağfiret sahibidir.

وَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهٗ وَالْمِسْكِيْنَ وَابْنَ السَّبِيْلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيْرًا -26

وَاٰتِ Veriniz ذَا الْقُرْبٰى akrabaya حَقَّهٗ hakkını veriniz, sıla hakkı vardır, onların hakkını veriniz. Müfessirin-i İzâm'ın bazıları demişler ki bu âyetten; kurbây-ı peygamberidir, Rasûl-û Ekrem'in yakınlarına hakkını veriniz. Ehl-i beyte hürmet ediniz, onların hakkı var sizde. Rasûl-û Ekrem'in şerefine binâen, onlara hürmet etmeniz lâzım gelir diyor. وَالْمِسْكِيْنَ Miskin; sakin olmuş, yokluk o kadar galebe etmiş ki hiç bir şey yapamıyor, durmuştur. وَابْنَ السَّبِيْلِ Yolcular. Memleketinde mâl-ı serveti var fakat gelmiş garip bir yerde bulunuyor, eli yetişmiyor. Bunları da unutmayınız. وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيْرًا Mal, Cenâb-ı Hak'kındır. Mâlı halk eden Âllâh'tır. Malda tebzir câiz değildir. Tebzir nedir? Şeriatın tayin ettiği miktarın fevkinde israf etmek, gereksiz yerde saçıp savurma.

اِنَّ الْمُبَذِّرِيْنَ كَانُوْٓا اِخْوَانَ الشَّيٰطِيْنِ ۭ وَكَانَ الشَّيْطٰنُ لِرَبِّهٖ كَفُوْرًا -27

اِنَّ الْمُبَذِّرِيْنَ كَانُوْٓا اِخْوَانَ الشَّيٰطِيْنِ ۭ Mübezzirler, zira böylesine saçıp savuranlar şeytanların dostlarıdır. Şeytan, hayatını günahta isyanda sarfettiği gibi, onlar da malını isyanda sarfediyor. وَكَانَ الشَّيْطٰنُ لِرَبِّهٖ كَفُوْرًا Şeytan, Rabbinin nimetini inkâr edici bir mahlûktur. Rabbine karşı çok nankördür.

وَاِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ ابْتِغَاۗءَ رَحْمَةٍ مِّنْ رَّبِّكَ تَرْجُوْهَا فَقُلْ لَّهُمْ قَوْلًا مَّيْسُوْرًا -28

وَاِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ Eğer bir fakir geldi ise, onlara vermek için

bir şey bulunmadı fakat vermeye niyetin var olduğu halde, şayet yüz çevirmek mecburiyetinde kalırsan, bâri kendilerine (tatlı) yumuşak bir söz söyle, kâlplerini kırmamak şartı ile. ابْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ Rabbinin rahmetini talep etmek, "inşâllah gelirse vereceğim" diye, böyle duâ et. تَرْجُوهَا فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا مَيْسُورًا Leyyin olan yumuşak bir söz söyle. (Gönüllerini al. Âllâh-û Teâlâ, size ve bize rızık ihsan buyursun diye duâ et yâhût bir va'dde bulun. Cevap vermemezlik etme.) Rivayet edilir ki; Bilâl, Sûheyb, Habbab (Radıyâllâhû Anhüm) zaman zaman muhtaç oldukları şeyleri, Aleyhisselâtû Vesselâm Efendimiz'den isterlerdi. Şayet bu kendilerinde bulunmazsa, Efendimiz reddetmekten hayâ ettikleri için yüz çevirirler, cevâp vermezlerdi. Âyet-i kerime bu sebeple nâzil olmuş, onları cevapsız bırakmamaları, yumuşak bir sözle mukabele ederek gönül almaları emir buyurulmuştur.

29- وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً اِلٰى عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَحْسُورًا

وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً اِلٰى عُنُقِكَ Ey zengin olan kimse, elini boynuna bağlayıp da (vermemekten kinâye) cimrilik etme. وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ Büsbütün eli açık da olma, (israfta bulunma.) فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَحْسُورًا Sonra kınanır, (kaybettiklerinin) hasretini çeker kalırsın. Yoksa (israf ve tedbirsizliğinden) kınanır (ve eli boş kalmandan da) yaptığına nâdim olursun.

30- اِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَآءُ وَيَقْدِرُ اِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهٖ خَبِيرًا بَصِيرًا

اِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَآءُ Senin Rabbin, Ey Habibim istedi-

ğinin kısmetini geniş yapar, hikmetine binâendir. وَيَقْدِرُ Dilediğinin daraltır, az verir. Cenâb-ı Hak, bazı insanları zenginlikle imtihan ediyor, bazılarını da fakirlikle imtihan ediyor. اِنَّهُ Çünkü Âllâh, كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا muhakkak ki Âllâh-û Teâlâ, kullarının her hâlinden haberdardır. Her halini hakkıyla görür.

31- وَلَا تَقْتُلُوا اَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ اِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَاِيَّاكُمْ اِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْئًا كَبِيرًا

وَلَا تَقْتُلُوا اَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ اِمْلَاقٍ Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'den evvel, değil ki yalnız Arabistan, bütün dünya vahşet içinde idi. Fakirlik korkusuyla evlâtlarınızın canına kıymayın çünkü siz, Rezzak değilsiniz. نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَاِيَّاكُمْ Size de onlara da rızık veren benim. اِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْئًا كَبِيرًا Onları öldürmek, gerçekten büyük bir suçtur.

32- وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنٰى اِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا

Zinâya yaklaşmayın (değil ki tekarrub) çünkü fahişedir, fena bir yoldur. Zira zinâ hayâsızlıktır. Çirkin bir yoldur.

33- وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِى حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّهِ سُلْطَانًا فَلَا يُسْرِفْ فِى الْقَتْلِ اِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا

وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِى حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ Âllâh-û Teâlâ'nın haram kıldığı nefsi de öldürmeyin meğerki hak ile olsun. وَمَنْ Her kim ki قُتِلَ مَظْلُومًا mazlum olarak, zulmen öldürülürse فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّهِ سُلْطَانًا biz onun velisi olan, kâtilin velilerine kuvvet vermişiz yani tasallut vermişiz. İsterse kâtili şeriate teslim eder, dilerse kısâsen

öldürür veya diyetini alır. فَلَا يُسْرِفْ فِى الْقَتْلِ Maktülün velisi de artık katilde israf etmesin. اِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا Zira (kendisine bu yetki verilmekle) o yardıma mazhar olmuştur.

Hak üzerine lâzım gelen kısas, irtidat etmiş veya zinâ etmiş yahut nahak yere bir kimseyi katleylemiş bulunsun. Bunların dışında bir nefsi öldürmek hak olmuyor.

"Maktülün velisi kâtilde israf etmesin emir buyurulduğu" bazıları; katilden başkası öldürülmesin ma'nasına geldiğini söylemişlerdir. Nitekim cahiliyet zamanında Araplar, katili öldürmekle yetinmez, ondan daha şereflisini öldürürlerdi.

Yahûd bir kişinin yerine, bir cemâat öldürülmesin ma'nasınadır. Cahiliyet Arapları, öldürülen kimse şerefli ise yalnız katili öldürmekle yetinmez, onunla birlikte akrabasından bir cemâatı da öldürürlerdi. Yâhût öldürülen kimsenin ağzı burnu kesilmesin ma'nâsınadır.

34- وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ اِلَّا بِالَّتِى هِىَ اَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهٗ وَاَوْفُوا بِالْعَهْدِ ۚ اِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْؤُلًا

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ اِلَّا بِالَّتِى هِىَ اَحْسَنُ Yetimin mâlına iyi bir şekilde, iyi bir niyet olursa yaklaşın. İstifade etmek sûretiyle o mala el sürmeyiniz, حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهٗ bâliğ olup rüştüne erinceye kadar. Bâliğ olduğu zaman onun malını teslim ediniz. وَاَوْفُوا بِالْعَهْدِ ۚ Allâh'a ve kullara yaptığınız ahidlere vefa ediniz, verdiğiniz sözü yerine getirin. اِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْؤُلًا Zira ahitlerini bozanlar mesuldürler.

35- وَاَوْفُوا الْكَيْلَ اِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ۗ ذٰلِكَ خَيْرٌ وَاَحْسَنُ تَأْوِيلًا

وَاَوْفُوا الْكَيْلَ اِذَا كِلْتُمْ Keyl ki ölçektir, onu ifâ edin tam yapınız. وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ Teraziyi de doğru olarak yapınız, müstekim olan hileli bir terazi olmasın ذٰلِكَ خَيْرٌ وَاَحْسَنُ تَأْوِيلًا Bu emirleri ifâ etmek hayırdır. Sizin için hayır bundadır ve akibeti de daha güzel olur.

36- وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ اِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ اُولٰٓئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْؤُلًا

وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ Tâbi olma bir şeye ki mâlûmatın yoktur. Hakikatını bilmediğin şeye zanla tâbi olma. اِنَّ السَّمْعَ Kulak, وَالْبَصَرَ göz, وَالْفُؤَادَ kâlp hepsi emr-i İlâhi'dedir. كُلُّ اُولٰٓئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْؤُلًا Bunların her üçü de كَانَ عَنْهُ sahibi mes'uldür, yaptığından sorumludur.

37- وَلَا تَمْشِ فِى الْاَرْضِ مَرَحًا اِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْاَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا

وَلَا تَمْشِ فِى الْاَرْضِ مَرَحًا Yeryüzünde salına salına, kibir ve azametle yürüme. اِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْاَرْضَ Çünkü sen (ne kadar gururlansan) yeri yaramazsın. وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا (Başını yukarı kaldırmakla) dağlara da erişemezsin.

38- كُلُّ ذٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا

كُلُّ ذٰلِكَ Bunların hepsi, كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا bütün bu sayılanların kötü olanları, nehyolunanlar, Cenâb-ı Hakk'ın indinde sevilmeyen, hoşlanılmayan şeylerdir.

ذٰلِكَ مِمَّآ اَوْحٰٓى اِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِۗ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ -39
فَتُلْقٰى فِى جَهَنَّمَ مَلُوْمًا مَّدْحُوْرًا

ذٰلِكَ مِمَّآ اَوْحٰٓى اِلَيْكَ رَبُّكَ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, işte bunlar, (on beş vakayı) Rabbinin sana vahyettiği hikmetlerdir. مِنَ الْحِكْمَةِۗ Mev'iza hikmet olarak وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ evvelâ bununla başladı, sonra da böyle devam ediyor. Âllâh'tan başka hiçbir mâbud yok, O'na hiçbir şeyi şerik yapmayınız. فَتُلْقٰى فِى جَهَنَّمَ مَلُوْمًا مَّدْحُوْرًا Ahdinize de vefâ edin. Eğer şerik yaparsanız, Rahmet-i İlâhiye'den matrut olarak, uzaklaştırılmış olarak cehenneme atılırsınız.

Âllâh-û Teâlâ'ya karşı yaptıkları iftiraları; Yahudiler, "Üzeyir Aleyhisselâm'ı, Âllâh'ın oğludur" diye isnat ettiler. Hıristiyanlar, "İsâ Aleyhisselâm'ı isnat ettiler." Müşrikler de "melekler, Cenâb-ı Hakk'ın kızlarıdır" dediler. Burada müşrikler için diyor ki;

اَفَاَصْفٰىكُمْ رَبُّكُمْ بِالْبَنِيْنَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ اِنَاثًاۗ اِنَّكُمْ لَتَقُوْلُوْنَ -40
قَوْلًا عَظِيْمًا

اَفَاَصْفٰىكُمْ رَبُّكُمْ بِالْبَنِيْنَ Siz, ailenizden kız çocuğu değil de erkek çocuğu dünyaya gelmesini istiyorsunuz. Siz kendinize erkek istiyor da Rabbinize kız çocuğumu istiyorsunuz. İstemediğinizi, Rabbiniz için mi istiyorsunuz? (Ey müşrikler) Rabbiniz, size erkek çocukları seçti de kendisine meleklerden kız çocukları mı edindi? وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ اِنَاثًاۗ Melekleri de kız olarak kendisine almış böyle demek, ne kadar hamakat! Eğer murad-ı İlâhi, erkek ise erkeği

kendisine alır. اِنَّكُمْ لَتَقُولُونَ قَوْلًا عَظِيمًا Gerçekten siz, (vebâli) çok ağır bir söz söylüyorsunuz.

41- وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِى هٰذَا الْقُرْاٰنِ لِيَذَّكَّرُوا۟ وَمَا يَزِيدُهُمْ اِلَّا نُفُورًا

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا Muhakkak biz Azimüşşân, **sarrafnê** diyor tefsir. **Beyyennê ezhernê ve evzehnê ve kerrarnê**, mükerrer izâh ettik, beyan ettik. Yâni Âllâh'a veled isnat etmek. Defaatla beyan ettik, ne kadar azim bir cürüm olduğunu beyan ettik فِى هٰذَا الْقُرْاٰنِ bu Kur'ân-ı Azimüşşân'da. Âllâh CelleCelâlûhû, evlâttan, şerik ve nazirden münezzehtir. Bunları mükerrer olarak beyan ettiğimiz halde, لِيَذَّكَّرُوا۟ tâ ki mütteiz olsunlar, akıllarını başlarına alsınlar, Hâlik-i Kâinat'a isnat etmesinler. وَمَا يَزِيدُهُمْ اِلَّا نُفُورًا Bizim bu emirlerimiz onlara tesir etmiyor. İllâ bu, onların Hak'tan nefret etmelerinden başka bir şeyi artırmıyor. Kur'ân-ı Azimüşşân öyle bir Kitâbullâh'tır ki hidâyete getirmeye vesiledir. Halbûki münkirlerin nefretine vesile olur.

42- قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهٗٓ اٰلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ اِذًا لَابْتَغَوْا اِلٰى ذِى الْعَرْشِ سَبِيلًا

قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهٗٓ اٰلِهَةٌ De ki; Eğer onların söyledikleri gibi, Âllâh-û Azimüşşân ile birlikte başka ilâhlar da bulunsaydı. كَمَا يَقُولُونَ Onların dediği gibi اِذًا o vakit لَابْتَغَوْا o bâtıl mâbudlar, talep edeceklerdi. اِلٰى ذِى الْعَرْشِ سَبِيلًا "Arş-ı İlâhi sahibi, kudret sahibi olan Âllâh'a bir yol ararlardı, ulaşmak için çareler arayacaklardı."

Âyetin son kısmı müfessirler tarafından iki şekilde mânâlandırılmıştır.

a) O takdirde onlar, arşın sahibi olan Âllâh'a üstün gelmek için çareler arayacaklardı.

b) O takdirde onlar, ululuğunu ve kudretini bildikleri arşın sahibi olan Âllâh'a yakınlaşmak ve O'na itaat etmek için çareler arayacaklardı.

43- سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا

سُبْحَانَهُ Münezzehtir Âllâh, bütün noksan sıfatlardan. Evlât isnat etmek, noksanlığı isnat etmektir. وَتَعَالٰى عَمَّا يَقُولُونَ Münezzehtir Âllâh, onların dediği şeriklerden. Hem de عُلُوًّا كَبِيرًا son derece yücedir ve âlidir.

44- تُسَبِّحُ لَهُ السَّمٰوَاتُ السَّبْعُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهٖ وَلٰكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ اِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا

تُسَبِّحُ لَهُ السَّمٰوَاتُ السَّبْعُ Tesbih eder, tenzih eder noksanlardan, münezzeh kılar. وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ Yedi gök dünya ve bunlarda bulunan herkes (melekler, insanlar, cinler,) O'nu tesbih ve takdis ederler. Fakat siz, onların tesbihlerini anlamazsınız. Ya onların, kendilerine mahsus bir dilleri var söyler yahut lisân-ı hâl ile söylerler. وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ Hiç bir şey yok, insan, cin, melek, hayvanat ve cemâdât her şey. اِلَّا يُسَبِّحُ Ancak Âllâh'ı tesbih eder بِحَمْدِهٖ ve hamd-û senâ ederler. وَلٰكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ Sizler, onların tesbihini anlamazsınız çünkü lisânınızda değildir. اِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا Âllâh CelleCelâlûhû halimdir. Acele ile ukûbet etmez kulunu. غَفُورًا Mağfiret edicidir, tevbe edenlerin günahlarını mağfiret eder.

Yerlerde ve göklerde bütün mevcudât, hepsi kendi lisânı ile Hâlik-i Kâinât'ı tesbih ve tahmid eder. Kimi diyor ki; "Lisân-ı hâl ile yapıyor, biz bilmiyoruz." Kimi tefsirler diyor ki; "Bunların vücudu yok iken mevcut olması. Mademki mevcut eden vardır, o mevcut eden münezzehtir bütün noksan sıfatlardan" bu şekildedir tesbihleri.

Mevlânâ ise diyor ki; "Hiçbir tevile hâcet yok, elimizde misâller var. Nasıl ki bir insan dil ile ikrar eder, Hâlik'ini tesbih-i tahmid eder. Bütün kâinat da aynen böyle yapar. Delilleri; bütün ağaçlar yaprakları ile beraber Âllâh-û Teâlâ'yı tesbih eder, tenzih eder bütün noksan sıfatlardan. Evvelâ misâl gösteriyor; Sütûn-u hannân-ı Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, Medineyi Tahire'ye teşriflerinde Mescid-i Saadeti yaptılar. Gitgide Ashab-ı Kiram fazlalaştı. Bir hurma ağacına dayanıyordu ve Ahkâm-ı İlâhiye'yi tebliğ ederdi. Zaman geçince, Ashab-ı Kiram çoğalınca "sesini işitiyoruz ama kendini de görmek istiyoruz" dediler. Ve üç basamaklı bir minber yaptılar ve onun üzerine çıkar, Ahkâm-ı İlâhiye'yi tebliğ ederdi. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, birinci gün o minbere çıktığı zaman o direk, hurma ağacı öyle bir âh-û figâne gelmiş ki cemâatteki Ashâb-ı Kiram'ın hepsi işitmişler. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem âh-û figanı işitince, yanına gider ve "sen ne istiyorsun" diye sorduğunda. O hurma ağacı direk, "Şimdiye kadar bana dayanarak ders verirdin, ben de onunla müteşerrif olurdum. Şimdi ise benden uzaklaştın, senin firakından ağlıyorum" dedi. Bu konuşmaları, orada bulunanlar da işitiyor. Bunun üzerine Rasûl-û Ekrem buyuruyor, "Mademki aşkını izhar ettin, aşıkın hissesi var. İstersen duâ edeyim Cenâb-ı Hak'tan,

seni yine gençleştirsin. Nereden kesilmişsen oraya gidersin ve dünyanın sonuna kadar genç kalır hurma verirsin. Yine istersen duâ edeyim. Cenâb-ı Hak, seni cennet bahçelerinden birinde ihya etsin, orada kalırsın." O zaman hurma ağacı demiş, "ben bâkiyi isterim faniyi değil. Fâniyi, bâkiye tercih etmem. Kıyamete kadar kalsam bile fâni olup giderim. Bâkidir cennet, ben onu istiyorum." Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem emrediyor, o direği insan gibi toprağın içine defnederler.

45- وَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ حِجَابًا مَّسْتُورًا

Bu âyet-i kerime muazzam bir mucizedir fakat az işitilmiş. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'e, birçok zaman Ebucehil ve emsâlleri suikast yapmak istemişler. Fakat Rasûl-û Ekrem, Kur'ân'a başladı mı onların gözüne görünmezdi.

Rivayet edilir ki; (Tebbet Sûresi) nâzil olduğu zaman, Aleyhisselatû Vesselâm Efendimiz, Ebu Bekir Radıyâllâhû Anh ile birlikte bir yerde oturuyordu. Ebu Leheb'in karısı eline bir taş alarak yanlarına geldi. Fakat Rasûlûllah'ı yanında iken göremedi. Ebû Bekir'e, "Efendin nerede?" diye sordu. (İşittim ki beni hicvetmiş, benim gerdanımda ne olacağını ne bilir? Bu taşla başına vurup intikamımı alacaktım.) dedi. Ebû Bekir, (Yâ Ümm-ü Cemil! Fakat o, vallâhi şâir değildir, ne şiir ibdâ eder ve ne söyler.) dedi.

Hammâ letel hatab; "O'nun burada olduğunu söylemişlerdi" diyerek bırakıp gitti.

Sıddık; "Yâ Rasûlûllah! Seni görmedi" dedi. Cenâb-ı Peygam-

ber; "Evet, zirâ bir melek, benimle onun arasında perde olmuştu" buyurdu.

وَاِذَا قَرَأْتَ الْقُرْاٰنَ Kur'ân-ı Azimüşşân'ı okuduğun zaman, جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ seninle âhirete imân etmeyenlerin arasına حِجَابًا perde yapıyoruz. مَسْتُوْرًاۙ Gizli bir perde çekeriz (ki okuduğunu idrak etmezler yahut seni görmezler ve kimse sana bir şey yapamaz.)

46- وَجَعَلْنَا عَلٰى قُلُوْبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَّفْقَهُوْهُ وَفِيْٓ اٰذَانِهِمْ وَقْرًاۗ وَاِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِى الْقُرْاٰنِ وَحْدَهٗ وَلَّوْا عَلٰٓى اَدْبَارِهِمْ نُفُوْرًا

وَجَعَلْنَا عَلٰى قُلُوْبِهِمْ اَكِنَّةً Biz Azimüşşân, onların kâlbine perde koymuşuz. Kur'ân'ı anlamalarına mani perdeler gerer. Kur'ân-ı Azimüşşân'ı anlamazlar, اَكِنَّةً اَنْ يَّفْقَهُوْهُ tefekkuh etmek için وَفِيْٓ اٰذَانِهِمْ وَقْرًاۗ ve kulaklarına (işitmemeleri için) ağırlık veririz. وَاِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِى الْقُرْاٰنِ وَحْدَهٗ Ne zamanki Kur'ân-ı Azimüşşân'da, Rabbinin vahdaniyetini zikretsen yanına gelip otururlar, iyi niyetle değildir. İstihzâ için gelirler, وَلَّوْا عَلٰٓى اَدْبَارِهِمْ نُفُوْرًا canları sıkılmış bir vaziyette gerisin geri dönüp giderler.

47- نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُوْنَ بِهٖٓ اِذْ يَسْتَمِعُوْنَ اِلَيْكَ وَاِذْ هُمْ نَجْوٰٓى اِذْ يَقُوْلُ الظّٰلِمُوْنَ اِنْ تَتَّبِعُوْنَ اِلَّا رَجُلًا مَّسْحُوْرًا

نَحْنُ Biz Azimüşşân, اَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُوْنَ بِهٖٓ seni dinlerken ne maksatla dinlediklerini (yani alay yapmak için geliyorlar.) اِذْ يَسْتَمِعُوْنَ اِلَيْكَ Senden işittikleri zaman, وَاِذْ هُمْ نَجْوٰٓى kendi aralarında fısıldaşırlarken, اِذْ يَقُوْلُ الظّٰلِمُوْنَ nefsine zulmeden zalimler birbirlerine

derler ki; اِنْ تَتَّبِعُونَ اِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا "Siz ancak büyülenmiş bir insana uyuyorsunuz" dediklerini, pekiyi biliriz.

48- اُنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْاَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا

اُنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْاَمْثَالَ Ey Habibim, baksana senin için ne türlü teşbihler yaptılar. (Hâşâ, mecnun dediler, şair dediler, kâhin dediler, sahir dediler) فَضَلُّوا Dalâlete girerler, bu yüzden فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا artık onların doğru yolu bulmaya kudretleri yoktur. Çünkü niyetleri bozuktur.

49- وَقَالُٓوا ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا

وَقَالُٓوا Diyorlardı; ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا "Biz (ölüp de çürüdükten sonra) bir kemik yığını ve kokmuş bir toprak olmuş iken, وَرُفَاتًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ yepyeni bir hilkatte biz gönderilecek miyiz? Cenâb-ı Hak, yeniden bir hayat bize verecek mi? خَلْقًا جَدِيدًا Yeniden yaratıp dirilecek miyiz? (İnkâr ve istihzalarından dolayı söylüyorlar.)

Cenâb-ı Hak, onların söylediklerini reddediyor.

50- قُلْ كُونُوا حِجَارَةً اَوْ حَدِيدًاٰ

قُلْ Ey Habibim, onlara cevap budur. "İster kemik olsun, ister çürük olsun, ister taş olsun. Halik-i Kâinat, ruh vermeye muktedirdir."

51- اَوْ خَلْقًا مِمَّا يَكْبُرُ فِى صُدُورِكُمْۚ فَسَيَقُولُونَ مَنْ يُعِيدُنَاۜ قُلِ الَّذِى فَطَرَكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍۚ فَسَيُنْغِضُونَ اِلَيْكَ رُؤُسَهُمْ وَيَقُولُونَ مَتٰى هُوَۜ قُلْ عَسٰٓى اَنْ يَكُونَ قَرِيبًا

اَوْ خَلْقًا مِمَّا يَكْبُرُ فِى صُدُورِكُمْ Yahut sizce, aklınıza (yeniden dirilmesi) imkânsız gibi görünen herhangi bir yaratık. (Bunlar, Allâh'ın sizi yeniden diriltmesini güçleştiremez.) فَسَيَقُولُونَ مَنْ يُعِيدُنَا Diyecekler ki; "Bizi tekrar (hayata) kim döndürecek!" (Cehâlet devri olduğundan, küfür de inâdi oluyor) قُلِ الَّذِى فَطَرَكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ İlk evvel sizi yoktan var eden, Âllâh'tır ki sonradan ruhu iade edecek de O'dur. فَسَيُنْغِضُونَ اِلَيْكَ رُؤُسَهُمْ Onlar, sonra sana başlarını sallayarak (istihzâ ile) inanmazlar. وَيَقُولُونَ مَتٰى هُوَ "Ne zaman olacak bu!" diyecekler. قُلْ عَسٰى اَنْ يَكُونَ قَرِيبًا "Yakın, olması memûldur" dersin. Mademki gelecek yakındır. Gelecek günü beyan ediyor.

52- يَوْمَ يَدْعُوكُمْ فَتَسْتَجِيبُونَ بِحَمْدِهِ وَتَظُنُّونَ اِنْ لَبِثْتُمْ اِلَّا قَلِيلًا

يَوْمَ يَدْعُوكُمْ O gün Âllâh-û Teâlâ, sizi (kabirlerinizden muhasebe için Mahşer'e) da'vet eder. Diyor ki; فَتَسْتَجِيبُونَ بِحَمْدِهِ Hamd ederek, O'na icabet edeceksiniz. وَتَظُنُّونَ اِنْ لَبِثْتُمْ اِلَّا قَلِيلًا Ve (dünyada veya kabirlerinizde) pek az müddetle kaldığınızı zannedeceksiniz.

53- وَقُلْ لِعِبَادِى يَقُولُوا الَّتِى هِىَ اَحْسَنُ اِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْزَغُ بَيْنَهُمْ اِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْاِنْسَانِ عَدُوًّا مُبِينًا

وَقُلْ لِعِبَادِى Hâlik-i Kâinat burada. Tâlimattır ulemâya, âlim kişi kibr-i azamet yaparsa onun cezası kat kat olur. Kibirli olan âlimi, Cenâb-ı Hak hiç sevmez. Benim Mü'min olan kullarıma, va'z-ı nasihat sûretiyle söyleyiniz. يَقُولُوا الَّتِى هِىَ اَحْسَنُ Ehsen olan kelimeler, müşriklere ve münafıklara karşı da mâdemki dine da'vet ediyor. İyi, leyyin kelimeler, yumuşak kelimelerle halkı da'vet edin. Sert konuşmayın müşriklerle, şeytanlarla birleşirler. İslâmiyet'in

aleyhinde olur. Hakikatı söylemek kâfidir. Hakikat söylendiğinde tezahür eder. Benlik içinde olmasın. اِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْزَغُ بَيْنَهُمْ Şeytan, ifsad eder insanların arasını.اِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْاِنْسَانِ عَدُوًّا مُبِينًا Şeytan, gerçekten insanların apaçık düşmanıdır.

54- رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِكُمْ اِنْ يَشَأْ يَرْحَمْكُمْ اَوْ اِنْ يَشَأْ يُعَذِّبْكُمْ وَمَآ اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا

رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِكُمْ Rabbiniz, sizi terbiye eden, yetiştiren, halinize daha ziyâde âlimdir. اِنْ يَشَأْ Eğer hidayeti isterse يَرْحَمْكُمْ size merhamet eder, tevbeye çevirir. اَوْ اِنْ يَشَأْ يُعَذِّبْكُمْ Eğer dilerse (müşrikken öldürür,) azab eder. وَمَآ اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا Ey Habibim, seni vekil olarak onların üzerine göndermedik, (imân'a zorlayacak değilsin. Seni ancak onlara bir beşir ve nezir olarak gönderdik.)

55- وَرَبُّكَ اَعْلَمُ بِمَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيّٖنَ عَلٰى بَعْضٍ وَاٰتَيْنَا دَاوٗدَ زَبُورًا

وَرَبُّكَ اَعْلَمُ بِمَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ Senin Rabbin, göklerde ve yerde olan herkesi en iyi bilendir. (Küfürde olanlara sert söylemek, onları daha ziyade İslâmiyet'ten yüzünü çevirtir.) وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيّٖنَ عَلٰى بَعْضٍ وَاٰتَيْنَا دَاوٗدَ زَبُورًا Biz Azimüşşân, Peygamberân-ı İzâm'ın bazılarını, bazılarının üzerine üstün kıldık.

Bu tafdil üstünlük, mâl mülk ve tebaa çokluğu bakımından değil, fazilet-i nefsiyye ile cismâni ilgilerden teberri iledir. Dâvud Aleyhisselâm bir hükümdardı. Fakat nâil olduğu şeref hükümdarlığından değil ancak kendisine vahyolunan kitâb sâyesinde olmuştur.

Zebûr, yüz elli sûre idi. Hiçbir hükmü ihtiva etmemekte idi. Baştanbaşa tahmid, temcîd ve senadan ibaretti.

قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهِ فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيلًا **-56**

Bu âyet-i kerime; Kureyşin, Ebu Talib'in yetimine peygamberlik verilmesini uzak görmelerini red sadedinde nâzil olmuştur. Âyet-i kerimenin sebeb-i nüzulü; Müşriklere şiddetli bir kaht isabet etti. Duâ etmeye başladılar, hiçbir tesiri olmadı. Mecbur kaldılar Rasûl-û Ekrem'e müracat etmeye. Hâlik-i Kâinat, Habibine emrediyor, müşrikleri iskat için delilleri. Ey Ekmelerrusul Sallâllâhû Aleyhivesellem, **redden aleyhim** diyor. Söyle onlara, قُلِ ادْعُوا onlar ki ze'meder. الَّذِينَ زَعَمْتُمْ Zannederdiniz mâbuddur yâni İsâ ve Üzeyir Aleyhisselâm ile melekler ve putları, mâbud zannediyordunuz. Mademki sıkıntıya düştünüz, onlardan isteyiniz. مِنْ دُونِهِ Allâh'ın gayrı olarak ilâh zannetiğiniz kimseleri, bunlardan niye istemiyorsunuz? Halbûki فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفَ الضُّرِّ onlar, bir sıkıntıyı izâle etmeye mâlik değiller, sizden sıkıntıyı keşfetmek, değiştirmeyi de. Sıkıntıyı hafifletmek başka, bir memlekete izâle etmeye de muktedir değiller. Çünkü onlar da sizin gibi mahlûktur. عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيلًا Ne de onu başka bir yere çevirmeye kadir değildirler.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا **-57**

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ Onların yalvardıkları

bu varlıklar, "Rablerine hangisi daha yakın olacak?" diye vesile ararlar. Sizin mâbûd zannettiğiniz kimseler de Hâlik-i Kâinat'a karşı bir vesile ararlar. Hem de اَيُّهُمْ اَقْرَبُ sür'atle müsaraat ederek, "hangisi daha ziyade Âllâh'a karib olur?" diye çalışıyorlar. وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ Rahmet-i İlâhiye'yi rica ederler, وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ Âllâh'ın azabından korkuyorlar. اِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا Senin Rabbinin azâbı korkunçtur, sakınmaya değer.

58- وَاِنْ مِنْ قَرْيَةٍ اِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوهَا قَبْلَ يَوْمِ الْقِيٰمَةِ اَوْ مُعَذِّبُوهَا عَذَابًا شَدِيدًا ؕ كَانَ ذٰلِكَ فِى الْكِتَابِ مَسْطُورًا

وَاِنْ مِنْ قَرْيَةٍ اِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوهَا قَبْلَ يَوْمِ الْقِيٰمَةِ اَوْ مُعَذِّبُوهَا عَذَابًا شَدِيدًا ؕ Hiç bir memleket kalmaz, biz onların ehlini öldüreceğiz kıyametten evvel. Ya ölüm gelir onları götürür yahut azâb-ı şedide giriftar olur da öyle gider. Mikroplar zuhur eder, hastalıklar olur yahut muharebelerle gökten uçaklarla veyahut bazı atışlarla toplu ölümler meydana gelir. كَانَ ذٰلِكَ فِى الْكِتَابِ مَسْطُورًا Bu azap ve helâk, ruhlu olan hiç bir canlının kalmaması kitapta, Levh-i Mahfuz'da yazılıdır.

Müfessirlerce tercih edilen yoruma göre; Âyetteki "helâk"tan maksat, alelâde ölüm. "Azap"dan maksat ise katledilmek veya çeşitli musibetlere maruz kalmak sûretiyle ölümdür.

59- وَمَا مَنَعَنَٓا اَنْ نُرْسِلَ بِالْاٰيَاتِ اِلَّٓا اَنْ كَذَّبَ بِهَا الْاَوَّلُونَ ؕ وَاٰتَيْنَا ثَمُودَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوا بِهَا ؕ وَمَا نُرْسِلُ بِالْاٰيَاتِ اِلَّا تَخْوِيفًا

اَنْ كَذَّبَ بِهَا الْاَوَّلُونَ İhtirah derler; bir pazarlık gibi. Mesâlâ bir peygambere, birisi karşı gelir veya bir kavim olabilir. Diyor ki;

"Biz Müslüman olacağız bu şartla, sen bu mucizeyi izhar edersen. İzhar ettiğin zaman, biz de imân edeceğiz" derler. Mucize zuhura geldiğinde imân etmezlerse, kahr-ı gazab olur. Bir kavmi birdenbire helâk etmemek için, onun bu ihtirahını kabul etmiyor.

Zira gönderilse, onlar gibi tekzib edecekler, imân etmeyecekler. O zaman da Sünnet-i İlâhiye'ye göre azab ve helâka müstehak olacaklardı. Halbûki içlerinde imân edecek nice kimseler vardı.

İşte Semûd kavmine, (istedikleri gibi) gözleri göre göre o dişi deveyi verdik. (Öldürdüler) de bu yüzden nefislerine zulmettiler. Biz o âyetleri ancak (âhiret azabından) korkutmak için göndeririz.

وَمَا مَنَعَنَآ Yok bir şey bizi men eden. اَنْ نُّرْسِلَ بِالْاٰيَاتِ Bu ihtirah âyetlerini göndermek, böylece onların tekliflerini kabul etmek, bizi alıkoyan sebeb yok. اِلَّآ Mâni budur; اَنْ كَذَّبَ بِهَا الْاَوَّلُوْنَ Onlardan evvel gelen bazı kavim kabileler böyle ihtirah ettiler de tekzib ettiler, sonra da onların helâkına sebep oldu. وَاٰتَيْنَا ثَمُوْدَ النَّاقَةَ Sâlih Aleyhisselâm'ın kavmi olan Semûd kavmine, (istedikleri gibi) gözleri göre göre مُبْصِرَةً فَظَلَمُوْا بِهَا dişi deveyi verdik. (Öldürdüler) de bu yüzden nefislerine zulmettiler. وَمَا نُرْسِلُ بِالْاٰيَاتِ اِلَّا تَخْوِيْفًا Biz bu âyetleri ancak (âhiret azabından) korkutmak için göndeririz.

60- وَاِذْ قُلْنَا لَكَ اِنَّ رَبَّكَ اَحَاطَ بِالنَّاسِ ۭ وَمَا جَعَلْنَا الرُّءْيَا الَّتِيْٓ اَرَيْنٰكَ اِلَّا فِتْنَةً لِّلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُوْنَةَ فِي الْقُرْاٰنِ ۭ وَنُخَوِّفُهُمْ ۙ فَمَا يَزِيْدُهُمْ اِلَّا طُغْيَانًا كَبِيْرًا

وَاِذْ قُلْنَا لَكَ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, ümmetine beyan et. Biz, size söyledik اِنَّ رَبَّكَ اَحَاطَ بِالنَّاسِ ۭ Senin Rabbi'nin ilm-i kudreti, bütün insanları ihâta etmiştir. Bütün

kâinat, Cenâb-ı Hak'kın kudret elindedir. Sen masumsun, sana hiç kimse tecavüz edemez, serbest dinini tebliğ et. وَمَا جَعَلْنَا الرُّءْيَا الَّتِىٓ اَرَيْنَاكَ اِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِى الْقُرْاٰنِ [Sana gösterdiğimiz o rü'yayı ve Kur'ân'da lânet edilmiş olan ağacı. Biz, sırf insanları sınamak için meydana getirdik. Biz, onları korkutuyoruz fakat bu, onlara büyük bir taşkınlıktan başka bir şey sağlamıyor.]

Rüyâyı bazı müfessirler; "Âleyhisselâtü Vesselâm'ın Hudeybiye senesi gördükleri rüyadır." Bir kısım müfessirler de; "Bedir'de, Kureyş ileri gelenlerinden her birinin katlolunacakları yeri gösteren Bedir rü'yasıdır" demişler. Fakat ekser müfessirlerin beyanı veçhile; "Sahihi rüyâ, ru'yet mânâsına geldiğine göre. Sûre-i Celile'nin ilk İsrâ âyetindeki, (li-nûriyehû min âyâtinê) ru'yetine işaret kılındığıdır.

Lânet edilmiş olan ağaç da Sâffât, Dûhân, Vakıâ sûrelerinde beyan buyurulan Zakkum ağacıdır. Cehennemin dibinde biteceği bildirilen, oraya hâs bir ağâçtır. Rivâyet olunur ki bu âyetler nâzil olduğu zaman Ebû Cehil, "Muhammed, sizi bir ateşle korkutuyor. Sonra da ne teaccüb edilecek şey ki o cayır cayır yanan ateşte yeşil bir ağaç bitiriyor" demiştir. Fakat Ebu Cehil ve ona peyrev olanlar, Kudret-i İlâhiye ile mesêlâ deve kuşunun, kor ve kızgın demir yuttuğu hâlde midesini yakmadığını düşünmemişlerdir. Bu ilâhi kudret, ateşte yanmayan bir ağaç halk etmeye de elbette ki kadirdir. Bunu inkâr ve istihfaf etmekle pek fena aldanmışlardır. وَنُخَوِّفُهُمْ Biz Azimüşşan, böyle tahfüf ediyoruz onları. فَمَا يَزِيدُهُمْ اِلَّا طُغْيَانًا كَبِيرًا Bu tahfif, korkutmak onların tuğyanına sebep olur. Zaten haktan tecavüz ediyorlar, onun için hikmetimiz budur.

Bu mevzu burada sona erdi. Şimdi ise şeytanın vaziyeti. Âdem

Aleyhisselâm ile beraber, işaretle birkaç yerde tekerrür ediyor. Malûm olduğu üzere bütün fenalıkların esası şekâvet oradan ve saadet oradan çıkıyor.

Saadet, Âdem Aleyhisselâm'ın gittiği yol. Şekâvet ise şeytanın gittiği yol. Kibr-i azamet yoludur. Ehl-i cehennem de ekseriya o sıfatlarla cehenneme giriyor. Onun için Hâlik-i Kâinât, tekrar ediyor, göz önüne koyuyor. Tekrar etmesinin hikmeti ise, saadet ve şekâveti gösteriyor. İkisine de isyan diyelim, Âdem Aleyhisselâm da şeytan da isyan yaptı. Âdem Âleyhisselâm isyanın akibinde, **"Rabbenê zâlemnâ enfûsenê ve in-lem teğfirlenê veterhamnâ lenekûnenne minel hâsirin**." "Yâ Rabbi, nefsime zulmettim, kusur ettim, bizi affet" dedi. Böyle iltica müracaatta bulunduktan sonra, Hâlik-i Kâinât kusurunu affetti. Derecesi de noksan olmadı, aynı derecede büyük bir peygamber.

Şeytan ise isyânın akabinde, **"E-escüde limen halekte tiynê."** "Çamurdan halkettiğin, aslı benden aşağı olana ben nasıl sec'de edeyim" "diyerek kibr-i azamet gösterdi. "Ben ateştenim, ateş alevli yükseliyor. Âdem Aleyhisselâm ise topraktandır. Toprak ayakaltındadır. Benim aslım, ondan daha yukarıdır. Ben, ona nasıl secde edeyim" diyerek, Cenâb-ı Hak'kın emrini kibr-i azametle reddetti.

Kibr-i azamet şeytanın yoludur. Kim onu, o yolu intihâb ederse oraya gider. Cehennem yoludur.

Âdem Aleyhisselâm ise zillet-i iftikâr ile "Yâ Rabbi, kusur kabahat yaptım" diyerek pişmanlıkla istiğfar ediyor ve Âdem Aleyhisselâm'ın saadet yoludur. Kim bu yolu intihab ederse, saadet yoluna gider.

Cenâb-ı Hak buyuruyor;

وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوٓا اِلَّآ اِبْلِيسَ ؕ قَالَ ءَاَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ طِينًا ۚ -61

وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ Bu melekler de yerdeki meleklerdir, gökteki melekler değildir. Cenâb-ı Hak, yerdeki meleklere emretmişti. Kâbeyi de ilk evvel bina eden de yerdeki meleklerdir. Cenâb-ı Hak, meleklere emretti. اسْجُدُوا لِاٰدَمَ "Âdem'e secde edin" diye emretmiştik.

Secde, ibadet itibâriyle ancak Âllâh'a olur. Bu secde nedir? Demişler ki; "İnhinâ secdesidir yani tâzim secdesi, eğilmek." İkinci demişler ki; "Âdem mescûden leh değil, mescûdun ileyhtir. Âdem Aleyhisselâm'a secde etmemişler de Âllah'a secde etmişler, Âdem'e yüzünü çevirmek sûretiyle. Biz de Âllâh'a secde ediyoruz fakat yüzümüzü duvara çeviriyoruz. Âdem Aleyhisselâm, Nur-u Muhammediye hâmil olduğundan yüksek kıymeti var, peygamberdir. Âllâh'a secde ettikleri zaman yüzünü oraya çevirmişlerdir ." Üçüncü cevap demişler ki; "Âllâh emrettikten sonra mâni kalmaz."

فَسَجَدُوٓا اِلَّآ اِبْلِيسَ Bütün melekler secde ettiği halde, yalnız iblis secde etmekten imtinâ etti. Secdeden imtinanın sebebi de! قَالَ ءَاَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ طِينًا ۚ Hemzeyi istifamdır yani secde etmem. "Secde edeyim mi bir adama ki sen çamurdan halk etmişsin. Çamurdan halk ettiğine, ben secde eder miyim?" demişti.

قَالَ اَرَاَيْتَكَ هٰذَا الَّذِى كَرَّمْتَ عَلَىَّ لَئِنْ اَخَّرْتَنِ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَاَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهٗٓ اِلَّا قَلِيلًا -62

قَالَ اَرَاَيْتَكَ هٰذَا الَّذِى كَرَّمْتَ عَلَىَّ (Yine) iblis, "Yâ Rabbi bana

haber ver, bir bak demişti, niçin onu bana üstün kıldın? Secde ile emrettiğinin bana ne fazileti var" gibi demek istiyor.

لَئِنْ اَخَّرْتَنِ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ Eğer beni kıyamet gününe kadar yaşatırsan, لَاَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهٗٓ onun bütün zürriyetini helâke götürürüm. اِلَّا قَلِيلًا Pek azı dışında onun zürriyetini helâk edeceğim.

Mûsâ Aleyhisselâm'ın zamanında iblis, Mûsâ Aleyhisselâm'a görünmüş. İblis demiş; "Yâ Mûsâ, ben yaptığımdan pişman oldum. Sen de Kelimullah'sın. Vesile ol da Âllâh, beni affetsin. Ben de vazgeçeyim bu işlerden." Bu söz, Mûsâ Aleyhisselâm'ın hoşuna gitmiş. Cenâb-ı Âllâh'a demiş. "Yâ Rabbi, şeytan mel'undur ama nedâmet gösteriyor, affını istiyor."

Cenâb-ı Hak da "Âdem Aleyhisselâm'ın kabri filân yerdedir. Gitsin, o kabrin yanında secde etsin. Ben de onu affederim." Mûsâ Aleyhisselâm, iblis'e teklif ettiği zaman. İtiraz ediyor ve "ben, onun hayatında iken secde etmedim de öldükten sonra mı secde edeceğim" diyor.

63- قَالَ اذْهَبْ فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَاِنَّ جَهَنَّمَ جَزَآؤُكُمْ جَزَآءً مَوْفُورًا

قَالَ اذْهَبْ Âllâh'a karşı böyle azamet gösterdikten sonra, Cenâb-ı Hak emretti. اذْهَبْ "Git makamımdan, فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ Âdem'in evlâtlarından sana tâbi olan kimseler, فَاِنَّ جَهَنَّمَ جَزَآؤُكُمْ جَزَآءً مَوْفُورًا cehennem sana ve onlara. Hepinizin cezasıdır, bu mükemmel bir cezadır.

64- وَاسْتَفْزِزْ مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ وَاَجْلِبْ عَلَيْهِمْ بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ وَشَارِكْهُمْ فِى الْاَمْوَالِ وَالْاَوْلَادِ وَعِدْهُمْ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ اِلَّا غُرُورًا

وَاسْتَفْزِزْ مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ وَاَجْلِبْ عَلَيْهِمْ بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ
Onlardan gücünün yettiği kimseleri davetinle şaşırt (ve fesada davet et.) Onlara karşı süvari, piyade bütün kuvvetlerini (vesvese vermek ve azdırmak için) toplayarak yürü. وَشَارِكْهُمْ فِى الْاَمْوَالِ Mallarına iştirak et, çalış da zekât vermesinler, mal ile Âllâh'a isyan etsinler. وَالْاَوْلَادِ Evlâtlarına iştirak et. Meselâ ailesini bırakıyor, şer'an boşuyor fakat kimseye söylemiyor. Bununla beraber, yine beraberliğini devam ettiriyor. وَعِدْهُمْ وَمَا يَعِدُهُمُ Onlara istediğin kadar vaadleri yap. Meselâ ahiret, ceza yok diye bunların hepsini söyle. وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ اِلَّا غُرُورًا Zaten onun yaptığı vaad ancak gururdur, batıldır, halkı aldatmaktır.

İbni Abbas Radıyâllâhû Anh ,"Her kim insanları günaha davet ederse, o iblisin askeridir." demiştir.

Rivâyete göre iblisin insanların mallarına ortak olması; haramdan kazanılan veya harama harcanan şeylerdir. Buna misâl, müşriklerin ilâhları için kestikleri kurbanlarla, Müslümanların kasten Besmeleyi terk ederek kestikleri hayvanlardır. Çocuklarına ortak olması; zina ettirmesi, cimâ ederken Besmele çektirmemesi veya çocukları diri diriye mezara gömdürmesi süreti iledir.

65- اِنَّ عِبَادِى لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ وَكَفٰى بِرَبِّكَ وَكِيلًا

اِنَّ عِبَادِى لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ Benim gerçek kullarıma, senin hiç bir tasallutun yoktur. اِنَّ عِبَادِى Benim Mü'min, halis kullarıma. لَيْسَ لَكَ Yoktur sana, عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ onlara tasallutun (hakimiyetin) olamayacaktır. Sen, benim dostlarımı yoldan çıkaramazsın. وَكَفٰى

بِرَبِّكَ وَكِيلًا Onlar, Âllâh'ı vekil etmişler, tevekkül etmişler Âllâh'a. Âllâh, onlara kâfi bir vekildir.

66- رَبُّكُمُ الَّذِى يُزْجِى لَكُمُ الْفُلْكَ فِى الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهٖ اِنَّهٗ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا

رَبُّكُمُ Sizin Rabbiniz, Hâlik'iniz. الَّذِى يُزْجِى لَكُمُ الْفُلْكَ فِى الْبَحْرِ Lütfûne nâil olmanız için, denizde gemileri sizin için yüzdürendir. لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهٖ Onun fazl-ı keremini talep etmek için nasip arayınız. Ticaret yapmanız için. اِنَّهٗ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا Âllâh, merhamet sahibidir size. Doğrusu O, sizin için çok merhametlidir.

67- وَاِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِى الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ اِلَّآ اِيَّاهُ فَلَمَّا نَجّٰيكُمْ اِلَى الْبَرِّ اَعْرَضْتُمْ وَكَانَ الْاِنْسَانُ كَفُورًا

وَاِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِى الْبَحْرِ Denizde başınıza bir mûsibet geldiğinde, sıkıntı ve şiddet hâsıl olduğunda ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ ilâh olarak iddia ettiğinizi kaybediyorsunuz. اِلَّآ اِيَّاهُ Ancak Âllâh kalır. "Âllâh, Âllâh" diyor. "Yâ Rabbi, beni halâs et!" فَلَمَّا نَجّٰيكُمْ اِلَى الْبَرِّ Ne zamanki sahil-i selâmete çıktığında, اَعْرَضْتُمْ tevhidden i'raz eder yüz çevirir, yine küfrüne devam eder. وَكَانَ الْاِنْسَانُ كَفُورًا Zaten insanoğlu nankördür.

68- اَفَاَمِنْتُمْ اَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ اَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ وَكِيلًا

اَفَاَمِنْتُمْ Siz sahile çıkmakla, Âllâh'ın gazabından emin mi oldunuz? Sahil, Âllâh'ın mülkü değil midir? اَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ Sizi sahil, kara tarafında yerin dibine geçirmiyeceğinden emin mi-

siniz? Denizde başınıza bir musibet geldiği gibi, karada sahilde de musibet gelmeyeceğinden nasıl emin oluyorsun? اَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ Yahut başınıza taş yağdırmayacağından emin misiniz? ثُمَّ حَاصِبًا Sonra sizi kurtaracak bir yardımcı ve hâmi bulamazsınız. لَا تَجِدُوا لَكُمْ وَكِيلًا

69- اَمْ اَمِنْتُمْ اَنْ يُعِيدَكُمْ فِيهِ تَارَةً اُخْرٰى فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ قَاصِفًا مِنَ الرِّيحِ فَيُغْرِقَكُمْ بِمَا كَفَرْتُمْ ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ عَلَيْنَا بِهِ تَبِيعًا

اَمْ اَمِنْتُمْ اَنْ يُعِيدَكُمْ فِيهِ تَارَةً اُخْرٰى Emin mi oldunuz, Âllâh-û Teâlâ tekrar sizi denize iâde edip de, bir işin sebep olur da فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ şiddetli bir rüzgâr gönderir. قَاصِفًا مِنَ الرِّيحِ فَيُغْرِقَكُمْ Gemi alt üst olur da beraber gidersiniz. بِمَا كَفَرْتُمْ İnkâr etmiş olmanız sebebiyle sizi denizde boğmayacağından emin misiniz? ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ Sonra sizi kurtaracak bir yardımcı ve hami bulamazsınız. عَلَيْنَا بِهِ تَبِيعًا

70- وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِٓى اٰدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِى الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلٰى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِٓى اٰدَمَ Biz Azimüşşan, bütün mahlûkâtın içinde Ben-i Âdem'i mükerrem halk ettik. Ben-i Âdem mükerrem olduğu için, mahbubunu Ben-i Âdem'den halk etti. Bütün mahlûkâtını, Ben-i Âdem için halk etti. Mahlûk-u İlâhi içinde en makbul olarak, insan halk oldu. İhtiyarı elindedir, ihtiyarı ile Âllâh'a ibâdet ediyor. Hayvanat gibi olmadığı hatta melekler gibi de değil. Melekler ibâdet ediyor ama ihtiyarı ile değil. Zaten halkedilişi böyledir. Ben-i

Âdem, ihtiyarını Âllâh'ın rızası yolunda sarf ederse melekleri geçiyor.

وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ Onlara karada ve denizde vasıtalar halk ettik. وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ Kendilerini iyi ve güzel nimetlerle rızıklandırdık. وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا Biz, Ben-i Âdem'i birçok mahlûkatımızın üzerine faziletli halkettik.

İnsan, meleklerden bir taife müstesnâ olmak üzere, bütün mahlûkâttan üstün yaratılmıştır. Bu tâife; Cebrail, Mikâil, İsrafil ve Azrail ile benzerleridir.

71- يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ ۚ فَمَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَأُولَٰئِكَ يَقْرَءُونَ كِتَابَهُمْ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا

يَوْمَ نَدْعُوا Ey Habibim Ekmelerrusul Sallâllâhû Aleyhivesellem, Ben-i Âdem'e hatırlat. Bir gün var ki كُلَّ أُنَاسٍ sizden her cemâatı çağıracağız. بِإِمَامِهِمْ ۚ Peygamberi ile beraber (Âllâh'a imân edenler, 120 saftan ibârettir. 40 safı diğer peygamberlerin ümmeti, imân edenler. 80 safı ise bu ümmetin imân edenleridir.) فَمَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ Kimin kitâbı sağ eline verilirse, فَأُولَٰئِكَ يَقْرَءُونَ كِتَابَهُمْ onlar sürur ile kitaplarını (sevinçle) okuyacaklardır. وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا (Fetil; hurma çekirdeğinin içinde ufak bir kabuktur, azlığından kinâye.) Kimse zulüm görmez ve (ecirlerinden) zerre kadar haksızlığa uğramayacaklardır.

72- وَمَنْ كَانَ فِي هَٰذِهِ أَعْمَىٰ فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمَىٰ وَأَضَلُّ سَبِيلًا

وَمَنْ كَانَ فِي هَٰذِهِ أَعْمَىٰ Kim bu dünyada kör ise yani hakkı görmez, imân etmemiş ise فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمَىٰ o kimse âhirette de

kördür. Çünkü ahiret, dünyada kazanılır. وَاَضَلُّ سَبِيلاً Üstelik iyice yolunu şaşırmıştır, dalâlettedir.

Mevzu budur ki; Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'e karşı yapılan düşmanlıklar. Onu hiçbir zaman rahat bırakmamışlar. Buyurmuşlar ki "müşriklerin bana yaptıkları zahmeti, hiçbir peygamber bu zahmeti çekmemiştir." Karşısında yahudiler vardı, yahudilerin hile ve dolapları, nifakları dâimâ hareket halindeydi. Devamlı tuzak yapmak istiyorlardı. Onların düşündüğü tuzaklar, Arapların aşiretlerine de sirayet ederdi.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'e teklif ettiler. Tâif ile Mekke arasında bulunan Ben-i Hâvâzın Kâbilesi, vaktiyle Rasûl-û Ekrem ile muharebe ettiler. Fakat sonra pişman oldular. Dediler; "Biz imân edeceğiz fakat bizim üç şartımız var. Bu şartları kabul ederseniz halkın arasında, kabileler arasında bize medâr-ı iftihâr olur. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem de dinliyor. Birinci teklif, uşur vermemek, zekâttan imtinâ etmek. İkincisi, bizim memleket ve derelerimizin de Harem gibi olması, bize hiç kimse tecavüz etmesin. Üçüncüsü ise gazalara bizi dâvet etme."

Server-i Âlem Sallâllâhû Aleyhivesellem bunları düşünüyor, hamakatlarını görüyor. Buna dâir âyet nâzil oldu. Cenâb-ı Hak buyuruyor ki;

73- وَاِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِى اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ لِتَفْتَرِىَ عَلَيْنَا غَيْرَهُ وَاِذًا لَاتَّخَذُوكَ خَلِيلاً

وَاِنْ كَادُوا Yâni ve **innehûm**. O kefereler, dâllin müsrifin yakin idi ki لَيَفْتِنُونَكَ seni indirsinler. Senin âli olan dereceyi nübüvvet-

ten indirsinler. Nasıl indirirler? Onların tekliflerinden birisini kabul etseydin, emr-i İlâhiye muhâlif olurdu. Emr-i İlâhiye muhâlif oldu mu, senin derecene lâyık değildir. عَنِ الَّذِیٓ اَوْحَیْنَآ اِلَیْكَ Bizim, sana vahyettiğimiz Evâmir-i İlâhiye'mize karşı yakın idi ki seni aldatsınlar. لِتَفْتَرِیَ عَلَیْنَا غَیْرَهُ O vakit emrimizin gayrını, bize isnat edecektiniz. (Ben-i Sakıf Kabilesi, Arapların en aşağı kabilesidir. Haccac-ı Zâlim onlardandır. Rasûl-û Ekrem buyurmuş ki; "Bu kabileden biri mühlik, diğeri kâzib zuhur edecek." Kâzib olan Müseylemet'ül Kezzap zuhur etti. Mühlik olan da Haccâc'dır. وَاِذًا لَاَتَّخَذُوكَ خَلِیلًا Az kalsın seni o vahiyden döndüreceklerdi. İsteklerine uysaydın, seni candan dost edineceklerdi. Niyetleri bu olup aldatmak istediler.

74- وَلَوْلَآ اَنْ ثَبَّتْنَاكَ لَقَدْ كِدْتَ تَرْكَنُ اِلَیْهِمْ شَیْـًٔا قَلِیلًا

وَلَوْلَآ اَنْ ثَبَّتْنَاكَ Bu teklifi yaptıkları zaman, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem müteessir oldu. Eğer seni sebatkâr kılmasaydık, seni hak ve hakikat üzerine sabit kılmasaydık, لَقَدْ كِدْتَ تَرْكَنُ اِلَیْهِمْ شَیْـًٔا قَلِیلًا gerçekten neredeyse onlara birazcık meyledecektin. Senin onlardan bu nefretin, yine bizdendir. Bu fikir üzerine biz seni sâbit yaptık.

75- اِذًا لَاَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَیٰوةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَیْنَا نَصِیرًا

اِذًا لَاَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَیٰوةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ Eğer farazâ meylettiğin takdirde, kabul etseydin tekliflerini. Eğer ki benim peygamberimsin, mahbubumsun yine de emrime muhalif oldu mu, sana mu-

hakkak hayatında ve ölümünde sıkıntılarını kat kat tattıracaktık. ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا Sonra bize karşı kendin için bir yardımcı da bulamazdın.

İkinci bir cihet; Bu yahudiler, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'in huzuruna gelirlerdi. "Dârul Embiyâ, Şam'dır. Gelen peygamberler, hepsi Şam'da bulunurlar. Medine'de peygamber işitilmedi. Öyle ise sen, bir an evvel Şam'a git. Orada nübüvvetini izhar et, Âllâh seni muhafaza eder. Madem sen peygambersin, Rumlardan ne korkuyorsun, onlar sana bir şey yapamazlar. Şam'a git, peygamberliğini orada ilân et" dediler. Maksatları ise Medineyi Münevvere'den uzaklaştırmak ve hilekârlık. Bunun üzerine âyet-i kerime nâzil oldu, onların hilekârlığına meyletme.

76- وَاِنْ كَادُوا لَيَسْتَفِزُّونَكَ مِنَ الْاَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا وَاِذًا لَا يَلْبَثُونَ خِلَافَكَ اِلَّا قَلِيلًا

وَاِنْ كَادُوا Yine **ve innehüm**. Muhaffaftır müsekkâldan. **Ve innehüm**. Onlar كَادُوا yâkin idi ki لَيَسْتَفِزُّونَكَ **yemku bimekrihim** mekirleri ile seni aldatsınlar. مِنَ الْاَرْضِ Medine yerinden seni çıkarmak istiyorlar. لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا Seni, Medine'den çıkarsınlar diye. وَاِذًا Sen Medine'den çıktığın zaman لَا يَلْبَثُونَ gelmezlerdi خِلَافَكَ yâni arkandan اِلَّا قَلِيلًا çok az, senin samimi ashabın gelir, öbürleri hiç birisi gelmezlerdi.

Bu âyet-i kerime, bazılarına göre Mekke müşrikleri hakkında, bir kavle göre ise yahudiler hakkında inmiştir.

Yahudiler, Peygamberimiz Sallâllâhû Aleyhivesellem'in Medine'de oturmasını çekemeyerek O'na, "Peygamberlerin yeri

Şam'dır. Eğer peygamber isen sen de o peygamberlere katıl ki sana imân edelim. Ama senin Medine'den çıkmana mani olan şey, Romalılardan korkmandır" demişler.

Bu söz, Peygamber Sallâllâhû Aleyhiveselleme te'sir etmiş ve Medine'den çıkarak bir konak yol gitmiş. O zaman bu âyet inmiş ve Rasûlûllah Sallâllâhû Aleyhivesellem Medine'ye dönmüş. Az zaman sonra yahûdilerden Ben-i Kurayza kabilesi öldürülmüş, Ben-i Nadr da sürgün edilmiş.

77- سُنَّةَ مَنْ قَدْ اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنْ رُسُلِنَا وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلًا

سُنَّةَ مَنْ قَدْ اَرْسَلْنَا Böyle Peygamberân-ı İzâm'a karşı yalancılık yapmak, yalan söylemek, onları aldatmayı kastetmek öteden beri âdettir münafıkların arasında diyor. Ey Habibim, bunların âdeti olduğu için, sana da yapıyorlar. سُنَّةَ Bu âdettir, مَنْ قَدْ اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنْ رُسُلِنَا senden evvel gönderdiğim peygamberlerime de böyle âdet gibi olmuştur. Gelirler tezvirat yaparlar, o tezviratın önüne geçilmez. Fakat peygamberler, onları dinlemezler. وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلًا Benim sünnetimin tahvil-i tebdili, hiçbir değişikliğini bulamazsın.

78- اَقِمِ الصَّلٰوةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ اِلٰى غَسَقِ الَّيْلِ وَقُرْاٰنَ الْفَجْرِ اِنَّ قُرْاٰنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا

اَقِمِ الصَّلٰوةَ Namazının ikâmesine devam et. Beş vakit namaz buradan çıkıyor. لِدُلُوكِ الشَّمْسِ Güneş'in istivâdan meylinden itibaren, zevalden sonra, öğle zamanı dâhil olur. اِلٰى غَسَقِ الَّيْلِ Karanlığın şiddeti, وَقُرْاٰنَ الْفَجْرِ sabahleyin fecre kadar namazına devam et ki öğle, ikindi, akşam, yatsı oraya dâhil olur, dört namaz.

اِنَّ قُرْاٰنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا Sabah zamanı namazı meşhûttur melekler tarafından. Nasıl meşhuttur? Diğerleri de meşhuttur fakat meleklerin iki sınıfı var. Bir sınıf gündüz melekleri, diğer ikinci sınıf gece melekleri. Gece melekleri devam ediyor şafak vaktine kadar, şafak olduğu zaman onların vazifesi bitiyor. Devrederler nöbeti, gündüz meleklerine. Sabah namazı vakti, şafak zamanında uyanık olup da okumakla, kıraat, ibadetle meşgûl olanları, hem nöbeti sona ermiş olan melekler görür onları, hem de nöbeti yeni alan melekler görür onları. Her iki taraf da meşhuddur. Hâlik-i Kâinat buyuruyor ki; "Kullarımı nasıl gördünüz sualine iki sınıf, nöbeti devreden ve nöbeti alan melekler, ibadet ve taat üzerine gördüklerine şehadet ediyorlar."

Düluk, Zevâl. Zevâlden sonra öğle geliyor. Öğle, ikindi, akşam ve yatsı. Ondan sonra Kur'ânel fecri buyuruyor.

وَمِنَ الَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهٖ نَافِلَةً لَّكَ عَسٰٓى اَنْ يَّبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا **-79**

وَمِنَ الَّيْلِ Gecelerde de فَتَهَجَّدْ بِهٖ Kur'ân tilâveti ile teheccüd, gece namazını kıl. نَافِلَةً لَّكَ Bu sana mahsus fazla bir ibadet (bir fazilet)tir. Nafile olarak gece namazları, beş vakit namaz farz olmadan evvel ümmete vardı. Fakat ondan sonra ümmete nâfile oldu. Sünnettir, Rasûl-û Ekrem'e ise farzdır. نَافِلَةً yani ilâveten. Rasûl-û Ekrem'e sünnet değildir.

Gece namazına kalkmak, Kurban Bayramı'nda kurbanı kesmek, Rasûl-û Ekrem'e farz idi. Bizlere ise farz değildir. Biz ümmete Kurban, Vaciptir. Teheccüd, gece namazı ise sünnettir. **"Fesallili Rabbike venhar"** Namazı kıl, Bayram Namazı'dır. Sonra kurbanı

kes. Bayram namazı da Şafii'ye göre yine sünnettir. عَسٰٓى Yakındır اَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ senin Rabbin, ahirette seni gönderir b'as eder مَقَامًا مَحْمُودًا Makam-ı Mahmûde. Mahmûd olan makam yani evvel-i âhirlerin hamd ettiği makam. Makâm-ı Şefaat, fasl-ı kâzâ, kazâ-i İlâhi Hüküm, hükm-ü İlâhi zuhur eder arsayı hesapta. Fakat neye ibtina eder? Rasûl-û Ekrem'in şehâdetine ibtinâ eder. Eğer ki Cenâb-ı Hak'tır, Hâkim olan! Nasıl ki mahkemelerde de hâkimin hükmü, şahitlerin şehadetine ibtinâ eder. Hâlik-i Kâinat'ın da hükmü, Rasûl-û Ekrem'in şehadeti ile. **"innê erselnêke şahiden ve mübeşşiran ve nezirâ"** Seni şâhit gönderdik. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem şehâdet eder. Hâlik-i Kâinat da o kişiyi affeder, mağfiret eder. İşte Makam-ı Mahmûd budur.

لَكَ عَسٰٓى Yakındır, اَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ Rabbin seni gönderir Makam-ı Mahmûde. Makam-ı Mahmûdu va'd ettikten sonra Âllâh CelleCelâlûhû emrettirir, duâ ettirir. O makamı, kendisine söylemeyi. Nitekim namazda, ezanın akibinde **"veb'as hû makâmen mahmûdâ"** duâ ediliyor.

80- وَقُلْ رَبِّ اَدْخِلْنِى مُدْخَلَ صِدْقٍ وَاَخْرِجْنِى مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ لِى مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا

وَقُلْ Söyle Ey Habibim, duâ et. رَبِّ اَدْخِلْنِى "Yâ Rabbi, ey benim Rabbim. Lütf-û keremle beni yetiştiren Âllâh. اَدْخِلْنِى Beni girdir, مُدْخَلَ صِدْقٍ sadık olan, razı olan, rızana muvafık olan" ki Medineyi Münevvere'dir murâd olan. وَاَخْرِجْنِى مُخْرَجَ صِدْقٍ Sıdk olan mühracı da Mekke'dir. "Beni oradan çıkar yâ Rabbi, sadık olan Medine'ye beni dâhil et." Böyle bir tevil var. Diğer tevil de "edhilni

sıdkın; kâbirdir murâd olan." "Kabr-i mahalli sıdk yap bana, beni öyle dâhil et. وَاَخْرِجْنِى مُخْرَجَ صِدْقٍ Sıdk yeri kabire, beni ihrâc et." وَاجْعَلْ لِى Yap yâ Rabbi, bana مِنْ لَدُنْكَ nezdinde سُلْطَانًا نَصِيرًا kuvvetle **tensurûni bihê alâ e'dâike**, bir kuvvet ver, yardım et e'dâlar üzerine. **Ve kul inde duhûlü Mekke'te**, Mekke'ye dâhil olduğun zaman söyle. Mesela Mekke'nin fethine dâhil ol, bize bu var. De ki;

81- وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ اِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا

وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ Hak olan İslâmiyet'tir, geldi Kur'ân'dır. وَزَهَقَ الْبَاطِلُ Bâtıl mahv-ı mûzmahil oldu ki putlardır. اِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا Bâtıl mûzmahil idi ve gidecekti. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, Kâbe'ye dâhil olduğu zaman, Kâbe'nin etrafında 360 tane put vardı. Onun işaretiyle **"in"** in diyor, o putlar düşüp parçalanıyor ve atıyorlar. Böylece hepsi mucize olarak parçalanıp gittiler.

82- وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْاٰنِ مَا هُوَ شِفَآءٌ وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ ۙ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ اِلَّا خَسَارًا

Kur'ân-ı Azimüşşan baştanbaşa şifâdır. İlâca şifâ veren Âllâh, âyetine de verir. Lâkin Fatiha ile Âyetel Kürsü, Kul-euzûler daha ziyâde başta gelirler. وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْاٰنِ Biz Azimüşşan, Kur'ân'ı gönderiyoruz. مِنْ Beyan içindir. مَا هُوَ شِفَآءٌ Şifâdır Kur'ân, dalâletten ve hastalıklardan da. وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ ۙ Kur'ân şifâdır Mü'minlere, rahmettir Mü'minlere. Lâkin وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ اِلَّا خَسَارًا zâlim ve kâfir olanlar, Kur'ân ile şifâ bulamazlar. Zalimlerin ise yalnızca ziyanını artırır.

Kur'ân-ı Kerim, Mü'minlerin dinlerini ve nefislerini ıslâh hususunda şifâlı bir ilâç gibidir. Onunla bütün ihtilâflı şeyler ve müşkiller hallolunur, cehâletten kurtulunur. Yahût onunla, bütün bedeni hastalıklar şifa bulur. Peygamber Sallâllâhû Aleyhivesellem, "Her kim Kur'ân'la şifâ bulacağına inanmazsa, Allâh ona şifa vermesin" buyurmuştur. Aynı zamanda Kur'ân-ı Kerim, Mü'minlere rahmettir. Onunla imanları artar.

İnsanlar dâimâ, Cenâb-ı Hak'kın nimetlerini unutuyor. Cenâb-ı Hak buyuruyor ki;

83- وَاِذَآ اَنْعَمْنَا عَلَى الْاِنْسَانِ اَعْرَضَ وَنَاٰ بِجَانِبِهٖ ۚ وَاِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ كَانَ يَؤُسًا

"Min kemâlin fazlınê, êyteynâhû sıhhata vel gınâ" Bir insana nimet veriyoruz, sıhhat veriyoruz, zenginlik veriyoruz fakat sonra nimeti unutuyor. İnsanlar böyle halk olmuş diyor. وَاِذَآ اَنْعَمْنَا عَلَى الْاِنْسَانِ Ne zamanki insana, biz (sıhhât, bolluk, emniyet) in'am etsek, اَعْرَضَ وَنَاٰ بِجَانِبِهٖ ۚ Âllâh-û Teâlâyı zikirden, O'na tezarrû ve ilticâdan yüz çevirir. وَاِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ Ne zamanki o insana zarar ziyan dokunacak olsa, كَانَ يَؤُسًا (fakirlik ve hastalık gibi) bir şer zarar ziyan dokunacak olsa, iyice karamsarlığa düşer. Kâfirin hâli budur Kâfirin halini beyan ediyor, murâd olan kâfirdir. Müslüman, Rahmet-i İlâhiye'den meyûs olmaz. Meyûs oldu mu kâfir olur.

84- قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلٰى شَاكِلَتِهٖ ۗ فَرَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ اَهْدٰى سَبِيْلًا ۧ

قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلٰى شَاكِلَتِهٖ ۗ Ey Habibim, onlara söyle. Böyle küfrân-ı nimet edenlere söyle ki herkes şekline, hâline göre amel ediyor. Siz buna lâyıksınız, ben de fazl-ı kerem sahibi olup ver-

meye lâyıkım. فَرَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ اَهْدٰى سَبِيلًا Bu durumda kimin doğru bir yol tuttuğunu, Rabbimiz en iyi bilendir.

Müşrikler, kendi aralarında toplandılar. Rasûl-û Ekrem'e üç sual sormaya karar verdiler. Eğer üçüne cevap verirse peygamber değildir, yine üçüne cevap vermezse peygamber değildir. Eğer ikisine cevap verir de birine cevap vermezse, o vakit peygamber olduğu şüphesizdir. Sualin birisi budur.

85- وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ ۖ قُلِ الرُّوحُ مِنْ اَمْرِ رَبِّى وَمَٓا اُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ اِلَّا قَلِيلًا

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ ۖ Ruhtan sual edecekler. قُلِ الرُّوحُ مِنْ اَمْرِ رَبِّى Kısa cevap veriyor Cenâb-ı Âllah. Rûh âlemi emirdendir, Rabbin emrine tâbidir. Onu derk edecek halimiz yoktur. Tefsir diyor; **"Er-ruhu mê ehbera an hel müçtebê."** Rasûl-û Ekrem, ruhu tafsil etmedi çünkü herkesin tahammülü yok bu ruhu anlamaya. Onun için, ters anlarlar inkâra müeddi olur. **"Fenümsikûl makâle anhê edebe."** Biz de edebe lâyık olarak, mademki peygamberimiz ondan fazla bahsetmemiş, biz de ondan fazla bahsetmiyoruz.

Ruh aynen her insanın kendi şekline benzer, vücudu ne ise o da odur. Ruh böyle insanın vücuduna giriyor, başı başına, ayağı ayağına, eli eline. **"ke-ennehü"** Bir insan, bir insanın içine girmiştir. Ruh çıktığı zaman baştan çıkıyor, ayaktan kurumaya başlıyor. Onun çıkışı bir duman gibi çıkar. Hatta belki keşf ederlerse hâlet-i mevtte, kafadan bir şey çıktığını belki de görürler. وَمَٓا اُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ اِلَّا قَلِيلًا Ve size, ilimden ancak pek az şey verilmiştir.

وَلَئِنْ شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِىٓ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهٖ عَلَيْنَا وَكِيلًا ۙ -86

وَلَئِنْ شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِىٓ اَوْحَيْنَآ Ey Habibim, eğer istersek biz, اِلَيْكَ sana vahyettiğimiz bu âyetleri, Kur'ân'ı birden bire kaldırırız. (Mushaflardan ve sinelerden siler) yok ederdik. ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهٖ عَلَيْنَا وَكِيلًا ۙ Sonra sen, bize karşı (onu getirmek için) hiçbir vekil bulamazdın.

Bu Kur'ân-ı Azimüşşan, size ihsan edilmiştir. Büyük bir lütf-u İlâhi'dir. Aranızda iken dört el ile yapışınız. İradeyi İlâhiye olursa, bir anda aranızdan çıkabilir.

اِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ ۚ اِنَّ فَضْلَهٗ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيرًا -87

Ancak Rabbinin rahmeti (sayesinde, Kur'ân bâki kalmıştır). Çünkü onun, senin üzerinde fazlı pek büyüktür.

قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلٰٓى اَنْ يَّاْتُوا بِمِثْلِ هٰذَا الْقُرْاٰنِ لَا يَاْتُوْنَ بِمِثْلِهٖ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا -88

قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ De ki; "Eğer ins-û cin bir araya toplanarak ittifak etseler, عَلٰٓى اَنْ يَّاْتُوا بِمِثْلِ هٰذَا الْقُرْاٰنِ bu Kur'ân'ın benzerini meydana getirmek için. لَا يَاْتُوْنَ بِمِثْلِهٖ Onun misl-i benzerini ortaya getiremezler." وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا Eğer ki bu ins-û cin birbirine yardım etseler bile, Kur'ân-ı Azimüşşan'ın mucizeleri kelimelerinde değildir. O kelimeler, aynı Arapların kullanmış olduğu kelimelerdir. Fakat o kelimeler yan yana geldiği zaman, nasıl ki mücevherât, inciler yan yana geldiği zaman bir

güzellik veriyor. Kur'ân-ı Azimüşşan'ın da âyetleri yan yana geldiği zaman, başka manâlar hâsıl olur. Hatta bir âyetin mânâ açıklama tefsirini, yetmişe kadar saymışlar. Onun için, fasih ve beliğ konuşan Arapların zamanında bile ittifak ettiler, hiçbir sûretle Kur'ân-ı Kerim'in bir âyetine benzer bir kelâm söyleyemediler.

89- وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِى هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ فَاَبٰٓى اَكْثَرُ النَّاسِ اِلَّا كُفُورًا

Hâlik-i Kâinât beyân ediyor. Buyuruyor ki her cins insanlar için, kâfirler, münafıklar ve Mü'minler için her türlü misâli çeşitli şekillerde beyan ettik. Ve o hâlin neticesi nereye varacağını, küfür edenin ne olacağını, imân edenlerin ne gibi aff-ı mağfiret, merhamet, lütfûkerim göreceğini, bunları da beyan ettik. Lakin bazı insanlarda, Saadet için hâlk olmamış, bu Kur'anı Azimüşşanın beyanatı tesir etmiyor, Ays'ul amel yapıyor, küfre gidiyor, yani Hidâyete vesile olan, imâna sebep olan Kur'ân, onlar için dalalete vesile olur. وَلَقَدْ صَرَّفْنَا **beyyennê, kerrarnê ve ezhernê**. Beyan ettik, izhar ettik tekrar ettik biz, لِلنَّاسِ insanlara. فِى هٰذَا الْقُرْاٰنِ Bu Kur'ân-ı Azimüşşan'da, insanlara mükerrer olarak beyân ettik. مِنْ كُلِّ مَثَلٍ Her bir misal için herkes ne yaptı ise o nereye varıyor, akıbetini beyan ediyor. Lâkin فَاَبٰٓى اَكْثَرُ النَّاسِ insanların çoğu imtinâ ettiler. اِلَّا كُفُورًا İllâ **cuhûden lil hakkı reddel bil kavli.** Kabul edeceklerine, reddettiler.

Ne yaptılar? Hicaz'daki müşrikler içindir. Bu onların ifâdeleri.

90- وَقَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْاَرْضِ يَنْبُوعًا

Bu münkirler, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'e türlü türlü tekliflerde bulundular. İhtirah olan teklifleri de yaptılar. Yâni eğer Âllah-û Tealâ bu teklifi kabul etseydi, onlar imân etmeselerdi, helâklerine vesile olurdu. وَقَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ "Biz sana imân etmeyiz, حَتّٰى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْاَرْضِ يَنْبُوعًا hatta Mekke erzında yerden bize bir pınar akıtasın, gözümüzün önünde çeşmeler kaynasın, biz de gözümüzle görelim" dediler.

91- اَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْاَنْهَارَ خِلَالَهَا تَفْجِيرًا

اَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ "Yahut senin bir hurma ve üzüm bahçen olmalı. مِنْ نَخِيلٍ وَعِنَبٍ Hurmadan ve üzümden, فَتُفَجِّرَ الْاَنْهَارَ خِلَالَهَا onların ortasından da şırıl şırıl nehirler akıtasın, o vakit تَفْجِيرًا imân edeceğiz.

92- اَوْ تُسْقِطَ السَّمَآءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا اَوْ تَأْتِىَ بِاللّٰهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ قَبِيلًا

اَوْ تُسْقِطَ السَّمَآءَ كَمَا زَعَمْتَ Yahut gözümüzün önünde iddia ettiğin gibi, üzerimize gökten parçalar yağdırmalısın. عَلَيْنَا كِسَفًا Bir parça semavattan indirirsin, biz de göreceğiz. اَوْ تَأْتِىَ Yahut getirirsin بِاللّٰهِ Âllâh'ı وَالْمَلٰٓئِكَةِ قَبِيلًا veya Âllâh-û Teâlâ'yı ve melekleri (davanın doğruluğuna) şahid olarak karşımıza getirmelisin.

93- اَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِنْ زُخْرُفٍ اَوْ تَرْقٰى فِى السَّمَآءِ وَلَنْ نُؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتّٰى تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَقْرَؤُهُ قُلْ سُبْحَانَ رَبِّى هَلْ كُنْتُ اِلَّا بَشَرًا رَسُولًا

اَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِنْ زُخْرُفٍ Yahûtta senin altından bir evin ol-

malı. Madem peygambersin, Âllâh sana altından bir ev yapsın اَوْ تَرْقٰى فِى السَّمَآءِ ya da göğe çıkmalısın. Gözümüzün önünde göğe çıkacaksın ama miraç gibi değil. وَلَنْ نُّؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتّٰى تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَّقْرَؤُهٗ Biz imân etmeyiz senin çıktığına. Meğerki bununla beraber, bize okuyacağımız bir kitap indirmediğin sürece (göğe) çıktığına da asla inanmayız." قُلْ سُبْحَانَ رَبِّىْ Ey Habibim, müteessir olma bunlara, taaccüptür. "Münezzehtir benim Rabbim, bunların ihtirahatından, bu tekliflerinden. هَلْ كُنْتُ اِلَّا بَشَرًا رَّسُوْلًا Ben Âllâh'ın Rasûlü olan bir beşerim, insandan başka bir şey değilim."

94- وَمَا مَنَعَ النَّاسَ اَنْ يُّؤْمِنُوْٓا اِذْ جَآءَهُمُ الْهُدٰٓى اِلَّآ اَنْ قَالُوْٓا اَبَعَثَ اللّٰهُ بَشَرًا رَّسُوْلًا

وَمَا مَنَعَ النَّاسَ Nedir bu insanları men ediyor? اَنْ يُّؤْمِنُوْٓا İmandan men eden sebep, اِذْ جَآءَهُمُ الْهُدٰٓى اِلَّآ اَنْ قَالُوْٓا اَبَعَثَ اللّٰهُ بَشَرًا رَّسُوْلًا "Ancak Âllâh, bir insanı mı peygamber gönderdi?" Demelerinden başka şey değildi.

Şu hâlde inkârcıların, peygamberlere imân etmemelerinin bir sebebi de onların bir beşer olması yani kendileri gibi bir insan olması idi. Hâlbuki onlar, peygamberin insanüstü bir varlık olması gerektiğini sanıyorlardı. Âllâh-û Teâlâ, peygamberi insanların kendi cinslerinden göndermesindeki hikmeti kavrayamıyorlardı. Cenâb-ı Hak, onların bu iddialarına şöyle karşılık veriyor.

95- قُلْ لَّوْ كَانَ فِى الْاَرْضِ مَلٰٓئِكَةٌ يَّمْشُوْنَ مُطْمَئِنِّيْنَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِّنَ السَّمَآءِ مَلَكًا رَّسُوْلًا

قُلْ لَّوْ كَانَ فِى الْاَرْضِ مَلٰٓئِكَةٌ Şunu söyle; Eğer yeryüzünde (insan-

lar gibi) yürüyen, yerleşen melekler olsaydı. يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ Yeryüzünde gezip dolaşan melekler olsaydı. لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ Elbette onlara, gökten peygamber olarak bir melek gönderirdik. Çünkü insan cinsinden olandan istifade eder. Derler ki şeytân-i insi, şeytan-i cinniden daha ziyade müessirdir.

96- قُلْ كَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا بَيْنِى وَبَيْنَكُمْ اِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا

قُلْ Ey Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, onlara söyle. كَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا Şahit olarak aranızda Âllâh kâfidir. Benim hak peygamber olduğumu, Âllâh-û Teâlâ'nın emirlerini size tebliğ ettiğimi Âllâh biliyor, şahittir. Âllâh'ın şehâdeti aranızda kâfidir. بَيْنِى وَبَيْنَكُمْ Benimle sizin aranızda, Âllâh-û Teâlâ'nın şahitliği kâfidir. اِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا Âllâh CelleCelâlûhû, mahlûkatının ahvaline haberdardır görür. Ben vazifemi ifâ etmişim, Âllâh bilir şahittir aramızda.

97- وَمَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ ۚ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ اَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِهٖ ۖ وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَلٰى وُجُوهِهِمْ عُمْيًا وَبُكْمًا وَصُمًّا ۖ مَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ ۖ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا

وَمَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ ۚ Kimi, Âllâh-û Teâlâ hidâyete getirirse, hidâyet yolunu gösterirse yani doğru yolu gösterirse, doğru yolu bulan odur. وَمَنْ يُضْلِلْ Kimi de hidâyetten uzak tutarsa, فَلَنْ تَجِدَ bulmazsın ey Habibim, لَهُمْ onlara اَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِهٖ ۖ bir dost bulamazsın Âllâh'tan başka. وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ Kıyamet gününde bunlar yüz üstü sürünürler. عَلٰى وُجُوهِهِمْ Cehenneme sevk edilirken, bazı insanların ayağından tutup yüz üstüne sürünerek götürürler. عُمْيًا

وَبُكْمًا وَصُمًّا Kör, sağır ve dilsiz bir halde yüzü koyun haşrederiz. مَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ Onların varacağı ve kalacağı yer cehennemdir. كُلَّمَا خَبَتْ Ne zamanki cehennem ateşi yavaşladı, زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا azabını, ateşin alevini artırırız.

98- ذٰلِكَ جَزَآؤُهُمْ بِاَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاٰيَاتِنَا وَقَالُٓوا ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا

ذٰلِكَ جَزَآؤُهُمْ Bu azap, onların amellerinin cezasıdır. بِاَنَّهُمْ كَفَرُوا وَقَالُوا بِاٰيَاتِنَا Göndermiş olduğumuz âyât-ı beyyinâtı inkâr ettiler. Dediler; ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا İzam; kemik. Rufât; çürümüş. "Bizler, bir kemik yığını ve kokmuş toprak olduktan sonra, ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا yeniden yaratılarak diriltilmiş olacağız öyle mi?" demişlerdir. Yâni kıyâmeti, Âllâh'ın varlığını inkâr ediyorlar.

İnkâr eden kâfire, bu ebedi şiddetli azap niye veriliyor? diye hatıra gelir. Cenâb-ı Hak, niyetinden dolayı veriyor. Eğer dünyada ebedi olarak kalacak olsa, onun niyeti küfür üzerine devam etmek olduğundan dolayıdır.

Keza, Mü'min olan da böyledir. Ebedi olan cennete nail olması niyetinden dolayıdır. Çünkü dünyada ebedi olarak kalsa bile onun niyeti, imân ve amel üzerine devam etmektir.

99- اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ قَادِرٌ عَلٰٓى اَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ وَجَعَلَ لَهُمْ اَجَلًا لَا رَيْبَ فِيهِ فَاَبَى الظّٰلِمُونَ اِلَّا كُفُورًا

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ Görmüyorlar mı bunlar, inkâr ediyorlar? Âllâh-û Teâlâ'nın kudretini inkâr ediyorlar. الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ Yerleri gökleri halk eden Âllâh CelleCelâlûhû, قَادِرٌ عَلٰٓى اَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ

kendilerinin mislini yaratmaya kadir değil midir? وَجَعَلَ لَهُمْ اَجَلًا Âllâh-û Teâlâ, onlar için bir ecel vade takdir etmiştir. لَا رَيْبَ فِيهِ Buna hiç şüphe yoktur. فَاَبَى الظَّالِمُونَ اِلَّا كُفُورًا İşte bu Kur'ân-ı Azimüşşân'a karşı nefsine zulmeden kefereler, ancak inkârlarını ziyadeleştirir. Hakkı inkârdan başka bir şey de bulamadılar.

100- قُلْ لَوْ اَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَآئِنَ رَحْمَةِ رَبِّى اِذًا لَاَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الْاِنْفَاقِ وَكَانَ الْاِنْسَانُ قَتُورًا

قُلْ İnsanlar öyle halk olmuşlar ki mala meyyal, malı sever. Hele küfürde olduktan sonra hiç bırakmak istemez. Zekâtı vermek ne kadar ağırdır zâten imtihandır. Buyuruyor ki zekâtı vermeyen, men edenlere. لَوْ اَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَآئِنَ رَحْمَةِ رَبِّى Eğer Rabbinin hazinesinin rahmeti, yağmuru, rızkını, hepsini size temellük eder de elinize geçerse, yine kâlbiniz ferah olmaz. اِذًا لَاَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الْاِنْفَاقِ Yine imsak eder, buhledersiniz. Onu, infakla tükenir korkusuyla imsâk eder, (infak etmez) diniz. Onun için yahudi daima fakirdir. Ne kadar zengin olsa, buhul var içinde, hırs var, fakirdir. Kalbinde gınâ, göz tokluğu varsa, kısmetini bulduğunda "Elhamdülillah" der geçer. وَكَانَ الْاِنْسَانُ قَتُورًا İnsanlar bahil (tab'an) çok cimri, eli pek sıkı halk olmuştur.

101- وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسٰى تِسْعَ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ فَسْـَٔلْ بَنِى اِسْرَآءِيلَ اِذْ جَآءَهُمْ فَقَالَ لَهُ فِرْعَوْنُ اِنِّى لَاَظُنُّكَ يَا مُوسٰى مَسْحُورًا

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسٰى تِسْعَ اٰيَاتٍ Biz Azimüşşan, Mûsâ Aleyhisselâm'a dokuz âyet mucize ile gönderdik. (124,000 peygambere ne kadar mucize verilmişse, o miktar mucize Muhammed Mustafa Sallâllâhû

Aleyhivesellem'e o nev'iden verilmiştir) hatta mütenâsip verilmiştir. Mûsâ Aleyhisselâm'ın en başta gelen mucizesi. 1-) Yılanlaşan âsâ 2-) Işık veren el 3-) Çekirge 4-) Ekin böceği 5-) Kurbağa 6-) Kan 7-) Taştan su fışkırması. 8-) Denizin yarılması 9-) Tur dağının, İsrâiloğullarını korkutmasıdır. بَيِّنَاتٍ Beyyin olarak, zâhir olarak bunları verdik. فَسْئَلْ بَنِىٓ اِسْرَآءِيلَ Mûsâ Aleyhisselâm'a dedik ki; Ben-i İsrail'i talep et, Fir'avundan. Seninle beraber gelsinler. اِذْ جَآءَهُمْ Mûsâ Aleyhisselâm geldiği zaman, Fir'avnın karşısına çıktı, Firavun imân etmedi. Mûsâ Aleyhisselâm, "Ben-i İsrailleri bırak da benimle beraber gelsinler" diye Firavun'dan talep etti. فَقَالَ لَهُۥ فِرْعَوْنُ Mûsâ Aleyhisselâm'a, Fir'avn dedi. اِنِّى لَاَظُنُّكَ يَا مُوسٰى مَسْحُورًا "Ben öyle zannederim Ey Mûsâ, sihirlenmişsin, aklını kaybetmişsin. Ben böyle toptan hizmetçilerimi verir miyim?"

102- قَالَ لَقَدْ عَلِمْتَ مَآ اَنْزَلَ هٰٓؤُلَآءِ اِلَّا رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ بَصَآئِرَ وَاِنِّى لَاَظُنُّكَ يَا فِرْعَوْنُ مَثْبُورًا

قَالَ Mûsâ Aleyhisselâm diyor, Fir'avne. لَقَدْ عَلِمْتَ "Biliyorsun, مَآ اَنْزَلَ هٰٓؤُلَآءِ اِلَّا رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ sana söylediğim bu âyetleri, yerleri ve gökleri halk eden Allâh göndermiştir. بَصَآئِرَ Bunlar, senin gözünün önünde oluyor. وَاِنِّى لَاَظُنُّكَ يَا فِرْعَوْنُ مَثْبُورًا Ey Fir'avn, ben de senin hakikaten mağlup ve mahkur olacağını yakinen biliyorum" demişti.

103- فَاَرَادَ اَنْ يَسْتَفِزَّهُمْ مِنَ الْاَرْضِ فَاَغْرَقْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ جَمِيعًا

فَاَرَادَ اَنْ يَسْتَفِزَّهُمْ Fir'avn irâde etti istedi ki Mûsâ Aleyhisselâm ve kavmini, Mısır'dan çıksınlar. Nihayet Mûsâ Aleyhisselâm'a bu-

nun üzerine izin verdi, yerine gitti. Mûsâ Aleyhisselâm da etbâları ile beraber sefere çıkıyor. Fir'avn haber alınca takip ediyor. Niyeti onları helâk etmek idi. مِنَ الْاَرْضِ فَاَغْرَقْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ جَمِيعًا Biz de onu ve onunla beraber olanları tamamen, hepsini denizde gark ettik.

104- وَقُلْنَا مِنْ بَعْدِهِ لِبَنِى اِسْرَآءِيلَ اسْكُنُوا الْاَرْضَ فَاِذَا جَآءَ وَعْدُ الْاٰخِرَةِ جِئْنَا بِكُمْ لَفِيفًا

وَقُلْنَا Biz Azimüşşan emrettik, مِنْ بَعْدِهِ Fir'avnın garkından sonra لِبَنِى اِسْرَآءِيلَ İsrail oğullarına. اسْكُنُوا الْاَرْضَ Gidiniz Mısır'a, sakin olunuz orada. فَاِذَا جَآءَ وَعْدُ الْاٰخِرَةِ Âhiret va'di gelince, tahakkuk edince, sizi karışık olarak huzuruma çağırırım. جِئْنَا بِكُمْ لَفِيفًا Aranızda hükmümüzü verecek, said ve şakinizi ayırt edeceğiz.

105- وَبِالْحَقِّ اَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ وَمَآ اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا

وَبِالْحَقِّ اَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ Bu Kur'ân-ı Azimüşşan, hak ile nâzil olmuş ve hakka müştemildir. (Bunu muska olarak okuyorlar, birçok şeylere de şifâ olur.) وَمَآ اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا Ey Ekmelerrusûl, seni mübeşşir olarak Mü'minlere, cennetle tebşir edici ve kâfirlere de cehennem ile korkutucu olarak gönderdik.

106- وَقُرْاٰنًا فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَاَهُ عَلَى النَّاسِ عَلٰى مُكْثٍ وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلًا

وَقُرْاٰنًا فَرَقْنَاهُ Biz Azimüşşan, Kur'ân'ı gönderdik müteferrik olarak, 23 senede لِتَقْرَاَهُ عَلَى النَّاسِ عَلٰى مُكْثٍ insanlar üzerine yavaş yavaş mühlet üzerine tebliğ edesin. وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلًا Ve yine onu

peyderpey, tedricen indirdik. (Tevrat ile İncil ve diğer suhuflar bir defada nâzil olmuştur. Onların ibareleri muciz değildir. Kur'ân-ı Azimüşşan, 23 senede âyet âyet vakâyâ üzerine nâzil olmuştur. Hikmeti de budur. Eğer Kur'ân-ı Azimüşşan onlar gibi gelseydi, Ashab-ı Kiram hıfz edemezlerdi. Hıfzında müşkilât çekerlerdi, ondan sonra her âyetin sebeb-i nüzulü, ne için geldiğini görürler, daha ziyade mânâsına hizmet eder, hâsıl olur. Her âyet nâzil olduğu zaman Cibril-i Emin geliyor, selâm-ı İlâhi ile. Rasûl-û Ekrem'in kâlbine daha ziyâde bir tebşirat hâsıl olur, daha ziyâde mesrur olur.)

107- قُلْ اٰمِنُوا بِهٖٓ اَوْ لَا تُؤْمِنُوا ۭ اِنَّ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهٖٓ اِذَا يُتْلٰى عَلَيْهِمْ يَخِرُّوْنَ لِلْاَذْقَانِ سُجَّدًا ۙ

قُلْ اٰمِنُوا بِهٖٓ اَوْ لَا تُؤْمِنُوا ۭ Ey Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, onlara söyle. İster iman ediniz, ister imân etmeyiniz. Benim vazifem tebligattır, size tebliğ ediyorum. İmân edip etmemek size aittir. اِنَّ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ İlim sahibi olan yani Tevrât-ı İncil'i okuyanlar, Kur'ân'ın nuzülünden evvel, مِنْ قَبْلِهٖٓ Kur'ân nâzil olmadan evvel, Tevrat-ı İncil'de, Kur'ân'ın ahvalini ve Rasûl-û Ekrem'in ahvâlini görenler. اِذَا يُتْلٰى عَلَيْهِمْ (Semâvi kitapları okuyup vahyin hakikatını, peygamberliğin emârelerini öğrenmiş, hak ile bâtılı ayırt edecek bir kudrete mâlik bulunmuş yahut senin ve sana nâzil olan şeyin sıfatlarını o kitaplarda görüp anlamış olanlara,) ne zaman Kur'ân tilâvet olunsa, يَخِرُّوْنَ لِلْاَذْقَانِ سُجَّدًا ۙ (tâzimen) yüzüstü kapanır, secde ederler.

108- وَيَقُوْلُوْنَ سُبْحٰنَ رَبِّنَآ اِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُوْلًا

وَيَقُولُونَ Diyorlardı; سُبْحَانَ رَبِّنَا Münezzehtir bizim Rabbimiz. اِنْ اِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولاً كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولاً **"in"** muhaffaftir müsakkâlden. Bizim Rabbimizin va'di, muhakkak yerine gelecektir. Onda hulf olmaz, ahirzaman peygamberi gelecektir.

109- وَيَخِرُّونَ لِلْاَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا

وَيَخِرُّونَ لِلْاَذْقَانِ يَبْكُونَ Ve ağlayarak yüzüstü kapanırlar, (secde ederler.) وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا Kur'ân'ı işitmek, onların saygısını huşûunu arttırırdı.

Mevlâna Celâleddin-i Rumi izâh ediyor. Peygamberlerin başı, safâ bahri Muhammed Mustafa Sallâllâhû Aleyhivesellem'in İncil'de ismi vardı. Onun şekli, hilyesi vardı İncil'de. Onun gazâvatı, oruçları, yemesi, ahvali vardı. Birtakım nasrâniler sevap için, ne zamanki bu isme yetiştiğinde, hitâba yetiştiği zaman, İncil'de okudukları zaman öperlerdi ve yüzünü sürerlerdi o satırlara. Nûr-i Ahmed, Rasûl-û Ekrem'in nuru, onlara yardımcı oldu ve nesilleri de çoğaldı. Onun ismi, bu kadar bereketli yardımcı olduktan sonra, ya onun cismi ne kadar muhafız olur. Eğer bir insan onun yolundan giderse, ey muhatap elini Ahmed'e ve Ehâd'e (Ahmed, Rasûlûllah. Ehâd, Allâh.) elini koy oraya, Ebû Cehil olan neslin felâketinden halâs ol. Ahmed dedi mi, oraya 124000 peygamber dâhildir. Yâni ona imân edince, bu imâna 124.000 peygamber dâhildir.

Onlar itiraz ettiler. Yine dediler ki; Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem, bize diyor ki bir olan Mâbûd'a ibâdet ediniz. Halbûki görüyoruz ki başka mâbudların ismini söylüyor. Yâ Âllâh, Yâ Rahman, Ya Râhim derlerdi. Halbûki başka mâbûdlar istiyorlar, onların anladığı bu idi.

قُلِ ادْعُوا اللّٰهَ اَوِ ادْعُوا الرَّحْمٰنَ ؕ اَيًّا مَّا تَدْعُوا فَلَهُ الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰى ۚ **-110**
وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذٰلِكَ سَبِيلًا

قُلِ Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem. ادْعُوا اللّٰهَ اَوِ ادْعُوا الرَّحْمٰنَ ؕ İster duânda "Âllâh" de, ister "Rahman" de, ister "Rahim" de, istersen 99 Esmâ-i İlâhi'nin hangisi söylersen onunla duâ et. 99 Esmâ-i İlâhiyi söylemekle, 99 Mâbûd demek değildir. Hepsi de aynı Mâbûd'dur. Onların niyet, gayeleri nifaktır. اَيًّا مَّا تَدْعُوا Âllâh-û Teâlâ'ya hangi isimle duâ edersen, فَلَهُ الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰى ۚ Esmaül Hüsnâ Âllâh'a mahsustur. Aynıdır, hiçbir farkı yok. وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ Salât'a duâ demişler, namazda olması muhtemeldir. Namaza, salât derler çünkü duâyı müctemildir. Duâların da namazların da fazla açık olmasın, وَلَا تُخَافِتْ fazla da gizli olmasın, بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذٰلِكَ سَبِيلًا ikisinin ortasını intihâb et. Namaz ve duâda sesini pek yükseltme, pek de kısma, ikisi arası bir yol tut.

Ebu Bekir Radıyâllâhû Anh gizli okur, "Rabbime münacat ediyorum. O, benim hâcetimi bilir" dermiş.

Ömer Radıyâllâhû Anh ise aşikâre okur, "ben bununla şeytanı yanımdan kovarım ve uyuyanları uyandırırım" dermiş. Bunun üzerine bu âyet-i kerime inmiş ve Peygamber Sallâllâhû Aleyhivesellem, Ebû Bekir Radıyâllâhû Anh'a sesini biraz yükseltmesini, Ömer Radıyâllâhû Anh'a da biraz kısmasını emir buyurmuş.

وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِىْ لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَّلَمْ يَكُنْ لَّهُ شَرِيْكٌ فِى الْمُلْكِ **-111**
وَلَمْ يَكُنْ لَّهُ وَلِىٌّ مِّنَ الذُّلِّ وَكَبِّرْهُ تَكْبِيْرًا

وَقُلِ Söyle, الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِىْ hamd-û senâ o Âllâh'a mahsustur ki

لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا evlâttan münezzehtir. وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِى الْمُلْكِ Şerik ve nazirden de münezzehtir. وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِىٌّ مِنَ الذُّلِّ Zilletten, yardım edecek velisi yok. Kendisini zül ve acizden kurtarmak için, bir yardımcıya da ihtiyacı bulunmayan Âllâh-û Teâlâ'ya hamdolsun. وَكَبِّرْهُ تَكْبِيرًا Tekbir ile Âllâh-û Azimüşşan'ı tâzim ile yâdet. Bu âyete, âyetül izz derler. Buna devam eden kimseler, resmi yerlere dâirelere girdikleri zaman biraz hürmet görürler. Eğer itikadı yerinde ise bu âyet-i kerimeye devam eden izzet bulur.